

АЗОРАТИ ТАЪЛИМИ ОЛЙ ВА
МИЕНАИ МАХСУСИ РЕСПУБЛИКАИ ЎЗБЕКИСТОН

ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ САМАРҚАНД

С. ХҲҶАҚУЛОВ, Н. ҚАҲОМОВ

ТАЪРИХИ АДАБИЁТИ ҶАҲОН

82

1. - 96

ВАЗОРАТИ ТАЪЛИМИ ОЛИЙ ВА МИЁНАИ МАХСУСИ

РЕСПУБЛИКАИ ЎЗБЕКИСТОН

ДОНИШГОҲИ ДАВЛАТИИ САМАРҚАНД

СИРОЧИДДИН ХУҶАҚУЛОВ
НОДИР ҚАЮМОВ

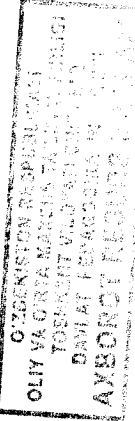
С. Самарқанд

ТАЪРИХИ АДАБИЁТИ ҶАҲОН

(Китоби дарёи барои донишҷўёни бахшҳои филологии макотиби олий)

Самарқанд - 2020

**Книга должна быть
возвращена не позже
указанного здесь срока**

**Количество предъдущих
выдач**

--	--

- 2284 -

МУҚАДДИМА

Омузиши таърихи адабиёти ҷаҳон, таҳқиқи муаммоҳои муҳимтарини робитаҳои адабӣ ва баррасии он дар контексти таърихи адабиёти форсу тоҷик яке аз масъалаҳои муҳимтарини илми адабиётшиносӣ ба шумор меравад. Дар ҳамин замина барои дошиҷуёни бахшҳои филологӣ омода сохтани китоби дарсии «Таърихи адабиёти ҷаҳон» кори начандон осон ва сахлу оддӣ буда, инчунин дар ин самт сураг гирифтааст. Инчунин зарурат дорад, ки пеш аз ҳама дар ҷараёни омуختани таърихи адабиёти форсу тоҷик мушғиракӣ, ҳамбастагӣ, таъсир ва равобитаи онро бо адабиёти халқҳои дунёгунани ҷаҳон таъин намуда, мавқеи адабиёти миллиро дар саҳни таърихи адабиёти дунё бояд муайян кард. Фанни «Таърихи адабиёти ҷаҳон» бояд барои дарки мавқеи ҳар як адиб дар ҷамъият, таҳлилу баррасии ғояҳои башардӯстона, ҷанбаҳои маърифӣ – маънавии ғояҳои адибони даврҳои мухталиф, пайвастагии олами маънавию минтақавӣ адибон ба замони худ, арзиши иҷтимоӣ, ахлоқӣ, таърихӣ, ҷиҳатӣ, эстетикӣ, тарбиявии асарҳои ҷовидона хизмат намояд. Дар китоби дарсӣ мақсад гузошта шудааст, ки хини омуختани адабиёти минтақавӣ мухталиф, қавмиёт ва ё халқҳои ҷудогонаи дунё, равобитаи ҷаҳонро фарҳангии онҳо бо адабиёти тоҷикӣ, узбекӣ, тоҷикӣ, равобитаи мувоҷиҳаи онҳо бо адабиёти халқҳои дунё таъин карда шудааст. Инчунин китоби дарсии мазкур дар асоси принсипҳои дастрасӣ ва инсонпарварӣ ба нашр омода гардидааст. Бинобар он китоб барои амиқу дақиқ фаҳмидани таърихи ташаккули адабиёти халқҳои ҷаҳон, минтақавӣ мухталиф, асосҳои гнетикӣ ҷараёнҳои адабӣ, равишҳои мавқеи ва услубҳои эҷодӣ пеш аз ҳама ҳамчун дастуруламал хизмат карда кард. Дар ҷараёни ба нашр тайёр кардани китоби дарсӣ минтақавӣ асоси мавод аз китобу дастуруламалҳои мухталифе, ки ондан таърихи адабиёти ҷаҳон то ин муқаддамат офарида шуда буданд, ҷамъоварӣ гардид. Хусусан хизматҳои олими шинохта, номзоди филологӣ, дотсент Аслидин Камарзодаро дар ин ҷода ба ҳисоб бурда шинохт.

Китоби дарсии мазкур дар бораи таърихи ташаккули адабиёти ҷаҳон ва даврҳои рушди он, асосҳои назарии илми адабиёти дунё,

Китоби дарсӣ масоили муҳиму муҳтасифи таърихи адабиёти ҷаҳонро аз ҷиҳати пайдоиш то замони нав фаро гирифта, дар он вазъи ҳаёти адабӣ, рӯзгор ва осори намоёндагонии барҷаставу намоёни адабиёти халқҳои ҷаҳон, даврҳои таърихи ташаккул ва инкишофи он аз қаблӣ; адабиёти Юнони қадим ва Рим, марҳилаҳои асри миёнагӣ ва равишҳои асосии ин адабиёт, адабиёти аҳди маорифгарӣ ва эҳд, омилҳои адабиёти пайдоиши ҷараёнҳои нави адабӣ, равиш ва услубҳои асосии эҷодӣ бадеӣ, мавқеъ ва махсусиятҳои жанри адабиёти даврҳои мухталифи таърихи адабиёти ҷаҳон, хусусиятҳои анъанавию навоваронаи адабиёти халқҳои мамлакатҳои хорича, таҷдиди мазмуни, мундариҷавӣ ва шакли услубии адабиёт, тамоюлоти ғоявӣ ва иҷтимоии адабиёти халқу миллиҳои мухталифҳои адабиёт, таҷдиди назар қарор гирифтааст. Дар китоб ҷо - ҷо муҳтасифи дунё мавриди назар оварда шуда, баъзан таҳлилии муфассал ва намунаҳои осори адибони ҷаҳон иҷролаш аз дидаҳои нав ва дар асоси мафҳуми Истиқлоли миллӣ баррасӣ гардидааст. Умед бар он аст, ки китоби мазкур эҳтиёҷи ҳоҷатмандон, хусусан, дошиҷуёниро дар ин самт қонеъ хоҳад гардонид.

Китоб барои муҳаққиқон ва ихлосмандони таърихи адабиёти ҷаҳон ва мамлакатҳои ҳамдӯстӣ, омузгорони адабиёт, дошиҷуёну магистрҳои бахшҳои филологӣ донишгоҳҳои олии ва ҳамаи алоқамандони адабиёт судманд хоҳад буд.

Муҳаррири маъсӯл: доктори илмҳои филологӣ, проф. Ж. Ҳамроев

Муқаррири илмӣ:

Номзоди фанҳои филологӣ, дотсент Ш. Ишнӣязова
Доктори фанҳои филологӣ (DSc) Г. Умурова
Номзоди фанҳои филологӣ, дотсент Р. Абдуллоев

ISBN – 978-9943-6428-0-5

© Вазорати таълими олии ва миёнаи махсуси Республикаи Ўзбекистон, Донишгоҳи давлатии Самарқанд, соли 2020

ТАЪРИХИ АДАБИЁТИ ҶАҲОН ҲАМЧУН ФАҲ. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ ИН ФАҲ

Нуктаҳои асосӣ:

1. Мафҳуми "адабиёти ҷаҳон". Шарҳу тавзеҳи мафҳумҳои он.
2. Адабиёти ҷаҳон ҳамчун фан.
3. Мақсад ва вазифаҳои асосии ин фан.
4. Манбаъҳои таърихӣ ва дараҷаи тадқиқи онҳо.
5. Давраҳои асосии ташаккули таърихи адабиёти ҷаҳон.
6. Тамюлотии асосии даврандӯрии таърихи адабиёти ҷаҳон.

Ин мутахассисон — филологҳои оянда доир ба таърихи ташаккул ва инкишофи адабиёти халқҳои гуногуни олам — аз намунаи эҷодиёти инкишофии халқ, олами миф ва асотирҳо, афсонаву ривоятҳои инкишофии осори атиқай Юнони қадим, то адабиёти олами фарҳангӣ хунарий ва адабиёти имрузаи он, дараҷаи таҳаввул, инкишофи таърихӣ, давраҳои мухталифи инкишофи он ба тарзи ҷуғрафӣ маълумот додан яке аз мақсадҳои асосии илми таърихи адабиёти ҷаҳон аст. Инчунин дар асоси дастовардҳои бехтарини инкишофии пешқадами халқҳои гуногуни олам, таҳлили осори бариҷудани эшон дар муқоиса бо таърихи ташаккули адабиёти форсу тоҷик маънаҳои муҳтамали таърихи адабиёт, аз кабили пайдоиш ва рушду нумӯи адабиёти хунарий, инкишофи ҷинс ва жанрҳои адабӣ, ривияҳои мухталифи таърихи адабиёт, ҷараён ва услубҳои эҷодӣ баррасӣ мавриди баррасӣ қарор хоҳад гирифт. Адабиёти ҷаҳон мафҳуми ҷамъи маънаӣ буда, зимни ин мафҳум осори бадеии тамоми халқҳои дунё ва ҳаммаи миллатҳои фаҳмида мешавад. Адабиёти ҳар як халқу миллати ҷаҳон ба муҳити географӣ, иқтисодӣ, табиӣ кадрӣ таърихи миллий, инкишофии расму русум ва менталитети махсус аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Адабиёти ҷаҳон аз қадимлайём давраҳои мухталифи инкишофии расму русум ва менталитети махсус аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Адабиёти ҷаҳон аз қадимлайём давраҳои мухталифи инкишофии расму русум ва менталитети махсус аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Адабиёти ҷаҳон аз қадимлайём давраҳои мухталифи инкишофии расму русум ва менталитети махсус аз ҳамдигар фарқ мекунанд. Адабиёти ҷаҳон аз қадимлайём давраҳои мухталифи инкишофии расму русум ва менталитети махсус аз ҳамдигар фарқ мекунанд.

Аз ин лиҳоз адабиёти ҷаҳон ҳамчун фан таърихи таҳаввул ва инкишофи адабиёти халқҳои муайян, марҳила ва давраҳои гуногуни инкишофии он, равиҷҳои асосии адабиёти халқҳои дунё, ҷараёнҳои

ҷараёнҳои муҳимтарини адабиёти халқҳои ҷаҳон, марҳилаҳои инкишоф ва ташаккули таърихи адабиёт, хусусиятҳои муштарк ва типологияи адабиёти халқу миллатҳои гуногун, асарҳои маълуми машҳур ва дурдонаҳои назмию насрий ва драматургияи адабиёти ҷаҳон маълумоти муфид ва муназзам дода метавонанд. Мундариҷаи китоби дарсӣ мутабоқи ҳуҷҷатҳои меъёрии соҳаи таълимии мазкур танзим дода шудааст ва дар асоси он толибилмон доир ба таърихи ташаккул ва инкишофи адабиёти халқҳои гуногуни олам — аз намунаҳои бадеии мухталифи шифоии халқӣ, афсонаву ривоят, мифология ва асотирҳои Юнони қадим сар карда, то даврони нав — замони инкишофи илму техникаи муқаддир маълумот гирифта метавонанд. Дар китоб барои дарёфти маънаҳои мухталифи дар асоси дастовардҳои тозарини илми адабиётшиносӣ ва намунаҳои осори бехтарини адибони халқҳои гуногуни олам маънаҳои пайдоиш ва инкишофи ҷинс ва жанрҳои адабӣ, равиҷ, ҷараён ва услубҳои эҷодӣ бадеӣ алоқадори ҳол мавриди муҳокима қарор дода шудааст. Инчунин дар китоб мавқеи адабиёти бадеӣ, дурдонаҳои назму наср ва ёдгорҳои бузургтарини драматургияи ҷаҳон дар инкишофи тафаккури миллий ва маънавию фарҳангӣ муайян гирифта, маънаҳои мазкур дар асоси арзишмандтарин асарҳои инкишофии пешқадами ҷаҳонӣ таҳлил шудааст.

Адабиёт, ки аз ҷониби бештари эътироф шудааст шӯҳрати ҷаҳонӣ доирани, мавриди таҳқиқу таҷриба қарор гирифтааст.

Адабиёт, ки аз ҷониби бештари эътироф шудааст шӯҳрати ҷаҳонӣ доирани, мавриди таҳқиқу таҷриба қарор гирифтааст.

Адабиёт, ки аз ҷониби бештари эътироф шудааст шӯҳрати ҷаҳонӣ доирани, мавриди таҳқиқу таҷриба қарор гирифтааст.

адаби, намунаҳои бехтарини асарҳои вақилони адабиёти ҷаҳон, хусусиятҳои муҳимтарини мазмуниву мундариҷавӣ ва назарии асарҳои бадеии адибони ҷаҳонро меомӯзад.

Мутубики тадқиқоти то ин давра замон ба сомон расида дараҳои таърихи тараққиёти адабиёти ҷаҳонро дар қисматҳои зерин тасниф намудан мумкин аст: адабиёти даврони қадим (Адабиёти Юнони қадим ва Рим); адабиёти асрҳои миёна; адабиёти аҳли бедорӣ миллий ва ғайраи эҳ; адабиёти асрҳои XVII – XIX; адабиёти асри XX то имрӯз. Адабиёти халқҳои ҷаҳонро асосан ба ду гуруҳи калон: Адабиёти халқҳои Шарқ ва адабиёти халқҳои Ғарб тақсим кардаанд. Дар навбати худ ҳар яке онҳо ба гуруҳҳо; вобаста ба манотиқи ҷуғрофӣ ба минтақаҳо тақсим карда мешаванд. Чунони, адабиёти Юнон ва Рим қадим, адабиёти халқҳои Аврупо, Адабиёти халқҳои Америка, адабиёти Шарқ - адабиёти ҳинд, адабиёти араб, адабиёти форс, адабиёти чин, адабиёти халқҳои туркзабон ва ғайраҳо.

Дар олам халқи бисёр, забони бисёр ва вобаста ба ҳамаи адабиёти бисёр аст. Зеро қариб дар ҳамаи забонҳо адабиёти бадеӣ ҷӣ дар шакли шифохӣ (эҷодиёти дахнакии халқ) ва ҷӣ дар шакли ҳаггӣ офарида мешавад. Ҳар яке аз ин адабиётҳо таърихи хоссае дорад ва дараҷаи омӯхтани онҳо низ гуногун аст. Омӯхтани курси «Таърихи дараҷаи омӯхтани онҳо низ гуногун аст. Омӯхтани курси (филологӣ) адабиёти ҷаҳон» барои донишдаҳои суҳаншиносӣ (филологӣ) зарурати хоссае дорад. Ҷунки адабиёти ҳамаи халқҳои ҷаҳон бо ҳамбастагиву алоқамандӣ бо якдигар офарида шуда, дар ҷараёни омӯхтани адабиёти ҳар як халқ хабардор будан аз дастовардҳои эҷодии адабиёти халқҳои дигар низ бағоят зарур аст. Аз ҷумла, толиблмони муассисаҳои таълими олии суҳаншиносии тоҷик бояд ҳангоми омӯхтани таърихи адабиёти тоҷик муштаракӣ, ҳамбастагӣ таъсир ва равобати байнихамдигарии адабиёти тоҷикро бо адабиёти халқҳои гуногуни олам дарк намуда, мавқеи адабиёти тоҷикро дар он муайян намоянд.

Вазифаи фанни «Таърихи адабиёти ҷаҳон» аз инҳо иборат аст: ба мутахассисон – филологҳо (суҳаншиносон)и оянда дои ба таърихи ташаккул ва инкишофи адабиёти халқҳои гуногуни олам аз эҷодиёти шифохии халқ, афсонаву асотирҳои Юнони қадим са карда, то адабиёти имрӯз маълумот додан;

дар асоси дастовардҳои бехтарини адибони халқҳои гуногуни олам онди пайдоиш ва инкишофи ҷинс ва жанрҳои адабӣ, равиҷи ҷараён ва услубҳои эҷоди бадеӣ дониши онҳоро нисбати таърихи тараққиёти адабиёти ҷаҳонӣ афзудан;

мавқеи адабиёти бадеиро дар инкишофи тафаккури миллий ва фарҳангӣ муайян намуда, онро дар мисоли асарҳои адибонӣ, ки аз ҷониби аҳли башар эътироф шудааст, фаҳмонидан.

Фанни «Таърихи адабиёти ҷаҳон» бояд барои муайян намудани мавқеи адиб дар ҷамъият, ошкор намудани моҳият ва ағрози осори бадеии адибон, таҳлили ғояҳои башардӯстонаи онҳо, моҳияти мундариҷаи осори хунарӣ, арзиши махсусро моллик аст. Зеро дар ҷаҳони муайян намудани мавқеи аслии эҷодкор дар асари адабиёти умумҷаҳонӣ ин фан бештар пайвастагии нависанда ва адиби ҷаҳонро бо замони худ ва хизматҳои уро дар ҷодаи офариниши онҳоро ҷовидона муайян месозад. Дар ҷараёни омӯхтани адабиёти халқҳои гуногуни олам равобети онҳо бо адабиёти тоҷик вобаста нақари шуда, онди намунаҳои тарҷумаи асарҳои адибони тарафайн қимму беи маълумот дода мешавад. Таърихи пайдоиши адабиёти ҷаҳон бо таърихи тамаддуни ҷаҳон вобаста аст. Ханӯз аз замони қадим дар он ҷое, ки унсурҳои тараққиёти ҷамъият мушоҳида мешавад, адабиёти бадеӣ низ офарида шудаанд. Чунони, дар Юнони қадим, Ҳинди қадим, Рим ва ғайра.

Минбаъд дар ҷараёни инкишофи робитаҳои тичоратӣ ва иртиқоти иқтисодӣ, алоқаҳои иҷтимоӣ ва маишии мардум ба интириҳои гуногуни олам дар партави робитаҳои фарҳангӣ алоқаҳои ҷиддиӣ низ ба вуҷуд омадаанд. Чунони, қорони савдогарон хангоми шифар аз як кишвар ба кишвари дигар, аз Шарқ ба Ғарб ва аз Ҷануб ба Шимол ғ баракс баробари маҳсулоти кишоварзӣ ва ғ маснуоти интириӣ зарбулмасалу мақол, афсонаю ривоят, лағифаю киссаҳоро қим бо ҳам мебурданд. Дар натиҷаи аз даҳон ба даҳон, аз як халқ ба ҷунки дигар гузаштани ин ғ он асари адабиёти бадеӣ, суҳаҳои интириӣ, ки бештарини онҳо дар шакли шифохӣ «саёҳат» мекарданд, қиринҳои адабтатсия гардида, нусха-вариянтҳои нав ба нави онҳо шифо мешуданд. Зеро гӯяндагон онҳоро пайваста бо маҳорату хунари интиридагони худ, бо шароити маҳаллӣ, табиат ва муҳити зиндагӣ, интириӣ, урфу одат, мавқеи ҷуғрофӣ, номгузори менамуданд ва мулобикан ба дигар хислатҳои миллии ҳамон халқ нақл мекарданд. Чунони дар натиҷаи ҳамин гуна «сайру саёҳатҳо» қаринаҳои интириӣ лағифа ва афсонаҳои халқӣ дар бораи Афандӣ, Ҷуҳо, Инҷлик, Қалу Қӯса, достонҳои «Юсуф ва Зулайхо», «Вис ва Ромин», «Ҷоҳир ва Зӯҳро», «Гӯрӯғли» (дар баъзе халқҳо «Кӯр ӯғли») ва ғайра шифо шудаанд, ки байни онҳо баробари мавҷуд будани муштаракӣ дар суҳет, банду бастии воқеаҳо, характери хусусияти образҳои интириӣ фарқкунанда низ мушоҳида мешаванд.

Таърихи омӯхта шудани адабиёти ҷаҳон низ бо таърихи инкишофи адабиёти бадеӣ, робитаҳои адабӣ ва ташаккули илми суҳаншиносӣ вобаста аст. Зеро баробари пайдоиши илми адабиётшиносӣ ва нақди адабӣ эътибор ба масъалаи пайвандҳои адабӣ ба вучуд омад. Дар ибтидо таваҷҷӯҳи донишмандони адабиётро робитаҳои адабии халқҳои таърихи қадимӣ дошта, аз ҷумла, и Юнону Рим, Хинду Чин, Арабу Аҷам бештар ба худ кашид. Дар ин самт таъсири асогирҳои Юнони қадим, Рими қадим, китобҳои хиндӣ «Рамајана», «Панҷагантра», «Махабҳорага», афсонаҳои «Ҳазору як шаб» ва ғайра низ ба инкишофи адабиёти халқҳои дигари ҷаҳон назаррас аст.

Минбаъд муҳаққиқон дар ҷараёни омӯзиши таърихи адабиёти ҷаҳон эътибори худро ба масъалаҳои гуногуни инкишофи адабиёти халқу миллатҳои гуногуни олам ва мавқеи онҳо дар тамаддуни умумбашарӣ низ равона намуданд. Муаммо ва масоили ба гурӯҳҳо, минтақаҳо ҷудо карда омӯختани он, дар баробари вусъат додани таъсири байнихамдигарии адабиётҳои миллий, дар бунёди жанр ва намунаҳои адабиёти бадеӣ, палид омадани хусусиятҳои муштаракӣ ва типологии адабиёти халқҳои гуногунро таъмин намуд. Баззе донишмандон фаволияти асосии илмии худро ба масъалаи таъсири равобит ва ҳамбастагии адабиётҳои миллий бахшиданд. Дар натиҷа равобити адабӣ ҳамчун як ҷузъи муҳими илми умумфилологӣ эътироф гардида, роҷеъ ба омӯхтани адабиёти халқҳои ҷудогона ва мавқеи онҳо дар бунёди «Таърихи адабиёти ҷаҳон» низ қорҳои шоёнӣ таҳқиқ ба амал оварда шуд. Тадқиқи вазъи инкишофи адабиёти ҷаҳонӣ ҷӣ дар асоси тамоюлоти таърихӣ ва умумназарӣ дар даврони қадим низ идома дорад. Дар ин самт аз зумраи қорҳои муҳимтарини илмӣ тадқиқотҳои С.Артаманов, З. Гражданская, И.Неупокоева, И.М.Тронский, О.Қаюмов, Қ.Азизов, А.Қамарзода¹ ва дигаронро таъкид намудан ҷоииз ва зарур аст. Ин ҷиҳатро низ бояд алоҳидан таъкид намуд, ки дар офариниши китоби дарсии мазкур аз сислсимаи васоити таълимии устод Аслиддин Қамарзода, ки таи солҳои охири барои донишҷӯёни бахшҳои филологӣ айнан ба забони тоҷикӣ

¹ Артаманов С, Гражданская З. История античной литературы. Москва, 1972.

² Тронский И.М. История античной литературы.-М.:Высшая школа, 1983.
Қаюмов. Чет эл адабиёти. -Тошкент: 1979., Қ.Азизов, О.Қаюмов. Чет адабиёти тарихи. - Тошкент: Укитувчи, 1973.. И.Г.Неупокоева. Истор всемирной литературы. -Москва: 1976.,

финии «Таърихи адабиёти ҷаҳон» иборат аз се қисмат офарида шуда буд, ки тарзи васеъ ва босамар истифода бурда шуд.²

Ҳангоми омӯхтани таърихи адабиёти умумҷаҳонӣ онро ба диниро ба гурӯҳҳо тақсим карда омӯхтан мувофиқи мақсад доништандинст.

Диниро таърихи тараққиёти адабиёти ҷаҳон асосан ҷунинанд:

- ↓ адабиёти замони қадим (антиқӣ-бостон);
- ↓ адабиёти асрҳои миёна;
- ↓ адабиёти давраи бедории миллий ва эҳё (ренесанс);
- ↓ адабиёти асрҳои XVIII-XIX;
- ↓ адабиёти асри XX;
- ↓ адабиёти муосир.

Инчунин дар асри XX хангоми омӯхтани таърихи адабиёти ҷаҳон истилоҳоти «Адабиёти мамлакатҳои сотсиалистӣ», «Адабиёти ҷаҳон Иттиҳоди Шӯравӣ», дертар истилоҳи «Адабиёти халқҳои минтақаҳои муштаракулмановфъ» ва ғайраро қор фармудаанд.

Адабиёти халқҳои собиқ Иттиҳоди Шӯравиро аз ҷиҳати инкишоқи забон, таърих, худуди ҷуғрофӣ, урфу одатҳои миллий, инкишоқи адабӣ ба гурӯҳҳои зерин тақсим карда омӯхтан мувофиқи мақсад доништа шуда аст:

- ↓ адабиёти халқҳои славянҳои шарқӣ;
- ↓ адабиёти халқҳои соҳили баҳри Балтика;
- ↓ адабиёти халқҳои Кавказ ва Закавказе;
- ↓ адабиёти халқҳои Осиёи Миёна ва Қазоқистон;
- ↓ адабиёти халқҳои соҳили Дарёи Волга;
- ↓ адабиёти халқҳои Сибир, Шарқи дур ва Шимоли дурдаст.

Донишҷӯён дар ҷараёни омӯхтани таърихи адабиёти ҷаҳон онди инкишоқи ва давраҳои инкишофи адабиёти умумҷаҳонӣ, мавқеи инкишоқи ҷудогона дар он, инкишофи жанрҳои адабӣ, пайдоиши ҷиҳатҳои ва равияҳои адабӣ ва равобити адабиёти тоҷик бо адабиёти ҷаҳон гуногуни олам маълумоти муҳтасар пайдо карда метавонанд.

Савол ва супоришот:

1. Мафҳуми адабиёти ҷаҳон ва моҳияти он.
2. Аз таърихи омӯхта шудани адабиёти халқҳои ҷаҳон.
3. Адабиёти Ғарб ва адабиёти Шарқ.

Қамарзода. Таърихи адабиёти ҷаҳон. (Адабиёти халқҳои славянҳои шарқӣ), Инкишоқи ҶамДУ, 2003. Таърихи адабиёти ҷаҳон. (Китоби 2) Инкишоқи ҶамДУ, 2006. Таърихи адабиёти ҷаҳон. (Китоби 3) Инкишоқи ҶамДУ, 2007

4. Масъалаҳои даврабандии таърихи адабиёти ҷаҳон ва тамоюлоти асосии он.
5. Адабиёти халқҳои ҷаҳон ва адабиёти халқҳои ҷамдӯстӣ.
6. Этносҳои халқӣ ҷамчун намунаи аввали адабиёти халқҳои ҷаҳон.
7. Мавқеи равобити адабӣ дар ташаккули таърихи адабиёти халқҳои ҷаҳон.

АДАБИЁТИ ЮНОНИ ҚАДИМ ВА МАРҲИЛАҲОИ ИНКИШОФИ ОН

Нуктаҳои асосӣ:

1. Саббҳои ба вучуд омадани адабиёти бадеӣ дар давраи минтақаи дар Юнон ва Рими қадим.
2. Миёнуҷаҳон асосии дар адабиёти Юнон ва Рими қадим.
3. Инсон ва ҳаёти вай – ҷамчун объект ва маводи асосии адабиёти бадеӣ.
4. Ташиққули китобнависӣ ва инкишофи адабиёти бадеӣ.
5. Найдониши унсурҳои адабиёти бадеӣ дар минтақаҳои дигар.
6. Мохияти адабиёти ин давра ва дараҷаи омӯхта шудани он.
7. Достониҳо дар бораи ҷанги Троя.
8. Ҳомер ва достонҳои ӯ «Илиада» ва «Одиссея».

Дар адабиётшиносии ҷаҳон (бештар адабиётшиносии Ғарб) омӯшани таърихи адабиётро аз давраи антикӣ (қадимӣ)-и он оғоз намудан ба ҳукми анъана даромадааст. Вожай антик аз лафзи латинии "интика" гирифта шуда, маънояш қадимӣ, кӯҳна ва бостонӣ гуфтааст. Адабиёти антикӣ аввалин ва қадимтарин адабиёти Аврупо буда, ин муносиҳон шахустини он дар замони ҷамъияти ғулумдорӣ дар Юнон ва Рим ба вучуд омадааст. Ҷамъияти ғулумдорӣ Юнону Рим баробари қонуниятҳои дигари худ ба инкишофи шуури иҷтимоӣ низ таъсири муайяне расонидааст, ки яке аз ин омилҳо ташаккул ва инкишофи адабиёти бадеӣ ба шумор меравад. Зеро ғулумон, ки истеҳсолкунандаи асосии тамоми неъматҳо буданд, баробари дорони қувватӣ қоръ будан соҳиби ақлу идрок ҳам буда, охишта-охиста ҳаққи ҳуқуқи инсонии худро низ шинохтанд, ки ин дар бунёди адабиёти бадеӣ низ баъъсар намонд.

Адабиёти Юнони қадим кӯҳантарин намунаи адабиёти Аврупо буда, шахустин унсурҳои маданияти антикӣ фарҳанги юнонӣ ба шумор меравад ва мутобиқи тадқиқи баррасии олимони бостоншинос ин дар соҳилҳои шарқии баҳри Миёназамин дар ҳазорсолаҳои якуми пеш аз мелод ба вучуд омадааст.

Дар асрҳои VIII-VII то мелод ин фарҳанг дар тамоми минтақаи Миёназамин ва ҳатто соҳилҳои баҳрҳои Сиёҳ ва Хазар (Каспӣ) паҳн шуда, он сӯи Шарқ низ раҳнамун гардид. Дар асрҳои IV-III то мелод омилҳои дигар патиҷаи ҳаракатҳои Ҷангҳои Искандарӣ Мақдунӣ он ба Шарқ, ҳатто ба Ҳиндустон ва Осиёи Миёна омада расид ва андаке дигар ӯро фарҳанги Рим омехта гашт. Бинобар он адабиёти ин давра барои омӯштани таърихи адабиёти халқҳои дигари ҷаҳон дорони

ахамияти бузург аст. Бесабаб нест, ки минбаъд – дар давраи бедорӣ, инкишофи адабиёти асрҳои XVII-XVIII ва баъди он ҳам шоиру нависандагон дар тахти таъсири адабиёти давраи антикӣ асарҳои зиёде эҷод намудаанд. Ҳатто поягузорони адабиёти мумтози рус Радищев, Пушкин, Белинскийҳо низ адабиёти Юнон ва Рими қадимро бо шаклмандии хоса омӯхтаанд ва дар офаридаҳои бадеии худ аз он ба тарзи эҷодӣ истифода бурдаанд. Адабиёти бадеӣ дар чамбъияти антикӣ ҳамчун яке аз шаклҳои тафаккури иҷтимоӣ ба вучуд омада, аввал дар шакли асогирҳои офарида шуданд.

Мавзӯҳои асогирҳои нахустини адабиёти қадим рангоранг буда, яке аз хусусиятҳои ба худ хоси ин асогиру ривоёт беш аз ҳама инъикоси бадеиву тахайюлии ҳаёти иҷтимоии ҷомеаи қабилавӣ ба шумор меравад, ки дар он ташаккули тадриҷии тафаккури маънавий инсон ба назар мерасад. Минбаъд, аз асрҳои панҷуми пеш аз мелодӣ сар карда дар адабиёти бадеӣ давраи нав – дарки фалсафии чамбъият ва табиат мушоҳида мегардад. Акнун дар асарҳои бадеӣ ҳаёт тавассути образҳо нишон дода шуда, инсон предметӣ асосии тафаккури бадеӣ доништа мешавад.

Муҳаққиқони таърихи инкишофи чамбъият таъкид кардаанд, ки дар чамбъияти ғулумдории Юнон ва Рими қадим баробари инкишофи муносибат ба меҳнат маданияти инсонӣ. Аз ҷумла, адабиёти бадеӣ низ ташаккул ва ривҷ ёфта буд. Бинобар ин омӯхтани асарҳои адибони Юнони қадим Ҳомер, Эсхил, Софокл, Еврипид, Хоратсий Овидий, Каллимах, Верчилий ва дигарон ахамияти бузурги таърихӣ ва бадеӣ доранд. Дар ҳамин асос «Дар заминаи Юнон ва Рим инсонӣ нав ташаккул ёфт. Ӯе онҳо асрҳои миёна ҳеҷ коре карда наметавонист...» навишта буд мунаққиди бузурги рус В.Г.Белинский: «Дарҷоқеъ», дар адабиёти қадимаи Юнон ва Рим воқеаҳои ҳаёти даъҷанру шаклҳои гуногуни бадеӣ ифода ёфта, то ҳақде дар онҳо ҳаёт ба ғамоми ҳастиаш дар ҷараёни пешрафт инъикоси худро ёфта буд.

Манбаъҳои асосии шиносони мо бо адабиёти даврони қадим нест аз ҳама асарҳои муаллифони ҳамон давр ба шумор меравад. Лекин, мутаассифона, то замони мо аз онҳо миқдори хеле кам омад расидаанд. Аз баъзе адибон танҳо номи онҳо, аз баъзеашон танҳо номи асарҳо, аз баъзе асарҳо порчаҳо, аз ҷандин асарҳои баъзе адибон як миқдори онҳо то ба мо омада расидаанду ҳалос. Ҷунончи, аз мазҳакаи мазҳаканависи Юнони қадим Аристофан танҳо 11-то, аз 11 драмаи «падари асарҳои фочезавӣ» Эсхил ҳамагӣ 7 драма, аз 92 асар Еврипид 19 асари ӯ боқӣ мондаанд. Аз осори лирикии баъзе муаллифони умуман ҷизе намондааст. Бо вучуди он аз ҳамин асарҳои

қадимии расидаи ҳам дараҷаи камолоти адабиёти он даврро муайян кардани душвор нест. Оиди маҳорати воизии Ситсерийон, мазҳакаҳои (Миниклҳо) и Плавт ва Теренсий, лирикаи Катулл низ танҳо аз осори бокимондони онҳо, ки ҳатто даҳяки офаридаҳои онҳо нест, низ асосҳои ҷомеаи навиҷандона мумкин аст, ки онҳо соҳиби маданияти хосаи нависандагӣ будаанд.

Санаҳои то ба мо омада нарасидани ҳамаи офаридаҳои адибони қадим хеле бисёр аст. Яке аз онҳо бақо надоштани маводи ибтӣ буд, ки он дар ибтидо аз папирус (як навъ растани, ки дар Африқои рӯида, аз он ҳамчун қоғаз матоъ сохта, дар Мисри қадим онро қиммату микоду хатнависӣ истифода мебарданд) истеҳсол карда мешуд. Ӯрҷинд вай хеле арзон ва барои навиштан кулай буд, лекин мавҷути доштани он шароити махсуси иқлимиро талаб мекард, ки дарин Ариунҳои рутубатнок созгор набуд.

Дар охириҳои асри II-и пеш аз мелод ва ибтидои асри I-и мелодӣ ки нуқсон хайвонот ҳамчун маводи сабти хат (қоғаз) истифода мебардани шуданд, ки он «қодекс» ном дошт. Намунаҳои адабиёти Юнон ва Рими қадим ҳам асосан тавассути ҳамина «қоғаз»-ҳо омада расидаанд. Ҷунончи, дар садсолаи охири ҳангоми тадқиқоти ҳафриётӣ ки Миср бокимондаҳои даврони қадим, ки дар қоғазҳои папирус инъикос шудаанд, ба даст даромад, ки дар онҳо хуччатҳо, асарҳои бидеии адибони Юнон ва Рими қадим сабт шудаанд. Ҷустуҷӯ ва инъикоси инъикоси манбаъҳо доир ба адабиёт ва маданияти Юнони Рими қадим ҳоло ҳам давом дорад.

Ногидон адабиёти Юнон ва Рими қадимро низ асосан эҷодиёти инъикоси халқ ташкил менамояд ва он ба бунёди адабиёти ҳаттии ин даврони инъикоси бузург расонидааст, ки мо онро аз осори то ба имруз омада расидаи адибони ин давра низ мушоҳида карда метавонем. Эҷодиёти шифоҳии мардумӣ дар Юнони қадим аз асогир (миф), ифсона, ҳикоя ва ривоятҳои гуногун иборат буда, дар онҳо маҷисси оғриҷҳои худого ва нимхудогоҳои гуногун тасвир шудаанд. Ин маҷисси табиат, руҳ додани ҳодисаҳои гуногун мардум ба моҳият ва доштани он ба ҳар гуна қувваҳои илоҳӣ ва надониستاني роҳҳои муборача ба муқобили онҳо ба вучуд омадааст.

Мифологияи юнони қадим: Эпоси қадима ва қахрамониҳои инъикоси бо номи Ҳомер ва достони ӯ «Одиссея» ва «Илиада» инъикоси аст. Асоси ҳама гуна асарҳои адабиёти атиқаро асогир, инъикоси ҳодисаву воқеаҳои таърихӣ ташкил медиҳад. Аз ҷумла, қадимии достонҳои зикршудаи Ҳомер низ дар асоси як ҳодисаи

таърихӣ, яъне ҷанги байни юнониён ва сокинони яке аз шаҳрҳои Осиёи Хурд Троя (Илиона), ки бо вайрон кардани шаҳри Троя ба фойдаи юнониён хал шудааст, эҷод гардидааст.

Дар муддати якчанд аср қиссаи ҳамин набард аз даҳон ба даҳон, аз як авлод ба авлоди дигар гузашта дар гуфторҳои асогирии силсилаи Троя инъикоси худро ёфтааст. Сюжети мухтасари набарди ҷунун аст. Писари шохҳои Троя Парис зани зебои шоҳи Спарга Манелай – Еленаро дуздида ба шаҳри Троя мебарад. Шох Манелай дар ғазаб шуда, ба шохони Юнон ва қаҳрамонон ба умеди ёрӣ ва боз пас овардани зани зебоаш муроҷиат менамояд. Роҳбарии лашкари юнониёнро бародари калони Манелай – Агамемнон ба ӯҳда дошт. Пешбарандаи набарди тroyгиҳо писари шох Приама ва бародари Парис Ҳектор гардиданд. Ин набард даҳ сол давом меёбад ва харчанд, ғолибияти юнониён аён буд, вале муддати зиёде шаҳри Трояро забт карда натавонистанд. Танҳо дар соли даҳум ба шарофати найранги Одиссей ба шаҳри Троя ворид шуданд ва онро вайрон намудаву оташ заданд. Ҳодисаҳои соли охири набард ва муносираи шаҳри Троя дар достони “Илиада” ва бозгашти асогири “Одиссея” ба ватани худ – қазираи Итака ва тасвири тамоми воқеаҳои ба ин марбут мазмуни достони “Одиссей”-ро ташкил медиҳад.

Замони навишта шудани достонҳои Ҳомер дақиқан муайян нест, на гӯё ин қор дар охири асри IХ ва аввали асри 8 то мелодӣ сураи гирифта бошад. Дар шакли хаттӣ тартиб додани ин достонҳо ба асри VI то мелодӣ рост мсояд. Худи Ҳомер гӯё баъд аз 300–400 соли набарди Троя умр ба сар бурдааст. Аз ин рӯ, дар достонҳои нисбат ба далелҳои таърихӣ гуфторҳои асогири бештар мавқеа доранд.

Мувофиқи ақидаи мардуми Юнони қадим ва маводи асогириҳои қадимии онҳо дар ибтидо **замин, об** ва **хаво** вучуд надошта, дунёро як тумани ғафс ихота карда будааст. Дартар аз ҳамин туман Гея (Замин) ном зан ба вучуд омада, Уран (осмон) ном мард – худро ба вучуд омадаанд. Минбаъд аз Гея ва Уран якҷанд титанҳо (пахлавонҳо) пайдо шуда, Уран онҳоро дар ғорҳои зерзамин пинҳон кардааст. Яке аз онҳо, ки Крон ном дошт аз ғор баромад Уранро мекушад ва худогиро аз ӯ мегирад. Вай ҳам мисли Уран титанҳоро ба ғорҳои зерзаминӣ нигоҳ медорад. Яке аз онҳо, ки Зефелус ном доштааст, аз ғор баромада Кронро кушта, худогиро аз ӯ мегирад. Дар натиҷа бо сарвари Зефелус авлоди дуҷуми худҳои Юнон ба вучуд меоянд.

Зефелус ҳаммаи соҳаҳои табиат ва ҷамъият, ҳаммаи касбу қорхоро ба вучуд оварди алоҳида ҷудо карда, ба ҳар яке онҳо ҳешовандони худро Ҳудо номини мекунад. Худи Зефелус бошад худро баробари худҳои раъду барқ эълон кардан, худҳои худро эълон мекунад. Зани Зефелус – **Хера** бошад, худҳои осмон будааст. Ҳамин тарик Посейдон худҳои баҳрҳо, Афродита худҳои донишмандӣ, Аполлито – худҳои зебӣ, Гефеат – худҳои оҳангарӣ ва ғайра будаанд. Назар ба маълумоти афсонаҳои қадимии юнонӣ ба ғайр аз ин боз худҳои кӯху ҷангал, дашту саҳро ва ғайраи худҳои маҳаллӣ низ вучуд доштанд. Юнониён қадимии асогири ҳаммаи ин афсонаҳо, ки онди пайдоиши оламу одам ва ҳаёти инсон дар Замин низ боқӣ гузоштаанд.

Назар ба маълумоти як қатор афсонаҳо қаҳрамони машҳури юнониён Промитей одамро аз обу хок офаридааст, дар як қатор афсонаҳои дигар бошад, Промитей дар ҷараёни боақл кардани хайвон инсонро ба вучуд овардааст. Дар бархе аз дигар афсонаҳо оварда шудааст, ки дар ибтидо одамон ягон қорро мустақилона иҷро карда наметавонистанд. Дар натиҷа бештарини онҳо несту нобуд мешуданд. Прометей аз худҳои раъду барқ Зефелусро дуздида ба онҳо мефиҳад. Баъди ин онҳо аз оташ истифода бурда, ҳар гуна қорхоро ёд мегиранд, ҳаёти онҳо беҳтар мегардад, лекин Зефелус аз Прометей ниҳоят дарғазаб мешавад ва мефармояд, ки ӯро ба қуллайи бинидагтарини кӯҳҳои Қавказ баста монанд. Вай танҳо бо ин ҳам қинақл накарда, ҳар рӯз як уқобро ба назди Промитей мефиристад ва уқобро дили Промитейро нӯл мезанад ва ҳар бор захирашро тоза мекунад. Дар ин афсона ба муқобили худҳои гуногун баромад кардани юнониён қадим, эҳтиромии онҳо нисбат ба қаҳрамонони аз байни халқ баромада ифодаи худро ёфтааст.

Дар байни асарҳои адабиёти шифоии юнониён қадимии асогири асогири ва афсонаҳои дар бораи худҳои офаридашуда, инчунин асарҳои дучор меоянд, ки дар онҳо ғайрияти нимхудҳои ва қаҳрамонони аз байни халқ баромада низ тасвир шудаанд. Қаҳрамонони дар ин гуна асогири ва афсонаҳо тасвиршуда ҷасур, ширс, пахлавон, соҳиби ақлу истеъдод ба қалам омадаанд. Онҳо инчунин қувват ва ақлу идрокҳои худро барои манфиати халқ равона мекунанд, ба муқобили ҳар гуна қувваҳои ба одамон зарароваранда муроҷиат мекунанд. Назар ба ақидаи юнониён қадим барои ба муқобили асогириҳои табиат мубориза бурдан қувваи як нафар пахлавон қифоят мекунад. Аз ин қабил асогириҳо асогири доир ба қорномаҳои Ҳеракл мисли ҷунунда сазовори тавачҷӯх мебошад. Дар ин асогири оварда

мешавад, ки Херакл аждаҳои нӯх сар доштаро махв намуда, мургони оҳанпанҷаро несту нобуд мекунад ва Прометейро аз азоби уқоб халос карда, Антейро мекушад ва унвони «таслимнашавандаро» гирифта, сазовори эхтироми мардум мегардад.

Аз худи ҳамин асогирҳо низ маълуми мегардад, ки юнониёни қадим дар замоне, ки ханӯз афкори иҷтимоӣ ташаккул наёфта буд, дар бораи табиат ва ҷамъият тасаввурҳои хаёли доштаанд. Онҳо ба воқеа-ҳодисаҳои гуногуни табиат ҳаракат ва ҳислату қувваи илоҳӣ бахшида, симои ҳар гуна ҳудоҳо ва нимҳудоҳоро офаридаанд. Албатта, ин образҳо худ аз худ, на яқубора, балки дар ҷараёни муносибати иҷтимоӣ маъни одамон нисбати меҳнат ба вучуд омадааст. Онҳо ҳудоҳоро бо сифатҳои нисбат ба одамон меҳнубо тасвир намуда, бо ин орзу мекарданд, ки ҳудоҳо ба онҳо барои сабу гардонидани меҳнати вазнин кӯмак расонанд. Аз ин гуфтаҳо бармеояд, ки юнониёни қадим дар асарҳои шифохӣ хаёти худ орзуи умедхояшонро ифода кардаанд. Дар ин ҳуҷус адиби матруфи ру Максим Горкий мулоҳиза ронда чунин гуфта буд: «Худоҳои юнониёни қадим – ин образҳои бадеӣ, маҳсули тахайюли эҷодӣ бадеии халқ аст. Чунон ки нависанда хаёти халқро омӯхта, образҳои бадеӣ меофарад, онҳо низ ба чунин тарз образҳо офаридаанд». Ин асти ки барои дониستاني таърихи юнониёни қадим омӯхтани асарҳои эҷодӣ шифохии онҳо аҳамияти калон дорад.

Шаклҳои назми осори юнониёни қадим гуногун буда, онҳо нисбат ба ҷараёни меҳнат ба вучуд омадаанд. Шаклҳои нахустини эҷодӣ шифохӣ иборат аз суруду таронаҳои дар ҷараёни меҳнат, инчунин дақиқ ва нақтҳои ибтиҳот, маросимҳои гуногун иҷрошаванда буданд. Ба ғайр аз ин асогир, афсона ва ривоятҳои дар бораи ҳудоҳо ва нимҳудоҳои қаҳрамонҳои аз байни халқ баромада гуфташуда низ ҳеле маълум буда, аз тарафи ғуяндагони маҳсус иҷро карда мешуданд. Онҳо танҳо бо иҷро намудани суруду афсонаҳои маълуми халқ маҳлуд нашуд, худашон низ аз сужет ва образҳои халқ истифода намуда, суруду достонҳо меофариданд. Аз ҷумла, достонҳои машхури «Илиада» «Одиссея» низ маҳсули чунин равиш ва услуби эҷодӣ бадеӣ ба шумеро мевазд.

Ба ғайр аз ин асарҳо дар эҷодӣ шифохии мардуми юнониёни қадим масалҳои «Рубоҳ ва Ангур», «Гург ва Шубон» ва ғайра нисбат ба дучор мешаванд, ки онҳоро низ дар эҷодӣ бисёр адибони халқӣ гуногуни олам дар шакли вариантҳои мухталиф дучор мешаванд. Бехуда нест, ки бисёр адибони асарҳои минбаъда аз ин асарҳо ҳамчун манбаи бебаҳои эҷодӣ истифода бурдаанд. Дар адабиёти Юно

ниёни ин силсила асогир ва афсонаҳо дучор мешаванд, ки онҳо бо чунин Троя нобастагӣ доранд.

Як аз эҷодкорони машхуру номии Юнони қадим **Ҳомер** низ дар асарҳои худ «Одиссея»-ро офаридааст.

Юнониёни дар асрҳои VIII-VII-и пеш аз мелод ба муқобили асогирҳои чунин «Гуноҳдорон» ва «Одиссея»-ро офаридааст. Ин ҷанг даҳ сол давом карда, ниҳоят ба ҷаҳони юнониёни анҷом меёбад. Оиди воқеа ва ҳодисаҳои ҳамин ҷанг дар асарҳои «Илиада» ва «Одиссея»-ро офаридааст.

«Илиада». «Илиада» яке аз достонҳои машхури Ҳомер буда, дар асоси асогирҳои қадим ва ҳодисаҳои таърихӣ, аз қабилҳои юнониёни таълиф гардидааст. «Илиада» танҳо дар бораи соли охири ҷанг Троя маълумот медиҳад, аммо на сабаби ҷанг ва на равиши он дар достон инъикос наёфтааст. Танҳо воқеаҳои 50 рӯзи ин мубориза дар фаро мегардад. Мавзӯи асосии достони «Илиада» муборизаи Ахилл боиси ҳалокати қаҳрамони зиёди ҷанг Троя мегардад.

Аз равиши мазмуни достон маълум мегардад, ки Ахилл аз муборизаи рӯй метобад ва ба модари худ илоҳа Фетида муроҷиат мекунад, ки ӯ бо Зевс гуфтугӯ намояд, то ки душманони онҳо инъикос кунанд ва ба ҳамин васила ӯ қасоси худро аз Агамемнон гиризад. Зевс ваъда медиҳад. Дар майдони набард байни Менелай ва Парис муборизаи тан ба тан мерафт, ки ба ғолибияти Менелай анҷом меёбад. Қаҳрамони ахдномае баста буданд. Вале бар ҷангҳои ҳамин ахднома паҳлавони троягӣ Пондор ба сӯи Менелай тир кушода, ӯро захмӣ менамояд. Набард аз нав оғоз меёбад.

Дар суруди 6-уми достон суҳан аз шаҳри муҳосирашудаи Троя мегардад. Дар ин ҷо лаҳзаҳои ҷанг аз паҳлавони номдори ин шаҳр Ҳектор бо занаш Андромаха тасвир шудааст. Андромаха аз ҷангҳои ҳамлаи юнониёни ба ҳарос афтада бо кӯдаки ширмак ва инчунин хурдаш назди шавхараш мешитобад. Бо баробари дидани ширмак ба илтиҷо мекӯшад, ки ба ҷанг наравад. Барои Ҳектор илтиҷо ба халқ аз ҳама болост. Баъд аз ин дар достони «Илиада» дар бораи набарди юнониёни ва троягӣ муфассал маълумот дода мешавад. Дар суруди 8-ум аҳоли юнониёни ҳеле вазнин мегардад. Мардуми шаҳри Троя онҳоро ҳеле танг намуда, ба лагери юнониёни инъикос мешаванд. Агамемнони хайратзада ҳозир аст, ки дар дар ҷангҳои Ахилл ба гуноҳи худ иқрор шавад. Аммо Ахилл ба ин розӣ

намешавад ва ғазаби ӯ нисбат ба Агамемнон паст намегардад. Ин ради Ахилл тарфдоронашро ба ҳолати ногувор меорад ва онҳо дар остонаи махшавӣ қарор мегиранд. Рафиқи наздиктарини Ахилл Патрокл ин ҳолатро дида аз Ахилл хоҳиш мекунад, ки ба ӯ иҷозат диҳад, то ба набард ҳамроҳ гардад. Ахилл на танҳо иҷозат медиҳад, балки хушнуд ҳам мегардад. Юнониён бо кӯшиши Патрокл набардро давом медиҳанд ва ба Патрокл имконият медиҳанд, ки ба девораи Троя наздик шавад.

Марги Патрокл аз нав Ахиллро ба ғазаб меорад ва ӯ бо қувваи нав ба ҷанг медарояд. Набард байни ду лашкар ба авҷи аълояш мерасад. Ба ин ҷанг ҳатто худоён ҳамроҳ мегарданд. Дар охири набард қахрамонон Ахилл ва Ҳектор бо ҳам рӯ ба рӯ меоянд ва набард байни онҳо идома меёбад. Дар натиҷа Ҳектор аз дастгирии Ахилл кушта мешавад, аммо кушта шудани Ҳектор аламу ғазаби Ахиллро паст намекунад ва ӯ ҳатто ба мурдаи Ҳектор низ таҳқирро раво мебинад. Падари Ҳектор ин ҳолатро дида, дар назди Ахилл бо зону меафтад ва илтиҷо мекунад, ки мурдаи писарашро диҳад, то ба хок супорад. Ахилл мурдаи Ҳекторро ба падараш месупорад ва достони “Илиада” бо маросими дафни Ҳектор ба итмом мерасад.

Накл карда мешавад, ки писари подшохи Троя Порис зане подшохи Сиада Мекелай Еленаи зеборо дуздида меравад. Мекелай аз ин воқеа саҳт дарғазаб шуда, роҳи аз Порис интиқом гирифтаре ҷустуҷӯ мекунад. Вай дар ин бобат ба модараш Агнаменон арг мекунад ва аз ӯ ёрӣ мепурсад. Агнаменон аз тамоми вилоятҳои Юнони аскархоро ҷамъ карда, ба муқобили Троя ҷанг эълон мекунад. Ин ҷанг дах сол давом карда, ниҳоят бо ғалабаи юнониҳо анҷом меёбад. Еленаи зебо ба Мекелай баргардонида мешавад. Лекин ҳангоми бамамлақати худ баргаптан юнониҳо дар роҳ ба ҷандин машаққат дучор мешаванд, ки ҳамаи ин дар «Асотирҳо дар бораи Троя» хикоя карда шудааст. Назар ба маълумотҳои таъриҳӣ Троя ном шаҳр даҳ ҳақиқат дар соҳилҳои халиҷи Дарданел дар Осиёи Хурд мавҷуд буд, азбаски он дар сари роҳи савдо ҷойгир шуда будааст, диққати аҷнабиёнро мунтазам ба худ мекашидааст.

Ҳомер дар асоси сужетҳои ҳамина асарҳои шифоҳӣ достонҳои худро офаридааст. Достони «Илиада» гарчанд ба ҷанги даҳсолаи Троя бахшида шуда бошад ҳам, лекин дар он сабабҳои эълон шудани ҷанг оварда нашудааст. Достон аз 15700 қатори шеърӣ иборат буд, дэртгар асар аз ҷониби донишмандони Юнони қадим дар асоси рисолаи намудан ба алифбои юнонӣ ба 24 китоб тақсим карда шудааст.

Дар ҷанги Троя аз ҳар ду тараф даҳҳо қахрамонон иштирок менамоянд, ки аз онҳо асоситаринашон Ахаллис (аз ҷониби юнониҳо) ва Ҳектор (аз ҷониби троягиҳо) мебошанд. Дар достон дар бисёр мисолҳои шигҳон тан ба тани ҳамина ду паҳлавон тасвир карда шудааст. Дар асар ба ғайр аз ин тасмол боз якчанд қахрамонҳо амал мекунанд, ки аз онҳо Эней, Диомед, Одиссея ва дигаронро номбар кардан мумкин аст. Бар замми ин дар достон як қатор худоҳо ҳамчун **Хера** ва **Афина** аз ҷониби юнониҳо, **Аиначон** ва **Афродита** аз ҷониби троягиҳо амал мекунанд.

Дар достони «Илиада» Ҳомер ба тасвири манзараҳои ҷанг мисолҳои хоссаеро қор фармудааст. Чунон ки омадааст, аскарони Юнони дар ибтидои ҷанг аз болои душман ғалаба мекунанд. Ҳангоми ин ҷанг онҳо забт карда шудани яке аз шаҳрҳои Троя Хресидани ном ба духтари зебо асир гирифта мешавад. Онҳо ин духтаракро ба ирришқари худ Агеманон тӯхфа мекунанд. Падари Хресидани бинабар он Ангалон эътиқод доштаниш, аз ӯ илтимос мекунад, ки духтарашро ба ин писар Агеманон пас гардонида диҳад. Ангалон ба Агеманон фирмон медиҳад, ки Хресидаро ба падараш пас гардонад, лекин ӯ Хресидаро намедиҳад. Баъд аз ин Ангалони ба ғазаб омада, дар байни мисолҳои Юнони бемории ваборо паҳн мекунад. Аскарони ба ин касали дучор омада махв шудан мегиранд. Дар натиҷа юнониҳо рӯ ба мисолҳои оварда, барои троягиҳо ғалаба ва музаффарият насиб мегардад. Ниҳоят ба ин масъала Ахиллес даҳолат карда, аз Агеманон қарор мекунад, ки Хресидани боиси паҳн гардидани касалии вабо гардидаро ба падараш пас гардонад. Баъди ин суҳбатони Ахиллес Агнаменон Хресидаро ба падараш пас мегардонад. Лекин дар айнаи инсон аз Ахиллес Бресидаро, ки ба ӯ инъом карда буд, пас гардонида мегардад. Баъди ин Ахиллеси ба ғазаб омада аз иштирок кардан ба ҷанг даст мекашад. Дар натиҷа юнониҳои аз як паҳлавони асосиашон ҷуд шуда, боз ба мағлубият дучор мешаванд.

Троягиҳо аз ин истифода бурда, ба сари юнониён тохтутоз менамоянд. Бо вучуди илтимос кардани сарлашқарони Юнони аз Ахиллес ва аз кӯмак расонидан ба Агеманон саркашӣ мекунад. Ниҳоят аскарони Юнони ба мағлубият дучор мешаванд. Яке аз мисолҳои наздики Ахиллес Потрокс бо иҷозати Ахиллес либоси ҷангии ӯро пӯшида ба ҷанг медарояд. Дар ибтидо троягиҳо ҷанговари дар либоси Ахиллес бударо дида, ба ҳар тараф мегурезанд.

Ниҳоят ҷанги тан ба тан оғоз гардида, дар ин ҷанг қахрамони троягиҳо Ҳектор Потроксро мекушад. Ахиллес хабари марги ӯро шунида овози даҳшатноке мебарорад. Пас аз ин троягиҳо ҷасади

Потрохро партофта мегурезанд. Ахиллес барои интиком гирифтани котилонаи Потрокс ба майдони чанг медарояд ва қотили ӯ Ҳекторро мекушад. Ахиллес бо мақсади то охир расонидани интиком ҷасади Ҳекторро ба ақибӣ аробаи чангӣ баста кашола мекунад. Ин ҳолатро тамоми троягиҳо ва падару модари Ҳектор низ дида, зор-зор мегирянд. Хабари марги Ҳекторро шунида, рафиқи ҳаётии Андромаха аз хуш меравад. Ниҳоят Ахиллес ҳам баъди куштани Ҳектор аз пай гӯронидани ҷасади Потрокс мешавад. Шаб ба назди Ахиллес падари кӯҳансоли Ҳектор Приян меояд. Ахиллес раҳмаи омада, ҷасади Ҳекторро ба ӯ медиҳад.

Достони «Илиада»-ро энциклопедияи чангҳои замони Ҳомер гуфта мумкин аст. Чунки дар ин достон чангҳо ва муборизаҳои қаҳрамонона умумӣ гардонидани шуда, ҷасорат, матонат, мардонагӣ таъриф карда мешавад. Аз қаҳрамонҳои достон Ахиллес ва Ҳектор ҳамеша дар маркази диққати хонанда меистанд. Ахиллес қаҳрамони идеалии халқи Юнон буда, ӯ душманро ба ташвиш меандозад ва танҳо худаш дар майдони чанг бо як дастаи бузурги чанговаро ҷангила шӯҳрати юнониёнро боло мебардоррад.

Ҳомер дар достони «Илиада» қаҳрамони Ахиллесро ба дараҷаи баланд тасвир кардани мешавад. Ӯ дар ибтидои достон ба худро шеърнаг Муза мурочиат карда, чунин мегӯяд: «Эй худо, дар бораи қаҳри писари Пелей Ахиллес саро». Ин тарзи талкин як наваи «Шохнома»-и Фирдавсро ба хотир меорад, ки сар то по хуши тавачҷуҳи муаллифро нисбати тимсоли Рустам нишон медиҳад. Бояд дар ин бора афкори интиқодии Султон Махмуди Газнавиро дар хууси арзиши «Шохнома»-и Фирдавсий ёдовар шуд, ки ба ин гуфтаҷ каробат доранд: «Ҳама «Шохнома» худ ҳеч нест, магар ҳадиси Рустам ва андар синоҳи ман хазор мард чун Рустам хаст».

Бинобар ин аз сар то охири достон қаҳру шучоати Ахиллес хикоя карда мешавад. Ахиллес бо вучуди он ки бадқаҳр, саҳтгир нисбат ба душман бераҳм аст, дар сухани худ қатъист. Чунончӣ баъди куштани қотили дӯсташ аз ҷасади ӯ ҳам никор гирифтани нисбат ба Потрокс чӣ дараҷа содиқ будани ӯро нишон медиҳад. Баробари ҳамаи ин хислатҳо ӯ одами раҳмдӯлӣ, мардӣ, шучоат, қавл иродати ин тимсолро қонил шудан равост. Ин чихатро аз воқеаи илтимоси падари Ҳектор моил шуда, ҷасади писарашро ба ӯ боз гирифтани Ахиллес ва ҳатто барои осоишта гузаронидани дафъи маросими Ҳектор бист рӯз дар чанг танаффус эълон кардани ӯ нишондиҳанд мумкин аст. Гарчанд дар достон образи Ахиллес дар сими нимхудо тасвир шудааст, лекин дорон хислатҳои раҳмдӯлӣ, яққав

ва дуҷун содиқ буданаш ӯро дар назди китобхон ҳамчун инсонии ҷамъии, ресилӣ, воқеӣ нишон медиҳад.

Ҳекторро бошад, дар достон ҳамчун қаҳрамони ҳақиқии троягиҳо таъриф шуданист. Гарчанд ӯ душмани юнониҳост, лекин Ҳомер нисбат ба ин бо як самимияти хосса назар дӯхта, хислатҳои қаҳрамонӣ ва мардонии ин ӯро барҷаста тасвир менамояд. Ҳектор ватани худ, халқи худ, халқу дукуки худро химоя мекунад. Илтимоси падар, оби чашми падар ӯро аз майдони чанг пас гардонидани наметавонад. Вай падару модариро эҳтиром мекунад, зану фарзандонашро дӯст медорад, дорони барон Ватан чангиданро афзал медонад. Ана ҳамин лаҳзаҳои қалби Ҳектор дар боби «Видоъ бо Андромаха» ҳақиқатнигорона ва мумкин тасвир ёфтааст. Хуллас, Ҳомер дар достони «Илиада» аз як тарриф интиқороро дар бораи чанги Троя нақл кунад, аз тарафи дигар дар он воқеаҳои таърихӣ замони худро бо маҳорати баланди бадеӣ таъриф намудааст.

«Одиссея» низ яке аз достонҳои машҳури Ҳомер ба шумор меравад. Баъди ғалабаи юнониҳо хангоми бозгашт ба Ватан онҳо ба чинии душворихо дучор мешаванд, ки ин воқеаҳо дар силсилаи достонҳои «Бозгашт» инъикос ёфтааст. Достони «Одиссея» низ яке аз достонҳои бозгашт ба шумор меравад. Ин достон низ аз 24 китоб иборат буди, лекин аз рӯи доираи мавзӯӣ ва ҳамбастагии воқеаҳо аз достони «Илиада» фарқ мекунад. Агар дар достони «Илиада» воқеаҳои мавҷони чанг тасвир шуда бошад, дар достони «Одиссея» воқеаҳои чинии осоишта тасвир карда шудааст. Маводи достон аз хикояҳои интиқодии пур аз воқеаҳои хайратангези Одиссея ва муборизаи ақлу қалби алайҳи мушқилоғ ва вазъиятҳои душвор иборат аст. Гарчи чинии лаҳсола хотима ёфтааст, Одиссея ба ватани худ - қазираи Итака ба омони бирашга наметавонад. Чунки ӯ чашми писари яққаву ягонаи худро оғир Посейдонро, ки Полифем ном дошт, кофта мегирад. Интиқор ин Посейдан бо мақсади аз Одиссея интиқом гирифтани аниқони ба баҳр баромадани ӯ шамоли сахро мефиреятад ва одамони «Одиссея»ро ба халокат дучор мекунад. Лекин Одиссеяи тадбиркор бо интиқори хосса хар бор аз шиддати мавҷҳои луртуғёни баҳр эмин мемонад. Бо вучуди он вай аз баргаштан ба кишвари худ даст интиқорнада. Мазмуни асосии достони дуюми Ҳомер Одиссея нақли аниқони бозгашти шох Одиссея ба манзили худ дар қазираи Итака аст. Дар атрофи хамин мазмуни асосӣ ҳодисаҳои дигаре тарҳрезӣ мегарданд, ки марбути зани Одиссей Пенелопа ва писари ӯ Телемах мебошанд. Дар киёси достони аввал ин достон бо интиқодии маводи маънӣ ва афсонавии худ фарқ мекунад. Равиши

мазмунӣ "Одиссей", ки чил рӯз давом мекунад, танҳо лаҳзаҳои охири саёҳати қаҳрамонро дар бар мегирад. Одиссей воқеаҳои саргузаронидаашро дар яке аз базмоҳ нақл мекунад. Мутобиқи ин нақл ҷанги Троя ба охир мерасад ва юнониён бо талаба ба хонаҳои худ бармегарданд. Киштие, ки дар он Одиссей ва ҳамроҳони нишаста буданд, низ ба ҳаракат мебарояд. Бозгашти Одиссей ба ватанаш ба назди зану писараш даҳ сол давом мекунад.

Дар чор суруди аввали достони "Одиссей" суҳан дар бораи ҳамсари Одиссей Пенелопа менависанд, ки солҳои дароз шавҳари худро интизорӣ мекашад. Аз набудани Одиссей истифода бурда мардҳои зиёде ба зани ӯ хостгор мешаванд. Аммо Пенелопа ба бахонаҳои зиёде хохии онҳоро рад намуда, дар як вақт писараш Телеманро ба Спартаи дурдаст барои фаҳмидани тақдир падараш раво менамояд. Дар Спарта писари Одиссей бо Менелай ва Елен дучор меояд ва онҳо дар бораи қорнамоиҳои Одиссей ба писараш кисса мекунанд.

Мувофиқи сужети достон Одиссея ва ҳамроҳони ӯро тӯфон ба қазираи рӯдапоҳой яқшам мепартояд. Одиссея ва рафиқон ӯ ба ғори пурдахшати Полифем паноҳ мегиранд. Полифем инро фаҳмида Одиссей ва рафиқони ӯро нест кардани мешавад. Одиссея ӯҳдабаро инро дарк карда, чашми ягонаи Полифемро кофта мегирад ва бо ёрдами гӯсфандон ҳамроҳи дӯстонаш аз дасти Полифемегузарад. Онҳо баъди ҷандин душвориҳо ба қазираи худӣи шамс Эол омада мсмонанд. Эол Одиссейро хуш истиқбол мегирад ва хангоми ӯро гусел кардан ба ӯ як халта шамол тӯҳфа мекунад. Одиссей азбаски тамоми роҳ хоб накарда буд, хангоми қариб мамлақати худ расидан хобаш бурда мсмушоёнд. Дар ин вақт шамолӣ сар бурда, ҳамроҳонанн халғаро мекушоёнд. Дар ин вақт шамолӣ сар барҳеста, дар баҳр мавҷҳои пурдахшат тугён мезанад ва киштии онҳо гарк мсшавад. Танҳо Одиссей бо ӯҳдабароии хосса аз офати мавраҳо меёбад. Дар ҳамин вақт худӯҳон кӯҳҳои Алп хангоми набуданн Полифем бо ҳам маслиҳат карда, барои ба мамлақати худ расидан Одиссея кӯмак расонидани мешаванд. Баъди ин Одиссей мамлақати Феонейҳо омада, аз болои як базми бузург барома мсмонанд. Дар ин зиёфат гӯянда-хофиз оиди ҷанги Троя достор гӯфта, дар бораи яке аз қаҳрамонони Юнон Одиссея низ мссаро баъди ин Одиссей ба подшоҳи мамлақатаи Феоней тамоми саргузашт худро хикоя карда мсдиҳад. Аз ин подшоҳи кишвари Феоней мутаассир шуда, бо киштии зудрав Одиссейро ба қазираи Ита

сари мсмонанд. Дар қазираи Итака Одиссей ба шубон Эвлей дучор мсвад, худро дӯсти Одиссей гӯён мсшиносонад.

Атқин қиссаҳои дар базми шох Алкин баённамудаи Одиссейро мсмонанди фольклорӣ ташкил мсдиҳанд. Аз қабилӣ сафарҳои ӯ ва мсмонандии ба мамлақатҳои гуногун, мамлақати яқшамҳо, мсмонанди мурдаҳо ва ғайра. Дар охир гӯё ба ҷое мерасанд ва ба мсмонанди номсхӯрианд. Ҳамроҳони Одиссей гӯсфандоро аз ин рама сар мсмонанд. Ёрони ин қорашон Зевс бо хохии Худои офтоб боз мсмонанди ӯро мекунад ва киштии Одиссей пора мсшавад. Худи мсмонанди рикхо ёфта, баъди нӯҳ рӯз ба қазирае меояд, ки соҳиби он мсмонанди Кишисо буд.

Бо ҳамин қиссагӯии Одиссей дар базми шох Алкин хотима мсвинд ва бо шарофати ин қиссаҳои аҷиб шох Алкин амр мсдиҳад, ки Одиссейро шабона ба ватанаш қазираи Итака расонад. Бо ёрии мсмонанди Африка Одиссей ҷеҳраи худро ба як марди пири бечора мсмонанди мссонад ва ба манзили худ мерасад.

Дар ҳамин асно, яъне омадани Одиссей зани ӯ Пенелопа, ки аз мсмонанди мардони зиёд ба танг омада буд, дар назди хостгоронаш мсмонанди шавҳариро гузошта буд. Шарт ҷунин буд, ки ҳар касе бо мсмонанди Одиссей тирро аз доҳили 12 халқа гузаронида, ба ҳаллаф мсмонанд, ва ҳамон ба шавҳар мсбарояд. Ин вақт Пенелопа қамони Одиссейро гирифта мсбарояд ва «касе, ки аз даруни ағушгарин 12 тирро гузаронад, ман ҳамон шахсро шавҳари худ интиҳоб менамоям», мсгӯяд. Ин қорро танҳо Одиссея карда мсватонаду халос. Дар суруди 23-ум шахзан ҳамдигарро шинохтани зану шавҳар тасвир мсшавад. Дар суруди охир, яъне суруди 24-ум бастани сулҳ байни Одиссей ва мсмонанди хостгорони ба қатл расида тасвир мсшавад. Таҳмин мсмонанд, ки достонҳои Хомер «Илиада» ва «Одиссея» дар асрҳои IX ва ин VIII пеш аз мелод офарида шудааст. Яъне «Илиада» дар асри IX ва «Одиссея» дар асри VIII офарида шудааст. Инро аз маводи тасвири мсмонанди тоҷикон мсмуайян кардан мумкин аст. Хомер достонҳои худро дар мсмонанди офаридааст. Ҷунки дар ин асарҳо унсурҳои лаҳҷаи ион тез-тез дучор мсшаванд. Дар бораи Хомер ва эҷодиёти ӯ асарҳои зиёде мсмонанди шудаанд ва дар баъзеи онҳо Хомер танқид ҳам карда мсмонанд. Ҳатто гумон мсрерад, ки ӯ шонр ҳам набошад. Лекин ин мсмонанди Хомер дар асри XVIII бурдаи адиби немис Ҳёте исбот кард, ки Хомер дар ҳақиқат шонри бузурги замони қадим буда, ӯ муаллифи мсмонанди тоҷикон «Илиада» ва «Одиссея» мсбошад. Худи вожаи Хомер мсмонанди мсмонанди Абуабдуллоҳи Рӯдакӣ Самарқандӣ дар Аврупои асри

XVIII ва XIX ин шоири забардасти форсу тоҷикро ба Ҳомер кие мекунанд.

Дар охирҳои садсолаи VIII ва ибтидои садаи VII дар ҳаёт иҷтимоии Юнон як катор дигаргуниҳо рух медиҳанд. Аз ҷумлаи ҷамъияти иҷтимоӣ рӯй ба таназзул ниҳода, дар ин ҷо ҷамъияти ғуломдорӣ ташаккул меёбад. Ба ин муносибат дар ин ҷо савдо ривож ёфта, муносибати пулӣ ба вучуд меояд. Баробари пайдоиши синфи дар ҷамъият мулкӣ хусусӣ низ инкишоф ёфта, халқ ба табақаҳо ҷудо шуда, тоифаҳои хунармандон ва савдогарон пайдо мешаванд. Аҳолии ҳамаин гуна дигаргунӣ дар байни заминдорон низ ба вучуд меояд. Заминдорони калон боз ҳам қавитар гардида, заминҳои кишварро ҳамаҷой бештар ва васеътар ишғол кардан мегиранд. Заиндорони хурд бошанд, торафт камбағал гардида рӯ ба нестӣ ва маҳв шудан меоранд. Дар нағича дар ҳар ҷой-ҳар ҷойи Юнонистон байни мардуми оддӣ ва табақаҳои боло тез-тез ҷангу талошҳо рух додан муборизаҳо торафт шадидтар мешаванд.

Ана ҳамин гуна дигаргуниҳои ҷиддии дар ҳаёти иҷтимоӣ ва иқтисодии Юнон рухлода ба адабиёт ва санъат, ки яке аз шаклҳои тафаккури инсонӣ ба шумор меравад, таъсир нарасонида намонд. Дар нағича дар ҳамаин давр дар адабиёти Юнон дар қатори достонҳои қаҳрамонӣ достонҳои хусусиятҳои дидактикӣ (панду ахлоқӣ) дошта ҳам ба вучуд меоянд, ки машхуртарин муаллифи чунин достонҳо Ҳесиод ба шумор меравад.

Назар ба маълумоти худаш Ҳесиод аслан аз Осиёи Хурд буда, туфайли лушвори ҳаёт падараш ба деҳаи Аскраи наздикии шаҳри Беотия кӯчида меояд. Минбаъд ҳаёти Ҳесиод дар ана ҳамин шаҳри Беотия мегузарад. Беотия як шаҳраи хурдак буда, аз хунармандаи ҳеле оқиб монда буд. Ҳесиод дар чунин шароит зиндагӣ ба сар бурдан эҷод кардааст.

Аз Ҳесиод то ба мо достонҳои «Корхо ва рӯзҳо» ва «Теогония» омада расидааст. Вай дар достони «Корхо ва рӯзҳо» дар бораи худ ва шароити замони зиндагӣ як катор маълумоти пурқимат додааст. Падараш пеш аз вафоти худ тамоми бӯдо шуд ва як порча заминаш ба писаронаш Ҳесиод ва Перс мерос мегузорад. Бародари Ҳесиод қозихо пора дода тамоми молу мулк ва ҳамон як порча заминро онҳо худ карда мегирад. Лекин вай бо корҳои беҳуда машғул шуда, молу мулк ва заминро ба бод медиҳад. Дар нағича кашшоку муқдасгардида, ба назди падараш Ҳесиод ёрӣ пурсида меояд. Ҳесиод ҷойи ёрии моддӣ расонидан ба бародараш ба ӯ ёрии маънавий, яъне насихат медиҳад. Ҳамин тарик Ҳесиод дар асоси мочарои бай

мулк ва бародараш рухлода оиди масъалаҳои иҷтимоӣ сухан мегӯяд. Бинобар ин қимати баланди асар дар тасвири воқеаҳои иҷтимоӣ ва замони зиндагии шоир мебошад. Шоир дар достон эҳсосоти худро ҳеле маҳораткорона ба қалам додааст, ки аз шоирони қадимтарини лирики мумтоз будани ӯ гувоҳӣ медиҳанд.

Шоир дар ин достон дар бораи адолат ва меҳнат мулоҳиза менамояд. Адолатро ба ноҳақӣ ва зулм зид мегузорад. Ӯ қозихоро ҳамчун шахсони муттаҳам ва берӯйнатан ба забон мегирад. Лекин ба муносиби зулм мубориза бурданро тарғиб намекунад. Вай дар ин достон иншо ба Худо - Зевс мурочиат мекунад. Ба қавли Ҳесиод Зевс дар иншо 30 ҳазор тан посбонон дорад ва агар касе зулм наояд, ҳамин посбонон ба Зевс хабар медиҳанд. Баъд Зевс ба шахсони зулмӣ муроҷиат менамояд. Назар ба ақидаи Ҳесиод мазлумон бояд ба зулми мазлумон тоқат кунанд, Зевс ҷазони зулмонро худаш хоҳад дод. Ӯ муроҷиат мекунад, ки ба ин фикри шоир ҳамроҳ шуда наметаваем, лекин ба муроҷиати маъсала бояд аз нуктаи назари замони зиндагии шоир назар кард. Ӯ ба ҳар гуна ҷабру ситам тоб оварданро маслиҳат медиҳад, ки инсонҳои қобили қабул аст.

Достони Ҳесиод, яъне «Теогония» аз се қисм иборат буда, дар ин қисм як умқидаҳои шахсии шоир ифодаи худро ёфтаанд. Шоир дар ин қисм достон оиди панҷ давраи афсонавӣ сухан мегӯяд, ки онҳо ин шилло, нуқра, мис, биринҷӣ ва оҳан иборатанд. Чаҳор давраи ин қисмро дар байни қаҳрамонӣ номида онҳоро таърифи мекунад ва давраи ин қисмро саҳт мазаммаг мекунад.

Ҷамъии диққат аст, ки шоир замони зиндагии худро давраи ин қисм замони оҳан шуморида саҳт танкид мекунад. Назар ба қавли шоир дар чаҳор давраи пешина одамон ҳеле хуб зиндагӣ карда, дар давраи ин қисм зулму тааддӣ ба арши аъло баромада, меҳру оқибат аз байни мардум дур шудааст. Одамон ба якдигар дуруғ мегуфтагӣ шуданд. Бинобар ин худро оҳанро саҳт ҷазо дода ба рӯзҳои бад гузаронидан менамоянд. Ҳесиод дар қисми дуюми достони худ оиди ин қисм бешарҳӣ мулоҳиза мегӯяд ва меҳнатро асоси ҳамаи ин қисм менамояд.

Дар қисми сеюми достон бошад, сухан оиди бунёди оила ва муносибати оилавӣ меравад. Дар ҳамаин қисми достон таҷрибаҳои аз рӯи ҳисобҳои худ шоир барҷаста ба назар мерасанд. Шоир дар ин қисм ба ҷавонон маслиҳат медиҳад, ки танҳо баъди сисолаи ин қисмро шаванд ва танҳо соҳиби як писар шаванд. Вай таъкид

менамояд, ки агар дар оила аз як нафар зиёд писар бошад, албат барои тақсими меърос мочаро сар мезанад.

Аз ин гуфтаҳо бармеояд, ки Ҳесиод дар достони худ баъзе масъалаҳои иҷтимоиро, аз қабилӣ меҳнат ва оила, дуруст талқин кардааст. Шоири масъалаҳоро дуруст мегузорад, лекин ба халли масъалаҳои дуруст дода наметавонад. Чунончи, шоир асоси зулми муайян намояд ҳам, лекин ба беҳи он табар заданро маслиҳат намедихад. Ӯ худ шоир дар меҳнат будани асоси боигариро таъкид намемояд, лекин дар ҷамъияти ғуломдорӣ ҳеч вақт бӣ нашудан менамояд, яъне ғуломро намегуяд, решаи зулм дар истисмори шахси мутеъ, яъне ғуломро дарк намекунад. Зотан замонаи инсон аз тарафи инсон буданаширо дарк намекунад. Шоири шоир ба дарк кардани чунин масъала имкон ҳам наметод. Шоири зулми замона, мунофиқии золимон дод мегуяд, лекин чораро худро мечӯяд. Умуман, Ҳесиод бо ин достони худ ҳамчун як симо аз лиҳози олами рӯхоният ва равшанӣноӣ шахшудаи иҷтимоӣ ба назар мерасад.

Бо вучуди ҳамаи ин дар шароити зиндагии шоир ба вучуди омалдани чунин асар ва пеш рондани чунин ғояҳои пешқадам сазовор таваҷҷӯҳ аст. Маҳз чунин асарҳо ба пайдоиши асарҳои хусусиятҳои пешқадам дошта дар асрҳои минбаъда сабаб шудаанд.

Савол ва ҷупуришот:

1. Хусусиятҳои муҳимтарини адабиёти Юнони қадим.
2. Дарҷаҳои тадриқи адабиёти Юнони қадим.
3. Пайдоиши асосии асарҳои Юнони қадим.
4. Қаҳрамонони асосии асарҳои Юнони қадим.
5. Асосирӯро дар бораи ҷаҳли Троя.
6. Мавҷӯи ва мундариҷаи достонҳои Хомер «Илиада» ва «Одиссея».
7. Адабиёти Юнони қадим ва адабиёти форсу тоҷик.
8. Ҳесиод ва эҷодии ӯ.

ЖАНРҲОИ АДАБӢ ВА ТАСНИФОТИ ЖАНРӢ ДАР ЮНОНИ ҚАДИМ

Нуктаҳои асосӣ:

1. Масъалаи инқирози достонҳои қаҳрамонӣ дар Юнон.
2. Инкишофи жанрҳои гуногуни бадеӣ дар адабиёти Юнони қадим.
3. Лирика ва анвои ин жанр дар адабиёти Юнони қадим.
4. Пайдоиши ва инкишофи драма.
5. Шайи давраи антиқӣ ва ибтидои давраи Римии адабиёти Юнон.

Инқирози достонҳои қаҳрамонӣ. Дар асрҳои VII-VI пеш аз милод омада дар ҳаёти сиёсӣ ва иқтисодии Юнони қадим инқирӯзиҳои азим рух доданд. Тамомӣ марз ва буми ин сарзамин ва бунёдҳои ба дасти давлатмандон гузашта, деҳқонон торафт кашшоқии мутеъ бӣҳо гардиданд. Онҳо аввал ба чоряккор, сонӣ ба ғулом табдил ёфта, соҳибонашон онҳоро метавонистанд ба дигар бӣҳо фурӯшид. Дар натиҷа дар байни мардум норозогӣ авҷ гирифта, ҷо-ҷо инқирӯзиҳои ғуломон сар заданд. Бинобар ин ҳам давраи мазкур дар таърихи Юнони қадим давраи инқилоб унвон дорад.

Ин гуна дигаргунӣҳо, ки дар ҳаёти сиёсӣ ва иқтисодӣ рух доданд, ба адабиёт ва санъат низ таъсири сарнавиштосоз дошт. Ақсун достонҳои қаҳрамонӣ рӯй ба таназул ниҳода, лирика инкишоф ёфт ва дар ин достонҳо ба вучуд омада, ниҳоят дар поёни ин давра тақдидан ба достонҳои қаҳрамонӣ «Баграхомиомахия» («Ҷанги ғуҷҳо ва мушҳо») ном достоне офарида шуд. Чунон ки дар ин достон баён кардан мешавад, ғуҷҳо ва мушҳо байни худ мечанганд. Ин ҷанг торафт инқилобӣ метирад. Ниҳоят худҳои ғуҷҳои Алл байни худ маслиҳат кардан ни ҷангро хомӯш кардани мешаванд ва ба ғуҷҳо ёри дода, ҷанг бо ми дӯбияти мушҳо анҷом меёбад.

Дар ин асар достонҳои қаҳрамонӣ ва воқеаҳои дар он таъриршуда танқид гардида, дигаргунӣҳои дар ҳаёти мардуми ин давраи руҳдода низ тасвир шудаанд. Яъне дар ин давр муносибати мардум писбат ба худҳо низ дигар шуда, ҳатто онҳо аз болои худҳо меҷангиданд. Аз ҷумла, дар асар оварда мешавад, ки худҳои инқилобдор Афина гӯё ба ғазаб омада мегуяд: «Ман тарафдори он ҳастам, ки аз ҳар ду тараф ҳам бештар маҳв шаванд, зеро ҳар дуяшон ҳам ба ман зарари бисёре оварданд». Бо овардани ин гуфтаҳо кибру дурури худҳо дошта мешаванд.

Пайдоиш ва инкишофи лирика дар Юнон. Лирика — намуди асари бадеист, ки дар он муаллиф афкори худро бо эҳсосоти шахсӣ, тахайюлотӣ бадеӣ ифода менамояд. Дар асарҳои лирикӣ шояд муносибати худро нисбат ба ҳодисаҳои ҷғимой тавассути ҳиссиёт кайфияти худ баён мекунад. Худ истилоҳи **лирика** аз лафзи логии гирифта шудааст ва юнониҳо асарҳои адабиёти шифохиро, ки бо лирика — асбоби мусиқии тормонанд суруда мешуд, лирика мегуфтанд. Минбаъд, аз асрҳои VII-VI пеш аз мелод сар карда, ин истилоҳро умуман нисбат ба ҳамаи асарҳои лирикӣ ва анвои он роиҷ кардаанд. Лирикаи Юнони қадим аз се намуд иборат буда, онҳо **элегия**, **ямб** ва **мегика** номида мешуданд.

Элегия дар вақтҳои аввал дар **Осиёи Хурд** хеле васеъ паҳн гардида, онро ҳамчун суруди хазин ё худ назми мотамзада иҷро мекарданд. Дартар элегия ин хислати худро гум карда, тадриҷан дар маросимҳои тантанавӣ, зиёфатҳо низ суруда мешуд. Азбаски забон ҳамоовозии асбоби мусиқии най иҷро карда мешуд, ин жанр дар байни элегия ба забони асарҳои эпикӣ наздик буд, ин жанр дар ибтидо мардум бештар шӯҳрат пайдо карда, тез паҳн мешуд. Агар дар ибтидо элегияҳо мазмуни маҳзунона дошта бошанд, минбаъд дар онҳо ғояҳои вағанларварӣ, дӯстӣ, рафоқат, садоқат, далерӣ, нафрат душман ва ғайра ифодаи худро меёфтанд.

Яке аз элегиясароёни машҳури ин давр **Третей** буд, ки дар асарҳои ӯ бештар ғояҳои далериву мардонатӣ ва қаҳрамонӣ инъикос худро ёфтаанд. Ӯ мегӯяд, ки “қаси дар роҳи ҳимояи Ватан қаҳрамонона халокшударо меарзад, ки ба осмон бардошт”. Дар элегияҳои Третей на образҳои афсонавӣ, балки ҳамзамонии шоир ҷибор оварда мешаванд. Намояндаи дигари адабиёти ин давр **Солон** низ дар жанри элегия асарҳои зиёде навишта, дар онҳо муносибати бийнии давлатмандон ва мазлумону камбағалон ифодаи худро ёфтааст.

Намуди дигари асарҳои лирикӣ **ямбо** бештар хусусиятҳои суруди халқиро дар худ мучассам намудааст. Дар ин намуди шеър одаган як гуруҳ аз болон гуруҳи дигар бо хазлу мутоӣи сурудҳои механдад, хислатҳои ношоями табақаи муайяни ҷомеаи ҷаҳӣ танқид гирифта мешавад. Ана ҳамин гуна хусусияти назми қадимаи лирикӣ минбаъд ба ривочи анвои жанрҳои ҳаҷӣ-мазаҳака дар адабиёти бадеӣ замина ва асос шудааст. Яке аз намояндаҳои барҷастаи бунёдгузори ямбон адабӣ **Архисон** буда, ӯ дар асарҳои х мавзӯҳои шахсӣ ва сийсиро барҷаста ва дар ҳолати тавҷам ба қал додааст.

Иҷро ҳам бояд алоҳида таъкид намуд, ки асарҳои лирикӣ дар муқаддаси элегия ва ямбо гуфташуда бештар дар шакли қироати (яъне) иҷро карда мешуданд.

Инчунин дигари асарҳои лирикӣи Юнони қадим **мегика** бо тарзи суруди ҳамоовозии асбоби мусиқии лира иҷро карда мешуд. **Мегика** аз рӯи тарзи иҷрои худ ба ду тақсим мешуданд: яке аз муқаддаси он ин аст, ки фақат аз ҷониби як шахс иҷро карда мешуд. **Ан** иҷдорони ин намуда асарҳои лирикӣ **Алкей** ва шоира **Саффо** мисоланд. Алкей, ки худ аз табақаи давлатмандони шахр буд, дар асарҳои бештар ҳаёт ва кайфияти онҳоро сурудааст. Дар эҷодиёти **Мегика** шифо бошад, бештар ба ҳаёти занону духтарони замони худ муроҷиати карда, муносибатҳои оилавӣ, тӯю тантанаҳо, рақобату рақамии инсон ва амсоли инҳо мавзӯи марказӣ будааст.

Намуди дигари мегика сурудҳои ҳамоавӣ — **умумӣ** (ба тарзи хори умумӣ иҷрошаванда) буда, ин гуна сурудҳо одаган дар маросимҳои тантанавӣ, илҳо бо ҳамоовозии асбоби мусиқӣ суруда мешуданд ва дар онҳо худро, титанҳо ва қаҳрамонҳо мадҳ карда мешуданд. **Аз** ҷиборони ин намуди асарҳои лирикӣ шоир **Пиндарро** номбар мекунем. Мумкин аст, ки дар асарҳои ӯ бештар варзиш ва ғолибони муносибатҳои варзишӣ мадҳу сано карда шудаанд.

Инкишофи драма дар Юнони қадим. Истилоҳи “драма” аз ифтихори тоҷибӣ гирифта шуда, маънояш ҳаракат аст. **Аз** лиҳози таърихи умумназарӣ драма чунин жанрест, ки дар он воқеаҳо ба инчунин ҳаракати иштироккунандагони он ифода карда шуда, муқаддаси дар сахна намоиш дода мешавад. Дар чунин асарҳои инчунин на монолог, рақс, бозӣ низ мавқеи хосса дорад. Драма қалимаи инчунин буда, маънои лугавиаш ҳаракат, амалиёт мебошад. Асарҳои инчунин барои дар сахнаи театрҳо намоиш додан офарида шудаанд. **Ан** ҳанӯз драмавиҷро пиеса ва пас аз ба сахна гузоштан спектакл менамояд. Нависандае, ки асарҳои драмавӣ таълиф менамояду ин қор инчунин соҳаҳои муҳими эҷодиёти бадеии ӯст, **драматург** ном дорад.

Драма мушқилтарин ва мураккабтарин ҷинси адабӣ ба шумор меорад. Ин фикрро аксарияти назарётчиён таъкид кардаанд. Чунинчун «драматургия-шакли аз ҳама баланди эҷоди бадеӣ аст», — инчунин буд олими Юнони Қадим Арасту. Олими назарётчиӣ рус **И. И. Геллнский** драмаро «тоҷи санъат» донистааст. Ин мушқилӣ ва мураккабӣ драма аз саҳнавияти вай сар задааст. Зеро драматург инчунин аст, ки мувофиқи қоидаҳои қонунҳои сахна қор мебарад. **Ан** дар роману повест танҳо барон хондан навишта шаванд, пас асари драматургӣ ҳам мутолиа қардан мумкин аст, ҳам дар сахна намоиш

додан. Бинобар ин ҳам вақте ки драматург ба эҷоди асар шурӯ мекунад, вай ҳамеша имконияту хусусиятҳои сахнаро ба назар мегирад ва мувофиқи талабу имкониятҳои сахна асар менависад. Ин рӯ, асари драмавӣ нисбат ба роману повест, хикояву очерк жанрҳои душвортарини адабиёти бадеӣ мебошад. Қоидаю қонунҳои драматургияро мустақил ва ба худ хосанд. Дар он амалиёту харакати одамон мавқеаҳои асосиро ишғол менамояд. Дар драма ягонагии гуфтору амалиётҳо таваассути диалогу монолог, имову ишора, харакати дасту бадеӣ луқма, фосила, ист ва дигар ҳолатҳои инсонӣ ба даст меояд. Маълум аст, ки юнониёни қадим дар ин ҳода асарҳои баландмазмунӣ адабиёт ва санъатро аз худ боқӣ гузоштаанд ва айнан дар байни онҳо драмаи мавқеаи ҷудогоноро ишғол менамоянд.

Дар яке аз шаҳрҳои қадимаи Юнон - шаҳри Афина ханӯз дар асрҳои VI пеш аз мелод санъати театр ривҷ ёфта, дар сахнаҳои хангоми тантанаҳои бузург суруду таронаҳо иҷро карда шуда, бозиҳои намоиш дода мешуданд. Ба пайдоиши театр мақоми худои табиии Дионис калон аст. Зеро пайдоиши нахустин тамошоҳои театрии шаҳрафи Дионис бахшида шудааст. Намоишҳои театрии дар кӯчаҳои шаҳр, майдонҳои васеъ ва ҷойҳои баланд нишон дода шуда, дар барои ин намоишномаҳо суфа-сахнаҳои махсус месохтанд. Истилои театр ҳам аз лафзи юнонӣ гирифта шуда, маънояш тамошо гуфтани аст.

Ханӯз дар садаҳои VII-VI пеш аз мелод юнониҳо, ки ба худ табииат Дионис эътиқод доштанд, дар айёми баҳор - моҳҳои март апрел ба шаҳрафи ӯ маросимҳои тантанавӣ барпо менамуданд ва дар кӯчону майдонҳо сурудҳои мекарданд. Дар чунин рӯзҳо мардуми пӯсти бӯз дар бар карда, ба сарашон шохӣ бӯз гузошта, ба назарҳои бачаҳо намоиш мекарданд. Шаҳси дар киёфаи бӯз даромада ба назарҳои одами менестол на аз байни издиҳом сардори хофизон (корифҳои оғозии сахнаи биромида, оиди ҳаёт ва фаволияти Дионис суруд мехонд) намоиш мекарданд. Хангоми ин як нукта омадани корифҳои дигар одамони дар пӯсти бӯз иҷро дар Юнони қадим бо унвони «Сурудҳои бӯз» машғул намудани иҷро дар Юнони қадим бо унвони «Сурудҳои бӯз» машғул буд. Зеро аксари иштирокдорони ин намоишномаҳо ва бозиҳои сахнаӣ дар тан аз пӯсти бӯз либос ба бар мекарданд.

Агар дар ибтидо танҳо корифей ба сахна баромада суруд хонд, дар баъд аз интироки ӯ маросим ба сахна баромада корифей ҳамовозӣ мекард. Дар чунин вақт одамон ба ҳамдигар ҳам мутобиқа мекарданд, ки дар натиҷа жанри мазхака ба вучуд омад. Ҳамин тариқ, ба муносибати худо Дионис драмаи антиқӣ (қадимӣ)

шуд. Ҳамин тариқ, жанрҳои мазхака (мазхака) ва трагедия (фоҳеа) ривҷ ёфтанд. Агар дар ибтидо асарҳои сахнаӣ асосан ба фаволияти худҳои бачагонӣ шуда бошанд, минбаъд оиди ҳаёти нимхудоҳо ва ҳагто мардуми оддӣ ҳам намоишномаҳо ба вучуд омаданд. Дар шаҳри Афина ин жанрҳои дигари Юнон театрҳои калон, ки барои ҳазорон намоишнобинон ҷой дошт, сохта шуданд. Чунинки дар бинои яке аз театрҳои Афина, ки он дар шақли нимдоира сохта шуда буд, беш аз 40 ҳазор тамошобин ҷойгир мешуд. Барои тамошобинон дар театрҳои инст курсиҳои аз тахтаву мрамар ва дар қаторҳои боло аз бинои оддӣ сохташуда гузошта шуда, барои баромадан ба қаторҳои оддӣ ин мобайн зинаҳо гузаргоҳҳо гузошта шуда буданд. Дар театрҳои қадим ҳамаи намоишҳои тамошобинон ҷойи бозии иҷрочиёнро муқарр карда, ки онро дар оғоз архестр мегуфтанд. Вожаи имрӯзаи «архестр» аз ҳамон ҳост. Ҷойи нишасти тамошобинонро бошад «оркестр» меномиданд. Дар ибтидо иҷрокунандагон (артистон) танҳо намоишномаҳои архестр иҷро карда, дар паси онҳо бо номи сахна «оркестр» буд, ки он ҳама асосан декоратсияҳо (хар гуна тасвирҳои ба назар нишондиҳанда)-ро меовехтанд. Минбаъд бозиҳои дар сахна иҷро мешуданд.

Дар театри Юнони қадим иҷрокунандагон асосан мардуми оддӣ буданд. Аз байни занон иҷрокунандагон набуданд, дар асарҳои ин фаволиномаҳо роли занонро низ мардон дар либоси занона иҷро мекарданд. Ханӯз дар намоишномаҳои ҳамон давр хар гуна намоишҳои мазхака пӯшида иҷро кардани нақшҳо расм шуда буд. Барои намоишнобинон бозиро дурусттар бинанд, иҷрокунандагон намоишҳои баландпошна пӯшида ва баъзан ба пояшон ҷӯб баста нақшҳои мекарданд. Дар театри Юнони қадим хангоми иҷро намудани намоишҳои худҳо ва давлатмандони артистон либосҳои дабдабанок дар намоишҳои оддӣ ва ҷӯлида дар бар мекарданд, ки ҳамин анъана то имрӯз дар аксар театрҳо боқӣ мондааст.

Ҳамин тариқ, театр барои инкишофи тафаккури маънавий ва намоишномаҳои Юнони қадим мақоми бағоят бузург бозид, дар натиҷа як қатор драмнависони бомаҳорат аз қабилҳои устодони театри оддӣ, Софокл, Еврипид ва мазхаканависи мумтози Аристофан ба майдон омаданд.

Аристофан (524-456) яке аз драмнависони маъруфи Юнони қадим буд, чунин дигар адибони ҳамон давр дар бораи ӯ низ то ба мо маълумат нам мавҷуд аст. Ҳаминаш маълум аст, ки дар театрҳои оддӣ пеш аз мелод дар Элевсин ном деҳаи наздикии

шаҳри Афина дар оилаи шахси давлатманд ба дунё омадааст. Ӯ вақти ташаккул ёфтани давлати Афина ва ҷанги юнониҳо бо форсумр ба сар бурда, дар овони ҷавониаш дар ҷангҳо иштирок карда ва дар поёни умраш дар ҷазираи Ситсиллия зиндагӣ карда, соли 456 пеш аз мелод аз олам гузаштааст.

Эсхил ҳамчун «падари трагедия» ном бароварда дар давоми умри худ мутубики маълумоти манобъ 90 фочанона навиштааст, аз онҳо танҳо 7-тояш то ба мо омада расидааст. Аз трагедияҳои Эсхил маълум мегардад, ки гарҷанд ӯ аз табақаи консервативҳо бошад ҳам нисбат ба демократҳо майл доштааст. Дар байни асарҳои «Прометейи занҷирбанд», «Форсҳо», «Хафт кас муқобили Фив» ва ғайра сазовори диққатанд. Эсхил ҳамчун адиби даврани бунёди давлати Афина ва асосгузори жанри трагедия адабиёти Юнон буда, беҳуда ӯро «падари трагедия» нагуфтаа Бисёр донишмандони бузурги Ғарб Эсхилро дар қатори беҳтарин дӯстдоштагарин адибони худ қарор додаанд ва зикр кардаанд.

Эҷодиёти ӯ бои шифоии халқ барои Эсхил ҳамчун манбаи асосии эҷоди бадеӣ хизмат кардааст. Вай дар асарҳои худ аз онҳо тарзи эҷодӣ истифода намуда, асарҳои сахнавии дорои мазмунҳои навро мувофиқи талаботи давраи замон ва кӯҳнашаванда офаридааст. Арасту дар боби чоруми «Поэтика»-и худ оиди хизматбахамтои Эсхил дар инкишофи драма сухан ронда, таъкид мекунд, ки ӯ бори аввал дар драма адаби иштирокчиёро афзуда, дар сарҳадҳои лиалог (муқолама)-ро ҷорӣ намуда, ҳорро қамтар кардааст.

Дар байни трагедияҳои Эсхил асари ӯ «Прометейи занҷирбанд» муқомни алоҳидиро сазовор аст. Эсхил барои офаридани ин асари иштироҳон қиллимини дур боран Прометей офаридашударо ба таҷрибаи эҷодӣ омӯхт, дур инҳенити Прометей тимсоли инсонии оличанобаникуҳонки одимонро меофарид. Мунофиқи асотирҳои юнонӣ Прометей писари Худо Фемиди буди, аз ҷанги ҷангал ба подшоҳи худбён Эпиметейи дорид. Ҳингоме, ки байни Зевс ва худоҳо носозӣ пайдо шуд, Прометейи Зевсро Ҳимоя мекунад ва ба вай ёрдам медиҳад. Дар замони қиллим мирдуми Юнон ба муқобили қувваҳои табиат очиз буда, ба қиллими онҳо мубориза бурда наметаваонистанд. Дар натиҷа Ҳангоми болу тӯфон халқ дар бешаву биёбонҳо нобуд шуда, насби Ҳайвонҳои нахши мегардид.

Прометейи Ҳаёти ана Ҳамин гуна шаҳсонро фикр мекунад ва ӯро писари Зевс - худой оташ ва оҳангарӣ - Гевис оташро дудзида одамон медиҳад. Одамон аз оташ истифода бурда, ақли Ҳунармандиро меомӯзанд ва худро аз қувваҳои бади беруна муҳоф

забини мепананд. Нихоят Зевс аз ин кори Прометей дар қиллими ӯро дастгир намуда, ба баландтарин қуллаи кӯҳиғстони қиллими занҷирбанд карда мемонад. Ӯ бо ин ҳам қаноат накарда, ҳар қиллими Прометей як укобро мефиристад, то ки дилу ҷигари Прометейро пӯл занад. Азбаски вай наққоруну наққоҳ буд, шабона қиллими мунча дар Прометейи дилу ҷигари нав пайдо шуда, аз қиллими иншоне наемонд.

Ҳамин дар офаридани трагедияи «Прометейи занҷирбанд» аз қиллими иншор эҷодкорона истифода бурдааст. Прометей дар тасвири қиллими қиллими ҷавонмарди ҷасур, боқувват, ногарс, шахси қавириода қиллими иншор тасвир мешавад, вай дар назди Ҳар гуна қувваҳои бад сар қиллими иншор мекунанд. Гарҷанд аз асари мазкур то ба мо танҳо порчаҳои қиллими омида расидааст, лекин аз мазмуну мундариҷаи Ҳамин қиллими Ҳим маълум мегардад, ки Эсхил бо ин асари худ дар таърихи адабиёти Юнон мақоми арзанда гузоштааст.

Асари дигари Эсхил трагедияи «Орестия» буда, он аз се асари қиллими иншор аст. Қисми сегомаш «Эвлиндида» номида шудааст. Ин асар қиллими иншор ва қисми сегомаш «Эвлиндида» номида шудааст. Дар асар қиллими иншор сужетҳои асотирҳои Юнони қадим офарида шуда, дар қиллими иншор фочаевиҳои яке аз иштирокчиёни ҷанги Троя Агеманон қиллими иншор қарда шудааст. Аз қисми хотимагии ин трагедия маълум мегардад, ки Эсхил бо ин асари худ дар Юнонистон таназзули давраи қиллими иншор (матриархал) ва ба вучуд омадани давраи падаршохӣ қиллими иншор ро тасвир қарданӣ шудааст.

Ҳамин тарик Эсхил дар натиҷаи омӯзиш ва истифода аз қиллими иншор Юнони қадим асарҳои қиллими иншор офарида, дар онҳо қиллими иншор истифода шуд, ки барои замони зиндагии шoir бағоят муҳим қиллими иншор низ арзишманд аст, ифода кардааст.

Дигаре аз барҷастагарин намоёндагони драматургияи Юнони қадим «С офокл (496-406) буда, ӯ дар замони демократияи Перикс қиллими иншор ва эҷод кардааст. Софокл анъанави фочаноманависи шаҳир қиллими иншор муносиб давом дода, дар ривочи драматургия сахми арзанда қиллими иншор аст. Агар Эсхил ба сахна актёри дуҷумро дароварда бошад, Софокл иштирокчиёни сеҷумро кашф қард ва дохил намулдааст.

«С офокл» дар Корин ном мавзеи наздиқиҳои Афина таваллуд шуд, аз дохилиҳои замони худ баҳраманд гардидааст. Ӯ дар қорҳои қиллими иншор қарда, вазифаҳои муҳимро ба ҷо овардааст ва чанд қиллими иншор масъулатчи наздик ва дӯсти Перин будааст. Назар ба қиллими иншор сарчашмаҳои антиқӣ Софокл дар давоми умри 90-солаи худ беш аз 120 асар навишта будааст, лекин аз онҳо танҳо 7-тояш то

ба мо омада расидаанд, ки дар ин таркиб фочеаномаҳои «Аякс», «Антигона», «Шох Эдип», «Эдип дар Колоннада» машхура. Софокл низ яке аз адибони машхур ва ҳамзамони Эсхил буд. Осори худро дар замони тараққиёти демократияи гуломдор Афина эҷод намудааст. Софокл дар оилаи соҳиби устохонҳо силоҳсозӣ ба дунё омадааст. Ӯ соҳиби як қатор вазифаҳои чамбӯхон низ буда, дар байни ҳамдиёронаш обрӯи хоссае доштааст. Меро адабии Ӯ, қариб 120 асари драмавиро дар бар мегирад. Ба порчаҳои пароканда ҳафт асаря драмавии Ӯ то замони расидааст, ки онҳо аз қабилӣ «Аякс», «Антигона», «Шох Эдип», «Электра», «Эдип дар Колон», «Филоклет», «Пайшиносо» мебошанд.

Дар эҷодиёти Эсхил ва Софокл баробари ҳамзамонӣ дар масъалаи истифодаи сюжетҳои хоси эҷодӣ низ умумият ба назар мерасад. Бо вучуди ин баъзе аз ҷиҳатҳои мутафовити эҷодӣ онҳо низ мушоҳида мешавад. Фарқ дар он зоҳир гардидааст, Эсхил ба қисмати авлод ва қабिला бештар аҳамият додаст, сониян Ӯ на асарҳои сегона (трилогия), балки асарҳои аз лиҳоз мазмун ва мундариҷаи ғоявӣ мустақилу ҷудогона таълиф намудааст. Дар соли 442 то мелод яке аз асрҳои драмавии машху Софокл намоиш дода мешавад, ки дар асоси силсилаи асотирӣ афинаӣ эҷод шудааст. Қабл аз ин дар яке аз фочеаномаҳои Эсхил «Ҳафт тан ба муқобили Фива» дар бораи марги фочеавии ду нафар писарони шоҳи Фива Эдип-Этеокла ва Полиника сухан рафтааст, ки барои ҳокимият аз дастӣ ҳамдигар ғавғида буданд.

Дар фочеаномаи Софокл «Антигона», ки мазмунан фочеаномаи Эсхил «Ҳафт тан ба муқобили Фива» алоқаманд аст, чунин нақл мешавад: ҳокими нави Фива Креонт ҳасадӣ Этеоклро чун мухофизӣ Фива дар қойи маҳсус бо тантана мегӯронад, ҳасадӣ бародари Ӯ Полиникро чун хоин иҷозати ба замин гӯрондан дода, ба паси деворҳои қалъа мепартояд. Аммо хоҳари Полиника Антигона новобаста аз он, ки оқибати саркашӣ аз фармони ш Креонт марг аст, ҳасадӣ бародарашро ба ҳок месоупорад. Баъ маълум шудани он, ки Антигона ҳасадӣ бародари гӯё хоинашро ҳок супоридааст, Креонт фармон медиҳад, ки Антигона зинда зинда ба даруни девори даҳма гузошта, гӯр карда шавад. Писари Креонт, домодшавандаи Антигона Гемон дар назди падар илтиҷо мекунад, ки аз гуноҳи Антигона гузарад, аммо Креонт ра мекунад. Танҳо баъди он ки авлиёи кӯр Тиресий назди Креонт мегӯяд, ки Антигоноро озод кунед, вагарна ғазабӣ худӯён меояд

ва Пиликхтихо дучор мегардад, Антигоноро озод мекунад. Аммо ин дор карда буд. Антигона худро кушта буд. Гемон баъди ин дор бо пашшер ба ҳалоқат мерасонад. Аз марги Гемон модари Ӯ инчунин ғоҳӣ ёфта, низ худкушӣ менамояд. Дар охири фочеанома Креонт аз кардаи худ пушаймон мешавад ва худро дар инҷиқанида хис мекунад. Ҳамин тавр, дар ин фочеанома инчунин ба таъбири Ҳегел ба ҳам бархӯрдани сиёсату давлат (дар ин Креонт) ва оила (дар тимсоли Антигона) нишон дода мешавад. Инчунин дар нақши Креонт шахсе тасвир мешавад, ки инчунин одаг ва эҳтироми халқро ба инобат нагирфтааст, ки инчунин шикаст ва пушаймонӣ аст. Ин як услуби ба худ хоси фочеаноми адиб аст, ки дар он унсур ва ё мотиви «трагизм» мазмун силсила алайҳи ҳама падидаҳо ҳукмрон аст ва дар инчунин мангиқӣ идома мекунад.

Фочеаномаи дигари Софокл «Шох Эдип», ки ба захираи инчунин авлиёи чухонӣ дохил шудааст, аз силсилаи асотирӣ инчунин маҳсус мешавад. Дар ибтидои фочеаномаи «Шох Эдип» қисса инчунин мешавад, ки таҷассумкунандаи дархостҳои шаҳрвандони инчунин Ҳор ба шох Эдип муроҷиат мекунад, ки мардуми Фиваро аз инчунин ғайрӣ раҳо намояд. Аммо Эдип қабл аз ин додарарӯси инчунин ба инҷиқолбин раван карда буд, то Ӯ бифаҳмад, ки «бо инчунин ахли Фиваро аз ин бемории хавфнок раҳо кардан мумкин аст». Креонт баъди бозгашт хабар медиҳад, ки ин ғазабӣ худӯ инчунин аст ва сабаби ғазабӣ Ӯ бар мардуми Фива он аст, ки то ҳол инчунин шоҳи пешгараи Фива - Лай бечазо мондааст. Баъди инчунин ин хабар Эдип бо тантана қасамёд мекунад, ки тамоми инчунинро ба қор мебарад, то қотилро пайдо кунед ва чазо диҳад.

Аммо дар равиши ҷустуҷӯ барои Эдип маълум мегардад, ки қотили инчунин пешгараи Фива - Лай худӣ Ӯ мебошад, баъди он ки Эдип инчунин бешар мекунад, воқеан қотили падар ва шавҳари модараш инчунин Ӯ, худро кӯр менамояд ва фочеанома ба ин хотима меёбад. Дар қисси «Антигона» ва «Шох Эдип» дар ин чор маҳсусияти инчунин (Софокл қотилан зоҳир мегардад. Ӯ ба одамон нишон доданӣ мешавад, ки онҳо дар асл ҷӣ ҳел бояд бошанд, дар ин чор Ӯ инчунин образи шоҳи хирадманд, ростқавл, дасткушод ва инчунин қардааст. Инчунин адиб зимнан масъалаеро ба миён меорад, ки мутубиқӣ он боиси падидаи омадани фочеа аслан ва инчунин ҳаҷоҳои рилтаи умри инсон аст. Яъне тавлид қардани инчунин он ҳаҷоҳосост, ки дар давоми умр худӣ инсон ба он ғоҳ

додааст. Ин аст як унсури мухими концепсияи фочеофар
адибони Юнони кадим.

Фочеаномаи “Шох Эдип” дар илми адабиётшиносии ҷа
чун фочеаи қисмат ё тақдир маънидод мешуд, ки дар назди
қаҳрамон ногавон ва очизу бекуват аст. Дар ин асар воқеан ҳа
қиз ба қисмат вобаста аст. Аммо Софокл беш аз ҳама онро (я
асотири қадимаро) эҷодкорона истифода бурда, ба мазму
мӯҳтавои ин қисса новобаста аз қисмати тақдир инсон ба та
мустиқлилона баъзе унсурҳои суҷетро эҷодкорона дохил кардааст
таъғир додааст. Аз ҷумла, барои гуноҳи ғайри ихтиёрӣ со
кардааш Эдип худро худ ҷазо медиҳад ва ҷашмонашро
мекунад, аммо ин ҷиҳат дар асогир нест ва ба қисмати тақдир а
надорад. Софокл дар фочеаномаҳои худ бештар ба ҳолат ва кайфи
худи мардум таваҷҷӯҳ зоҳир намулдааст. Аз ин рӯ, ҳамин маънӣ а
ҷавҳари асарҳои Софоклро таъмин намулдаанд. Софокл дар офарид
фочеаномаи «Шох Эдип» аз асогирҳои мавҷудай Юнони қадим
бораи подшоҳи шаҳри Фив ҳеле бомаҳорат ва устоқорона истиф
бурдааст. Суҷаи аслии ин асар ҷунин аст.

Назар ба маълумоти асогирҳои Юнони қадим подшоҳи ша
Фив - Лай ба Иокаста хонадор мешавад ва аз ӯ фарзанд мебин
Аслан ҳамин асогир аст асосе ҷавҳар ва маъҳази асосии фочеаи “Ш
Эдип”. Аммо бо сабабҳои мавҳум ӯ ба ғуломи худ мефармояд, ки
тифро ба кӯхистони дурдаст бурда нобуд созад. Ғулом, ки раҳма
буд, ӯро ба шаҳри Коринф бурда ба дасти як ҷӯлон медиҳад. Ҷӯлон
ин бача Эдип ном гузошта, ӯро ба подшоҳи шаҳри Коринф меди
Эдип баъди он, ки ба балоғат мерасад, аз қисмати ояндаи худ
мекушояд. Фолбин меғӯяд, ки ӯ падарашро кушта ба модар
хонадор хоҳад шуд. Инро шундида, вай аз шаҳри Коринф баром
меравад. ӯ дар роҳ ба дастаи лашкарон дучор шуда, сарлашка
мекушад. Баъди ин вай ба шаҳри Фив меояд. Дар болои дарво
шаҳри Фив махлуке, ки сараш ба духтар монанд ва панҷаҳояш ҳам
шер буд, истода ба ҳар шахсе ки вориди шаҳр мешуд, ғ
муаммочистоне меғуфтааст ва қаси ҷавоб дода нагавонистаро ба қ
мерасонндааст. Ҳамин махлук ба Эдип низ савол медиҳад: “Чист
ки субҳ чаҳорпо, дар нимарӯз дупо ва бегоҳӣ сепоя мегардад?” Э
ҷавоб медиҳад, ки “ин махлук одам аст”. Баъди ҳамин махлук ҳу
мекушад ва Эдип ба шаҳр даромада ба Иокаста (яъне модраи ас
худаш, ки аллакай дар роҳ Эдип падарашро (сарлашкарро) кушта б
хонадор шуда, подшоҳи шаҳр мешавад. Худого аз ин кори машъум
ғазаб омада, дар шаҳр қасалии ваборо паҳн мекунанд, ки ҷара

ро пир болотар мутолиа намудем. Баъди ин Эдип ду ҷашми
соғина мегирад, Иокаста бошад, худкушӣ мекунад. Суҷети ана
мечун барои Софокл дар бунёди фочеаномаи «Шох Эдип»
муҳим аст. ӯ баробари аз суҷети ин асогир истифода бурдан ба он
қисми ин наз бахшидааст. Дар асари Софокл бо тафовут аз
асари қадимонаи фочеаномаи Софокл аз воқеаи бо арз назди шох омадани
Эдип инро мегардад. Хангоме, ки Эдип барои шундани арзи
Эдип мегардад, ҳалқ ба ӯ мурочиаткунон меғӯяд, ки “гарчи ту
Эдип, лекин барои мо шахси мӯътабар ҳастӣ. Ту моро аз
Эдип бодидорлар ҳалос кардӣ. Акнун вақте, ки ба шаҳр вабо
кардӣ, инни ҳам моро раҳо кун”.

Шох Эдип ба ҳалқ мурочиаткунон меғӯяд, ки худаш низ аз ин
Эдип вақт боз дар изғироб аст. Лекин сабаби паҳн шудани
Эдип инсонанд. Бо ҳамин мақсад ӯ Крепонийро ба назди худого
Эдип меғӯяд, ки сабаби паҳн шудани вабо дар ҳамин
Эдипи қотили Лай аст. Баъд аз ин Эдип қотили Лайро меқобад.
Эдипи ин пир медонист, ки қотили Лай кист. Ҳамин вақт авлиё
Эдип қотили Лай писари худи Лай буданашро маълум
Эдип Иокаста Эдипро дар ҳолати ниҳоят маҳзун дида, байни ӯ ва
Эдипи инғилд шуданаш ва ин бача кайҳо нест карда шуданаш,
Эдипи ин, хангоми ба шикор рафта истоданаш қадом як роҳзан
Эдипи меғӯяд ва ҷойи кушта шудани Лайро мефаҳмонад. Эдип
Эдипи ҷой ба қатли қасе даст задани худро ба хотир меорад.
Эдипи ин қасе омада хабари марги шохи Коринф Полибро
Эдипи ин, Инчунин ӯ аз хабарчи мефаҳмад, ки Эдип писари шох
Эдипи инбуд, писархонди аз як шубон гирифта ба воя расонидаи ӯ
Эдипи ин, Инҳоят дар ҳамин вақт он ҷӯлони пир омада меғӯяд, ки
Эдипи ин худи ҳамин Эдип аст. Акнун Эдип мефаҳмад, ки қотили
Эдипи ин, ӯст ва ҳамон дам ҷашмони худро кофта мегирад. Иокаста
Эдипи ин ҳолат тоқат карда нагавониста худро мекушад.

Ҳамин тағир, дар асари Софокл Эдип ҳамчун як шох
Эдипи ин, писар карда шудааст. Гарчанд дар поёни асар муаллиф
Эдипи ин, қотили тақдирӣ худ қодир набудани инсонро тағйид
Эдипи ин, дар асар ғояҳои халқпарвариро талқину тарғиб
Эдипи ин, мушоҳида мешавад. Албатта, дар ҳамон замон вобаста ба
Эдипи ин, ҷанку саликаи этикӣ ва эстетикӣ аз ин доира бештар
Эдипи ин, фикр кардани адиб аз имкон берун оуд. Софокл дар
Эдипи ин, дар «Эдип дар Коллонада» ҳаёти рӯзҳои

вопасини қаҳрамони дӯстдоштаи худ Эдипро дар Колоннада, ки дар наздикии Афина буд ва дар ҳамон ҷо ғавғидани ӯро тасвир кардааст.

Инак, гарчанд Софокл асарҳои худро дар асоси сужети асотирҳои қадимӣ ба вучуд овардааст, лекин дар онҳо воқеаҳои ҳодисаҳои типологӣ пурфочеаи замони худӣ адиб тасвир гардидаанд. Гарчанд аз офаридаи шудани асарҳои Софокл чандин гузашта бошанд ҳам, онҳо аз репертуари театрҳои ҳақон мустақилона ҷой гирифтаанд.

Адабиёти юнон дар давраи инқирози ҷамъияти ғуломдор
Дар садаи панҷуми пеш аз мелод омада дар Юнонистон ҷамъияти ғуломдорӣ рӯй ба таназзул ниҳод ва ин ба инқирози ҳаёти фарҳангӣ адабӣ, ки ифодакунандаи тафаккури ҷамъият мебошад, сабаб гардид. Инқирози сиёсӣ, ки ба туфайли муборизаҳои байни хизматдорони демократӣ ва аристократӣ ба вучуд омад, дар натиҷа боиси дар солҳои 431-404 руҳ додани ҷанги Пелопон шуд. Дар ин солҳо асосҳои давлатҳои Афина ва Спартак байни худ ҷангида, ба давлати Афина демократӣ ҳуқуқдорӣ мекарданд, дар сари давлати Спартак бо аристократҳо меистоданд. Дар майдони муборизаи мафкурӣ бошароҳдорони дунёи кӯҳна танқид карда шуда, назари одамони инсон ба асотирҳои қадим ва дин тағйир ёфт ва дигаргун шуд. Маркази мафкура ҷараёнҳои гуногун ба вучуд омаданд, ки яке аз онҳо софистҳо буданд. Намояндаи барҷастаи ин ҷараён Еврипид ба шумар меравад.

Еврипид (485-400 сол то мелод). Намояндаи сеюм ҳамазамони Софокл ва намояндаи охири ҷаҳони фочеаи атиқ Юнон Еврипид аст. Дар асарҳои ӯ бӯҳрони давлати Афина, ки замони ҷанги Пеллеона (431-404) ҳеле тезуғунд гардида бошад, инъикоси худро ёфтааст. Масъалагузори ва ғояи асарҳои драмаҳои Еврипидро бо назардошти масъалаҳои умдаи ҷамъиятиву сиёсӣ нимаи дуҷуми асри V Афина тарҷеҳ намудан ва талқин кардан мумкин аст. Еврипидро "файласуфи сахна" гуфтаанд ва ин ҷиҳат он хотир аст, ки дар фочеаномаҳои ӯ тозагарин комёбиҳои фикрии замонааш инъикос ёфтаанд. Таҳмин кардаанд, ки Еврипид қариб 90-асари драмавӣ эҷод намудааст ва аз он танҳо 19-тояш то замони имрӯза мондааст. Еврипид дар осораи қисмати одамони оддиро тарзе, ки дар асл ҳастанд, тасвир намудааст. Пас тарзи тасвири воқеаҳои ғорона ва реалист.

Дар як қатор асарҳои ӯ бо истифода аз шакли асотирҳои фочеаҳои муҳимтарин масъалаҳои замони худро ба м

воқеаҳои ҳақон мустақилона ҷой гирифтаанд. Дар осораи қисмати одамони оддиро тарзе, ки дар асл ҳастанд, тасвир намудааст. Пас тарзи тасвири воқеаҳои ғорона ва реалист.

Дар фочеаномаҳои Еврипид асосан зиддияту мухолифати тези одамони бовариҳои худро ба адолати илоҳӣ ғумкарда ва ба ҳақдорӣ ба таназзул ниҳод ва ин ба инқирози ҳаёти фарҳангӣ адабӣ, ки ифодакунандаи тафаккури ҷамъият мебошад, сабаб гардид. Инқирози сиёсӣ, ки ба туфайли муборизаҳои байни хизматдорони демократӣ ва аристократӣ ба вучуд омад, дар натиҷа боиси дар солҳои 431-404 руҳ додани ҷанги Пелопон шуд. Дар ин солҳо асосҳои давлатҳои Афина ва Спартак байни худ ҷангида, ба давлати Афина демократӣ ҳуқуқдорӣ мекарданд, дар сари давлати Спартак бо аристократҳо меистоданд. Дар майдони муборизаи мафкурӣ бошароҳдорони дунёи кӯҳна танқид карда шуда, назари одамони инсон ба асотирҳои қадим ва дин тағйир ёфт ва дигаргун шуд. Маркази мафкура ҷараёнҳои гуногун ба вучуд омаданд, ки яке аз онҳо софистҳо буданд. Намояндаи барҷастаи ин ҷараён Еврипид ба шумар меравад.

«Медея» дар асоси сужети асотирӣ саргузашти аргонавти Юлис ёфтааст, ки мазмуни муҳтасари он чунин аст: Ҷавони юнонӣ Юлис бо қилгии «Агро» ба сӯи Колхидаи дурдаст ба ҷустуҷӯи инсонҳои иллоии ғӯфанди сеҳрнокӣ кушташуда роҳ пеш мегирад. Инсонҳои Колхида аз ин огоҳӣ ёфта, барои куштани Ясон омода менамоянд. Ясонро аз марги ҳақиқӣ духтари шоҳи Колхида Медея, ки ба ӯ ошӯқ шуда буд, раҳо мекунад. Баъди дузидани пашми тиллоӣ Ясон ба Медея ба Юнон меғузезанд ва дар Коринф панӯҳ мебаранд.

Медея огоҳ мегардад, ки Ясон меҳодад ӯро бо ду фарзандаш гузошта, бо духтари шоҳи Коринф Главка хонадор шавад. Медея ба ғумкарда омода меҳодад аз Ясон қасос бигирад. Медея худро ҷунон меҳисса мекунад, ки ба ин қору рафтори Ясон розӣ аст. Вай ба Юлис худ либоси арӯсиеравон мекунад, ки олуҷаи захр аст. Арӯс ба Юлис ба ғӯфанди ин тӯҳфаи Медея ҳалок мегардад ва ҳамоҳи ӯ ба Юлис ба ғӯфанди ин тӯҳфаи Медея ҳалок мегардад. Аммо ғазбаи Медея бо ин низ паст наманда, кӯшиши куштани онҳоро мекунад. Медея бо ин амалиёти худ ғӯфанди ин тӯҳфаи Медея ҳалок мегардад.

Ин фочеанома бо вучуди баъзе умумиятҳо аз фочеаномаҳои Софокл фарқи калон дорад. Дар он ҳодисаи муҳими фарқи онлавай тасвир шудааст, ки дар маркази он образи Медея бо фарқи сари шурқувваташ қарор гирифтааст.

Дар соли 428, баъд аз се соли «Медея» фочеаномаи дигари Юлис «Ипполит» ба сахна гузошта мешавад. Ин фочеанома низ ба мисли ахлоқ, одоб ва ҳиссиёти инсон бахшида шудааст, ки дар маркази он образи Ипполит кушта шуда мешавад.

Ҳамсари дуюми Тезея Фёдра бо писархонди худаш Ипполит ошик мегардад. Худи Ипполит аз ин гуна хиссиёт бегона ба худ Артишид сачда мекард. Фёдра аз ин муҳаббати пурнанти Ҳотинан азоби сахт мекашад. Дояи Фёдра аз ин муҳаббати нанги номатлуб ба Ипполит қисса мекунад. Ипполит ба ғазаб меояд чиддан ин муҳаббати нопокро рад мекунад ва ҳагто ба доя таҳд менамояд, ки ин ҳамаро ба падараш маълум менамояд. Фёдра аз ҷавоби Ипполит огоҳӣ меёбад ва аз оқибати кор гарсида, худку мекунад. Аммо пеш аз худкушӣ барои қасос ситонидан аз Ипполит мактубе менависад ва тӯҳмат мекунад, ки Ипполит кӯшиши таҷову Фёдра карда бошад. Тезея ба ин бовар карда писарашро оқ мекун ва фоҷеанома бо марги Ипполит сужет ва мазмуну мундариҷа воқеоту мазмуни ин асари Еврипид сужет ва мазмуну мундариҷа достони “Сиёвуш” – и Фирдавиро қарин аст. Қисмагу тақдир Сиёвуш ва модарандари вай Судоба низ бо қисмати Ипполит Фёдра қарин аст. Аммо халлу фасл ва баррасиву таҳлили ҷузъи воқеот тадқиқоти алоҳидаеро дар масъалаи хоссаҳои типологии ду асар тақозо мекунад, ки кори дигар ва ҷудогона аст.

Еврипид дар ин фоҷеаномаи ҳолатҳои руҳии қаҳрамонони Фёдра ва Ипполитро ба дараҷаи баланду муассир тасвир наму манфиатпарастии худохоро сахт фош менамояд. Ин аст, ки бии адибони баъди Еврипид умр ба сар бурда ба ӯ пайравӣ наму асарҳои ҷолиби диққат офаридаанд. Аз ҷумла, адиби асри XVII Ҷ. Расин аз ин асар илҳом гирифта, мазҳакаи худ «Федра» офаридааст. Эҷодиёти Еврипид давраи атиқии инкишо фочеаномаҳои Юнонро хотима мебахшад ва барои пайдои инкишофи жанрҳои дигар шароит фароҳам меорад.

Пайдоиши мазҳака ғе худ мазҳака дар адабиёти Юнони қадим ҷашнвораҳои бо номи Дионис вобаста оғоз гардида, минбаъд ри ёфтааст. То ба вучуд омадани мазҳака дар байни юнониҳо фочеан инкишоф ёфта буд. Бинобар ин ҳам он барои бо суръати тез инки ёфтани мазҳака хеле мувофиқат кард. Аз мазҳаканависони машқ ин давраи Юнон Аристофанро номбар кардан мумкин аст, к ҳамчун «падари мазҳака» эътироф карда шудааст.

Аристофан (446-385). Аристофан дар замони ҷанги Пелопан давлати Афина ба инкирози дучор шуда буд, умр ба сар бурда Аристофан зиёда аз 40 мазҳака навиштааст, ки аз онҳо 11-тояш то мо омада расидааст. Аз мазҳакаҳои ӯ «Саворагон», «Ғуҷо», «Абр» «Занҳо дар маҷлиси халқ» бештар диққатҷалбкунандаанд.

Дар мазҳакаҳои Аристофан сохтори демократи давлати Афина мислият карда мешавад. Аз ҷумла, дар мазҳакаи «Абрхо» Аристофан доғишмандони файласуфи даврони худро ҳаҷв намояд, дар мазҳакаи «Саворагон» сохтори ба ном демократи давлати Афинаро мекунад. Дар мазҳакаи «Ғуҷо» бошад, муаллиф дин ва ғуҷоиро масҳара карда, инчунин муносибати худро нисбат ба ғуҷоиро баён менамояд. Дар замони Сукрот Аристофан, ки ғуҷоиро баён менамояд, аз қадимтарин наққодон ба шумор меравад. Ғуҷо ба замми ҳамаи ин мазҳаканавис машӯур буда, ақоиди ғуҷоиро баён менамояд. Шеваи интиқод ва истиҳзои ӯ нерӯву тавоноии ғуҷоиро молик буд. Бинобар ин ҳам Афлотун дар рисолаи «Метаморфозис» дар ҳаққи вай мегӯяд: “Вақте парвардигорони завқ наққодонро инҳидомнопазир барои худ ҷустуҷӯ мекарданд, руҳи Аристофанро интиқод намулданд”.

Ғуҷо ба ҳама ақоиди Аристофан аз боби нақд дар мазҳакаи «Абрхо» ифода шудааст. Вале бояд дар ёд дошт, ки дар осори ин шоир бештар ба манзури мазох ва истиҳзо аст. Аз ин рӯ ин мазҳаканависро наметавон асари сирф дақиқи интиқодӣ донист. Аз ин ҷиҳат ғуҷоиро наққодон ба наққодонро баён менамояд.

Ҷунон ки дар қисми аввали асар тасвир карда мешавад, баъди ғуҷоиро баён менамояд. Диониси аз ин ҳол ба таъшишомада ба он дунё рафта ғуҷоиро гирифта омадани мешавад. Диониси ба он дунё рафта шуда бо Херакл ҷангидани шуда, пусти шерро дар бар мегирад ва хизматгори худ Ксенарияро ҳамроҳ гирифта ба роҳ мебарояд. Аристофан дар мазҳакаи худ Диониси дар он дунё ба дасти ғуҷоиро баён менамояд. Дар қисми дуюми асар бошад, ба он дунё рафтаи Дионис ва дар он ҷой аз болон сӯхбати Эҳил, Софокл ва Еврипид, ки онди болотар будани мақоми кадом шоир бахш менамояд, баромадани ӯ баён карда мешавад. То ба он дунё рафтани Еврипид сарвари шоирон Эҳил будааст. Акнун Еврипид даъво мекунад, ки сарвари шоирон худӣ вай аст.

Ғуҷо бошад, мегӯяд, ки шоирон бояд мураббии одамон бошанд, онҳоро тарбия намоянд, бо китобҳои худ ба онҳо таассуроти худро баён менамояд, ба онҳо ҳаҷв менамояд, «Ғуҷо» ба мазҳакаҳои ғуҷоиро баён менамояд, ки онҳо баён менамояд. «Ғуҷо» ба мазҳакаҳои ғуҷоиро баён менамояд, ки онҳо баён менамояд.

кардӣ», - мегӯяд вай ба Еврипид. Аристофан гарчанд Еврипид танкид мекунад, лекин ба мақоми тарбиявии адабиёт баҳо ба медиҳад. Бо ин тӯё ҳаммаслаки Еврипид будани худро низ маъмукунад.

Адабиёти давран Эллинии Юнон. Дар садаи чоруми пеш мелод Искандари Мақдунӣ як қатор мамлакатҳоро забт кардавлати бузурге ба вучуд меорад ва дар он ҳуқмронӣ менамояд. Нагиҷаи наздикшавии фарҳанги Шарқи Юнон ва ғайбири мутақобил онҳо ва як навъ бо ҳам омехта гардидани тамаддуноҳо ба мерасад, ки ана ҳамин даврро дар таърихдавраи фарҳанги Элли менаманд.

Дар ин давра дар Юнонистон иқтисод рӯй ба инкироз овар бошад ҳам, илм ва фарҳанг хеле нақишоф ёфт, ҳадафи адабиёти ба ба таъбири эҳсосоти шаҳсӣ бештар асос ёфта, дар нагиҷа он аз ҷи мазмун ва ғоя қафо монд. Дар адабиёти ин давр низ мазҳака маъ асосӣ ишғол намуда, дар мазҳакаҳо бештар мавзӯҳои муҳабба оила мавқеъ пайдо намуданд. Яке аз вақилони намоёни адаби марҳилаи мазкур ва даврони эллинии адабиёти Юнон Менандр аст. Яке аз мазҳаканависони маъруфи ин давр **Менандр (340-292** шумор меравад, ки вай дар Афина зиндагӣ ва эҷод карда, дар даври умри худ қариб 100 мазҳака навиштааст. Аммо то вақтҳои охири чандон маълум набуданд. Танҳо хангоми кофтукови ҳафриётии 1905, ки дар Миср гузаронида шуд, қисматҳои мазҳакаҳои «Ком буридашуда», «Суди Третей» ба даст омаданд, ки аз мазҳакана бомаҳорат будани ӯ гувоҳӣ медиҳанд.

Маълум мегардад, ки Менандр дар ин чода аз Еврипид беш омухта, ҳамчун ӯ ба ҳолатҳои руҳии қаҳрамононаш эътибори х додааст. Дар мазҳакаи Менандр «Суди Третий» таъсир к шудааст, ки Харисий ном як ҷавони афинагӣ бо Памфила ном дух издивоҷ мекунад ва баъди тӯй аз Афина баромада меравад. Баъ мохи тӯй Памфила таваллуд мекунад ва кӯдакро бо як олам таҷхи лавозимӣ ба кӯча бароварда мепартояд. Тасодуфан Онисим ғулומи онҳо дар кӯча шохиди гуфтугузори ду ғулум шуда кардан ки яке ба дигаре ҳамон кӯдаки ёфтшударо барои тарбият кардан буд. Ғулומи дуюм мегуфт, ки он чизҳос, ки бо кӯдак ҳамроҳ буд моли ӯст ва бояд ҳамроҳи кӯдак ба вай дода шуда, кӯдак наб тахир карда шавад. Ниҳоят ба ин қор суди Третий даҳолат меку Дар ҷараёни суд Онисим дар байни ҷиҳҳои ёфтшуда ангуштар ҳуҷҷаи худ Харисийро дида ба таъҷуб менамод ва дарк мекунад Харисий падари кӯдак аст. Баъди бозгаштани Харисий ғулуми о

Дар ин ин воқеа хабардор мекунад. Баъди ин Харисий қариб баъдани шуда, аз хона баромада меравад ва дар бозму меку мегардад. Онисим ҳамаи ин воқеаро ба хушдори Габротонон мегӯяд. Габротонон, ки ҳамеша ба озодӣ дарро орзу дошт, тахмин мекунад, ки ин бача дар ҳақиқат ҳам Харисий аст. Зеро соли гузашта, дар вақти иди Таврополиӣ ба ин шайбона гуруҳи духтарон дар гулгашти муқаддаси ҷиҳи меоростанд, як ҷавони маст пайдо шуда, духтареро, дугонаҳои ӯ оқиб монда буд, дастгир намуда ба номуси ӯ қарин буд. Ҳамин вақт Габротонон, ки он ҷой буд, духтари ӯро ба ин паршудаи номусаш таҷовузгардида ро дида менамод.

Маълум шуд, ки онҳо кихо будаанд. Габротонон ангушгаринро дар ин шайбона дода, сирро ошқор кардани мешавад. Зеро ба ин Памфилия баъди воқеаи оншаба дигар ҳамдигарро дида, баъди издивоҷ кардан ҳам яқдигарро нашинохта буданд. Менандр дар ин мазҳака дар мисоли ҳаёти як оила насти будани ин шайбонаи замони худашро таъсир кардааст. Дар дигар ҷиҳи Менандр мо офарида шудани симоҳои замонавири маъмул мекуном. Бесабаб нест, ки ӯ дар мазҳаканависӣ ба дараҷаи дараҷаи аз ҳамзамонанаш Филемон ва Дифил ба ӯ пайравӣ дарини Минбаъд дар адабиёти Аврупо Калдерон, Лопе де Вега, Мольер, Голдони, Лессинг барин драмнависон низ дар ҷиҳи асарҳои худ то андозае ба Менандр пайравӣ намудаанд.

Дар адабиёти давраи Эллиенӣ назм низ мавқеи хосса ишғол шуд, дар ин чода Каллимах, Феокрит, Аполоний бештар шинохта шудани

Каллимах (300-240). Каллимах дар яке аз мактабҳои назди мекониҳои муаллимӣ мекард ва нисбат ба адабиёт шавқу ҳаваси дошт. Инро мушоҳида намуда ӯро ба китобхонаи Искандария маъмул мекунад ва тартиб додани феҳристи китобхонаро меконида. Дар нагиҷа иборат аз 120 китоб «Чадвал» тартиб дода шудани, ки дар он рӯйхати китобҳо мувофиқи жанрҳои онҳо ва мувофиқномаи муҳтасар (аннотатсия) доир ба муаллифони онҳо ҷой додан шуда буданд. Завқ ва дараҷаи қори эҷодии Каллимах хайратовар буди, дар Византияи қадим беш аз 800 китоби ғулуми ӯро меконида. Лекин барои мо мероси шеърӣ ӯ ҷолиби диққат аст, ки инҳо дар натиҷаи садаи XX тасодуфан ба даст даромадааст.

Як ҷиҳати маъсуеи назми Каллимах дар он аст, ки вай бо вучуди ин ки классикиро эҳтиром карданаш, бештар ба шеърҳои хурд майл шудани мекунад. Ин аст, ки дар байни ашъори боқимондаи ӯ сурудҳои

мадхявй (гимнҳо), марсия (элегия), ямбо ва ғайра мавкеи асоишгол намудаанд. Инчунин ӯ аз жанри хурдтарини назми даври эпиграмма низ васеъ истифода кардааст. Асари асоситаро Каллимах маҷмӯаи «Сабабҳо» мебошад, ки аз 4 китоб иборат буд. Муаллиф дар порчаҳои хурди шеърӣ сабабҳои ба вучуд омадани гуна расму оинҳо, маросимҳо, эътиқод, мавзӯҳои ҷуғрофӣ, воқеаҳои таърихӣ ва ғайраро навиштааст.

Намояндаи дигари адабиёти ин давр **Феокрит** ба шумор меравад. Феокрит тахминан дар солҳои 270-и пеш аз мелод Ситилия таваллуд шудааст ва дертар ба Искандария омада, чунон худаш қайд кардааст, дар ин ҷой шӯҳраташ ба арши аъло расида. Вай дар назм анъанаҳои Каллимахро давом дода, асосгузори назми чӯпонӣ ба шумор меравад. Аз назми Феокрит то ба мо 30 шеър боқӣ мондааст, ки онҳо аз лавҳаҳои хурд иборат буда, мӯъҷазбаёнишон характерноканд.

Давомдиҳандагони анъанаҳои Феокрит ҳамзамонони муаллифи достони «Дуздида шудани Авруло» **Мосх Сиракузский** муаллифи асари «Марсия дар бораи Андонис» **Биони Смирнский** буданд.

Бар хилофи ҷидду ҷаҳди Каллимах ва пайравони ӯ дар ин давра эътиқодмандони назми эпикӣ ҳам буданд, ки яке аз онҳо **Аполлоний** буд.

Аполлоний ягона шоире буд, ки дар Искандария зода шуда. Лекин чунон, ки Каллимах дар памфлети «Иблис» нишон медиҳад, он ба муқобили Аполлоний равона карда шудааст, мумкин аст аҷдодони ӯ аз Миср бошанд.

Доир ба ин шоир дар манбаъҳо маълумотҳои муҳолифи яқиндор меоянд. Назар ба ин маълумотҳо ӯ дар замони ҳукмронии Птоломеи II эътибор пайдо карда, будааст ва ӯ тарбияи фарзандонаш ба ин шоир супорида, инчунин мудири китобхонаи машҳурро Александряро ба зиммаи вай гузоштааст. Баъди вафоти Птоломеи II писари ӯ Птоломеи III ба тахт нишаста, ба шохдӯхтари ки хонадор мешавад. Дар ин давр мавқеи Каллимах боло рафта, Аполлоний Искандарияро тарк мекунад ва ба ҷазираи Родос меравад, шаҳрвандии он ҷойро интихоб мекунад. Аз ин ҷост, ки Аполлоний Родосӣ ном мебардурдагӣ шудаанд.

Яке аз асарҳои ҷолиби диққати Аполлоний достони «Атронавтикаҳо» ба шумор меравад, ки он дар асоси суҳбати қадимии хомерӣ офарида шудааст. Дар назми даврони эллиний эпиграмма мавқеи хоссаеро ишғол намуда, онҳо ба унвони од

и ин гуногун аз кабили моҳдорон, бофандагон, машшоқон, шӯҳрат, паррандаву наботот ва ғайра гуфта шуда, интихоби ҳақиқӣ хар яке хеле моҳирона ба қалам дода шудааст. Ин достон инчунин «Шахрошӯб» ва шеърҳои дар васфи хунармандони Сицилия Насафӣ ва дигар шоирони мумғози форсу тоҷикро инъишод менамояд. Аз шоирони ин давр, ки ба ин намуни шеърҳои ҷолиб кардаанд, Мнасалк, Феокрит, Носсид, Аниг, Леонид ва ғайраҳо дохил кардан мумкин аст.

Дар интиҳоби замони эллини драмаи манзум ва наср низ ривҷ ёфта буд. Дар маросимҳои гуногун драмаҳои манзум иҷро карда шуда, муваққатан дуру дарози насрӣ низ гуфта мешуданд. Дар насри ин давра интихоби мавқеи хосса доранд. Ҳатто мегӯянд, ки барои интиҳоби миклори асарҳои насри ин давр рӯҳи кифоя интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст.

Дар интиҳоби замони эллини драмаи манзум ва наср низ ривҷ ёфта буд. Дар маросимҳои гуногун драмаҳои манзум иҷро карда шуда, муваққатан дуру дарози насрӣ низ гуфта мешуданд. Дар насри ин давра интихоби мавқеи хосса доранд. Ҳатто мегӯянд, ки барои интиҳоби миклори асарҳои насри ин давр рӯҳи кифоя интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст.

Дар интиҳоби замони эллини драмаи манзум ва наср низ ривҷ ёфта буд. Дар маросимҳои гуногун драмаҳои манзум иҷро карда шуда, муваққатан дуру дарози насрӣ низ гуфта мешуданд. Дар насри ин давра интихоби мавқеи хосса доранд. Ҳатто мегӯянд, ки барои интиҳоби миклори асарҳои насри ин давр рӯҳи кифоя интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст.

Дар интиҳоби замони эллини драмаи манзум ва наср низ ривҷ ёфта буд. Дар маросимҳои гуногун драмаҳои манзум иҷро карда шуда, муваққатан дуру дарози насрӣ низ гуфта мешуданд. Дар насри ин давра интихоби мавқеи хосса доранд. Ҳатто мегӯянд, ки барои интиҳоби миклори асарҳои насри ин давр рӯҳи кифоя интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст.

Дар интиҳоби замони эллини драмаи манзум ва наср низ ривҷ ёфта буд. Дар маросимҳои гуногун драмаҳои манзум иҷро карда шуда, муваққатан дуру дарози насрӣ низ гуфта мешуданд. Дар насри ин давра интихоби мавқеи хосса доранд. Ҳатто мегӯянд, ки барои интиҳоби миклори асарҳои насри ин давр рӯҳи кифоя интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст. Яке аз асарҳои таърихӣ ин давр «Таърихи Искандар» интиҳоб шудааст.

Дар соли 146-и пеш аз мелод минтакаи Юнонистон аз ҷониби Ҳеронис муҳаббати самимӣ дошт. Дар соли 146-и пеш аз мелод минтакаи Юнонистон аз ҷониби Ҳеронис муҳаббати самимӣ дошт. Рим забт карда шуда, дар соли 30 пеш аз мелод Миср истиқлоли худро аз даст дод. Ҳамин сана бо хотима ёфтани замони эллини меояд. Лекин ханӯз дар давраи нашествуномаи он аз ҷиҳати маънаву мутеи Рим шудани Юнон оғоз гардида буд.

Давраи Римии адабиёти Юнон. Дар асрҳои II-I Юнонистон ҷониби давлати Рим комилан забт карда шуда, мутеи он гардида. Гарчанд дар ибтидои ин давра дар шаҳрҳои Юнонистон ҳаёти сиёсӣ мадани рӯй ба таназзул ниҳодааст, минбаъд адабиёт охиста-охиста пешравӣ рӯй ниҳод. Дар ин давра дар байни юнониҳо бисёрхунда хотима ёфта, ба якҷаҳудоги эътиқод мустақамтар шуд. Ниҳоят байни онҳо низ дини насронӣ паҳн шуда, торафт мавқеи усту пайдо намуд.

Дар ин давра адибони Юнон ба адабиёти антикӣ майл накарда асарҳои худро ба забони антикӣ (асрҳои VI-и пеш аз мелод) навиштаи мешаванд. Дар назми ин давра жанрҳои мима, эпиграма, бисёртар ба назар меасанд, ки дар офаридани онҳо Антипатр Филлип, Лукилли барин шонрон бештар маҳорат нишон дода. Дартар анъанаҳои онҳоро шоири римӣ Марциал давом дод. Назми ин давра инчунин асарҳои эпикӣ ба назар мерасанд, ки аз масалҳои Бабрий, достони Квинт «Баъди Ҳомер»-ро номбар кардан мумкин аст.

Яке аз шоири машҳурӣ достонсарои ин давра Нонн мебошад, ки ӯ дар бораи Дионис достони калонеро иборат аз 48 китоб таъриф намудааст. Мавзӯи ин асар ҳаракатҳои ҳарбии Дионис ба Ҳиндустон ва муборизаи ӯ бо шох Дериад мебошад. Аз шоириҳои минбаъда Мусей анъанаҳои Ноннро давом дода, достони «Херо ва Леандр» таълиф менамояд, ки дар он ишқи фочевӣ тасвир карда шудааст. Ин давра назар ба назм асарҳои насрӣ бештар навишта мешаванд, чумла, таълифи асарҳои панду хикमतомез авҷ гирифт, ки намоёнтарини он Плутарх ба шумор меравад.

Плутарх тахминан байни солҳои 46-120 дар шаҳри Херасона тавлид шуда, маълумотро асосан дар академияи шаҳри Афина гирифтааст. Ӯ бештар ба фалсафа, риёзиёт ва наattoқӣ маъруф шудааст. Минбаъд бештар саёхат карда, як қатор китобҳои Осиёи Кичик дар задани Плутарх маълум аст. Аз ҷумла, дар Искандария шайхонаи чанд бор ба Италия рафтани ва чанд муддат дар Рим истиқомат доштаниш низ баён карда мешавад. Вай дар ин ҷой дӯстони зиёде пайдо карда, ҳатто имтиёзи шаҳраанди Рим гардида, ба даровардааст. Императорҳои Рим Трийан ва Адриан ба ӯ илтифот

дидаанд. Лекин ӯ дар кучоқ набошад, нисбат ба зодгоҳи худ – Ҳеронис муҳаббати самимӣ дошт.

Плутарх бо вучуди ҳамеша дар халқай дӯстон ва аҳли оила мекӯшид. Ӯ асарҳои худро калон навиштааст, ки аз он се қисми маълум менамояд. Осори вай дар мавзӯҳои гуногун буда, ҳамаи онҳо номбар кардан аз имкон берун аст, лекин аксари онҳоро бо як ном «Хикमतҳо» муттаҳид кардан мумкин аст. Дар байни онҳо асарҳои «Ҳикमतҳо» муттаҳид кардан мумкин аст. Дар байни онҳо асарҳои «Ҳикमतҳо» муттаҳид кардан мумкин аст. Дар байни онҳо асарҳои «Ҳикमतҳо» муттаҳид кардан мумкин аст.

Плутарх инчунин бо унвони «Тарҷумаи ҳол» китобе навиштаанд. Лекин дар ҳамаи онҳо оҳанги панду хикमत боло нагирифта. Плутарх инчунин бо унвони «Тарҷумаи ҳол» китобе навиштаанд. Дар ин асар зиндагиномаи ашҳоси гуногун бештар дар назар мегирем. Дар ин асар зиндагиномаи ашҳоси гуногун бештар дар назар мегирем. Дар ин асар зиндагиномаи ашҳоси гуногун бештар дар назар мегирем.

Плутарх инчунин бо унвони «Тарҷумаи ҳол» китобе навиштаанд. Дар ин асар зиндагиномаи ашҳоси гуногун бештар дар назар мегирем. Дар ин асар зиндагиномаи ашҳоси гуногун бештар дар назар мегирем. Дар ин асар зиндагиномаи ашҳоси гуногун бештар дар назар мегирем.

Дар солҳои 40-ум Лукиан аз волеъӣ ва панду насихатгӯӣ даст надида, ба омӯхтани фалсафа машғул мешавад ва асарҳои фалсафии «Промертей», «Сӯхбағҳои баҳрӣ» ва ғайраро таълиф менамояд, ки дар онҳо муносибати нависанда нисбат ба ҳаёти ин давра менамояд. Дар ин асарҳо муносибати нависанда нисбат ба ҳаёти ин давра менамояд.

Лукиан дар таърихи адабиёти ҷаҳон ҳамчун яке аз ҳавҷнигорони таърихи адабиёт ҳисобида мешавад. Вай дар ин ҷой дӯстони зиёде пайдо карда, ҳатто имтиёзи шаҳраанди Рим гардида, ба даровардааст. Императорҳои Рим Трийан ва Адриан ба ӯ илтифот

Жонатан Свифт ва Волтерхо омӯхта, ба ӯ пайравӣ намуна Нахустин мутарҷими Лукиан дар Россия адиб ва олими комусӣ Ломоносов буд. Шўҳрати ҷаҳонии Лукиан минбаъд ҳам мондааст.

Пайваста бо ҳамаи ин дар ин давр насри ривоятӣ, романи нависӣ низ авҷ гирифта буд. Аз ҷумла, аз китоби Ал «Таърихи Рим» порчаҳо бокӣ мондааст. Инчунин Ариан, ки худ мухлиси Ксенофонт медонист, бо «Юриши Александр» ном худ маъруф аст. Дар қатори асарҳои таърихӣ дар ин давр оқамъоварӣ ва ба як ришта кашидани асотирҳои қадим низ кӯшиш карда шуданд. Минбаъд саҳнатномаҳо ба вучуд омаданд, ки онҳо воқеаҳои таърихӣ пайваста ба қалам дода мешуданд. Дар ҳамаи нахустин повест ва романҳо пайдо шуданд. Аз ҷумла, по Ксенофонт «Қисса дар бораи Анфия ва Габроком», романи Татий «Левкиппа ва Клитофонт», романи Гелиодор «Қа Эфиопия», романи Лонг «Дафнис ва Хлоя» бо мазмуну мундари худ ҷолиби диққатанд. Ҳамчун намунаи бехтарини жанр номанигорӣ (эпистолярӣ) «Мактубҳои ошиқона» ном Аристенетро номбар кардан мумкин аст, ки дар он номаҳои анинъикоси худро ёфтаанд.

Ҳамин тарик, дар асри IV омада бо паҳн шудани тафакки насронӣ давраи дурударози адабиёти Юнони қадим ба охир мер ва давраи нави адабиёти антикӣ - адабиёти Рим оғоз мегардад, ки ин хусус мо дар боби дигар муфассал таваккуф хоҳем кард.

Савол ва супоришот:

1. Хусусиятҳои ба худ хоси адабиёти Юнони қадим.
2. Намояндагони барҷастаи адабиёти Юнони қадим.
3. Омилҳои ташаккули адабиёти Юнони қадим ва замин асосно назарии он.
4. Эҳсил - падари жанри фотчанома.
5. Софкол ва драмаҳои ӯ.
6. Эҷодиёти Еврипид ва навоариҳои вай дар жанри драма.
7. Адабиёти давраи эллинии Юнон ва намояндагони он.
8. Инкишофи наср ва анвои он дар адабиёти Юнони қадим.
9. Плутарх - намояндаи адабиёти панду ҳикмати.
10. Лукиан ва эҷодиёти ӯ.

АДАБИЁТИ РИМИ ҚАДИМ

Нуктаҳои асосӣ:

Шароити таърихӣ пайдоиши адабиёти Рим.

1. Ҷиҳати мазмун ва шакл боло рафтани адабиёти

Ривияҳои адабии Юнони Рим.

Асри Август - давраи гулгулукуфии адабиёти Рим.

Адабиёти Верҷилӣ, Ҳоратсий ва Овидий.

Давраи охири адабиёти Рим.

Минҷи адабиёти Рим дар инкишофи адабиёти Аврупо.

Дар миёниҳои асри III то мелод дар замоне, ки адабиёти давраи Юнон ривоч ёфта буд, дар Италия нишона ва шукуфаҳои адабиёти хаттии Рими қадим низ падида омад. Адабиёти қадим инчӯ ҳамчун адабиёти Юнони қадим дар заминаи ин ҷамъияти ғуломдорӣ ба вучуд омад ва ривоч ёфт. Зеро ҷамъияти дар Рим низ ҳамчун Юнонистон тамоми зинаҳои ғуломдориро аз сар гузаронид. Лекин ғуломдорӣ дар Рим дигар рух дода, ҷараёни ба худ хоси он ба шароити ин ҷой мутаносиб ва мувофиқ буд. Ин ҳол барои ба вучуд ин адабиёт ва фарҳанги Рим таъсир расонид. Азбаски ҷараёни дар Рим нисбат ба Юнон дертар ривоч ёфтааст, адабиёти ин ҷаҳат таъсири адабиёти Юнони қадим ташаккул ва инкишоф

Шукур ин нависандагони Рим дар ҷараёни офаридани асарҳои адабиёти адибони Юнон ба тарзи эҷодӣ истифода бурданд. Шукл дар ҷараёни эҷод баробари истифода намудан аз адабиёти Юнон ба адеби мардуми Рим эътибори хоса доданд. Дар натиҷа ин имомани нав ба вучуд омаданд. Дар баъзе мавридҳо бошад, ин Рими қадим аз асарҳои адибони Юнон бартарӣ низ пайдо

Адабиёти Рим дар давраи инқироз. Рим яке аз шаҳрҳои адибони Италия буда, дар он қаблаҳои қадимтарини мардуми инҷаҳат, ки асосан италийҳои мебошанд, умр ба сар бурда дар ин ҷо бо кишоварзӣ машғул шудаанд. Дар замоне, ки дар Рим ин ҷаҳат инқилоб аз байн рафта, ҷамъияти ғуломдорӣ ба вучуд омад, ин бо нисбатнокии тақсими шуда, байни онҳо зиддиятҳои авҷ гирифт. Инқилоб шаҳрҳои дигарро ҳам ба худ мутеъ гардонид, дар

натича ба як давлати бузург табдил ёфт. Назар ба ривоятҳо дар хафт подшоҳ пайи ҳам ҳукмронӣ намуда, ниҳоят дар замони подшоҳирин Парквиний сохтори подшоҳӣ аз байн рафта, ҳокими патрисидҳо ба даст мегиранд. Дар Рим сохтори республика ба вомеояд. Яъне бо як суҳан ҷамъияти ғулумдорӣ Рим ҳамон зинти киширо аз сар гузаронидааст, ки Юнон гузаронида буд.

Рими Қадим аз давлатҳои зиёд, аз ҷумла, аз Юнон мадан қадимро омӯхтааст. Римӣён аз адабиёти Юнон ба саволу дархӯзиёд, мушкилоту муаммои роҳи эҷодии худ ҷавоб ёфта, жанҳои асосӣ, образҳо, сюжетҳо, шаклҳои адабиёро, ки барои адабиётҳои хос буд, истифода кардаанд. Яъне адабиёти Юнони қадим барӯшду ташаккули адабиёти навини Рим ҳамчун замина ва омӯҳим хизмат кардааст. Аммо бо вучуди ин ҳама адабиётҳои адабиёти сирф тақлидӣ набуда, дар асоси характер ва хусусҷамъияти ғулумдорӣ Рим, яъне заминҳои худӣ низ инкиёфтааст. Дар шаклгирии адабиёти Рим эҷодӣ шифоҳии марказими Италия низ таъсири бузург расонидааст, ки омилҳои ташаккул ва таҳаввули адабиёти Рими қадим ба шумор меравад.

Дар охири асри IV (то мелод) Рим як қатор давлатҳои динӣ низ ба тасарруфи худ медарорад. Давлати Рим ҷанги тӯлонии шади Карфагенро аз сар гузаронидааст, ки ба ғалабаи римянҷом ёфтаву мавқеи Римро дар ҳавзаи баҳри Миёназамин мустаҳкам кардааст.

Адабони Рим дар эҷодӣташон асосан ба таҷрибаи баюнониён таъя кардаанд. Нахустин асари олшумули адабиёти тарҷумай лотинии «Одиссея» буд, ки аз тарафи Ливий Андросурат гирифтааст. Ғайр аз ин Ливий Андроник як қатор фочев ва мазҳақҳо низ офаридааст, ки танҳо порчаҳои мухтапарокандае аз онҳо боқӣ мондаанд. Адаби дигари Рим Гней Невий буд, ки кӯшиши эҷоди мазҳақҳои сиёӣ намудаасту ба зудӣ роҳ баргаштааст, ҷунки танкиди давлати Рим ғайри имкон. Инчунин сензураи қавӣ ва сиёсати устувору бешафқат ба ин намелод. Гней Невий ҳамчун муаллифи фочеаномаҳо дар мавзӯи машҳур аст.

Адаби дигари Рим Квинт Энний буд, ки бо истифодаи силеобразҳои фочеаномаҳои Юнон як қатор трагедияҳо навиштааст. Квинт Энний эпоси ӯ «Ғаърихнома» («Анналло») шӯҳрат оварда, ки дар он таърихи Рим аз давраи қадимтарин то воқеаҳои замони худӣ ӯ бозгӯ мешаванд. Достони «Ғаърихнома» аз 18 китоб иборат буда, аз он мутаассифона порчаҳои ҷудогона боқӣ мондаанд. Қ

инчунин муаллифи достони «Стиспион» мебошад, ки ба инкишоқи Рим навишта шудааст. Тезутундшавии сиёсӣ ва иҷтимоӣ дар нимаи дуҷуми асри II то мелод дар Рим ба ҷангу хунрезӣ оварда расонид, ки то солҳои 30-уми I давраи қадим кард.

Дар ин давра ҳамон давра ғулумон низ пайдарпай шӯриши Рим аз ҷумлаи ин бархостҳо шӯриши ғулумон бо роҳбарии Катилина, ки донраи ҳеле васеи ғулумонро дар бар гирифта буд. Ин дигар муборизаи иҷтимоӣ байни сарватмандону подорои Римини ва бӯҳрони сиёсии Рим оғоз меёбад. Дар ҳамин давраи ин давра мақсадҳои шӯҳратпарастии ду нафар муаллифи Рим Сулла ва Сезар зоҳир мешавад. Ба ҳар дуи онҳо инкишоқи Рим ба мақсадҳои ҳокимиятро ба даст гиранд ва инкишоқи Римро барқарор намоянд.

Дар ин давра 44 то солшуморӣ мо дар натиҷаи сӯйқасди Катилина дар кушта мешавад. Аммо мубориза барои ҳокимияти Римини нисбатан нисбатан. Дар асари сиёсии Рим ҷеҳраи яке аз муаллифи Рим Октавиан намудор мебардад. Октавиан мавқеъ ва таърифи Римро дар натиҷаи ғалаба бар лашқари ҷумҳурихоҳони Брут дар муборизаи назди Флип ва дар ҷанги назди Аксия ба наздикии сиёсии худ Антоний ҳеле пурзӯр намуда буд. Аммо ғалаба бар Антоний ва забт намудани Миср ба ҷанги сиёсии мидиҷа ва дар Рим сулҳро пойдору барқарор намуд. Дар ҳамин гуна шароит ҳам дар Рим асарҳои адабии муаллифон ба муаллифонии онҳо кӯшиши халли масъалаҳои Римини монанд, ки дар натиҷаи ҳодисаҳои пуршӯби сиёсии Римини дар радиои инкишофи жанри адабие ҷун драмаи Рим, киҷи Луций, инчунин, санъати суҳанварӣ, назми Римини низ аҳамият пайдо мекунанд.

Дар ин давра натиҷаи ғалаба бар Антоний ба сари қудрат дар Рим диктатураи харбирро ҷорӣ намуд ва ӯ баъд номи ӯро гирифт. Октавиан, ки барояш лақаби фаҳрии Августро гирифт, инчунин хусусиятҳои ҷумҳуриро нигоҳ дошт. Аммо инчунин инкишоқи Римро ба мақсадҳои ҳокимиятро дар либоси Римини диктатураи Рим воситаи ягонаи нигоҳ доштани Римини аз болои ғулумон пайдо намуданд. Дар ҷунини Римини Рим хусусияти дигар қасб мекунад. Дар назм ду ҳодисаи Римини ба оппозиционӣ ба назар мерасид.

Дар ин давра бо шӯҳрати Август ва тарзи идоракунии ӯ, инкишоқи Римини ба мақсадҳои ҳокимиятро ба даст гиранд ва инкишоқи Римро барқарор намоянд.

барои маҳфили адабии Гай Силний Метсенат, ки ҳимоя
сарватманди санъат ва наздиктарин рафиқи Август буд, алоқ
аст. Ба ҳамин маҳфили Метсенат шoirони бузурги Рим Вергилий
Хоратсий низ ворид буданд. Ҳамчунин ҷараёни оппозиционии
мавҷуд буд, ки ба он Корвин Мессала роҳбарӣ мекард. Ба ҷараёни
ававал таърихшиноси бузурги Рим Тип Ливий ва ба ҷараёни драма
драматург, ноғик ва таърихшинос Авиний Поллион на
доштанд.

Аз ҳамин давр сар карда, адабиёт ва фарҳанги Рим ра
тараққӣ мениҳад. Дар Рим низ ҳамчун Юнонистон дар ибтидо
шифоҳии халқ ба вучуд омада, дар ин асарҳо худҳо ва нимҳ
васф карда шудаанд, яъне дар ин масъала адабиёти Рими қад
адабиёти Юнон хусусияти типологӣ дорад. Минбаъд дар ин ҷ
сурудҳои динӣ, сурудҳо меҳнатӣ, марсияҳо ва монанди ҳамин
ба вучуд меоянд. Ҷихати фарқунандаи эҷодӣ шифоҳии мар
Рим аз асарҳои мардумии Юнон дар он аст, ки агар дар эҷо
юнониҳо воқеаҳо ба асогириҳо вобаста карда шуда бошанд
асарҳои римӣҳо ба тарзи афсона накл карда мешаванд. Дар на
инкишофи суруд ва таронаҳои мардумӣ дертар дар Рими қадим
инкишоф меёбад, ки ин ба асри сеюми пеш аз мелод рост меояд.

Дар Рими қадим санъати театр бо тезӣ инкишоф ёфта
ибтидо асосан асарҳои халқӣ намоиш дода мешуданд. Наз
маълумотҳо нахустин ҷоҷеанона дар сахнаи Рим соли 240 п
мелод ба сахна гузошта шуда, минбаъд ба туфайли зиёд шудани
адаби намоишномаҳо низ афзуда. Драмаи нависон ба майдони а
ворид гардиданд, ки яке аз онҳо намояндаи барҷастаи адабие
давр Плавт мебошад.

Дар бораи зиндагиномаи **Тит Макк Плавт** (250-184 то м
ба мо маълумоти хеле кам омада расидааст. Назар ба маъл
манбаъҳо ӯ дар Сарени ном мавзеи шимоли Италия тавлид шуд
ибтидо бо савдо машғул будааст ва дар ҷараёни зиндагӣ
осиёбонӣ карда, дар вақтҳои холи мазҳакаҳо навиштааст. Та
асарҳои адиб нишон медиҳад, ки Макк Плавт ба халқ хеле на
будааст. Бинобар ин ҳам дар эҷодӣ ӯ таъсири адабиёти ша
назаррас аст.

Плавт дар драматургиаи Рим намояндаи барҷастаи маз
таклидӣ ба шумор меравад. Вай аз драматургиаи Юнони қад
тарзи эҷодӣ истифода бурда, бештар ба Менандр таклид кар
Лекин дар мазҳакаҳои Плавт масъалаҳои зиндагӣ мардуми
бештар мавриди талкин қарор дода шудаанд. Дар натиҷа ӯ маз

он хеле сабуктар гардонида, ба назари тамошобини
мутобиқ намулдааст.

Мазҳакаҳои Плавт мазҳакаи «**Кўзача ё худ хазина**»
инро ишғол менамояд. Мавзӯи ин асарро Плавт аз
қисми халқ интихоб намулдааст. Чунон ки дар асар
ми, бойигарии тасодуфӣ ба шахси камбағал ташвиш
ини тамоюл дар асар муҳим аст.

иншур карда мешавад, ки Эвклион ном пирамард аз
қисми пури тилло меёбад. Акнун ба сари ӯ ташвиши зиёде
Уро на рӯзу на шаб роҳату фароғате хаст. Ҳамеша
қисми ҷирдани хазина мешавад. Ин пирамард Федра ном як
қисми, ки ба вай Мегадор ном шахс хостгор мешавад.
Дар ақалиширо ба Мегадор додани мешавад. Акнун баробари
қисми иншиши ӯ нисбат ба кўзачаи пури тилло боз ҳам зиёда
қисми вай кўзачаро берун аз хавлӣ дар ҷойе линхон
қисми қиматчи ӯ Лиқонионд ном ҷавон дида менамояд.
қисми Фидриро дўст медошт ва чанд муддат боз бо ӯ ишқварзи
қисми Лиқонионд бо иҷозати тағояш Менандр ба Федра
қисми Баъди тӯй Эвклион кўзачаи пури тиллоро ба
қисми дода, аз ташвиш халос шудани мешавад. Чунки ӯ то
қисми иншур. Ана ҳамин ташвиши Эвклион, хатту харақати ӯ
қисми мазҳака ҳамеша тамошобинро ба завқ меоварад. Баробари
қисми ба ҳисобӣ, ҷашмурусонагӣ нафрати ӯро бедор намулда,
қисми дасткунод хайрхох мегардонад. Ин мазҳака як
қисми "Девори тиллоӣ" - и Саид Ахмадро ба хотир меорад.
қисми мазҳаканависи Плавтро минбаъд дигар ҳамватанонаш
қисми дар асрҳои минбаъда бехтарин драмаи нависонии ҷаҳон
қисми Шекспир, Мольер, Лессинг ва дигарон низ ба ӯ пайравӣ
қисми.

қисми дуҷуми асри II сар карда дар Рим вазъияти иҷтимоӣ
қисми ин ба адабиёт ҳам бетаъсир наменонад. Дар натиҷа
қисми ба вучуд меояд, асарҳои хотиротӣ, памфлетҳо,
қисми навишта мешаванд.

қисми нависонии шинохтаи ин давр **Марк Портесий Катон**
қисми (147 то мелод) ба шумор меравад, ки ӯ дар маҷмӯаи
қисми масъалаҳои ахлоқу одоби инсониро мавриди назар
қисми.

қисми иншур назм низ инкишоф ёфт, ки яке аз шoirони ба назар
қисми иншур **Квинт Эний** (239-169) мебошад. ӯ низ дар
қисми мазҳака ва ҷоҷеанонаҳо навиштааст ва дostonҳо низ таълиф

намудааст, ки аз онҳо «Анналҳо» ва «Эпикарм» ҷолиби диққат
Минбаъд анъанаҳои ӯро фочеаноманависон Пакувий ва Ав
мазхаканавис Теренсийҳо давом доданд, ки аз асри I пеш аз мелод
карда дар театри Рим асарҳои онҳо ба сахна гузошта меша
Эҷодиёти нахустин шоири ҳаҷвнигори Рим Гай Лутелий (сол
102-101 пеш аз мелод вафот кардааст) низ ба ҳамин давр рост ме
Дар ҳамин давр дар Рим муборизаҳои мафкуравӣ низ шиддат п
карда, маҷлисҳои халқӣ ва судҳо дар ҳаёти иҷтимоии мамл
мавқеи хоссаро ишғол менамоянд. Ин гуна вазъият ба ри
адабиёти бадеӣ ва санъати воқеӣ сабаб мешавад.

Баъд аз кушта шудани Юлий Сезар (дар соли 53 то мелод)
идоракунии мамлакат муноқишаҳо ва талошҳои сиёсии зиёде
дода, ниҳоят дар соли 32 то мелод тахти унвони Август дар мамл
сулҳ барқарор шуд ва минбаъд дар таърих ин марҳила тахти ун
«Асри Август» номбар карда мешавад. Дар чунин шароити тезу
сиёӣ ва ҳарбӣ дар мамлакат асарҳои зиёди памфлетӣ (рисол
сиёсиву иҷтимоии танқидӣ) ва асарҳои таърихӣ сиёӣ офар
мешаванд, ки бештарини онҳо ба калами воизони давр С
Саллустий, Ситсерсион тааллуқ дошта, аз онҳо то ба мо наму
ниҳоят ноҷиз боқӣ мондаанд. Ҳамин тариқ, дар ин давр фарханги
бо хусусиятҳои ба худ хос пеш рафта, дар таърихи тамаддуни ҷа
ҳамчун хоссаҳои муштаракно типологии юнониву римӣ дохил
Яке аз шoirони ин давр, ки ин хоссаҳо дар осораш муча
кардааст, **Тит Лукреций Кар** буд. Ин адиб дар давоми умри ку
худ баробари шёрҳои хурд манзумаҳои калонҳаҷм низ навишт
Тит Лукреций Кар тахминан соҳҳои 98 таваллуд шуда, соли 5
мелод вафот кардааст. Лукреций дар асарҳои характери тарб
ахлоқӣ доштаи худ «Дар бораи табиати молдаҳо» ақид
материалистонаи файласуфи юнони асрҳои IV-III то мелод Эпик
дар шакли бадеӣ давом додааст. Ин асари ӯ аз 6 қисм иборат буда
қисми якум шоир мулоҳизаҳои худро оиди сохти материали
табиат ба тарзи умумӣ баён мекунад. Вай меғӯяд, ки табиат
ҷониби худо, балки берун аз хоҳиши он дар асоси қонуниятҳои х
вучуд омадааст ва таъкид мекунад, ки дар асоси ҳамин қонуният
ҳамеша дар ривоч аст.

Дар қисми дуюми асар дар хусуси гуногуни ашёҳои те
таваққуф намуда, сабабҳои гуногуни онҳоро дар ҷойгирш
зарраҷаҳо ва вазни ҳоси онҳо маънидоқ мекунад. Дар қисми
шоир ба таълимоти «баъди вафот қардани одам руҳи вай намеми
зид баромада меғӯяд, ки тан ва ҷон бо ҳам тавъам буда, яке аз

қисми ҳурд, динишикк низ аз байн меравад. Дар қисми чорум сухан
дуҷунгис намудан ва қабул қардан меравад. Назар ба фикри
шир ва инсонро ҳамма вақт зарраҷаҳо ҷудо мешаванд, онҳо ба
ҷинсҳои инсон таъсир мекунанд ва инсон онҳоро эҳсос
қилил. Дар қисми панҷум шоир дар хусуси пайдо шудани ҳаёт дар
ҷуҷунгис роида, меғӯяд, ки дар ибтидо ҳар гуна тухмиҳо пайдо
на онҳо ҳар гуна рустаниҳо рӯйда, сипас одам ба вучуд
омад. Дар қисми шашуми асар шоир қудрати илму донишно
ро меънидоқ. Лукреций бо ин асари худ дар таърихи тамаддуни
ҷаҳонро чунин шоири файласуфи пешқадам намоён шудааст.

**Адабиёти Рим дар давраи охири Республика (асрҳои II-I
то мелод).** Аз охири асри II ва аввалҳои асри I дар Республика
мувофиқан шадиди иҷтимоӣ руҳ меҷиҳанд ва ин талошу
иҷтимоӣ сиёсӣ Республикаи Римро то андозае заиф гардонид,
тақрибан ба таври камбағалҳо ва давлатмандон хеле авҷ мегирад. Дар
шароити сир мезананд, ки яке аз онҳо соҳҳои 74-71 бо сардории
Суллус доштааст. Дар ин давр дар ҳаёти адабӣ низ дидагунҳои
қисми, асарҳои гуногуни наср, санъати воқеӣ, ривоч ёфта,
ҷаҳонро чунин шоири маъруфи давр шинохта мешавад.

Ситсерсион. Марк Туллий Ситсерсион (солҳои 106-43 то мелод)
замонаҳои Лукреций ва Катулҳо ба шумор рафта, воизи
ро, донишманди илмҳои гуногун, муаллифи як қатор асарҳо
ва файласуфи на санъати воқеӣ, арбоби намоёни давлатӣ буд. Аз ӯ
тақрибан 18 маъруза, асарҳои гуногун доир ба санъати воқеӣ ва
ҷаҳонро чунин шоир ба инсон ва табиат, санъати нотикӣ, ҳукуки
ва таърихи ғайрӣ хоси худро ёфтаанд.

Ситсерсион дилват мекунад, ки воизон бояд аз илмҳои гуногун
ро шиносад ва дар маърузаҳои худ онҳоро бо маъриди истифода
ро бо ин фикр ба қувваи суҳан сахт эътиқод доштани худро
таърифи ҷунин ақидаҳои ӯро мо минбаъд дар эҷодиёти бисёр
қисми маъруфи ҷаҳон, аз ҷумла, бисёр мутафаккирони бузурги
ҷаҳонро ба қабилҳои Фирдавсӣ, Румӣ, Саъдӣ, Носири Хисрав,
Ҷамолӣ Ҷомӣ, Алишери Навоӣ, Ҳусайн Воизи Кошифӣ,
Ҷамолӣ Ҷомӣ, Зайниддин Маҳмуди Восифӣ, Мирзо
Ҷамолӣ Ҷомӣ ва дидагони низ ба ҳубӣ мушоҳида қарда
шад. Дар инкишофи адабиёти воқеӣ ин давра инчунин Қалил,
Юлий Сезарро низ мавқеи арзанда бозиданд.

Юлий Сезар. Юлий Сезар (солҳои 100-44 то мелод) арбоби
ҷаҳонро чунин шоир буда, бештар майли ҳуқуқронӣ дошт ва дар

асарҳои худ низ ҳамин ақидаро пеш рондааст. Ӯ дар ҷавобӣ оид ба Херакл достоне, инчунин фочеаномаи «Эдип»-ро навиштааст. Ҳангоми ба камолот расидан «Қайдҳои оид ба ҷанги Галл» ва «Қайдҳои оид ба ҷанги шаҳрвандон» ном асарҳои худро навиштааст, ки сарқадри баъзе ҷангҳои асарҳои ӯро ба ҷанги Галл бахшидааст. Ӯ дар сари он худ ишора ба ҷанги Галл бахшидааст. Наомиянда дигари адабиёти ин давра таърихнигор Гай Саллюстий Крилп (солҳои 86-35 то мелод) ба шумора меравад, ки ӯ бештар бо асарҳои таърихӣ ва сиёсии худ широк шудааст, ки ба воқеаҳои муҳими замони зиндагии худ ӯ бахшидаанд. Таърихнигорӣ дар Рими қадим низ ҳамчун Юнони қадим соҳаи адабиёти бадеӣ дохил карда мешуд ва аз ин рӯ, муаллифҳои асарҳои ин ба қатори адибон дохил мекарданд.

Адабиёти Рим дар давраи империя. Бо мақсади ҳамаҷониба гардонидани шӯришҳои ғулмон, ки дар мамлакат хеле авҷ гирифта буд, дар солҳои 30-и пеш аз мелод ғулмондорон бо сарвари Октавиан Август ном як сарлашкар дар давлати Рим диктатураи харбиро намуфта, ҳаракатҳои ғулмонро хомӯш намуданд. Заминдорони Октавианро таърифу тавсиф намуданд. Дар замони ӯ меъморӣ, санъат ва адабиёт хеле пеш рафт, ки онро мо дар мисоли эҷодиёти бадеии адибони ин давра ба хубӣ мушоҳида карда метавонем. Яке аз дӯстназдики Август – шаҳси давлатманд ва мухлиси фарҳанг Гай Сенека Метсенрат дар ҳонаи худ шоирон ва донишмандонро ҷамъ намуда, сӯҳбатҳои хоси адабӣ ташкил менамояд, ба суҳанварбехтарин гӯҳфаҳо меҷамъонад. Дар ҷунин сӯҳбатҳо адибони маъруфи давр Верчилий, Ҳоратсий, Варий ва дигарон низ иштирок мекарданд. Наомиянда дигари адабиёти ин давра нависандаи таърихнигор Ливий (солҳои 59-17 то мелод) буда, ӯ низ дар равнақи фарҳанги саҳми арзанда гузоштааст. Калонтарин асари ӯ «Аз таърихи бушаҳр» ба шумор меравад, ки аз 142 китоб таркиб ёфта, аз онҳо китоб то ба мо омада расидааст. Дар поён оиди баъзе аз вақеаҳои адабиёти марҳилаи маъзури таърихи адабиёти Рим қайиҷудогонаеро пешкаш менамоем.

Верчилий (70-19 то мелод). Номии пуррааш **Публий Верчилий Марон** дар шимоли Италия ба дунё омада, маълумотро дар Кремона ва Рим гирифтааст. Қисмати зиёди умрашро Верчилий дар маҳалҳои худ, дар Андах ва баъд дар Компаний гузаронидааст. Асарҳои нахустини ӯ «Буқоликаҳо» ё «Экологҳо» буда, аз 10 суруди ҷӯшӣ иборат аст.

Характеристика дар ин асар бо назардошти манзараҳои табиат, ки худии мифи ӯни он буд, тасвир ёфтааст. Ҳамин хусусият, махсусан дар **Буқоликаҳо** (буқоликаҳои) яқин ва сеюми он равшан ба назар меояд. Инчунин қисмати аввал ва нӯҳум характери тарҷумаҳои ӯни, дар қисмати даҳум ҷӯнони ошиқе тасвир мешавад, ки шоир ӯни образ рафинаки шоири худ Корнелий Галлоро дар назар дорад. Ӯни сурудиҳои ҷӯнони Верчилий қисмати чоруми он мавқеаҳои дорад, ки характери рамиро соҳиб аст. Дар ин қисмати сурудиҳои ӯни хусуси таваллудӣ кӯдаке дар Рим меравад, ки пайдоиши он ӯни адабии Метсенрат буд, бо супориши он ба навиштани ӯни «Георгика» машғул мешавад, ва ин асар ба масъалаҳои ӯни кинилоқ бахшида шудааст.

Ҳорнелий кинилоқ Рим, ки дар натиҷаи ҷанги бисёрсолаи ӯнилий хеле хароб гардида буд, мӯҳтоҷи ёрӣ ва азнавсозӣ буд. Ӯни рӯ, Верчилий бо таълифи достони «Георгика» хостааст, ки ин мардумро ба ҳоҷагии кинилоқ бештар ҷалб намояд. Достон аз ӯни китоб иборат буда, дар китоби аввал оид ба замин ва ӯниро, дар китоби дуюм оид ба боғдорӣ, дар китоби сеюм оид ба ӯниро дорад ва дар китоби чорум оид ба занбӯрларварӣ маълумот медеҳад.

Верчилий солҳои 70-19 то мелод умр ба сар бурдааст. Ному ӯни муқаммалӣ ӯ Публий Верчилий Марон буда, вай дар Андилия шимоли Италияи Шимоли таваллуд шудааст. Падараш соҳибӣ ва ӯни кинилоқ будааст ва бо санъати наққошӣ шугъл доштааст. Ӯни нест, ки ӯ андаке шахси доро ҳам буда, ки барои таҳсил ӯниро фарзандаш дар шаҳри Кремон, баъд дар Милан имконият медеҳад.

Верчилий дертар ба Рим омада, дар ин ҷой дар мактаби воизӣ ӯни менамояд. Лекин дере нагузашта аз баҳри воизӣ гузашта бо ӯниши «ликурий», ки сар то сари Италияро фаро гирифта буд, шуғул шуда, бо файласуф Сирон, ки дар наздикии Неапол зиндагии ӯни, ошшоӣ пайдо мекунад ва баъди вафоти Сирон кулбаи ӯро ӯни, менамояд дар ҳамон ҷой, асосан, бо корҳои эҷодӣ машғул мешавад. Верчилий баробари фалсафаи эпикурий бо назм ҳам машғул мешавад. Ӯ дар асарҳои худ Октавиан Августро бештар таъриф карда, ӯниро маъқул менамояд.

Иск аз асарҳои калонтарини ӯ достони «Энеида» мебошад, ки он ӯниши ба зудӣ шӯҳрат пайдо карда, хурду калон онро навиштаанд ва аз пандҳои он ибрат мегирифтанд. Ҳатто порчаҳои ин

асарро дар ҳар ҷой ҳамчун шир навишта монда будаанд. Вергилий дар «Энеида» Энеяро соли 19-пеш аз мелод бунёд карда, худро ҳамчун асархонии Энеяро ба назар гирифта, дар «Илиада»-и Хомер ба хотир мекунад. Қасди ӯро дар Неопол, дар наздикии манзиле, ки ӯ зиёд умр ба сар бурда буд, гӯронидаанд.

Вергилий пеш аз вафоти худ ба дӯстонаш Варий ва Тукка кард буд, ки «Энеида»-ро сӯхта партоянд, чунки дoston не мондааст. Лекин Август фармон медиҳад, ки онро нашр на Варий ва Тукка ин корро ба сомон мерасонанд. Онҳо инчунин «Дар бораи хусусиятҳои Вергилий» китобе навиштаанд ба мо омада нарасидааст.

Достони «Энеида» аз 12 китоб иборат буда, ба ду қисм мешавад. Дар қисми аввали он (китобҳои 1-5) гуруҳгони Эней а хикоя карда мешавад. Дар қисми дуюм (китобҳои 7-12) суҳбати бораи ҷанги Италия меравад. Китоби шашум, ки дар он суҳбати дар шохигарии зеризаминӣ шудани Эней меравад, як васила ба қисм ҳисоб мебад. Дoston бо талабаи Эней аз болои Италиягиро Турна анҷом ёфтааст. Вергилий даҳ соли охири худро ба эҷоди асари арзишмандтарини хеш - достони «Энеида» намуздааст, ки минбаъд ин асар ҳамчун намунаи классикии миллии Рим эътироф гардидааст.

Дар достони «Энеида» Вергилий доир ба тақдирӣ дар Рим ва шахсияти Август маълумот дода, аз маводи таърихиву асотирӣ эҷодкорона истифода бурдааст. Дар достони «Энеида» асарҳои эҷодкорона истифода бурдааст. Дар достони «Одиссея»-и Хомерро ба хотир меорад, ки дар бораи сар Энея аз Троя ба Италия қисса мекунад. Шаш суруди дуюм, «Илиада»-и Хомер наздиқӣ дорад, ба набарди Энея ва рафиқонаш кабилаҳои италийӣ бахшида шудааст. Вергилий достони «Энеида»-ро пурра ва то охир тақмилу тахрир накардааст. Аз ин рӯ, ӯ пеш аз маргаш хоҳиш намуздааст, ки дostonро сӯзонанд, аммо Август хоҳиши Вергилийро иҷро накардааст.

Тарзе ишора намудем, достони «Энеида»-и Вергилий аз ҷиҳат дostonҳои Хомерро ба хотир меорад ва байни

«Энеида» ба назар мерасад. Аз ҷумла, қиссаҳои қаҳрамони «Энеида» Энея ба Дидан қиссаҳои Одиссеяро дар «Одиссея»-и Хомер ба назар меорад. Энея ва Турнем аз «Илиада»-и Хомер ба хотир мекунад. Қасди ӯро дар Неопол, дар наздикии манзиле, ки ӯ зиёд умр ба сар бурда буд, гӯронидаанд.

Вергилий пеш аз вафоти худ ба дӯстонаш Варий ва Тукка кард буд, ки «Энеида»-ро сӯхта партоянд, чунки дoston не мондааст. Лекин Август фармон медиҳад, ки онро нашр на Варий ва Тукка ин корро ба сомон мерасонанд. Онҳо инчунин «Дар бораи хусусиятҳои Вергилий» китобе навиштаанд ба мо омада нарасидааст.

Достони «Энеида» аз 12 китоб иборат буда, ба ду қисм мешавад. Дар қисми аввали он (китобҳои 1-5) гуруҳгони Эней а хикоя карда мешавад. Дар қисми дуюм (китобҳои 7-12) суҳбати бораи ҷанги Италия меравад. Китоби шашум, ки дар он суҳбати дар шохигарии зеризаминӣ шудани Эней меравад, як васила ба қисм ҳисоб мебад. Дoston бо талабаи Эней аз болои Италиягиро Турна анҷом ёфтааст. Вергилий даҳ соли охири худро ба эҷоди асари арзишмандтарини хеш - достони «Энеида» намуздааст, ки минбаъд ин асар ҳамчун намунаи классикии миллии Рим эътироф гардидааст.

Дар достони «Энеида» Вергилий доир ба тақдирӣ дар Рим ва шахсияти Август маълумот дода, аз маводи таърихиву асотирӣ эҷодкорона истифода бурдааст. Дар достони «Энеида» асарҳои эҷодкорона истифода бурдааст. Дар достони «Одиссея»-и Хомерро ба хотир меорад, ки дар бораи сар Энея аз Троя ба Италия қисса мекунад. Шаш суруди дуюм, «Илиада»-и Хомер наздиқӣ дорад, ба набарди Энея ва рафиқонаш кабилаҳои италийӣ бахшида шудааст. Вергилий достони «Энеида»-ро пурра ва то охир тақмилу тахрир накардааст. Аз ин рӯ, ӯ пеш аз маргаш хоҳиш намуздааст, ки дostonро сӯзонанд, аммо Август хоҳиши Вергилийро иҷро накардааст.

Тарзе ишора намудем, достони «Энеида»-и Вергилий аз ҷиҳат дostonҳои Хомерро ба хотир меорад ва байни

«Энеида» ба назар мерасад. Аз ҷумла, қиссаҳои қаҳрамони «Энеида» Энея ба Дидан қиссаҳои Одиссеяро дар «Одиссея»-и Хомер ба назар меорад. Энея ва Турнем аз «Илиада»-и Хомер ба хотир мекунад. Қасди ӯро дар Неопол, дар наздикии манзиле, ки ӯ зиёд умр ба сар бурда буд, гӯронидаанд.

назми Юнон ва фалсафаи онро омӯхтааст. Ҳоратсий чавон дар мактаби суҳаншиносии Орбилия таҳсил гирифта, сипас ба Академияи нав омӯхтааст. Дар ин ҷой вай дар сӯҳбатҳои иштироки «Академияи нав» шуда адабиёти Юнонро мунтазам омӯхтааст. Ҳангоми ба ин ҷой омадани Брут (яке аз ташкилкунандагони ба муқобили Юлий Сезар) Ҳоратсий бо ӯ ошноӣ пайдо намуда, артишти республикачиҳо дохил мешавад ва ҳатто дар ҷанги Филиппҳо иштирок менамояд, ки ҳамаи ин минбаъд ба эҷодӣ таъсир расонидааст.

Дар ҳамин давра ба Юнон яке аз кушандагони Сезар Брут ва Ҳоратсийи чавон ба таркиби лашкари ӯ дохил мешавад. Мухорибаи назди Филипп иштирок мекунад. Мухориба бо лашкари Брут ба охир мерасад. Дар натиҷаи авф Ҳоратсий бармегардад ва ба эҷоди шеър шурӯъ менамояд. Баъд ба адабии Метсенат дохил шуда, ёрии ҳаматарафа мебинад ва охира аз ҷумҳурихоҳон канора ҷуста, ба Октавиан наздик мешавад ва ба таъбири Пушкин «вассофи Август» мегардад.

Ҳоратсий дар ибтидо ба жанрҳои хурди лирикӣ муроҷиат намуда, эподҳо (ямбоҳои якбайта, як навъ шабеҳи фарсафӣ) навиштааст, ки дар онҳо афкори фалсафӣ, ватандӯстӣ ва инъикоси худро ёфтаанд. Дертар ӯ ба офаридани шеърҳои пардохта, дар онҳо нуқсонҳои ҷамъиятро саҳт танқид мекунад. Дар қасидаҳои хурд, ки онҳо ба унвони шахсони маълум шудааст, афкори худро нисбат ба сохтори ҷамъият ифода менамояд.

Дар вақтҳои охир Ҳоратсий ба номанависӣ рӯҷӯ пайдо мешавад. Дар номаҳои дар шакли манзум навиштаи худ бештар ба масъалаҳои илмӣ адабиёт муроҷиат намудааст. Бисёре аз ин номаҳои унвони шахсони маълум равона карда шуда, гоҳе онҳо бо маънаҳои хачву мутобиқа ва шӯхиву базлагӯӣ обу ранги бадеӣ гирифтаанд. Баъзе аз ин номаҳо шоир аҳоли худ, тарзи зиндагӣ, ҳаёти рӯзмарраи худаш ва атрофиёнашро тасвир кардааст, ки аз онҳо доир ба эҷодӣ зиндагии худӣ ӯ низ маълумот гирифта метавонад.

Ин аст, ки бисёр адибони асрҳои минбаъда ба донишмандони ҳоратсиёна эътибори хосае зоҳир намудаанд. Ҷунончи, дар асри XVIII-XIX бисёр адибони Фаронса ба эҷодӣ Ҳоратсийи таваҷҷуҳ хосае додаанд. Аз адибони рус Кантемир, Ломоносов, Державин омӯзиши эҷодӣ ӯ машғул шудаанд. Дар ашъори замони литовӣ Пушкин мавзӯҳои ҳоратсиёна тез-тез дучор мешаванд. Вай дар ҳақто як қатор қасидаҳои шоирро тарҷума ҳам кардааст. Дар асри 30-юми асри I то мелод маҷмӯаи осори давраи пешини ӯ - «Э

назми Юнон ва фалсафаи онро омӯхтааст. Ҳоратсий чавон дар мактаби суҳаншиносии Орбилия таҳсил гирифта, сипас ба Академияи нав омӯхтааст. Дар ин ҷой вай дар сӯҳбатҳои иштироки «Академияи нав» шуда адабиёти Юнонро мунтазам омӯхтааст. Ҳангоми ба ин ҷой омадани Брут (яке аз ташкилкунандагони ба муқобили Юлий Сезар) Ҳоратсий бо ӯ ошноӣ пайдо намуда, артишти республикачиҳо дохил мешавад ва ҳатто дар ҷанги Филиппҳо иштирок менамояд, ки ҳамаи ин минбаъд ба эҷодӣ таъсир расонидааст.

Дар ҳамин давра ба Юнон яке аз кушандагони Сезар Брут ва Ҳоратсийи чавон ба таркиби лашкари ӯ дохил мешавад. Мухорибаи назди Филипп иштирок мекунад. Мухориба бо лашкари Брут ба охир мерасад. Дар натиҷаи авф Ҳоратсий бармегардад ва ба эҷоди шеър шурӯъ менамояд. Баъд ба адабии Метсенат дохил шуда, ёрии ҳаматарафа мебинад ва охира аз ҷумҳурихоҳон канора ҷуста, ба Октавиан наздик мешавад ва ба таъбири Пушкин «вассофи Август» мегардад.

Ҳоратсий дар ибтидо ба жанрҳои хурди лирикӣ муроҷиат намуда, эподҳо (ямбоҳои якбайта, як навъ шабеҳи фарсафӣ) навиштааст, ки дар онҳо афкори фалсафӣ, ватандӯстӣ ва инъикоси худро ёфтаанд. Дертар ӯ ба офаридани шеърҳои пардохта, дар онҳо нуқсонҳои ҷамъиятро саҳт танқид мекунад. Дар қасидаҳои хурд, ки онҳо ба унвони шахсони маълум шудааст, афкори худро нисбат ба сохтори ҷамъият ифода менамояд.

Дар вақтҳои охир Ҳоратсий ба номанависӣ рӯҷӯ пайдо мешавад. Дар номаҳои дар шакли манзум навиштаи худ бештар ба масъалаҳои илмӣ адабиёт муроҷиат намудааст. Бисёре аз ин номаҳои унвони шахсони маълум равона карда шуда, гоҳе онҳо бо маънаҳои хачву мутобиқа ва шӯхиву базлагӯӣ обу ранги бадеӣ гирифтаанд. Баъзе аз ин номаҳо шоир аҳоли худ, тарзи зиндагӣ, ҳаёти рӯзмарраи худаш ва атрофиёнашро тасвир кардааст, ки аз онҳо доир ба эҷодӣ зиндагии худӣ ӯ низ маълумот гирифта метавонад.

Ин аст, ки бисёр адибони асрҳои минбаъда ба донишмандони ҳоратсиёна эътибори хосае зоҳир намудаанд. Ҷунончи, дар асри XVIII-XIX бисёр адибони Фаронса ба эҷодӣ Ҳоратсийи таваҷҷуҳ хосае додаанд. Аз адибони рус Кантемир, Ломоносов, Державин омӯзиши эҷодӣ ӯ машғул шудаанд. Вай дар ҳақто як қатор қасидаҳои шоирро тарҷума ҳам кардааст. Дар асри 30-юми асри I то мелод маҷмӯаи осори давраи пешини ӯ - «Э

навишт. Дар асрҳои баъдина осори Хоратсий хавдорони зиёде намуд. Дар замони Эҳе хусусан мадҳиёти ӯ шўҳрат пайдо намуд. Намояндаи дигари адабиёти «Асри Август» лирик Публий Овидий Назон (солҳои 43-17 то мелод) мебошад. Овидий, чунон ки дар бораи зиндагиномаи худ дар яке аз шеърҳои ишора мекунад, соли 43-и пеш аз мелод дар шаҳраи Салонаи италияи Абрис, ки 140 км дуртар аз Рим дар оғуши кўҳҳои Апеннинҳо, дар оилаи шаҳси сарватманде ба дунё омадааст. Хурдсолӣ ҳамроҳи бародараш барои таҳсил ба Рим рафта, дар ба мактаби воизӣ дохил мешавад. Зеро дар он замон эътибор ба ҳеле баланд буд. Баъди гирифтани маълумот дар Рим Овидий такмили савод ба Юнон, Осиёи Хурд ва Ситилия мебарояд. Эҷодиёти Овидий ба 3-давра тақсим мешавад. Ҳамзамонони Салонаи италияи Абрис ва Назон баъди гирифтани маълумот дар Рим Овидий барои шoirи баркамол гардидани ӯ низ сабаб шудааст.

Тарзе ишора рафт, дар замони ҳукмронии Август ду ҷанбаи адабӣ мавҷуд буд, ки яке аз ин ҷараёнхоро - ҷараёни муҳаббат мебулғанд. Ин ҷараён, ки камбудихои замонро танқид мекунанд, инкишоф наёфт ва танҳо бо танқиди баъзе ислоҳоти Август марбутӣ масъалаҳои оилавию маишӣ ва ахлоқӣ буданд, маҳдуд ба Адиби машхури Рим Публий, Овидий, Назон намоёндаи ҷараён маҳсуб мешаванд.

1. Барои давраи аввали эҷодиёти Овидий мавзўҳои ошиқӣ хос аст. Ин пеш аз Ҳама маҷмўаи «Суруҳҳои ишқӣ» аст, дар он 49 шеър дарҷ гардидааст. Ҳамаи ин шеърҳо дар атрофи шеърҳои ошиқ - Қорина гуруҳбандӣ шудааст. Роҳҳои нави инкишофи шеърҳои ошиқонаи хузновар дар маҷмўаҳои дигари Овидий «Эҷодиёти Овидий» ё «Пайғом», ки аз 15 номаи қаҳрамонони мифологияи давронномаҳои эҳсосоти ба ошиқон ё шавҳаронашон баён гардида ва бо ин ё он сабаб онҳоро тарқ кардаанд, инъикос ёфтааст. Қаҳрамонони мифологияи, аз қабили Пенелопа, Фёдра, Меланиппа, Брисеида, Дидона мебошанд. Каме дертар ба ин маҷмўа боз 3 номаи ҷавонмардон ба маъшуконашон бо ашъори ошиқона хузновар илова мегардад.

Овидий дар яке аз мактабҳои риториқӣ (омузиши илми маориф, илми балоғат, суҳанварӣ, назарияи санъати нагтоқӣ) таҳсил карда буд. Сулорияи маҳсусе буд, ки ҳолати ботинии ин ҷараёни персонажҳои мифологияро дар шароити муайяне тасвир намудааст. Ҳамин хусусияти риториқию декламатсионӣ барои маҷмўаи Овидий «Занони қаҳрамон» низ хос аст. Ин маҷмўаи ашъораш дар бора

навишти маълумот медиҳад. Назар ба тасвири шoirи Овидийи ҷангҳо аз шавҳарони худ Чудо шуда, бева шудани биди он афкори худро баён мекунад. Аммо Овидийи Овидийи ба сифати муаллифи «Илми эҳсосоти эҳсосоти дар асрҳои дидактиқӣ ва пародияи «Санъати санъати ишқ» ва «Дору барои рӯи зан» намудор мегардад. Овидий раҳнамо бо номи «Раҳнамои ишқ» таълиф намудааст. Дар китоби аввал оид ба пайдо намудани ишқ ба даст даровардани ин муҳаббат маълумот

диҳиши луҷоми эҷодиёташ Овидийи достони мифологияи («Метаморфоза») ва достони «Фаст» («Таҳвим») -ро мебарорад. «Метаморфоза» аҳамиятноктарин асари Овидийи буда, дар он 12 ҳазор шеърро дар бар гирифтааст. Бо ин асари Овидийи кариби 250 асотири гуногунони Овидийи маълумот медиҳад. Овидий дар эҷоди асарҳои аз ӯ маълумоти замони Эллинизм «Табдилот» истифода мебарорад. Таълиқи одам ба ҳайвон-рустанҳои касса ва кассаи 15 қисм иборат буда, қариб 200 афсона ва шеърро дар бар мегирад. Муаллиф дар таълиқи ин новеллаҳо аз ин маълумоти истифода намулдааст. аз ҷумла, дар он ҳикоятҳои аз ҷониби Ҳера ба гов табдил дода шудани маъшукани ишқ, инкишорони Пирам ва Тисба ва ғайра оварда шудааст. Овидийи дар ин достон аз киссаву ривоятҳои қадими фаронро истифода мебарорад, ки ҳаёт абадист, вале мунтазам дар ин достон Овидийи худро ва қаҳрамонони мифологияро таълиқи ин асосиро ба талқини ишқу муҳаббат нишондидааст. Чуноне ки дар инкишофи «Метаморфоза» як қатор лаҳзаҳо ва ҷанбаҳои адабиашон фарқ мекунанд. аз ҷумла, новеллаи «Париссе», ки ба акси худ дар об ошиқ шуда, ба гул табдил шуд, 3 касса дор ба парвози Дедал ва Икар, ки дар таъриқи мушхур аст, ҳамин гуна хусусият доранд.

Дар ҳикояти ишқи Пирам ва Тисба оварда мешавад, ки ду ҷараёни яқдигарро дўст мебаранд ва бар хилофи хоҳиши

волидайнашон бо ҳам вохӯрда меистанд. Онҳо рӯзе қарор мегиранд, ки дар беруни шаҳр зери дарахти тут бо ҳам сӯхбаге дошта Ҳангоме, ки Тисба ба ҷойи ваъдагӣ пештар омада Пирамро мешавад, дар он ҷой як шери жаён пайдо мешавад. Духтар харос афтода, бололуши худро партофта андаруни ғор руст мешавад. Вақте ки шер омада бололуши духтарро пора кардани мегардонд, Пирам омада мекӯшид ва гумон мекунад, ки шер Тисбаро кардааст ва худро мекушад. Аз ин ҳолат Тисба огоҳ гардида худро дар ҳамин ҷой қатл мекунад. Ин фоҷеа ба дарахти таъсири карда, вай ба туги сиёҳ табдил меёбад.

Дар ҳикояти дигар ба нобарорӣ дучор омадани Икар навишта шудааст. Дедал ба писари худ Икар қанот баста парвоз кунро меомӯзонанд. Вай меғӯяд, ки бо ин қанотҳо на баланд ва на паст парвоз кард. Дар ақси ҳол онҳо қанда шуда, ўро ба замиш мекушанд. Икар бо ин болҳои худ мафтун шуда дар болои баланд ва гоҳ паст парвоз мекунад. Лекин ба ин парвози ў боғоварда нагавоништа, ниҳоят қанда мешаванд ва Икар ба баҳр гарк мешавад. Баъди ҳамин он баҳр Икар номида шудааст. Дар ақси ҳолати «Фаст» бошад, урфу одаг ва идустони таърихӣ гуногун васф карда шудааст.

III. Давраи охири умр ва эҷодиёти Овидий бо бадарға шудан аз Рим ба шаҳри Том (ҳозира порти Констанса дар Руминия) рафтани аст. Бо фармони Август Овидий дар соли 8 то мелод ба Сицилия фиристода шудааст, аммо то ҳол сабаби дақиқи ин бадарға надида нест, харчанд, ки ақидаҳои гуногун вучуд доранд. Шояд бадарға шуданаш асари ў бошад, ки хусусиятҳои ахлоқии эстеъдодоти Овидий худ «Элегияи хузнангез»-ро, ки аз 5 китоб иборат аст, китоби «Пайғом аз Понга»-ро навиштааст. Овидий дар ғарбӣ гӯшаи дуртарини тобеи Рим, дар байни қаблаи барои ў боғоварда фракҳои соли 18 мелодӣ вафот мекунад ва ҳамон ҷой гӯр мешавад.

Овидий дар инкишофи минбаъдаи назми ҷаҳонӣ таъсири калон расонидааст. Хусусан, дар замони Эҳё маъруфияти ў ба мегардад ва асари ў «Метаморфоза» баҳо ва арзиши ҳақиқиро мешиносад. Шоирони машҳури дунё аз Овидий омӯхтаанд ва дар асарҳои ихлосмандони ў метавон Шекспир, Сервантес, Шиллер ва Хомс ном бурд.

Адабиёти давран охири империяи Рим (асрҳои I-VI-и м.ш.) Баъди вафоти Август хукмронии императори дар Рим боғоварда

Муносибат ба адабиёт ва театр хусусиятҳои онро мушоҳида кардан мумкин аст. Дар ин давраи императории Юнон қанда, бештар ба адабиёти Рим омада мекӯшид. Давраи аз фаоти Август (соли 14) то Август (соли 117) «асри нуқрагин»-и адабиёти Рим ҳисобида мешавад. Дар замони хукмронии Нерон ба «услуби нав» ба адабиёт ва театр хусусиятҳои онро мушоҳида кардан мумкин аст.

Лутсей Анней Сенека чанд муддат пеш аз мелод тавлид карда, дар Рим ба воя расидааст. Вай зодаи шаҳри Коркорини буда, дар Рим ба воя расидааст. Дар овони умри худ муваҷҷаб шуда, дар Миср зиндагӣ карда, дар он ҷой бо ақли муҷассам маданияти Шарқ шиносӣ пайдо намулдааст. Сенека ба Рим ў аз тарафи император Клавдия ба Корсик фиристода, дар 8 солро дар он ҷой гузаронида, бо фалсафа ва таърих машғул мешавад. Завҷаи дуҷуми Клавдия - Агриппина ўро ба Сицилия фиристода, тарбияи писараш Неронро ба ихтиёри ў мешиносад.

Лутсей Анней Сенека бо вучуди ин, ки на ҳамаи онҳо то ба мелод тавлид карда, дар Рим ба воя расидааст. Вай зодаи шаҳри Коркорини буда, дар Рим ба воя расидааст. Дар овони умри худ муваҷҷаб шуда, дар Миср зиндагӣ карда, дар он ҷой бо ақли муҷассам маданияти Шарқ шиносӣ пайдо намулдааст. Сенека ба Рим ў аз тарафи император Клавдия ба Корсик фиристода, дар 8 солро дар он ҷой гузаронида, бо фалсафа ва таърих машғул мешавад. Завҷаи дуҷуми Клавдия - Агриппина ўро ба Сицилия фиристода, тарбияи писараш Неронро ба ихтиёри ў мешиносад.

Лутсей Анней Сенека бо вучуди ин, ки на ҳамаи онҳо то ба мелод тавлид карда, дар Рим ба воя расидааст. Вай зодаи шаҳри Коркорини буда, дар Рим ба воя расидааст. Дар овони умри худ муваҷҷаб шуда, дар Миср зиндагӣ карда, дар он ҷой бо ақли муҷассам маданияти Шарқ шиносӣ пайдо намулдааст. Сенека ба Рим ў аз тарафи император Клавдия ба Корсик фиристода, дар 8 солро дар он ҷой гузаронида, бо фалсафа ва таърих машғул мешавад. Завҷаи дуҷуми Клавдия - Агриппина ўро ба Сицилия фиристода, тарбияи писараш Неронро ба ихтиёри ў мешиносад.

Шуни то ба мо омада расидааст, маълум мегардад, ки
шуни шиқи ва ҳаёти шеърҳои хуб гуфтааст. Мазмуни
шунӣ аст:

- 1 шунӣ бешуӣ, бад аст, пулдорӣ бадтар аз он,
- 2 шунӣ хуб нест, аммо шумӣ бадтар аз он.
- 3 шунӣ хомӯшӣ бад аст, серчоғагӣ хуб нест.
- 4 шунӣ зан, бад аст, зандорӣ ҳам бадтар аз он.

(Аз русӣ тарҷуман А. Қамарзода)

Шунӣ шунӣ ин давр Апулей мавқеи хосса дорад.
Шунӣ соли 125 дар шаҳри Мадавр, дар оилаи шахсони
шунӣ аст. Апулей таҳсилро дар Карфаген оғоз намуда,
ба ин ном расонидааст. Ӯ дар ибтидо дар Рим ҳамчун
шунӣ намуда, баъд ба сайру саёҳат баромадааст. Вай
шунӣ мисқорат дар ҳар ҷой бо маърузаҳои пурмуҳтаво ва
шунӣ мисқорат мекард. Ниҳоят ӯ боз ба Карфаген баргашт ва
шунӣ худро дар ин ҷой давом дода, ҳамчун файласуф
шунӣ кард. Ӯ дар ин бобат давомдихандаи анъанаҳои
шунӣ забонҳои юнонӣ ва латинӣ асарҳои зиёдеро аз
шунӣ Афлогун ва таълимоти ӯ», «Дар бораи даҳогии
шунӣ дунё», «Дар бораи моҳиро», «Дар бораи
шунӣ арифметика», «Дар бораи музикӣ» ва ғайраро
шунӣ «Апология», маҷмӯаи маърузаҳои тахти унвони
шунӣ «Метаморфоза» (ё худ «Хари тиллоӣ») ба ӯ
шунӣ навиштаанд.

Шунӣ «Метаморфоза» дар асоси сюжетҳои қадимӣ навишта
шунӣ анъанаи таълимоти табодулот баррасӣ
шунӣ ҳар карда мешавад, ки чи тавр Лукий ном ҷавон
шунӣ ба ҳар табдил меёбад. Ин ҷо ҳолати
шунӣ «табадулот», яъне аз хайвон ба одам табдил
шунӣ «аз одам хайвон шудан» чун приёми эҷодӣ ба қалам
шунӣ аз нав ба одам табдил ёфтани ӯ бояд барги гулро
шунӣ ба амал оварда шавад. Бо
шунӣ ҳамаи ҷаҳонро дуздон ёрат мекунанд ва
шунӣ мебаранд. Ана аз ҳамаи вақт сар карда тамоми
шунӣ ба дасти одамони гуногун афта
шунӣ сар мегарзонад. Ниҳоят вай аз дасти соҳибаш
шунӣ ба худ Иснда иншо мекунад, ки
шунӣ худро шунӣ меъяд, ки

пайваста бо тасвири онҳо муаллиф ба ҳамзамонони худ
месозад. Яке аз асарҳои машҳури Сенека «Эдип» мебошад, ки
дар пайравии Софокл навиштааст. Фочеаномаи «Федра» бош
асоси нухай то ба мо омада нарасидаи асари Еврипид «И
таълиф шудааст.

Мероси бадени гуногунсоҳаи Сенека диққати бисёр
асрҳои минбаъдҳо ба худ кашидааст. Аз ҷумла, фай
минбаъда ҳамчун Дидро ба рисолаҳои фалсафии ӯ тавачҷ
карда бошанд, Шекспир ва Корнел барин адибон ба су
таъриҳӣ мурочиат карданро аз фочеаномаҳои Сенека омӯ
Анъанаҳои ӯро ҳамзамононаш Лукиан, Петроний ва дигарон
доданд.

Дар ҳамаи давраи Федра бо масалҳои худ баромад карда
бораи зиндагиномаи ин шоир маълумот хеле кам аст. Ле
асарҳои то ба мо омада расидааш маълум мешавад, ки ӯ зин
ҷандон хуб аз сар гузаронидааст. Дар масалҳои Федра зин
байни табақаҳои доро ва камбағал дар шакли тамсилӣ, ки ҳ
жанр аст, дода шудааст. Ҷунончи, дар масалҳои «Гург ва Б
«Хар, Пирамард ва Ҷупон», «Ҷук ва ҷанги барзаговон» ва м
инҳо мо маҳорати ҳоси масалнависии ӯро дида метавонем. На
гуфти Федра масал бояд хонандаро хандонад ва ба вай пан
омӯзад. Бинобар ин ӯ ин жанро афзал донистааст. Анъ
масалнависии Федра дар асри XVI аз тарафи Лафонтен ва дер
ҷониби масалнависи рус И.А. Крилов давом дода шуд.

Дар ҳамаи дуҷуми асри I эраи мо эътибор ба адабиёт ва
боз вусъат пайдо намуда, «услуби нав» қувваи худро гум
гирифт ва боз тавачҷӯх ба санъати воизи Ситсерин, намонд
адабиёти гузашта баланд шуд. Дар ин давр аз шоирон Мар
Плиний, Ювенил, Татит ва дигарон зиндагӣ ва эҷод карданд,
эҷодиёти онҳо анъанаҳои шоирони пештарро мушоҳида менам
Аз асри II сар карда адабиёти Рим рӯй ба инкироз ниҳ
замони ҳукмронии Андриан ҳаёти адабӣ аз Рим ба музо
мекӯҷад. Дар ин давр дар қатори Лукиан, Плутарх, Светоний, Х
барин шоирон боз як гурӯҳи дигари шоирон аз қабилҳои Ан
Септимий Серен, Авит ва Мариан ба майдони адабиёт меоян
онҳоро «шоирони нав» ном бурдаанд. Дигарон мавзӯ ва жа
адабии ин шоирон рангоранг буданд.

Яке аз шоирони «услуби нав» Флор баробари воизи х
муаллифи асарҳои таъриҳӣ будан, шеърҳои дилнишин дош
шеърҳои вай, ки тавассути «Тазираи латинӣ»-и дар асри V

агар минбаъд танҳо ба ў эътиқод намоёд, хоҳишапро иҷро кард. Ҳамин тавр ҳам мешавад ва минбаъд ҷавон эътиқод ҳамон Худо шуда, ба Рим меравад ва дар он ҷой шўҳрати калон мекунад. Эҷодиёти Апулей диққати адибони минбаъдaro бошидааст. Аз ҷумла, Боккаччо дар новеллаҳои ҷудогонаи асар «Декамерон» аз суҷетҳои Апулей истифода кардааст.

Ниҳоят, дар асрҳои III-IV-и мелодӣ империяи Рим ӯ инқироз ниҳода, дар ин ҷой лини насронӣ ҷорӣ мегардад. Гарҷаи ин давр дар адабиёт хомўшиву карахтие ба вучуд меояд, лекин шойрон ҳамчун Авсоний, Клавдиан, Аммиан Марселин бо шеҳуд баромад карданд. Дар адабиёти ин давр насри ривоятӣ назар мерасад, ки суҷетҳои он низ аз адабиёти даврони гирифта шудааст.

Ҳамин тариқ баъди анҷом ёфтани империяи Рим адабиёти ба поён мерасад, лекин асарҳои барҷаставу дурдонаҳои камназар барои асрҳои минбаъда ҳамчун ёдгории хаттии муҳим боқӣ монда ва аз онҳо дар ҳар асру замон адибон ва ақсар намоёндагони истифода мебаранд ва ин анъана то рўзҳои мо идома дорад.

Савол ва сулоритшот:

1. Адабиёти Рим дар давраи инқироз ва хусусан муҳимтарини он.
2. Талқину тарғиби маҳорати воизӣ ва нотизиқӣ дар адабиёти даврони мазкур.
3. Хусусиятҳои ба худ хоси эҷодиёти адибони ин давр.
4. Эҷодиёти Вергилий, Хоратсий ва Овидий.
5. Таълимоти табодулот ва инъикоси он дар адабиёти ҳамаҷонибаи даврони Рим.
6. Адабиёти Рим дар давраи охири Республика.
7. Адабиёти Рим дар давраи империя.
8. Эҷодиёти, Сенека ва Апулей.
9. Адабиёти давраи охири империяи Рим (асрҳои I-VI-и эраи милодӣ).

ТАРИҚИ АСРҲОИ МИЁНА ВА РАВИЯҲОИ АСОСИИ ОН

Нуктаҳои асосӣ:

Минбаъд ба вучуд омадани адабиёти асрҳои миёна. Асосии асоси адабиёти асрҳои миёнаи Аврупо. Минбаъд қарамонии франсуз. «Суруд дар бораи роланд». Минбаъд қарамони халқҳои дигари Аврупо ва инқироз мазмуни мундариҷавии онҳо. Адабиёти ритсарӣ ва муносибати он бо адабиёти Шарқ. Минбаъд ҷаҳв дар адабиёти шаҳр. Жанр ва намудҳои асосии адабиёти

Минбаъд тарихии адабиёти асрҳои миёнаро ба ҷунин инқисим намудан мумкин аст. Асрҳои VIII то асри XIV Инқироз сохтори кабилавӣ ва ғулумдорӣ ва барлоқ инқироз феодали; Давраи ташаккули сохтори феодали то инқироз

Минбаъд намуд, ки ин тарзи даврабандӣ, аслан нисбӣ буда, дар Аврупо арзи вучуд кардани он низ вобаста ба муҳити милодӣ, шаротити сиёсӣ иқтисодӣ, таърихӣ ва маданияти мамлакатҳо муҳталиф аст. Масалан, ҷараёни инқироз дар Фаронса (асри IX), дегар дар Германия Англия ва баъд аз он тадриҷан дар мамоллики шимолӣ Аврупо сурат бастааст. Инқироз равандаи ташаккули инқироз бадеӣ низ дар ин мамоллик ба ҳамин ҷараён баъд дорад.

Асрҳои панҷуми мелодӣ сохтори ғулумдорӣ дар империяи Византия, дар нағича ғулумон ба муқобили зулму истибод инқироз ва ниҳоят ҷунин сохтори ҷамъиятӣ рӯ ба таназзул овардани хурда, ба ҷойи он сохтори нав - ҷамъияти феодали-инқироз ба вучуд омад. Гарҷанд ин сохтор низ ба ҳаёти деҳқонон инқирозҳои меҳнатии ҷамъият дигаргунии кулӣ ба вучуд баъд ҳам, ғулумон ба тарзи расмӣ озод шуданд. Дар ғулумдорӣ ғулумонро соҳибнашон фурухта ва ё харида шуд. Дар ҷамъияти феодали бозори инсон ба тарзи расмӣ баъд баён рафт. Лекин ҷунон ки дар ҷамъияти ғулумдорӣ баъд кардан ва аз гуруснагӣ намурдан дар дасти соҳибхулумон баъд кардани ғулум ба тарзи инқироз ба расмият даромада ҷамъияти феодали деҳқон барои зиндагӣ кардан қувван

кории худро мефурӯхт. Дар нагича ба туфайли дигар шудани соҳибдорӣ, инсон аз тарафи инсондорӣ дигар гашту халос.

Агарчи ба туфайли нест шудани соҳибдорӣ ба ҷаҳони соҳибдорӣ пайдо шуд ва шакли истисморшавии кӯҳкорӣ инсон дигар гардида, барои мардуми меҳнатӣ ягон арзи назар намоён дида нашавад ҳам, ин ҳолат дар тараққиёти ҷаҳони инсонӣ ҳодисаи муҳим шуморида мешавад. Аз ҳамаи таърихи инсонияти Аврупо асрҳои гуломдорӣ буд, адабиёт фарҳанги нав ба вучуд омад. Ин адабиёт низ ба хифзи дастманфиати табақоти болоӣ ва ҳуқуқҳои ҷамъият рағбона карда буд.

Дар ин давр рангорангии мавзӯҳо ва жанрҳои адабиёти бисёр мамлакатҳои Аврупо ба назар мерасанд. Ба ҳамаи жанрҳои адабиёти инсондорӣ мавзӯҳои сифату соҳибдорӣ ва мазмуниву мундариҷавӣ мулоҳида мебардад. Адабиёти инсондорӣ ҳаёти мардуми Аврупо бо баробари ворид намудани тағйиротҳои кулӣ, дар заминаи рағбонии адабиёт аз бисёр ҷиҳатҳои ҳусусияти умдаву муштарак ва ҷанбаҳои типологӣ низ ба ғузошт. Дар ҳамаи замина ба тарзи умумӣ дар асоси ба ғузоштани ҳамаи ҳусусиятҳои типологӣ адабиёти мардуми Аврупо рағбонии асосии онро дар қарори зерин метавон тасниф кард:

✦ *Адабиёти шифоҳӣ - халқӣ*

✦ *Адабиёти динӣ-клерикалӣ*

✦ *Романҳои ритсарӣ-куртуазӣ*

Адабиёти шифоҳии халқӣ дар асрҳои миёна яке аз омӯҳим ва рағбонии асосии таърихи инкишофи ҳамаи марҷаҳои таърихи адабиёти ҷаҳон ба шумор меравад. Аз намунаҳои муҳимтарину асосии адабиёти шифоҳӣ-халқӣ осори зеринро наметавон мумкин аст.

✦ **“Суруд дар бораи Хилдебранд”** - Эпоси халқии германӣ Маводи асосии ин эпоси халқӣ тасвири ҳаёти қабилавии марҷаҳои қадимии олмон аст. Асар дар асри VIII ба тарзи ҳаггӣ барҷаҳод шудааст. Аммо асар мазкур дар шакли муқаммал то ба давраи омада нарасидааст. Аз пораҳои боқимондаи ин асар метавон ба ғузошт, ки дар асар тафсилоти воқеаҳои таърихи нимаи дуҷаҳони асри панҷум бо тағйиротҳои сужавии нисбатан рангу бори қасбқарда аз нав офарида шудааст. Мутубики маълумотҳои сарчашмаҳои таърихӣ дар ҳудуди ҳозира Қрим ва Украина

қадим соҳили Балтика остгоҳ ва вестгоҳ ном қабилаҳо умр ба ғузошт. Дар асоси набардҳо ва муноқишаҳои сиёсӣ ҳамаи ин қабилаҳо ба ғузошт рафтанд. Дар асри VI, вестгоҳҳо дар Испания ҳозира (то асри VIII) ба ғузошт рафтанд. Дар заминаи ҷуғрафӣ вестгоҳҳо дар Италия ба ғузошт рафтанд. Дар асоси Одокар мутубикаҳо созиш қарда нағавониста шуданд ва ҳамаи ҳешро дар ҳона ғузошта ҳамроҳи дастҳои мутубикаҳои дигар меравад ва дар дарбори подшоҳи муҳолиф ба ғузошт ба ҷо меорад. Мутубики сужаи ин қиссаи таърихӣ ба ғузошт ин сарлашқари солхӯрда ёди ваган мекунад ва ба ғузошт рафта мебардад. Аммо то ин муддат писари вай Худубранг ба ғузошти номӣ шӯҳрат пайдо қарда буд ва дар бозғашт ба ғузошт ба ғузошт мешавад. Дар қараёни набард ва задухӯрд ба ғузошти рақибӣ ҳеш кӣ будан ва аз қадом авлод будани вайро ба ғузошти сарғузашти худ ва аз падар дар хурдӣ ҷудо шудани ғуфта меғузарад ва илова мекунад, ки мутубики ғуфтаи инсондорӣ падари вай фағтидааст. Хилдебранд пас аз ин дар асоси тағйироти будани ҳешро, бас қардани ҷангу набардро тақлиф мекунад. Аммо инро Худубранг найранги ҷанг пиндошта рақибӣ ба ғузошти дашномҳо пешвоз меғирад ва ба итмом ба ғузошти розигӣ нағедиҳад. Дар ҳамаи қисмат асар ба ғузошти ва қисми боқимондаи асар аз байн рағфтааст. Аммо ба ғузошти пинҳонии асарҳои ҳамагӣ адабиёти ҷаҳон “Достони инсондор” - Шохномаи Фирдавӣ, эпоси халқии рус “Иля ва Сурӯд дар бораи Нибелунгҳо”, эпоси халқии қабилаҳои келт “Кухулин ва Сурӯд дар бораи Нибелунгҳо”, эпоси халқии қабилаҳои келт “Кухулин ва Сурӯд дар бораи Нибелунгҳо” ин асар дар шакли суғуҷҳои халқӣ ба ғузошти мусикии арға иҷро қарда мешудааст.

✦ **“Суруд дар бораи Нибелунгҳо”** эпоси қадимии немис. Асар ба ғузошти халқии немис ба шумор меравад. Асар мазкур дар ғузошти олмон дар солҳои 1200 падид омадааст. Эпоси халқӣ ба ғузошти фаро гирифтааст. ки дар он тарзи зиндагии аҳди ғузошти ин халқҳо ҳамҷун маводи асосӣ ба қалам дода шудааст. Асар ин асар ба тарзи услуби ниғориши жанри ағсонаҳо ба ғузошта, дар асоси он Зифрид ном бағодури нидерландиягӣ ба ғузошти, ғунё овозаву дарвозаи шаҳзодадухтаракӣ

шохигари Бургундия Кримхилдаро мешунавад ва ба вай ғошик мешавад. Аммо сарвару сарпаноҳи ин шохдхтарак баро Гунтер буда, вай низ дар навбати худ мушкилоте дошт. Ин мушкони буд, ки вай шухрагу шаъни духтарак шохигари Брюнхелдаро шунда буд ва хостгори вай буд. Аз мақсади шохдхтарак оғоҳ шуда аз вай истифода бурдани мешавад. Ба фахмилани мақсади хостгорон шохигари Исландия ба онҳо шарт мегузоранд ва мусобикаи харбии мушкилоро пеш мекунад. Гӯйе дар чараёни ин мусобиқот Зигфрид бо бо мӯъҷизакору ноаёншавандаи худ ба Гунтер кӯмаку ёр мерасонад. Ҳамин тарик Гунтер ба Брюнхилда ва Зигфрид Кримхилда хонадор мешаванд. Онҳо 9 сол дар осоиштагӣ умр мебаранд. Аммо баъд аз ин нооромӣ оғоз меёбад. Мочаро баёни сураат мегирад. Бойси ин мочарову муноқиша он буд, ки хар занҳо бузургии ҳамсари хешро эътироф менамоянд. Онҳо беш масъалаи мутеият ва тобеияти мардон нисбати ҳамдигар ва маркардани хизматҳои гузашта ва кӯмакҳои байнихамдигарии ду бо бахсу талош мекунанд. Алаҳоқибаат баъзе сирру асроре, кзиндагии шахсии ин ду баҳодур мавҷуд буд, ошкор карда мешувад. Розу асрор аз он иборат буд, ки Зигфрид дар овони ҷавонӣ куштани аждарҳое дар хуни вай шустушу кардааст ва гӯйе ба ба ҷисми Зигфрид ягон тир ва ё ханҷар намегузашт. Аммо ба ба ҳам ҷои барге, ки дар пушти Зигфрид ҷаспида монда буд, ниш ва тиргузар будааст. Баъди он ки ин гуна роз кушода мешавад, ба хизматгори вай Хиген ба ҳам аҳд мебаранд ва аз байн бардо Зигфридро тарх месозанд. Хиген барои нишон додани садоқат ба хоҷааш аҳд мекунад, ки албатта, Зигфридро нобуд хоҳад Баъди ҷанд муддати ин муноқишаҳо ва низоҳои дохилӣ Гунт Хиган барои амалӣ кардани нияти нангини худ Зигфридро ба мебаранд ва бо хилаву найранг хангоми обнушии вай аз ҷашми ба ҳамон ҷои тегузари балани Зигфрид аз пушти либосаш, ки ба ишора гузошта шуда буд, ханҷар мезананд ва мекуланд. мекунанд, ки Зигфридро роҳзанҳо куштанд. Аммо Кримхилда хама пешакӣ оғоҳ буд ва асли воқеотро медонист. Бева Кри бошад ин гуна номунотиқиро харғиз бахшида намтавонист дили худ гиреҳи кинаву адоватро барбааст. Ба ғайр аз ин боигарие, ки Зигфред ба Кримхилда аз мамлақати Нибелунгҳо буд, баъди рафтани бародарони Кримхилда ба характҳои хар тарафи Хиген ба дарёи Рейн ғарқ карда шуда буданд. Ин ҳам низою муноқишаҳо ва адовати абадӣ гардид. Баъди сенд

шохигари Бургундия Кримхилдаро мешунавад ва дар асоси таъйиқи онҳо ошик мешавад. Аммо сарвару сарпаноҳи ин шохдхтарак баро Гунтер буда, вай низ дар навбати худ мушкилоте дошт. Ин мушкони буд, ки вай шухрагу шаъни духтарак шохигари Брюнхелдаро шунда буд ва хостгори вай буд. Аз мақсади шохдхтарак оғоҳ шуда аз вай истифода бурдани мешавад. Ба фахмилани мақсади хостгорон шохигари Исландия ба онҳо шарт мегузоранд ва мусобикаи харбии мушкилоро пеш мекунад. Гӯйе дар чараёни ин мусобиқот Зигфрид бо бо мӯъҷизакору ноаёншавандаи худ ба Гунтер кӯмаку ёр мерасонад. Ҳамин тарик Гунтер ба Брюнхилда ва Зигфрид Кримхилда хонадор мешаванд. Онҳо 9 сол дар осоиштагӣ умр мебаранд. Аммо баъд аз ин нооромӣ оғоз меёбад. Мочаро баёни сураат мегирад. Бойси ин мочарову муноқиша он буд, ки хар занҳо бузургии ҳамсари хешро эътироф менамоянд. Онҳо беш масъалаи мутеият ва тобеияти мардон нисбати ҳамдигар ва маркардани хизматҳои гузашта ва кӯмакҳои байнихамдигарии ду бо бахсу талош мекунанд. Алаҳоқибаат баъзе сирру асроре, кзиндагии шахсии ин ду баҳодур мавҷуд буд, ошкор карда мешувад. Розу асрор аз он иборат буд, ки Зигфрид дар овони ҷавонӣ куштани аждарҳое дар хуни вай шустушу кардааст ва гӯйе ба ба ҷисми Зигфрид ягон тир ва ё ханҷар намегузашт. Аммо ба ба ҳам ҷои барге, ки дар пушти Зигфрид ҷаспида монда буд, ниш ва тиргузар будааст. Баъди он ки ин гуна роз кушода мешавад, ба хизматгори вай Хиген ба ҳам аҳд мебаранд ва аз байн бардо Зигфридро тарх месозанд. Хиген барои нишон додани садоқат ба хоҷааш аҳд мекунад, ки албатта, Зигфридро нобуд хоҳад Баъди ҷанд муддати ин муноқишаҳо ва низоҳои дохилӣ Гунт Хиган барои амалӣ кардани нияти нангини худ Зигфридро ба мебаранд ва бо хилаву найранг хангоми обнушии вай аз ҷашми ба ҳамон ҷои тегузари балани Зигфрид аз пушти либосаш, ки ба ишора гузошта шуда буд, ханҷар мезананд ва мекуланд. мекунанд, ки Зигфридро роҳзанҳо куштанд. Аммо Кримхилда хама пешакӣ оғоҳ буд ва асли воқеотро медонист. Бева Кри бошад ин гуна номунотиқиро харғиз бахшида намтавонист дили худ гиреҳи кинаву адоватро барбааст. Ба ғайр аз ин боигарие, ки Зигфред ба Кримхилда аз мамлақати Нибелунгҳо буд, баъди рафтани бародарони Кримхилда ба характҳои хар тарафи Хиген ба дарёи Рейн ғарқ карда шуда буданд. Ин ҳам низою муноқишаҳо ва адовати абадӣ гардид. Баъди сенд

подшоҳ Конхобар ба хама эътироз карда, меғӯяд, ки ин духтар
вай дар сарои хеш тарбият карда, пас аз ба воя расиданаш бе
хоҳад гирифт. Дарҳақиқат, духтарақ дар дарбори подшоҳ та
мебинанд ва ба воя мерасад. Дар ин айём зебову хусну ча
духтарақ ба тамоми мамлакат овозаву дарвоза гардида буд. Пис
Уснех (се нафар) низ, ки аз баҳодуруни мамлакат буданд, го
мафтуну шайдои хусни ин духтарақ гардида буданд. Яке аз се
Найси алалоқибат бо ин духтарақ хуфиена вомехӯрад ва Дре
сохибчамол бо маслиҳату машварати се бародарон аз каср ду
мешавад. Аммо бадбахтиву залолат бар онҳо дар хар мам
хамроҳ буд. Зеро хар кучо ки наравад, Конхобар онҳоро та
менамуд. Онҳо барои амнияти хеш ва духтарақ ба Шотл
меғурезанд ва мачбур мешаванд, ки ба хизматҳои вазинта
зиндагиву рӯзгор даст зананд ва ҳатто ба хизмати дарбори под
Шотландия дохил гарданд. Подшоҳи Шотландия пас аз шун
хусну чамоли Дрейдере ўро барои худаш харидорӣ мекунад. Ам
ин тақлиф духтарақ розӣ намешавад. Писарони Усених ма
мешаванд, ки ба қазираи дигар фирор кунанд ва ҳамон ҷо зин
хешро идома диҳанд. Аз ахволи онҳо Конхобар огоҳӣ
мунофиконо исрор менамояд, ки аллақай аз гуноҳи онҳо гуза
ва онҳо метавонанд дар мамлақати хеш оеудаҳолона зиндагӣ ку
Бо ин хилаву найранг вай писарони Усенихро дастгир намуда, ба
мерасонад ва Дрейдере ба занӣ гирифтани мешавад. Дрейдере х
қавлу иродад ва ишқу муҳаббати худ содиқу устувор монда пе
Конхобар ва қотили шавхараш Эоганро ланғат хонда, аз ароба
ба ҷарӣ мепартояд ва ба тарзи фочеаназ вафот мекунад. Су
мухтасари асар ҳамин аст. Дар асл ҳам қиссаи писарони Усен
қабилӣ қиссаҳои машҳури қабилаҳои Келт буда, яке аз ёдго
хаттии дар мавзӯи ишқу муҳаббат офаридаи айнан мардуми ке
шумор меравад. Мазмуну мундариҷаи ин қисса суҷети “Трист
Изолда”-ро ба хотир меорад. Варианти хаттии ин қисса асла
асри X падида омадааст. Нусхаи аслии он мутаассифона
намондааст.

✦ “Сурудҳои Элда” ёдгории шифохию хаттии ха
Исланд. Дар шакл ва қолиби омехтаи назм ва қиссаҳои
офарида шудааст. Ин силсила асарҳо дар шакли омехтаи мазм
мифологӣ, ахлоқӣ-тарбиявӣ, қаҳрамонӣ офарида шудаанд. Э
асосан дар асрҳои X-XII ташаккул ва таҳаввул ёфта бошанд
намунаҳои он аз қадим гуёки дар шакли хаттӣ мавҷуд будааст. Я
чунин “Элда” хо элдаи “Валосула” (“ҷорчи оянда”) ба ш

Атос ва ҷавҳари ин асарро миғф оид ба пайдоиши олам ва
қирри мекунанд. Мутобақи он аввал дар рӯи дунё ба ғайри хаус
ин ниҳангангез дигар қизе мавҷуд набудааст. Пас дар ҳамин
Амир ном дев пайдо шудааст. Баъди он Худоҳо пайдо шуда,
қирришинд ва аз танаи вай замин офарида шудааст. Аз танаи
деви, ки дар соҳили баҳр ба тарзи бечон қарор доштанд, инсон
қирри офарида шудаанд. Ба онҳо худои об Гонир – ҷон, худои
қирри Ойин – нафас, худои оташ Лодурр – ранг ато кардааст.
қирри “Волосула” хо муносибату тарзи қаҳонбинии ибтидоии
қирри ва табиғат акси худро ёфтааст. Дар он хар як аср номҳои
қирри аз ҷумла, асри гург, асри шамшер, асри сипар ва

«Суруд дар бораи Роланд». Яке аз асарҳои ба назар
қирри ин давр «Суруд дар бораи Роланд» ном ҳамосаи
қирри фризеуз ба шумор меравад. Ин достон аз ҷониби яқданд
қирри достонҳои халқӣ офарида шуда, дар натиҷа вариантиҳои
қирри он ва нучуд омада бошад ҳам, лекин ҳамаи онҳо ба як ғоя,
қирри ин қиррионида шудаанд.

қирри таълифи нусхаи то ба мо омада расидаи ин достон ба
170 рӯст меояд. Лекин нусхаҳои то он офаридашуда низ
қирри Ҳамон нусхае, ки то ба мо омада расидааст, бо мисраҳои
қирри номон шуд, Туролдус монда шуд» ба поён мерасад. Пас
қирри қист? Муаллифи асар ва ё ғӯянда – ровино - иҷрокунандаи
қирри аст.

қирри ба маълумоти солномаҳои таърихӣ 15 августи соли 778
қирри (инхл) Фаронса Карли Бузург бо лашқари худ аз Испания
қирри қирри ба дараи Ронсевал расидани ӯ ба Карл ва лашқари
қирри қирри мекунад. Дар ин ҷанг бисёр аскарони Карл ва
қирри ном лашқарқаш низ ҳалок мешаванд. Ана ҳамин ҳаракати
қирри ва воқеа-қирри Карли Бузург ба Испания ва воқеа-
қирри ин ҳамин монанд ба пайдоиши достони «Суруд дар бораи
қирри аст. Лекин ин воқеаи таърихӣ дар достон айнан
қирри, балки дар он хусусияти қаҳрамонӣ ва афсонавии
қирри барҷастатар аст. Дар натиҷа ҳамин як лавҳаи таърихӣ
қирри як ҷанги бузург дар достон тасвири худро ёфтааст.
қирри ҷараёни офаридани достон як қатор воқеаҳо ва шаҳсонӣ
қирри бадей пайдо кардаанд. Таҳмин меравад, ки ҳамон
қирри Роланд табиқ шуда бошад. Аз рӯи мазмунӣ достон
қирри Карли Бузург Испанияро ба тасарруфи худ
қирри, қирри он ҷо 7 сол ҳукмронӣ мекунад. Дар ҳамин давра ба ҷуз

хокими вилояти Сарагос Шох Марселий тамоми Испания ба медарояд. Марселий бо маслиҳатчиёни худ машварат карда қарор меояд, ки Карли Кабирро фиреб диҳад. Бо ҳамин мақсад бо тўхфаҳои бисёре ба назди Карл сафири худро фиреб мешаванд. Онҳо меғуйанд, ки баъди ҳамин Карл аскарҳои Испания гирифта меравад.

Баъди ин Карл ҳам бо одамони худ маслиҳат мекунад, назди Марселий сафир фиристодани мешавад. Онҳо қарор мегиранд, ки Роландро фиристанд. Лекин дўсти вай граф Оливер будани Роландро баҳона қарда, ба сафир шуда рафтани мебарояд. Роланд ба ин қор номзадии дўсти наздиқаш Ганеллон нишон медиҳад. Лекин Ганеллон бошад, «Роланд ба ман доряд, бинобар ин маро ба сафир фиристода истодааст» меғуйад, аз ин ӯ ба Роланд бо чашми бад нигоҳ қарда, аз вай ниқор тира мешавад. Ӯ ба назди шох Марселий рафта, бо ӯ хойнона мебандад ва дар асоси ҳамин сулҳи хойнона ба назди Карл ба «Марселий маро хеле хуш истиқбол намуд, вай туро хеле мекунад ва ба наздат омада, ба ту итоат мекунад», меғуйад. Пас Карл як микдори қами аскарони худро дар Испания гузошта, ба Фаронса баргаштани мешавад. Ҳамин вақт дар асоси нишани Ганеллони хойн Роланд ба қисми дар Испания мондаи лашқар таъин қарда мешавад.

Баъди он, ки Карл ва лашқарони ӯ аз хоки Испания ба мраванд, Марселий бо 100 ҳазор аскари худ ба лашқар хазорнафараи Роланд хучум мекунад. Дўсти наздики Роланд Оливер ин воқеаро дида, ба вай маслиҳат медиҳад, ки бо Карлро ба ёрӣ даъват намояд. Лекин Роланди яқрав ва бади қувваи худ бовар қарда, душманро бо ҳамин лашқари маторумор қардани мешавад. Лашқари Роланд ҳар чи қадар маҳор фармуд ва саҳт ҷангида, ба муқобили душман хучум накунад, лашқари душман, ки аз онҳо панҷ маротиба зиёд буд, онҳоро менамояд. Ниҳоят Роланд бонг зада Карлро ба ёрӣ даъват мекунад. Ҳангоми Карл ба майдони ҷанг омаданаш дар назди Оливер хей намебинад ва бо ҷаҳл ба майдон даромада ба лашқари душман саҳт медиҳад ва ӯро маҳв менамояд. Карл хойини Ганеллон фаҳмида, ӯро низ қатл мекунад.

«Суруд дар бораи Роланд» таърифу тавсифи шону шуҳрати қаҳрамониҳои Карли Бузург ва садоқати одамонаш нисбат ба фаро мегирад. Лекин ба ин нигоҳ накарда «Суруд дар бораи Роланд»

Маслиҳатчиёни худро ба Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Фаронса ба шумор аз тоифаи княз ва ашрофони Фаронса ба шумор

Оливер доно, граф Роланд голибу баҳодур,
Хар ду ҳам бо шаъну шавкати худ шуда машу

Хамин тавр, «Суруд дар бораи Роланд» дар таърихи аҷаҳонӣ ҳамчун намунаи ҳамосаи қаҳрамонӣ ба шумор рафта, аз матонагу часорати мардуми Фаронса ҳикоя карда мешавад. Ғайр аз ин дар даврони ба таназзул дучор шудани ҷағломдорӣ ва оғози пайдоиши ҷамъияти феодалӣ дар соҳилҳои Дунай, Рейн, Висла ва қисмати ҷанубии Скандинавия қабл қадимии германҳо зиндагӣ мекарданд. Намунаи аввалин адабии ин халқҳо чун осори мифологӣ ва сурудҳои халқии характери мифологӣ ба назар мерасад. Дар ин навъ сурудҳои худӣ хар як қабила, мехнат, қаҳрамониҳои фардиҳои арасму русуми авлодӣ ва наҷодӣ акси худро ёфтааст. Дар эпосии ин халқҳо таърихи кўчманчигии халқҳои олмонӣ ёфтааст, аз ин лиҳоз онҳо арзиши таърихӣ – этнографӣ низ дорад. Жанр, шакл ва намудҳои асосии эпоси адабиёти халқҳои дар қарори зерин аст. Поэзия – поэма ва ё достонҳои қаҳр эпикӣ. Аксарияти онҳо ҷуноне, ки дар боло дидем, дар шакли су офарида шудаанд. Афсона ва ривоятҳои саргузаштӣ аз на асосии ин жанрҳо ба шумор мераванд. Осори марбут ба эп халқӣ ҳам дар шакли назм ва ҳам дар шакли наср офарида шуда. Яке аз намудҳои муҳимтарини онҳо сағаҳо маҳсуб мешаванд.

Сағаҳо - қиссаҳои насрии ривоятиву қаҳрамонӣ-эпикӣ бу гуна жанрро чун жанрҳои насри ривоятии адабиёти халқҳои Ш намуди қисса андар қисса нисбат додан мумкин аст. Дар ад Ғарб сағаҳоро маҷмӯи хикояҳои ба як системаи танзимшуда низ маҳсуб медонанд. Омилли асосии пайҷунин жанр дар адабиёт қисаҳои насриву ривоятност, ки дар де подшоҳон ба тарзи шифохӣ аз ҷониби ровиён гуфта мешуд. Д низ маънои истилоҳи саға “қисса” аст. Сағаҳо қомилан аз пор насрӣ иборат набуда, аз ҷониби қабिलाҳои филд бо мақсади таққудрати ҷанбаи муассирӣ қиссаҳо бо пораҳои назмӣ ва шеър дода шудаанд. Ин гуна қиссаҳо ва хикояҳои насрӣ аз забон ба ва аз қабила ба қабила гузашта омадаанд. Анҷоми аксарияти и осор фочеа аст ва ё характери фочеабар доранд. Сабку услуб ва нигориши воқеотро дар ин гуна осор ба қиссаҳои “Ҳазору як “Ҷаҳор дарвеш”, “Достони Амирарслон”, “Самаки “Саргузашти синдбод” ва ғайраҳо қиёс кардан мумкин аст адабиёти ҳаминдавраи Аврупо чунин намунаи сағаҳо мавҷу

дар бори Волосунгҳо”, “Сағаҳо дар бораи Эйрики сурх”, “Сурх Рейн” ва ғайраҳо.

Умуман адабиёти динӣ-клерикалӣ. Адабиёти динӣ осорҳои IX-XIII. Дини католикӣ дар давраи феодализм инкишод шуда буд. Дин феодалхоро химоя намуда, моҳияти ин феодализмро пинҳон мекард. Бинобар ин ҳам дини муллинӣ асосии феодализм ҳисоб меёфт ва дар мафкура, ҳаёт ва соҳаҳои он адабиёти бадеӣ, низ таъсири калон дошт. Рухониёни иртиҷоӣ аз воқеа-ҳодисаҳои динӣ истифода рафтагон диниро омӯхта, ғояҳои динии худро дар байни мардум тарғиб мекунанд. Достонҳои қаҳрамонӣ, ки мислашро динӣ гузаштем, асосан дар шакли шифохӣ офарида шуда, динӣ, ки манфиати калосо ва динро химоя менамуд, дар инкишод мавҷуд оварда мешуданд.

Умуман клерикалӣ (динӣ, қалисоӣ) дар ибтидо ба забони фарси мекунанд. Рухониёни динӣ минбаъд бо мақсади хар чи дар байни аҳоли тарғиб намудани ғояҳои худ онро ба забони маҷмӯи меофаридагӣ шуданд. Адабиёти клерикалӣ халқро тарғиб мекард, ки ба дин, ба Худо бовар кунанд. Баробари ин инкишод ҳукмронро дар ҷамъияти феодализм химоя мекард. Дар инкишод дар асоси афсона ва ривоятҳои динӣ ба вучуд омад. Дар баъзеи онҳо ҳаёти халқи оддӣ низ инъикоси худро мекунад. Мирдуми меҳнатқаш, ки аз зулми феодалҳо ба дод меомад, инкишод мекунанд. Дар инкишод афсонаҳо меодид ва бо ҳаёти инкишод меодид. Баъзе офаридагони адабиёти клерикалӣ инкишод халқи истифода бурда, дар онҳо ғояҳои диниро тарғиб мекард. Дар натиҷа дар ҷунин асарҳо унсурҳои фантастикӣ ба назар мерасанд.

Умуман ҷунин асарҳо «Афсона дар бораи Евлаи муқаддас» ва «Сурх Рейн» ки дар ин асар оварда шудааст, душманон кўшиш мекунад, ки Евлаи муқаддасро аз дини христиани бароранд, лекин инкишод ноил шуда наметавонанд. Шох Максимилиан ӯро ба муқабил меорад. Лекин оташи гулхан ба вай таъсир намекунад. Инкишод ӯро мебуранд. Лекин руҳи муқаддас ба осмон парда шуда. Мушриф аз Худо илтиҷо менамояд, ки руҳи вай дар ҷаннат ҷой гирифта бошад.

Умуман инкишод Авлиё Алексий”. Асоси ин асарро суҳбати меодид дар асри V дар Сурия ба вучуд омада будааст, ташкил мекунад. Асар аввал ба забони франсузӣ ва дигар ба як қатор дини мислақатҳои Аврупо тарҷума карда шудааст. Мутобиқи он

Алексий аз овони наврасӣ хешро ба дину диёнат ва зикри хо
Худо мебахшад. Алексий аслан аз хонаводаи дорадманд бу
рахи орувуву хавасҳои шахсии худ писарширо ба духтар
хонадор мекунад. Аммо дар шаби базми арусӣ вай
таркидунёкардани хешро ба арусшаванда гуфта хуфиёна бе
меравад. Вай ҳамин тариқ 17 сол дар азобу укубаг ва ранҷу ме
зиндагӣ мекунад. Баъди 17 сол ба хонаи падараш ба Рим барме
Аммо аҳли хонавода вайро, ки дар тимсоли гадоӣ буд, намеш
ва вай низ худашро намешиносонанд. Алексий боз 17 сол дар
падар боқимондаҳои хуроқро чун хизматгори пастгарин
зиндагӣ мекунад. Ниҳоят, Алексий саргузаштҳои хешро на
онро дар кафаси сина гузошта вафот мекунад. Ҳанг
хешовандон ва аҳли оилааш хати вопасини вайро мехонданд,
гурӯҳе аз одамони воломақоми дину аркон бо роҳбарии
император даромада меоянд ва хабар медиҳанд, ки дар ин х
авлиёи муқаддасе вафот кардааст. Ниҳоят баъди фағти Але
кафаси синаи ӯ тамоми таърихи ӯро доништа мегиранд. Дар
бошад тамоми муъҷизаҳо муҳайё будаанд.

Ин аст сужети мухтасари асар, ки асосан инсонро ба тар
кардан тарғиб ва даъват менамояд. Дида мешавад, ки ҳамчун
асарҳои адабиёти клерикалӣ дар ин асар ҳам гоҳҳои таркиду
зухду тақво бо орзуи он дунё зиндагӣ қардан пеш ронда ш
Бунёдкорони адабиёти клерикалӣ асарҳои адабиёти шифохии
ба хубӣ омӯхта, аз онҳо лавҳаҳо ва лаҳзаҳои ба худашон ло
интиҳоб менамоянд ва ба он обуранги бадеӣ дода, дар асарҳои
мақсадҳои муайяни ғоявӣ қорбаст менамоянд. Дар ҳамин
баробари адабиёти клерикалӣ адабиёти дарборӣ низ ба вучуд о
он ҳам асосан ба манфиати синфи ҳукмрон нигаронида шуда бу

✦ **Драмаҳои динӣ-клерикалӣ.** Асоси ин гуна дра
маросимҳои калосо ташкил намуда, аслан ин драмаҳо ма
сурудаҳои ибодативу тоатии диниро дар худ ақс намудаанд.

✦ **Сурудҳои “Вагантҳо”.** Вагант каллимаи лотинӣ
маънояш дарбадар аст. Давраи аз ҳама нашъунамоёфтаи инк
сурудаҳои вагантҳои асрҳои XII-XIV ба шумор меравад. Ин
сурудҳо як навъ сурудҳои дарвешону каландаронаи мардуми
ба хотир меорад, ки берун аз адабиёти ҳамтупи хаттиаш қарор
танҳо барои намудани ризқу рӯзи дар байни мардуми
мавқеият дошт. Ҷиҳати муҳимаш он аст, ки бо тафовут аз су
диари динӣ – мазҳабӣ дар сурудаҳои вагантҳои тимсоли “ма

Рӯмӣ дорад. Чанбаи ҳаҷвиро тамасхурӣ ва мутобиаву
Ин инъ сурудҳо устувор аст.

✦ **Мини провнсий ва лирикаи трубадурҳо.** Трубадур – аз
минисини “гробар” (дарёфтанд, эҷод намудан) гирифта шуда,
дирри ишқиро далолат аст, ки нисбати хонуми ритсар ба
Аммо ва олиҳимматӣ ва лутф гуфта шудааст. Дар ин гуна
Минисини Ритсар идеализатсия қарда шуда, бештар хусну
Фабрики иай мадх гардидааст. Лирикаи трубадурҳои барои
дириники интиғӣ, “услуби тоза ва ҷаҳид” ва барои
дириники адабиёти бедорӣ заминаи муҳим гардидааст.
Аммин масъала Дар мақолаи хеш – “Дар бораи поэзияи
и романтикӣ” А.С.Пушкин гуфта буд. “Трубадурҳо бо
Минид, барои қофия ашъори хешро дар услубҳои тоза
и ишқиро мекунанд ва қолабҳои хеле мушқиро кашф
Трубадурсароёни адабиёти Аврупо зиёда аз 500 нафаранд.
Ин ишқид нафар 40 нафарашон дар таърихи адабиёти
дириники маҳсуб мешаванд. Назми трубадурҳо аз навъу
маҳсули иборат аст. **Кантсона.** Сурудҳои ишқӣ-муҳаббатӣ ва
Мушқиллини бандҳо дар жанр фарқияти ҷудогона доранд.
Сурудҳои баҳсӣ-мунозиравини сиёсӣ. Дар он шoir
Минисини хешро ба баҳс даъват мекунад. **Тентсона.**
Дирини ду шoir. Дар мавзӯи ишқу муҳаббат ва адабию
Алби суруди субх. Ишқу ишқбозии хуфиёнаи ритсар дар
дар ин муҳофизати дӯсти содики вай. **Постарелла** – бештар
и драматикӣ дорад ва ба алба монанд аст. Аксаран дар
Мунозираини ду нафар (баҳсу мунозираини ритсар ва духтараки
и мейбанд.

✦ **Минисини халқҳои олмон (немис)** дар ҳамин давра силсилаи
Мини бо унвони **Миннезинг** паҳид омад. **Минпа** – аз забони
Финикии маънии ишқро дорад. Дар илми адабиётшиносии
и ишқу суруди ишқии лирикаи ритсарии немисро гуянд,
ишқии XII-XIII мавқеи устувор дорад. Аз лиҳози мазмуну
дан тоҷиб, шаклу қолаб ва сабки ниғоришу услуб ба лирикаи
дар монанд аст, аммо аз лиҳози пафос ва мотив соқину нафис,
ишло мелиҳад. Дар миннезингҳо мавҳумии тасвир,
маъно миҷозу раъзият, дар услуб пӯшидагиҳо ва ноаниқҳои
аст, аммо дар ин навъ сурудҳо табиат ва васфи он низ мавқеъ
дар миннезинг гедонизм (кайфияти баланд, руҳияти болидан
и лирикӣ, хушчакчакӣ, лаззаграбӣ; аз ҳаёт) пафоси асосӣ
дириниро дар ашъори лирикии ҳамасрони Рӯдакӣ ва шoirони

даврони баъд, хусусан дар китъаву касоид ва таъаззулотӣ аҳди сулолаи ғазнавӣ метавон мушоҳида намуд.

Адабиёти ритсарӣ-баходурӣ. Дар асрҳои XII-XIII дар хилофи адабиёти клерикалӣ адабиёти ритсарӣ ба вучуд омад. Бештар ба ифода намудани ҳаёти ҳамин дунё нигаронида шуд. Бертерн де Бери яке аз намоёндагони барҷастаи адабиёти ритсарӣ шумор мешавад. Вай дар шеърҳои худ деҳқонро бебадмуомилагӣ айбдор карда, ба онҳо бо нафрат менигаронад. Бармеояд, ки дар оғоз адабиёти ритсарӣ низ ба манфиати ҳукмрон нигаронида шудааст. Бояд гуфт, ки дар баъзе адабиёти ритсарӣ инъикоси ҳаёти мардуми меҳнати низ мерасад. Дар ҷунин асарҳо нисбат ба ҳаёти мардуми меҳнатбударони шоху шохзодагон нишон дода шудааст. Аммо шунда миклдори ин гуна асарҳо хеле кам аст.

Ҷунончи дар достони «Тристан ва Изолда» оварда мешавад. Тристан ном ҷавонро амакш бо Изолда ном духтарак менамояд. Лехин баъди он, ки байни ду навҷавон мухаббат пайдо шуд, амакш Марк ишки онҳоро поймол кардани Муаллиф бо овардани ин воқеа разолати шоху шохзодагон кардааст. Ба туйфайли авҷ гирифтани адабиёти шаҳр, ки мутабақаҳои меҳнати мардумро ифода мекард, дар охири он дар Олмон ва Фаронса адабиёти ритсарӣ низ ба инқироб мешавад.

Романҳои ритсарӣ - кургузӣ. Ба ду гуруҳ тақсим шудаанд.

Силсилаи антикӣ - бостонӣ.

- ↓ "Роман дар бораи Эней";
- ↓ "Роман дар бораи Троя";

Силсилаи Бертон (асарҳои қаҳрамонӣ - ишқӣ, ки ҳақиқатан фантастикӣ доштанд)

- ↓ "Шоҳ Артур";
- ↓ "Мизи мудаввар ва Ҷанселот";
- ↓ "Ланселот ва Ҷанселот арабо" - (талқини тилмонӣ идеалӣ);
- ↓ "Ивен ёки ритсар - пананг";
- ↓ "Тристан ва Изолда"

Адабиёти шаҳр дар асрҳои миёна. Дар асри XIII деҳқонҳои иҷтимоии Аврупоӣ ғарбӣ як қадар дигаргунӣ рух дод. Туйфайли ривоч ёфтани савдо ва хунармандӣ ҳаёт дар шаҳр боло рафт, ки онро дар аксар мамлакатҳои Аврупо дидан мумкин аст.

Дар асри XIII дар Париж қариб 100 корхонаи чарбӣ мавҷуд буд, дар асри XIV омада, адади онҳо ба 300 расид. Дар асри XV соқӣ ва фароғатчиҳои мамлакатҳои нисбатан кучактар шуд.

Дар асри адабиёти шаҳр ба вучуд омад, ки он ба адабиёти клерикалӣ ва адабиёти ритсарӣ равона шуда буд. Дар ин ҳақиқат, Агар дар адабиёти клерикалӣ ҳаёти ҳақиқати ин дунёро нақшо мезабанд, дар адабиёти ритсарӣ ҳаёти ин дунёро нақшо мезабанд. Ҷунончи, дар адабиёти ин даврани ритсарӣ, дар Олмон шванк, дар Италия новеллаҳои ритсарӣ ба вучуд омад.

Дар Олмон, ки дар байни мардуми Фаронса хеле васеъ паҳн шудааст, ин ҳазирҷавобии худ аз бисёр ҷиҳат лағифаҳои ритсарӣ мавҷуданд. Дар фаблиҳо, ки бештар хусусияти ҳақиқатӣ ва ҳаёти ҳақиқати ин дунёро нақшо мезабанд. Дар ин ҳақиқат, ритсарӣ ба ҳаёти ҳақиқати ин дунёро нақшо мезабанд. Ҷунончи, дар адабиёти ин даврани ритсарӣ, дар Олмон шванк, дар Италия новеллаҳои ритсарӣ ба вучуд омад.

Дар асри адабиёти шаҳр ба вучуд омад, ки он ба адабиёти клерикалӣ ва адабиёти ритсарӣ равона шуда буд. Дар ин ҳақиқат, Агар дар адабиёти клерикалӣ ҳаёти ҳақиқати ин дунёро нақшо мезабанд, дар адабиёти ритсарӣ ҳаёти ин дунёро нақшо мезабанд. Ҷунончи, дар адабиёти ин даврани ритсарӣ, дар Олмон шванк, дар Италия новеллаҳои ритсарӣ ба вучуд омад.

епископ як рухониро барои он, ки часади маркабашро мукаддас гӯронидааст, чазо додани мешавад. Аммо рӯи епископ 20 лира пул дода мегӯяд, ки маркабаш пеш аз маркази будааст, ки ӯро ба ҳамин ҷойи мукаддас гӯронидани гирифтани пул епископ ба васияти маркаб «бовар» карда, ба ҷойи мукаддас гӯронидани он розӣ мешавад. Вай «маркаб» воқеъ ҳам мукаддас будааст» мегӯяд. Бо ин муаллиф рӯи диндоронро масҳара кардани шудааст.

Чунин асарҳо дар адабиёти ин давраи италийёвихо, олмонӣ фаровон дида мешаванд. Адиби немис Штринер дар асоси ин намудан аз шванкҳои олмонӣ «Поп Амис» ном кисса офаридааст. Дар ин асар Амис ном поп, ки кони хилао нафариб аст, фаш карда мешавад. Аз ҷумла, вай мегӯяд, ки «се дуо хонам, дар ҳоҳ моҳӣ пайдо мешавад», «ман маркабро ба меомӯзонам» ва ғайра. Баробари ҷунин мавзӯҳо дар яқнаби фаблихо воқеаҳои ҳаёти маишӣ, аз вазъиятҳои ноқулай ба ҳозирҷавобӣ зуд баромадани қаҳрамонон низ тасвир шудааст. Кабил фаблихо асарҳои «Табиби деҳқон», «Бололӯши тақсимшуда» ва ғайраро дохил кардан мумкин аст. Аз ҷумла фаблихо «Бололӯши баробар тақсимшуда» оварда мешавад. Марди кашшоқ писарашро ба духтари ритсар хонадор мекунад, хеле исрофкор буда, дар хона ҷизе намонанд. Ниҳоят он писараш мефармояд, ки аз сарой бололӯши аспро гирифта бар ки ба он падарашро печонида ба ҷойе бурда монад. Писар ба даромада бололӯширо ду тақсим мекунад, нимаширо ба писароварда медиҳад. Вақте падар мепурсад, ки чаро онро ба ду тақсим кардаст, писар ҷавоб медиҳад, ки нисфи дигари он печонидани модар лозим шуда менамояд. Фаблихо дар ин ҳақиқати асарҳои минбарда таъсири хуб расонида, аз онҳо Бол Ревис, Молер, Лафонтен, Балзак, Мопассан ва дигар адибон офаридаани асарҳои худ хеле фаровон истифода бурдаанд, ки ин ҳақиқати андоза ҳаётӣ будани фаблихоҳои франсузҳо гувоҳӣ медиҳад.

Яке аз жанрҳои дигаре, ки дар адабиёти шахр хеле мегардида буд, достонҳои хусусияти ахлоқӣ ва ҳачвӣ дошта мебошад. Ин тоифаи асарҳоро Шванкҳо меноманд. Шванк - ҳикояи реалистии ҳачвӣ буда, дар адабиёти халқҳои олмонӣ чун ҳақиқатӣ фаблихо пайдо гардидааст. Аз ҳамин гуна шванкҳо «Поп ба шумор меравад. Ин асар минбаъд ба ташаккули жанрҳои ҳақиқати адабиёти халқҳои немис ҳиссаи калоне гузошт. Дар асоси таҳаввули ташаккули ин жанр дертар дар шванкҳо тимсоли тамсилии ҳақиқати

нишди инмуд. Яке аз ҳамин гуна асарҳо «Роман дар ҷунин ин гуна осор дар адабиёти халқҳои Аврупо яке аз минифтарин буда, дар маҷмӯъ аз афсонаву ҳикояҳои кин воқеоти як асраинаи қорнамоиҳои тимсоли илмӣ мунақисс кардаанд. Қаҳрамони асосии ин асар Ренар аст. Дар ин сислилаосор маккорӣ, хилаву ақиб инди рӯбоҳ, ҷараёни суд аз болои Рӯбоҳ мавқеи

Ҷунин дар бораи рӯбоҳ» дар адабиёти Фаронса ба вуҷуд овардаани XII XIII якҷанд маротиба аз нав қор карда шудааст. Қаҳрамон ҳаётӣ ва иштирокунандгон ба тариқи образҳои шудаст. Дар он образҳои ҳайвонот ҳамчун ҳаётӣ гӯруҳи ба ҳам зид тасвир карда шудааст. Чунончи, Нобл дар тимсоли подшоҳ, Брен ном хирс ба тимсоли бой, ҳам гӯри дар тимсоли ритсар ва ходими дарбор, Белна ном ҷунин мулло тасвир карда шудааст. Онҳо ҳайвоноти ваҳшӣ ва тарзи табобаҳои ҳуққирони ҷамъият буда, ба халқ ҳамеша қаринаи дар асар инҷунин мурғ, хурӯс, харгӯш, гурба барин қисми тасвир шудаанд, ки дар худ симои мардуми ин ҷаҳонро даро мучассам намунадаанд.

Дар Рекар ном рӯбоҳ ҳамчун образи марказӣ амал мекунад. Дар Рекар суҳан ронда ӯро дар ду ҳолат мебинем. Дар ҳақиқат ба муқобили шер, хирс барин вақилони табақаҳои ҷунинди баромад мекунад. Дар ҷунин ҳолат мо фаёлияти ин мекунем. Минбаъд вай ба ҳайвонҳои олди ҳам зарар меорад. Аз хилаҳои Рекар ба ҷон омада, гурғ ӯро ба суд медиҳад. Он ба суд намеояд. Ин вақт якҷанд хурӯс ҷасади як мурғи фардошта ба суд меоянд ва мегӯянд, ки ана ин мурғҳо се фардошта ба суд меоянд. Ниҳоят Рекарро ба суд мебаранд, ҳамин вақт Рекар кушт. Ниҳоят Рекарро ба суд мебаранд. Вақте ки Рекарро ҷазо додани мешаванд, ӯро ба қифолат мегиранд ва ӯ дар монастир зиндагӣ мекунад. Ниҳоят ба ҳақиқати айёрӣ ва ҳилагирии худро давом диҳад. Ин ҳақиқати гурғро кушта, бо роҳи фиреб ба дарбор даромада, ба ҷонӣ шер подшоҳ мешавад. Дар нимаи дуҷоми асри XIII ба ҷунини «Ба тахт баромадани Рекар» офарида шудааст. Ин достон ба эпоси болои хамроҳ карда намунадааст, лекин ба ҷунини мантқиқи он ба шумор меравад ва тасавури моро дар асарҳои Рекари маккор пурқувваттар мегардонад. Чунон ки дар тақсими шудааст, Рекар баъди подшоҳ шудан бойхоро ҳимоя

карда, нисбат ба камбағалон зулм мекунад. Ҳагто папаи Рекар хилагариро омухтани мешавад. Умуман баъди омадани достони «Ба тахт баромадани Рекар» образи Рекар мукамалтар гардида, чунин хулосае бармеояд, ки дунёро найранг идора карда истодааст.

Яке аз жанрҳои дигаре, ки дар адабиёти шаҳр маъиширо ишғол карда буд, жанри драма мебошад. Дар асри XIII асарҳои аз ихтиёри калосо ба ихтиёри намоёндогони адабиёти шаҳр Акнун асарҳои сахнаӣ хангоми ярмаркаҳо, идҳо дар майдонҳои шаҳр иҷро карда мешуданд. Ба ихтиёри шаҳр драма оғоз аз ҷиҳати шакл ва мазмун ҳам бойтар гардонид. Дар қатори **меракли** (ачойбот), **мистерия** (меҳнат), **маром** (насихат) барин жанрҳои драмаӣ, ки аз ихтиёри калосо буданд, боз жанрҳои **сотҳо** ва **фарсҳо** дохил шуданд, ки хусусан дунёӣ доштанд. Агар меракли, мистерия, маромитэ барин драмаӣ аввалҳо хусусиятҳои динӣ дошта бошанд, минбаъд мазмун ва мундариҷаи дигар касб карданд. Сотҳо ва фарсҳо бо хусусиятҳои ҳаҷвӣ-номорӣ худ бештар ба фабиҳо наздиканд. Дар онҳо аз болои табақаҳои болоии ҷамъият, полҳо ва фарсҳо истеҳзо ба назар мерасад. **Фарс** ва **соги** - аз ин жанрҳои «Баҷагони беғам» истифода бурдаанд. Асоси ин жанрро «Дар ташкил мекунад. Фарс асари драматик ва бо хусусияти маънаӣ худ бо фаблио қариб аст. Манбаи сужети согиҳо ва фарсҳо рӯзмарраи инсон аст. Мухимияти согиҳо ва фарсҳо дар ҳамаи ҳаҷтҳо дар дараи бедорӣ низ идома ёфт ва барои ташаккули маънаӣ классикӣ таъсири сарнавиштосе бокӣ гузошт. Хусусан муҳимтарини фарсҳо ва согиҳо дар ҳамаи асарҳо аст, ки дар онҳо ташаббуҳ баъдӣ характери фардӣ-индивидуалӣ надоранд. Дар онҳо бештар тимсолҳои умумиятдошуда, образҳои типологӣ хусусан дар замон ба «маскаҳо» таъкиқ карда шудааст. Соги ҳам асари сарнавиштосе, ки роҳ-роҳақӣ сохта шудааст. Воқеот ба тарзи оварда мешаванд, аммо мазмуни сиёсии шадид дорад.

Дар ин асарҳо олимони шахшудагонда, руҳониёни муҳимтарини фарсҳо ва согиҳо дар ҳамаи асарҳо аст, ки дар онҳо ташаббуҳ баъдӣ характери фардӣ-индивидуалӣ надоранд. Дар онҳо бештар тимсолҳои умумиятдошуда, образҳои типологӣ хусусан дар замон ба «маскаҳо» таъкиқ карда шудааст. Соги ҳам асари сарнавиштосе, ки роҳ-роҳақӣ сохта шудааст. Воқеот ба тарзи оварда мешаванд, аммо мазмуни сиёсии шадид дорад.

Ин ӯро аз об бардоранд, лекин шавхар меғӯяд, ки фарсҳои инҷо мекардагӣ дохил намешаванд. Ана ин фарсҳои бо хозирҷавоби худ аз зани яқрав ва ин шикор мегирад. Дар фарсҳо ба масъалаҳои фарсҳои ҳосса дода шудааст, ки яке аз онҳо «Адвокат дар ин асар оварда шудааст, ки адвокат Патлен дар ин ҳаҷтҳо аст. Вай ба назди мовуфурӯш рафта, мовули ӯро ба хонаи худаш тақлиф мекунад. Баъди мовули мегирад. Вақте ки бори дигар мовуфурӯш ба фарсҳои ин асар оварда шудааст, ки адвокат Патлен дар ин ҳаҷтҳо қабул намекунад ва ӯро пас гардонда дар инҷо шавхар худ Патлен аз ҷӯпон Тибо панд мекунад. ӯро ба хонаи худаш тақлиф мекунад. Ҳамин тарик дар фарсҳои инҷо боз жанрҳои рангоранги худ ба тасвири фарсҳои инҷо ҳаёти нигаронида шудааст.

Савол ва суноришот:

1. Минҷаҳои адабиёти асрҳои миёна.
2. Минҷаҳои ташаккули адабиёти асрҳои миёна.
3. Минҷаҳои нағои достони эпосҳои халқии Аврупо.
4. Адабиёти клерикалӣ ва хусусиятҳои ба худ хоси он.
5. Адабиёти ритсарӣ ва жанрҳои он.
6. Минҷаҳои нағои «Роман дар бораи рӯбоҳ».
7. Адабиёти шаҳр; жанр ва намунаҳои адаби.

АДАБИЁТИ ДАВРАИ ЭХЁ ДАР АВРУТО ВА ОМИЛҲОИ ПАЙДОИШИ ОН

Нуктаҳои асосӣ:

1. *Адабиёти давраи бедории миллӣ дар Авруто ва таърихиву сиёсии ба вучуд омадани он.*
2. *Давраи бедории миллӣ ва моҳияти он.*
3. *Адабиёти бадеӣ дар давраи бедории миллӣ пайдоиши он.*
4. *Хусусиятҳои асосии адабиёти давраи бедории ҷанбаҳои ғоявии он.*
5. *Доираи мавзӯӣ ва мундариҷаи адабиёти давраи Эҳё.*
6. *Инсонпарварӣ - ғояи асосии адабиёти давраи Эҳё.*

Аз мобайнҳои асри XIV сар карда ба тӯфайли авҷ гиришани ҷанбаҳои феодалии ва ба вучуд омадани муносибатҳои сармоядорӣ дар Италия ҳаракати фарҳангӣ низ рӯ ба инкишоф гирифт. Аз ҷиҳати ин ҳаракатҳо дар Авруто оғози Давраи Эҳё (Эпоха Ренессанс) меном мекунанд.

Аз ҳамаи вақт сар карда, дар тамоми Авруто маданият ва санъат рӯй ба инкишоф ниҳод ва алайҳи фарҳангу саноатики (шахшудамонда)-и замони феодализм муборизаҳои худро оғоз намуд. Намояндагони адабиёти давраи Эҳё барои намуни ва танқид кардани феодализм ба ҳамаҷонибаҳо ба феодализм ба офаридани асарҳои нав, ки дар онҳо симони ин ҳаракат маркази диққат меистод, шуруъ намуданд. Акнун дар адабиёти давра ба ҳислати инсон, рафтору кирдори вай аз назари инсоншинос кардан, ба вай баҳои ҳаққонӣ додан вазифаи муҳим шуд. Адибон моҳияти адабиётро барои маънавияти инсон, умеди вай ниғорониданро максими асосии худ шумориданд. Феодализм ба ҳамаҷонибаҳо маданияти буржуазии Аврутои ғарбӣ ин давр зинаи аввали маданияти буржуазӣ ҳисобида мешавад. Барои тараққиёти ҷамъияти буржуазӣ ҳамчун ғояҳои инкилобӣ хизмат кард ва ба мӯқобили боқимондаҳои феодализм мубориза бурд. Ин ҳаракат охира-охира ривож гирифт, ки он дертар аз ҷониби равшанфикрон, арбобони ин сӯҳба, фан ва маданият ҳеле баҳои баланд гирифт ва инкилоби фарҳангӣ номида шуд.

Адибони давраи Эҳё аз адабиёти даврони қадим, инчунин асарҳои эҷодиёти шифоҳии халқ ҳеле фаровон истифода бурданд. Асоси ин сӯҳбаҳо ва образҳои ҷудогона асарҳои нав офаридани

дар ин мисол. Махсусан, истифода аз адабиёти даврони қадим ба ҳамаҷонибаҳо наздиктар намуд.

Аврутои ғарбӣ ватани асосии оғози давраи бедории миллӣ ва таърихиву сиёсии ба вучуд омадани он. Давраи бедории миллӣ ва моҳияти он. Адабиёти бадеӣ дар давраи бедории миллӣ пайдоиши он.

Хусусиятҳои асосии адабиёти давраи бедории ҷанбаҳои ғоявии он. Доираи мавзӯӣ ва мундариҷаи адабиёти давраи Эҳё. Инсонпарварӣ - ғояи асосии адабиёти давраи Эҳё.

Аз мобайнҳои асри XIV сар карда ба тӯфайли авҷ гиришани ҷанбаҳои феодалии ва ба вучуд омадани муносибатҳои сармоядорӣ дар Италия ҳаракати фарҳангӣ низ рӯ ба инкишоф гирифт. Аз ҷиҳати ин ҳаракатҳо дар Авруто оғози Давраи Эҳё (Эпоха Ренессанс) меном мекунанд.

Аз ҳамаи вақт сар карда, дар тамоми Авруто маданият ва санъат рӯй ба инкишоф ниҳод ва алайҳи фарҳангу саноатики (шахшудамонда)-и замони феодализм муборизаҳои худро оғоз намуд. Намояндагони адабиёти давраи Эҳё барои намуни ва танқид кардани феодализм ба ҳамаҷонибаҳо ба феодализм ба офаридани асарҳои нав, ки дар онҳо симони ин ҳаракат маркази диққат меистод, шуруъ намуданд. Акнун дар адабиёти давра ба ҳислати инсон, рафтору кирдори вай аз назари инсоншинос кардан, ба вай баҳои ҳаққонӣ додан вазифаи муҳим шуд. Адибон моҳияти адабиётро барои маънавияти инсон, умеди вай ниғорониданро максими асосии худ шумориданд. Феодализм ба ҳамаҷонибаҳо маданияти буржуазии Аврутои ғарбӣ ин давр зинаи аввали маданияти буржуазӣ ҳисобида мешавад. Барои тараққиёти ҷамъияти буржуазӣ ҳамчун ғояҳои инкилобӣ хизмат кард ва ба мӯқобили боқимондаҳои феодализм мубориза бурд. Ин ҳаракат охира-охира ривож гирифт, ки он дертар аз ҷониби равшанфикрон, арбобони ин сӯҳба, фан ва маданият ҳеле баҳои баланд гирифт ва инкилоби фарҳангӣ номида шуд.

Адибони давраи Эҳё аз адабиёти даврони қадим, инчунин асарҳои эҷодиёти шифоҳии халқ ҳеле фаровон истифода бурданд. Асоси ин сӯҳбаҳо ва образҳои ҷудогона асарҳои нав офаридани

аввал ба ҳар хонанда мувофиқи руҳияи ӯ саруқор тарбияи психологиро тавсия намуд. Инчунин вай ба тарбия (зебоипарастӣ) ва тарбияи духтарон тавачҷӯҳи хосса масъалаҳои муҳими таълиму тарбияи инсон шуморид.

Гуманистҳои Рим дар ибтидо ба ислоҳи тарзи таълим мактабҳои миёна кӯшиданд. Баъдтар масъалаи ислоҳи таълим ба миён гузоштаранд. Бинобар ин ҳам дар Италия таълим суръат пеш рафт. Агар дар асри XIII Дар Италия таълим вучуд дошта бошад, дар асри XIV боз 6-то ва дар асри XV илова шуд. Дар ин донишгоҳҳо фанҳои динӣ таълим дода балки тиб, ҳуқуқ, риёзӣ ва баъзе фанҳои дигар омӯзонда м. Инчунин дар ҳамин давр дар Италия санъати маърифат ҳайкалтарошӣ, меъмории низ ривҷ ёфт.

Омилҳои пайдоиш ва ташаккули адабиёти даврҳои миллӣ дар Аврупо дар қарори зерин аст:

- ★ *Таърифи вазъи сиёсӣ, иқтисодӣ, таърихӣ давр.*

- ★ *Осори шифоҳии халқӣ.*

- ★ *Адабиёти даврҳои қадими Юнон ва Рим.*

- ★ *Гузаштан ба маънафактураи давлатӣ.*

- ★ *Қашифтҳои бузурги илмӣ-географӣ.*

- ★ *Ташаккули муносибатҳои бозаргонӣ дар миқёси дунё.*

- ★ *Ташаккули абсалютизм ва музаффарияти он дар давлатдорӣ.*

Мохияти асосии адабиёти даврҳои миллӣ

- ★ *Офаридани осори мазмунан реалистии аз мафкураи динӣ ва Таърибардори эҷодӣ аз тамаддуни антикӣ- бостонӣ ва Рим.*

- ★ *Офаридани осори аз лиҳози гоҳият мутақобил ба идеяи астримёнагӣ ва антифеодалӣ.*

- ★ *Ба вучуд овардани осори интиқодӣ бар зидди таълимоти ва афкори хурофотии динӣ.*

- ★ *Тақдирҳои гоҳҳои солим ва озодии мутлақии шахс.*

- ★ *Тарғибу ташвиқи инсон ва барқарор намудани маънаватии манзалаати иҷтимоии Инсон дар ҳама.*

- ★ *Ташвиқи ва тараннуми гуманизм дар осори бадеӣ.*

“Бедории миллӣ” ҳамчун исгилоҳ дар мамулики Фарб ба таълим мухталиф талқин карда мешавад. Аз ҷумла, дар Италия *ченкеченто* (солҳои панҷасадум), дар Олмония *реформат* ислохотҳои ва ё маширутаҳои, дар Фаронса – *ренессанс* (эҷоди Руссия – *возрождение* – инқилоб ва навиҷонамо.

Миллӣ адабиёти даврҳои миллӣ дар осори намудор мегардад. Бузургдошти шахс ва интиқодии тафаккури инсон аз ақидаҳои хурофотӣ ва таълим, таълимоти табиат ва ҷамъият барои беҳбудии инсон кардани ақидаҳои мистикӣ, догматикӣ, астримёнагӣ мусбӣ нисбати тамаддуни антикӣ – бостонӣ; интиқодии гуманистӣ ва услубан реалистӣ; интиқодии бурдан аз осори шифоҳии халқӣ; ба вучуд таълимии фантастикӣ. Дар ин бобат маорифларварон ва муаллим ба тамаддуни бостонии Юнон ва Рим ва интиқодии асоснок намудани гоҳҳои наву пешқадами интиқодии онҳо аз осори бузургтарин адибон ва муаллифони мутақаддим санадҳо ва далелҳо

дар интиқодии ва маърифат ба ташаккули адабиёти бадеӣ ва интиқодии рисоид ва байни онҳо ҳамбастагӣ вусъат пайдо кардани осори адабиёт ва санъати ин давр пеш аз ҳама маърифат. Ин қаҳрамонҳо аз ҳар гуна ақидаҳои динӣ ва интиқодии табиат ва халқаву ҷамъияти одамон тасвир карда м. Асосии ҳам хусусияти муҳимтарини адабиёти даврҳои миллӣ дар радиифи бузургдошти шахсияти инсон ва хилқати инсон, таълим кардани тарзи тафаккур ва сирешу ниҳоди ӯ аз интиқодии хурофотӣ, бидъатҳо буда, аз назари маорифларварон интиқодии аҳли маорифларварӣ қонунҳои табиат ва ҷамъият таълимҳои инсон хизмат намояд. Ҳаракати бедорӣ озодии инсонро аз интиқодии инсонӣ ва ҷӣ аз ҷиҳати маънавий ҷонибдорӣ

ва хусусиятҳои дигари адабиёти даврҳои Эҷодӣ дар он аст, ки он образҳои инсонӣ мусбӣ тавачҷӯҳи хосса зоҳир карда м. Ин гуна қаҳрамонан алайҳи зиддиятҳои воқеӣ мубориза ва интиқодии меънамонд, ки ҳар гуна иллату нуқсонро маҳв м. Интиқодии ҳаёти баъзе аз ин қаҳрамонан ба тарзи фоҷеавӣ таълим, ин ба кори худ, гоҳҳои худ содик монданалро исбот м. Интиқодии Ин ҳолро дар асарҳои Шекспир ва салафони вай муаллифони даврҳои қадим ва астримёнагии Аврупо қомилан рад м. Интиқодии Адибони равшанфикрӣ даврҳои нав ба ҷанбаҳои таълимӣ намудҳои ихчаму муъҷаз ва мукаммалӣ адабиёти даврҳои миллӣ асри миёна эътибор зоҳир намуданд. Дар ҳамин замина интиқодии маърифатии назми адабиёти асри миёна, анъанаҳои

беҳгарини адабиёти даврони қадим барои падид омадани ёр-
хаггини адабиёти давраи нав ҳамчун омилҳои муҳим арзиши
доштад. Ин гуна таъсирбардорӣ дар асарҳои Рабле “Гарга
Пантагрюел”, “Дон Кихот” – и Сервантес, трагедияҳои Шек-
спир ба назар мерасанд. Ҳагто гузашта аз ин баъзе ма-
ҷаҳои зиндагии мардум, сабқ ва услубҳои ифода, мотив
ҳои мусталиҳотулурфии мардумӣ дар асарҳои Ҷовани Б-
Маргарита Новарская, Делре ва ғайраҳо равшану возеҳ ма-
мегарданд.

Бинобар ин ҳам адабиёти дараи бедории миллии дав-
раи хусусиятҳои хоси худ аз марҳилаҳои муҳимта-
р пешқадамтарини таърихи адабиёти Аврупо шуморида мешавад.
Давраи Эҳё дар Италия. Чунон ки дар боло ишорат
адабиёти давраи Эҳё дар Италия оғоз гардида, адибони ин да-
вра гуманистон – инсонпарварҳо эътироф кардаанд. Дар
нишонаҳои аввалину ҷудогонаи Ренессанс дар осори Д-
Петрарка намоён шаванд ҳам, бо тамоми мазмуну моҳияташ
бедории миллии давраи Эҳё дар Италия ин ҳалқ аз ҷаҳоряки дуввуми
оғоз гардида то асри XVII идома ёфтааст. Он хусусан
муҳимтарине, ки дар қисмати обзории мавзӯ дар болог-
ар хусус баршуморидем, низ хоси адабиёти бедории миллии
мебошад. Аммо ба ҳар ҳол вобаста ба вазъии сиёсӣ, муҳити
шароитҳои таърихию фарҳангии ҳар як мамлакат вусъату
ва таҳаввули раванди адабиёти давраи Аврупо ба тарзҳои
гирифтааст. Беш аз ҳама инро бояд таъкид намуд, ки Р-
италияӣ барои ба вучуд омадани ҳарқатҳои иҷтимоии
мамолики дигари Аврупо таъсири сарнавиштасозе бар ҷой
Ислохоти ҷиддие, ки дар системаи таълими ҳамагонӣ ва оли-
ба вучуд омад, яке аз омилҳои падид омадани ҳарқатҳои бе-
ин мамлакат маҳсуб мегардад. Таҳқиқотҳо дар бораи
бостонӣ, омӯзиши адабиёт ва санъати антиқӣ дар ин мамла-
киниқшофи илмҳои дунявӣ бешубҳа таъсири калон расонид.
Тағйиротҳо дар асрҳои XV – XVI боиси кашфиётҳои
географӣ, ташаққули илмҳои дақиқ – математика, физика, аст-
рономия ва системаи фанҳои табиӣ гардид. Дар адабиёти бадеӣ
нав боиси падид омадани услубҳои тоза гардида аз аллегор-
реализм роҳ кушод. Гарчи дар осори аввалин намо-
наҳои адабиёти давраи бедории миллии Италия (Данте, Боккаччо, П-
унсурҳои символикӣ, алегорикӣ, мавҳумият ба назар мерас-
ад) ҳол тарзи таъсири воқеию реалии ва аспекти заррот ва

адабиёти интиқилӣ ба нақши аввал гузашт. Дар осори вакилони
даврини миллии инсон ва муҳити агрофу акнофи он, тавоноӣ
имкониҳои беоҳири инсон дар зиндагӣ, олами эҳтиросот
иҷтимоӣ боғини вай ҳамчун пафоси асосии осор мавқеи
ро намулд. Ин ҳолатро дар сонетҳои Петрарка, новелла ва
трагедияҳои “Декамерон” – и Боккаччо мушоҳида кардан
мумкин. Дар Италия ҳаёти шахр ҷӯшу хуруш пайдо карда, ба
адабиёти бадеӣ низ таъсири бузург расонид. Яке аз омилҳои
таърихи адабиёти тавачҷӯҳи адибон ва умуман аҳли фарҳанг
дар ин давраи дунёи қадим ва инро бо ҳаёти замони худ
дарин асрҳои нав офаридани онҳо буд. Минбаъд ҳамин
замони он Испания, ки дар ҳамсоият бо Италия воқеъ аст,
инро дар мисоли эҷодиёти баъзе адибони ин давр дида
метавонем.

Алигери (1265-1321). Яке аз намоёндагони барҷастаи
даврини Эҳё, инсонпарвари бузурги асрҳои XIII-XIV шоир ва
Данте ба шумор меравад, ки вай ҳамчун табиб ва
инишиоқта шудааст. Данте Алигери шоир ва нависандаи
замони буда, авалин намоёндаи ҷараёни адабии Ренессанс,
замони адабиёти аҳли асримиёнагӣ маҳсуб мегардад.
Замони шоир бузург ва донишмандони таърихи адабиёт
дар ин охири шоири асрҳои миёна ва аввалин адиби давраи
Эҳё ҷаҳонд. Аз ҷумла, дар ин хусус гуфта шудааст:
“Мини феодалӣ ва оғози даврони сармоядорӣ дар Аврупо
дар ин инҳисиятҳои муътабар вобаста аст. Ин шахс Дантеи
Алигери, ин шоири охири асрҳои миёна ва аввалин эҷодкори
даврини шоирӣ мебошад”. Санадҳои таърихию статистикии
замони Флоренсия – Италия.

Данте ба авлоди Элизей, ки дар бунёди шахри
Флоренсия муносиб гузоштаанд.
Данте Дуранте деи Алигери.
Данте дар мақтаби асримиёнагӣ.
Данте забони провансалии ва франсузӣ.
Данте ба адабиёти антиқии Юнон ва Рим, хоссаган ба
Вергилий.

Данте “Гивеллино” бар зидди “Гибеллино”.
Данте шоирҳои табиӣ.
Данте шоир Брунетто Лагини

Данте ба туфайли нисбат ба роҳбарони давлат нороз карданаш гирифтори таъкиб шуда, аз Флоренсия мегурӯи охири умр аз шахр ба шахр дар бадаргағӣ ва бесомониҳо Вай ба муттаҳидии Италия ва хукмронии Генрихи VII назар кардааст.

Данте Алигери аз чехраҳои маъруфи тамаддуни ҷаҳон шахсиятҳои барҷастаи адабиёти замони Эҳёи Италия бу озолии инсон, қадри хиради инсонӣ ва барқарор намудани забони модарияш-италияӣ ба сифати забони адабии муъаххири ҳаёташ мубориза бурдааст.

Данте ханӯз аз қайди як қатор фаҳмишҳои асримёнӣ наёфта, дар як вақт ба адабиёти ҷаҳон акоиди тозаӣ гуворид сохт. Муборизаи наву кӯҳна дар фаёлияти бартарии нав инъикос шудааст. Фаҳмиши амиқи инкишофи ва дурнамоӣ он Дантеро, ки аз табақаи ашроф аст, маҷбур ки худро ба ҳаёти мардуми оддии шахр бипайвандад. Минбаҷун чехраи намоёни сиёсӣ ба мӯқобили онҳое мубориза бурда ба озолии ва мустақилияти шахр таҳдид менамуданд, ҳукукукумубили папай Рим Бонифатсии VIII, ки шахри Флоренсия ҳокимияти худ қардан мехост. Баъдан Данте (охирӣ соли сабаби ғалабаи гурӯҳҳои тарafdори папай Рим аз Флоренсия мешавад ва дар ҳолати бозгашти бейҷозат ба Флоренсия бояд сӯзонда мешуд. Аммо фаёлияти сиёсии Данте дар бафакат суст нагардид, балки тақомул ёфт ва минбаъд на номи Италияи тақсимишуда, балки аз номи тамоми баромад мекард.

Навоварӣ ханӯз дар асарҳои давраи ибтидоии эҷодиёти шумла, дар асари «Ҳаёти нав» (1291) мушоҳида мешавад. Ин ки дар он насри бадеӣ ба назм омезиш ёфта, фарогири муҳаббат аст ва аз ишқи самимиӣ ӯ ба дӯстдораш Беатриче мекунад. Ин китоб ба ҳимоя ва шӯҳрати ишқ бахшида шуда, ҳатасвир шудаанд, ки дар адабиёти мазаҳбӣ мамнӯъ буд ва дар аҷмоҷарониғорӣ на ҳама вақт самимиӣ инъикос меёфт. «Ҳаёти на 1292 нашр ва эълон шудааст. Жанри асар характери автобио дорад. Он аз маҷмуи шеърҳои ҷудогона ва баъзе намунаҳои насрӣ иборат аст. Ин асар дар таърихи адабиёти ҷаҳон аввалин асари автобиографӣ эътироф гардидааст. Ҳол намунаи осори автобиографӣ то ин замон дар жанру қоғуноғун дар таърихи адабиёти форсу тоҷик хеле сершум Сохти композиционии асар аз маҷмуи ашъор иборат буда ҷ

гиррифтишид на баъд аз вафоти ҳамсари шоир дулинӣ. Дар ин асар рақами 9 маънои миҷиш, рамӣи ва симболикӣ қасб кардааст. Дар инчунинро мебинад, 9 шабу 9 рӯз дар ёду баъди 9 сон ваиро боз мебинад ва алавоқибағ ин ба 9 умм осмон парвоз мекунад). Дар ин асар ин илмонеи "инденте" (руё), "алегория" (маҷозу рақибатӣ) мавқеи муҳим доранд, ки арзиши ин илмонеи асарро афзудаанд.

Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд.

Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд. Дар инчунин асарро афзудаанд.

Данте чойгиршавии инсоният баъди фавташ дар дӯзах зерин аст.

- ↓ *Риёкорон, ҷонҳои нуразоб, баъзе шоириони давраи ани Горатсий, Овидий, Лукманий.* Аҷойбод дар он аст, ки зиндагӣ ва фаволияти эҷодӣ нисбати ин шоириони деҳусни тавачҷӯхи бештар ва воло дорад. Аммо бисёр эътиқоду имони онҳо ба эътиқодоти дини насронӣ ва мутобикат надорад, новобаста ба принсипҳои эҷодӣ нисбати онҳо самимияти хос дорад, эшонро дар дӯх нисбатан сабуктари дӯзах) ҷой додааст.
- ↓ *Муҳолифони сиёсӣ, шаҳватпарастон, айёшон.*
- ↓ *Бешарафон, тарсуҳо, хасисҳо, исрофкорон, подшоҳони Рӯҳониёни дини христианиӣ, даҳриён, папаҳои таҷовузкорон, қотилон, фиребгарон, мансабдорон, ришвахорон, дуздон, роҳзанҳо ва хоинон.*

Данте дар ин асар барои одамони бад намудҳои гуногуни низ тасвир намулдааст. Аз ҷумла, барои онҳос, ки халқро хунрезӣ водор сохтаанд, ҷазои сахттарин, яъне зинда ба андохтанро раво дидааст. Аз ин ҳам ҷазои сахттаринро барои раво дидааст. Аз назари шоир хонини ватан дар қазр андиш дӯзах бояд қарор бигиранд. Ақидаҳои гуманистии Данте асосан қисматҳои дуҷому сеюми ин асар «Аъроф» ва «Бихишт» ёфтаанд.

Воқеаҳои асар дар дӯзах ва ҷаннат рӯй медиҳанд. Дар якуми асар Данте дӯзах ва манзараҳои дахшатноки онро менамояд. Дар он ҷой тарсуҳо, тоҷирон ва судхӯрон, маккорон ба азоби доимӣ гирифтور шудаанд. Баробари ҳамин папаи Римро ҳам дар дӯзах нишон медиҳад. Дар замони зиндагии Данте комедия (мазхака) ҳамчун хандаовар дониста намешуд. Он вақтҳо ҳар як асареро, ки бо оғоз гардида бо адолат анҷом меёфт, мазхака мегуфтанд. Дар асари худ истилоҳи «мазхака»-ро аз ҳамин лиҳоз дохил кардааст (Ҷунонки дар Шарқ аксар вақт асарҳои сюжетдорро бо исми «достон» ном мебаранд).

Қисми дуҷому асар ба тасвири ҷойи аз гуноҳҳо тозаги бахшида шудааст. Ин ҷой «аъроф» ё ба қавле «аросат» аст. Насибати шоир дар ин ҷой ҳам ба мисли дӯзах одамоне меводаанд, лекин он доимӣ нест. Мутобиқи ақидаҳои адиб аз ҷониби зинаҳои иборат аст: *мағрурӣ, кибр, гурӯр, дилсиёҳӣ, бонопоки, газаб, ноумедӣ, тавмағирӣ, ҳирс, оз, фарбеҳӣ, бадӣ*

мағрурӣ, кибр, гурӯр, дилсиёҳӣ, бонопоки, газаб, ноумедӣ, тавмағирӣ, ҳирс, оз, фарбеҳӣ, бадӣ

Дар ин асар барои одамони бад намудҳои гуногуни низ тасвир намулдааст. Аз ҷумла, барои онҳос, ки халқро хунрезӣ водор сохтаанд, ҷазои сахттарин, яъне зинда ба андохтанро раво дидааст. Аз ин ҳам ҷазои сахттаринро барои раво дидааст. Аз назари шоир хонини ватан дар қазр андиш дӯзах бояд қарор бигиранд. Ақидаҳои гуманистии Данте асосан қисматҳои дуҷому сеюми ин асар «Аъроф» ва «Бихишт» ёфтаанд.

Воқеаҳои асар дар дӯзах ва ҷаннат рӯй медиҳанд. Дар якуми асар Данте дӯзах ва манзараҳои дахшатноки онро менамояд. Дар он ҷой тарсуҳо, тоҷирон ва судхӯрон, маккорон ба азоби доимӣ гирифтور шудаанд. Баробари ҳамин папаи Римро ҳам дар дӯзах нишон медиҳад. Дар замони зиндагии Данте комедия (мазхака) ҳамчун хандаовар дониста намешуд. Он вақтҳо ҳар як асареро, ки бо оғоз гардида бо адолат анҷом меёфт, мазхака мегуфтанд. Дар асари худ истилоҳи «мазхака»-ро аз ҳамин лиҳоз дохил кардааст (Ҷунонки дар Шарқ аксар вақт асарҳои сюжетдорро бо исми «достон» ном мебаранд).

Қисми дуҷому асар ба тасвири ҷойи аз гуноҳҳо тозаги бахшида шудааст. Ин ҷой «аъроф» ё ба қавле «аросат» аст. Насибати шоир дар ин ҷой ҳам ба мисли дӯзах одамоне меводаанд, лекин он доимӣ нест. Мутобиқи ақидаҳои адиб аз ҷониби зинаҳои иборат аст: *мағрурӣ, кибр, гурӯр, дилсиёҳӣ, бонопоки, газаб, ноумедӣ, тавмағирӣ, ҳирс, оз, фарбеҳӣ, бадӣ*

Дар ин асар барои одамони бад намудҳои гуногуни низ тасвир намулдааст. Аз ҷумла, барои онҳос, ки халқро хунрезӣ водор сохтаанд, ҷазои сахттарин, яъне зинда ба андохтанро раво дидааст. Аз ин ҳам ҷазои сахттаринро барои раво дидааст. Аз назари шоир хонини ватан дар қазр андиш дӯзах бояд қарор бигиранд. Ақидаҳои гуманистии Данте асосан қисматҳои дуҷому сеюми ин асар «Аъроф» ва «Бихишт» ёфтаанд.

адабиёти Рими қадимро бо шавқи том меомӯзад. Баъд ӯ ба омилми ҳуқуқшиносӣ машғул мешавад. Соли 1326 Петраркаи аз модар ҷудо шуда, хонданро партофта, ба Авинон бармегардад. Хизмати рухонигӣ машғул мешавад. Ин кор ӯро ба қароргоҳ наздик менамояд. Фиску фучури дарбор, айшу ишрат ва бетамансабдорон, мансабфурӯшӣ нафрати Петраркаро афзун намевучуди дар хидмати динӣ будан, ба расму оини динӣ камтар эмедихад ва бештар бо эҷоди бадеӣ машғул мешавад.

Петрарка бо нахустин шеър ва сонетҳои ба Лаура бахшида дар Рим шӯҳрат пайдо мекунад. Дворяни Рим Жованни Колонелли му фарҳанг шавқи зиёде дошт, соли 1330 Петраркаро ба худ даъват карда, барояш баҳри омӯхтани асарҳои адабии шароит муҳайе мекунад. Петрарка соли 1333 ба Фаронса, Олмания ва Финландия саёҳат мекунад. Ин саёҳат барои тақомулу ташқи чаҳонбинии ӯ кӯмак мерасонад. Соли 1337 вай ба Рим ба ёдгориҳои таърихӣ-маданийи он ҷойро аз назар мегузаронад. Баргаштан ба Авинон, ки дар ин ҷо аллакай фиску фучур расида буд, зиндагӣ барояш мушқил мешавад. Бинобар ин Авинон баромада меравад ва 15 фарсах дуртар аз он дар Воклоз солҳои 1337-1341 дар танҳои зиндагӣ ба сар мебарорад эҷод машғул мешавад.

Аз рӯи анъанайи ҳамоҳангӣ соли 1341 дар Капитолияи вай тоҷи ғалаба мепаӯшонанд. Аз ҳамин вақт сар карда, ӯро шоирони Италия медонанд. Вай он вақт наганҳо дар Италия берун аз он ҳам шинохта шуда буд. Вақте ки папа Клименти Петраркаро ба вазифаи қотибӣ даъват мекунад, вай аз тарқадани ҳаёти мустақилона ин вазифаро рад мекунад. Пасолҳои 50-уми асри XIV бо адаби машхури давр Жованни Беккоччо ошноӣ пайдо карда, бо ӯ дӯсти наздик шуда менамояд. Петрарка соли охири ҳаёти худро дар Минлан, Венетсия ва Падус мегузарад. Вай поёни умрашро дар Арква ном деҳаи наздикии Падус гузарида соли 1374 дар ҳамон ҷой вафот мекунад.

Петрарка ҳамчун яке аз нахустин намоёндаи даврати Италия ва шоири инсонпарвар ба ҳазинаи тамаддуни умумӣ сахми арзанда гузоштааст. Вай ду нутқи Ситсерсионро дарёб эҷодӣ Ситсерсион ва Верчилийро бо диққати том омӯхт ва устоди худ донист. Ӯ дар таклиди «Энеида» ном достони Бекардонни «Африка»-ро ба забони латинӣ навишт.

Петрарка ҳамчун бисёр шоирони гузашта ба навиштани лирикий низ машғул шудааст. Ӯ соли 1327 дар калисо зани ҷ

ниш ошник мешавад. Шоир дар шеърҳои худ ҳамон занитириро Лаура ном бурда, васфи симои идеалии машғукаи дардиш ва дарғар ашъори ба маҳбубааш бахшидаи худро дар «консонере» (Китоби суруҳо) гирд овардааст. Даратарни ин китобро ба ду қисм тақсим карда, қисми аввалро «Ҳаёти Миланна» ва қисми дуюмро «Вафоти Лаура» меномад. Дар шеърҳо бо саховат баробар медонад. Маҳбубай ӯ - Лаура дӯстони инсонӣ ҳақиқӣ буда, аз ин рӯ хеле мафтункор аст. Фанити Ғаробари ҳамин вай нисбат ба ошики худ бераҳм аст. Ин муҳаббати шоир фақат рӯё ва дар ҳолати ҳаёли боки ин ҳиссиёти ғамангези ӯ дар қуллии ашъораш дар шаклҳои мисли мислиранд.

Бисёр шеърҳои Петрарка хисси ваганпарварӣ («Италияи ғамангест») баланд садо медиханд, дар баъзе шеърҳои ӯ ин ҳуқуқшиносӣ папа фаш карда мешавад. Лирикаи Петрарка дар бунтури таърихӣ дорад. Ҷунки ӯ назми италиёвиро аз ин инсонширозим тоза карда, барои сурудани эҳтисоси дунявӣ бахшида, ки то ҳол гуноҳ хисобида мешуд, роҳ кушод. Дар қисми Петрарка ба шакли қолабҳои мухталифи назм нисбат ба ҳар яке вай маъноӣ мустақил бахшида ва бо ин барои навиштани ашъораш дарди ин шеърҳои муваффақ шуд. Данте дар ин мисли таърихӣ фикр кардан медонист.

Лирикаи наъми Аврупо ро образҳои нави бадеӣ, ибораҳои таърихӣ, маҳсусан жанри сонетро тақмил дод. Вай на иншоари дар мавзӯи муҳаббат сурудааш, балки бо шеърҳои таърихӣ наъми аврупоиро ва озоди навиштааш низ хизмати наъми Петрарка бо осори таърихӣ худ, китобҳои «Оид ба мавруф», «Пайгом», «Оид ба нафрат ба ҳаёт» низ маъруф шуду бунислузори адабиёти эпистолярӣ (номанависӣ), илми наъми инсонӣ, жанрҳои новелла, латифаҳои хурд ва сонет низ ба устоди адабиёти замони Эҳе дар Аврупо шӯҳрат дорад.

Дар ин адабиёти замони Эҳе дар Аврупо шӯҳрат дорад. **Миланни Боккаччо (1313-1375)**. Яке аз адабиёти инсонпарвари **Миланни** Ҷованни Боккаччо ба ҳисоб рафта, вай дар эҷодӣ таърихӣ инсонпарвари бузург Петраркаро бо муваффақият **Миланни** Боккаччо бо асарҳои худ ба муқобили адабиёти динӣ ва таърихӣ калисо баромада, маъноӣ ҳаёти навро химоя **Миланни** Ҷованни Боккаччо яке аз тоҷирони Флоренсия буда, аз **Миланни** Ҷованни Боккаччо баҳраманд гардид. Ӯ дар таърих ҳамчун адаби **Миланни** Ҷованни Боккаччо шудааст.

Боккаччо дар асарҳои худ ба тасвири воқеаҳои ҳамаҷумла махсус додааст. Вай соли 1330 ба Неапол меравад ва инсонпарварони он ҷой умр ба сар мебарад. Ӯ бо омӯхта дунёи қадим ҷиддӣ машғул шуда, ҳамроҳи дӯстонаш дарбори қарол (шох) равуо мекунад ва духтари ғайри Маринаро дӯст медорад, ки ин боиси ба мавзӯи ишқ муроҷиат кардани адиб мегардад. Аз ҷунин асарҳои «Филоколо», «Тезейда» ва ғайраро номбар кардан мумкин. Гарчанд ҳагги сужети ин асарҳо аз қамбудихо ҳол, лекин ҳуди ҳамин асарҳо аз нависандаи ояндадор будани ғувохӣ меоданд. Аз ҷумла, дар новеллаи «Тезейда» муаллиф дӯстӣ ва муҳаббати ду ҷавон ҳикоя мекунад. Дар ҳикоя менавад, ки Арчит ва Полемон ном ду ҷавон бо ҳамдигар наздиканд. Лекин ҳар дуи онҳо Емелия ном як духтарро медоранд. Арчит ва Полемон ба масъалаи аз онӣ кӣ шуда хеле баҳс мекунанд ва ниҳоят ба қароре меоянд, ки бо ҳамдигар мегиранд. Кӣ ғалаба кунад, духтар аз онӣ ҳамон ҳоҳад гӯшгингирӣ Арчит ғалаба мекунад. Лекин баъди ин бо амри вай аз асп афтода ҳалок мешавад. Ӯ пеш аз марги худ ба васият мекунад, ки ба Емелия хонадор шавад. Дар асарҳои ба образи занон ва мавқеи онҳо дар ҷамъият эътибори ҳосил шудааст. Ба ин шояд муҳаббати нисбат ба маҳбубааш Мариния Ӯ, ки дар асари хусусияти тарҷумаиҳолӣ доштааш симба муҳаббати том тасвир шудааст, сабаб шуда бошад. Ба Боккаччо калонтарини ӯ «Декамерон» шӯҳрати ҷаҳонӣ овард ва ба ҷовидон бахшид. Дар охирҳои асри XIII дар Италия китобҳо дода шуд, ки аз 100 новеллаи хурду калон иборат буд. Ба Боккаччо барои навиштани «Декамерон» ҳамин китоб сабаб шудааст. Ӯ ки вай дар байни солҳои 1350-1353 кӯшиши зиёде ба ҳарҷи асари ҷолиби диққатро таълиф намуд.

«Декамерон» китобест, ки дарҳақиқат 100 ҳикоят ва мантиқан ба ҳам пайваस्तаро дар бар мегирад. Дар қори ба овардани ин китоб воқеа-ҳодисаҳои дар Флоренсия ва гирду он рӯҳдода пайваста бо айфсонаву лағифаҳои маҳаллӣ, нақлу ривоят ва зарбулмасалу мақолҳои мардуми Шарқ ҳамчун манбаъ кардааст. Пайваста бо ин дар ин ҳикоятҳо тамоми разолату қасб арбобони дин ва урфу одатҳои бо дин вобаста хеле саҳт менамояд карда шудааст. Қаҳрамонони баъзе ҳикоятҳо шахсонии ҳамзамонони худӣ навишанда мебошанд. Баъзе ҳикоятҳо аз китоб ба забони лотинӣ нашр шуда интиҳоб шудаанд. Аммо муаллифи

Боккаччо дар асарҳои худ ба тасвири ҳамаҷумла махсус додааст. Вай соли 1330 ба Неапол меравад ва инсонпарварони он ҷой умр ба сар мебарад. Ӯ бо омӯхта дунёи қадим ҷиддӣ машғул шуда, ҳамроҳи дӯстонаш дарбори қарол (шох) равуо мекунад ва духтари ғайри Маринаро дӯст медорад, ки ин боиси ба мавзӯи ишқ муроҷиат кардани адиб мегардад. Аз ҷунин асарҳои «Филоколо», «Тезейда» ва ғайраро номбар кардан мумкин. Гарчанд ҳагги сужети ин асарҳо аз қамбудихо ҳол, лекин ҳуди ҳамин асарҳо аз нависандаи ояндадор будани ғувохӣ меоданд. Аз ҷумла, дар новеллаи «Тезейда» муаллиф дӯстӣ ва муҳаббати ду ҷавон ҳикоя мекунад. Дар ҳикоя менавад, ки Арчит ва Полемон ном ду ҷавон бо ҳамдигар наздиканд. Лекин ҳар дуи онҳо Емелия ном як духтарро медоранд. Арчит ва Полемон ба масъалаи аз онӣ кӣ шуда хеле баҳс мекунанд ва ниҳоят ба қароре меоянд, ки бо ҳамдигар мегиранд. Кӣ ғалаба кунад, духтар аз онӣ ҳамон ҳоҳад гӯшгингирӣ Арчит ғалаба мекунад. Лекин баъди ин бо амри вай аз асп афтода ҳалок мешавад. Ӯ пеш аз марги худ ба васият мекунад, ки ба Емелия хонадор шавад. Дар асарҳои ба образи занон ва мавқеи онҳо дар ҷамъият эътибори ҳосил шудааст. Ба ин шояд муҳаббати нисбат ба маҳбубааш Мариния Ӯ, ки дар асари хусусияти тарҷумаиҳолӣ доштааш симба муҳаббати том тасвир шудааст, сабаб шуда бошад. Ба Боккаччо калонтарини ӯ «Декамерон» шӯҳрати ҷаҳонӣ овард ва ба ҷовидон бахшид. Дар охирҳои асри XIII дар Италия китобҳо дода шуд, ки аз 100 новеллаи хурду калон иборат буд. Ба Боккаччо барои навиштани «Декамерон» ҳамин китоб сабаб шудааст. Ӯ ки вай дар байни солҳои 1350-1353 кӯшиши зиёде ба ҳарҷи асари ҷолиби диққатро таълиф намуд.

«Декамерон» китобест, ки дарҳақиқат 100 ҳикоят ва мантиқан ба ҳам пайваस्तаро дар бар мегирад. Дар қори ба овардани ин китоб воқеа-ҳодисаҳои дар Флоренсия ва гирду он рӯҳдода пайваста бо айфсонаву лағифаҳои маҳаллӣ, нақлу ривоят ва зарбулмасалу мақолҳои мардуми Шарқ ҳамчун манбаъ кардааст. Пайваста бо ин дар ин ҳикоятҳо тамоми разолату қасб арбобони дин ва урфу одатҳои бо дин вобаста хеле саҳт менамояд карда шудааст. Қаҳрамонони баъзе ҳикоятҳо шахсонии ҳамзамонони худӣ навишанда мебошанд. Баъзе ҳикоятҳо аз китоб ба забони лотинӣ нашр шуда интиҳоб шудаанд. Аммо муаллифи

мачмӯҳои афсонаҳои мардуми Шарк «Ҳазору як «Панҷатангра», «Ҷутинома», «Чор дарвеш», «Чомеъ-ул-хил» амсоли инҳо монанд аст.

Ҳикоеги «Декамерон»-ро аз ҷиҳаги мазмун ва мундариҷанд гурӯҳ ҷудо кардан мумкин аст. Новеллаҳои ба гурӯҳ дохилшаванда ҳеле мӯъҷаз, лекин дорои мазмуни баланд мебошанд. Қаҳрамонони ҷунин ҳикоятҳо аз вазъияти бад бо тезӣ раҳоянд. Аз ин ҷиҳат ин ҳикоят фаблиҳои фаронсавиҳоро ба хотир мебароред. Аз силсилаи ҷунин ҳикоятҳо новеллаи «Се ангуштарин»-ро мумкин аст. Ин ҳикояти сеюми рӯзи аввали «Декамерон» буда оварда мешавад, ки ҷӣ тавр яҳудӣ Мелхиседек аз доми Саломон ҷудо кард. Салоҳиддин ном султони як кишвар бо мақсади раҳоль судхӯр қарз ситонидан ба ӯ як савол медиҳад: каде дар бейхтар аст. Яҳудии зирак мақсади Салоҳиддинро фаҳмида, ҳикоятро нақл мекунад. Вай мегӯяд, ки як яҳудии бой бойигарии бисёр се писар дошт ва дар ҳазинаи ӯ як ангуштаринро ниҳост, ки он аз аҷдодҳо ба авлодҳо мерасид. Қасе соҳиби ин ангуштарин бошад, вай вориси боийгариихон падар мешуд.

Ана ҳамин бой неш аз марги худ заргареро пинҳон карда ба вай сохтани ду ангуштарини дигарро мефармоишад. Хамон ангуштарин монанд бошад, Заргар ин қорро чуқур мекунад, ки хатто худӣ бой қадоме аз инҳо нусхаи асли буда, душворӣ муайян мекунад. Пас ӯ ҳар се писари худро пинҳон худ ҳонда, як-як ангуштаринҳоро ба онҳо медиҳад. Баъд падар ҳар се даъвой мерос мекунад. Лекин ҳар се ҳам авлодҳо доштанд. Ниҳоят масъала қушод монда, то ҳол он ҳама будааст. Масъалаи бартариин се дин ҳам ҷунин аст, яъне Худиноро атоғ намулдааст ва дар ҳақки қонуни онҳо низ ҷуғуфтани ҳастам, ки онҳо низ ҳамчун ҳамон се ангуштарин монанданд.

Баъд аз ин Салоҳиддин ба ақлу заковати яҳудӣ қонил дӯстии абадӣ барқарор карда будааст. Ҷунон ки мебинед новелла хозирҷавобии қаҳрамон ҳеле моҳирона тасвир карда Дар ҳикоятҳои гурӯҳи дуюм бошад, ҳолатҳои руҳини мақоми арзанда мебозанд. Ба тариқи мисол мо ҳикоятҳои рӯзи чоруми «Декамерон» дида мегузарем. Дар ин ҳикоята мешавад, ки Федерико ном ҷавон Ҷованна ном як бедоррад ва тамоми буду шудаширо дар роҳи ишқи ӯ сардони Лекин Ҷованна ба ӯ эътибор намениҳад. Вай на аз рӯи маъ

наи диниро дӯст медошт, ҷунин рафтор мекунад. Аммо мону мулкширо ба роҳи ишқи Ҷованна сарфарда, сӯнаву шӯна, ба дехаи худ барметардад ва дар он ҷой вайро ба сир мебарда. Ҷак бози шикорӣ дошт, ки бо ҳамон роҳи рӯи мегузаронид. Иттифоқи шавҳари Ҷованна низ вафот кардани ӯ ҳам аз шахр ба деха рафта, дар ҳамсоғати Ҷованнаи мекунад. Вай ба назди ӯ омада ба бози Федерико ба ӯ ба беморие дучор мешавад. Ҷованна ба вай ба бемории писараш оғох мешавад. Писараш ба вай ба бози Федерико ба вай гирифта диҳад, аз беморӣ ҳам шӯна Ҷованна бо ҳамроҳии хизматгораш ба назди беморни Федерико аз ба қулбаи фақиронаи ӯ қадам ранча мекӯнад. Ҷунини шикоят шод шуд, аммо азбаски дар бисогаш ҷизе ӯро ҷифои қарда намегавонист. Аз ноилоҷӣ ҳамон бози ӯро ба назди Ҷованнаи мекунад. Баъди тановули хӯрок доштанд, ки бози шикорини худро ба писари бемори ӯ диҳад. Ҷунини мижмагии хол оғох мекунад. Баъди ин Ҷованна ба ёди ӯ ба бози ҷунин ва самимияти хотамонаи Федерико бо ӯ ба

ҷунини ҳикоятҳои китоб ба ҳолатҳои ногувор мондани он, яъну машаққат қашидани онҳо ва ниҳоят бо тасодуфе ба инҷон сифати охири қори онҳо қолиби диққат аст. Дар инҷон ба тасвири симои занону духтарон саҳифаҳои зиёде шудаст. Дар баъзеи онҳо ҳислатҳои занони вафодор ва ба инҷон машаққат дода шудаанд. Ҷунончи дар ҳикояте оварда ба духтари шахзодаро як хизматгори оддӣ дарбор дӯст дӯстӣ хам ба ин муҳаббати самимӣ розӣ мешавад. Лекин бигарон ба як хизматгори оддӣ ба шавҳар баромадани ҷунинро мекунад. Падар ҷӣ андоза зиддиат нишон надиҳад, ва ин раъйаш намегардад. Ниҳоят падар хизматгори қушта, ба инҷон андохта ба духтараш мефристад. Духтар инро ҳамон лавлиҷа обу захр андохта обро менӯшад ва аз олам дӯшта.

Ниҳоб инҷунин симои заноне акс ёфтаанд, ки гӯё тамоми дини инҷони дунё дар онҳо мҷассам шуда бошад. Муаллиф аз инҷонҳо низ саҳт инқор мегирад, ки ба ин ҳикояи ҳафтӯми рӯзи «Декамерон» мисол шуда метавонад. Дар ин ҳикоята мешавад, ки як донишҷӯӣ ҷавонзани беваеро дӯст дошта Ҷунинзан бошад, дигар қасро дӯст медошт. Аз ҳамин сабаб

чиҳагро низ бояд таъкид намуд, ки дар радифи адабиёти Испания замина адабиёти халқҳои португалро низ қайд кардан мумкин аст. Зеро дар ин даврон Португалия ҳамчун мустамликавии Испания эътироф мегардад. Яке аз нависандаҳои Португалӣ Луис де Камонс (1524/25- 1580) низ дар тасвири адабиёти нави Испания мавқеи ба худ хос дорад, ки аз 350 сонет дорад ва дар аксари онҳо ишқу муҳаббатро тасвир мекунад. Аммо шӯҳрати Камонс дар таърихи адабиёт чаҳон тавассути достони эпикаш “Лузиада” эътироф гардидааст. Асар роҳ кушодани Васко да Гамма ба мамлики Хиндустонро баён мекунад. Дар асар чиҳаги муҳимтарин ин аст, ки тасвирҳои аҷибу ғароибро дар зимни масъалаи ҳаракат ва бобати омӯзиши табиат ва қонуниятҳои вай ба миён мегузорад. Ҳамин асос тасвирҳои реалистиро интихоб менамояд, ки намунаи адабиёти даврони пешвучуд нашошт. Ин тасвирҳои адабиёти давраи Эҳё дар Испания Сервантес барин адиби оламгир пайдокардари ба вучуд овард.

Ба ҳамин давраи адабиёти Испания пайдоиш ва ё нуқтаи дигар нисбати романҳои ритсарӣ низ хос аст. Адибони романҳои ритсарӣ аз диғоҳи тоза назар афканда дар онҳо тоза орзуву хоҳишҳои наҷиби инсониро, бемисли қувваҳои вайро дохил намуданд. Яке аз ҷунин романҳои адабиёти романи “Амадис Галскӣ” ба шумор меравад. Дар ин асар асрорнок таваллуд шудани Амадис ва ба қутича ҷойгир набудани дарё сар дода шудани ин кӯдак аз ҷониби модараш, аз ҷониби дарёфт шудани ин кӯдак ва дар дасти вай тарбият гирифта шудани дараҷаи ритсар расидани Амадис, ишқу муҳаббати вай ба шехи Британия - Ориана ошиқ шудану дар ин роҳ машаққат кашидани қаҳрамонӣ асоси асар тасвир карда шудааст. Ин асар навъ романҳои ритсариро асримиёнагиро ба хотир меорад, ки аз эпизодҳои наҷибе иборат дорад. Ҳагто Сервантес дар “Дон Кихот” ҳамин асарро дар байни романҳои ритсарӣ аз бехтарин ба шумор меорад.

Боз як хусусияти адабиёти давраи нави Испания дар ҳамаи ҷиҳатҳо ки дар ин марҳила дар ин адабиёт силсилароманҳои типӣ “Айялар” хос аст. Дар ин қабил асарҳо манзараҳои ҳаёти маишӣ ва ҳақиқатро саргузашти пурмӯҷарои шахсиятҳои тасодуфӣ баён гардидааст. Вобаста ба забону услуб ва инъикоси забану саз

Дар ин аспектӣ, инчунин хусусиятҳои лисонӣ ин гуна баён ритсарӣ ва романҳои пасториалӣ (чӯпонӣ) тафовути мавҷид аст. Ин асарҳо намунаҳои аввалини ин тоифаи асарҳои ритсарӣ ба шумор меравад, ки дар шакли романистӣ навишта шудааст. Дар ин гуна осор қаҳрамони асосии асар намунаҳои инъикоси ҳаёти маишӣ ва ҳақиқатро тасвир мекунад. Аммо шӯҳрати Камонс дар таърихи адабиёт чаҳон тавассути достони эпикаш “Лузиада” эътироф гардидааст. Асар роҳ кушодани Васко да Гамма ба мамлики Хиндустонро баён мекунад. Дар асар чиҳаги муҳимтарин ин аст, ки тасвирҳои аҷибу ғароибро дар зимни масъалаи ҳаракат ва бобати омӯзиши табиат ва қонуниятҳои вай ба миён мегузорад. Ҳамин асос тасвирҳои реалистиро интихоб менамояд, ки намунаи адабиёти даврони пешвучуд нашошт. Ин тасвирҳои адабиёти давраи Эҳё дар Испания Сервантес барин адиби оламгир пайдокардари ба вучуд овард.

Дар ин аспектӣ, инчунин хусусиятҳои лисонӣ ин гуна баён ритсарӣ ва романҳои пасториалӣ (чӯпонӣ) тафовути мавҷид аст. Ин асарҳо намунаҳои аввалини ин тоифаи асарҳои ритсарӣ ба шумор меравад, ки дар шакли романистӣ навишта шудааст. Дар ин гуна осор қаҳрамони асосии асар намунаҳои инъикоси ҳаёти маишӣ ва ҳақиқатро тасвир мекунад. Аммо шӯҳрати Камонс дар таърихи адабиёт чаҳон тавассути достони эпикаш “Лузиада” эътироф гардидааст. Асар роҳ кушодани Васко да Гамма ба мамлики Хиндустонро баён мекунад. Дар асар чиҳаги муҳимтарин ин аст, ки тасвирҳои аҷибу ғароибро дар зимни масъалаи ҳаракат ва бобати омӯзиши табиат ва қонуниятҳои вай ба миён мегузорад. Ҳамин асос тасвирҳои реалистиро интихоб менамояд, ки намунаи адабиёти даврони пешвучуд нашошт. Ин тасвирҳои адабиёти давраи Эҳё дар Испания Сервантес барин адиби оламгир пайдокардари ба вучуд овард.

Дар ин аспектӣ, инчунин хусусиятҳои лисонӣ ин гуна баён ритсарӣ ва романҳои пасториалӣ (чӯпонӣ) тафовути мавҷид аст. Ин асарҳо намунаҳои аввалини ин тоифаи асарҳои ритсарӣ ба шумор меравад, ки дар шакли романистӣ навишта шудааст. Дар ин гуна осор қаҳрамони асосии асар намунаҳои инъикоси ҳаёти маишӣ ва ҳақиқатро тасвир мекунад. Аммо шӯҳрати Камонс дар таърихи адабиёт чаҳон тавассути достони эпикаш “Лузиада” эътироф гардидааст. Асар роҳ кушодани Васко да Гамма ба мамлики Хиндустонро баён мекунад. Дар асар чиҳаги муҳимтарин ин аст, ки тасвирҳои аҷибу ғароибро дар зимни масъалаи ҳаракат ва бобати омӯзиши табиат ва қонуниятҳои вай ба миён мегузорад. Ҳамин асос тасвирҳои реалистиро интихоб менамояд, ки намунаи адабиёти даврони пешвучуд нашошт. Ин тасвирҳои адабиёти давраи Эҳё дар Испания Сервантес барин адиби оламгир пайдокардари ба вучуд овард.

Милёзамин ба марказҳои ҳаёти ва роҳҳои тичорати хусусан Испания таҳдид мекард.

Сервантес аз ҷанги қувваҳои ҳарбии баҳрии Туркия Лепанто бо якҷанд захм баргашт ва ба қавли худаш даст ба рои шаъну шӯҳрати дасти рост» хамешагӣ аз қор баром панҷ соли дар хизмати ҳарбӣ дар Италия будан ӯ бо итолиёи "Интибоҳ" ошно гардида ёдгориҳои бузург Италия, осори адибону эҷодкорони он аз Данте то Ариосто омӯхт, ки доираи биниши бадеӣ ва ғоявии ӯро васеъ гардон. Тирамоҳи соли 1575 Сервантес хизмати ҳарбиро тарк тақдирномаи сарфармондехи лашкари испани дар Италия ноибқороли Неапол озими ватанаш гардид, аммо кишти «Офтоб» дар соҳилҳои Фаронса ба ҳучуми роҳзанҳо дучор бо вучуди задухӯрди шадид Сервантес ва ҳамроҳони ӯ ас худӣ ӯ ба Алҷазоир фиристода шуд ва миёни ғулумони ҳоким Хасан-подшо қарор гирифт. Тақдирномаи зотҳои олай, ки Сервантес пайдо шуд, Хасанподшо ро ба андеша овард, ки ивази Сервантес соҳиби маблағи қалоне гардад. Аз ҳам низоми нигоҳдорӣ нисбат ба Сервантес сабуқтар буд ва бо аз ин нависанда нақшаи шӯриши бандихоро мекашид ва ба номаҳои маҳфӣ ирсол мекард. Вале бо вучуди ин ҳам асорат панҷ сол тӯл кашид. Соли 1577 падару модари Сервантес азобҳои зиёд барои озод намудани Сервантеси асирарғод намуданд. Оқибат 19-сентябри соли 1580 Сервантес ба озодӣ ва 24-октябр Алҷазоирро тарк намуда, ба хоки ватанаш пой хизмати ҳарбиро адо намояд. Соҳҳои 1580-1581 Сервантес истилои Португалия иштирок намуд ва боре чанд чун қ Африкаи Шимолӣ низ сафар намуд. Имқоният барои эҷод баъди дар Мадрид мужимӣ гардидани ӯ соли 1583 фаро рас дар услуби маъмули он замон қиссаи «чӯпонӣ» романи «Галта таълиф намуд. Қаҳрамонони ин асар «чӯпонҳо» ва «чӯпондух и ҳаёлии аз зиндагии воқеӣ дур буданд.

Ҳарчанд давраи зивали фаъолияти эҷодии Сервантес таълифи ҷунин асарҳо оғоз ёфт, вале ӯ солҳои охири умри жанри романҳои «чӯпонӣ» танқидқорона баҳо дода, доштааст, ки «онҳо асарҳои сохтаи ҳаёлии мебошанд, ки дилхушии одамони бекоргард навишта мешавад». Соли 1605 духтари қамбизоати музофоти доня Кателина де Саласари Пад издивоҷ намуд. Асари нахустини наврашқоронаи драмавии ӯ «

ини. ҷонӣ ва инъикоси асорати ӯ мебошад, дар таълифи гардидааст. Баъди як соли таълифи ин асар миёни инсташро тағйир дод ва дар пойтахти Испания сукунаг ихтиёр намуд ва соли 1587 соҳиби қисмати нақили харид ва мусодираи озуқа барои қаронӣ, ки бояд ба мужқобили Англия ҳучум мекард, ба инқилоби ин вазифа аз эҷод даст кашид ва дар амали қисмати индоҳҳо дар музофоти Гренада ба қор шурӯъ ба нависанди имқон дод, ки аз аҳволи пурифҷеаи онини гардад. Сервантес дар ин амал муносибати онини як банкири Севиля анҷом меод ва ҳамин қаронӣ ӯ бандбахтии наве бор қард. Ин банкир худро қалон намуд ва маблағи давлатие, ки Сервантес ба ӯ қард гирифт, ба қурми ин гуноҳ ӯро ду бор солҳои 1597 ва қалон индоҳтаанд. Баъди раҳой аз зиндон ба Валядолида қалон дилнағиро батамом тарк намуд ва бо ҳамин давраи қалон қисми ӯ анҷом пазируфт.

Дар ин ҳам ноҷуриҳои рӯзгор ин даври умри адиб танҳо иштироки набуда, эҷоди ҷандин пиесаҳо аз қабилӣ фҷеаи «Муминсия», новеллаҳои «Риконте ва Қортадило» ва «Қалон индоҳтаанд» ба ҳамин солҳо рост меояд. Ҳамҷунин инқор намудаанд, ки фикри навиштани романи «Дон Квизинос» у низ ҳамин айём пайдо шудааст. Романи «Мумансия» дар заминаи воқеоти ҷанги истилогарони қалон қаблаҳои соқини Испания қадима таълиф гардида ин қабрамонии халқи Испания хикоят меқунад. Ин романи иншоустона соли 1937 дар рӯзҳои мужоризаи қалон халқи Испания алайҳи фашизми байналқалқӣ дар қалон испани аз нав зинда гардид. Вай дар ин асари худ дар қалонии Мумансия ном яке аз шаҳрҳои Испания халқи ба қалонии ва тарафдорӣ озодӣ бударо таъсир меқунад ва қалонии худро нисбат ба душман ифода менамояд. Романи қалонии Андалусия сафар қарда. Бо одамони қалонии қалонии қалонии муомилоти мужқохисот намуд, ин инде андӯхт, ки минбаъд барои таълифи романи «Дон Квизинос» омад.

Дар ин давра асар оварда мешавад, дар вақти ба шаҳри қалон хучум овардани лашқари ҳаштод ҳазорнафараи қалонии Италия халқи қалон ҳазорнафараи ин шаҳр ба қалонии қалонии бо шиддат қалон меқунад. Мардуми шучоъ 14 сол

дар мухосира монда, ба муқобили истилогарони Рим мебарад. Римҳои ба ин зиддият дучоршуда мебинанд, ҷанг шаҳрро ба даст дароварда наметавонанд. Пас онҳо мефармоянд ва роҳи ягонаи оби шаҳрро мебарданд. Вазъият ба назди мардуми шаҳр ду роҳ менамояд: яке таслим шудан, дигаре марг. Ниҳоят онҳо маргро ба медонанд.

Римҳо хангоми ба шаҳр даромадан мебинанд, ки ба онҳо ҳеч кас намебарояд. Онҳо дар ибтидо аз ин ҳолат мешаванд. Ин дам дар болои девори қалъа як пирамард па ба онҳо хитоб мекунад: «-шумо худро ғолиб дониста накунед. Шумо моро дар ҷанг мағлуб накардед. Мақсади шумо нашуд. Шумо хила кор фармудед. Бинобар ин ғолиби ҳастем!» - гуён худро аз болои девори қалъа партофта Чунон ки дида мешавад, дар ин асар ғояи ватандӯстӣ ҳеле тасвир шудааст.

Мавзӯи асари дигари адиб «Эстрамадурии бадрашк» инсон муқобили ҷаҳонбинии ҳоси моликияти хусусии мебошад. Дар «Риконте ва кортадило» бошад Сервантес дуздону авбошони Севильяро мохирона тасвир намуда, ҳуқуқдарадандвори онҳоро ҳачу масҳара менамояд.

Ин ду асари Сервантес дорои кимати калони бадеӣ ва буда, шохиди он аст, ки нависанда ба ҳалли муаммоҳои ҷанг танқидӣ наздик шудааст. Дар бораи даврҳои охири ҳаёти Сервантес маълумот ҳеле кам аст ва танҳо аз муқими шаҳри Мадрид, ҷойтахти Испания эълон шуда буд, гардидаи ӯ ишора мерос. Мадрид пеш аз наشري ҷилди аввали романи «Дон Кихот» (1613), достони манзуми сатиравии «Саёҳати Парнас» (1613) маҷмӯан «Ҳашт мазҳака ва ҳашт интермедия» ба таъби расид. Ҷилди дуюми «Дон Кихот» охири соли 1615 аз ҷоп баро таваҷҷуҳ бо он нависанда нияти деринаи худро амалӣ накард. Романи «Саёҳати Перселес ва Сихизмунда»-ро ки асари охирини ӯ буд. Сервантес солҳои охири умр гирифта касалии дил буд ва 23-апрели соли 1616 вафот кард. Ӯро аз нули ҳайрия дар ғӯристони ғарибон дафн намуданд. Баъди мӯҳаммад хамсараш дастхати асари охирини ӯ «Саёҳати Перселес ва Сихизмунда»-ро ба яке аз нашриётҳои Мадрид фуруخت ва соли 1617 аз ҷоп баромад. Дар ин асар нависанда ғимми тасвирдӯстии қаҳрамонона ба мавзӯи асосӣ ва ҳамепагии эҷодӣ

дар ин киникӣ барметардад. Сервантес дар давоми умри ҳаётро, повеллаҳо, драмаҳо навишта, дар онҳо ҳаёти инсонро тасвир намудааст.

Римҳои «Дон Кихот»-ро, ки нуқтаи баланди эҷодиёти Сервантес ба ҳисоб меравад, дар байни солҳои 1605-1615 навиштааст. Ин романи ба романҳои ритсарӣ навишта шуда, дар ин романи ишора мекунад, ки мақсад аз таълифи ин асар дар ин романҳои ритсарӣ, ки аз суҳанҳои беҳудаву дурӯғ ба ҳисоб мераванд аст. Сервантес иқдом намудааст, ки ба романи ритсарӣ худӣ онҳоро фош кунад.

Римҳои романи Дон Кихот, ки аслан деҳқони оддӣ ба ҳисоб меравад, бисёр романҳои ритсариро меҳонад ва ба онҳо хитоб мекунад. Дон Кихот, ки хитоб ба романи ритсарӣ навишта шуда, дар ин романи ишора мекунад, ки мақсад аз таълифи ин асар дар ин романҳои ритсарӣ, ки аз суҳанҳои беҳудаву дурӯғ ба ҳисоб мераванд аст. Сервантес иқдом намудааст, ки ба романи ритсарӣ худӣ онҳоро фош кунад.

Римҳои романи Дон Кихот, ки аслан деҳқони оддӣ ба ҳисоб меравад, бисёр романҳои ритсариро меҳонад ва ба онҳо хитоб мекунад. Дон Кихот, ки хитоб ба романи ритсарӣ навишта шуда, дар ин романи ишора мекунад, ки мақсад аз таълифи ин асар дар ин романҳои ритсарӣ, ки аз суҳанҳои беҳудаву дурӯғ ба ҳисоб мераванд аст. Сервантес иқдом намудааст, ки ба романи ритсарӣ худӣ онҳоро фош кунад.

Римҳои романи Дон Кихот, ки аслан деҳқони оддӣ ба ҳисоб меравад, бисёр романҳои ритсариро меҳонад ва ба онҳо хитоб мекунад. Дон Кихот, ки хитоб ба романи ритсарӣ навишта шуда, дар ин романи ишора мекунад, ки мақсад аз таълифи ин асар дар ин романҳои ритсарӣ, ки аз суҳанҳои беҳудаву дурӯғ ба ҳисоб мераванд аст. Сервантес иқдом намудааст, ки ба романи ритсарӣ худӣ онҳоро фош кунад.

осиёби бодиро ба девҳо нисбат медиҳад. Ӯ гарчи худро адолат медонад, лекин дар ҳар қадам бо «кахрамо беадолатӣ менамояд ва ба мардум бадӣ мекунад. Дон Кихот саёҳати худ як бачаи подабонро аз ҷазои хўҷинаш хал мешавад. Бори дигар, ки ӯ ба Дон Кихот дучор меояд, мегӯяд: «Агар маро пора-пора кардани шаванд ҳам, шумо накунед. Зеро бо ин кори худ шумо ба ман азоби дигар месумо ҳам чун ритсарҳой дигар аз қаъри ҷаханнам ҷой гиридед. Дон Кихот рӯзе ба як маросими мотам дучор меояд. Роҳзанон ҷасади кадом ритсарро дуздида бурда истода иштироккунандагони маросими мотам хўҷум мекунад. Онҳоро ба замин хобонида: «Ман дар дунё адолат менамоям!» мегӯяд. Ҳамин вақт он кас ба вай: «Ман дар беадолатиро надидаам!» мегӯяд. Дон Кихот аробакаш мекунад, ки шери дар кафас бударо раҳо намояд, маҳб кунанд. Бо тасвири чунин лаҳзаҳо Сервантес ҳаёти беҳаёлпарастонаи замони худро фош ва масҳара мекунад. Вай рафтор номуҷкин будани тағйири гоյи замонаро, баракс оҳамаи бадбахтиҳо ва асосу заминаи ривоч додани бетҷаҳолат будани онҳоро пеш меронида.

Дар симои Санчо Пансо бошад, нависанда харис дунёро саҳт танкид мекунад. Зеро Дон Кихот ба Санчо вобуд, ки губернатории яке аз қазирохон озодкардаашро ба дод. Лекин дар охир ӯ ин хислатҳои худро барҳам медиҳад. Шахси инсонпарвар мубаддал мегардад. Дар охири асар ҳар ҷаҳонгардӣ карда, Дон Кихот бо дворянӣ ва Санчо Пансо кишоварзӣ машғул мешаванд.

Мунаққиди маъруфи рус В.Г.Белинский дар хусуси он Кихот суҳан ронда, мегӯяд ки агар хислатҳои баҳодурӣ, олинчанобӣ ва вафодорӣ дар ӯ мўҷассама буда, дар ҷойи вақташ қор фармуда мешуданд, бешубҳа ӯ ба қахрамони табдил меёфт. Дарвоқеъ, Сервантес орзу мекунад, ки қудрат бояд на ба ҳаёлот, балки барои ба вўҷуд овардани ояндаи қор фармуда шавад. Беҳуда нест, ки ин асарӣ ӯ аз қатори китобҳои адабиёти ҷаҳонӣ ҷой гирифта, бисёр мутафаккирон баъд ба образҳои он таваҷҷўҳ зоҳир намудаанд.

Бо ин хама шебу фарози қори эҷодӣ асаре, ки ба Сервантес адабиёти Испания шўҳрат овард, ҳамоно романи «Дон Кихот Мунаққиди бузурги рус В.Г.Белинский дар бораи ин асар

бузурги Сервантес ба шўҳрати бузурги худ қомилан «Дон Кихот» давраи нави санъат санъати навтарини ба ринии идеалии роман зарбаи қатъӣ дода, онро ба рўҷу, кунонд. Ин қорро Сервантес на фақат бо ин асарин, балки бо фазилати олиии бадеии он ҳам

«Дон Кихот» ғайри ҷашмдошти муаллифу ноширон қиммат бақте ки дар Мадрид ин асар аз ҷоп баромад, ин асарин асар бовар надохт, аз ҳамин сабаб асар ин қорро китобфурушии музофотҳо роҳӣ карда шуд. Зеро қимматини Сервантес миёни шахру деҳот тафриқаи ҷиддӣ ба ин рўе хонандагони пойтахт танҳо ба осори ин маъруфу машхўр одат кардаанд. Аммо ин роман ба қайдо кард ва танҳо дар давоми соли 1605 панҷ нашр ва ин ширини он ба фуруш рафт. Ҳамин муваффақияти роман ин ширин сохтааст, ки соли 1614 давоми онро нависад, қимматини дуюм назар ба қисми аввал аниқтар ва бар баромадааст.

Дар ин романи равии роман мўқобили таълифи ин ширини мебарояд, зеро ин намуди асарҳо сохти феодалии ин аристократияро химоят ва қонибдорӣ менамуд. Ин намуди мўборизаи зидди романи баҳодурӣ пародия - ин ширини мўборизаи интиҳоб намуд. Ӯ ба ин амалаш ба «равии романи ин ширини замонаш зарба зад ва беасосиву бебунёдии ин ширини феодалии аристократияро исбот намуд. Ба қавли ин ширини «сатиравӣ»-и асари Сервантес адабиётро «ба ин ширини ва асаре ба вўҷуд овард, ки дар вай реализми ин ширини танкиди сатиравии ҷаҳони кўҳнашудаи ин ширини феодалии хизмат мекард. Дар маркази романи «Дон Кихот» романи асосӣ идалгон ламанҷӣ Алонсо Киханна ва ин ширини деҳқон қорро гирифтаанд. Дар равии воқеа аввали ин ширини левонафеъл Дон Кихот, дуюмӣ ба хизматгори ин ширини ӯ на сониян ба ҳокими ҳаёлии қазираи Баротарияи бофта мўқобилд. Ин нақшҳоро аз ҷумлаи дураҳшонтарин ва ин ширини нақшҳои адабиёти ҷаҳонӣ донидаанд.

Ин ширини нест, ки дар давоми бештар аз се асар романи ин ширини ин танҳо дар Испания, балки дар саросари ҷаҳон ин ширини ин ширини китобҳои адабиёти ҷаҳонӣ меҳонанд ва қар

Ин асар бешубха бузуртгарин хиссагузори халки Испания Сервантес ба ганҷинаи маданияти ҷаҳонӣ мебошад. «Кихот» ба бисёр забонҳои ҷаҳон, аз ҷумла, ба забони калами адиби маъруф Сотим Улуғзода тарҷума ва нашр гардидааст. Мухтасари адабиёти бадеӣ бо завқи том меҳонанд.

Савол ва супоришот:

1. Маевкеи Данте Алигерӣ дар таърихи адабиёти ҷаҳонӣ чӣ қадар муҳим аст?
2. Омилҳои асосии пайдо шудани адабиёти даврании миллӣ дар Италия ва хусусиятҳои муҳимтарини ин адабиёт.
3. Хусусиятҳои муҳимтарини осори Данте Алигерӣ.
4. Номгуи асарҳои Данте ва мазмуну мундариҷаи онҳо.
5. Инсонпарварӣ - ғояи асосии адабиёти даврании ҷаҳонӣ.
6. Мавзӯ ва ғояи асари Данте «Мазхакаи илоҳӣ».
7. Шарҳ ва тавзеҳи хусусиятҳои сохторӣ, услубӣ, маънавияти асари Данте - «Мазхакаи илоҳӣ».
8. «Дузах», «Аъроф» ва «Ҷаннат» ҳамчун қисматҳои асар ва шарҳу тавзеҳи ин мафҳумҳо.
9. Сонетҳои Петрарка ва хусусияти муҳимтарини онҳо.
10. Жованни Боккаччо ва арзиши ғоявӣ бадеии «Декарта».
11. Адабиёти даврании ҷаҳонӣ дар Испания ва эҷодиёти Сервантес.
12. Қисмати «Васият» - и «Дон Кихот» ва арзиши ғоявӣ бадеии он.

ИСТОРИЯ МИЛЛИЙ ДАР НИДЕРЛАНДИЯ ВА ФАРОНСА

Нуктаҳои асосӣ:

Муҳимтарини адабиёти даврании ҷаҳонӣ.

Риттердамский ва Маевкеи ин адиб дар адабиёти ҷаҳонӣ.

Даврании миллӣ Фаронса ва ҷаҳонӣ.

Ин.

Адабиёти асосии адабиёти ҷаҳонӣ Фаронса.

Рабле ва эҷодиёти вай.

Риттердамский ва Маевкеи эҷодиёти ин адиб.

Даврании миллӣ дар асарҳои XIII-XIV ҷаҳонӣ Италия ба яке аз муҳимтарини адабиёти ҷаҳонӣ.

Даврании миллӣ дар асарҳои XIII-XIV ҷаҳонӣ Италия ба яке аз муҳимтарини адабиёти ҷаҳонӣ.

Даврании миллӣ дар асарҳои XIII-XIV ҷаҳонӣ Италия ба яке аз муҳимтарини адабиёти ҷаҳонӣ.

Даврании миллӣ дар асарҳои XIII-XIV ҷаҳонӣ Италия ба яке аз муҳимтарини адабиёти ҷаҳонӣ.

Даврании миллӣ дар асарҳои XIII-XIV ҷаҳонӣ Италия ба яке аз муҳимтарини адабиёти ҷаҳонӣ.

Даврании миллӣ дар асарҳои XIII-XIV ҷаҳонӣ Италия ба яке аз муҳимтарини адабиёти ҷаҳонӣ.

Даврании миллӣ дар асарҳои XIII-XIV ҷаҳонӣ Италия ба яке аз муҳимтарини адабиёти ҷаҳонӣ.

Даврании миллӣ дар асарҳои XIII-XIV ҷаҳонӣ Италия ба яке аз муҳимтарини адабиёти ҷаҳонӣ.

Даврании миллӣ дар асарҳои XIII-XIV ҷаҳонӣ Италия ба яке аз муҳимтарини адабиёти ҷаҳонӣ.

нав намоён мешавад. Дар баробари дониши амику фази вай забонҳои италянӣ, ислаӣ, забони қадими яҳудӣ омӯхт. Дар эҷодиёти Маргарита Новарская яҳудӣ “Хеттамерон” мақоми ҷудогона дорад. Ин асар аз пайдост, ки дар пайравии “Декамерон”-и Боккаччо иштироку Аммо, азбаски асар фақат аз 72 новелла иборат шуда менамояд, бо унвони “Хеттамерон” (новеллаҳои ҳафтӯза) баъди 9 муаллиф нашр кардаанд. Сужа ва сохтору устухонбандии ба сужети “Декамерон” қарин аст. Арзиши ин асар пеш аз аст, ки дар он ҳаводис ва зиддиятҳои ғоявии давраи бела Фаронса акси худро ёфтааст.

Бонавентура Дебре (тахминан 1510-1543) равшанфигрон ва шайрони бедорфикри франсуз аст, ки адабии Маргарита Новарская камол ёфтааст ва тарбият аз ҷавонӣ машқи шеър намуда, дар дарбори вай иҷро қилиб кардааст. Ин адиб дар пайравии “Сӯҳбати худого” асари худ “Кимволи дунё” (“Бонги дунё”) ном асари хатта навишта ба итмом расонидааст. Дар ин асар, ки аз ҷор дунё ёфтааст, ҳам дини христианӣ - католикӣ ва протестант мавриди тамасхуру мазох қарор додааст. Дар ин ҷо мифологияи қадим ва эҷодиёти шифоҳии халқ ба таъли истифода бурдааст. Дар асоси ҳамин асараш вай ба таъли дини гирифтור мешавад ва алаокибат хешро бо ханҷар мерасонад. Асар дар заминаи киноҳои амику печ дар пеш шудааст. Ҳатто то ба ҳол мазмун ва мантики баъзе аз киноҳои кушуда нашудаанд. Аз назари Дебре дар ин асар чунин барои ҳақиқӣ будани яке аз динҳоро ҷустуҷӯ кардан, баробари қис “санги фалсафа” аст. Як динро аз дини дигар боло гузо ҷустани ҳақиқат аз он бемаънигии расо буданаширо таъки Танкиди иҷтимоии ин асари Дебре дар ҳамин ҳам зоҳир метар дар асари вай асп ва саг ба забон медароянд, аммо аз нобасом бетартибӣ ва берабтии рӯзгори инсоният хомуширо меҳисобанд. Асари дигари Дебре “Аҷоиботи нав ва хан шавқовар” низ мавҷуд аст, ки 92 ҳикояро фаро мегирад. Сужети онҳо аз осори халқ гирифта шудааст. Дар ин ҳикояҳ инсонро бо тамоми вучуд ва аъзоҳои хис ба хандидан менамояд. Дар ин асараш аз Маргарита Новарская ва Франсу таъсир бардоштани Дебре ба назар мерасад.

Франсуа Рабле (1494 — 1553). Дар адабиёти ахл Фаронса Франсуа Рабле аз зумраи чеҳраҳои бузургтарини та

дониши забонҳои атика, илмҳои табиқ, табиқ
дар ҷун адиби ҳаҷвнигор дар тамоми Аврупои
дони

ин аҷои на дар айни ҳол пурпечутобро аз сар
дони 1-1111 таваллуд ёфта аст. Дар 7-солағӣ ўро
мактаби роҳибӣ супориданд. Мактаби роҳибӣ
дунро дони. Аз ҷумла, хонандаи ин мактаб ё роҳибӣ
абдан дони хуқи илмомӯзӣ ва китобхонӣ надошт.
ҷинош ташнаи илму дониш пинҳонӣ ба хондан
ҷабонҳои қадими юнонӣ ва латиниро аз худ намуд,
ҷабонҳои қадими омӯхт ва ба хулосае омад, ки ҳаёти

дони тиббӣ ӯ нест ва ў аз мактаб гурехт.
дар шави яке аз дўстонаш паноҳ ёфт ва дурра ба
дони қадим, илмҳои табиқ ва хосса ба омӯзиши илми
дуи (олҳои дароз ба таботати дардмандон машғул
ҷани танқилуру доктори тибро соҳиб гардид. Аммо бо
ҷамин роҳибӣ гуреза буду халос. Аз ҳамин сабаб, ба
ин бори созиш бо хоқимияти динӣ бояд аз папаи Рим
ҷини тарқ намудани дайр бахшиш пурсад. Бахри ин
ҷини дўсти бачағиаш де Беларо ба Рим фурсати
ҷони на чун қотиби ў ба сафар баромад.

ҷомони на бо фурсат сафар мекарданд, дар ҳар шахр
ҷамуланд, ки ин мувофиқи завқи Рабле буд. Дар Рим
ҷини истоданд ва Рабле бо ин «Шаҳри абайӣ» ба хубӣ
ҷид, ҷабмондаҳои шахомати дерианаи ин шахр, қалисоҳои
ҷабриқунандагону намозгузорон, ки аз ғўшаҳои гуногуни
ҷабиланд, диққати Раблеро ҷалб менамуд. Дар Рим Рабле
ҷиниломатӣ низ алоқа пайдо намуда, бо хоқимони давлатӣ

ҷаминири Фаронсау Аврупо иртибот пайдо мекунад.
ҷини шудан ба афви папаи Рим Рабле ба Фаронса баргашт ва
ҷиниист мустақиман чун рўҳонӣ амал намояд. Аммо Рабле
ини хма шахси диндор набуд ва ба зиндагии пас аз марг
ҷини Рабле соли 1553 дар синни шастсолағӣ вафот кардааст.
ҷини индағии Рабле мамлакатҳои Аврупои Ғарбӣ давраи
ҷини меузарониданд ва буржуазияи нававлд ҷабонбини
ини дин асрҳои мисна ҳукмрон буд, махлуд месохт. Ин замон
ини ташаккул ёфт, омӯзиши табиат, илмҳои табиқ, омӯзиши
ини бонси сар задани нооромӣ ва норозиғии дини католикӣ
ини банд «Ислохоти қалисо» оғоз ёфт. Ислохотгарон ба

муборизаи ошкорои ҳокимияти динӣ баромаданд ва роҳибонро эҳтиром намекарданд. Аз ҷониби дигар ҳоким калисой низ низоми кори худро тағйир дод, озодих таъкибу шиканҷа гирифтोर менамуд, дар оташ сузонда намудҳои дигари ҷазо аз ҷониби диндорон роиҷ гардид. Германия ва Нидерландия миёни ислохотгарон ва католик чанг забона зад. Фаронсаву Англия ва тамоми Австрия гирифт. Дар ҳамин гуна давраи ноороми ҷамъияти Франсуаи Франсуа Рабле «Гаргантюа ва Пантагрюэл» асарҳои ин романи ҳачвӣ ва гуманистӣ ба ҷаҳонӣ овард. Дар асар ҷаҳонбинии нави буржуазии инъикос меёбад. Муаллиф бо истехзои хушхоло асримиенагии тарбия ва таълимро зери танкид мегирад. Роҳибон ва пайравони онҳоро масҳара менамояд. Истехзо ба онҳо ошкоро ва хеле саҳту шадид садо медиҳад. Аз ҷи факултети Сорбони донишгоҳи Париж ин асари Раблеро зараровар ва вайронкунандаи асосҳои дин (католики муфассали ҳақиқати Фаронсаи замони Рабле мебошад. асар Фаронса ва Италияро саёхат намуда, дар дайрҳои зиндагӣ ба сар бурда, дар университетҳо лексия хонда, бар дардмандон машғул гардида, тамоми илмҳои асосии омухтааст. Аз ҳамин сабаб дар асараш нисбат ба ҳамла бештар ва бехтар ҳақиқати замони худро инъикос карда. Романи «Гаргантюа ва Пантагрюел» асари сирф халқӣ сурудҳои халқии франсавӣ ва расму оини гузаштаи алокаманд мебошад. Роман аз панҷ қисм ё китоб ибор қисмҳои якум ва дуюм солҳои 1532-1534 ва се қисми охири дар замони сохти реаксия ва таъкиби гуманистон ба таъри Қисми сеюм соли 1564 баъди вафоти Рабле ба таъри расид низ пайдо шудааст, ки қисми охиринаи роман аз ӯи ҷамъкардаи Рабле аз ҷониби шахси дигар навишта шудааст. Чуноне ки иншора шуд, Раблеро дар таърихи адабиёт «Гар ва Пантагрюэл» машхур гардонидаст. Рабле дар ҷараёни оф ин асари худ аз афсонаҳо дар бораи Гаргантюа, ки дар зиндагии адиб дар байни мардуми Фаронса хеле васеъ паҳн буд, истифода бурдааст. Дар асоси суҷетҳои халқӣ асари ҷи фодоғари ҷаҳонбинии нав ба вучуд омадааст. Рабле ҳамчу инсонпарвар сохтори иҷтимоии асрҳои миёнаро танкид мекар фарханги замони худро бо маланияти асрҳои миёна муқоиса

ва миёнаги давраи эҳро нишон медиҳад. Вай динию инсонро таъриф намуда, аз ҷама гуна боду инсонии заминиро тарафдорӣ мекунад. Инго ноғрат буда, воқеаҳои он бо тасвири ҳаёти ва инсонӣ ё Оргамени ва ниҳоят аз онҳо тавлид мекардад. Рабле воқеаҳои тавлиди фарзанд ва ба муносиби шуданаширо ба тарзи фантастикӣ тасвир мекунад. Инсонии фарзанд муфассал таваққуф менамояд. Фаронсии қадимии асосии асар Гаргантюа мулоҳиза мекунад. Инсонии гуманистиро аз тарбияи схоластикӣ-инсонии боло меузорад. Назар ба маълумоти ӯ дар ин умри инсон танҳо бо аз ёд намудани қодаву нақлуи меърузафтааст, ки Гаргантюа низ ба чунин ҳол нафарид. Нисбидан аз ин ба ғазаб омада, тарбияи кӯлаки инсонии гуманист меусуторанд. Онҳо кадом фарро қай ва ки донаро меоданд. Хангоми истироҳат астрономияро, таърифиро меомӯзонанд. Дар натиҷаи тарбияи инсонии ҳамчун як шахси диндори бофарҳанг ба воқеаҳои ин роҳ инсонпарвариро ба монастир (қалъаи динӣ, тарзи нақлиши роман хучуми шоҳи истилоғар Пикрошол ба инсонии Гранфузе тасвир карда мешавад. Азбаски инсонии осоиштагӣ буд, барои химояи кишвари худ ин роҳро дар асар вай ҳамчун як шахси ватаппарвар ва ба инсонии осоиштагӣ баромадкунанда тасвир шудааст. Дар ин асар омирада шудааст, ки сарвари монастири Тесеи — Жан ба инсонпарварии худ аз болои шоҳи истилоғар Пикрошол нақли мекардад.

Дар тасвири ҳаёт дар монастири Тесеи оро бо калисоҳои инсонии гузашта, афзалияти оро нишон медиҳад. Дар Рабле дар монастири Тесеи ҷавонон ва духтарони соҳибзавк дар мебаранд. Бинобар ин дар ин ҷо шоҳи «дйлат хар чӣ оро онқу» ҳукмфармо будааст. Одамон дар ин ҷой бо инсонии умр ба сар мебаранд. ки ин як тасаввуроти ҳаёлии инсонии ҳаёт мебошад. Яъне зодагонҳо бар ивази меҳнати инсонии тасвир карда, мардуми меҳнатиро ҳамчун инсонии нависанда дар монастири Тесеи асосан тарзи инсонии нишон додааст. Яъне зодагонҳо бар ивази меҳнати инсонии романи оиди тавлиди Пантагрюэл, тарбияи ӯ ва инсонпарвар-гуманистон, тахсилӣ ӯ дар донишгоҳ ва

хамчун падараш Гаргантюа диндори маърифатпарвар ба ӯ хикоя карда мешавад. Пантагрюэл низ ҳамчун падараш мекунад. Дӯсти ӯ Панурх аз бисёр ҷиҳат ба дӯсти пантонандӣ дорад. Танҳо Жан аз дехот буду Панург аз шахс тарик дар ду китоби аввали роман инкирози асрҳои милода шуда, кувваҳои нав ба воситаи образҳои Пантагрюэл тасвир карда шудаанд. Гаргантюа ва Пантагрюэл дӯст шуда, муттаҳид мегарданд, ки он кувваи бузург аст. Се китоби дигари роман аз ду китоби аввала фарқ мекунанд. Дар ду китоби аввал ғояи боварӣ ба оянда, ки хоси дарвинизми Фаронса буд, мавқеи асосиро ишғол карда бошад, китоби охириин яъсу ноумедӣ, ки ба давраи минбаъдаи Фаронса хос аст, ифодаи худро ёфтааст.

Китоби сеюм аз саёҳати Пантагрюэл ва Панург оғоз китобҳои чорум ва панҷум ба тасвири муфассали ҳам бахшида шудааст. Онҳо дар давоми саёҳати худ шохидҳои аҷоибу ғароиб мегарданд. Чунончи, дар китоби панҷум дар шудани онҳо оварда мешавад. Дар он тасвир карда шудааст, ҷазира ҷўлидамўйҳо хукмронӣ карда, ба мардум ҳамеша таалдӣ менамоянд ва ҳатто Пантагрюэл ва Панургро менамоянд. Пантагрюэл ва Панург бо душворӣ аз маҳбас дар роҳ ба гуруҳи дарвешон дучор меоянд. Дарвешон ҷўлидамўйҳо суҳан ронда меғўянд, ки дар ояндаи наздик дар Аврупо гурбаҳои ҷўлидамўй хукмронӣ хоҳанд кард. Пантагрюэл ва Панург ба назди шишаи асрорангез мерасанд, асрорангез ба забон даромада меғўяд, ки «Бинўш!». Яъне бар он аст, ки ояндаро фикр накарда, роҳати имрўзаатро диде.

Гарчи роман дар сабку услуби рўе офарида шудааст, кавии воқеиятро фарогир аст. Роман маводи зиёди халқӣ, шарҳи шахсиятҳои бузурги таърихӣ, тафсил ва шарҳи одагҳои гувоҳаҳои таърихию дарбар гирифта, дар асар ҳислатҳои инсонӣ, аз қабилӣ қаҳрамонӣ, инсондўстӣ, ҷавонмардӣ, максималноки вақт ва омўзиши илм ташвиқ мешавад. Бо тараққиёт, даъват ба омўзиши илму дониш дар қисми дуюм аз ҷумла, дар мактуботи Гаргантюа ба Пантагрюел равшан мерасад. Дар он Гаргантюа ба сифати гуманисти солҳу аҳамияти илму дониш суҳан меғўяд ва писари худро ба омўзиши илм даъват менамояд. «Ҷавонии худро барои тақмили илм ва сарфа бояд қард» чунин аст ҳулосаи қисми дуюми асар.

Ҷантанин аввали роман бо хонандаш мулоқот менамояд. Ҷантанин Суқротро, ки ҳеле оддӣ ва шахси дар ҳақиқат буд, мисол меорад ва таъкид месозад, ки ҳақиқат аз ғайри ҳақиқат донишмандон буд. Баъди ин Ҷантанин менамояд, ки «Оё боре сагеро дидаед, ки аз Ҷантанин сарро ёфтааст? Бибинед, ки саг онро чӣ тавр меғўяд. Чӣ тавр нигоҳ медорад, чӣ ҳел бо дандонҳояш меғўяд, чӣ тавр ба охистагӣ мешиканад, чӣ тавр болоқагона чӣ ҳел ба охистагӣ мешиканад, чӣ тавр болоқагона чӣ ҳел мемакад, барои чӣ ин ҳама захмат, чӣ лозим аст, ки ин ифлос. Маълум: Саг мехоҳад аз ин устуҳон ҳақиқатро бинакад. Ба ҳама маълум, ки ин хўроки бомаза аст, ки ин мехоҳам, ки Шумо, дўстони азизам, китоби инро бинакад, ламс намоед, бодиккаг хонед ва мағзаширо бинакад, ки ин асар яке аз ёдгориҳои бехтарини маданияти инсонӣ аст. Ин асарҳои шоиштаи адабиёти Фаронса буда, дар ҳақиқат ин ҷантанин чамбият ва адабиёти фаронсаӣ ҳиссаи арзанда

ро фаро мегирад. Гуманисти ба назар намоёни Фаронса буда, ӯ ба ҳақиқат, донишманди соҳаҳои адабиёт, таърих, фалсафа, ҳақиқатро ишроҳта шудааст, баробари ҳамаи ин табиб ва ҳақиқатшинос низ буд. Рабле дар ин давр ҳамчун дигар китоби Фаронса бештар ба ҳаёлпарастӣ дода шуда буд. Бо ин ҳақиқат ин муҳаббати нисбат ба инсон доштаи Рабле кам

наст. Инчунин устоди суҳани бадеӣ дар инъикоси ҳар як воқеа ва ҳақиқатҳои қаҳрамононаш барои пеш рондани ғояҳои худ дар ҳақиқат қалам рондааст. Ҳатто интиҳоби номи қаҳрамонон ва ҳақиқатҳои инъикоси онҳо низ аз ҷониби муаллиф бо мақсади муайяне ба ҳақиқат шуда. Онҳо барои амиқтар гардонидани ғояи асар шудаанд. Чунончи, ҷазираҳои Конфе, Ганабон, Тенерпол шудаанд, ки ин воқеа аз забони қадимаи яҳудиён гирифта шудааст, ки ин воқеа аз забони қадимаи ифода менамояд. Ё худ инчунин лурўя, дузд, ҷинояткорро ифода менамояд. Ҳамин тарикат, Ҷантанин маънои гурӯҳи гуфтанро дорад. Ҳамин тарикат ин асари худ дар таърихи адабиёти инсонпарваронаи Фаронса ифода менамояд.

Ҷантанин арзандаро ишғол намунааст. Ҷантанин «Ҷўе дар Англия». Дар асри XVI Англия аз мамлақати Англия ба давлати сармоядорӣ табдил меёбад ва дар он ҷантанин буржуазӣ вусъат пайдо мекунанд. Дар охири асри XVI Англия аҳолии халқ тоқатфарсо гардида, помешчиҳои Англия деҳқонро забт намуда, он заминҳоро ба ҷароғҳо

табдил дода буданд. Дар натиҷа ин ҳолат боис кишоварзон гардид. Дар мамлакат адади бенавоён рӯи исёнҳо шӯриши дар соли 1549 бо сардории Роберт Куммер меравад.

Адабиёти давраи бедории миллии Англияро бо тақсим кардан мумкин аст. Марҳилаи аввал Реформатсия дар Аврупо ҳамзамон аст. Дар мармуносибат ба дин ва қалисо барои гуманистони давр мубрамтарин ба шумор мерафт. Ӯ худ марҳилаҳои ташаққули адабиёти бедории миллии Англияро ба кардаанд. Марҳилаи аввал нимаи дуввуми асри XV ва соли асри XVI – ро дарбар мегирад. Хусусияти муҳим давраи адабиёт ин аст, ки дар ин марҳила адибон бостонии адабиёт ва тамаддуни қадимро ҷиддан оғоз чанбаъҳои ғоявии адабиёти даврони қадим истифода бурдани сифатан наво офариданд. Дар Англия марҳилаи гулгулшукуфонии адабиёт асрҳои XVI ва ибтидои асри фаро мегирад, яъне то даврони фаоти Шекспир. Дар дуввум бошад мубориза алайҳи дин ва қалисо оғоз муборизаҳои шадиди ғоявӣ оғоз ёфт. Дар соли 1534 фармони шох Генрихи VIII дар Англия ислоҳот гузаронид ба гуфайли он ба инкишофи адабиёти гуманистӣ фароҳам омаданд. Вобаста ба ҳамин марҳилаҳо вақилии давраи бедории миллиро низ ба ду ғуруҳ тақсим намудан мумкин аст. Яке аз вақилини ба ҷашм намоёни марҳилаи аввали адабиёти миллии Англия Вилям Ленгленд (1332-1400) ба шумор Асари машхуртарини ин адиб “Ҳаёлот бобати Пётри чуғ шумор рафта, асар характери аллегорикӣ (маҷозӣ-рамзӣ) Асари мазкур дар жанри ҳаёлот-афсона, видение навишта Сужети асар дар ҳобу ҳаёлоти адиб руҳ додааст. Умумуан маорифпарварай ва адабиёти даврони бедорӣ услуби рӯи иборасе ҳобу ҳаёл аз услубҳои муҳимтарин ва марказии бадеӣ аст. Дар ҳобу ҳаёлот ҷустани ҳақиқат аз масъалаҳои шумор меравад. Ғайр аз ин дар марҳилаи мазкури адабиёти номҳои Франсис Бекон, Жеффри Чосер, Кристофер Марло, Том барин намоёндогони барҷастаи адабиёти Англияро зикр гузаштан зарурат дорад, ки дар раванди инкишофи адабиёти миллии Англия саҳми арзанда доранд. Ҳизматҳои муҳимтарини дар адабиёти Англия дар ҳамин аст, ки адиб дар баробари ист

табдил дода буданд. Дар натиҷа ин ҳолат боис кишоварзон гардид. Дар мамлакат адади бенавоён рӯи исёнҳо шӯриши дар соли 1549 бо сардории Роберт Куммер меравад.

Адабиёти давраи бедории миллии Англияро бо тақсим кардан мумкин аст. Марҳилаи аввал Реформатсия дар Аврупо ҳамзамон аст. Дар мармуносибат ба дин ва қалисо барои гуманистони давр мубрамтарин ба шумор мерафт. Ӯ худ марҳилаҳои ташаққули адабиёти бедории миллии Англияро ба кардаанд. Марҳилаи аввал нимаи дуввуми асри XV ва соли асри XVI – ро дарбар мегирад. Хусусияти муҳим давраи адабиёт ин аст, ки дар ин марҳила адибон бостонии адабиёт ва тамаддуни қадимро ҷиддан оғоз чанбаъҳои ғоявии адабиёти даврони қадим истифода бурдани сифатан наво офариданд. Дар Англия марҳилаи гулгулшукуфонии адабиёт асрҳои XVI ва ибтидои асри фаро мегирад, яъне то даврони фаоти Шекспир. Дар дуввум бошад мубориза алайҳи дин ва қалисо оғоз муборизаҳои шадиди ғоявӣ оғоз ёфт. Дар соли 1534 фармони шох Генрихи VIII дар Англия ислоҳот гузаронид ба гуфайли он ба инкишофи адабиёти гуманистӣ фароҳам омаданд. Вобаста ба ҳамин марҳилаҳо вақилии давраи бедории миллиро низ ба ду ғуруҳ тақсим намудан мумкин аст. Яке аз вақилини ба ҷашм намоёни марҳилаи аввали адабиёти миллии Англия Вилям Ленгленд (1332-1400) ба шумор Асари машхуртарини ин адиб “Ҳаёлот бобати Пётри чуғ шумор рафта, асар характери аллегорикӣ (маҷозӣ-рамзӣ) Асари мазкур дар жанри ҳаёлот-афсона, видение навишта Сужети асар дар ҳобу ҳаёлоти адиб руҳ додааст. Умумуан маорифпарварай ва адабиёти даврони бедорӣ услуби рӯи иборасе ҳобу ҳаёл аз услубҳои муҳимтарин ва марказии бадеӣ аст. Дар ҳобу ҳаёлот ҷустани ҳақиқат аз масъалаҳои шумор меравад. Ғайр аз ин дар марҳилаи мазкури адабиёти номҳои Франсис Бекон, Жеффри Чосер, Кристофер Марло, Том барин намоёндогони барҷастаи адабиёти Англияро зикр гузаштан зарурат дорад, ки дар раванди инкишофи адабиёти миллии Англия саҳми арзанда доранд. Ҳизматҳои муҳимтарини дар адабиёти Англия дар ҳамин аст, ки адиб дар баробари ист

табдил дода буданд. Дар натиҷа ин ҳолат боис кишоварзон гардид. Дар мамлакат адади бенавоён рӯи исёнҳо шӯриши дар соли 1549 бо сардории Роберт Куммер меравад.

Адабиёти давраи бедории миллии Англияро бо тақсим кардан мумкин аст. Марҳилаи аввал Реформатсия дар Аврупо ҳамзамон аст. Дар мармуносибат ба дин ва қалисо барои гуманистони давр мубрамтарин ба шумор мерафт. Ӯ худ марҳилаҳои ташаққули адабиёти бедории миллии Англияро ба кардаанд. Марҳилаи аввал нимаи дуввуми асри XV ва соли асри XVI – ро дарбар мегирад. Хусусияти муҳим давраи адабиёт ин аст, ки дар ин марҳила адибон бостонии адабиёт ва тамаддуни қадимро ҷиддан оғоз чанбаъҳои ғоявии адабиёти даврони қадим истифода бурдани сифатан наво офариданд. Дар Англия марҳилаи гулгулшукуфонии адабиёт асрҳои XVI ва ибтидои асри фаро мегирад, яъне то даврони фаоти Шекспир. Дар дуввум бошад мубориза алайҳи дин ва қалисо оғоз муборизаҳои шадиди ғоявӣ оғоз ёфт. Дар соли 1534 фармони шох Генрихи VIII дар Англия ислоҳот гузаронид ба гуфайли он ба инкишофи адабиёти гуманистӣ фароҳам омаданд. Вобаста ба ҳамин марҳилаҳо вақилии давраи бедории миллиро низ ба ду ғуруҳ тақсим намудан мумкин аст. Яке аз вақилини ба ҷашм намоёни марҳилаи аввали адабиёти миллии Англия Вилям Ленгленд (1332-1400) ба шумор Асари машхуртарини ин адиб “Ҳаёлот бобати Пётри чуғ шумор рафта, асар характери аллегорикӣ (маҷозӣ-рамзӣ) Асари мазкур дар жанри ҳаёлот-афсона, видение навишта Сужети асар дар ҳобу ҳаёлоти адиб руҳ додааст. Умумуан маорифпарварай ва адабиёти даврони бедорӣ услуби рӯи иборасе ҳобу ҳаёл аз услубҳои муҳимтарин ва марказии бадеӣ аст. Дар ҳобу ҳаёлот ҷустани ҳақиқат аз масъалаҳои шумор меравад. Ғайр аз ин дар марҳилаи мазкури адабиёти номҳои Франсис Бекон, Жеффри Чосер, Кристофер Марло, Том барин намоёндогони барҷастаи адабиёти Англияро зикр гузаштан зарурат дорад, ки дар раванди инкишофи адабиёти миллии Англия саҳми арзанда доранд. Ҳизматҳои муҳимтарини дар адабиёти Англия дар ҳамин аст, ки адиб дар баробари ист

кисм иборат буда, дар қисми аввал ҳаёт ва тартибу қонун мазамнат карда мешавад. Муаллиф дар ҷараёни тасвири соҳибони мулки хусусиро саҳт танқид мекунад. Назар муаллиф дар он ҷое ки сохтори моликияти хусусӣ авҷ гирифта, қардани қорҳои давлатӣ душвор мешавад.

Қаҳрамони асар Рафаел ба Томас Мор муроҷият карда «Гӯсандони шумо онҷунон гурусна хастанд, ки ҳатто одамон тайёранд». Бо ин муаллиф ба он ишора мекунанд, ки мулкдорон аз дасти деҳқонон заминҳои худро қасри қароғоҳ табдил медоданд. Томас Мор дар асарҳои худ дарбориёни ӯ бо нафрат нигоҳ мекунад. Дар асар оварда Рафаелро шох ба дарбори худ даъват менамояд. Ӯ дар деҳқонӣ ҳасади, беадолатиро дида ба Томас Мор маслиҳат медиҳад, ки дарбор дуртар бошад. «Аз шоху дарбор дуртар истед. Эҳтиҷоти фирқ мекунед, ки бо маслиҳатҳои муфиди худ ба мерасонед. Лекин дар назди шох будан пурдашар аст. Шуморо намегирад. Агар покҷиҷдон бошед, ҳар як лақаб дар дарбор бо ҳавфу ҳагар мегузарад», - мегӯяд ӯ. Томас Мор қисми дуюми асари худ доир ба тартибу қондаҳои қазир батафсил истода мегузарад. Ин гуна оҳангу мотивҳо дар асар адибони форсу тоҷик, низомӣ, Дехлавӣ, Ҷомӣ ва дигарон низ мавҷуд аст.

Ҷолиби диққат аст, ки воқеаҳои қисми дуюм бо воқеаҳои аввал ба ҳам вобаста карда шудаанд. Агар дар қисми аввал қондаҳои Англия танқид карда шуда бошад, дар қисми дуюм қазираи Утопия таърифу тавсиф карда мешавад. Вай бо ҳамаи ҷиҳатҳои худ ба ҳамаи қисмҳои асар муроҷият мекунанд. Назар ба гуфти қаҳрамони асар Рафаел дар кишварҳои мулки хусусӣ нест. Дар ин қазира дар муносибати байни одаму барои муносибат бо кишварҳои хориҷа лозим аст. Дар ин ҷо муносибати ҷисмонӣ ва меҳнати ақлӣ ҳеч гуна тафовут нест, ҳама муносибатҳо ба ҳам баробар аст.

Баробари ҳамаи ин афкори пешқадам дар «Утопия» омили дар ин қазира мавҷуд будани ғуломон ва мақоми дин низ муносибати муносибати асарӣ ӯро, ки тарғиб қардани ҷамъияти мебошад, то андозае паст ғардонидаст. Инҷунин муаллиф барои роҳ ва ҷӣ гуна ба вучуд овардани кишвареро ҳамчун Утопия намедиҳад. Қатъӣ назар аз ин норасониҳо Томас Мор бо ин асар ғояи муҳимиро ҳамчун баробар будани одамон дар ҷамъияти

Ҷамъияти ҷамъият ҳамчун яке аз бунёдқорони ҷамъияти ҷамъият мебошад. Утопия (1564-1616). Номи мутафаккир ва адиби Утопия Шекспир аз сафи Данте, Боккаччо, Рабле, Де Писча бирин устодони бузурги давраи Эҳё ҷомӣ мебудаст. Ин адиби бузурги асри XVI ҷамъияти ҷамъияти худ, воқеа-ҳодисаҳои аҷоибии ҷамъияти хоссаи эҷодӣ ба қалам додааст. Асарҳои Шекспир ӯ офаридашуда на танҳо комёбии адабиёти ҷамъияти ҷамъияти адабиёти умумбашарӣ ба шумор мераванд, ки онҳо гарчи зиёда аз 400 сол муқаддам аз ин асарҳо, лекин тамоми зебову таровати худро гум накарда, ҳамаи ин ҳамонро аз саҳнаҳои театрҳои дунё ҷомӣ мебароянд.

Шекспир 23 апрели соли 1564 дар шаҳраи Стратфорд, дар ҷамъияти Ҷинсон ҷойгир буда, ба музофоти Уорришшир ба ҷамъияти тааллуқ дорад, ба дунё омадааст. Падари ӯ ба ҷамъияти на қорҳои савдо машғул шуда, соҳиби обрӯю

дунӣ, то ба дараҷаи сардори шаҳр расида будаст. Дар ин / солағӣ дар мактаби грамматикӣ таҳсил намуда, ҷамъияти ҷомӣ ва юниоро омӯхтааст. Инҷунин дар ҳамаи ҷамъияти ва риторикаи схоластикии асри миёнагири аз ҷамъияти Аммо курси пурраи мактабро аз сабаби ноомоди ҷамъияти нақарда, аз рӯи эҳтиҷ ба фуруши гӯшт машғул ҷамъияти 18 солағӣ бо духтари як фермер издивоҷ мекунад. Дар ҷамъияти соли 1585 ба Лондон меояд. Дар давраҳои ҷамъияти ҳама гуна қори пешомадаро иҷро кардааст, аз ҷамъияти аспони шаҳсоне, ки барои тамошои театр

ҷамъияти ҷомӣ Шекспир дар матбуот соли 1592 пайдо ҷамъияти дар ин давр аллакай актёр ва муаллифи намоишнома ҷамъияти Шекспир фаъолияти андаке дошта, чун драматург ба ҷамъияти барқарордааст. Соли 1599 труппас, ки Шекспир низ аз ҷамъияти он буд, аз ҳисоби маблағи худ театри «Глобус»-ро

ҷамъияти ҷамъияти зиндагиаш дар Лондон Шекспир ба қавонон-ҷамъияти ҷамъияти пайдо намуда, дунёи маънавии худро бой ҷамъияти ҷамъияти барои шаклирии ҷаҳонбинии гуманистиаш ҷамъияти расонид. Соли 1612 Шекспир тарки Лондон намуда, ба ҷамъияти Стратфорд баргашт ва дар ҳамаи ҷомӣ 23-апрели соли 1616

вафот кард. Мачмӯаи нахустини намоишномаҳои ӯ рафикони сахнавиаш Ҳеминг ва Кондел соли 1623 наш осори ӯ то ба мо ду дoston «Венера ва Адонис», «Ду сонет, писаҳо, фочеаномаҳо ва таърихномаҳо боқӣ монда Шекспир на танҳо драматурги номии Англия аст, балки бузургтарин драматурги тамоми дунё ва ҳама даврҳои меравад. Шекспир фарзанди хунарманди оддӣи яке Англия аст, аммо поягузори театри Англия ҳисоб меёбад. Эҷоди асарҳои оригиналии Шекспир ҳама оғоҳӣ доштаданд, ки баромади иҷтимоии ӯро ба назар гирифта муаллифи чунин асарҳои оригиналӣ будани ӯ шубҳа Баъзеи дигарашон аз кам будани маълумот дар бораи истифода бурда, ба эҷодиёти ин драмнависи машҳур бо номиғӯна кардаанд. Онҳо ҳукм баровардаанд, ки як шахси саводи касоӣ надoшта чунин асарҳои барҷаста навиштаданд. Назар ба ақидаи онҳо ҳамаи ин асарҳоро навиштаасту Шекспир онҳоро бо номи худаш нафар Мувофиқи ҳукми онҳо ҳамаи фочеанома ва мазҳақҳоро фарбоби давлатӣ Бекон ва ё граф Ретлен навиштаанд.

Аммо бо вучуди ҳамаи ин чунин «назария»-ҳо беасос аз ҳамзамонии Шекспир драматург ва шoir Бен Чонсон иҷрокунандаи нақши Ҳамлет Томас Беттертон, аввалин Уилям Шекспир адабиётшинос Николас Роу ба ягон асарӣ бо шубҳа нигоҳ накардаанд. Дар нагиҷа пуч будани ин «нафoш» фардиданд ва номи Шекспир ҳамчун муаллифи шодраматургияи ҷаҳонӣ эътироф гардид.

Эҷодиёти Шекспирро ба се давра тақсим мекунанд. Аввали эҷодиёти Шекспир ба замони ҳаракати ватанхоӣ дар ва шикасти «Армадаи мағлубнашаванда»-и Испания рост Бинобар ин дар эҷодиёти ин давраи Шекспир хусусияти ҳаёт зиндагиларастии бештар мушохида мешавад. Ба ин давра мазҳақҳои машҳури «Ром шудани саркаш», «Ду веронагӣ дар шаби тобистон», «Як пула гап сад пула гафго», «Ин ба шмеояд», «Наби дувоздаҳум» ва фачеаномаҳои «Ромео ва Жу ва «Юлий Сезар» хос аст.

Дар давраи дуюм, ки замони тезтундии гуногунҳақиқати Англия ба ҳисоб меравад, дар эҷодиёти Шекспир фаҳмиши зиддият ва фочеаи ҳаёти мардум ба назар мерасад. Давра фочеаномаҳои фалсафии ӯ эҷод шудаанд, аз қабили «Х (1601), «Отелло» (1604), «Шоҳ Лир» (1605), «Макбет» (1605).

Ҷанми, ки ба замони режими феодалию ирғичоии Ҷанми мисри ва мардум аз ғалабаи ақоиди гуманистӣ Ҷанмишинд, Шекспир барои пардапӯшона иброз Ҷанми гуманистиаш ба афсона ва ҳаёлот рӯй овардааст. Ки ки инотр трагимазҳақҳои ӯ пайдо мешаванд, ки «Африқонии зимистон» ва «Тўфон» аст.

Ҷанми лириҳо Шекспир асарҳое офаридааст, ки кимати Ҷанми лири доранд. Ҳарчанд осори ғайри драмавии ӯ Ҷанми лириаш шўҳрати камтаре доранд, ба ҳар ҳол дар Ҷанми лириро пайдо намулдаанд. Достонҳои «Венера ва Ҷанми лириестсияи дорор», ки дар мавзўҳои мифологӣ ва Ҷанми лири қод гардидаанд, хунармандона буда, аз асарҳои Ҷанми лири навиштаи ҳамзамонанаш бо реалияти амики худ

Ҷанми лириҳои машҳури шoirноии Шекспир 154 сонети ӯ, ки 1598 эҷод гардида, соли 1609 нашр шудааст, низ Ҷанми «Сонет» каллимаи итолиевӣ буда, маънои «садо Ҷанми менамояд. Чун жанри адабиёт сонет ба гуруҳи Ҷанми шомил буда, аз 14 мисраъ иборат аст ва кофияш Ҷанми «a, b, a, b» мебошад. Қонунҳои жанри сонет қатъӣ буда, он Ҷанми 14 мисраъ иборат бошад. Аммо гоҳо аз ҷониби Ҷанми он микдори мисраъҳо ва кофиябандии он тағйирот Ҷанмишнд. Аз 154 сонети Шекспир 74-тои он дар тарҷумайи Ҷанми (Шекспир. Сонетҳо. Душанбе: «Ирфон», 1965) ба Ҷанми нашр шудааст. Шoir дар сонетҳои худ муҳаббати пок, Ҷанми дуст, ному кори нақӯ мондан дар зиндагӣ ва амсоли Ҷанми кардааст.

Ҷанми Шекспир намиранда аст, умри абадӣ дорад. Қимати Ҷанми ба давра бештар зоҳир мегардад. Ҳарчанд доираҳои Ҷанми кўшиш намулдаанд, ки мероси ин нобиғаи ҷаҳониро Ҷанми камарзиш нух зананд, вале худӣ ҳаёт эҳтиёҷи Ҷанми ба асарҳои гуногунҷанру гуногунмавзўи Шекспир Ҷанми ва ин мерос дар сабзии маърифати инсонӣ ҳисса Ҷанми.

Ҷанми Ҷанми Ҷанми он адибони нобиға аст, ки барои мардуми Ҷанми деринаи шиносӣ дорад, зеро «асарҳои гаронмоияи ӯ Ҷанми, ки аз Магриб то Машрик роҳ мепаймояд ё худ дарёи Ҷанми, ки бо ҳазор печу тоб ҷорист ва ҳар соат шохобҳои тозае Ҷанми - ин дарё ба укёбуси маданияти ҷаҳонӣ рафта Ҷанми Шекспир дар асарҳои худ ба муқобили адабиёти динӣ-

схоластики асрийёнагӣ баромад карда, ҳаёти умедҳои онро боло бардоштааст. Барои ҳамин ҳам Шекспир вожаи «инсон» хеле баланд садо медиҳанд. асарҳои Шекспир на танҳо бо касбу кори худ, балки бо худ ифтихор менамоянд. Чунончи, агар Грацио ҳукми Данияро «шоҳи аҷоиб» гӯяд, Ҳамлет суҳанони дӯсташро хақиқӣ буд» гӯён ислоҳ мекунад. Ба саволи «Худат ки Лир Кент «Ман одам ҳастам» гӯён ҷавоб медиҳад.

Асарҳои Шекспир, ки дар онҳо хиссиёти инсонӣ, баланди дар ӯ буда суруда шудаанд, аз асарҳои кӯ адибони дарбор фарқ мекунанд. Ин буд, ки асарҳои ӯ д гуногун ба сахна гузошта мешуданд. Ин асарҳои ӯ одамони давлатманди Лондон намоёндогони мардуми тамашо мекарданд. Чунки асарҳои Шекспир барои мардум офарида шуда буд. Барои ҳамин ҳам яке аз ҳа Шекспир дар бораи ин санъаткори аҷоиб суҳан ронда гӯф ба халқ муроҷиат карда буд!

Дар сонетҳои Шекспир ғояҳои дӯстӣ, ишқу муҳаббат назари инсонпарварӣ талқин шудаанд. Дар баробари тасвир ҳодисаҳои иҷтимоие, ки барои шаронги ҳамон давр муҳим афкори фалсафии шоир дар ин сурудҳо инъикос гарду Сурудҳои ба қалами Шекспир мансубида бо драматизми худ ва хусусияти ба худ хосе, ки задухӯрди ҳар як суру мисраи охири ҳал мегардад, қобили таваҷҷӯҳ мебошанд. Ф мазҳака ва хроникаҳои Уилям Шекспир офарида дар драматургияи ҷаҳонӣ ба аҳамияти бузург моликанд. Д муборизаҳои иҷтимоии даври худро, нобаробарӣҳои замонашро санъаткорона тасвир кардааст. Драмаҳои Шек асоси воқеаҳои ҳаёти, бо реализми чуқур сайқал дода шуда ин ба қалби китобхон ва тамошобин роҳ ёфта таво Мувофиқи анъанаи замонаш Шекспир асотир ва афсонаҳо, м таърихиرو омӯхта аз онҳо ба тарзи эҷодӣ истифода бурд ва с нав қор карда ба афсонаҳои қадима ғояву мазмуни нав бахши натиҷа драмаҳои тозамазмун ба вучуд омаданд.

Гарчанд мавзӯи ин писеаҳо аз афсонаҳои гузаштаи дур шудаанд, лскин Шекспир ба воситаи ин асарҳо воқеаҳои замони худ муҳим ва аҳамиятнокро тасвир карда, барои муҳ худро нисбат ба замон, ба ҷамъият нишон додан ҳаракат Гарчанд драмагург Отелло, Ромео ва Жульеттаро бо либоси Ҳамлетро ҳамчун шаҳрванди гузаштаи дури Дания, Макб

Мин, Шох Лирро ҳамчун вакили Британияи қадима ми инъирмонӣҳо бо қалби худ, бо ҳаракати худ, бо ҷамъуи вакили типикии Англияи давраи Эҳе

Мини бо қисмати фочеавии Шох Лир, ки ин дини, тоҷу тахт шуда ӯро сарсону саргардон ӯро мепишад; дар симои Отелло ва Дездемона ини ноқ ва муқобилони шӯҳрат ва манфиатпарастиро ини дунӣ зиндон – зиндони хеле намунавӣ! Дар он инкисоб, канахона ва дорҳо ҳастанд, ки аз ҳама инъишад!» – гуфтани Ҳамлети ба зулм, ба беадолатӣ, инъишад танҳо мубориза бурданро мешунаванд ва ба ин Шекспир мансуб будани ҳамаи ин воқеаҳои гурра ин барои ҳамин ҳам Бен Ҷонсон Шекспирро «қалби худ» гӯфтааст.

Дар ин давраи эҷодиёти худ ба воқеа-ҳодисаҳои ин халқ асос намууда, «Генрихи V», «Ричарди III», «Генрихи IV», «Генрихи V» барин хроникаҳои ин асарҳои худ ба муқобили урфу одати феодалии Ҳимоя намудани ягонагии давлат мавзӯи асосии Шекспир буда, ҳар як асари ба ин силсила дохилшаванда инъишадри шарӣ обутоб дода шудааст.

Дар Генрихи V-ро ҳамчун шоҳи муборизи роҳи инкисоб намууда, ӯро ба Ричарди II, Генрихи VI барин инъишад, беирода, Ричарди III барин шоҳи золим ва барои инъишад истиқлоли кишвари худ очиз муқобил мегузорад. Дар хроникаҳои худ қатъи назар аз ба қадом унвон, ба чи инъишад будани вакилони табақаи боло ба воситаи танқид инъишад бехуда ва нозеби онҳоро бераҳмона фош менамояд. Инъишад Шекспир на танҳо дар асоси асотир ва афсонаҳо, муборизаҳои сиёсӣ вобаста буда, аксарияти онҳо дар инъишад ва ба тарзи эҷодӣ истифода бурдани воқеа инъишад вобаста ба замони зиндагии адиб офарида ин ҳама дар драматургияи ҷаҳонӣ, махсусан дар тараққиёти инъишад хиссаи муносибе мебошанд.

Инъишад фарҳангии ин драмагурги бузург, ки дар таърихи инъишад ҷаҳон бо шохасарҳои худ хиссаи муносиб дод, бо ғояҳои халқпарварӣ обутоб дода шудаанд. Шекспир инъишад бақои болонии ҷамъиятро тасвир накарда, дар як қатор инъишад вакилони халқи оддӣ – хизматгорон,

хунарпешагонро низ тасвир кардааст. Гўрқобхо «Ҳамлет», хизматгортон аз «Ромео ва Жулетта» донишманд аз «Шоҳ Лир» барин нақшҳо дар асарҳои тез ба чашм мерасанд. Ин ҳол боз як маротиба ба халқ бо муҳаббат назар кардани драматурги соҳибистеъоддин халқ бо меҳру муҳаббат назар карда шудааст, дар умедҳои хуби халқ ифодаи худро ёфтаанд, ин асар инсонияти тараққипарвари ҷаҳон дўст медорад, эҳтирос ба қалби худ наздик медонад.

Дар хусуси китобхон ва тамошобинро ба гардонидани асарҳои адибони он замон, аз ҷумла мунаққид ва адабиётшиноси маъруфи рус Н.А.Добролюв гуфта буд: «Ин нависандагон чунон тезфаҳм, соҳиби истисно буданд, ки онҳо ба воситаи қувваи шуури худ мафҳуми пешравиرو дарк карда тавонистанд. Ҳол он, ки Ҳамзамони онҳо ин мафҳумот ва пешравиро бо ёрии ҳустуҷўй мекарданд. Гайр аз ин он ҳақиқатро, ки олимони бо ёрии назария таҳлил мекарданд, нависандагони бузург диданд ва онро дар ҳолати амалӣ нишон дода тавонистанд. Тавр онҳо дар давраи маълум вақилони қомили дараҷаи одамон шуда хизмат кардаанд. Онҳо мақоми адабиёти баде бардоштанд. Ба қатори арбобони таърихӣ, ки ба инсон равшан фаҳмидани майлҳои табиӣ ва қувваҳои зинда додаанд, гузаштанд. Шекспир ана ҳамин ҳел инсон писеаҳои ў ҳамчун кашфиёт дар соҳаи хиссиёти инсонӣ бастанд. Фаъолияти адабии ў шуури одамонро ба якҷанд бардошт, ки ҳеч кас ба он то ҳол набаромада буд ва ин зинаи файласуфон фақат аз дур нишон медоданд. Сабаби умумҷаҳонӣ шўҳрат пайдо кардани Шекспир низ ана дар ин рў, яқҷанд зинаи тараққиёти инсоният бо номи ў вобаста. Дигар мутафаккирони бузурги асрҳои минбаъда низ асарҳои Шекспирро бо эҳтироми хосса қайд кардаанд. Шекспир ба бисёр забонҳои халқҳои ҷаҳон, аз ҷумла, тоҷикӣ ва ўзбекӣ тарҷума шуда, намоишномаҳои ў аз репертуарҳои мо мустаҳкам ҷой гирифтаанд.

³ Н. А. Добролюбов, Зулмат индида нур, Ўздавнашр, Тошкент, 1956 б.тлар.

Синол ва сулоринот:

Синол ва сулоринот дар Фаронса дар давраи

Синол ва сулоринот дар Фаронса дар давраи

Синол ва сулоринот дар Фаронса дар давраи

Синол ва сулоринот дар Фаронса дар давраи

Синол ва сулоринот дар Фаронса дар давраи

АДАБИЁТИ АВРУПОИ ҒАРБӢ ДАР АСРИ ҶАРАЁНҲОИ АДАБӢ

Нуктаҳои асосӣ:

1. Ҷараёнҳо ва равияҳои маҳсули инкишофи адабиёт
2. Чон Милтон ва фаёолияти эҷодии вай.
3. Адабиёти Испания дар асри XVII.
4. Лопе де Вега ва асарӣ ӯ «Чаймаи ғусфандон».
5. Адабиёти немис дар ин давра. Хёте ва осори ӯ
6. Намояндагони адабиёти ин давраи Фаронса: Лафонтен, Буало.

Дар асри XVII дар Испания вазъияти ба худ хоси саноатӣ ҳукмфармо буд. Дар ин кишвар дин ва калисо ҳукмронӣ мекард. Дар ин давра дар ин мамлакат ҳукми суди калисоӣ қарор дода шуд, ба мамакатагро диндорон идора мекарданд.

Дар охири асри XVII мамлакат иқтисодӣ пешниҳод кард. Маҳсусан ҳолати кишвар баъди ғалабаи англисҳо флоти испании “Армадаи мағлубнашаванда” хароб шуд. Истихроҷи тилло аз Амрико қатъ гардид ва мамлакат қашшоқӣ дучор шуда, истеҳсоли маҳсулоти хочагии саноат хеле паст рафт. Дар натиҷа норозигии мардум ба қарор шӯришҳои халқӣ баён карда шуданд. Ҷавобан ба ин зулму таадиро боз ҳам ғузур гардониданд. Дар Испания полисӣ қарор карда шуда, ҳоло дар он қой сохтори мустақкам нагардида, адабиёти буржуазӣ низ ба вучуд наомад. Бинобар ин ҳам намояндагони адабиёт ва фарҳанги пешкада ба ҳаракатҳои халқӣ-демократӣ пайравӣ менамуданд.

Пеш аз он, ки дар бораи адабиёти ин давра суҳан раёни равия ва ҷараёнҳои адабии он маълумоти мухтасар дошта шуд, дар бораи асарҳои хоси ҳар яки онҳо ба тасаввур наомад, дар бораи асарҳои ин равияҳо офаридашуда рондан аз имкон берун аст.

Дар асри XVII дар Испания асосан се ҷараёни адабӣ маълум аст:

- ↓ Реализм.
- ↓ Классисизм.
- ↓ Барокко.

Реализм аз вожаи латинии **realist** (реалист) гирифта шуда, маъноаш шайъӣ, ҳақиқӣ гуфта шуда аст. Он яке аз услубҳои эҷодӣ ва маъноӣ усулҳои тасвир дар адабиёт ва санъат аст. Хусусияти

реализм, ки ба худӣ ҳаёт хеле наздик ва монанд аст, ба худӣ ба худӣ ҳаёт хеле наздик ва монанд аст. Реализм монандии зоҳирӣ ва рӯйқиро дар назар мегирад. Реализм ғайр аз тасвири ҳаққонии ҷуғрафия ва ҳаққонии табиқӣ дар назар мегирад. Реализм Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад.

Реализм дар Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад. Реализм дар Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад. Реализм дар Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад.

Реализм дар Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад. Реализм дар Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад. Реализм дар Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад.

Реализм дар Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад. Реализм дар Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад. Реализм дар Аврупои ғарбӣ дар асри XVII ҷараёни адабиётӣ мебошад.

классисизм аз тасвири халқ ва ҳаёти ӯ ҳазар карда, худ маданияти дворянӣ, аристократӣ ва дарборӣ вобаста мекард. Вақте ки дар асри XVIII ҳукмронии дворянӣ классисизм ҳам аз майдони адабиёт берун рафт.

Барокко аз лафзи италийёиҳо гирифта шуда, маънои гуфтан аст. Ин услубест, дар санъати охири асри XVI ва асри XVII дар Аврупо авҷ гирифта буд. Ҷанбаҳои зиёти карнавалҳо, маросимҳои тантанавӣ ва хусусиятҳои ифодаи илмӣ ҳузъиёти барокко буда, онро чун зухуроти умумӣ (хамранги Готика ва Эҳё) ифода менамуданд. Барокко феодализм ва муҳолифати дину иҷтимоӣро таҷассум ва портретҳо мавқеи инсонро дар ҷамъият ифода менамуданд.

Барокко дар Италия, Испания, Фаронса ва Олмон маданияти дворянӣ ба квати санъати давраи Эҳё маъмул ва тақмил ёфтааст. Барокко санъати мураккабу гуногунҷаназариёҷиёни он зебоиро категорияи идеалӣ доништаан намудаанд. Санъати барокко то дараҷае услуби Готика инсонпарвариро пешқадами давраи Эҳёро дар худ нишон дод. Барокко пеш аз ҳама дар санъати меъморӣ татбиқ гашт. Барокко қасру кӯшкҳои бузургу мўхташам, ибодатхонаҳо, гулгашту хиёбонҳо ва ансамблҳои майдону бонғҳо сохта мешаванд. Барокко меъмории мураккабсохту бузургандоза ва шаҳомати мекарданд.

Талқини образҳо, муболиғоти бо ҳам омехтаи санъати ҳаёӣ, тасвири ҳаҷонбахши расму оин ва ҳодисаҳои давраи Барокко мебошанд. Барокко ба адабиёту мусиқӣ низ таъсири калонро гузошт. Барокко ба адабиёту мусиқӣ низ таъсири калонро гузошт. Барокко ба адабиёту мусиқӣ низ таъсири калонро гузошт. Барокко ба адабиёту мусиқӣ низ таъсири калонро гузошт.

Дар асрҳои мавридӣ барокко асарҳо эҷод кардаанд. Дар асрҳои мавридӣ барокко асарҳо эҷод кардаанд. Дар асрҳои мавридӣ барокко асарҳо эҷод кардаанд. Дар асрҳои мавридӣ барокко асарҳо эҷод кардаанд.

Милтон (1607), "Алкимёгар" (1610), "Волпоне" (1611), "Волпоне" (1607), "Алкимёгар" (1610) дар адабиёти ин давраинаи Англия тарғиб шуд. Дар адабиёти ин давраинаи Англия тарғиб шуд. Дар адабиёти ин давраинаи Англия тарғиб шуд. Дар адабиёти ин давраинаи Англия тарғиб шуд.

ин рисола нависанда фан ва динро ба кӯчаи муросо
Дар хамин рисолааш Милтон таълимоти догматик
танқид намуда, таъқид мекунад, ки барои муайян
додани тақдир қисмат дар инсон ғиродати озод
солҳои 60 - 70 - уми асри XVII асарҳои гнеалии Милтон
"Ҷаннаги гумкардашуда", "Ҷаннаги ёфтшуда", трагедия
"Ҷаннаги офарида шудаанд. Дар офаридани до
"Ҷаннаги гумкардашуда" (1658 - 1667) вай аз рив
Таврот истифода мебарад. Дар қисмати аввали исён
алайхи Худо тасвир карда шуда, ин исён бо мағлӯс
итмом расида бошад, дар қисмати дуввуми асар
иснонхо Адам ва Ева тасвир карда шудааст. Асари
"Ҷаннаги ёфтшуда" (1666) аз ҷаҳор китоб иборат
мусохиба ва мунозираи шайтон бо Исо тасвир карда шуда
дар асари аввал "Ҷаннаги гумкардашуда" гоյи "гу
(Вобаста ба хамин Белинский ин асари Милтонро "а
алайхи авторитет" гуён баҳо долааст.) тасвир шуда бош
мавриди назар "шустани гуноҳ" ҳамчун пафос дар мадди
дорад. Дар ин асар симои Исо ҳамчун тимсоли шахси
дории ғиродаи мустаҳкам ва инсонии боқатъият ба тасвир
Вай намунаи волои ақлу идрок ва заковати инсонӣ аст
достон дар руҳияти динӣ офарида шудааст, мазмунҳои
дорад. Ҳамин тариқ Ҷон Милтон дар асоси истифода аз
ривоятҳои қадими динӣ дар услуби хос ва тозаву нав
ғоявии даврони хешро бомаҳорат ба қалам додааст.

Дар ин давра дар Испания низ вобаста ба воқеа
ичтимоӣ ва таърихию фарҳангии давр адабиёти бадеӣ
тозаву нав касб намуд. Дар ин ҷоя хизматҳои адибони равш
дории сабуку услуби хос хеле назаррас аст. Дар адабиёти Ис
ин давра ҳам ҳамон се равияи асосиро дучор омадан му
Яъне классицизм, реализм ва барокко равияҳои асосии
Испания маҳсуб мешавад. Реализми бедории миллий ва давр
Испания нисбат ба мамлакатҳои дигари Аврупо хеле дертар
омад. Аммо ба адабиёти давраи антиқӣ кӯр-кӯрона тақлид
қонуниятҳои онро ба тарихи формалӣ - шақлларасти маҳз
қабул кардани классицизми Испания мавқеи ин сабки
устувор намуд. Новобаста аз ин ҷараёни борокко дар Испания
ба хусусиятҳои дохилию кайфияти менталитети таърихӣ
Испания дар ин мамлакат нисбатан мавқеи калонро доро гард
асри XVII яке аз нависандагони реалист, ки анъанаҳои ре

Полумушфакият идома додааст, Лопе де Вега
миришид.
Дар ин давра драматургияи миллии испан ба шумор
мешавад. Дар ин давра аксидаҳои инсонпарваронаи замонашро
маъмул. Ҳамчун фарзанди замони худ аз андешаҳои
Лопе де Вега адиби сермаҳсултари ни давраи
ини инсонҳои зиёде, аз ҷумла, зиёда аз 200 мазҳака,
сонет, қисса, қиссаҳои 3000 сонет ва романҳои зиёде
дар Испания низ ҳамчун Шекспир дар офаридани
мувоҷиҳаи сарчашмаҳои гуногуни таърихӣ; ҳамчун
ини, понеллаҳои италийӣ, китобҳои муаррихони
иштироки бурдааст.

Дар Испания ҳамчунон ки дар Фаронса буд, шӯҳрат
дар Испания хамин Лопе де Вега дар асарҳои худ
иниширо ба муқобили классицизм равона карда буд.
Дар ин ҷунин мулоҳиза ронда буд: "Санъати нав дар
Испанияро меофарад". Лопе де Вега таъқид менамояд, ки
дар ин классицизм навишташуда аз ҳар ҷиҳат дар байни
ини шӯҳрат пайдо карда наметавонанд.
Негонилаб менамояд, ки ғоҷа бо ханда омехта шавад.
Кист лида мешавад, дар сахна низ ҷунин бояд тасвир
У хусусиятҳои асосии реализмро муайян менамояд ва
дар ин суҳан мекунад. Назар ба ақидаи ӯ драма бояд
дар ин ҳаётро инъикос намояд. Лопе де Вега қатъиян ба
дар ин инъикос классицизм, аз қабиле ғиронагии вақт ва
дар ин ғиромад мекунад. Вай инчунин тарафдори омехтагии
ини ба "наст" аст. ӯ оиди сужети асарҳои сахнаву суҳан
дар ин, ки дуру дароз будани онҳо шарт нест. Зеро
дар ин испан аз ҷунин асарҳо дилғир мешавад. Вай оиди мавзӯ
дар ин асарҳои сахнаву суҳан ронда меғӯяд, ки онҳо бояд дар
дар ин қаҳрамонии инсонро ҳамвора муҷассама намоянд. ӯ як
дар ин пешқадами испан - пайравони худро дар ин бобат
дар ин менамояд.

Лопе де Вега дар асарҳои худ оиди воқеаҳои зиёде дар асру
дар ин гуногун дар байни халқҳои мухталифи олам руҳдода суҳан
дар ин. ӯ дар мавзӯҳои таърихӣ, сиёсий-иҷтимоӣ, ҳаётӣ-маишӣ ва
дар ин ҳаётҳои навиштааст. Мавзӯи асосии эҷодиёти Лопе де
дар ин муаризан шохигарии Испания ба муқобили феодализо ва
дар ин мавригони таққил менамояд. ӯ тарафдори муттаҳидии
дар ин ҳоки Испания мешавад.

Яке аз асарҳои бехтарини ӯ драмаи «Фуэнто Ов» «Чашмаи гӯсфандон» ба шумор меравад, ки мазҳари он тарихӣ ташкил менамояд. Ин асар аз ҷониби муҳаққиқони бехтарини драмаҳои иҷтимоӣ – сиёсии даврони худ ба менамояд. Соли 1476 дар Фуэнто Овехуна ном деҳаи Испания деҳқонон сар мезананд. Ин шӯриш ба муқобили золим Командорро мекунад. Соқинони деҳаи Фуэнто Овехуна Командорро мекунад. Лоле де Вега дар пиесаи худ Командорро на танҳо золим, балки ҳамчун хоини Ватан, ки барои забт кардани Испания ба аҷнабӣён кӯмак расонидааст, нишон медиҳад. XV яке аз масъалаҳои муҳим муттаҳид шудани тамоми Испания ба шумор мерафт. Барои ин мубориза хараҷати озодихоҳӣ ба муқобили истилогарони Мавритания шиддат буд. Хамин тариқ дар пиесаи Лоле де Вега ду воқеаи муҳим ҳудро ёфтаанд; муборизаи деҳқонон ба муқобили феодализм ва тайёрии иёсии феодалҳо ба муқобили шох.

Муаллиф бо ин асари худ ғояи демократияи монархӣ меронад. Танҳо ана хамин нуқта – мекнатқашонро ҳимоят нишон додани Лоле де Вега асари ӯро аз таҳлили ҳукмдорона намуд. Агар чунин намекард, Фуэнто Овехуна оғуштаи шуданаш муқаррар буд. Муносибати ҳақиқии муаллиф нисбат дар талқини симои шохон Фердинандо ва Изабелла, ки тасвир шудааст, мушоҳида мешавад. Шохон дар ибтидои деҳқонон ҷоҳилна рафтор мекунад. Танҳо баъди он, ки оғоҳ мешаванд, онҳоро мебахшанд. Лекин бо вучуди он Командорро талаб мекунад. Деҳқонон бошанд, бо як овоз «Инро Фуэнто Овехуна кардааст!» Баъди ин шох онҳоро медиҳад.

Дар асари Лоле де Вега ҷасорат ва қаҳрамонии халқ ҳудро ёфтааст. Симои марказии асар Лауренсия буда, дар ибтидои ҳаёт духтаракӣ шӯху шаддо ба назар мерасад. Вай ҳам деҳқонбачагон шӯхӣ мекунад. Вай ба дутонаҳои худ меғӯяд, мардон дурӯғтӯянд ва ба муҳаббат содиқ нестанд. Вақте ки ном ҷавон ба ӯ муҳаббат изҳор менамояд, ӯ вайро аз назди мекунад. Лекин вақте ки Франдос ҷасорат ва мардонагӣ нишон медиҳад, ӯ ба ӯ муҳаббат изҳор мекунад, дар симои ҷавони баҳодурро дида, дар дили ӯ нисбат ба Франдос муҳаббат тугён мезананд.

Баъди кушта шудани Командор Лауренсия дар назди тамоман дигар хел ба назар мерасад. Акнун ҷои шӯхӣҳои пе-

ривҷини, гурур, мағонаг ишғол намуда, ӯ ба муқобили ҳар роҳи дилерона баромад мекунад ва барои бахти хеш ва ин ҳуд пайваста мубориза мебарояд. Лауренсия дар назди ин нуқти пургазаб баромад мекунад. ӯ мардони тарсуру шиф номиди ва ҳагто ба гӯсфанд нисбаг медиҳад. ӯ ба ҳақ инни боварии комил изҳор карда, тамоми аҳли деҳа, ҳагто ин менамояд, ки ба даст ханҷар гирифта, ба муқобили ин инқирони ӯ бароянд.

Дар ин инқирон симои Менго ном деҳқон низ хеле ҷолиб аст. Ин инқирон аввал ӯ дар сахна хангоми мубоҳисаи байни инқирон мешавад. ӯ меғӯяд, ки дар дунё муҳаббат вучуд инро бошад ҳам танҳо барои худӣ кас аст. Вай дар ин лаҳза инро ба назар мерасад. Лекин дертар маълум мешавад, ки ӯ инро, балки қодир аст, ки ҷасорат ҳам нишон диҳад. ӯ инро инқирон ба муқобили аскарони Командор баромад инро гумон доштанд, ки хангоми химоя намудани ин инқирон Менго сабуқфикрӣ карда, ба рафиқони худ инқирон. Лекин ӯ ҳам ба ҳамдеҳагонаш пайравӣ карда бо инқирон инқирон мекунад: «Инро Фуэнто Овехуна кардааст!».

Инқирон дар ин асар Лоле де Вега на танҳо симои шахсонаи инқирон образи тамоми халқро ба вучуд овардааст, ки барои ин инқирон мубориза бурдаанд. Лоле де Вега дар мавзӯҳои ҳаёӣ-маишӣ як қатор мазҳақҳо нишонист. Яке аз онҳо «Ҷомаҳо ва чорқуҳо» ба шумор меравад. Инқирон муҳаббат ва озодии инсон дар мисоли ҳаёти зодагони инқирон инқирон плаш-борқни ва шпага – шамшеру шоф дар бар мегирад. Инқирон карда шудааст. Дар ин ҷой муносибати Лоле де Вега инқирон инқирон аронаи замона пайваст шудааст. Лекин инқирон Лоле де Вега ба монанди образҳои мазҳақҳои Шекспир инқирон дохили надоранд.

Дар инқирон дигари Лоле де Вега «Саг дар сахна» мебошад, ки инқирон инқирон як бойзан тасвир карда шудааст. Қаҳрамони инқирон графиня Диана ба шумор рафта, ӯ қотиби худ инқирон дошта менамояд. ӯ аз чунин рафтори худ, ки ба шаъни инқирон аст, ба ҳарос меафтад. Лекин муҳаббат он қадар инқирон аст, ки Диана аз овозаҳо нисбат ба он, ки Теодор аз авлоди инқирон будааст, истифода бурда, ба ӯ ба шавҳар мебарояд. Ки Теодор на ба Диана, балки ба мухити ӯро иҳотакарда дахлдор инқирон инқирон инқирон ва ҷохил аст. ӯ барои ба қотиби инқирон нисбат ба маҳбубаи ӯ – хизматгордухтар Марсел

берахмона рафтор мекунад. Дар асар инчунин ба ос
окил Тристан низ эътибори хосса дода шудааст.
Ҳамин тарик, эҷодиёти Лопе де Вега бо
саршор буда, дар асарҳои ӯ хислатҳои ба худ хос
инъикоси худро ёфтаанд ва ба орзуи худ расидани к
хоссаро ишғол менамоянд.

Баъд аз Лопе де Вега дар сахнаи адабиёти Исп
(1600-1681) ро дидан мумкин аст. Номи пурраи и
драматург Дон Педро Калдерон де Ла Барка буда дар
ба дунё омадааст. Дар даҳ солаги аз модараш махр
таълими ибтидоиро дар мактаби изуитҳо гирифт
университети Салманка тахсилро идома додааст
нагузашта онро партофта меравад. Аз сари вай хар ч
қисмати як ҷавони ҳамонвақтаи Аврупо хос буд,
мекунад. Дар ҷанҷолҳои ҷавонӣ, ҳаракатҳои харб
будани вай маълум карда шудааст. Калдерон аз ҷавон
драмаҳо оғоз карда буд. Лопе де вега ба ҳунару мах
дар вақташ баҳои баланд дода буд ва пас аз Лопе де
драматурги ягона шӯхрату обрӯ низ пайдо намулдааст. М
Калдерон аз лиҳози жанр мухталиф буда қисми ас
драматургия ташкил менамояд. Ба қалами вай знеда
тааллуқ дорад. Аз инҳо 120 тояш ба масъалаҳои дуняв
масъалаҳои динӣ ва 20 тояш дар шакли ингермедия
навишта шудааст. Равияи асосии эҷодиёти вай ба тамоқ
қаринтар аст. Аз ҳамин лиҳоз ҳам осори вай аз осори Л
тафовут дорад. Эҷодиёти Калдеронро намунаи инкиро
дар Испания эътироф кардаанд. Аз асарҳои машхури
“Саҷда ба бут”, “Шаҳзодаи боматонат”, “Ҳаёт - хоб”,
“Муҷизакор”, “Шифокори шаъни худ”, “Санъаткори беори
“Рашк - бадқирдории оӣ” ва ғайраҳо ба шумор мерава
қатор асарҳои худ масъалаи оила, ор ва номусро ба мис
онхоро аз нӯҷтаи назари ҳеш баррасӣ мекунад. Аз назари а
мӯрт аст. Беномусӣ бошад шармандагии бадтарин дар қис
аст. Як ҷиҳати тафовуткунандаи осори Калдерон дар о
мотиви “Инсон тавассути тавбаву зорӣ аз гуноҳ фориг хоҳад
асарҳои вай чун хати асосӣ мавқеият доранд. Калдерон ба
гуна осор асарҳои “Зани нономоён”, “Маҳбас дар хонаи худ”,
сокин ҷоришаванда битарс” ва ғайраҳо як қатор ма
навиштааст, ки ба таҳқиқи ишқу муҳаббати дунявӣ бахшида

Дар осори XVII. Адабиёти немис дар осри XVII
дар инқилоби Аврупо хеле кашоктар буд, ки ин
дар инқилоби аст. Кишвари немисҳо дар ин давр аз
дар инқилоби шуда, давлати ягонаи немис вучуд
дар инқилоби Дания, Швецсия, Ҳолланд ба қорҳои
дар инқилоби карда, ба муттаҳхид шудани давлат рох
дар инқилоби 1618 - 1648 ҷанги сисола давом кард,
дар инқилоби Олмон хароб гардида, ҳаёти иқтисодӣ ва
дар инқилоби Олмон хароб гардид. Адибони немис, ки дар
дар инқилоби мерасиданд, асосан ба нависандагони
дар инқилоби мекарданд.

дар инқилоби (1625-1676). Яке аз адибони ба назар намоёни
дар инқилоби Риммелстаузен ба шумор меравад, ки ӯ бо
дар инқилоби ном романи худ машхур аст. Роман баъди 20
дар инқилоби шудааст, ки дар он давр дар байни халқи
дар инқилоби ҷанги оянда хукмарфо буд. Ҳамаи ин асоси
дар инқилоби рафтор менамояд. Нависанда ҳақиқати
дар инқилоби ки ба туфайли ҷанг кишвари Олмон ба хароба
дар инқилоби менамояд, ки ҷи тавр аскарон деҳқононро
дар инқилоби ба онҳо берахмона рафтор менамоянд.
дар инқилоби Симплитсий Симплитсиймус, яъне оддитарини
дар инқилоби ятим менамояд. ӯро хонаводаи як
дар инқилоби мегирад. Ҳангоме ки ӯ даҳсола буд, аскарони
дар инқилоби мебароянд ва ҳама ҷизро ғорат карда, хавлиро
дар инқилоби аз дасти аскарҳо гурехта ба беша меравад.
дар инқилоби мешавад. Азбаски вай падару модари
дар инқилоби доштаниро наредонист, ӯро Симплитсий
дар инқилоби оддихо менамояд. Минбаъд воқеаҳо
дар инқилоби мегиранд ва нависанда ба ҷаҳон бо ҷашми
дар инқилоби менигарад.

дар инқилоби катор бачагони ятимро ба қалам
дар инқилоби кашокию ночорӣ, бадбахтӣ, ноҳақӣ ва
дар инқилоби ҳама ҷой ба кашокию муҳаббат ва ғамхорию нисбат ба
дар инқилоби ҳама ҷой ба кашокию муҳаббат ва ғамхорию нисбат ба
дар инқилоби ҳама ҷой ба кашокию муҳаббат ва ғамхорию нисбат ба

дар инқилоби мекунад. ӯ орзу мекунад, ки дунёро дигар карда,
дар инқилоби мекунад. ӯ орзу мекунад, ки дар он ҷой ҷанг набошад, андох
дар инқилоби мекунад. ӯ орзу мекунад, ки дар он ҷой ҷанг набошад, андох
дар инқилоби мекунад. ӯ орзу мекунад, ки дар он ҷой ҷанг набошад, андох

баранд. Халқҳо бо ҳам дӯст бошанд. Симплитий на барои барои сулҳу озоиштагӣ меҳнат кунанд, лекин дар ин ҷа деона суҳан ронда метавонаду бас. Дар охир Симплитий одамони ҷоҳил дар як қазираи укёнуси Ҳинд маскун меша тариқ роман бо афтодарӯҳӣ анҷом мебад. Муаллиф аз амал таъбиқ нашуздааст, болотар рафта наметавонад. Зеро ба Олмони ҳамон давра хос буд. Ин роман асарҳои хайвӣ буд аз болои сохтори ҳамонвақтаи ҷамъиятӣ заҳрханда менамо.

Адабиёти франсуз дар асри XVII ва наояндагон
наояндагон машхури адабиёти асри XVII Фаронса Писр шумор менавад. Вай аслан аз оилаи судяҳо буда дар изуидхо ва дертар дар соҳаи ҳукукшиносӣ таълим гирифта аввали эҷодиёти Корнел солҳои 1629-1636 - ро фаро мегира давр мазҳакаҳои "Мелита", "Бева", "Галлерияи суд", "шоҳигарӣ" офарида шудаанд. Трагедияи аввалини Корнел соли 1635 офарида шудааст, ки суҷети асосии ин асар Еврипид ва Сенека бардор гардидааст. Дар "Иллозаи коми маъсалаи оддии ҳаётӣ, эҳсосоти самими инсонӣ, дустияи талқин карда мешавад. Асар аз ҳама калон ва шӯхратовар "Сид" (1636) ба шумор менавад. Ин асар аз лиҳози жанр ба хос буда, асоси асар аз ҳаёти яке аз баҳодурони асримиёнаг Диас ва асари Глен Кастро "Ҷавонии сид" гирифта шуда бо адиб ба ин суҷет эҷодкоруна муроҷиат намуда, барояш гардидааст, ки дар ин мавзӯё асар мустақиле офарад. Бо Корнел ба ақидаи доғматикисе, ки таи чандин аср дар байни дар маъсалаи касос амал мекард, яъне "хун бо хун" ё худ "хун шӯянд" нуқта гузоштани шуда. ақидаи дигареро пеш Мутубики ин ақида бояд ҳар як фарди ҷамъият дар назди хал қарзи шаҳрвандии хешро адо кунанд.

Асари дигари Корнел трагедияи "Горатсий" ба шумор ки ин асар дар асоси суҷети асарҳои Тит Ливий, бобати ташк шудани давлат қадими Юнонистон ва афсонаву ривоятҳои бунёд ёфтааст. Дар ин асар Корнел маъсалаи талоши ҷам давлатро дар нақши аввали мегузорад. Дар симои Горатсий шаҳсеро талқин менамояд, ки барои устувори пойдевори да мустақамии сугунҳои сиёсии он аз курбонҳои шахсӣ ас намекашад. Дар трагедияи дигараш, ки бо номи марҳамати А ё Синна" маълум аст, суҷети асар аз воқеоти таъриҳии Риме гирифта мешавад. Ин трагедияи сиёсии Корнел буда, қорчаллонӣ ва сиёсатшидорӣ Август талқин карда меша

шукх ин ё ҳукмдор набояд аз рӯи ҷаҳлу ғзаб, балки аз рӯи инд ҷаҳшанда будани ҳукмрон дар ин асар яке аз ин Корнел нафақаг асосгузор ва поягузори жанри Фиронса, балки яке аз саромадони мазҳакаҳои хоси маҷалҳо низ ба шумор менавад. Ин гуна хусусиятро дар маҷалҳо ном мазҳакаи адиб мушоҳида кардан мумкин аст. Аз ин дар ташаккул ва вусъати драмагурғияи навили маҷалҳо худ хосеро сазовор аст.

Амини Ёатист Моллер (1622-1673) низ аз мазҳакаҳои маҷалҳо ғардоштани худро эътироф менамояд, дар таъриҳи маҷалҳо хамчун поягузори театри миллии франсуз маъси аввал Аслан ин шахсият зодаи оилаи тоҷирон буда, аввал ин сониян дар донишгоҳи олии Орлеан таъсил Аммо на бо қору бори адвокати ва на бо қору бори маҷалҳо шуд. Вай бо як гурӯҳ ҷавонон ба "Театри пуриҷило" ҷамъият уюзи фаёлияташ Моллер фарсҳои франсузӣ ва маҷалҳои италиянро аз нав қору карда ба репертуари маҷалҳо мутаносибан ҷойгир кард. Аз соли 1653 сар маҷалҳо мазҳакаҳои Моллер ба сахна гузошта шудаанд. Яке аз маҷалҳо адиб бо иновони "Телба" рӯи сахнаро дид. Соли маҷалҳо "Лувотхо барои занон" ба сахна гузошта шуд ва пас аз ин маҷалҳо Моллер дар театрҳо аз тарафи ҳукумат таъқиқ шуд. Аммо дар давоми спектакл вай худашро басо ноҳинҷор маҷалҳо аз чанд соати ба итмом расидани спектакл адиб аз маҷалҳо Пас аз зораву илтиҷоҳои зиёд наздикони адиб уро маҷалҳо дар қабристон дафн мекунанд. Моллер мазҳакаҳои франсузро дар ҳолати синтез ва омезиши ва дар қолаби маҷалҳои халқии қадим ва мазҳакаҳои италияни аз нав қору маҷалҳо. Моллер яке аз он шахсиятҳои маҷалҳоест, ки бар зидди онҳос, ки маҷалҳои эстетикӣ "таргедияро жанри бузург ва хоси табақаи маҷалҳо жанри паст ва хоси табақаи маҷалҳо пастӣ ҷамъият" маҷалҳо баромала, онҳоро саҳт маҳкум кардааст. Вай ба маҷалҳо, ки аз навиштани трагедия, офаридаи мазҳака маҷалҳо ва вазнингар аст. Яке аз асарҳои маҷалҳо, ки ин асараш маҷалҳои "Ҷозанинҳои хандаовар" (1659) маҷалҳо.

Молер ба равияи *претсиозии*⁴ адабиёти ҳамон давр за Дар ин асар муомилоти аз ҳад зиёди такаллуфб аристократии чамъият, танозии қавмияти марду зан гирифта мешавад. Барои Молер се асари вай мазҳак “Тартюф” (1664) ва мазҳакаи ҳаҷвии “Дон Ж “Мизантроп” (1666) шўҳрати калоне оварданд. А мубокии маълумотҳо пас аз таъҳики “Тартюф” дар мул навишта ба итмом расонида шудааст. Асари мазкур ҳа адабиёти ҷаҳон шўҳрат дорад, ки минбаъд аз адибони Молина ва А.С.Пушкин дар асари худ “Мехмони санг” таъсир бардоштани хешро эътироф намулдаанд. Аслан ҳам образи афсонавии халки испан ҳамчун манбақ омадааст. Ин киёфаро Молер аз нав кор карда танқид симон як ҷавони аристократ боз ҳам амиқтар кӯшода де навъ писханд аст, аз болои эгоизми табақаи ашроф Тимсоли мазкурро ҳам аз лиҳози зоҳирӣ ва ҳам ботин тамоми паҳлўҳо ва зарроташ фош месозад. Дигаре аз аса мазҳакаи “Мизантроп” ба шумор меравад, ки ҳам дар эҷо ва ҳам дар драматургияи франсуз нўштаи гардиши муҳ мешавад. Аслан моҳияту мазмуни асар низ аз “мизантропия” паҳид омадааст. Зеро мизантропия зудбоварӣ, лақмагӣ” хоси қаҳрамони асосии асар аст. аслан адолатчўву табиатан содда дар ҳар қадам ба беадола укубат ру ба ру меояд. “Мизантропия” намунаи олии м даврони классицизм ба шумор меравад. Дар ин мазҳак нуксонҳои чамъият на дар асоси харакаат ва амалиёти асосӣ, балки дар замири характер ва олами рўҳонияти ве дода шудааст.

Дар мавзўи хасисиву мумсикӣ ва судхўрӣ Молер боз муҳим дорад, ки айнан бо унвони “Хасис” маълум аст. Су асар ҳам аз “Кўзача” ном мазҳакаи Плавт гирифта шуда қаҳрамони асосӣ Гарпагон аст. Гарпагон тимсоли шах боигарихои хешро ба ҳеч кас боварӣ намекунад ва сарфи дар ягон ҳолат раво намебинад. Ҳатто ҷуно сахту мумсик барои тўи фарзандонаш низ пул харч карданро амали но номакбул ҳисоб мекунад. Барои Гарпагон орзуву омон, хава

⁴ *Адабиёти претсиозӣ* – адабиёти нафиса ва нозук, латиф; *адабиёти аристократии ҷараёни борокко*. Асоси ин равияро худнамаӣ, худнисандии таннозони табақаи аристократии ҷамъ хоси занон буд, ташиқл менамояд.

Ҳақиқатан фарзандонаш, агар тақдирӣ ояндаи онҳо фарқини иноранд, ҳатто киммати як ҷавро надоранд. Дар ин мазҳакаҳои доғноктарини ҳаёти иҷтимоии инҳо ба шумор меравад. Аммо дар заминаи ин асар адабиёти даврони баъд эътирозҳои хешро, хусусан таърифи Молер, дарёғ надоштаанд. Масалан, Мюллер, ки «дар асари Шекспир зимни тимсоли инҳис шираку хушёр, касокор, дўстдори фарзанду таърифи чилвагар мешавад, аммо дар асари Молер дар ин ҷо халос».

Дар ин ҷо гуна фикру мулоҳизот асарҳои Молер бо фарқини худ барои тамоми халқҳои ҷаҳон арзиши алоҳидӣ, ахлоқӣ ва эстетикӣ доранд. Ин осор ба мисли мизантроп осори даврони атиқаро бори дигар дар рангу равшанӣ хонанда ҷилвагар менамоянд. Тимсолҳое, ки дар мизантроп офарида шудаанд, барои авлоди минбаъдаи ҷамчун манбаъ хизмат кардааст. Дар ин давра дар инҳис Лафонтен (1621-1695) ва Буало (1636-1711) барин мизантроп на манзалати ба худ хос доранд. Лафонтен дар ин XVII ҳамчун шоири тамеилнавис маълум ва машҳур шуд. Ӯ авлоди Лафонтен хеле дер оғоз гардидааст. Дар ин ҷо инҳис эҷодиёти Лафонтен бо аз нав кор кардани инҳис драмавии Теренсий намоен мешавад. Марҳилаи инҳис дар равияи адабиёти претсиозӣ буда, ба таърифу таърифи дар равияи реалистии тасвир буда, вай дар инҳис наҷ китоби “Афсонаҳо” ро ба таъб расонид. Аммо инҳис лафонтен тавассути масалҳои адиб ба даст оварданд. Ба масалҳои адиб руҳияти кавии сатирикӣ, инҳис демократӣ, орзу ва умедҳои наҷиби мардуми оддӣ Австрияи масалҳои шоир саршори гоҷҳои гуманистӣ ва инҳис хайанд. Дар адабиёти Фаронса анъанаи инҳис дар як замон Лафонтен ва Буало идома долаанд. Аммо инҳис, ки Лафонтен расидааст, Буало ро муяссар нагардидааст. Инҳис машҳуртарини Лафонтен “Дуб ва камии”, “Шўрои мизантроп”, “Мурча ва пашша”, “Шўроҷи гург аз болои рўбоҳ дар инҳис мизантроп”, “Таланги бемор ва рўбоҳ”, “Марги хайвоноти мизантроп”, “Гурба, тоъи ва харгўш”, “Паланг, гург ва рўбоҳ”, “Рўҳонӣ мизантроп” ва ғайраҳо ба шумор меравад, ки дар онҳо ташаккулу

тахавули тадриҷии ҷаҳонбинӣ ва маҳорати ҳаҷиғи мушоҳида кардан мумкин аст. Лафонтен дар тасвири Фаронса ҳамчун адиби масалҷӣ мавқеи калон дорад, ҳамин Пушкин Лафонтенро ҳамчун тачассумгар ғановатмандии руҳии миллати франсуз ҳамчун тамсилнамо бо Крилов дар як радиф мегузорад.

Буало дар соҳаи илми филология ҳамчун назариёт дар адабиёти ҷаҳон мавқеи ба худ хос дорад. Гарчи ҳукукшиносӣ таълим гирифтааст, аммо бо навиштаҳои обрӯю эътибори ба худ хос пайдо намудааст. Дар осори илмӣ муҳим достони дидактикӣ-таълимии «Санъати поэзия» меравад. Бо ин асараш Буало таълимоти фалсафии Декарт ба бори бадеӣ ба адабиёт ворид намуд. Мутобиқи афкори Буало аклу идрокӣ инсон кодир аст, ки намунаи волоии зебоиро бунёд намояд. Ба гузаштагони худ ба тарзи мутақобил менамояд, ки эҷодкорон бояд асарҳое иншо кунанд, ки бо табақоти болоии ҷамъият ҷавобгӯ бошад. Бо ин гуна акси тамозлоти классицизмро ҷонибдорӣ мекунад.

Савол ва супоришот:

1. Классицизм ва хусусиятҳои он.
2. Реализми давраи Эҳё ва намоёндагони он.
3. Ҷараёни борокко ва инъикоси он дар адабиёти Аврупо.
4. Дарамтургия дар адабиёти халқҳои франсуз ва хусусиятҳои классицизм дар он.
5. Хarakterистикаи образҳои асари Лопе де Вега «Гүсфандон».
6. Эҷодиёти адибони ин давраи Фаронса: Корнел, Ламартин, Буало.

АДАБИЁТИ МАОРИФПАРВАРИИ АВРУПО ДАР АСРҲИ XVIII ВА РАВИЯҲОИ АСОСИИ ОН

Нуқтаҳои асосӣ:

1. Хусусиятҳои муҳими адабиёти маорифпарварӣ дар ин давраи ин давра.
2. Асосҳои ғоявии адабиёти даврани мазкурӣ Аврупо.
3. Даниел Дефо ва романи ӯ «Робинзон Крузо».
4. Жонатан Свифт ва асари ӯ «Саёҳати Гулливер».

XVIII дар Аврупо ҳамчун давраи мубориза ба мубодилаи таъриф карда мешавад. Барои ин давра харакаги васеи ҷамъӣ аст, ки он тахти унвони маорифпарварӣ ном бурда Нимояндагони харакаги маорифпарварӣ муборизаро ба феодализм ва тартибу қоидаҳои он вазифаи асосии худ донанд (Инҳо дуруст дарк карданд, ки феодализм тараққиёти ҷамъӣ ва инқилобдорӣ аз инкишоф бозмедорад. Лекин инҳо маълум нест, ки як замоне феодализм бархам меҳӯрад. Дар роҳҳои маърифатнокӣ мардумро ҷустуҷӯӣ мекарданд ва инкишофи маорифпарварӣ (рацио – ақл, тафаккур) пеш ронда, изҳор мекунанд, ки ҳамаи қомебиҳо маҳсули тафаккури инсон буда, он ба инсон таълиқ аст.

Адибони маорифпарварӣ. Адибони маорифпарвар дар ақидаи онҳо, ки адабиёт бояд хусусияти тарбиявӣ дошта, одамро дар таърифнокӣ тарбия намояд. Адиб бояд тамоми тарафҳои ҳушоиро ҳақиқатнигориҷа тасвир намояд ва ҳеч нуқсонро аз инсонҳо накарда, онро танқид намояд. Ба як маънӣ адибони маорифпарвар бо асарҳои худ ба реализми танқидӣ ноя гузошта

дар асарҳои адибони маорифпарвар хусусиятҳои фалсафӣ ва (Инҳо дар жанрҳои нави адаби асарҳои худро офариданд, ки онҳо таълиқ инъикоси ҷамъият инъикоси худро ёфта буданд. Адибони асарҳои романҳои иҷтимоӣ-сиёсӣ, романҳои фалсафӣ, романи сиёсӣ-маишӣ ва мазҳакаҳои бо заҳрхандаи тезтуғунд ва таърифи, намфлетҳои (памфлет – асарҳои ҳаҷиғӣ, ки дар он ҷамъияти ва ё шахсонӣ алоҳида саҳт масҳара карда шуда) дохил кардан мумкин аст.

Адибони маорифпарвар дар марҷази дидактаи худ тасвири одами инсонро, ки аз байни халқ интихоб шудааст, мегузоштанд. Дар катори ин инъикоси намоёндагони буржуазия, ки соҳиби ғояҳои

лешкадам буданд, низ дохил мешуданд. Дар ҳамин давраи Аврупои ғарбӣ ҷараёни нави адабӣ бо номи сентиментализм омад. Ин истилоҳ аз вожаи франсавии *sentimental* гирифта шуда, маънояш хисси, эҳсосотӣ гуфтан адабӣ аз нимаи дувуми асри XVIII бори аввал дар адаб ба вуҷуд омадааст. Ҷараёни мазкур тақозо менамояд, бо олами рӯҳоният ва руҳу равони инсон, ба инсон саруқор бояд кард. **Сентиментализм** баъди ба гардидани рационализми маорифларварӣ падида менамояд, ки ҷавҳари табиати инсон на олами мутафаккур, балки айнан хис аст. Қашфи олами ботинӣ инсон яке аз масъалаҳои асосии сентиментализм аст. Адабӣ дар Англия пайдо шуда, он бо номи Стерн ва асар "Сентиментали" вобаста аст. Баъд дар баъзе мамлақати Аврупо низ паҳн шуда буд.

Заминаи иҷтимоии пайдоиши сентиментализм буржуазия ба мукобили ашрофи феодалӣ буд. Агар маънавияти дар асарҳои худ танҳо табақаҳои болонии қарда бошанд, дар сентиментализм бештар эҳсосоти шахс оддӣ, намоёндогони табақаҳои миёнаҳои ҷамъият, деҳқонон ва хурмандон мавриди тасвир қарор дода мешуд.

Агар дар асарҳои ба ҷараёни адабии классицизм маънавияти машхур мавриди тасвир қарор дода шуда бошад, асарҳои сентименталистӣ асосан ҳаёти одамони иродатбахширо тасвир мешуданд. Сентиментализм дар қунондани забон, нисбатан озодтару қушодтар тасвир олами хиссии вай ва ба гуфтугӯи халқ наздик намудани сархӯи калон бозид. Сентименталистҳо ба олами ботинии одамони рӯҳияи инсон аҳамияти калон доданд. Дар осори вакилони адабии мазкур ҳаёти инсон ва қисмати тақдирӣ вай, сархӯи вай тавъам бо ҳаводиси рӯзгору ҷамъият ба тасвир омад. Ҳолатро дар осори Жан Жак Руссо "Эдонзаи нав", Дени Дидро "Фаталист" дидаи мумкин аст. Дар ин осор руҳияти одамони инурӯзу гулоз ва бо хиссиёти маҳзунӣ тасвир мешуд. Ин каби бештар бо оби чашм хонда мешуданд.

Адибони сентименталистӣ ҳар қадоме аз мамлақатҳои дорой хусусиятҳои хоссаи эҷодии худ буданд. Дар Русия охири асри XVIII сентиментализм пайдо шуд. Сентиментализми рус асосан кайфияту руҳияи дворянхоро карда, соҳти крепостноиро Ҳимоя менамуд.

Дар Ҷарри асри XVIII. Дар Англия ҳокимияти ашрофи (то 1648) ба дасти буржуазия гузашта буд. Дар асри XVI дворянҳои бой заминхоро аз дасти ашрофи гирифта буданд. Дар нагиҷа дар кӯчаҳои шаҳрҳои ҷанубӣ аз рӯз афзуд, барои бунёди шаҳрҳои нави кӯчаҳои қарӣ замина ҳосил гардид.

Дар асри XVII ба дасти худ даровардани ҳукумат ба ашрофи омад. Ба тамоми ҳаракати ирғичонӣ ба ашрофи омад. Ҷанҷоли додани воқеаҳои сиёсий ба ашрофи омад. Рӯҳ додани ақидаҳои нави фалсафаӣ ва ашрофи омад.

Дар асри XVII, Лайонс ва дигарон ақидаҳои аз нав ба ашрофи омадани конунҳои Библияро пеш ба ашрофи омад. Ҷозеф Пристли ғояҳои фалсафаӣ ба ашрофи омад. Адибони файласуф Шефтсебери, ба ашрофи омад. Мандевил дар осори худ ба ашрофи омад. Аз ҷумла, Мандевил дар осори худ ба ашрофи омад. Епископ Беркли бошад, дар ашрофи омад. Материалистон баромад карда, ғояҳои ашрофи омад. Файласуфи дигар Давид Юм ғояҳои ашрофи омад.

Дар асри XVIII англис ҷараёни нави адабӣ ба ашрофи омад. Ки он бо асари Стерн «Саёҳати ашрофи омад». Адибон-сентименталистон дар асарҳои худ руҳанталоқи қаҳрамононро ифода менамуданд, ба ашрофи омад.

Дар асри XVIII англис оддӣ мехнаткаш як зумраи ашрофи омад. Томас Пэн ва пешвои ашрофи омад Роберт Бернс низ баромаданд, ки дар эҷодии онҳо ба ашрофи омад.

Дар асри XVIII мафкураи адабии ашрофи омад, ки намоёндогони барҷастаи он ба ашрофи омад. Даниэл Дефо ва Чонатан Свифтҳо буданд. Соғи ашрофи омад Филдинг ва Ричардсон барин адибон давом доданд.

Даниэл Дефо (1661-1731). Даниэл Дефо дар Лондон дар ашрофи омад таваллуд шудааст. У дар хонаводае ба воҷа расид, ки ба ашрофи омад ва дин майл доштанд. Падари Даниэл ба ашрофи омад писарашро мушоҳида карда, ӯро барои ашрофи омад диндорон гузошт, то ки аз ӯ арбоби дин ба воҷа ба ашрофи омад. Даниэл Дефо дар Лондон ҷойгир шуда, онро Мортон номи

шаҳс сарварӣ мекард, ки ӯ дертар аз таъқиби диндорони Америка паноҳ ҷуста буд.

Дефо чанд мударат дар мактаби Моргон таҳсил дорад, ки ба савдо машғул шуда, дар ин бора ба дефои даровард. Ӯ бо мақсади тижорат тамоми Аврупо ро ҷараёни умри худ шохид ва иштирокчи чандин воқеа Дефо «Таҷриба онди лонха» (1697), «Англиси асилзод» (1697), «Гайра гояву пешинхоҳи ӯ барои иқтидору иқтисоди мевад. Баробари хамаи ин Дефо ҳамчун адиб ва журналистикаи адабии Дефо гуногунҷанр романҳои калонҳаҷм беш аз 250 асар офаридааст.

Ӯ ҳамчун рӯзномашинос-журналист низ фаъолият баёнӣ солҳои 1705-1713 тахти унвони «Шарҳи корҳои рӯзномае интишор намуда, ба бунёди журналистикаи гузоштааст. Ӯ ин рӯзномаро, ки дар як ҳафта ду шумора ин танҳо худаш интишор мекард. Дар он ҳам масъалаҳои таъхбори сиёсӣ, инчунин памфлету хикоятҳои рангини хеш менавишта ва аз бисёр ҷиҳат аз журналҳои «Стил ва «Лаккӣ» ва «Тампобин» болотар меистоданд.

Ниҳоят, баъди таҷрибаи бойи ҳаёти ва эҷодӣ пайдо карда ба навиштани асарҳои калонҳаҷм шурӯъ кард. Солаҳои худ (соли 1719) қисми аввали романи «Робинзон Крузо» таълиф намуд. Пас аз он пай ҳам қисмҳои дуюм ва сеюми инчунин боз як қатор романҳо, аз қабили «Ҳаёт ва Ҳаёт ва капитани машхур Синглтон», «Ҳотираҳои кавалер», «Намоди ҳаёти диктантгези мӯҳтарам полковник Жак», «Хонуми «Ҳотираҳои Чорч Карлтон»-ро менависад. Аксари романи дар шакли тарҷумаи ҳоли шахсона тахайюлӣ таълиф гардида забони содда навишта шудаанд ва бо қушоду равшан беш шудани афкор ва мақсади адиб ҷолиби диққатанд.

Асари машхури Дефо романи «Зиндаги ва саргузашти Робинзон Крузо» ба шумор меравад. Сужети ин роман бар асоси ҳақиқати ҳаёти Робинзон Крузо, ки бештар бо саргузашти эҳтимоли рӯйдодҳои ҳақиқӣ - ҳаёти маллоҳи шотландӣ А. Селкярк, ки дар давоми ҷанҳор сол (солҳои 1704-1708) дар

дефо баъд аз таъқиби диндорони Америка паноҳ ҷуста буд. Дефо чанд мударат дар мактаби Моргон таҳсил дорад, ки ба савдо машғул шуда, дар ин бора ба дефои даровард. Ӯ бо мақсади тижорат тамоми Аврупо ро ҷараёни умри худ шохид ва иштирокчи чандин воқеа Дефо «Таҷриба онди лонха» (1697), «Англиси асилзод» (1697), «Гайра гояву пешинхоҳи ӯ барои иқтидору иқтисоди мевад. Баробари хамаи ин Дефо ҳамчун адиб ва журналистикаи адабии Дефо гуногунҷанр романҳои калонҳаҷм беш аз 250 асар офаридааст.

Ӯ ҳамчун рӯзномашинос-журналист низ фаъолият баёнӣ солҳои 1705-1713 тахти унвони «Шарҳи корҳои рӯзномае интишор намуда, ба бунёди журналистикаи гузоштааст. Ӯ ин рӯзномаро, ки дар як ҳафта ду шумора ин танҳо худаш интишор мекард. Дар он ҳам масъалаҳои таъхбори сиёсӣ, инчунин памфлету хикоятҳои рангини хеш менавишта ва аз бисёр ҷиҳат аз журналҳои «Стил ва «Лаккӣ» ва «Тампобин» болотар меистоданд.

Ниҳоят, баъди таҷрибаи бойи ҳаёти ва эҷодӣ пайдо карда ба навиштани асарҳои калонҳаҷм шурӯъ кард. Солаҳои худ (соли 1719) қисми аввали романи «Робинзон Крузо» таълиф намуд. Пас аз он пай ҳам қисмҳои дуюм ва сеюми инчунин боз як қатор романҳо, аз қабили «Ҳаёт ва Ҳаёт ва капитани машхур Синглтон», «Ҳотираҳои кавалер», «Намоди ҳаёти диктантгези мӯҳтарам полковник Жак», «Хонуми «Ҳотираҳои Чорч Карлтон»-ро менависад. Аксари романи дар шакли тарҷумаи ҳоли шахсона тахайюлӣ таълиф гардида забони содда навишта шудаанд ва бо қушоду равшан беш шудани афкор ва мақсади адиб ҷолиби диққатанд.

Асари машхури Дефо романи «Зиндаги ва саргузашти Робинзон Крузо» ба шумор меравад. Сужети ин роман бар асоси ҳақиқати ҳаёти Робинзон Крузо, ки бештар бо саргузашти эҳтимоли рӯйдодҳои ҳақиқӣ - ҳаёти маллоҳи шотландӣ А. Селкярк, ки дар давоми ҷанҳор сол (солҳои 1704-1708) дар

кардаст. Мувафакияти калони Дефо дар инъикоси самараи он, ба манфиати инсон нигаронида шудани қаҳрамони асосии асар мебошад. Дар роман инчунин муфалсафии муаллиф доир ба ҳастии инсон ва муносибати низ баёни худро ёфтаанд, ки ин дар мусохибаҳои ӯ баравшан ба назар мерасад.

Ҳамин тариқ, романи «Робинзон Крузо», ки ба ҳазин адабиёти ҷаҳонӣ дохил шудааст, дорои аҳамияти бадеӣ педагогӣ, таърихӣ ва ғайра мебошад. Ин асар, ки бисёр мутафаккирони минбаъда борҳо ба ин китоби Дефо муроҷиат карда он ҳислатҳои барои ғайриҷаҳонӣ худ маъқулу мувофиқ намудаанд.

Мунаққидону адабиётшиносон бошанд, оиди ҳама бадеии романи «Робинзон Крузо» мулоҳизаҳои ҷолиби дорад, онро ҳамчун нахустин романи реалистии англис, наҷаҷри бадеӣ - роман-саёҳатнома ва ғайра эътироф намуда сохтори асар - банду басти воқеаҳои дар он тасвиршуда ҳислатҳои қаҳрамони асосии асар - Робинзон ва Чумба ва услуби асар ва ғайра эътибори маҳсус дода, онро ҳам асарҳои бехтарини адабиёти ҷаҳонӣ эътироф кардаанд.

Дарвоқеъ ҳам Дефо бо романи «Робинзон Крузо» ҳайкали ҷовидона гузоштааст. Ин асар ба забони тоҷикӣ низ ва борҳо нашр шудааст.

Ҷонатан Свифт (1667-1745). Ҳаҷнависи маъруфи Ҷонатан Свифт соли 1667 дар Дублин ном шаҳраи Ирландия хонаводаи шахсонаи камбағал ба дунё омадааст. Падари ӯ ҷултон буд. Вай ба Ирландия омада бо сад машаққат барои пайдо мекунад. Лекин даре нагузашта вафот мекунад ва зодидарҷағзи дар ҳолати қашшоқӣ мемонанд. Баъди чанд моҳ дуюми онҳо - нависандаи оянда ба дунё меояд. Ӯро калонии падараш, ки адвокат шуда кор мекард, ба тарбия мегирад. Муносибати Ҷонатан бо амакаш чандон хуб набу, бо ҳислатҳои худ аз ҳамдигар фарқ мекарданд. Амак ме, Свифт инҳисор диндор шавад, лекин Свифт нисбат ба дин ҷовидонишгоҳи Дублин дохил шуда, таълими динӣ гирифт. Ӯ нисбат ба адабиёт шавқу ҳаваси зиёде дошт, лекин амакаш мекард, ки вай қоидаҳои динӣ ва метафизикаро омӯзад.

Ин асар дар соли 1669 Свифт ба ҳаёти мустаквилонӣ сохт, барои ҳама коре пайдо кард. Ӯ ҳамчун котиби ҳолати дор

дирдор наздиқӣ дошт, дар адои хидмат буд. Вай дар ин калони Темплро ҳамчун котиби ба ҷой овардан, аз ин ӯ, аз сӯҳбати аҳли фарҳангу илм ва адибон, ки тезисҳои мисомаданд, баҳраманд гардид, ҳатто бо супориши инсон рафта ба дарбори шох даромада, бо ӯ мулоқот намуд.

Ҳамин тариқ Темпл Эстер Ҷонсон, ки аз зани ғайриҷонунии ӯ буд, муаллими карда ҳагу савод омӯзонд ва ниҳоят ба вай, ки аз худаш ҷаҳордах сол ҷавон буд, хонадор ҷонни номид (Эстер ва Стелла - ҳар ду ҳам маънои диндор) бахшида ба ӯ шестрӯҳи зиёде навишт. Дар ҳамин калони Свифт оғоз гардид, соли 1697 бо дархости инсон «Ҷанги китобҳо»-ро навишт. Дартар қиссаи ҳаҷвии борон бочка»-ро навишта, ҳар ду асарашро дар яқҷояги ҷон баровард ва дар байни мардуми Ирландия шӯҳрати ӯ кард. Соли 1699 Темпл вафот кард ва Свифт дар ӯ шӯҳр шуд. Ниҳоят дар деҳаи Ларакор коре пайдо намуд. Ӯ ҷонни мероси ночизе насибаш гардид ва низ ба ин ҷой ҷонни аввали асри XVIII Свифт тез-тез ба Лондон омада ҷонни ӯ муқдате дар ин ҷой монда, ҳамчун нависандаи шӯҳрати калон пайдо кард.

Ӯ бо фальсафии адабӣ ва сиёсатмадорию худ дар доираҳои ҷонни ӯ-тибор гардид. Вай ҳатто барои бастании сулҳ байни Ҷонсон ва мақоми арзанда бозид. Соли 1726 китоби «Ҷонни ӯ-ливер», ки ба нависандаи шӯҳрати ҷаҳонӣ оварданд, ӯ навишт. Свифт дар ин асари худ, ки дар жанри нави роман-навишта шуда буд, анъанаҳои фантастикаи реалистиро

ро ҳамин ҳаёти ҷаҳияти Англияи асри XVIII хеле ҷонни ӯ-ливер карда шудааст. Роман аз ҷаҳор қисм иборат буда, ӯ нави «Ҷаҳат дар байни лиллипутҳо» (лиллипут - одами ҷонни) номид шудааст. Муаллиф дар ин қисм ҳаёти дарбор, ҷонни ӯ-ливер вазирон, муборизаи байни ҳизб ва тӯдаҳои ӯ, ки худаш шохиди онҳо шуда буд, ҳаҷвнигрона ба қалам ӯ навишт, ки бисёре аз мунаққидон дар шахсияти Гулливер ӯ-ливерро талқин карда, асарро то андозае тарҷумаиҳолоӣ карда. Дарвоқеъ ҳам Свифт бисёр воқеаҳои дарборро, аз қабилӣ ӯ-ливер мансаб, дурӯғӣ, мунофиқӣ ва ғайра, ки бо чашми худ ӯ-ливер роман хеле маҳораткорона тасвир кардааст.

Қисми дуюми асар «Саёҳат ба Броблинг» дертар навишта шудааст. Дар ин қисм унсурҳои тарҷумана буда, ҳаҷв ҳам чандон тезутунд нест. Ин қисм бештар фалсафӣ ва иттиқоси ҳаёти иҷтимоии давр характеринок ҳамин қисми асар Свифт муносибати худро нисбат ба оқибатҳои бади он тезутунд баён кардааст. Вай дар ин образи шоҳи саховатпешаро, ки маҳсули тахайюлотӣ тасвир намудааст. Нависанда бо ин роҳ тарафдори поянда будани сулҳ ва адолат будани худро изҳор менемонад. Дар мамлақати ӯ ҳагто номи ҷанг вучуд дошта бошад ва оддитаринро дар бораи сулҳу амонӣ эълон мекунад.

Дар кишвари лиллипутҳо Гулливерро инсонӣ бузург ҳасур медонистанд. Дар кишвари великанҳо бошад, вай ҳеҷ мекӯнад.

Ду қисми дигари роман дар солҳои бистуми асри XVII шуда, дар ин қисматҳо боз ҳам амиқтар ифода ёфтани муносибати адиби ҳаҷвнигор нисбат ба сохтори замона ба назар мерасад. Романро дар ду қисм навишта, дар қисми аввал ҳаёти ҷангид карда, дар қисми дуюм оиди роҳи ҳалли муаммоҳои мусбӣ доданӣ шудааст. Лекин воқеаҳои Ирландия, муборизи барои истиқлоли халқи ирланд, ки дар сари он худӣ Свифт ӯро водор сохт, ки боз ду қисми дигари романро нависад. Дар сеюм муаллиф афкори пур аз қаҳру ғазаби худро нисбат ба ҷамъият баён намуд, ки дар ин хусус дар қисмҳои аввали роман гуфта нашудааст. Хислати хоссаи нақшҳои худогона, фантастикӣ рангоранг яке дигарере иваз карда, асарро аз ҳаҷв пуркуват кардааст.

Қисми чоруми роман, ки «Саёҳат байни гуингҳо» шудааст, ҳамчун ҷамъбасти муносибати муаллиф нисбат ба иҷтимоии замон ба қалам дода шудааст. Дар ин қисми роман маркази диққати нависанда шахсони қиёфаи инсонии ҳуҷум фаросоти худро гумкарда мейстанд. Ин ҷамъиятро Свифт дидан надорад. Муаллиф ояндан неқ надоштани мамлакатеро, он шахсони худбин раҳбарӣ менамоянд, саҳт мазаммат мекунад.

Ҳамин тарик, нависанда дар симои Гулливер, ки нақши асар аст, мавқеи қаҳрамони мусбатро дар асари бадеӣ ҳис муваффақият муайян менамояд. Вай кӯшиш менамояд, ки ҷамъияти будани инсонӣ ҳақиқиро ба ҳоли ҳақиқӣ нишон диҳад. Гулливер оддӣ, меҳнатдӯст, ҳасур, соҳибӣ акнун расо ва қалби шок аст. Му

Қисми ҳақиқии халқи оддӣ англисро нишон додааст. Дар ин қисматҳо асар ӯ ҳамеша маърифати умумро баён карда, ҳаҷв ҳам чандон тезутунд нест. Ин қисм бештар фалсафӣ ва иттиқоси ҳаёти иҷтимоии давр характеринок ҳамин қисми асар Свифт муносибати худро нисбат ба оқибатҳои бади он тезутунд баён кардааст. Вай дар ин образи шоҳи саховатпешаро, ки маҳсули тахайюлотӣ тасвир намудааст. Нависанда бо ин роҳ тарафдори поянда будани сулҳ ва адолат будани худро изҳор менамонад. Дар мамлақати ӯ ҳагто номи ҷанг вучуд дошта бошад ва оддитаринро дар бораи сулҳу амонӣ эълон мекунад.

Дар кишвари лиллипутҳо Гулливерро инсонӣ бузург ҳасур медонистанд. Дар кишвари великанҳо бошад, вай ҳеҷ мекӯнад.

Ду қисми дигари роман дар солҳои бистуми асри XVII шуда, дар ин қисматҳо боз ҳам амиқтар ифода ёфтани муносибати адиби ҳаҷвнигор нисбат ба сохтори замона ба назар мерасад. Романро дар ду қисм навишта, дар қисми аввал ҳаёти ҷангид карда, дар қисми дуюм оиди роҳи ҳалли муаммоҳои мусбӣ доданӣ шудааст. Лекин воқеаҳои Ирландия, муборизи барои истиқлоли халқи ирланд, ки дар сари он худӣ Свифт ӯро водор сохт, ки боз ду қисми дигари романро нависад. Дар сеюм муаллиф афкори пур аз қаҳру ғазаби худро нисбат ба ҷамъият баён намуд, ки дар ин хусус дар қисмҳои аввали роман гуфта нашудааст. Хислати хоссаи нақшҳои худогона, фантастикӣ рангоранг яке дигарере иваз карда, асарро аз ҳаҷв пуркуват кардааст.

Савол ва супоришот:

1. Ҷамъияти ҳаёти мардуми меҳнаткаш дар романи Даниел Дефо «Ҷамъияти муҳаббат».

2. Ҷамъияти ҳаёти мардуми меҳнаткаш дар романи Даниел Дефо «Ҷамъияти муҳаббат».

3. Ҷамъияти ҳаёти мардуми меҳнаткаш дар романи Даниел Дефо «Ҷамъияти муҳаббат».

4. Ҷамъияти ҳаёти мардуми меҳнаткаш дар романи Даниел Дефо «Ҷамъияти муҳаббат».

5. Ҷамъияти ҳаёти мардуми меҳнаткаш дар романи Даниел Дефо «Ҷамъияти муҳаббат».

АДАБИЁТИ МАОРИФПАРВАРИИ ФАРОНС

Нуктаҳои асосӣ:

1. *Адабиёти маорифпарварии Фаронса*
2. *Волтер ва ҷамъияти адабии ӯ.*
3. *Дени Дидро ва эҷодӣ*
4. *Жан Жак Руссо – инсонпарварии бузург*
5. *Девони «Магрибу Машириқ»-и Хёте.*

Дар асри XVII дар Фаронса нисбат ба дигар Аврупои ғарбӣ классицизм ба пойи баланди худ намоёндогони барҷастаи он Буало, Корнел, Расин, Мольер буданд. Дар асри XVIII бошад, дар ин кишвар бо инкилобӣ ҳаракати маорифпарварӣ оғоз ёфта, ба зудӣ ба он барои тамаддуни ҷаҳонӣ маорифпарварони бузургро Барои ба вучуд омадани ин ҳаракат пеш аз ҳама ба иҷтимоӣ омма ва воқеаҳои инкилобии дар мамлакат ғайрӣ мекарданд. Зеро онҳо тарафдори ривҷ додани илму фарҳанг, маориф буданд. Дарвоқеъ, Монтеске, Волтер, Голбах, Гелветсий ва дигарон ба як маънӣ вазифаи назди ҷамъият истодаро дар инкишофи маърифат дониста мекарданд.

Ана ҳамин ҳаракати васеи ақлӣ бо унвони «Маърифат мардум» хеле шӯҳрат пайдо карда, барои ба вучуд мустақкам шудани ҳаракати инкилобӣ сабаб шуд. Маорифпарварон дар ҷараёни тайёрии инкилоби буржуазии соли 1789 дар пешсафи ғояҳои инкилобӣ буданд.

Дар арафаи асри XVIII танкиди ғояҳои феодализм Лесаж оғоз ёфт. Ӯ дар мазҳакаи «Тюркаре», романи «Шайтони ланг» сохтори ҷамъияти феодалиро танқид карда, дар феономаи «Эдип» нисбат ба мавқеи калосо шубҳаи Маорифпарварон дар назди мардум муаммоҳои муҳими иҷтимоӣ ва фалсафиро мегузоштанд.

Ҳамин тарик, маорифпарварон баробари давом додани инсонпарварӣ ҷамъияти универсалӣ (серсоха) дошта пахлуҳои гуногуни ҷамъияти иҷтимоӣ-сиёсий даҳолат мекарданд. Сарвари онҳо беш аз 30 сол Волтер буд.

Волтер (1694-1778). Номӣ аслии нависанда, фарҳангшиноси фарансавӣ Франсуа Мари Аруэ буда, тахаллуши Волтер аст. Ӯ соли 1694 дар Париж дар хонаводаи ш

инсонпарварӣ маълумотро дар омӯзишҳои зодагонҳо – аристократҳои ғарбӣ гирифта буд, ки дартар худӣ ӯ чунин таълим гирифтанд.

Волтер инкилобӣ кардааст. Ӯ дар кариери соҳибистиёлоди факуллода будани ӯ, дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт.

Волтер инкилобӣ кардааст. Ӯ дар кариери соҳибистиёлоди факуллода будани ӯ, дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт.

Волтер инкилобӣ кардааст. Ӯ дар кариери соҳибистиёлоди факуллода будани ӯ, дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт.

Волтер инкилобӣ кардааст. Ӯ дар кариери соҳибистиёлоди факуллода будани ӯ, дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт.

Волтер инкилобӣ кардааст. Ӯ дар кариери соҳибистиёлоди факуллода будани ӯ, дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт. Ӯ дар ҷамъияти соҳибистиёлоди факуллода баромад дошт.

халокати хунинро талаб мекунанд» саҳт риоя кардааст, нокоми ду ҷавони дилдода, ки қурбони ҷаҳолати динӣ тасвир ёфтааст. Воқеаҳои асар дар яке аз мамлакатҳои мекунанд. Султони Иерусалим Оросман асираи худ меорад ва ӯ низ дар навбати худ ба ӯ дил мебандад. Шахсияти Оросман як ҷавонмарди баҳодур, ҷангон ва ҳокими саховатпешаро мебинад. Лекин дугонаи ӯ Фотима асираҳо буд, оқибати нек надоштани ин муҳаббатро пеш набояд тарсодухтар ҷавонеро аз дини ислом дӯст дорад. Аврупо Нерастан ном ҷавонмарди баҳодури насронӣ не омада, аз ӯ озод кардани асиронро меиурсад. Онҳо аҳд ба ивази симу зар даҳ асир озод карда хоҳад шуд. Лекин Нерастан бо симу зар назди Оросман меояд, ӯ ба ҷавонмарди шуда, ба ҷойи даҳ нафар сад асирро озод мекунанд, ки дар Ҷазирани солила ба ҷойе расидаи бист сол боз дар асоси ҳам буд. Лекин Заира намехоҳад, ки бо асирони озодшуда худ баргардад. Вай муҳаббати нисбат ба Оросман доштад, чиз азистар мекунанд. Ин дам Люзиняни пир дар шахсияти ва Заира фарзандони худро дида, аз ӯ илтиҷо мекунанд, ки тарк накунад. Заира ин ҳолро дида дудила мешавад. Дар ва даҳҳо баҳодурони он ва падари пиру фартут, дар муҳаббати Оросман.

Ба султон мактуби ба унвони Заира навиштаи меоваранд, ки ӯро ба вохӯрӣ даъват карда будааст. Оросман ба вачд меояд. Вай намедонад, ки ҷавон бародари духтар аз азоби рашк саҳт азоб мекунанд. Наход муҳаббати ӯ самимӣ Оросман аз Заира ҷавоби ин саволро донистан мехоҳад, таҳқиршуда ба савол ҷавоби маҷозӣ мекунанд.

Оросмани ба шубҳа афтода ғулмеро бо мактуби назди Заира фиристода, ҷавоби ӯро онди вохӯрӣ донистан Ҷулум ҷавоб меорад, ки Заира ба ҷои вохӯрӣ, албатта Оросмани аз ин ба ғазаб омада ба аспи рашк савор шуда, вохӯрӣ меояд ва Заираро мекунанд. ӯ талаб менамояд, ки насрониро ин ҷой биёранд. Ҷангоме, ки Неристани занҷире ҷой меорад, ӯ манзараи фоҷеавиро дида хақиқати ҳоле мекунанд. Оросман аз кардааш пушаймон шуда ба худ ханҷар Баҳодури насронӣ ин ҳолро дида намедонад, ки ба Худо бар ин шукр кунанд ва ӯ ғазоби худро, ки боиси Ҷамаи ин ҷаҳолати худӣ ӯст, хитоб кунанд. Фоҷеа бо суҳанони пур аз андешаҳо «Ҷамаи динҳо одамониро маҳв мекунанд» ба поён мерасад.

Барини ҷараёни деистӣ буд. Яъне, ӯ аз як сӯ ба дини ин қонунҳои инкишофи ҷамъият назари дини бошад, аз сӯи дигар мавҷудияти Худо ҳамчун интирифтаи материя эътироф мекунанд. Ин тамоғолоғи ин илтиҷо ин давр ҳос аст. Вале дар лаҳзаҳои муайян бами Волтер ғолиб меомад.

Барини Волтер «Кандид ё худ оптицизм» (1759), барини Россия дар аҳди Пётри Кабир (1759-1763), барини «Соддалавҳ» (1767), «Таърихи парламенти» ин пирро мебошанд.

Барини Шарқро дӯст медошт Саъдӣ аз ҷиҳати ва фалсафаи Шарқро дӯст медошт Саъдӣ аз ҷиҳати «Ҳазору як шаб» ва «Тулистон»-и барини Волтер буданд. ӯ тавассути тарҷумаҳои барини хикматҳои Авастро, андарзу масалҳои Лукмони барини «Баҳористон»-и Абдурахмони Қомӣ ва ғайра барини Волтер аз мутолиаи «Тулистон» ба вачд омада, соли барини «Задиг»-ро бо имзои Саъдӣ ҷой намуд. Як барини Волтер, аз ҷумла, «Заира», «Алгар», «Золма», «Таасуб» ва «Шамбар» (с), «Яғми чинӣ» ва ғайра, ки дар мавзӯи барини шуданд, ҳаёту муборизаи мардуми маърифатмандро барини Волтер дар «Луғати фалсафӣ» низ ҷой-ҷой оид ба барини Шарқ андешаҳои ҷолиб баён намудааст.

Барини Волтер шӯхрати умумҷаҳонӣ пайдо кардаанд ва ба барини халқҳои ҷаҳон тарҷума ва наشر шудаанд. аз ҷумла, барини «Оптицизм» соли 1963 ба забони тоҷикӣ наشر шудааст.

Дидро (1713-1784). Намояндаи дигари адабиёти барини Фаронса наҷисанда ва файласуфи маъруф Дени барини мебошад, ки ӯ соли 1713 дар шаҳраки қадиман Лангр, ки барини худ машҳур аст, дар хонаводаи хунармаанд таваллуд барини барои дар яке аз коллеҷҳои бехтарини Париж барини фарзандаш имконият мекунанд. Дар 1730-и вай ба барини ҷаҳонии динӣ машғул шуд, сонӣ ӯ ба ғояҳои деизм барини ва дар охир тамоман ба мукобили ақидҳои динӣ барини Дидро коллеҷ Дидро забонҳои гуногунро омӯхт.

Барини, асосҳои назарии хунархо, санъат ва фалсафа ба худ барини. Баринбар аз таълими динӣ рӯй гардонидани Дидро падараш барини ӯро ба ӯ даст кашид. Дар нағича ӯ низ ба сафи барини, ки барои таъмини рӯзгор бо коре машғул мешуданд, барини ва бо ҳаққи калами ночизе, ки барои навиштаҳои барини рӯз мегузаронид. Аввалин асари Дидро «Афкори фалсафӣ»

«Сарассинҳо»-и Дидро бо панду хикматҳои ёфтааст. Номи Дидро дар таърихи тамаддуни файласуф, адиб ва морифатпарвар машхур аст.

Жан Жак Руссо (1712-1778). Мутафаккири нависандаи барҷасти Фаронса Жан Жак Руссо Радиканро самарабахширо тай кардааст. Вай фарзанди боду, дар овони ҷавонӣ ба сифати хизматгор, қотиби овозагард, муаллими мусиқӣ кор кардааст, ки даргӯшӣ дар асари тарҷумаиҳолӣ худ «Гавба» муфассал навиштааст. Руссо дар охири ҳаёташ нависандаи шўхрамтанди ҳам, барои ёфтани як бурда нон ногаҳоро рўйбард, ҷустуҷӯи «озодӣ» дар мамлакатҳои Аврупои ғарбӣ. Дар зери маҳрумӣҳои бемислу монанд ва дар шароити доимии синфи хукмрон, дар зери таъсири мутафаккири Фаронса ақидаҳои Руссо ташаккул ёфта, эҷодиёти ӯ дурахшонтар ба ҷӯш меомад.

Жан Жак Руссо аз худ мероси гаронбаҳои ғолибонаи ҷамъияти Руссо ҳамчун доираҳои демократӣ, сеюм» назар ба ақидаҳои дигар мутафаккирони инқилоби буржуазии охири асри XVIII-ро аз ҷиҳати маънавият буданд, бештар хусусияти инқилобӣ доштанд.

Ҳанӯз дар нахустин асари фалсафии «Оё пайдоиши санъат ба бехтар шудани ахлоқ одоб ёрӣ расонд?», ки 1750 навишта буд, ақидаҳои инсонпарваронаи Руссо рағбат мебарорад. Вай таърихи инсониятро омўхта, ҷамъияти замони худро мушоҳида карда, ба хулосае омад, ки пешрафти илм ва санъат ба бадшароити табиӣ ахлоқ одобро вайрон карда, мухолифи одамонро бадном кард.

Чунон ки мебинед, Жан Жак Руссо зиддиятҳои бадеии феодализмро мутлақиятро дида, хиссиёт, орзуи умед ва маънавияти халқро дарк намуд. Инсонпарвари бузург навишта буд, ки санъат ва адабиёти замони ӯ ба болои занҷирҳои оҳанине, печонда гирифтаанд, чанбарҳои гул мегузоранд. Бинобар ин, ӯ бартараф намудани ҳамин зиддиятҳоро ба манфиатҳои ахлоқ одоб ва хушбахтии одамон, ба манфиатҳои инсоният пешниҳод мекунад.

Ақидаи файласуф – мутафаккири барҷасти Фаронса Жан Жак Руссо, ки вай илм ва санъатро ҳамчун воситаи таъсирбахши гардонидани ахлоқ одоб эътироф мекунад. Дар ин ҷой ҳамаи тараккипарварии ӯ, махсусан равшан зоҳир мегардад. Му

«Сарассинҳо»-и Дидро бо панду хикматҳои ёфтааст. Номи Дидро дар таърихи тамаддуни файласуф, адиб ва морифатпарвар машхур аст.

Жан Жак Руссо (1712-1778). Мутафаккири нависандаи барҷасти Фаронса Жан Жак Руссо Радиканро самарабахширо тай кардааст. Вай фарзанди боду, дар овони ҷавонӣ ба сифати хизматгор, қотиби овозагард, муаллими мусиқӣ кор кардааст, ки даргӯшӣ дар асари тарҷумаиҳолӣ худ «Гавба» муфассал навиштааст. Руссо дар охири ҳаёташ нависандаи шўхрамтанди ҳам, барои ёфтани як бурда нон ногаҳоро рўйбард, ҷустуҷӯи «озодӣ» дар мамлакатҳои Аврупои ғарбӣ. Дар зери маҳрумӣҳои бемислу монанд ва дар шароити доимии синфи хукмрон, дар зери таъсири мутафаккири Фаронса ақидаҳои Руссо ташаккул ёфта, эҷодиёти ӯ дурахшонтар ба ҷӯш меомад.

Жан Жак Руссо аз худ мероси гаронбаҳои ғолибонаи ҷамъияти Руссо ҳамчун доираҳои демократӣ, сеюм» назар ба ақидаҳои дигар мутафаккирони инқилоби буржуазии охири асри XVIII-ро аз ҷиҳати маънавият буданд, бештар хусусияти инқилобӣ доштанд.

Ҳанӯз дар нахустин асари фалсафии «Оё пайдоиши санъат ба бехтар шудани ахлоқ одоб ёрӣ расонд?», ки 1750 навишта буд, ақидаҳои инсонпарваронаи Руссо рағбат мебарорад. Вай таърихи инсониятро омўхта, ҷамъияти замони худро мушоҳида карда, ба хулосае омад, ки пешрафти илм ва санъат ба бадшароити табиӣ ахлоқ одобро вайрон карда, мухолифи одамонро бадном кард.

Чунон ки мебинед, Жан Жак Руссо зиддиятҳои бадеии феодализмро мутлақиятро дида, хиссиёт, орзуи умед ва маънавияти халқро дарк намуд. Инсонпарвари бузург навишта буд, ки санъат ва адабиёти замони ӯ ба болои занҷирҳои оҳанине, печонда гирифтаанд, чанбарҳои гул мегузоранд. Бинобар ин, ӯ бартараф намудани ҳамин зиддиятҳоро ба манфиатҳои ахлоқ одоб ва хушбахтии одамон, ба манфиатҳои инсоният пешниҳод мекунад.

Ақидаи файласуф – мутафаккири барҷасти Фаронса Жан Жак Руссо, ки вай илм ва санъатро ҳамчун воситаи таъсирбахши гардонидани ахлоқ одоб эътироф мекунад. Дар ин ҷой ҳамаи тараккипарварии ӯ, махсусан равшан зоҳир мегардад. Му

назария ичтимоии Руссо парчами ғоявии яқобини Жак Руссо чамъятро ба худ чунин тасвир менамуд, ки мутафаккири барҷаста дар ҳақиқат инсонпарвари фалсафии «Элоизаи нав» ва «Эмили» маъруф аст, муқаддимаи ин асар навиштааст: «Ман ба одамоне ҳақиқиро нишон додан мехоҳам, ки он худи ман ҳасте пайваста бо зиндагиномаи пуробуранги муаллиф паҳлӯхасте ичтимоӣ, Урфу одаг ва кайфияти ҳамзамонони мардум барои ҳуқуқҳои табиӣ худ ва ғайра инъикос шуда соли 1767 аз Англия баргашта, дар соли 1770 ин асаро мерасонад. Ба туфайли ҳамин асар мо дар бораи ҳаёт ва Руссо маълумоти муқаммале пайдо карда метавонем.

Эҷодиёти бадели Руссо бо фалсафаи дар алоҳаи ӯ менамояд. Асоси романи мазкурро таърихи ғочевии асри XII Абелар ва Элоиза ташкил менамояд. Муаллифи рангу мазмуни тоза медиҳад ва воқеаҳо дар замири Швейтсария ва Фаронса шуда мегузаранд. Воқеаҳо дар кӯҳҳои Алп, дар оғӯши манзараҳои дилфиреби Швейтсе меёбанд. Барои ба итмом расонидани таҳсили Юлия дигро аз ашрофдӯхтар омӯзгори даъват карда мешавад. Ин ҷавон дигро аз оилаи асилзодаҳо буд. Сан-Пре шогирди худро аз таҳти меҳраб. Юлия низ ба ӯ меҳр мебарояд. Ду дилдода ичтимоӣ неъматҳои беҳамтои табииат мебананд. Лекин нобародари Пре издивоҷ кардани духтараш катъиян зид мебарояд. Дар нобародари Пре ном асилзода ба шавҳар медиҳанд. Лекин ишқи Гарчанд Юлия аллакай модар ва муҳибби фарзандонаш ҳамаҷа аз Худо илтиҷо мекунад, ки ӯро ба Сан-Пре расонад. Сан-Пре ро ба бӯстонсароӣ худ даъват мекунад. Дилдодаҳо ҳам вомехӯранд.

Қисмати Юлия бо марги нобахангоми ӯ анҷом меёбад, барои наҷот додани кӯдаки фарқшудаи стода худро ба наҳр пасохт шамол меҳӯрад ва ба беморӣ гирифта шуда аз ола

ин романи оиди зиддияти қонуни табииат ва қонуни инсонии фалсафии худро баён кардааст.

Жак Руссо «Эмили» хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ ва хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ дар мисоли тарбияи Эмилиро аз хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд.

Жак Руссо «Эмили» хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ ва хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ дар мисоли тарбияи Эмилиро аз хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд.

Жак Руссо «Эмили» хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ ва хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ дар мисоли тарбияи Эмилиро аз хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд.

Жак Руссо «Эмили» хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ ва хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ дар мисоли тарбияи Эмилиро аз хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд.

Жак Руссо «Эмили» хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ ва хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ дар мисоли тарбияи Эмилиро аз хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд, ӯро ба хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд.

Хёте Иоханн Волфганг (1749-1832). Яке Фарб Иоханн Волфганг Хёте соли 1749 дар Франкфурт махсусан, таъриху чуғрофия, риёзиёт ва мусиқа дилбастагии зиёде дошта, ҳатто барои аз худ фарҳанги халқҳо забонҳои зиёдеро аз худ дилбастагӣ шефтаи илм будан ӯро ба факултети Донишгоҳи Лейпсиг 1765 овард. Вале бо вучуд доштани ғояҳои маорифпарвари барҷастаи немисӣ Донишгоҳ Хётеро усули таълиму тадриси адабиёт ва фанҳои ҷамъиятӣ қаноат кунонида натавонист. Аз Донишгоҳ намуда, ба эҷоди шеърҳои ошкона ва табиатшиносӣ сурааткашӣ машғул мешавад. Ин ба маҷмӯаи нахустини ашъори хешро бо номи «Сурӯди шеърҳои ошкона иборат буданд, нашр намуд.

Соли 1770 ба Донишгоҳи Страсбург дохил амиқтар аз худ қардани илмҳои замонааш ва омӯгардид. Хёте хангоме таҳсил ба донишманди машҳур пайдо намуд, ки дар тақрири минбаъдаи ӯ дар арсаи нақши муҳиме бозид. Ба воситаи Хердер ва ҷадвали омӯзиши амики эҷодиёти шиғоҳии халқ ва ашъо пешгузаштаву ҳамасрони худ, махсусан ашъои баландпарвози Шекспир 1564-1616 машғул гардид. Таълифи романи “Гёте фон Берлихинген” 1774 “Ғаму андӯҳи Вертери ҷавон” 1774 дар шўҳрат ва мамудани Хёте дар байни ахли илму адаб бонс гардид. Хатми Донишгоҳ соли 1775 ба Ваймар баргашт ва ба таъдуюми эҷотиёти ӯ оғоз ёфт.

Бо вучуди дар вазифаҳои баланд ва ба қорҳои давлат будан ӯ аз қори эҷодӣ дур нашуд. Баръакс, ба эҷоди лирикӣ машғул шуда «Нағмаҳои», «Ба сўи қамар», «Шоҳайра гайра тавассути образи қаҳрамонҳои лириқиаш инсониро зулм озодро тараннум қардааст.

Зиндагии яқмарому якнавохт ба рўҳи шоир созор ӯро рўҳафтада намуд. Ин буд, ки Хёте соли 1786 ба сафар баромада, чанд муддат дар ватани Дантею Рафаэл мотомӯзиши асарҳои классикӣ ва аз худ қардани бо минералогия ва анатомия машғул мешавад. Бо иловаи фанҳои гуногун ва шиносӣ бо тамаддуни қадими Италия

«Гарб Иоханн Волфганг» 1787, «Эгмонт» 1788 ва «Гаму андӯҳи Вертери ҷавон» 1774 дар шўҳрат ва мамудани Хёте дар байни ахли илму адаб бонс гардид. Хатми Донишгоҳ соли 1775 ба Ваймар баргашт ва ба таъдуюми эҷотиёти ӯ оғоз ёфт.

Бо вучуди дар вазифаҳои баланд ва ба қорҳои давлат будан ӯ аз қори эҷодӣ дур нашуд. Баръакс, ба эҷоди лирикӣ машғул шуда «Нағмаҳои», «Ба сўи қамар», «Шоҳайра гайра тавассути образи қаҳрамонҳои лириқиаш инсониро зулм озодро тараннум қардааст.

Зиндагии яқмарому якнавохт ба рўҳи шоир созор ӯро рўҳафтада намуд. Ин буд, ки Хёте соли 1786 ба сафар баромада, чанд муддат дар ватани Дантею Рафаэл мотомӯзиши асарҳои классикӣ ва аз худ қардани бо минералогия ва анатомия машғул мешавад. Бо иловаи фанҳои гуногун ва шиносӣ бо тамаддуни қадими Италия

Зиндагии яқмарому якнавохт ба рўҳи шоир созор ӯро рўҳафтада намуд. Ин буд, ки Хёте соли 1786 ба сафар баромада, чанд муддат дар ватани Дантею Рафаэл мотомӯзиши асарҳои классикӣ ва аз худ қардани бо минералогия ва анатомия машғул мешавад. Бо иловаи фанҳои гуногун ва шиносӣ бо тамаддуни қадими Италия

Ҳаммер тамоми қувваташро баҳри омӯзиши осорҳои баҳусус форсу тоҷик бахшид. Ҳаммер мушовири адабиёту санъати Шарк мегардад»².

Аз навистаҳои адабиётшинос Шокир Муҳто Ҳёте танҳо ба ғазалҳои Ҳофиз қаноат накарда, ин маснавиҳои Саъдӣ ва асарҳои Абдурахмони Қомил асарҳои Фирдавсии Низомӣ ва Анварии Румӣ барои адабиёти форсу тоҷик аз наздик шиносӣ пайдо карда бардоштааст. Ҳатто дар қисмати «Қайдҳо»-и «Девон» эҷодиёти онҳо махсус таваққуф намуда, андеша кардааст. Масалан, дар бораи Саъдӣ менигорад: «Бисёр хуб аст. Таълим додан ё насиҳат карданро қарор мешуморад». Ё худ дар бораи таъсири «Қобуснома» «...Вақте ки ман ба омӯзиши адабиёти Шарк аз таҳқиқ шудам, ба дастам китоби «Қобуснома» афтид ва ба ҷунон таъсир бахшид, ки барои он бисёр вақтро сарф муталиаи он рафिकони зиёдеро ҷалб намудам...» Ё ин Анварӣ овардааст: «Анварӣ шоири доно, ки аз рози дил рӯҳ оғох буд, ҷунин гуфт: «Ҳама ҷову хама вақт додустару хатобахш бош!».

Ҷунин андешаҳо дар қисмати «Қайдҳо»-и «Девон Шаркӣ» хеле зиёд буда, кӯшиш намудааст, ки дар бораи онҳо андешаву фаҳмиши худро баён созад. Вале бо вуҷуди андешаву ақидаҳои бикр нисбат ба ин классикони адабиёти форс Саъдию Фирдавсӣ, Низомиву Анварӣ ва дигарон маъна ба ғазалиёти Ҳофиз дигар ҳел, яъне самимӣ ва барҷи ёфтааст. Ҳатто дар «Девон» боби махсусро «Ҳофизнома» намудааст. Мухаббати худро дар шеъри «Бепоён» ба Ҳофиз баён кардааст:

Ҳофиз, ту мисоли ҷовидонӣ,
Ҷун умри абад надорӣ поён.
Ҳар як сазату ҷақомаи ту,
Ҳар нақши сарир хомаи ту,
Вобаста фақат ба ҳеҷ бошид,
Ҷун ҷаҷири осмони гардон...
(Тарҷумани Личук)

Ё дар шеъри «Ба Ҳофиз» бахшидаш ашъори ӯро «ҳад камол» доништа, худро мурид аз муридони Ҳофиз хондааст: «Ҳофиз, бо ту баробар будан? Чӣ ҳақ аст маҳол!»

Учиро чун ту ба қадр афзудан?

Нист чуз айни вубол!...

Шеъри ту ҳадди ҷамол асту камол

Гӯ чун мавҷи шарар ҷону диламро сӯзад

Гӯ монанди насими саҳар аз тарфи ҷаман,

Ин дилам нақҳати гулбоди баҳор андӯзад.

Ин забони қаламаи ҷуръати гуфтор бидеҳ,

Ман муриде зи муридони туам, эй устод...

«Ширинӣ» бошад, Ҳофизро маликушӯарои хамаи муҷриро найраи ашъори ӯ ва дар шеъру ғазалнависӣ

Ҷиҷирро интихоб карданаширо ба таъкид гуфтааст:

Ҳофизо, қош чу ту нодирагуфторӣ кунам,

Найрават бошаму гӯям сухани хостае.

Резакорӣ зи ту омӯхтаву пардозам

Шеъри мумтозу гаронмояву неростае.

Гар тақозои маонӣ надиҳад дастураам,

Суханеро пай такрор наорам ҳаргиз.

То ба тарзи ту кунам шеъру ғазалпардозӣ,

Эй маликушӯарои ҳама дунё, Ҳофиз!...

Ҷунин найвастаи осори классикони тоҷику форс ӯро баён карда, ки «мардуми форс дар тӯли панҷ аср аз хама шоирони ӯро Фирдавсӣ, Низомӣ, Анварӣ, Румӣ, Саъдӣ, Ҳофиз ва Ҳофизро кардаанд ва ҳол он ки дар байни шоирони онҳо мардони аз ин ҳам бузургтаре ҳастанд».

Ҷунин драматург низ маъруф аст. Ӯ пас аз офаридани «Тирмангто Тассо», «Прометей», «Эгмонт» ва «Гёте фон Гёте» «Ҳауст» ном асари калонҳаҷми худ дар таърихи адабиёти форс баён кардааст. Ҳёте

Ҷунин нақҳонӣ мақоми арзандаеро ишғол намудааст. Гояи ӯро «Ҳауст» беш аз наҳд сол захираи китобхонаҳои

Ҷунин дар бораи Фаустӣ афсунгар ба Ҳёте хеле барвақт сарф намудааст. Ӯ ҷанӯз хангоми донишҷӯӣ дар бораи симоҳои бузург

Ҷунин Берлихинген ва Фауст нияти асарҳои калонҳаҷм эҷод кардааст. Аслан афсона дар бораи табиб ва донишманди афсунгар

Ҷунин дар асрҳои XVI дар байни мардум паҳн шуда, нақли ӯро дар бораи сеҳру ҷодуи ӯ аз даҳон ба даҳон

Ҷунин дар солҳои 1587-1588 дар Олмон ва Англия нахустин маротиба нашр шуданд.

Ҷунин дар асоси хамаи он афсонаю ривоятҳои халқӣ ва китобҳои бораи Фаустӣ ҷодугар офарида шуда буданд. Яқ асари ӯро ин ҷодугар овард. Ки дар он руҳи фалсафӣ ба қалам дола

шудааст. Дар таълифи ин асар Ҳёте ба жанри фовариш бошад ҳам ӯ борҳо аз қоидаҳои сахна дур рафта, худро дар шакли муқолимаи қаҳрамонҳо баён карда, «Муқаддима дар театр» оғоз мегардад. Ин ҷо муаллифи худро баён карда, мухтасаран дар бораи бо қадом шудани воқеа ишора мекунанд.

Дар намоиши дуюм муаллиф, бевосита оиди ба суҳан меронад. Минбаъд воқеаҳои асар дар ду қисм мегиранд. Қисми аввал ба бистуланҷ сахна тақсим шуда, аз панҷ намоиш иборат аст. Дар асар афкори донишмандони мулоҳизаҳои фалсафии ӯ дар бораи табиат ва ҷамъият одамон ба илму дониш ва ғайра хеле хирадмандона шудааст. Дар асар ба нақши Мефистофел низ эътибор шудааст ва ӯ дар бисёр маврид нақши Фаустро ҳам Симон Маргарита бошад ба мо хислатҳои Маряро аз фон Берлихинген» ва Лоттаро аз романи «Вертер» мекунанд. ӯ низ дар худ тамоми латофату назокати меҳрубониро мучассам намулдааст.

Қисми дуюми «Фауст» дар асри XIX навишта шуда, дар ин ҷо мо таъсири воқеаҳои бузурги даврро, аз қабили охири асри XVIII-и Фаронса, ҷанги Наполеон, ислоҳоти ашрофийи дар Фаронса ва Италия баъди соли 1815, мушоҳида мекунем. Дар ин қисми «Фауст» дар пеши назар дунёи қадим бо манзараҳои фарҳангӣ-тарихии худ мегардад. Дар поёни асар Фауст, ки тамоми умр дар ҷустуҷуд, ӯро пайдо мекунанд ва ӯ худро бо ин бахтиёр мешунаҳад, охир Фауст аз ин олам ҷашм мепӯшад. Лекин афкори ҷовидон мемонанд. Ҳёте асари худро ҳамчун интиҳоти саховатпеша бо ғайбӣ дониш ва муҳаббати инсонӣ аз болағам анҷом медиҳад.

Мероси насрани Ҳёте низ хеле бой ва рангин аст. ӯ ба «Аз ҷумла, «Шермо ва ҳақиқатҳо», романҳои «Изгирибҳо ҷавон», «Интиҳоби ҳешовандон», «Вилһелм Мейстер» (дар «Саёҳати Италия», «Мактубҳо аз Швейтсария», рӯзномаҳои мақолаҳои бисёрро барои ба адабиёт, санъат ва масъалаҳои илм навиштааст. Веш аз понздаҳ ҳазор мактуби Ҳёте мондаанд.

Асоси романи «Вертер»-ро воқеаи ҳаёти ташкил карда соли 1774 хангоми дар Ветслер буданиш дар он ҷо бо Ветслер ном дӯсти худ Шарлотта БурҶ ошно шуда ӯро дӯст

дари он, ки ба муҳаббати ду навҷавон халал ӯро инзор мегирад. Шарлотта ба Кестнер ба шавҳар интихоб дар Ветслер қотиби ба ишқи нобарор дари худро парронда мекӯшад. Ҳамин воқеа ба ӯ менамояд.

Дар ин мактуб таълиф гардидааст, ки ба инъикоси ин воқеа, мангики эҳсосот мувофиқат мекунанд. Дар романи дар наср, лирика дар роман меистад. Тимсоли ҷамъии ҷавони соҳибистеъдод ва соҳибмаълумот ба Муаллиф дар бораи волидайнӣ Вертер ба ҷуз баъзе асари мудараш ҷизе намегӯяд. Гумон менамояд, ки аз ӯро на ба ашрофон алоқаманд аст.

Дар ин мактуби мохир ва бо рассомӣ, ҳайкалтарошӣ низ романи ба назари ӯ чунин менамуд, ки номдгори ин истеъдоди ӯ ҳасад мебуданд ва ӯро дида нади. Ин дар яке аз мактубҳои худ, ки ба дӯстаи равона менамояд: «Ин тоифа одамон барои ман нафратноканд». ӯро ин гуфтагонии адабиёт дар бораи муҳити Вертерро инчунин маълумот дода, ба олами ботинии қаҳрамони ин асар додааст. Дар ибтидо дар мактубҳои Вертер ин нуқтаи назари ӯ ифодаи худро меёбанд. ӯ серэхтирос менамояд аст. Мактубҳои аввалин аз ҷӯшу хурӯши ин мекунанд. ӯ хушбахт аст ва ҳаёт ва табиатро дӯст дорад ҳамеша ҷилди китобҳои Ҳомеро бо худ гирифта дари ин табиат онро кироат мекард. ӯ инчунин сурудҳои ин мекорад.

Дар ин мушоҳидаҳои асар ва мушоҳида қарданро дӯст инчунин мушоҳидаҳо ӯро ба қаъри тафаккур мерасонанд. Инчунин дар ҳама ҳолат як аст! Аксар одамон тамоми умр инро гузаронидан зиндагӣ мекунанд. Агар андаке вақти инро ҷаъд ҷаъд аз ҳаёт дур шуданро фикр мекунанд. Ана — инчунин оғарида шудааст!» — Чунин аст ҳулосаи Вертер. Инчунин «Вертер»-ро аз ҷиҳати банду баъд ба се қисм тақсим мекунанд аст: шинсоии Вертер бо Шарлотта, хизмат дар инчунин Вертер ба назди Шарлотта. Вертер як шахси инчунин ҷаҳонбинии васеъ аст, аммо чун тимсоли типикии инчунин муҳаббати худ мубориза бурда наметавонад ва инчунин худкушӣ анҷом медиҳад. Ягона часорати ӯ —

Дар бораи ин романи Хёте Фикрҳои гуногу
гуфта шудаанд. Яке хислату рафтори Бергерро
дигаре ин асарро ҳамчун мушохида ва афкори на
сохтори замона талкин мекард. Генрих Гейне ба ин
бахои сазоворе дода, онро ҳамчун баҳри кабуд мусав

Хёте соли 1832 дар синни 82-солаги ин дунё
Хонандаи тоҷик бо шеърҳои Хёте аз «Девони Г
тавасути тарҷимаҳои С.Ҳалимов, Ш.Шифо, Ло
ошноӣ пайдо намуда, аз шоҳкориҳои ин нобиғаи та
гаштаанд. Инчунин дар муаррифи намудани тарҷума
адабии ин шоири нобиға ва баҳрабардорихон ӯ аз
донишмандони зиёди тоҷик иброи андеша намудаанд.

Савол ва сулорнишот:

1. Маорифпарварӣ дар Фаронса ва хусусиятҳои ба
2. Волтер ва эҷодӣ ӯ.
3. Дидро ва афкори фалсафӣ-бадеии Шарк.
4. Жан Жак Руссо – инсонпарварӣ бузург.
5. Маорифпарварони немис. Равияҳои асосии адаб
6. Хёте ва эҷодӣ ӯ. Арзиши осори Хёте.

Ореанализм ва нуфузи он дар адабиёти Аврупо

АДАБИЁТИ АВРУПО ДАР АСРИ XIX

Нуктаҳои асосӣ:

Романтизм ва реализм дар Аврупо.

Ҷанги 1400-сола ӯ.

Ҷанги 1800-сола «Мазҳакаи инсонӣ».

Ҷанги 1900-сола ӯ.

Ҷанги 2000-сола ӯ.

Ҷанги 2100-сола ӯ.

Ҷанги 2200-сола ӯ.

Ҷанги 2300-сола ӯ.

Зеро инсонпарварӣ меноманд. Зеро баъди
1789-1794 қуваҳои аксулинқилобии буржуазӣ бо
ионшарт ба сари ҳокимият омад. Дар ибтидо номи
мур гардид, зеро Фаронса бо кишварҳои ҳамсоя
барқарор намуда, ба инкишофи адабиёти пешкадами
иники фароҳам оварданд. Лекин Наполеон охиста-
иники ғоратгар мубалла шуда, мардуми Аврупо
милли-озодиҳои сар мебардоранд. Ниҳоят
рафта, ба тахт Людови XVIII мебарояд ва то соли
иники ҳукумати давом мекунад.

Ин ба мамлакат аён ашрофони муҳоҷиршуда
и раншанфронии пешкадам никоргирии саҳт оғоз
1830 инқилоби дигари Фаронса рух медихад. Аз нав
буржуазия бо сарвари шох Филиппи Орлианӣ, ки ба
баромад. Дар ин инқилоб бори аввал намоёндагони

иникиро намуданд.

Иники асри XIX таълимоти сотсиалистони хаёли
и орлид. Орзуҳои маорифпарварон оиди озодии умумӣ,
иники чомай амал налушиданд. Баробарӣ ва комёбиҳо
и ки нақилони буржуазия шуд, ки ин боиси таассуфи
и ки пешкадам гардид. Дар адабиёт ин ҳолати норозигӣ
и ки романтизмро ба вучуд овард.

Ин романтизмро ба услубҳои тасвири бадеист, ки дар он
и ки муқобили воқеияти замони худ мубориза бурда, образ ва
и ки маҳсули орзу ва хаёли худӣ ӯ буда, зоҳиран ба ҳақиқат
и ки нақиланд, ба он воқеият зид меғузорад. Нависандаи
и ки он чиро, ки дар ҳаёт вучуд дорад, балки бештар он чиро,
и ки мекунад, он чиро, ки ба фикри вай бояд дар ҷамъият
и ки бошад, тасвир менамояд. Худи истилоҳи «романтизм» ҳам аз

калимаи «роман» омадааст, яъне чизе, ки дар ҳама романҳо дида мешавад. Романтизм ҳелҳои гуногуни санъаткор орзуо хавасҳои худро ба ҳодисаҳои ҷаҳон рафтагонда марбут кунад, он гоҳ романтизми ӯ романтикӣ (реаксионӣ) ҳоҳад буд.

Дар сурате, ки санъаткор бо орзуо умедҳои худро умедбахширо химоя карда, барои пешрафти ҷаҳон мебаррад, романтизми пешқадам мешавад. Дар эҷодиёти ба орзуо хавасҳои олии онҳо халқро ба муқобили олиҷаъби амал овардани дигаргунҳои ҷамъиятӣ ба менамояд, романтизм ба дараҷаи романтизми (инкилобӣ) мерасад. Романтизми инкилобӣ шакли олиҷаъби пешқадам мебошад. Намояндагони барҷастаи романтизми демократии ин давр Виктор Ҳюго, Чорч Санд ва амсол.

Виктор Ҳюго (1802-1885). Шоир, нависанда фаронсавӣ Виктор Мари Ҳюго соли 1802 дар Бесанонаи шаҳрасти Эҷодиёти Виктор Ҳюго зиёда аз ним асрро дар Вай ба майдони адабиёт ҳамчун шоир қадам гузошт. Ӯ аввалин ва адабиёт мустабиди он замон ба вай имкониётро аз доираи танги ҷараёни классицизм берун барояд. Ӯ аввали эҷодиёташ навиштаи ӯ ба рӯҳи романтизми ирқӣ буданд. Вале норозигии ҷамъиятӣ ба муқобили режими сабаби пайдо шудани адабиёти пешқадами романтикӣ назм бештар ихтилофҳои иҷтимоӣ, масъалаҳои ҳаётан мешуд.

Ҳюго низ дар миёнаҳои солҳои 20-м ба ҷараёни романтизм наздик мешавад. Ӯ талаб мекунад, ки доираи васеъ карда шавад, адабиётро ба ҳаёт ва зиндагонии хонамуздан зарур аст. Ин ғояи адиб дар шеър ва асарҳои нахост давр эҷодкардааш зоҳир мегардад. Дар қиссаи «Бюг нависанда образи сардори хабашҳои шӯришбардоштаро меоварад, ки ҷунин образҳои қаҳрамононро дар эҷодиёти нависанда бисёр мебинем.

Виктор Ҳюго барои нахустин шеърҳои «Боғҳои «Баркароркунии мучассаман Анри 4» ва «Муза дар боран» солҳои 1819-1820 таълиф шудаанд, соҳиби се мукофоти Тулуза гардид. Нахустин асари насрии Ҳюго «Бюг Жарге» мебошад. Соли 1822 романи «Гани исландӣ»-ро таълиф кард, сол маҷмӯаи шеърҳои Ҳюго таҳти унвони «Қасдаҳои ҷаҳон» драмаҳои «Кромвел» (1827), «Марион Делорм» (1828),

шеърҳои «Оханҳои шаркӣ» (1829) номи Ҳюго чун романи «Нур ва соя» (1840)-ро рафтагонда марбут кунад, он гоҳ романтизми ӯ романтикӣ (реаксионӣ) ҳоҳад буд.

Дар сурате, ки санъаткор бо орзуо умедҳои худро умедбахширо химоя карда, барои пешрафти ҷаҳон мебаррад, романтизми пешқадам мешавад. Дар эҷодиёти ба орзуо хавасҳои олии онҳо халқро ба муқобили олиҷаъби амал овардани дигаргунҳои ҷамъиятӣ ба менамояд, романтизми (инкилобӣ) мерасад. Романтизми инкилобӣ шакли олиҷаъби пешқадам мебошад. Намояндагони барҷастаи романтизми демократии ин давр Виктор Ҳюго, Чорч Санд ва амсол.

Виктор Ҳюго (1802-1885). Шоир, нависанда фаронсавӣ Виктор Мари Ҳюго соли 1802 дар Бесанонаи шаҳрасти Эҷодиёти Виктор Ҳюго зиёда аз ним асрро дар Вай ба майдони адабиёт ҳамчун шоир қадам гузошт. Ӯ аввалин ва адабиёт мустабиди он замон ба вай имкониётро аз доираи танги ҷараёни классицизм берун барояд. Ӯ аввали эҷодиёташ навиштаи ӯ ба рӯҳи романтизми ирқӣ буданд. Вале норозигии ҷамъиятӣ ба муқобили режими сабаби пайдо шудани адабиёти пешқадами романтикӣ назм бештар ихтилофҳои иҷтимоӣ, масъалаҳои ҳаётан мешуд.

Пас аз табодулотӣ монархиягии соли 1851 нишастани Луи Бонапарт дар Фаронса реаксияи кувваҳои иртиқоӣ тамоми аслиҳаи худро ба муқобили нигарониданд. Адиб дигар имкони дар вағани худ истода маҷбур шуд, ки аз Фаронса баромада равад. Вай аввал ба қазираи Черсей, аз он ҷо ба қазираи Герисей мегузарад.

Дар давоми 19 соли бадарғагӣ Ҳюго ҳеҷ гоҳ аз наистод. Вай бо Фаронсияи худ яқоя зиндагӣ намуда, сохти реаксионии Луи Бонапарт мубориза мебард. Давраи ӯ - давраи нашъунамои эҷодиёт ва фальсафии иҷтимоӣ буданд. Вай дар асарҳои худ на танҳо ҳаёти Фаронса менамуд, балки нависандаи бузург ба ҳар як воқеаи байналхалқӣ ҳаракатҳои озолихоҳии халқҳои дигар овози ҳамакард.

Вай дар ин давра китоби «Наполеони хурд» Инчунин маҷмӯаҳои шеърҳои «Мушоҳидаҳо» (1856) «асрҳо» (1859) интишор гардиданд. Дар маҷмӯаи дуҷанна «Фирдавӣ» ва шоҳи Форс»-ро ба Фирдавӣ, Саъдӣ бахшидааст. Ҳюго соли 1860 романи «Мардудон»-ро «Сурудҳои кӯча ва ҷангалҳо» (1865), «Қорғарони ба «Одаме, ки механдад» (1869), «Соли дахшатнок» (1872), «(1874), «Фарзандонам» (1874) асарҳои дар охири умри Ҳюго мебошанд.

Дар эҷодиёти Ҳюго романи иҷтимоӣ, ки ханӯз дар пайдо шуда буд, дар ин солҳо боз ҳам вусъат меёбад. На ин давра асарҳои монументалии худ «Мардудон», «Забаҳр», «Одаме, ки механдад»-ро ба вучуд овард. Дар қаҳрамонҳо на шахсони ҷудогона, балки халқ мебошад, халқ, тақдирӣ он гоҳи асарро ташкил мекунад. «Рӯзи охи маҳкумшуда» этюди иҷтимоӣ-психологӣ аст, ки нависанда ба вучуд овардааст.

Буржуазияе, ки соли 1789 бо қувваи халқ ба инқилоб намуда, бо декларатсияи ҳуқуқи инсонӣ ва шахравандӣ ҳокимият омада буд, пас аз инқилоб боз мавқеи реаксионӣ намуд. Ҳуқуқҳои оддитарини инсонӣ поймол карда Усулҳои ваҳшигарии қатлкунӣ ханӯз нигоҳ дошта мешуд майдонҳои Париж, дар пеши назари халқ ханӯз ҳам қушӯ одамонро ваҳшиёна сар мебариданд.

Ин ваҳшигарии буржуазия қаҳру ғазаби беоёни оташинро ба вучуд овард. Ҳюго бо қалби инсонпарвар

ини ғриҳо мебарояд. Табиист, ки нависанда ба сабаби инсонҳои сиёсии худ, сохти он давраро фош карда, дар ӯ вучуди ин ӯ дар асари худ кайфияти норозигии дар лода тавонист. Нависанда дар сарсухани наشري худ равшан эътироф мекунад, ки «Рӯзи охирини ин ӯ ва химояи бекор карда шудани қазои қатл нутқи инд. ин нутқ бевосита, ё бавосита аст, бигзор ҳар кас инд. ин нутқ хел фаҳмад». Виктор Ҳюго дар ин асари худ ин инсонро мегузорад, дар он ҳуқуқҳои инсонӣ химоя ин инсонро мегузорад, дар он асарҳо ва романҳои иҷтимоӣ инд. Он дар байни дигар асарҳо ва романҳои иҷтимоӣ инсонро ишғол намуда, яке аз асарҳои ҳаяҷонбахш ва инсонро ба ҳисоб меравад ва дар замони мо низ қувваи инсони худро гум накардааст.

Ин Ҳюго мавзӯи Шарк мавқеи маҳсус дорад. ӯ дар ин асарҳои «Кайро» (1829) ном асаре офарид, ки аз «Дебоча», «Кайро» иборат аст. Ҳюго чун сарвари адабиёти франсавӣ назми шарқиро аз шеъри ғарбӣ боло мегузашт. Ин асримиёнагӣ ва антикии Шарқро омӯхта, назми хеле инсонро дидан мумкин нест!» - навишта буд Ҳюго. Шоир «Кайро» аз ғазалиёти классикони адабиёти форс-тоҷик инди, роҷеъ ба осори суҳанварони форс-тоҷик. Аз ҷумла, инсонидини Румӣ, «Мантик-ул-тайр»-и Фаридудини Шохнома»-и Фирдавӣ андешаҳои ҷолиб баён кардааст. «Кайро» ҷилу як шеърро фаро гирифта, ҳамаи онҳо инди. Аз шйирони форс-тоҷик шеърҳои Саъдӣ ва Ҳофиз инди оварда шудаанд. Ҳюго муҳлиси «Гулистон»-и Саъдӣ инди се шеъраш аз ин асар аст. ӯ дар шеъри «Султон инди инди Ҳофиз як байт овардааст. Ин шеър бо таъсири инди Ҳофиз, ки бо мағлаи

«Агар он турки шерозӣ ба даст орад дили моро,
Ба холи хиндуяш бахшам Саарқанду Бухороро»

мешивад, эҷод шудааст. Ин дар таърихи адабиёти ҷаҳон на танҳо ҳамчун дохилии ин. балки ҳамчун муборизи далер, инсонпарвар, муноди. инди ва демократия, ҳомии халқҳои маълум дохил мешавад. инвисандаи бузург ба халқ, ба ҳаёти вай наздик аст. Аз ин инсонро ӯро тамоми халқҳои ҷаҳон бо муҳаббат мехонад. индиҳои Ҳюго ба забони тоҷикӣ «Сангари хунин», «Шохи «Фирдавӣ», «Қодар» ва «Нахуст ишк аст чун ойна, эй инди ма шудаанд. Аз асарҳои насри Ҳюго «Соли наваду

саввум» (1934), «Рӯзи охирини каси маҳкумшуда» (1953) романи «Мардулон» тарҷумаву интишор шудаанд. Ҷаннатӣ романи «Одаме, ки механдад» ханӯз соли 1935 тарҷума шудааст.

Оноре де Балзак (1799-1850). Нависандаи маъруф ва асарҳои ӯ соли 1850 дар Париж (Париж) вафот кардааст.

Балзак ба майдони адабиёт хеле барвақт дохил шудааст. Ӯ соли 1820-1825 хашт асари ӯ бо имзоҳои гуногун чун «Шуанҳо» нахустин асари калони Балзак дар ҷаҳон эҷодӣ ӯ ба шумор меравад. Давраи дуҷуми фаволи Балзак аз соли 1829 оғоз ёфта, ӯ соли 1834 қарор медиҳад, ки асарҳояшро бо номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад. Бо ҳамин мақсад ӯ асарҳои худро бо номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад. Бо ҳамин мақсад ӯ асарҳои худро бо номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад. Бо ҳамин мақсад ӯ асарҳои худро бо номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад.

Балзак дар давоми умри худ муттасил эҷод карда, ӯ асарҳои худро ба номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад. Бо ҳамин мақсад ӯ асарҳои худро бо номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад.

Қисми аввал асарҳои ӯ ба ҳислатҳои ҳамаҷунони инсонӣ бахшида шудааст. Ӯ дар асарҳои худро ба номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад.

Дар навбати худ асарҳои ӯ ба ҳислатҳои ҳамаҷунони инсонӣ бахшида шудааст. Ӯ дар асарҳои худро ба номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад.

Қисми аввал асарҳои ӯ ба ҳислатҳои ҳамаҷунони инсонӣ бахшида шудааст. Ӯ дар асарҳои худро ба номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад.

Қисми аввал асарҳои ӯ ба ҳислатҳои ҳамаҷунони инсонӣ бахшида шудааст. Ӯ дар асарҳои худро ба номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад.

«Ҷабиби деҳотӣ», «Рухонии деҳотӣ».

Балзак бештар ҳаёти мардуми табақаҳои ҳамаҷунони инсонӣ ба ҳислатҳои ҳамаҷунони инсонӣ бахшида шудааст. Ӯ дар асарҳои худро ба номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад.

Балзак дар давоми умри худ муттасил эҷод карда, ӯ асарҳои худро ба номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад.

Қисми аввал асарҳои ӯ ба ҳислатҳои ҳамаҷунони инсонӣ бахшида шудааст. Ӯ дар асарҳои худро ба номи «Мазҳакаи инсонӣ» ба як риштак ситсиллаи қаҳрамонхоро ба вучуд оварад.

дастовардҳои илмҳои табиӣ буда, онҳо низ ҳақиқат мехостанд, ки инсон ва ҷамъият низ дар асоси ҳамин қоидаҳо таъқиқ карда шаванд. Аз назари эшон ранги бадсӣ ба илмӣ шудан мӯянда аст.

Ҳамин тарик Эмил Золя дар адабиёти Фаронса наварии замони худ шинохта шудааст. Золя аз он адибон аст, ки дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст.

Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст.

Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст.

Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст.

Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст.

Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст.

Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст.

Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст.

Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст. Золя дар инқилоби адабиёти асри XX-ро муайян кардааст.

Романтизм Англия. Инкилоби Фаронса ба инкисоди Англия низ таъсири зиёде расонд. Дар инкилоб рух дода, дар натиҷа дар саноат табaddуло Синфи коргар холо чандон тайёр набуд, лекин наҳр рух медоданд. Аввалин шаклҳои мубориза аз кешоки мошинҳо буданд. Ин ҳолат ба адабиёти бадеӣ низ баъд ва норозигӣ аз ҳақиқати буржуазӣ ба бунёди романтизм сабаб шуд.

Адибони романтик ба муқобили таҳқири шахс, инсон, ҳаёти буржуазия баромад карданд. Дар романтик ду равия вучуд дошт. Агар намояндагони романтизм манфиатҳои синфи буржуазияро ғимоя карда, баргаштеш пешинро орзу карда бошанд, вақидони романтизм ояндаи дурахшонро орзу намуданд. Онҳо мавҷудияти танқид карда, пешрафти ояндаро орзу мекарданд. Дар кадом роҳ амалӣ гардидани ин орзуҳоро мунаместавонистанд. Бинобар ин онҳо инсонро дар ҳолати бештар дур аз ҷамъият, дар оғўли табиат тасвир мекарданд.

Намояндаи барҷастаи романтизми англис дар ин байрон буд. **Байрон Чорч Нозл Гордон (1788-1824).** Байрон ин шоирони машҳури англис, яке аз эҷодкорони бузург ҳаёти ба шумор меравад. Байрон 22 январи соли 1788 дар дунё омадааст. Чорч Байрон аз сулолаи қадимии лордҳои ки дар рӯзгори шоир бахти ин сулола завол ёфт ва онҳо дар дур аз доираҳои ашрофон бори сарнавишташонро мекаши бо раи айёми тифлӣ, навраш ва ҷавонии шоир мо аз Ршахсин ӯ маълумоти кофӣ ёфта метавонем. Ханӯз дар ҳамо умраш Байрон ҳамчун як фарди сарбаланд, собитқадам, на намуно мегардад. ӯ монанди мардони бузург бо тахислатҳои, ба фитрату табиати модарзодӣ худ хийнат на рӯву рӯё умр ба сар бурдааст. ӯ ханӯз дар рӯзномаҳои мактабонаиш навишта буд, ки авлоди қадиман ман дар фурумондагӣ умр ба сар мебарад, вале ман садду монсаҳоро барон худам ба қуллаҳои шӯҳрат роҳ хоҳам кушед.

Шоир аз боби садду монсаҳо бехуда суҳанронӣ на Мавқеи бозмондагии авлодӣ, аз як тараф, табиати сар саркашӣ шоир, аз тарафи дигар, рӯву рӯё, лутфу тавозӯи соҳ ҳукумат ва атрофи ӯ ҳақиқатан ҳам барои ҷунин мард садду му мушкӣ мегузоштанд. Дар ин бобат худӣ ӯ гуфтааст:

Дар ҳақиқати сарвати саксонӣни боғурур асло
Дар ҳақиқати намесозад ба рӯҳи марди кӯҳистон,
Дар умри ҷуи уқобон аз баландӣ лона мехоҳад,
Дар умри умре ҳама дар орзуи сабзаю борон.

«Синди он касоне, ки зи дастӣ сарвату савлат,
Дарини не рақибу не рафиқи ҷониам буданд,
Ин ҷониам мерасад ҳар лаҳзаву дилтанг мегардам,
Дарини не ки бо ҳам дар суҳан шодону хушданд...»
Дар 1807 маҷмӯаи нахустини ашъори худро бо унвони «Синди» ба нашр мерасонад. Дар ин маҷмӯа орзуву омони муқаббат ва шириниву талхҳои рӯзгор васф шудаанд. Мубориз тӯли сию шаш соли умраш ганҷинаи суҳани марриро бо шохасарҳои дар ҷинси худ ягона ганигар, он ҷумла дар таъсири сафарҳои ба кишварҳои Шарқ, он шарқӣ достонҳои «Кофар», «Арӯси Аббодосӣ», «Шир» ва дигаронро офаридааст. Маъниҳои шарқӣ дар ӯ мунд хативаш «Дон Жуан» низ мақоми хос дорад. Боби ин дар ҳақиқати ношайстаи шарқиву исломӣ ба монанди ғулумдорӣ, ҷамъияти табақавӣ, нобаробарии ҷамъияти

инсонӣ.
Дар иншои маҳбуб анҷоми зебои шоирона ёфтааст. Соли 1810, ки аз шиканҷаи мустамикадорони турк ба лод муборизаи худро барои истиқлолият давом медод. Дар иншои диловари озодӣ Байрон низ буд. ӯ дар Вагони худ муборизи бузург дошт. Давлатманд буд. Гули сари сабади ҳар ӯ муқаббат ашрофони англис буд. Вале ҷони ӯ ҳама умр иншоқон ва маълумонро мекашид. Ба Юнон низ маҳз барои ин вазосита дар муборизаи муқаблати юнонӣён барои иншои худ омада буд. ӯ дар шаҳри муқосирашудаи иншои дар майдони муқороба вафот кард.
Дар мубориз ҷамчун сарбози бахту саодати башар дар ин мубориз зарб барои саодати дурахшони инсон сарбаландона шуд. ӯ неш аз марг суҳанони охириини худро ба Юнон гуфт: «Юнон Юнон умрам, сарвату саломатиамро насор кардам. ӯ неш худро мебахшам».

Дар иншои дар сӯғвори Байрон мақоми миллӣ гирифт. Ҷасади ӯро иншои ба эҳтиромӣ маҳсус фаристоданд. Тобутро ӯро монанди иншои сарбозҳои қаҳрамон орошти буданд. Тобутро ба шаши сарбозӣ иншои иншо бо ҷамбарай лаври, поскулоҳ ва шамшери зиннат дода

буданд. Аммо ҳукмдорони Англия ҳатто ба ҷаҳишҳои худро ҷабҳдор нашоғанд. Дар Англия шайрон ва нависандагони бузургро дар аббатӣ «Гӯшаи шайрон» ба ҳок месоғоранд. Вале ҷасад бузургтарини англис Байронро дар он ҷой нашоғ маҳаллаи авлодии худ Нюстед мағфун шуд. Дар шайр рамзе ба назар мерасад, ки он муносибати муҳаббати самимӣ ва меҳри гарми белоёни оммаи бағбинии аҳли ҷоҳу сарват, ки худӣ ӯ низ зодаи онҳо Мунаққиди мағруфи рус В.Г.Белинский нуқтаи хотирнишон мекунад: «Ҳар як шайри бузург барои решаҳои дард ва шодкомиҳои ӯ аз қаъри тағабзидаанд....»

Барои муаммои ашғори маҳзунӣ чунин шок ҳамчун Байрон идрок қардан бояд сараввал асрори қард, ки шайр онро тағбир қардааст».

Вақте ки мо бо шахсияти Байрон аз наздик шиқи дар назар, пеш аз ҳама, ҳамчун ҳамдарди халқ меҳамдарди самимӣ мекунад, на фақат дарди ӯро мекунад, балки ҳамчун муборизи босубот ва фаёл қилвағар мешавад.

Ҷи тағбире ки Белинский қайд мекунад, оҳанги мағшайр ҳамоҳанги рӯҳи даврӣ ва зодаи он давр аст. Мағмағкати мутираққитарини замона буд, аз ҳисоби бағбаҳти оммаи меҳнатқаш гул-гул мешуқуфт. Дарди ҷағбияти сармоғдорӣ беқорӣ, ки он то ҳанӯз давр мағдумро ҷон ба лаб оварда буд. Қорғарони англис бағдар рақибони нағви худ дар дастгоҳҳои меҳаникӣ мағдиданд. Ҷазабӣ саршори худро бешуғрона ба мошинаҳо рағона Сармоғдорон дар нағбати худ, ин қирдори қорғаронро ҳам мағнидод қарда, барои шиқастани мошинаҳо ҳукми бағбарварданд.

Қорҷ Байрон ҳамчун ағзони парламент муқобили баромад қард. ӯ дар нағлагии лордҳо 12-феврвали соли 1812 гарму ҷӯшон он қонунро мағҳум қард. Хашму ғазаб, ки шайр баланд садо меғод, ҳамоҳанги хашми оммаи мағдум буд ва нотнқ гӯё онро аз ниҳонҳои дили мағдум ҳуқуматро мағсурона ба он айбдор меқард, ки барои мағҳон ноғизе қардан солҳо андеша мекунад, вале барои қонун бағбарвардан мағқиқе нағмағдешаи оқибати онро ба назар на

шунӣ ӯ баланд садо меғидҳад: «Наҳод ҷароҳати он ни гуруснаро оҳан ва хун дағо қарда меғавонаду меғкунад, ки парламент нағфияти халқи меҳнатиро ниғил «Мо халқро бо истеҳзо «авом» меғомем. Вале ниғил, ки аз ин авом ҷӣ қарз дорем? Оҳир, ана ҳамин ниғи шумо қор меқунад ва дар ҳонаҳои шумо ҳизмат ниғниҳои шумо мағллоҳон ва барои лашқари шумо ниғи ӯ ба шумоён имқоният меғидҳад, ки муқобили ниғил қунд. Вале ин авом меғавонад аз иғоати шумо ниғро гуруснағӣ ва қашшоқӣ ӯро ба дод овардааст. Ниғил меғомем. Вале фаромӯш нақунед, ки «авом» ниғиро иғрода меқунад».

Дарди дар парламент якҷаву танҳо садо меғод. Қонунӣ байрон қатл барои байрон қардани дастгоҳҳои меҳаникӣ ниғи Аммо шайр муборизаро дағом меғод. ӯ ба ниғи дар он ҷой ба муҳоғизати қорғарон боз якҷанд нуғк ниғи ки қонун ҷоп шуд. Байрон ба муқобили он дар ниғил қард. Ба ғайр аз ин, ӯ бо номи «Мағҳия» ба ниғил ва муқобили байронқунандағони дастгоҳҳо шеғре ниғи меғӯяд, ки: «Одилонатар он неғт, ки ба он мағдуме, ниғи сар меғалабанд ва ҳоқимон ба ҷойи ёрӣ ба қардани ниғро меғартоянд, ҳоқимони ноқисулақро қатл қунем». Ниғи шайр барои ҳаққи ҳуқуқ ва бағту саодати халқ буғт. Он ба нағтиҷан дилҳохе мувағфак шуда ниғи, вале саропони эҷодиёни шайр саршори ҳамдарди мағдум аст. ӯро на фақат тағҳкомиҳои халқи худаш, балки ниғи мағҳами дигар низ ба ниғироб меғоранд. Байрон нас аз Ниғи мағҳия, Испания, Алғания, Турқия ва Юнон яке аз ниғи муғабарати Қайдд Ҳарро»-ро, ки ҳоло аз дурдонаҳои ҷағҳонӣ меғоғарад. Дар муҳите, ки Қайдд Ҳаролд ниғи гуғмағндаст, на дӯстии мағқиқӣ будо на муҳаббати ниғи неғт, мағҳрамони шайр ёрқи ёрӯ дийр ва ағми сағфар ӯ қавмеғода, вале мағҳзуми меғт. Мағйосиву мағҳмағи ӯро ниғи муғосир, ки Қайдд Ҳаролд онҳоро бо ҷағҳони худ меғифронид.

Дар суғуди авғи мағҳкати байрон аз ҷағҳи суғуд тарқиб ёғиданд. Дар суғуди авғи мағҳкати байрон дар Ниғи мағҳия ва Портуғалия тағбир ёғтааст. Байрон ниғи муғабарати мағҳии испанро ба муқобили ниғи мағҳия ва Англия ба ғайри меғидҳад.

Дар суруди дуюм Юнони ба зери асорати Туркия карда шуда, шоир мардуми Юнонро барои ба даст овардан даъват менамояд. Дар ҳамин қисми дoston иштироқи тасвир шудааст.

Дар суруди сеюм саёҳат дар Белгия давом мекунад. Ҷазаб онди реактсия (иртиҷоъ), ки баъди маҳв карда шуда дар Аврупо ба вучуд омада буд, ҳарф мезанад. Байрон Фаронса ва маорифпарварони фаронсавӣ Волтер ва мекунад. Симои Чайл Ҳаролд охишта-охишта дар мегузарад ва ниҳоят дар суруди чаҳорум шоир гуфта мекунад. Суруди чорум дар бораи Италия хикоя менамояд. Маҳсуси ин асарҳо дар асоси таҷрибаҳои маҳсуси кахрамониҳои италиявиро, ки барои бузургии Италия, ба мубориза бурдаанд, тараннум менамояд.

Ҳамин тариқ таъони дoston, маҳсусан қисми чоруми даъвати инқилобӣ ба мардуми Аврупо, даъват ба озодӣ кардан Байрон бо ин асари худ жанри нав – дostonи лиро-эпикӣ овардааст.

Соли 1816 Байрон силсилаи «Савтҳои шарқӣ»-ро асарҳои «Корсар», «Арӯси Абдодосӣ», «Коринф», «Дар менависад. Мавзӯи асосии ин асарҳо зиддияти байни романтикӣ ва пайдо карда натавонишани онҳо қувва бар шудани орзуҳои худ мебошад.

Дар дostonи «Маҳбуси Шиллон» тақдирӣ мушқил ва муборизи роҳи озодӣ Франсуа де Бонивар, ки шахси таърифи донишмандони давраи Эҳё ба шумор меравад, тасвир Байрон ба ғайр аз дostonҳои романтикӣ драмаҳои «Кайн» ва «Осмон ва Замин»-ро низ навиштааст, ки дар онҳо ба муқобили дин ва урфу одатҳои он баромад кардааст. Дар дostonи «Асри биринҷӣ» қувваҳои иртиҷоии Аврупои ҷаҳонӣ фош намуда, ҳаёти асри XIX-ро бидуни унсурҳои реалистона тасвир менамояд. Дар асар даъват ба инқилоб медеҳад.

Яке аз асарҳои машҳури Байрон: романи шеърӣ «Дон Жуан» мебошад, ки он гарчанд нотамои мондааст, лекин ҳамчун ҳаҷвии сиёсӣ эътироф шудааст. Худи Байрон онро «Шӯҳнома» номидаст. Байрон дар ин асар паҳлуҳои гуногуни ҳаҷвӣ ҳамчун адиби ҳақиқатнигор ба қалам меорад.

Дон Жуан ҳамчун як шахси оғай, чи тавре ки дар ҳаҷвӣ менавад, ҳамон тавр тасвир шудааст. Дар ӯ ягон чизи асосӣ нест. Ӯ ҳислатҳои неку бад дорад. Ӯ танҳо кӯдаки ва лаҳзаҳои

ҳаҷвӣ баён шудааст. Байрон ҳислати қахрамонашро дар «Дон Жуан» тасвирӣ шоир дар ибтидои асар Дон Жуан ҳаҷвӣ баён менамояд. Байрон дар ҳаҷвӣ олиҷанобӣ баён менамояд, баробари ҳамин дар ӯ ҳислатҳои олиҷанобӣ баён менамояд, садоқат ва вафодорӣ низ мавҷуд аст. Ӯ ҳаҷвӣ аз ҳудудҳои дostonи ҳаҷвӣ ба ҳудудҳои дostonи ҳаҷвӣ менамояд. Байрон Дон Жуанро ҳатто ҳамчун иртиҷоӣ менамояд. Байрон Фаронса нишон додани ба иртиҷоӣ менамояд. Байрон Фаронса нишон додани ба иртиҷоӣ менамояд. Байрон Фаронса нишон додани ба иртиҷоӣ менамояд.

Дар суруди сеюм саёҳат дар Белгия давом мекунад. Ҷазаб онди реактсия (иртиҷоъ), ки баъди маҳв карда шуда дар Аврупо ба вучуд омада буд, ҳарф мезанад. Байрон Фаронса ва маорифпарварони фаронсавӣ Волтер ва мекунад. Симои Чайл Ҳаролд охишта-охишта дар мегузарад ва ниҳоят дар суруди чаҳорум шоир гуфта мекунад. Суруди чорум дар бораи Италия хикоя менамояд. Маҳсуси ин асарҳо дар асоси таҷрибаҳои маҳсуси кахрамониҳои италиявиро, ки барои бузургии Италия, ба мубориза бурдаанд, тараннум менамояд.

«Чист, гурӯҳи зи ман, - оғози ишиқ?»

Оҳ, охир ин чӣ бедардӣ, бис?

Худ бубинӣ дар нигоҳи тобнок,

Мешавад тавлид аз дидори ту.

Боз мепурсӣ ту анҷоми варо,

Аз дили ҳассоси ман онро бихон:

Бардавом ишиқи ту андар синаам,

Лек дар тобути ман анҷоми он.

Дар суруди сеюм саёҳат дар Белгия давом мекунад. Ҷазаб онди реактсия (иртиҷоъ), ки баъди маҳв карда шуда дар Аврупо ба вучуд омада буд, ҳарф мезанад. Байрон Фаронса ва маорифпарварони фаронсавӣ Волтер ва мекунад. Симои Чайл Ҳаролд охишта-охишта дар мегузарад ва ниҳоят дар суруди чаҳорум шоир гуфта мекунад. Суруди чорум дар бораи Италия хикоя менамояд. Маҳсуси ин асарҳо дар асоси таҷрибаҳои маҳсуси кахрамониҳои италиявиро, ки барои бузургии Италия, ба мубориза бурдаанд, тараннум менамояд.

Дар суруди сеюм саёҳат дар Белгия давом мекунад. Ҷазаб онди реактсия (иртиҷоъ), ки баъди маҳв карда шуда дар Аврупо ба вучуд омада буд, ҳарф мезанад. Байрон Фаронса ва маорифпарварони фаронсавӣ Волтер ва мекунад. Симои Чайл Ҳаролд охишта-охишта дар мегузарад ва ниҳоят дар суруди чаҳорум шоир гуфта мекунад. Суруди чорум дар бораи Италия хикоя менамояд. Маҳсуси ин асарҳо дар асоси таҷрибаҳои маҳсуси кахрамониҳои италиявиро, ки барои бузургии Италия, ба мубориза бурдаанд, тараннум менамояд.

Дар овози ӯ акси онвақтаи инсоният ва дил-идеалҳои фирефта садо меод. Он сарояндаи тафариқи нафрат ва наврамӣ буд. Рӯҳи байронизм якбора фаро гирифт ва инсоният ба садои он ҷӯр шуд».

Асарҳои Байрон ханӯз аз овони ҳаёти ӯ шӯр карда, бисёр адибони номдори ҷаҳон ба ӯ тавачҷуҷу Асарҳои Байрон ба бисёр забонҳои дунё тарҷума мутафаккир ва донишмандон ба онҳо ишораҳо меку-

Соли 1988 маҷмаъаи шеърҳои достонҳои Байрон озод» дар тарҷума ва пешгуфтори Назрулло Раҳимнашриёти «Адиб» манзури хонандагони тоҷик гардиш 9 шеър инчунин достонҳои «Махбуси Шилон» ва карда шудааст.

Чарлз Диккенс (1812-1870). Моҳи декабри маҷаллаи «Мансли Мэгезин»-и ҷопи Лондон «Мачч Поплар Уок» ном аввалин хикояи нависандаи Диккенс нашр шуда буд. Баъд аз ин хикояҳои дигари бо тахаллуси Боз мунтазам нашр шудан гирифтанд. Ҳачивиёту мутобиботи шавқовар ва зехну фаросаи хонандагон маъқул шуд. Ҳодисаҳои харрӯзаи кӯчаи аҷибу ғариби шаҳри калон, қасрҳои мўхташам ва маҳаббо ҳашамату дабдаба зиндагӣ қардани ақаллият ва қашсар бурдани аксарият, давуғеч ва мағалу ғавғои доимчиркинӣ, туманҳои ин шаҳр ба нависандаи ҷавон сужет бисёрро талкин менамуданд. Зиндагонии ношодмаҳаллаҳои хароби Лондон, воқеаҳои хандаовару ғаммансабдорони хурд, савдогарон, қосибону худписандию мағрури қорчаллонҳои абҷир ва дўкдорони сармоя ва ҳамёни пули худро аз ҳама авлотар доништа дунё ҳавобаландона менгитаранд, мавзӯҳои асосии аксарии очеркҳои Боз мебошанд.

Дар моҳи феврالی соли 1836 «Очеркҳои Боз» китоби шуда баромад ва рассоми машҳур Ҷорҷ Кружкенк ин китобро расмҳои худ орошт. Дар он вақт Диккенс ба навиштагии романи худ – «Ҳотираҳои баъд аз ғавти клуби Пиквик» буд. Ин роман, инчунин романҳои минбаъдаи ӯ ҳар моҳи аз ҷол мебаромад.

Романи «Ҳотираҳои клуби Пиквик» дар баробари баромадани ҳар як порча то рафт бештар шўҳрат ёфта, адабон он зиёдтар месангшт. Мардону занон, пируну ҷавонон

киро синну сол ва ҳар табақа саргузашту ҳаётини Пиквики наққор ва дўстони аҷиби ӯро бо навиштаи меканданд.

Диккенс аз бисту чор гузашт. Ӯ навақас роҳи навишти буд. Аммо шўҳрати муаллифи «Клуби Боз» ҷунон баланд буд, ки худӣ ҳамон вақт ин Англия мешумурланд. Падари ӯ, ки амалдори иннинг флот буд, аз ташвиши хўрондани оилаи навишта, ҳамеша мўхтаҷ гашта, аз ҳар кучо, ки дар местирифт. Ӯ қарздору муфлис шуда, тамоман ба он индони қарздорон афтод.

Ин индони оила бо зану бачаҳои худ дар зиндони индони оила бо назди судхўрон ва индони оила буд. Чарлзи ёздаҳсола ба гарав монда, индони кўҳнақолаҳои хонаводаро ба гарав монда, индони Писарак таҳсили мактабро паргофта, рўзе даҳ индони рағани пойафзал араки ҷабин рехта қор мекард. Индони дар хизмати қотибии идораи адвокатҳо қор мекард. Индони аз ҳар фурсати ҳолӣ истифода бурда, қариб ҳар индони Музейи Британия рафта меомад. Ғайр аз ин ӯ индони гирифт (тезнависиро) мақсади худ қарор дод. Ду-се индони тез-тез навишта гирифтани гуфтугӯи одамонро Диккенс тез-тез навишта гирифтани гуфтугӯи одамонро индони гирифт, ки ягон стенографисти Лондон ин ҳел

ин Диккенс мухбири суд шуд. Ӯ дар рўзномаҳо аз индони дахшатагези одамон, ҷанги тан ба тани адолат ва индони беадолатии дохили судҳои Англия, хабару муфлисали ҷол мекунонд. Ин Диккенс ба мартабаи дигар индони парламент шуд. Мо ӯро акнун дар айвони маҳсуси индони мебинем. Ба Диккенс лозим мешуд, ки на фақат индони парламентро навишта гирад, балки ба тамоми индони намуда, дар бораи ҳодисаҳои сиёсии шаҳрҳои индони нависад.

Диккенс нахустин хикояҳои очеркҳои худро дар истгоҳҳои почта, индони сири роҳ, идораҳои ғамангезу пурмағал менавишт. Ӯ индони дар баъзе соатҳои ҳолӣ асар менавишт.

Мухбири зираки хушзеҳн, ки фаросати хуби эҷодӣ дошт, бо индони зиндагӣ по ба майдони адабиёт гузошт. Ин гуна индони одатан ба ҷавонони ҳамсинни ӯ хос нест. Ӯ ҳамчун ин миллионҳо нафар меҳнатқашони ҳалолқор, ки ҳар як индони бо азобу укубат ба даст меоранд, по ба арсаи адабиёт

доимо фурузони манзилест, ки заковатманди неки нороме дорад. Теклтон чохил хамаи инро наме дар дунё аз хама зиёд бад мебинад, чирчираки хонааш бинад, бо пошнааш берахмона пахш карда «чор девору шифт» дорад, аммо хонаводаи худ ва надорад ва дошта ҳам наметавонад.

Меҳнаткашони хоксори софдил ба Теклтон шудаанд. Фақат онҳо ба ҳислатҳои неки одамай хотири бехбудии мукаррабони худ фидокорӣ ва Чон Прибингл ба ғаму андӯхи ба сараш омада меоварад ва ҳатто зани худ Крошқаро барои вайрон сарзаниш намекунад. Устой бозичасоз Калоб Плам Берта ном духтарӣ кӯри сиёҳбаҳти худро тасалли фочени ғамангези гирду атрофро нағз карда нишон ме восита кӯшиш мекунад, ки бенавоии худ ва сани гаддор Теклтонро аз вай пинҳон дорад. Эдуард Пла чандин соли ғарибио мусофирӣ ба назди аруҷаша Филдинг бармегардад, ки ин духтарак қариб буд модараш зани он хӯчаини корхонаи бозичасозӣ шавад.

Қаҳрамонони «Чирчираке дар оташдон» сазовор ночизи худ шудаанд, ба туфайли софдилий, олиҳиммати вазинии харрӯзаи худ ба ин хушбахтӣ расидаанд. Хонада ва хурд, орзуо хавасҳои онҳо хоксорона бошанд ҳам, ҳ одамини Прибингҳо ва Пламмерҳо дар назари Диккенс бузург менамояд. Қисса афсонавор хушбахтона анҷом он асоси демократии ҳаётдӯстонаи Диккенс равшан наме Ё ба одами оддӣ, ба ғалабаи қатъии нақӯкорӣ ва адо комил дорад.

Диккенс аз соли 1850 сар карда то охири умра «Қироатхона»-ро нашр мекард, ки он маҷалла дар соли 1851 — «Соли дароз»-ро гирифт. Диккенс бисёр қисса ва хикояҳо мақолаҳои худро дар ин маҷалла ҷол кардааст. Асари «Таърихи Англия барои бачагон» (1851-1853) низ дар ҳам чол ғарилда буд. Асарҳои минбаъдаи Диккенс, ҳамчу эҷодистаи, нур аз нафрати саҳт нисбат ба хама навъ зулми маънавист. Нависанда қаҳрамонони мусобати худро мисл дар муҳли халқи меҳнаткаш меҷӯяд.

Диккенс акнун бештар ба мавзӯи хиёнату ҷинояткорӣ мекунад. Бинобар афзудани ҷинояткорӣ дар маҷ кариата, ғайр ин мавзӯъ дар аъломи ин англиси нимаи дуоми

меншрифт. Вале назар ба аксарияти муаллифони инрохон датективӣ (хуфиятӣ) Диккенс ҷосуси инрохон оддии софдилеро, ки фош ва дастгир ширро назифаи муҳимми ахлоқаш мешуморад, ин кул интиҳоб мекунад. Ин маънӣ дар хикояҳои «Дар лии чиноят ба даст афтод» равшан ба назар ба мисъалаҳои тарбияи насли наврас ва тарзи

дар Анши доимо диққати калон меод. Дар сохон сиом дар романи машхури «Николас Ниби мовдани маорифи Англияро саҳт танкид карда романиҳои «Оливер Твист» ва «Дукони осори атиқа» бичинони ятиму бепарастори хору зореро, ки аз ин писми кӯдакӣ маҳрум буда, маҷбуранд аз хурдсолий мекунанд, балки симои диқчасли худӣ наққунанда, У. ҷиконбинӣ, тарзи нутку баён, муносибати худӣ ё ба меи мекунад, равшан намоён метардад.

Миридҳое, ки ҷои наққунандаро худӣ муаллиф инни пуризитироби хашмигнӣ Уро доимо мешунавем ва Диккенс — симон марди соҳибдилии олиҷаноб пеши назари метардад. Ё хонандагонро водор карда метавонад, ки на инни ба ҳоли қаҳрамонони вай сӯзад, балки ба ҳамин му шлӯх ва шодино нишоти онҳо шарик шаванд. Диккенс ин нурмазмунӣ худ хар кадом ҷихати ҳаёти замонашро ба бошад ҳам, ин нависандаи бузурги англис ҳамеша одаме мушоратин нуктаи санъати инсондӯстиро хеле хуб ёд

дар инрохон Диккенс ба забонҳои гуногуни халқҳои ҷаҳон ин нашр шудаанд. Аз ҷумла хонандагони тоҷик низ бо инрохон ин нависандаи маҳбуби англис ба забони модарии ин шудаанд.

Диккенс (1850-1875). Яке аз нависандагони маъруфи даниятӣ инни Андерсен соли 1850 дар шаҳри Оденсе дар хонаводаи тошшууд шудааст. Ё аз овони хурдсолӣ ба адабиёт майлу меде пайдо карда, онерку новелла ва қиссаи романҳои зиёде

ини даррохон Андерсен бабохағу разолат ва қараҳмӣ, нобаробарӣ ва шариқати замони зиндагии адиб фони карда шудааст

Романҳои «Импровизатор» (1835), мачмӯаи «сураг» (1840), пиесаи «Мулаг» (1840), сафарнома (1842), китоби тарҷуманҳои «Афсонаи хаёти адабиёти ҷаҳонӣ хамчун афсонанависии машҳури «Аскарчаи устувори қалъагӣ» (1838), «Булбул» (1843), «Маликаи барфин» (1844), «Шоҳи афсонаҳои Андерсен мебошанд. Дар афсонаҳои Андерсен ва реализм, фантазия ва мазҳака, баъзан кинои хайратангез омезиш ёфтаанд, ки намунаи барҷастаи «Либоси нави шох» мебошад. Андерсен бо асли худбинию худписандӣ, Ҷоиданарастӣ, хушомад месохт

Асарҳои Андерсен ба бисёр забонҳои халқҳои нашр шудаанд. Эҷодиёти Андерсен аз барномаи китобҳои дарсӣ ҷой гирифтаанд. Хонандагон тоҷик ба воситаи тарҷумаи афсонаи «Двоймовочка» бо эҷодишнос гардидаанд. Минбаъд афсонаҳои дигари Андерсен «Мурғобичаи баднамо», «Ҷақмоқ», «Либоси нави шох», «Духгарчаи гӯгирдбадаст» ва ғайра ба забони тоҷикӣ тарҷуман шудаанд. Ба алохидагӣ ва дар мачмӯаҳои дастҷамъӣ ба таърифи Андерсен «Духгарчаи гӯгирдбадаст» ва ғайра ба забони тоҷикӣ тарҷума шудааст. Ба номии Андерсен мукофоти байналхалқӣ барои кӯдакон ва наврасон таъсис шудааст, ки аз адабони Ҷақмоқ соли 1983 ба гирифтани ин ҷоиза муваффақ гардидааст.

Савол ва сулоринишот:

1. Реализми танкиди Фаронса ва хусусиятҳои он.
2. Мавқеи ҳукуки инсон дар эҷодиёти Виктор Ҳого.
3. Мавзӯ ва ғояи асарҳои Балзак аз ҷиҳати иборат аст?
4. Эмил Золя бо кадом асарҳои худ шӯҳрат дорад?
5. Ҳақиқати хаёт дар новеллаҳои Мопассан.
6. Романтизми инқилобии англис.
7. Лирикаҳои Байрон.
8. Инъикоси орзуву умеди инсон дар насри Диккенс.
9. Танкиди замон тавассути афсона дар эҷодиёти Андерсен.

ТАҲРИҚИ АВАЛУПОИ ҶАРБ ДАР АСРИ XX

Нуктаҳои асосӣ:
Реализми танкидӣ.
Инқилобии ғуноғуни адабии ин давра.
Эмил Золя
Виктор Ҳого

Аввалулои асри навини Аврупои Ҷарб ба се давраи мусомӯзанд, ки давраи якум солҳои 1871-1917, давраи дувум 1917-1945 ва давраи сеюм аз соли 1945 то ҳоло иборат аст.
Дар аввалулои асри навини Аврупои Ҷарб ба се давраи мусомӯзанд, ки давраи якум солҳои 1871-1917, давраи дувум 1917-1945 ва давраи сеюм аз соли 1945 то ҳоло иборат аст.
Дар аввалулои асри навини Аврупои Ҷарб ба се давраи мусомӯзанд, ки давраи якум солҳои 1871-1917, давраи дувум 1917-1945 ва давраи сеюм аз соли 1945 то ҳоло иборат аст.
Дар аввалулои асри навини Аврупои Ҷарб ба се давраи мусомӯзанд, ки давраи якум солҳои 1871-1917, давраи дувум 1917-1945 ва давраи сеюм аз соли 1945 то ҳоло иборат аст.
Дар аввалулои асри навини Аврупои Ҷарб ба се давраи мусомӯзанд, ки давраи якум солҳои 1871-1917, давраи дувум 1917-1945 ва давраи сеюм аз соли 1945 то ҳоло иборат аст.

Натурализм низ ҳамчун ҷараёни адаби дар XIX дар Фаронса дар натиҷаи нашъунамои кашфиётҳои бузурги ин соҳа ба вучуд омад. Соли 1830-ум, Англия ва ИМА низ паҳн гардид. Дар Олмон ба ин ҷараён Арно Голтс ва Иоганнес Шлёгел ҳамчун намоёндогони ҷараёни натурализм Шлёгел дигарон шинохта шуданд. Асоси фалсафии позитивизми Огюст Конт, Гербер Спенсер ва пайраве менамуданд.

Позитивистҳо тарғиб мекарданд, ки қонуноҷамъият ҳам баробар аст. Онҳо тасдиқ кардаи мещу инсон ва дигар мавҷудоти зинда тафовуте нест. Ҳамак ҳаёт мубориза мебаранд. Бинобар ин ҳамаи қонуниятҳо як ҳел идора намоён. Онҳо инчунин дар ақидаи фанҳои иҷтимоӣ аз фанҳои дақиқ: риёзӣ, физика, кимиё, фарқе надорад. Бинобар ин ҳангоми онҳоро омӯхта кардан – бо роҳи илмӣ ва таҷриба омӯختан лозим аст инсон ва дигар мавҷудоти зинда фарқе нест. Эъти натуралистҳо ба тасвири тафсилоти заррот ва унсурҳои ҳаёти маишӣ инсон, ҷанбаҳои физиологии олами руҷу феълӣ аҷвори вай нигаронида шуда буд. Барои онҳо на аз нав тасвир кардан, балки тасвири ҳолати аслии натураст. Аз як тараф ин ҷиҳатҳо моҳияти адабиётро ҳам санъат коста гардонад, аз ҷиҳати дигар ба амиқтарин инсон эътибор афзуд. Майдатарин деталҳои зиндагии калам гирифта шуд. Зеро ҳадафи тасвирот ва ҳам тасвири ҳаёт мубориза мебаранд.

Лекин таҷрибаи бадеии позитивистҳо на ҳама вақт онҳо мувофиқат мекард ва ҳатто баъзан бар хилофи он раъ баъзан худӣ ҳаёт водор мекард, ки онҳо аз натуралиреализм наздиктар шаванд. Дар натиҷа натурализм ҳамчун алоҳида ташеҳкул наёфт. Дар он муборизаи ҳар гуна маҷид мушоҳида мешанд. Ҳатто дар эҷодиёти як адиб мӯҷараёҳои ба ҳам зидро мушоҳида менамоем. Инкишофи дар Фаронса ба солҳои 60-80-ум, дар ИМА ва Олмон ба сӯрост меояд. Лекин минбаъд низ натурализм дар адаби адибон мушоҳида мешавад.

Неоромантизм ҳамчун ҷараёни адабӣ ба муқобили буржуазӣ ба вуҷуд омад. Ин ҷараёни дар ибтидо дар Англия

шарҳи буд, ташкил карда бошад. Лекин ин воқеа муҳимни роман як сабаби ҷузъӣ шудаасту бас. Инкишоғи қаҳрамони худ ҷасорати инсонро дар ҳаёт ҷиҳаста тасвир кардааст. Ҳамак ба ин тазй дар байни ҳама гуна табақаҳои мардуми инсон пайдо карда, пай ҳам чандин бор нашр шуд ва Амрило тарҷума ва нашр гардид. Ин романро бисёр инсон дар шаклҳои гуногун – ихтисоран, дар қоғазҳои кимчун манбаи даромад истифода бурланд. Дефо аз ҳамак ба нависанда ва ношири авомфиреб давоми ин, номоми асарро азони худ нагардонад, бо тазй худӣ ҳамаи дуҷоми романро таҳти унвони «Саргузаштҳои инсон Крузо» навишта аз нашр баровард. Ин қисми ҳамак минбаъдаи Робинзон ба Чин ва Сибир бахшида кимчун қисми аввала муваффақиати калонро соҳиб гардонро водор намуд, ки бо Чин ва Россия робитаҳои муҳимт диҳанд. Азбаски қисми сеюми асар белғар ба ҳамак ба дин бахшида шуда буд, чандон хуб истиқбол

та, ки романи Дефо шӯҳрати калон пайдо кард, яке аз инмиқрете навишта, дар он иброз дошт, ки Дефо дар ҳамак 50 солаи ҳаёти худро, ки бо шохигариҳои Британияи Ҷанубӣ ва Ҷанубӣ вобаста аст, тасвир кардааст. Мақсад аз ин шимфлет сиёҳ кардани номи Дефо ва паст кардани ҳамак буд. Дефо ин танқидро қабул карда, дар қисми сеюми ҳамак кард, ки дарвоқеъ ҳам дар роман унсурҳои ҳамак ҳистанд ва ӯ дар ҳамак 28 соли оврагардиҳои худ бо ҳамак наҳшимичоз лучор шуда, бо онҳо мубориза бурдааст. Ҳамак романи «Робинзон Крузо» воқеаҳои замони зиндагии ҳамак ба тарзи тамсилӣ ифодаи худро ёфтаанд. Аз ин ҷост, ки бисёр муҳаққиқони Дефо дар роман белғтар унсурҳои ҳамак худӣ нависандаҳо ҷустуҷӯӣ намудаанд. Лекин, бояд ҳамак, ки «Робинзон Крузо» ҳеч гуна романи тарҷумаиҳолӣ буд ва гуфтаҳои Дефоро пурра қабул кардан нашоёд.

Ҳамак пешқадами давр Дефо дар нақши Робинзон кайфият ва ҳамакми давру замони худро ифода намудааст. Робинзон дар ҳамакми асар ҳамчун меҳнатқани ҷасур ва фayoл, ҳамчун ҳамак ба қувваи худ, ки аз болои табиат ғолиб мебарояд, ҳамакми тасвир шудааст. Дефо дар шахсияти Робинзон симоии воқидро нишон дода, нисбат ба ӯ самимияти худро изҳор

кардааст. Мувафакияти калони Дефо дар ин самараи он, ба манфиати инсон нигаронида қаҳрамони асосии асар мебошад. Дар роман инчунин фалсафии муаллиф доир ба ҳастии инсон ва муносибати баъни худро ёфтаанд, ки ин дар мусоҳибаҳои равшан ба назар мерасад.

Ҳамин тарик, романи «Робинзон Крузо», ки ба адабиёти ҷаҳонӣ дохил шудааст, дорони аҳамияти педагогӣ, таърихӣ ва ғайра мебошад. Ин аст, ки мутафаккирони минбаъда борҳо ба ин китоби Дефо дар он хислатҳои барои фароияти худ маъқулу мувоҷиҳ намундаанд.

Мунаққидону адабиётшиносон бошанд, оид ба бадеии романи «Робинзон Крузо» мулоҳизаҳои ҷодид карда, онро ҳамчун нахустин романи реалистии англисӣ жанри бадеӣ - роман-саёҳатнома ва ғайра эътироф сохтори асар - банду басти воқеаҳои дар он тасвир хислатҳои қаҳрамонони асосии асар - Робинзон ва Чу ва услуби асар ва ғайра эътибори маҳсус дода, онро асарҳои бехтарини адабиёти ҷаҳонӣ эътироф кардаанд.

Дарвоқеъ ҳам Дефо бо романи «Робинзон Крузо» ҳайкали ҷовидона гузоштааст. Ин асар ба забони тоҷикӣ ва борҳо нашр шудааст.

Ҷонатан Свифт (1667-1745). Ҳаҷнависи маъруҳ Ҷонатан Свифт соли 1667 дар Дублин ном шаҳрчаи Ирландия хонаводаи шахсони камбағал ба дунё омадааст. Падараш чӯпон буд. Вай ба Ирландия омада бо сад машаққат барои пайдо мекунад. Лекин даре нагузашта вафот мекунад ва духтарчааш дар ҳолати қашшоқӣ мемонад. Баъди чанд меҳнати душвори онҳо - нависандаи оянда ба дунё меояд. Ҷонатан калонии падараш, ки адвокат шуда кор мекард, ба тасвир мегирад. Муносибати Ҷонатан бо амакаш чандон хуб набуд, ӯ бо хислатҳои худ аз ҳамдигар фарқ мекарданд. Амак Свифт шахси диндор шавад, лекин Свифт нисбат ба дин буд. Свифт бо қатъияти амакаш дар ҷаҳордаҳсолагӣ ба қол донишгоҳи Дублин дохил шуда, таълими динӣ гирифт. Нисбат ба адабиёт шавқу ҳаваси зиёде дошт, лекин амак мекард, ки вай қоидаҳои динӣ ва метафизикаро омӯзад.

Нихоят дар соли 1669 Свифт ба ҳаёти мустақилона соҳиборӣ барои худ коре пайдо кард. Ӯ ҳамчун котиби хонагии до

роир наздикӣ дошт, дар адои хидмат буд. Вай дар ин калонии Темпиро ҳамчун котибӣ ба ҷой овардан, аз ин ӯ аз сӯҳбаги ахли фарҳангу илм ва адибон, ки тезисҳо мусомаданд, баҳрааманд гардид, ҳатто бо сулориши он рафта ба дарбори шох даромада, бо ӯ мулоқот кард.

Дар калонии Темпл Эстер Ҷонсон, ки аз зани ғайриқонунии ӯ буд, муаллими карда хау савод омӯзонд ва ниҳоят ба вай, ки аз худаш ҷаҳордах сол ҷавон буд, хонадор шуд. Ӯ номиди (Эстер ва Стелла - ҳар ду ҳам маънои «қанда» бахшида ба ӯ шеърҳои зиёде навишт. Дар ҳаҷини калонии Свифт оғоз гардида, соли 1697 бо дархости ӯ «Ҷанги китобҳо»-ро навишт. Дергар қиссаи ҳаҷвини «Ҷанги бочка»-ро навишта, ҳар ду асарашро дар якҷоягӣ ба қалони баровард ва дар байни мардуми Ирландия шӯҳрати ӯ мурд. Соли 1699 Темпл вафот кард ва Свифт дар ӯ шуд. Нихоят дар деҳаи Ларакор коре пайдо намуд. Темпл мероси ноҷизе насибаш гардида низ ба ин ҷой барои аввали асри XVIII Свифт тез-тез ба Лондон омада, онро ӯ мулдате дар ин ҷой монда, ҳамчун нависандаи шӯҳрати қалон пайдо кард.

Ҷонатан Свифт бо фароияти адабӣ ва сиёсатмадории худ дар доираҳои ӯро эътибор гардид. Вай ҳатто барои бастании сулҳ байни Фаронса мақоми арзанда бозид. Соли 1726 китоби «Гулливёр», ки ба нависандаи шӯҳрати ҷаҳонӣ оварданд, муаллиф шуд. Свифт дар ин асари худ, ки дар жанри нави романӣ бахшида шуда буд, анъанаҳои фантастикаи реалистиро

ро ман ҳаёти ҷаҳияти Англия асри XVIII хеле ба ҷаҳон хач карда шудааст. Роман аз ҷаҳор қисм иборат буда, ба қисми «Саёҳат дар байни лиллипутҳо» (лиллипут - одами миёнда) номиди шудааст. Муаллиф дар ин қисм ҳаёти дарбор, интиришти вазирон, муборизаи байни хизб ва тӯдаҳои ӯро, ки худаш шохиди онҳо шуда буд, ҳаҷвини Голливёр навишт. Ин аст, ки бисёре аз мунаққидон дар шахсияти Гулливер Свифтро талкин карда, асарро то андозае тарҷумаиҳолӣ намунаи дарвоқеъ ҳам Свифт бисёр воқеаҳои дарборро, аз қабилӣ барои мансаб, дурӯғӣ, мунофиқӣ ва ғайра, ки бо чашми худ

ӯ, дар роман хеле маҳораткорона тасвир кардааст.

Қисми дуюми асар «Саёҳат ба Броблинг» дегтар навишта шудааст. Дар ин қисм унсурҳои табиқӣ, фалсафӣ ва иңьикосӣ ҳаёти иҷтимоии давр характеринокӣ оқибатҳои бади он тезутинд баён кардааст. Вай дар образи шоҳи саховатпешаро, ки маҳсули таҳайюлотасвир намуудааст. Нависанда бо ин роҳ тарафдорӣ боянда будани сулҳ ва адолат будани худро изҳор мекунад. Дар мамлақати ӯ ҳагто номи ҷанг вучуд дошта бошад оддитаринро дар бораи сулҳу амонӣ эълон мекунад. Дар кишвари лиллипуто Гулливерро инсонии буҷасур медонистанд. Дар кишвари великанҳо бошад, вай мемонад.

Ду қисми дигари роман дар солҳои бистуми асри XVIII шуда, дар ин қисматҳо боз ҳам амиқтар ифода ёфтаги адиби ҳаҷвнигор нисбат ба сохтори замона ба назар мероманро дар ду қисм навишта, дар қисми аввал ҳаёт танқид карда, дар қисми дуюм онди роҳи ҳалли муаммасубӣ доданӣ шудааст. Лекин воқеаҳои Ирландия, муамбарои истиклоли халқи ирланд, ки дар сари он худди Саёҳат ӯро водор сохт, ки боз ду қисми дигари романро нависад сеғом муаллиф афкори пур аз қаҳру ғазаби худро нисбатҷамъият баён намуд, ки дар ин хусус дар қисмҳои аввалӣ гуфта нашудааст. Ҳислати хоссаи нақшҳои ҷудогонаи фантастикӣ рангоранг яке дигарро иваз карда, асарро пурқувват кардааст.

Қисми чоруми роман, ки «Саёҳат байни гулнӯш шудааст, ҳамчун ҷамъбасти муносибати муаллиф нисбат ба иҷтимоии замон ба қалам дода шудааст. Дар ин қисми маркази диққати нависанда шахсони қиёфай инсонии фаросоти худро гумкарда меистанд. Ин ҷамъиятро Свифт дидан надорад. Муаллиф ояндаи нек надоштани мамлақатон шаҳсони худбин раҳбарӣ менамоянд, саҳт мазаммат меку

Ҳамин тарик, нависанда дар симои Гулливер, ки нақс муваффақият муайян менамояд. Вай кушиш менамояд, ки будани инсонии ҳақиқиро ба хонанда нишон диҳад. Гулливер оддӣ, меҳнатдӯст, ҷасур, соҳиби ақли расо ва қалби пок аст.

Инсонии ҳақиқии халқи одди англисро нишон додааст. Дар ин саховатпеша аст. ӯ ҳамеша манфиати умумро мақсуди худ боло мегузорад. Ин ҳолат маҳсусан дар асар, ки Гулливер дар байни лиллипуто тасвир мекунад назар мерасад.

Дар ин дуюм Гулливер ҳамчун донишманд тасвир шуда, ӯ ба таҳқиқи на фалсафӣ ҳагто бо шох мувоҳиша мекунад. ӯ инсонии ҷангҳои истилогарона буда, дар ҳар гуна вазъият ҷангро маҳкум менамояд. ӯ дар ҳалли масъалаҳои инсонии донишманд баромад мекунад. Вай дар қадом асар, дар ибтидо урфу одаг, расму ойини мардуми он ҷой, ҷанну қонуни он кишварро меомӯзад ва дар рафтору ҳаётини он амал мекунад.

Дар ин нақши Гулливер симои ҳақиқии мардуми лиллипуто, дар нақши худро ёфтааст. Романи «Саёҳати Гулливер» инъикоси худро забон ва услуби хоссаи хешро баён карда, дар он муаллиф маҳорати ҳаҷвнигории худро бо истифода аз фантастикӣ ҳеле ҳуб омезиш дода тавонистааст. Гарчанд ин хонандагони замони худди муаллиф навишта шудааст, ӯро ҳаҷвнигорӣ гузаштани ҷандин аср кимати он кам нагардида, ин асарҳои бехтарини китобхонаи адабиёти ҷаҳонӣ ба ҳисоб меравад. ӯро ҳаҷвнигорӣ олам тарҷума ва гаштаву баргашта нашр мекунад. ӯро ҳаҷвнигорӣ олам тарҷума ва гаштаву баргашта нашр мекунад. ӯро ҳаҷвнигорӣ олам тарҷума ва гаштаву баргашта нашр мекунад.

Дар ин гуфайли романи «Саёҳати Гулливер» номи Свифт аз ҷиҳати адибони олам ҷой гирифта, номи ӯро ҷовидон мекунад.

Савол ва супоришот:

1. Ҳаҷвнигорӣ ва хусусиятҳои он.

2. Ҳаҷвнигорӣ ва хусусиятҳои он.

3. Ҳаҷвнигорӣ ва хусусиятҳои он.

4. Ҳаҷвнигорӣ ва хусусиятҳои он.

АДАБИЁТИ МАОРИФПАРВАРИИ ФАРО

Нуктаҳои асосӣ:

1. *Адабиёти маорифпарварии Фарон*
2. *Волтер ва фаъолияти адабии ӯ.*
3. *Дени Дидро ва эҷодии ӯ.*
4. *Жан Жак Руссо – инсонпарвари бурҷу*
5. *Девони «Маърибу Машиқ»-и Ҳам*

Дар асри XVII дар Фаронса нисбат ба дигр Аврупои ғарбӣ классицизм ба пояи баланди худ намоёндогони барҷастаи он Буало, Корнел, Расин, Мольер буданд. Дар асри XVIII бошад, дар ин кишвар бо инкилобӣ ҳаракати маорифпарварӣ оғоз ёфта, ба зудӣ он барои тамаддуни ҷаҳонӣ маорифпарварони бузургро барои ба вучуд омадани ин ҳаракат пеш аз ҳама иҷтимоии омма ва воқеаҳои инкилобии дар мамлакат шуданд. Ҳамин ҳаракатҳои инкилобиро маорифпарвар мекарданд. Зеро онҳо тарафдори ривҷ додани илму фарҳанг, маориф буданд. Дарвоқеъ, Монтеске, Волтер, Голбах, Гелветсий ва дигарон ба як маънӣ вазифи назди ҷамъият истодаро дар инкишофи маърифат дона мардум» ҳеле шўҳрат пайдо карда, барои ба вучуд мустаҳкам шудани ҳаракати инкилобӣ сабаб шуд. Масъуларони инкилоби буржуазии соли 1789

Дар арафаи асри XVIII танкиди ғояҳои феодализм Лесаҷ оғоз ёфт. Ӯ дар мазҳакаи «Гюркаре», романи «Шайтони ланг» сохтори ҷамъияти феодалиро танқид карда, дар фоченомаи «Эдип» нисбат ба мавқеи каллисо шубҳаи Маорифпарварон дар назди мардум муаммоҳои иҷтимоӣ ва фалсафиро мегузоштанд.

Ҳамин тарик, маорифпарварон баробари давом додани инсонпарварӣ фаъолияти универсалӣ (серсоха) дошта, паҳлуҳои гуногуни ҳаёти иҷтимоӣ-сиёсий даҳолат мекарданд. Дар ин ҳаёт иҷтимоӣ-сиёсий даҳолат мекарданд.

Волтер (1694-1778). Номи аслии нависанда, фарҳангшинос, муаррихи фарансаӣ Франсуа Мари Аруэ буда, таҳаллуқи ӯ «Вольтер» аст. Ӯ соли 1694 дар Париж дар хонаводаи инсонпарварон

Волтер маълумтро дар омузишгоҳи зодагонҳо – Академияи Ҷузург гирифта буд, ки даргари худӣ ӯ чунин асарҳои танқид кардааст.

Волтер маълумтро дар омузишгоҳи зодагонҳо – Академияи Ҷузург гирифта буд, ки даргари худӣ ӯ чунин асарҳои танқид кардааст.

Волтер маълумтро дар омузишгоҳи зодагонҳо – Академияи Ҷузург гирифта буд, ки даргари худӣ ӯ чунин асарҳои танқид кардааст.

Волтер маълумтро дар омузишгоҳи зодагонҳо – Академияи Ҷузург гирифта буд, ки даргари худӣ ӯ чунин асарҳои танқид кардааст.

Волтер маълумтро дар омузишгоҳи зодагонҳо – Академияи Ҷузург гирифта буд, ки даргари худӣ ӯ чунин асарҳои танқид кардааст.

Волтер маълумтро дар омузишгоҳи зодагонҳо – Академияи Ҷузург гирифта буд, ки даргари худӣ ӯ чунин асарҳои танқид кардааст.

Волтер маълумтро дар омузишгоҳи зодагонҳо – Академияи Ҷузург гирифта буд, ки даргари худӣ ӯ чунин асарҳои танқид кардааст.

Волтер маълумтро дар омузишгоҳи зодагонҳо – Академияи Ҷузург гирифта буд, ки даргари худӣ ӯ чунин асарҳои танқид кардааст.

халокати хунинро талаб мекунад» сахт рию карда
нокоми ду ҷавони дилдода, ки қурбони ҷаҳолати
таъсир ёфтааст. Воқеаҳои асар дар яке аз мамла
медихад. Султони Иерусалим Оросман асирон
медорад ва ӯ низ дар навбати худ ба ӯ дил ме
шахсияти Оросман як ҷавонмарди баҳодур, ҷа
хокими саховатпешаро мебинад. Лекин дугонани ӯ
асираҳо буд, оқибати нек надоштани ин муҳаббатро
набояд тасодуҳтар ҷавонеро аз дини ислом дӯст
Авруро Нерастан ном ҷавонмарди баҳодури насрон
омада, аз ӯ озод кардани асиронро меурсад. Онҳо
ба ивази симу зар даҳ асир озод карда хоҳад шуд.
Нерастан бо симу зар назди Оросман меояд, ӯ ба ҷа
шуда, ба ҷойи даҳ нафар сад асирро озод мекунад, ки
Люзиняни солаш ба ҷойе расидаи бист сол боз дар
ҳам буд. Лекин Заира намехоҳад, ки бо асирони озод
худ баргарзад. Вай муҳаббати нисбат ба Оросман до
чиз азистар медонад. Ин дам Люзиняни пир дар ша
ва Заира фарзандони худро дида, аз ӯ илтиҷо мекунад
тарк накунад. Заира ин хоירו дида дудила мешавад,
ва даҳҳо баҳодурони он ва падари пиру фарғут,
муҳаббати Оросман.

Ба султон мактуби ба унвони Заира навишт
меоваранд, ки ӯро ба воҳурӣ даъват карда будааст. Оро
ба вачд меояд. Вай намедонад, ки ҷавон бародари дух
азоби рашк сахт азоб мекашад. Наҳод муҳаббати ӯ сам
Оросман аз Заира ҷавоби ин саволро донистан ме
таҳқиқшуда ба савол ҷавоби маҷозӣ медиҳад.

Оросмани ба шубҳа афтода ғуломеро бо макт
назди Заира фиристода, ҷавоби ӯро оиди воҳурӣ дон
Ғулом ҷавоб меорад, ки Заира ба ҷои воҳурӣ, ал
Оросмани аз ин ба ғазаб омада ба аспи рашк савор ш
воҳурӣ меояд ва Заираро мекушад. ӯ талаб менамояд,
насрониро ин ҷой биёранд. Ҳангоме, ки Неристани за
ҷой меорад, ӯ манзараи ғоҷеавиро дида ҳақиқати
мекунад. Оросман аз кардааш пушаймон шуда ба худ хо
Баҳодури насронӣ ин хоירו дида намедонад, ки ба Худ
ин шукр кунад ва ӯ ғазоби худро, ки боиси ҳамаи ин ҷ
худи ӯст, хитоб кунад. Ғоҷеа бо суҳанони пур аз анде
«ҳамаи динҳо одамонро махв мекунанд» ба поён мерасад.

ини ҷараёни дейсти буд. Яъне, ӯ аз як сӯ ба
ини кунунҳои инкишофи ҷамъият назари
ини бошад, аз сӯи дигар мавҷудияти Худоро ҳамчун
инириндаи материя эътироф мекунад. Ин тамоюлот
иниботи ин давр хос аст. Вале дар лаҳзаҳои муайян

ини Волтер ғолиб меомад.

ини Волтер ғолиб меомад. Лекин Волтер “Кандид ё худ оптимизм” (1759),

ини Россия дар аҳди Пётри Кабир” (1759-1763),

ини (1764), “Соддалавҳ” (1767), “Таърихи парламенти

ини ғайри мебошанд.

ини Шаркро дӯст медошт ва ҳамеша
ини ва “Гулистон”-и Саъдӣ аз
ини “Ҳазору як шаб” ва “Гулистон”-и Саъдӣ аз
ини Волтер буданд. ӯ тавассути тарҷумаҳои

ини хикматҳои Авасто, андарзу масалҳои Лукмони

ини “Бахористон”-и Абдурахмони Ҷомӣ ва ғайра

ини Волтер аз мутолиаи “Гулистон” ба вачд омада, соли

ини “Задиг”-ро бо имзои Саъдӣ ҷоп намуд. Як

ини Волтер, аз ҷумла, “Заира”, “Алзир”, “Золим”, “Таасуб

ини “Ятими чинӣ” ва ғайра, ки дар мавзӯи

ини шуданд, ҳаёту муборизаи мардуми машиқзаминро

ини Волтер дар «Луғати фалсафӣ» низ ҷой-ҷой оид ба

ини Шарқ андешаҳои ҷолиб баён намудааст.

ини Волтер шӯҳрати умумҷаҳонӣ пайдо кардаанд ва ба

ини хилҳои ҷаҳон тарҷума ва нашр шудаанд. Аз ҷумла,

ини оптимизм” соли 1963 ба забони тоҷикӣ нашр шудааст.

ини (1713-1784). Намояндаи дигари адабиёти

ини Фаронса нависанда ва файласуфи маъруф Дени

ини мебошад, ки ӯ соли 1713 дар шаҳраки қадимаи Лангр, ки

ини худ машҳур аст, дар хонаводаи хунарманд таваллуд

ини барои дар яке аз коллеҷҳои бехтарини Париж

ини фарзандаш имконият медиҳад. Дар ибтидо вай ба

ини динӣ машғул шуд, сонӣ ӯ ба ғояҳои деизм

ини на дар охир тамоман ба муқобили ақидаҳои динӣ

ини коллеҷ Дидро забонҳои гуногунро омӯхт. Дикқати ӯро

ини, асосҳои назари хунарҳо, санъат ва фалсафа ба худ

ини бар аз таълими динӣ рӯй гардонидани Дидро падараш

ини ёрии молдӣ ба ӯ даст кашид. Дар нагиҷа ӯ низ ба сафи

ини, ки барои таъмини рӯзгор бо коре машғул мешуданд,

ини бо ҳаққи калами ночизе, ки барои навиштаҳои

ини мегузaronид. Аввалин асари Дидро «Афкори фалсафӣ»

(1746) буда, азбаски дар он дини католикий саҳт қарори парламенти Фаронса сӯзонда шуд. Дар «Номаи нобиноҳо – ибратномаи биноҳо» (1748) материалистӣ ва атеистӣ таълиф ёфтааст, муддатҳои франсавиён шурӯъ намуд. Барои таълифи ин китоб тамоми зидиёни фаронсаӣ ҷалб карда шуданд. Чунин ки 1751 аз ҷоп баромад. Дидро муаллифи романи «Рӯшноӣ» драмаҳои «Писари беникоҳ» (1757) ва «Падари мебошад. Дидро дар асари худ «Парадокс дар бемаҳорати хунарпешаи сахна фикрҳои ҷолиби диққат маҳорати хунарпешаи хубро бо шоири машҳур барҳар ду ҳам дар таъриҳ ягон-ягон пайдо мешаванд. Романи фалсафии «Монахиня»-ро навишта, чинотӣ мекунад. Асар дар шакли мактуб-насихати қаҳрамони Созанна навишта шуда, дар он тамоми қаҳрамон равшан баён карда шудааст.

Қиссаи «Ҷиян Рамо» яке аз беҳтарин асарҳои Дидро мебошад. Ин асар дар шакли барои адибони маорифпарвар хос – мунозираи фалсафӣ навишта шудааст. Ин муқоиманишониманд – яке худӣ муаллиф, ки соҳиби ахлоқи ҳақиқӣ аз хирси боигарӣ дур ва ғояҳои худро ба маҷбури равонақунанда, дигаре, ҷиян Рамо, ки аз баҳри имтиҳон гузашта, тарқи ахлоқи ҳамидан инсонӣ карда, танҳо разили дар табиғатш буда зистан меҳоҳад, мебошад. Прототипи қаҳрамони асосии асар шахси реалистӣ шинос мебошад. Ӯ дарвоқеъ ҳам ҷияни бастакори реалист Жан Филипп Рамо буда, бо бекорҳуҷагиву оворагардӣ умр ба сар бурда, ниҳоят соли 1771 дар яке аз манзилҳои олам гузаштааст.

Дидро дар шахсияти ӯ хислатҳои аъзоёни ҷудогона ҳамонвақтаро дида, ба он обу ранги бадеӣ додааст. Фалсафии худро нисбати ҷунин ҳаёт баён кардааст. Дар додан меҳоҳад, ки Рамо ба туфайли нобаробариҳои иҷтимоӣ аҳвол гирифтормишад. Яке аз хусусиятҳои инҷам муқолама дар он аст, ки муаллиф дар он аз унсурҳои драматики истифода бурда, суҳанҳои гуфтугуиро ба кор бурдааст. Рамо бисёр зарбулмасал ва мақолҳои халқӣ устакорона шудааст, ки онҳо барои баланд гардидани кимати ғоявӣ кардаанд.

Дидро ин қисса соли 1762 шурӯъ карда, онро соли 1774 хатм карда, Фаронса сӯзонда шуд. Дар «Номаи нобиноҳо – ибратномаи биноҳо» (1748) материалистӣ ва атеистӣ таълиф ёфтааст, муддатҳои франсавиён шурӯъ намуд. Барои таълифи ин китоб тамоми зидиёни фаронсаӣ ҷалб карда шуданд. Чунин ки 1751 аз ҷоп баромад. Дидро муаллифи романи «Рӯшноӣ» драмаҳои «Писари беникоҳ» (1757) ва «Падари мебошад. Дидро дар асари худ «Парадокс дар бемаҳорати хунарпешаи сахна фикрҳои ҷолиби диққат маҳорати хунарпешаи хубро бо шоири машҳур барҳар ду ҳам дар таъриҳ ягон-ягон пайдо мешаванд. Романи фалсафии «Монахиня»-ро навишта, чинотӣ мекунад. Асар дар шакли мактуб-насихати қаҳрамони Созанна навишта шуда, дар он тамоми қаҳрамон равшан баён карда шудааст.

Қиссаи «Ҷиян Рамо» яке аз беҳтарин асарҳои Дидро мебошад. Ин асар дар шакли барои адибони маорифпарвар хос – мунозираи фалсафӣ навишта шудааст. Ин муқоиманишониманд – яке худӣ муаллиф, ки соҳиби ахлоқи ҳақиқӣ аз хирси боигарӣ дур ва ғояҳои худро ба маҷбури равонақунанда, дигаре, ҷиян Рамо, ки аз баҳри имтиҳон гузашта, тарқи ахлоқи ҳамидан инсонӣ карда, танҳо разили дар табиғатш буда зистан меҳоҳад, мебошад. Прототипи қаҳрамони асосии асар шахси реалистӣ шинос мебошад. Ӯ дарвоқеъ ҳам ҷияни бастакори реалист Жан Филипп Рамо буда, бо бекорҳуҷагиву оворагардӣ умр ба сар бурда, ниҳоят соли 1771 дар яке аз манзилҳои олам гузаштааст.

Дидро дар шахсияти ӯ хислатҳои аъзоёни ҷудогона ҳамонвақтаро дида, ба он обу ранги бадеӣ додааст. Фалсафии худро нисбати ҷунин ҳаёт баён кардааст. Дар додан меҳоҳад, ки Рамо ба туфайли нобаробариҳои иҷтимоӣ аҳвол гирифтормишад. Яке аз хусусиятҳои инҷам муқолама дар он аст, ки муаллиф дар он аз унсурҳои драматики истифода бурда, суҳанҳои гуфтугуиро ба кор бурдааст. Рамо бисёр зарбулмасал ва мақолҳои халқӣ устакорона шудааст, ки онҳо барои баланд гардидани кимати ғоявӣ кардаанд.

«Сарассинҳо»-и Дидро бо панду хикматҳои ёфтааст. Номи Дидро дар таърихи тамаддуни файласуф, адиб ва морифтарвар машхур аст.

Жан Жак Руссо (1712-1778). Мутафаккири нависандаи барҷастаи Фаронса Жан Жак Руссо ро душвору самарабахшро тай кардааст. Вай фарзанди буда, дар овони ҷавонӣ ба сифати хизматгор, котиби оворатард, муаллими мусиқӣ кор кардааст, ки дегте дар асари тарҷумаиҳоллии худ «Тавба» муфассал навишта.

Руссо дар охири ҳаёташ нависандаи шухратмандам, барои ёфтани як бурда нон нотаҳоро рӯйбарини ҷустуҷӯи «озодӣ» дар мамлакатаҳои Аврупои ғарбӣ. Дар зери маҳрумиятҳои бемислу монанд ва дар шарҳ доими синфи ҳукмрон, дар зери таъсири мутафаккири Фаронса ақидаҳои Руссо ташаккул ёфта, эҷодияти ӯ дурахшонгар ба ҷӯш меомад.

Жан Жак Руссо аз худ мероси гаронбаҳои ғолиб Гояҳои ҷамъиятии Руссо ҳамчун доираҳои демократе сеюм» назар ба ақидаҳои дигар мутафаккирони инкилоби буржуазии охири асри XVIII-ро аз ҷиҳати маънакарда буданд, бештар хусусияти инкилобӣ дошганд.

Ҳанӯз дар наҳустин асари фалсафии «Оё пайдо санъат ба беҳтар шудани ахлоку одоб ёр расонд?», ки 1750 навишта буд, ақидаҳои инсонпарваронаи Руссо ра мегардад. Вай таърихи инсониятро омӯхта, ҷамъияти зе мушоҳида карда, ба хулосае омад, ки пешрафти илм ва санъат шучоати табиӣ ахлоку одобро вайрон карда, му байни одамнро бадном кард.

Чунон ки мебинед, Жан Жак Руссо зиддиятҳои бе феодалино мутлақиятро дида, хиссиёт, орзуку умед ва оммаи халқро дарк намуд. Инсонпарвари бузург навишта ба санъат ва адабиётӣ замони ӯ ба болои занҷирҳои оҳанне, печонда гирифтаанд, ҷанбарҳои гул мегузоранд. Бинобар гоии баргараф намулдани ҳамин зиддиятҳоро ба манфиатҳои ахлоку одоб ва хушбахтии одамн, ба манфиатҳои инсо пешниҳод мекунад.

Ақидаи файласуф - мутафаккири барҷастаи Фаронса он аст, ки вай илм ва санъатро ҳамчун воситаи таъсирбахш гардондани ахлоку одоб эътироф мекунад. Дар ин ҷой тараққишпарварии ӯ, маҳсусан равшан зоҳир мегардад. М

арини тақмил додани ахлоку одоб ва маърифатнок фаршидон хурофотҳои кӯхнаи бофтабаровардаи ӯро ифкандан лозим аст. Ҳокимияти давлатӣ бояд ин илалро, ки асарҳои онҳо ба хушбахтии халқ ёри тири кунад, инкишофи чунин санъатеро, ки хислатҳои ӯро ирғиб менамояд, ба зери химояи худ гирад.

асрҳои минбаъдаи худ инсонпарвариро боз ҳам инсонпарварии иҷтимоӣ-сиёсий медиҳад. Вай ин асарҳо хусусияти иҷтимоӣ-сиёсий «фикри» худ мешиносад, ки аз муваффақияти наҳустин «фикри» худ илди, қарор дод ба муқобили тартиботи мавҷуда ҷанг Мисъалаҳои озодии сиёсий ва бародарии шаҳрвандӣ дар асари ӯ «Фикр дар бораи пайдоиш ва асосҳои инсонпарварии» (1755) барои инсонпарварии ӯ маҳсусан

маърифатпарвар-файласуфи Фаронса иҷтимоӣ дар ибтидои таърихи инсоният ҷой дошт. Назар ин «наъзияти табиӣ» ҳамчун баробарии хамаи одамн, рудии зулми иҷтимоӣ ва итоати сиёсий тавсиф карда шуда манбаи нобаробариро пайдоиши мулки хусусӣ ҳисоб шуда чунин хулосае омад, ки ҷамъияти шаҳрвандӣ назар ба инкилоби табиӣ-и ибтидоӣ қадаме ба пеш мебошад. Баръакс, инкилоби табиӣ, қашшоқӣ, хар гуна касалиҳо ва камбағалии

ки қандаме ба ақиб аст.

Жан Руссо дар хамаи асарҳои фалсафӣ, иҷтимоӣ ва бадеии ӯ инсонпарвар ва мутафаккир баромад карда, меҳру муҳтиромо нисбат ба инсон аз хама пешгар гузоштааст. Табиати инсон хурофоти аристократӣ (аъёнӣ) ва инсон диниро дар масъалаҳои никоҳ ва оила рад мекунад, инкилоби ташкили хонаводаро пешбини менамояд, ки дар он инсонпарваро муносибати инсонпарварӣ ба амал бароварда шуда, инсонпарварии халқи Фаронса, ки дар зери таъсири дар бораи қашшоқии халқи Фаронса, ки дар зери таъсири оилаҳои бой мебошад, ба қарҳу ғазаб суҳан меронад. Дар асари худ «Шартномаи ҷамъияти» ба дараҷаи олии таъсир ҳуд мерасад ва инсонпарварии ӯ бағоят гул-гул мекунад. Руссо ба назарияҳои феодалии давлат консепсияи демократии ҳокимияти давлатиро муқобил мегузорад. Вай хусусиро шароити таърихии пайдошавии давлат ҳисоб мекунад. Инсонпарварии Руссо дар асари «Шартномаи ҷамъияти» таъсирбахш ва бузургро ба хулосаҳои демократӣ ва инкилобӣ мекунад. Дар замони инкилоби франсавии охири асри XVIII

назарияи иҷтимоии Руссо парчами ғоявии яқобинчи
Жак Руссо чамбиятро ба худ чунин тасвир менамуд,
одам бояд меҳнат кунад. Асарҳои Жан Жак Руссо
ки мутафаккири барҷааста дар ҳақиқат инсонпарварӣ бо
Жак Руссо ҳамчун адиб бо қиссаи тарҷумаиҳолӣ «Тарҷумаи
фалсафии «Элоизаи нав» ва «Эмил» маъруф аст. Руссо
аввали асари тарҷумаиҳолӣ худро дар Англия навишт
муқаддимаи ин асар навиштааст: «Ман ба одамон як
ҳақиқиро нишон додан меҷоҳам, ки он худи ман ҳаёт
пайваста бо зиндагиномаи пуробуранги муаллиф пахлу
ҳаёти иҷтимоӣ, урфу одат ва кайфияти ҳамзамонони
мардум барои ҳуқуқҳои табиии худ ва ғайра инъикос
соли 1767 аз Англия баргашта, дар соли 1770 ин асар
мерасонад. Ба туйфайли ҳамин асар мо дар бораи ҳаёт ва
Руссо маълумоти муқаммале пайдо карда метавонем.

Эҷодиёти бадени Руссо бо фалсафа дар алоҳаи
Ҳамин маънӣ дар романи «Элоизаи нав» низ ба хуб
мешавад. Асоси романи мазкурро таърихи ғоҷеавии
асри XII Абеляр ва Элоиза ташкил менамояд. Муаллиф
рангу мазмуни тоза медихад ва воқеаҳо дар замон
Швейтсария ва Фаронса шуда мегузаранд. Воқеаҳо
кӯҳҳои Алп, дар оғӯши манзараҳои дилфиреби Швейтс
мебанд. Барои ба итмом расонидани таҳсили Юлия ди
ашрофдустар омӯзгори даъват карда мешавад. Ин ҷавон
дошт. Ҷавони доно, соҳиби хулқу одоби хуш, лекин
аз оилаи асилзодаҳо буд. Сан-Пре шогирди худро аз таҳ
медорад. Юлия низ ба ӯ меҳр мебандад. Ду дилдода
ҳамчун ғаммаи беҳамтои табият медонанд. Лекин
иҷтимоӣ монеи қонуни табият мешавад: падари Юлия бар
Пре издивоҷ кардани духтараш қатъиян зид мебарояд. Дар
ба Волмар ном асилзода ба шавҳар медиханд. Лекин
ҳеч гоҳ аз дили Юлия дур намеравад. Аз мобайн шаш сол
Гарчанд Юлия аллакай модар ва муҳиби фарзандонаш
ҳамеша аз Худо илтиҷо мекунад, ки ӯро ба Сан-Пре расон
Сан-Преро ба бӯстонсарои худ даъват мекунад. Дилдода
ҳам вомехӯранд.

Қисмати Юлия бо марги нобахангоми ӯ анҷом ме
барои наҷот додани кӯдаки ғарқшудаистода худро ба наҳ
сахт шамол меҳӯрад ва ба беморӣ гирифтор шуда аз о

дар ин роман онди зиддияти қонуни табият ва қонуни
иҷтимоӣ амиқи фалсафии худро баён кардааст.

Дар ин Руссо «Эмил» хусусияти тарбиявӣ-педагогӣ
ро ғояҳои педагогии худро дар мисоли тарбияи Эмил
шудааст. ӯро аз хурдсолӣ омӯзгори тарбия менамояд,
дар ӯ аз рӯз хислати ӯро тақомул диҳад. «Одамон, пеш
нишад! Ин қарзи аввалини инсонии шумост. Дар ҳама
дар ҳар гуна ҳолат хусусиятҳои инсонии худро гум
руни аст даъвати нависанда бо ин роман. Яъне Руссо бо
иҷтимоӣро ба тарбияи ғояҳои баланди инсонӣ даъват

иҷтимоӣ чамбияти нав ва тамоми инсонияти пешқадам ба
иҷтимоӣпарваронаи маърифатпарварӣ бузург, ба мақоми
дар муҳофизати ғояҳои озодӣ, баробарӣ, бародарӣ, ба
дар ин инкишофи консепсияи инсонпарваронаи меҳнат,
иҷтимоӣ инсон баҳои қалон медиханд. Ин аст ҷавоб ва
иҷтимоӣ адиб ва донишманди бузурги инсонпарвар Жан

иҷтимоӣ маорифпарварии Олмон. Вазъияти таърихии Олмон
XVIII аз дигар давлатҳои Аврупои ғарбӣ фарқ мекард. Зеро
иҷтимоӣ ҷанги сисола (1618-1648) ҳоло қомаги худро бағамом
дар ин буд. Дар чунин шароит вазифаҳои таърихии
иҷтимоӣ немис аз маорифпарварони Фаронса фарқ мекард.
иҷтимоӣ муттаҳидии миллати немис масъалаи муҳим буд ва
иҷтимоӣ истиснони немис ба он бештар эътибор медоданд. Дар
иҷтимоӣ Олмон барои таърихи тамаддуни ҷаҳонӣ Лессинг,
Ҳётӣ барин адибон, назариятчи санъат Винкелман,
иҷтимоӣ оҳангсозони беҳамто Мотсарт ва Бетховен,
иҷтимоӣ файласуф Кант, Фихте, Гегелхоро расонид.

иҷтимоӣ 70-80-уми асри XVIII дар ҳаёти фарҳангии Олмон
иҷтимоӣ рӯй доданд. Ба майдони адабиёт гуруҳи шоирон бо
иҷтимоӣ и натиска» («Бӯҳрон ва ҳучум») дохил шуданд. Дар ин
иҷтимоӣ зиёди шоирони ҷавон ғаболият нишон доданд, ки
иҷтимоӣ кунун дида нашуда буд. Дар эҷод онҳо гарчанд
иҷтимоӣ буданд, лекин эътирози онҳо нисбат ба беадолатии
иҷтимоӣ, пеш рондани ғояҳои маорифпарварӣ яке аз вазифаҳои
иҷтимоӣ шуморида мешуданд.

иҷтимоӣ мунтазами фарҳанг, ки дар Олмони ин давр
иҷтимоӣ мешавад, барои пайдоиши Ҳётӣ ва Шиллер барин шоирони
иҷтимоӣ заминаи мусоид ба вучуд овард.

Ҳаммер тамоми қувваташро баҳри омӯзиши осорбахусус форсу тоҷик бахшид. Ҳаммер мушовири адабиёту санъати Шарқ мегардад».

Аз навистаҳои адабиётшинос Шокир Мухтасаров маълум аст, ки Ҳофиз қаноат накарда, ки асарҳои Саъдӣ ва асарҳои Абдурахмони Қомилӣ адабиёти форсу тоҷик аз наздик шиносоӣ пайдо кардааст. Ҳатто дар қисмати «Қайдҳо»-и «Девони Ҳофиз» маълум аст, ки Ҳофиз қаноат накарда, ки асарҳои Саъдӣ ва асарҳои Абдурахмони Қомилӣ адабиёти форсу тоҷик аз наздик шиносоӣ пайдо кардааст. Масалан, дар бораи Саъдӣ менигорад: «...Вақте ки ман ба омӯзиши адабиёти Шарқ аз ташаббуси Ҳофиз ба дастам китоби «Қобуснома» афтид ва ба мутолиаи он рафтикам, ки барои он бисёр вақтро ба Анварӣ овардааст: «Анварӣ шоири доно, ки аз рози рӯҳ огоҳ буд, чунин гуфт: «Ҳама ҷову хама вақт додустару хатобаҳи бош!».

Чунин андешаҳо дар қисмати «Қайдҳо»-и «Девони Ҳофиз» хеле зиёд буда, кӯшиш намудааст, ки дар бораи Ҳофиз андешаву фаҳмиши худро баён созад. Вале бо фарқи фарқи Саъдӣ Фирдавӣ, Низомиву Анварӣ ва дигарон ба Ҳофиз ба Ҳофиз дигар ҳел, яъне самимӣ ва барҷастааст. Ҳатто дар «Девон» боби махсусро «Ҳофизнома» баён кардааст. Мухаббати худро дар шеъри «Бепоён» ба Ҳофиз баён кардааст:

Ҳофиз, ту мисоли ҷовидонӣ,
Чун умри абад надорӣ поён.
Ҳар як газалу ҷакомаи ту,
Ҳар нақши сарир хомаи ту,
Вобаста фақат ба хеш бошад,
Чун чанбарии осмони гардон...
(Тарҷумаи Лоик)

Ё дар шеъри «Ба Ҳофиз» бахшидааш ашъори ӯро «Ҳофизнома» доништа, худро муриде аз муридони Ҳофиз хондааст: «Ҳофизо, бо ту баробар будан? Чӣ ҳайлест маҳол!»

Ҳеҷро чун ту ба қадр афзудан?

Нест ҷуз айни вубол!...

Шеъри ту ҳадди ҷамол асту камол

Гӯ чун мавҷи шарар ҷону диламро сӯзад,
Гӯ монанди насими саҳар аз тарфи ҷаман,

Ба дилам нахати гулбоди баҳор андузад,

Ба забони қаламаи ҷуръати гуфтор бидех,

Ман муриде зи муридони туам, эй устод...

«Шеъри» бошад, Ҳофизро маликушуароӣ ҳамаи

ӯро найраи ашъори ӯ ва дар шеъру ғазалнависӣ

«Шеъри» интихоб карданаширо ба таъкид гуфтааст:

Ҳофизо, кош чу ту нодирагуфторӣ кунам,

Найрават бошаму гӯям сухани хостае.

Резакорӣ зи ту омӯхтаву пардозам

Шеъри муҷтосу гаронмояву перостае.

Гар тақозои маонӣ надиҳад дастурам,

Суханеро наи тақрор наорам ҳаргиз.

То ба тарзи ту кунам шеъру ғазалгардозӣ.

Эй маликушуароӣ ҳама дунё, Ҳофиз!...

Эй маликушуароӣ осори классикони тоҷику форс ӯро ба

ӯро, ки «мардуми форс дар тӯли панҷ аср аз хама шоирони

ӯро Фирдавӣ, Низомӣ, Анварӣ, Румӣ, Саъдӣ, Ҳофиз ва

ӯро кардаанд ва ҳол он ки дар байни шоирони

ӯро иншо мардони аз ин ҳам бузургтаре ҳастанд».

ӯро драматург низ маъруф аст. Ҳофиз ва «Гёте фон

ӯро» бо «Ҳауст» ном асари калонҳаҷми худ дар таърихи

ӯро ҷаҳонӣ мақоми арзандаеро ишғол намудааст. Ҳофиз

ӯро «Ҳауст» беш аз шаст сол захирагаштааст. Ҳофиз

ӯро дар бораи Ҳауст афсунгар ба Ҳеҷро хеле барвақт сар

ӯро ханӯз хангоми донишҷӯ дар бораи симоҳои бузург

ӯро Ёрлихинген ва Ҳауст нияти асарҳои калонҳаҷм эҷод

ӯро. Аслан афсона дар бораи табиб ва донишманди афсунгар

ӯро дар асрҳои XVI дар байни мардум паҳн шуда, нақлу

ӯро нисде дар бораи сеҳру ҷодуи ӯ аз даҳон ба даҳон

ӯро. Дар солҳои 1587-1588 дар Олмон ва Англия нахустин

ӯро Ҳауст нашр шуданд.

ӯро дар асоси ҳамаи он афсонаю ривоятҳои халқӣ ва китобҳои

ӯро Ҳауст ҷолугар офарида шуда буданд, як асари

ӯро ба вучуд овард, ки дар он руҳи фалсафӣ ба қалам дода

шудааст. Дар таълифи ин асар Ҳёте ба жанри фочеа бошад ҳам ӯ борҳо аз қоидаҳои сахна дур рафта, ақди худро дар шакли муқолимаи қаҳрамонҳо баён мекунад. «Муқаддима дар театр» оғоз мегардад. Ин ҷо муаллиф худро баён карда, муқтасаран дар бораи бо қадом раё шудани воқеа ишора мекунад.

Дар наmoniи дуҷум муаллиф, бевосита оиди ин суҳан меронад. Минбаъд воқеаҳои асар дар ду қисм мегиранд. Қисми аввал ба бистуланҷ сахна тақсим шуда аз панҷ наmoniш иборат аст. Дар асар афкори донишмулоҳзаҳои фалсафии ӯ дар бораи табиат ва ҷамъият одамон ба илму дониш ва ғайра хеле хирадмандона шудааст. Дар асар ба нақши Мефистофел низ эътибор шудааст ва ӯ дар бисёр маврид нақши Фаустро ҳамчун Симой Маргарита бошад ба мо хислатҳои Марьяро аз фони Берлихинген» ва Лотгаро аз романи «Вертер» меҳубониро муҷассам намулдааст.

Қисми дуҷуми «Фауст» дар асри XIX навишта шуда дар ин ҷо мо таъсири воқеаҳои бузурги давро, аз қабили охири асри XVIII-и Фаронса, ҷанги Наполеон, ислоҳоти ашрофии дар Фаронса ва Италия баъди соли 1815 мушоҳида мекунем. Дар ин қисми «Фауст» дар пешии назар дунёи қадим бо манзараҳои фарҳангӣ-таърихӣ худ мегардад. Дар лоёни асар Фауст, ки тамоми умр дар ҷустуҷуд, ӯро пайдо мекунад ва ӯ худро бо ин бахтиёр мешуҷухад охир Фауст аз ин олам ҷашм мепӯшад. Лекин афкори ҷовидон мемонанд. Ҳёте асари худро ҳамчун илми саховатпеша бо ғалабаи дониш ва муҳаббати инсонӣ аз бола анҷом медиҳад.

Мероси насрии Ҳёте низ хеле бой ва рангин аст. Ӯ ба Аз ҷумла, «Шеърҳо ва ҳақиқатҳо», романҳои «Изтиробҳои ҷавон», «Интиҳоби хешовандон», «Вилгелм Мейстер» (дар «Саёҳати Италия», «Мактубҳо аз Швейтсария», рӯзномаҳои мақолаҳои бисёре доир ба адабиёт, санъат ва масъалаҳои илм навиштааст. Беш аз понздаҳ ҳазор мактуби Ҳёте мондаанд.

Асоси романи «Вертер»-ро воқеаи ҳаёти ташкил карда соли 1774 ҳангоми дар Ветслер буданаш дар он ҷо бо Кестнер ном дӯсти худ Шарлотта Буф ошно шуда ӯро дӯ

ин ни гири он, ки ба муҳаббати ду навҷавон ҳалал меорад ӯ қанор мегирад. Шарлотта ба Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад.

Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад.

Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад.

Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад.

Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад. Дар ин маврид Кестнер ба шавҳар шудани ӯро интиқос қарор медиҳад.

Дар бораи ин романи Ҳёте фикрҳои гуногу
гуфта шудаанд. Яке ҳислату рафтори Вергерро
дигаре ин асарро ҳамчун мушоҳида ва афкори на
сохтори замона талқин мекард. Генрих Гейне ба ин
бахои сазоворе дода, онро ҳамчун баҳри кабуд мусав

Ҳёте соли 1832 дар синни 82-солагӣ ин дунё
Хонандаи тоҷик бо шеърҳои Ҳёте аз «Девони
тавасути тарҷимаҳои С.Ҳалимшо, Ш.Шифо, Ло
ошноӣ пайдо намуда, аз шохқорихои ин нобиган та
гаштаанд. Инчунин дар муаррифи намудани тарҷума
адабии ин шоири нобига ва баҳрабардориҳои ӯ аз
донишмандони зиёди тоҷик ибрози андеша намудаам.

Савол ва супоришот:

1. Маорифпарварӣ дар Фаронса ва хусусиятҳои ба
2. Волтер ва эҷодияти ӯ.
3. Дидро ва афкори фалсафӣ-бадеии Шарк.
4. Жан Жак Руссо – инсонпарварӣ бузург.
5. Маорифпарварони немис. Равияҳои асосии ада
6. Ҳёте ва эҷодияти ӯ. Арзиши осори Ҳёте.

Ореанталӣзм ва нуфузи он дар адабияти Аврупо

6. Ҳёте ва эҷодияти ӯ. Арзиши осори Ҳёте.

АДАБИЁТИ АВРУПО ДАР АСРИ XIX

Нуктаҳои асосӣ:

Ин романтизм ва реализм дар Аврупо.

Ин романтизм ва эҷодияти ӯ.

Ин ҳислати «Маҳкакаи инсонӣ».

Ин ҷи новеллаҳои ӯ.

Ин ва ашъори ӯ.

Ин Диккенс дар адабияти ин давра.

Ин ва афсонаҳои ӯ.

Инро асри инсонпарварӣ меноманд. Зеро баъди
дар 1789-1794 қувваҳои аксуинқилобии буржуазӣ бо
дар ин йонопарт ба сари ҳокимият омад. Дар ибтидо номи
шарқ гардид, зеро Фаронса бо кишварҳои ҳамсо
та ғирқарор намуда, ба инкишофи адабияти пешқадами
инишго фароҳам оварданд. Лекин Наполеон охиста
инишотари ғоратгар мубаллаш шуда, мардуми Аврупо
инишот милли-озодиҳои сар мебардоранд. Ниҳоят
инишот рафта, ба тахт Людовиқи XVIII мебарояд ва то соли
инишотии ҳукумати давом мекунад.

Ин ба мамлакат аён ашрофони муҳочиршуда
да, ин равшанфикрони пешқадам никоргирии саҳт оғоз
дар 1830 инқилоби дигари Фаронса рух медиҳад. Аз нав
инишот буржуазия бо сарвари шох Филиппи Орлианӣ, ки ба
шуд, баромад. Дар ин инқилоб бори аввал намояндагони

дар интирок намуҷанд.
инишот аввали асри XIX таълимоти соғсиалистони хаёли
дар гирид. Орзуҳои маорифпарварон оиди озодии умумӣ,
инишотӣ чомай амал напӯшиданд. Баробарӣ ва комёбиҳо
инишот нақилони буржуазия шуд, ки ин боиси таассуфи
дарини пешқадам гардид. Дар адабият ин ҳолати норозигӣ

дар романтизмро ба вучуд овард.
инишот яке аз услубҳои тасвири бадеист, ки дар он
дар муқобили воқеияти замони худ мубориза бурда, образ ва
дар, ки маҳсули орзу ва хаёли худӣ ӯ буда, зоҳиран ба ҳақиқат
инишотанд, ба он воқеият зид мегузорад. Нависандаи
инишот чиро, ки дар ҳаёт вучуд дорад, балки бештар он чиро,
дар мекунанд, он чиро, ки ба фикри вай бошад дар ҷамъият
дар бошад, тасвир менамояд. Худи истилоҳи «романтизм» ҳам аз

хислатҳои неки инсониро нишон додааст. Маҳз шудан ба пул Шарл аз як ҷавони покгинат ба чамбияти мубаддал мегардад.

Дар романи «Истеъдоди барбодрафта» чи таъвоҳ маҳв шудани истеъдоди инсонӣ суҳан меравад. Муҳариду фуруш шудани истеъдоди адиб ва саноат медуҳад.

Асарҳои Балзак дорои хусусиятҳои бадеии барбодари дони ҳаёти одамони оддӣ анъанаҳои маҷаз Фаронсаро давом медиҳад ва буржуазияро саҳт масъула Вай аз типҳои чамбияти характерҳои тили меҳнат хусусиятҳои ба худ хося асарҳои Балзак дар онҳо тафсилоти мукаммал оиди макон ва замони руҷу мебошанд. Балзак ҳамчун дигар намоёндогони адаби танқидӣ дар тасвири нақшҳои манфӣ маҳорати баланд паҳлуҳои хислатҳои чунин нақшоро мавриди тасвир қаро

Асарҳои Балзак муҳимтарин воқеаҳои иҷтимоӣ ва адибро дар бар гирифтаанд. Балзак дар танқиди иллат ва намоёндогони синфи доро босо беамон буд. Эҷоди инкишофи реализм дар адабиёти ҷаҳон мавқеи бузург Балзак дар офаридани руҳияти қаҳрамонҳо низ беҳамт ин асарҳои ӯ ҳамчун манбаи инсоншиносӣ эътир Беҳтарин анъанаҳои Балзақро адибони минбаъдаи Фаро кишварҳо ба хубӣ давом додаанд. аз ҷумла, дар офари судхӯр» то андозае аз «Гобсек» мутаассир шудани барҷасати тоҷику ўзбек Садриддин Айнӣ низ мушоҳида ма

Балзак дар мавзӯи Шарқ асари махсусе эҷод накард амалиёти баъзе қаҳрамононаш дар мамлакатҳои Шарқ Ҷунончи фаволияти Шарл (аз повести «Евгения Гр Хиндустон ҷараён гирифтааст. Балзак муҳлиси «Гулист буд ва дар баъзе асарҳои аз номи ӯ панд гуфтааст. Балзак ба забони тоҷикӣ тарҷума ва нашр шудаанд. «Гобсек» дар тарҷумаи Холида Айнӣ, очеркҳои «Баде мулоқот дар як сол», повести «Полковник Шабер», ром Горни» дар тарҷумаи Ҳабиб Аҳрорӣ дар солҳои гуш шудаанд. «Модарандар» ном драмаи Балзак дар сахнаи го гузошта шудааст.

Эмил Золя (1840-1902). Яке аз адибони ба назар маҷаври Фаронса Эмил Золя ба шумор меравад. Вай 2 апрели дар шаҳри Париж таваллуд шудааст, лекин овони кӯда

гузаштааст. Падари ӯ италийӣ буда, муҳандиси ҷамии буд. Вай соли 1847 вафот мекунад ва оилааш ҷамии. Эмил Золя соли 1858 ба Париж меояд ва дар ин ҷамии шуда натавониста, ҳаёти кашоконааш оғоз шудани ягон кори муайян надоштани Золя пайваста ҷамии менависад. Ниҳоят ӯ соли 1862 дар амбори нашриёт ҷамии аз ҳамин солҳо дар рӯзнамаҳо хабару мақолаҳои ӯ шуда, Минбаъд вай тамоман ба кори эҷодӣ дода шуда, ҷамии хикояҳои «Афсонаҳои Нинон» ва романҳои ҷамии (1865), «Васияти марҳум» (1866), «Асрори Марсел» ҷамии.

Асарҳои худ «Герез Ракин» (1867) ва «Мадлен Фер» ҷамии нахустин романи натуралисту меофарад ҷамии гуногунсоха буда, ӯ муаллифи якчанд маҷмуаи ҷамии адабӣ-танқидӣ, публисистӣ, як қатор драмаҳо ҷамии роман дар эҷодиёти ӯ мавқеи асосиро ташкил ҷамии Золя ғояе пайдо мешавад, ки як асари бузург ҷамии инсонӣ»-и Балзак ба вучуд оварад. Вай қарор ҷамии табиӣ ва иҷтимоӣ як оиларо дар давраи ҷамии мукамал нишон диҳад. Бо ҳамин мақсад ӯ 25 сол ҷамии «Рутон Маккархо» қор мебарад, ки дар он ҳаёти ҷамии аз соли 1851 то соли 1871 инъикоси худро эҷодаст. ҷамии арафайи солҳои 1900-ум ин романи бузурги худро анҷом ҷамии «Се шахр» (1894-1898) ва «Ҷаҳор ҷамии романои Эмил ҷамии 1902)-ро таълиф менамояд, ки дар онҳо ақидаҳои ҷамии ҳеле равшан ифода эҷодаанд. Дар романҳои Эмил ҷамии эстетикӣ, иҷтимоӣ ва фалсафии ӯ ифодаи худро ҷамии Золя эпилеяи «Рутон-Маккархо» буда, ин ҷамии иборат аст.

Дар 20 роман иборат аст. Таърихи якчанд насли Рутон ҷамии бо нияти тасвир намулдани табақаҳои гуногуни чамбиятиро ҷамии ҳаёти синфҳо ва табақаҳои гуногуни чамбиятиро ҷамии мақсад муаллиф яке аз ҳодисаҳои ҷамии буржуазия – солҳои 50-60-уми ҷамии гирифтани иртиқои буржуазия – соли 70 – уми асри XIX дар ҷамии намудааст. аз солҳои 70 – уми асри XIX дар ҷамии адибон зимни ғояҳои натуралисту ҷамии вакилони ин мактаби адаби Г.Флобер, ҷамии ва дигаронро барҷуморидан муҷмкин аст. ҷамии худ «”Романи эксперименталӣ” ва ҷамии асарҳои худ натурализму баррасӣ ҷамии асосҳои назарии натурализму баррасӣ ҷамии ин тоифаи эҷодкорон аслан муваффақияту ҷамии

дастовардҳои илмҳои табиӣ буда, онҳо мехостанд, ки инсон ва ҷамъият низ дар асоси ҳақиқат корда шавад. Аз назари эшон ранги ба илмӣ шудан монанд аст.

Ҳамин тариқ Эмил Золя дар адабиёти Фаронса наварии замони худ шинохта шудааст. Золя аз эҷодӣ худ имкониятҳои адабиёти асри XIX-ро ин дар интиҳоби мавзӯҳои нав, тасвири нави ҷаҳони ҷисмонӣ ӯ, саҳнаҳои нави ҳаёти иҷтимоӣ, масъалаҳои дигар ба хубӣ ба назар мерасанд. Ба ақидаи инсоният ҳама амик назар карда тавонида. Ин аст, ки асарҳои Эмил Золя шӯҳрати ҷаҳонӣ ба забонҳои гуногуни олам, аз ҷумла бисёр асарҳои ӯ ба забонҳои рус, фаронсаӣ, англисӣ ба забонҳои тоҷикӣ ва ӯзбекӣ низ тарҷума ва нашр шудааст.

Мопассан (1850-1893). Нависандаи дигар аз забонҳои тоҷикӣ ва ӯзбекӣ низ тарҷума ва нашр шудааст. Мопассан, ки дар нимаи дуюми асри XIX зиндагӣ сарф намояд, номи пурраи ин адиби фаронсаӣ Анри Реувен Турвилсюр-Арк Сенаи Назди баҳрӣ дар оилаи дворянӣ 1871 дар хизмати харбӣ буд ва дар қанги Фаронса иштирок кард. Ӯ то соли 1880 мансабдори вазоратҳо буд.

Мопассан аз хурдсолӣ дар муҳити фарҳангии саркардааст, лекин бо маслиҳати устодаш нависандаи ҳикояи ӯ нашр шуд, лекин муваффақияти ҳақиқиро ҳам ба Мопассан қиссаи «Зани фарбех», ки соли 1880 чоп шуд. Баъди наشري ин қисса ӯ ба назари нависандагони мазмӯаи ҳикояҳои «Муассисаи Теле»-ро, ки соли соли шудааст, ба нависандаи рус И.С.Тургенев бахшидааст. Ин нависандаи рус санъати новелланависиро омӯхт ва тасвирҳои ҳикояҳои «Лермонтов, Гогол, Толстой»-ро ба забони рус навиштааст. Мопассан бо новеллаи «Бул де Сюф» (1880) шӯҳрат ёфт. Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст.

Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст. Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст. Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст.

Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст. Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст. Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст.

Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст. Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст. Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст.

Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст. Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст. Интиҳом дорад, истёдоди нависандагии ӯ равшан ошкор аст.

буданд. Аммо ҳукмдорони Англия ҳагто ба часмат
душмани худро пинҳон надоштанд. Дар Англия
шайрон ва нависандагони бузургро дар аббаги Велс
«Гўшаи шайрон» ба ҳок месаулоранд. Вале ҳасади
бузургтарини англис Байронро дар он ҷой надоданд.
Маҳаллаи авлодии худ Нюстед мадфун шуд. Дар маҷлис
шайр рамзе ба назар мерасад, ки он муносибати дӯст
муҳаббати самимӣ ва меҳри гарми бепеёни оммаи халқ
бадбинии аҳли ҷоҳу сарват, ки худӣ ӯ низ зодаи онҳо буд.
Мунаққиди маъруфи рус В.Г.Белинский нуктаи маъна
хотирнишон мекунад: «Ҳар як шайри бузург барои он
решаҳои дард ва шодкомӣҳои ӯ аз ҳазри таш
сабздаанд...»

Барои муаммойи ашъори маҳзуни чунин шайр
ҳамчун Байрон идрок кардан бояд сараввал асрори за
кард, ки шайр онро тасвир кардааст».

Вақте ки мо бо шахсияти Байрон аз наздик шинос
дар назар, пеш аз ҳама, ҳамчун ҳамдарди халқ на
ҳамдардини самимӣ мекунад, на фақат дарди ӯро да
мекунад, балки ҳамчун муборизи босубот ва ғайбод
ҷилвагар мешавад.

Чӣ тавре ки Белинский қайд мекунад, оҳанги маҳ
шайр ҳамоҳанги рӯҳи даврӣ ва зодаи он давр аст.
Мамлақати мутараққитарини замона буд, аз ҳисоби
бадбахти оммаи меҳнаткаш гул-гул мешукуфт. Дарди
ҷамъияти сармоядорӣ бекорӣ, ки он то ҳанӯз даво
мардумро ҷон ба лаб оварда буд. Коргарони англис ба
дар рақибони нави худ дар дастгоҳҳои механикӣ меидиданд.
Ҷазаби саршори худро бешуурона ба мошинаҳо равона
Сармоядорон дар навбати худ, ин кирдори коргаронро ҳа
маънидод карда, барои шикастани мошинаҳо ҳуҷма
бароварданд.

Қорч Байрон ҳамчун аъзои парламент муқобили
баромад кард. Ӯ дар палатаи лордҳо 12-феврвали соли 18
гарму ҷулдон он конунро маҳкум кард. Халқу ғазба, ки
шайр баланд садо медод, ҳамоҳанги хашми оммаи марду
буд ва нотик гӯё онро аз ниҳонхонаи дили мардум мех
хукумагро часуруна ба он айбдор мекард, ки барои ба х
ночизе кардан солҳо андеша мекунад, вале барои қон
баровардан дақиқасе наменандешад, оқибати онро ба назар

шайри ӯ баланд садо медихад: «Наход чароҳаги
думи на гурӯснаро охан ва хун даво карда метавонаду
ва мекунад, ки парламент манфиати халқи меҳнатиро
шайр. «Мо халқро бо истеҳзо «авом» меномем. Вале
шайр, ки аз ин авом чӣ қарз дорем? Охир, ана ҳамин
шайр шумо қор мекунад ва дар хонаҳои шумо хизмат
шайр шумо маллоҳон ва барои лашкари шумо
шайр. Ӯ ба шумоён имконият медиҳад, ки муқобили
шайр кунед. Вале ин авом метавонад аз итлоғи шумо
шайр, ҷро гурӯснагӣ ва қашшоқӣ ӯро ба дод овардааст.
шайр» меномед. Вале фаромӯш накунед, ки «авом»
шайр ифода мекунад».

Байрон дар парламент яккаву танҳо садо медод. Қонуни
шайр қатл барои байрон кардани дастгоҳҳои механикӣ
шайр. Аммо шайр муборизаро давом медод. Ӯ ба
шайр, дар он ҷой ба муҳофизати коргарон боз якчанд нутқ
шайр ки қонун ҷоп шуд, Байрон ба муқобили он дар
шайр кард. Ба ғайр аз ин, ӯ бо номи «Мадҳия» ба
шайр ба муқобили байронкунадагони дастгоҳҳо шеъре
шайр мегӯяд, ки: «Одилонатар он нест, ки ба он мардуме,
шайр металабанд ва ҳокимон ба ҷойи ӯрӣ ба гардани
шайр мепартоянд, ҳокимони ноқисулақро қатл кунем».
шайр шайр барои ҳаққу ҳуқуқ ва бахту саодати халқ
шайр. Он ба натиҷаи дишлоҳе муваффақ шуда
шайр, вале саропои эҷодиёти шайр саршори ҳамдардин
шайр аст. Ӯро на фақат талхкомӣҳои халқи худаш, балки
шайр мардуми дигар низ ба изтироб меоранд. Байрон пас аз
шайр, Испания, Албания, Туркия ва Юнон яке аз
шайр «Зиёрати Чайлд Ҳаролд»-ро, ки ҳоло аз дурдонаҳои
шайр, меофарад. Дар муҳите, ки Чайлд Ҳаролд
шайр гузаронидааст, на дӯстии ҳақиқӣ буду на муҳаббати
шайр, ки қаҳрамони шайр тарки ӯро диёр ва азми сафар
шайр қавирирода, вале маҳзун аст. Маъноси муҳаззуни ӯро
шайр муосир, ки Чайлд Ҳаролд онхоро бо ҷашмони худ
шайр.

шайр аз ҷор суруд таркиб ёфтааст. Дар суруди аввал саҳаҳати
шайр Испания ва Португалия тасвир ёфтааст. Байрон
шайр миллий-озодихоҳии мардуми испанро ба муқобили
шайр Фаронса ва Англия ба қалам медиҳад.

Дар суруди дуҷум Юнони ба зери асорати карда шуда, шоир мардуми Юнонро барои ба худ даъват менамояд. Дар ҳамин қисми достон тасвир шудааст.

Дар суруди сеюм саёҳат дар Белгия давом гирад. Ҷазаб оиди реактсия (иртиҷоъ), ки баъди маҳв карда дар Аврупо ба вуҷуд омада буд, ҳарф мезанад. Фаронса ва маорифларварони фаронсаӣ Волтер мекунад. Симон Чайл Ҳаролд охишта-охишта мегузарад ва ниҳоят дар суруди чаҳорӯм шоир мекунад. Суруди чорум дар бораи Италия ҳикоя қаҳрамонони италиёвиро, ки барои бузургии Италия мубориза бурдаанд, тараннум менамояд.

Ҳамин тарик тамоми достон, махсусан қисми чаҳоруми Байрон бо ин асари худ жанри нав — достони лиро-эпикавӣ овардааст.

Соли 1816 Байрон силсилаи «Савтҳои шарқӣ» асарҳои «Корсар», «Аруси Аббодосӣ», «Коринф», «Мавнаисад. Мавзӯи асосии ин асарҳо зиддияти байни романтикӣ ва пайдо карда нагавонистани онҳо қувва ба шудани орзуҳои худ мебошад.

Дар достони «Маҳбуси Шилон» тақлири мушқил муборизи роҳи озодӣ Франсуа де Бонивар, ки шахси тасвир донишмандони давраи Эҳё ба шумор меравад, тасвир Байрон ба ғайр аз достонҳои романтикӣ драмаҳои «Кайн» ва «Осмон ва Замин»-ро низ навиштааст, ки дар он ба муқобили дин ва урфу одатҳои он баромад кардааст. Достони «Асри биринҷӣ» қувваҳои ирғичони Аврупои шош намуда, ҳаёти асри XIX-ро бидуни унсурҳои реалистона тасвир менамояд. Дар асар даъват ба иқдори ин ҳаққатнигор ба қалам додааст.

Яке аз асарҳои машҳури Байрон романи шеърӣ «Дон Жуан» мебошад, ки он гарчанд нотамои мондааст, лекин ҳақиқати сиёсӣ эътироф шудааст. Худи Байрон онро «Шӯҳнома» номидаст. Байрон дар ин асар паҳлуҳои гуногуни ҳамчун адиби ҳақиқатнигор ба қалам додааст.

Дон Жуан ҳамчун як шахси оддӣ, чи тавре ки дар мешавад, ҳамон тавр тасвир шудааст. Дар ӯ ягон чизи наест. Ӯ ҳислатҳои неку бад дорад. Овони кӯдакӣ ва лаҳзаҳои

Байрон ҳислати қаҳрамонашро ба вуҷуд овардааст. Байрон ҳислати қаҳрамонашро дар шеърҳои шоир дар ибтидои асар Дон Жуан тасвир шудааст. Байрон ҳислати қаҳрамонашро дар шеърҳои шоир дар ибтидои асар Дон Жуан тасвир шудааст. Байрон ҳислати қаҳрамонашро дар шеърҳои шоир дар ибтидои асар Дон Жуан тасвир шудааст.

«Чист, пурсидӣ зи ман, - огози ишиқ?»
«Оҳ, оҳир ин чӣ бедардӣ, бизӯ?»
Худ бубинӣ дар нигоҳи тобнок,
Мешавад тавлид аз дидори ту.

«Чист, пурсидӣ зи ман, - огози ишиқ?»

«Оҳ, оҳир ин чӣ бедардӣ, бизӯ?»

Худ бубинӣ дар нигоҳи тобнок,

Мешавад тавлид аз дидори ту.

Боз мепурсӣ ту анҷоми вара,

Аз дили ҳассоси ман онро бихон:

Бардавом ишиқи ту андар синаам,

Лек дар тобути ман анҷоми он.

Чуни ҳамин ин яъсу ноумедӣ дар асарҳои Чорч Байрон хеле ба вуҷуд омадааст. Байрон ҳислати қаҳрамонашро дар шеърҳои шоир дар ибтидои асар Дон Жуан тасвир шудааст. Байрон ҳислати қаҳрамонашро дар шеърҳои шоир дар ибтидои асар Дон Жуан тасвир шудааст.

Байрон ҳислати қаҳрамонашро дар шеърҳои шоир дар ибтидои асар Дон Жуан тасвир шудааст. Байрон ҳислати қаҳрамонашро дар шеърҳои шоир дар ибтидои асар Дон Жуан тасвир шудааст. Байрон ҳислати қаҳрамонашро дар шеърҳои шоир дар ибтидои асар Дон Жуан тасвир шудааст.

Дар овози ӯ акси онвақтаи инсоният ва дилсаридеалҳои фирефта садо меод. Он сарояндаи тоза нафрат ва наведӣ буд. Рӯҳи байронизм якбора тамафро гирифт ва инсоният ба садои он чӯр шуд.

Асарҳои Байрон ханӯз аз овони ҳаёти ӯ шӯҳрати карда, бисёр адибони номдори ҷаҳон ба ӯ таваҷҷӯҳ зоАсарҳои Байрон ба бисёр забонҳои дунё тарҷума мутафаккир ва донишмандон ба онҳо ишораҳо мекуна

Соли 1888 маҷмӯаи шеърҳои дostonҳои Байрон озода» дар тарҷума ва пешгуфтори Назрулло Раҳматунашриёти «Адиб» манзури хонандагони тоҷик гардид. 9 шеър инчунин дostonҳои «Маҳбуси Шилон» ва «Карда шудааст».

Чарлз Диккенс (1812-1870). Моҳи декабри соли маҷаллаи «Мансли Мэгзин»-и чопи Лондон «Маҷлис» Пошлар Уок» ном аввалин хикояи нависандаи наДиккенс нашр шуда буд. Баъд аз ин хикояҳои дигари хобо тахаллуси Боз мунтазам нашр шудан гирифтанд.

Ҳақиқияту мутобиқоти шавқовар ва мағалу ғавғои доимӣ хонандагон маъқул шуд. Ҳодисаҳои харрӯзаӣ кӯтаҳо, аҷибу ғариби шаҳри калон, қасрҳои мӯхташам ва маҳалҳо бо ҳашамату дабдаба зиндагӣ қардани ақаллият ва қашшо сар бурдани аксарият, давуғеч ва мағалу ғавғои доимӣ, чиркинӣ, туманҳои ин шаҳр ба нависандаи ҷавон сужетҳо бисёро талқин менамуданд. Зиндагонии ношодии маҳаллаҳои хароби Лондон, воқеаҳои хандаовару ғаманмансabdорони хурд, савдогарон, қосибону худшисандию мағрури қорчаллонҳои абҷир ва дӯкдоросармоя ва ҳамени пули худро аз хама авлотар дониста, дунё хавбаландона менигаранд, мавзӯҳои асосии аксариде очеркҳои Боз мебошанд.

Дар моҳи феврالی соли 1836 «Очеркҳои Боз» китоб шуда баромад ва рассоми машхур Чорч Круикенк ин китоб расмҳои худ орошт. Дар он вақт Диккенс ба навиштани романи худ – «Хотираҳои баъд аз фаъти клуби Пиквик» буд. Ин роман, инчунин романҳои минбаъдаи ӯ хар моҳи по аз чоп мебаромад.

Романи «Хотираҳои клуби Пиквик» дар баробари баромадани хар як порча то рафт бештар шӯҳрат ёфта, ада он зидтар мегашт. Мардону занон, широну ҷавоно

Дар моҳи хар синну сол ва хар табака саргузашту романи мистер Пиквики наққор ва дӯстони аҷиби ӯро бо романи, шикда механдиданд.

Дар моҳи Диккенс аз бисту чор гузашт. Ӯ навакак роҳи сар карда буд. Аммо шӯҳрати муаллифи «Клуби Фиреҳои Боз» ҷунон баланд буд, ки худӣ ҳамон вақт романи миллии Англия мешумурданд. Падари ӯ, ки амалдори динлатии флот буд, аз ташвиши хӯрондани оилаи ҷабб кашада, ҳамеша мӯхтоҷ гашта, аз хар кучо, ки нури қарз мегирифт. Ӯ қарздору муфлис шуда, тамоман романи, ба зиндони қарздорон афтод.

Дар моҳи налари оила бо зану бачаҳои худ дар зиндони маҷбус буд, Чарлзи ёздаҳсола ба назди судхӯрон ва фирефи, охири кӯҳнақолаҳои хонаводаро ба гарав монда, гирифт. Писарак тахсили мактабро партофта, рӯзе даҳ романи рағвани пойфзал араки ҷабин рехта қор мекард. Романидаҳсола дар хизмати қотибии илорай адвокатҳо қор романи ҷунон аз хар фурсати холи истифода бурда, қариб хар романи мушоити Музейи Британия рафта меомад. Ғайр аз ин ӯ романиографияро (тезнависиро) мақсади худ қарор дод. Ду-се романи Диккенс тез-тез навишта гирифтани гуфтугӯи одамонро романи ёд гирифт, ки ягон стенографисти Лондон ин хел романи.

Дар моҳи Диккенс мухбири суд шуд. Ӯ дар рӯзномаҳо аз очеркҳои даҳшагангези одамон, ҷанги тан ба тани адолат ва романисофито беадолатии дохили судҳои Англия, хабару романи муфассал чоп мекунонд. Инак Диккенс ба мартабаи дигар романи мухбири парламент шуд. Мо ӯро акнун дар айбони махсуси романи мағбуот мебинем. Ба Диккенс лозим мешуд, ки на фақат романи мушоити парламентро навишта гирад, балки ба тамоми романи сифар намуда, дар бораи ҳодисаҳои сиёсии шаҳрҳои романи нахустин хикояно очеркҳои худро дар истохҳои почта, романи сари роҳ, идораҳои ғамангезу пурмағал менавишт. Ӯ романи кор, дар баъзе соағҳои холи асар менавишт.

Дар моҳи мухбири зирақи хушехи, ки фаросати хуби эҷодӣ дошт, бо романи фаровони зиндагӣ по ба майдони адабиёт гузошт. Ин гуна романи қарибгӣ одатан ба ҷавонони ҳамсинни ӯ хос нест. Ӯ ҳамчун романи миллионҳо нафар меҳнатқашони ҳалолқор, ки хар як романиро бо азобу укубат ба даст меоранд, по ба арсаи адабиёт

доимо фузӯзони манзилест, ки заковатманди ноороме дорад. Теклгони ҷохил ҳамаи инро мебаронаш бинад, бо пошнаш бераҳмона пахш карда «чор девору шифт» дорад, аммо хонаводаи худ надорад ва дошта ҳам наместавонад.

Меҳнаткашони хоксори софдил ба Теклгон шулаанд. Фақат онҳо ба хислатҳои неки одами хотири беҳбудии муқаррабони худ фидокорианд. Ҷон Прибингл ба ғаму андӯхи ба сараш омада меоварад ва ҳагто зани худ Крошқаро барои вафоро сарзаниш намекунад. Устой бозичасоз Калле Плетберга ном духтари кӯри сиёҳбаҳти худро таҷрибаҳои фочеии ғамангези гирду атрофро нағз карда нишонд. Теклгонро аз вай пинҳон дорад. Эдуард Гайдинг бармегардад, ки ин духтарак қариб буҷад модараш зани он хӯчаини қорхонаи бозичасозӣ шаванд.

Қаҳрамонони «Чирчираке дар оташдон» сазовор ва зинии ҳаррӯзай худ ба ин хушбахти расидаанд. Хонаи одами Прибинглиро ва Пламерро дар назари Диккенс бузург менамояд. Қисса афсонавор хушбахтона анҷом он асоси демократии ҳаёtdӯстонаи Диккенс равshan намояд. У ба одами оддӣ, ба ғалабаи қатъии нақурӯӣ ва ақил дорад.

Диккенс аз соли 1850 сар карда то охири умри «Қироатхона»-ро нашр мекард, ки он маҷалла дар соли 1853 – «Соли дароз»-ро гирифт. Диккенс бисёр қисса ва ҳикоятҳои мақолаҳои худро дар ин маҷалла чоп кардааст. Асар «Таърихи Англия барои бачагон» (1851-1853) низ дар ҳамаи ҷойҳои ҷаҳон чоп гардида буд. Асарҳои минбаъдаи Диккенс, ҳамаи асарҳои ӯ, пур аз нафрати саҳт нисбат ба ҳама наъвъ зӯлдорон дар муқабил халқи меҳнаткаш меҷӯяд.

Диккенс ақгун бештар ба мавзӯи хиёнат чинояткор мекунанд. Бинобар афзудани чинояткорӣ дар ҷаҳон капиталистӣ ин мавзӯ дар адабиёти англисӣ нимаи дурусо

менцирфт. Вале назар ба ақсарияти муаллифони Англияи детективӣ (хуфиягӣ) Диккенс ҷосуси ғайрӣ одди софдилеро, ки фош ва дастгирӣ ба амал оварда, ба қалби ӯ ахлоқиаш мешуморад, дар наздикии муҳими ахлоқиаш мешуморад, ақсарияти чиноят ба даст афтод» равshan ба назар оварда, ба худ як бурда нон ёбанд, тасвир менамояд. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад.

Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад.

Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад.

Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад. Дар ҳақиқат Диккенс аз забони як шахс нақл мешавад.

Романҳои «Импровизатор» (1835), маҷмӯаи «Сурат» (1840), писеаи «Мулаг» (1840), сафарномаи (1842), китоби тарҷумаи ҳоли «Афсонаи ҳаёти маънавияти асарҳои ӯ ба шумор мераванд. Асарҳои «Аскарчи устувори кальяғӣ» (1838), «Булбул» (1843), «Маликаи барфин» (1844), «Гӯирдбадаст» (1845), «Соя» (1947), «Кодар» (1949) ва реализи, фантазия ва мазҳака, баъзан кино ва хайрагангез омезиш ёфтаанд, ки намунаи барҷастаи «Либоси нави шох» мебошад. Андерсен бо аслами худбинию худписандӣ, фомдапарастӣ, хушомад месохт

Асарҳои Андерсен ба бисёр забонҳои халқҳои дунро нашр шудаанд. Эҷодиёти Андерсен аз барномаҳои китобҳои дарсӣ ҷой гирифтаанд. Хонандагони тоҷик ҳам ба востгаи тарҷумани афсонаи «Дюймовочка» бо эҷоди шинос гардидаанд. Минбаъд афсонаҳои дигари Андерсен «Мургубинаи баднамо», «Чақмоқ», «Либоси нави шох», «Духтарчаи гӯирдбадаст» ва ғайра ба забони тоҷикӣ гардидаанд. Ба номи Андерсен мукофоти байналхалқӣ барӯҳадон ва наврасон таъсис шудааст, ки аз адибони тоҷик Рачаб соли 1983 ба гирифтани ин ҷоиза муваффақ гардидаанд.

Савол ва супоришот:

1. Реализми танкиди Фаронса ва хусусиятҳои он.
2. Мавқеи ҳукуки инсон дар эҷодиёти Виктор Ҳюго.
3. Мавзӯи ва ғояи асарҳои Балзак аз ҷиҳати иборати ағст?
4. Эмил Золя бо кадом асарҳои худ шӯҳрат дорад?
5. Ҳақиқати ҳаёт дар новеллаҳои Мопассан.
6. Романтизми инқилобии англис.
7. Лирикаи Байрон.
8. Инъикоси орзуву умеди инсон дар насри Диккенс.
9. Танкиди замони таъассути афсона дар эҷодиёти Андерсен.

ТАЪРИҲИ АВРУПОИ ҒАРБ ДАР АСРИ XX

Нуктаҳои асосӣ:

Реализми танкидӣ.

Гояи маънавияти ҳаёт дар асарҳои ин давра.

Антикони эҷодиёти ӯ.

Андерсен Ҳернгард Шоу.

Дар адабиёти асри навини Аврупои ғарбиро ба се ҷиҳати месоҳафтанд, ки аввал барӯҳадон солҳои 1871-1917, баъд аз он 1917-1945 ва авлаи сегом аз соли 1945 то ҳоло мебошад.

Дар аввал аввал сар карда, дар ҳаёти иҷтимоӣ ва маънавияти Аврупои ғарбӣ замони нав-замони ба зинаи капитализм расидани капитализм оғоз мегардад, ки ин ба адабиёти бадеӣ низ таъсир намонадаст. аз ҷумла чароён ва инҳоро ба вуҷуд омада, ҷаҳонбинии адибон доираи таъриҳии ғоявии асарҳои онҳо васеъ мегардад, жанрҳои таъриҳӣ месоҳанд, сафи эҷодкорон меафзоианд. Дар наҷиҷаи ғоявии ҳамбастагии адабиётҳои миллиӣ, муштарақӣ беш аз қабл муроҷида мешаванд. Реализми танкидӣ ва дигар чароёнҳои инҳоро ба баробари Фаронса, Олмон, Англия дар аввал Аврупои ғарбӣ, Амрико ва Русия низ мавқеи васеъ мегардад, адаби асарҳои дорои аҳамияти умумбашарӣ дошта муроҷида. Реализми танкидӣ дар охири асри XVIII ва ибтидои асри XIX Франсия ҳамчун тарзу усули эҷодӣ пайдо шудааст. Дар инҳоро реализми танкидӣ дар адабиёти Ғарб Онере ва Чарлз Диккенс, нависандагони рус Николай Василевич Толстой мебошанд. Аммо ин маънии онро надорад, ки танкиди авлодҳои дигар бо ин методи эҷоди бадеӣ сару кор мекунанд. Намояндагони реализми танкидӣ аз роҳи таъриҳӣ ва таъриҳии бадеӣ рафта, ҷиҳати маънии таъриҳиро бадеӣ муроҷидаанд. Мавзӯҳои асосии эҷодиёти онҳо фақат чанбаи маънавияти бадеӣ, балки дар асоси таъриҳи баррасӣ чанбаҳои маънавияти ибратбахшу позитивии ҳаёти нишон додан ҳам муроҷида. Таъриҳи бадеӣ дар морифарвар, адибони зиёӣ «Ухирварони рушанфикр ва морифарвар, адибони замонавии худ муроҷида, ки мусаллах бо ҷаҳонбинии пешкадами замонавии худ муроҷида, аз роҳи танкиди ботаникии воқеият рафта, қабоҳату таъриҳи маҳкум ва маҳкуму манзалаоти бехтарин дастовардҳои инҳоро таъриҳи маҳкум кардаанд.

Натурализм низ ҳамчун ҷараёни адаби дар XIX дар Фаронса дар натиҷаи нашъунамони кашфиёти бузурги ин соҳа ба вучуд омад. Солмон, Англия ва ИМА низ паҳн гардид. Дар натурализм бо эҷодиёти Ч.Гиссинг ва Ч.Мур Олмон ба ин ҷараён Арно Голтс ва Йоганнес Шлегел ҳамчун намоёндагони ҷараёни натурализм С.К.Кларк ва Г.Л.Селвайл ҳамчун асосӣ фалсафии позитивизми Огюст Конт, Гербер Спенсер ва пайра менамуданд.

Позитивистҳо тарғиб мекарданд, ки қонуқи ҷамъият ҳам баробар аст. Онҳо тасдиқ кардани ме инсон ва дигар мавҷудоти зинда тафовуте нест. Ҳаёт мубориза мебаранд. Бинобар ин ҳамаи қонуқи як хел идора намоянд. Онҳо инчунин дар ақидаи фанҳои иҷтимоӣ аз фанҳои табиқӣ: риёзӣ, физика, кимё фарқе надорад. Бинобар ин хангоми онҳоро омӯхта қардан – бо роҳи илмӣ ва таҷриба омӯхтан лозим аст инсон ва дигар мавҷудоти зинда фарқе нест. Э натуралистҳо ба тасвири тафсилоти заррот ва унсурҷа ҷаёти маиши инсон, ҷанбаҳои физиологияи олами феълӣ атвори вай ниғаронида шуда буд. Барои онҳо аз аз нав тасвир қардан, балки тасвири ҳолати аслии нагу аст. Аз як тараф ин ҷиҳатҳо моҳияти адабиётро ҳам санъат қоста қардонад, аз ҷиҳати дигар ба амиқтарин инсон эътибор афзуд. Майдатгарин деталҳои зиндагии қалам гирифта шуд. Зеро ҳадафи тасвирот ва ҳама тасвири ҳаёт мубориза мебаранд.

Лекин таҷрибаи бадени позитивистҳо на ҳама вақт онҳо мувофиқат мекард ва ҳагто баъзан бар хилофи он ра Баъзан ҳуди ҳаёт водор мекард, ки онҳо аз натурализм наздиктар шаванд. Дар нағича натурализм ҳамчун алоҳида ташаккул наёфт. Дар он муборизаи ҳар гуна май мушоҳида шуданд. Ҳагто дар эҷодиёти як адиб ме ҷараёнҳои ба ҳам зидро мушоҳида менамоём. Инқишофи дар Фаронса ба солҳои 60-80-ум, дар ИМА ва Олмон ба со рост меояд. Лекин минбаъд низ натурализм дар эҷод адибон мушоҳида мешавад.

Неоромантизм ҳамчун ҷараёни адаби ба муқобили буржуазӣ ба вучуд омад. Ин ҷараён дар ибтидо дар Англия

дигарм дигар низ паҳн гардид, ки намоёндагони Франклин, Конрад, Хаггард, Конан-Дойл, Честерманҳо

лекин соҳибони ақидаҳои гуногун буданд, лекин ба муқобили пешрафти соҳтори буржуазӣ мушоҳида карда буд. Агар намоёндагони реализми инсон ҳақиқати ҷамъияти капиталистиро тасвир ва баъшонанд, неоромантистон дастовардҳои эстетикӣ баъширо инкор қарда, хонандагони худро ба гӯшаҳои ин дур манзараҳои ноҷақари кишварҳои Африқо, Осиё, Амрикои қанубӣ мебарданд. Агар дар инсон неоромантикҳо қаме анъанаҳои романтикҳои инсон дола бошанд ва ҳамчун романтикҳои нав (худӣ романтик низ – романтизми нав гуфтан аст) шинохта дар кишварҳои дигар, аз ҷумла дар ИМА, ин ҷараён инсон лода шуд, ки инро дар мисоли эҷодиёти А. Бирс, Д.Лондон мушоҳида қардан мумкин аст. Ин ҷараён дар инсон Амрикои лотинӣ низ бештар паҳн гардид ва он инсон Амрикои лотинӣ низ бештар паҳн гардид.

Амрикои лотинӣ аз лафзи фаронсавии (decadentia) Вожаи декаденс аз лафзи фаронсавии (decadentia) мислӣ, нозӣ, пастваӣ, таназзул, сукут, сукут, афтоларӯхӣ Ин истилоҳ бори аввал дар Фаронса дар солҳои 80-уми таҷрибӣ журнали «Декаденс» маъмул гардид. Аслан ин истилоҳ, ки дар адабиёти Аврупо дар охири асри XIX ва XX надид омадааст ва моҳиятан афтоларӯхӣ адабиётро тасвир мекунад, яъне ба ояндаи инсоният ва ҷамъият бо кайфияти инсоният, ба ҳақиқат ва ақлу идроқу қувваи ақлонии вай рағбурдиро илқо менамояд.

Дар инсон амрикои симболист ва дигар адибони Фаронса худро инсон амрикои симболист ва дигар адибони онҳо П.Ворлен, А.Рембо, дар ном мебарданд, ки дар радиои онҳо П.Ворлен, А.Рембо, ме ва дигаронро нишон додан мумкин аст. Лекин минбаъд ин мушоҳидаи васеъ қасб қарда, он на танҳо дар адабиёт, балки ин мушоҳидаи санъат, фалсафа, эстетика низ паҳн гардид. Тахти ин дигар санъат, фалсафа, эстетика ва ҷамъият ба кайфияти мушоҳидаи афтоларӯхӣ, мондашавӣ, маҳзунӣ мушоҳида буд, мефаҳмиданд. Дар охири асри XIX дар адабиёти кайфияти афтоларӯхӣ, мондашавӣ, маҳзунӣ мушоҳида буд. Адибон оиди ҳаёти ғамангез, ки дар ҳаёт ҳукмронӣ мекард, инсоният шуданд. Онҳо шиори «санъат барои санъат», «худ барои санъат» карданд.

Декаденсхо се тоифа буда, яке аз хаёти иҷтимоӣ набуданд ва ҳапто ба ҳаракатҳои инқилобӣ наздик мебуданд. Дигар ғояҳои идеалистиро бо инсонпарварӣ пайваст карданд. Гуруҳи сеюм аз реализм рӯй тофта, ба он муборизаи худашон борҳо ба реализми эстетикӣ муроҷиат менамуд. Асарҳои реалистӣ меофариданд.

Бисёре аз декадентҳо соҳибистеъдод буданд ва сунди дил дӯст медоштанд. Бештарини онҳо аз ҷамъияти тофта, ба он бо нафраг нигоҳ мекарданд.

Символизм низ ҳамчун ҷараёни адабӣ дар солҳои асри XIX дар Фаронса ба вучуд омада, сонӣ он ба Австрия, Россия низ паҳн гардид. Истилоҳи «символизм» «символ», «рамз» гирифта шуда, он ҳамчун муносибати муҳити онҳоро ишғолкарда ифода карда мешавад. Символизм ҳодисаҳои декадентӣ ҳисоб ёфта, ҳислатҳои муҳимтарини намурадани индивидуализм ва мистика, рад кардани моҳияти адабиёт, тараннуми ҳаётбозорӣ ва шаклпарастӣ ташкил медиҳад. Символисту бештар бо рамзу киноя сухан ронда одамаҳои ғайбӣ ва ғайритабиӣ бовар кунонидаи мешаванд. Символизм калимаи юнонии "symbolon" ва аз лафзи франсузӣ гирифта шуда, маънои нишона ва аломатро ифода мекунад. Ҷараён дар адабиёти халқҳои Аврупо аз нимаи дувуми аввали асри XX оғоз гирифтааст. Меғюянд, ки ин ҷараён муқобили ҷараёни реалистии тасвир алайҳи позитивизм (натурализм) ва адабиёти оммавӣ (беллатристикӣ) падида аст. Асосҳои фалсафии ин ҷараёни адабӣ аз таълимоти Ф. Шлегел, Э. Гертман ва қисман аз таълимоти Ф. Ницше гирифтаанд. Моҳияти асосии символистон дар он аст, ки онҳо бештар тасвири ғояҳои аз эҳсосоти мушаххаси инсонӣ берунтар, ноанъанавӣ вале дар зимноштаро мақбул ҳисоб мекунад. Тарзи тасвири символистҳоро мақбул ҳисоб мекунад "худ" низ меғюянд. Аз нуқтаи назари символистҳо нишона образ символ барои раҳой аз доми тасвири зиндагии моҳияти идеалии дунё воситаи судмандтар ҳоҳад буд. Онҳо ба миён меғузоранд, ки шоир қалбон ва руҳан ба ҳақиқат ҳаринтар аст, бинобар он вай тавассути символю олам интуиитивӣ идрок карда метавонад. Ба қавли К. Балмонт назоратчи одии ҳаётанд, символисту бошанд мутафаккиранд". Аз ин лиҳоз символизм бо моҳияти адабиёти ҷаҳон бо таълимоти афлотунизм, фалсафан

линии маънабӣ, ки асосанро идрокҳои рамзии олами мекунад ва яке навъ таълимоти ирфонӣ тасаввуф қарин дорад. Ин ҷараён дар Фаронса Верлен, Рембо, Малларме, Ренне ва Гофманстал буданд.

Ҷараён дар Фаронса аз Балзак ҷудо шуд. Ҷаҳт сол пеш аз ин ҷараён (анд дур аз пойтахт) буданд. Ба майдони адабиёти ҷаҳон нав бо фалсафа ва ғояҳои нави иҷтимоии худ ҷараён ривоятӣ ҳамчун замони Балзак мақоми асосӣ бозид. Ҷараён дар мисоли эҷодиёти символисту дар хаёти адабии ҷаҳон муайянеро дошт.

Ҷараён дар Фаронса ба сари ҳукумат омадана ба танқиди шууд. Стендал ва Балзак барин устодони бузурги сухани ҷаҳон задухӯрдҳои буржуазия ва пролетариатро тасвир мекарданд. Моҷароҳои иҷтимоии давр дар романҳои реалистӣ муҷриро меёфтанд. Сонитар муборизаҳои синфӣ дар романи «Жерминал» ба қалам дода шуданд.

Ҷараён дар Фаронса ҳамчун синф ташаккул ёфта, мағкураи синфӣ дар Фаронса ба майдон омаданд, ки яке аз онҳо синфҳои дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд. Дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд. Дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд. Дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд.

Ҷараён дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд. Дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд. Дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд.

Ҷараён дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд. Дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд. Дар Фаронса ва дигар кишварҳои Аврупои ғарбӣ даххо мебуданд.

мешавад. Дар солҳои 90-ум Шоу боз як силсила пиесаҳои навро баён кардааст, ки мунофиқии аристократияро баён мекунад.

Ақидаҳои фалсафии Шоу дар пиесаи «Инсон ва ҷаҳон» баён шудааст. Дар пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Сарлавҳаи асар аз асогири англикӣ гирифта шудааст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст. Дар ин пиесаи «Ҷазираи дигар» Шоу баён кардааст, ки ҳамаи инсоният ба як ҷаҳон мансуб аст.

Д.Ф.Купер, У.К.Брайнет, Д.П.Кеннеди мераванд. Бо пайдо шудани асарҳои онҳо адабу муаммаҳои мубориза ва ҷараёни омезиши аврупоӣ сурат мегирад. Дар натиҷа ҷустуҷӯи бадеӣ ба вуҷӯ пайваста, доираи мавзӯ адабиёт, аз қабилӣ мубориза барои истиқлолият хиндуҳо ва ғайра муайян мегарданд.

Давраи дуҷум – давраи камолоти романтикҳои 1840-1850-ро дарбар мегирад. Дар ин давраи романтизм Эдгар По, Г.Мелвилл, Г.У.Лонгфелл дигарон ташаккул мебад.

Дар давраи мазкур намоёндагони романтизм ҳақиқатнигорӣ миллӣро аз бар қардан ба муаммаҳои инсонӣ ва сулҳу амонӣ гузашта, фалсафӣ меронанд. Дар ин чода онҳо ба фалсафаи таҷа намуда, ақидаҳои Кант, Шеллинг, Фихтсро минбаъд ба бунёди ҷараёни трансцендентализм гардид, ки он дар назди худ масъалаҳои глобалӣро доштани инсон, муносибати инсон бо табиат, инсонро ҳақиқатнигорӣро мегузорад. Дар забони ин давраи романтизм рамз дохил мегардад, эҷодиёти адибони пешина ниҳоят кам дучор мешудем.

Марҳилаи сеюми давраи охири романтизмӣ амрикоӣро дар бар гирифта, дар ин давра романтизмӣ амрикоӣ мешавад. Акнун воқеияти ҳаётро ҳақиқатнигорона ба бо услуби эҷодии романтизм номумкин шуда менамояд, ки он бо номи авлоди нави адибон ҷараёни реализм адибон ба қайфияти демократии Амрико алоҳаманд даҳонакии халқ таҷа намуда, асарҳои ғарбӣ, хонандагон равона менамоянд. Реалистони амрикоӣ ба сари XIX-ро забони тамсилӣ ва рамзии романтикӣ қонези онҳо ба ҳақиқатнигорона инъикос намудани ҳақиқати ҳаёти маънӣ харакаг карданд.

Дар даҳсолаи охири асри XIX адибони реалистӣ мубоқили тарафдорони романтизм баромад карда бо усулҳои романтизм дар он чоӣ доштанд, ки ин пеш аз инъикос намудани ягонагии инсон ва табиат, бо тахайюлот буржуазии муносибати инсонӣ, бо мубориза ба мубоқили як ҷузъи мошини давлатӣ гардидани инсон вобаста аст. Чу

Дар давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд. Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд. Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд.

Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд. Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд. Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд.

Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд. Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд. Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд.

Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд. Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд. Дар ин давраи романтизм бадеӣ хамчун Э.Хемингуэй, Д.Стейнбек, Д.Д.Селинжер мушоҳида менамоянд.

Америка мебошад. Силсилаи репортажҳои ӯ «Совет» (1869), ки дар таълифи он Твен аз адабиёти шарқӣ Амрико васеъ истифода бурдааст, ӯро ҳамчун адиб шинохтаанд. Ҳикоятҳои Твен «Маро чӣ тавр губернатор интихоб кардам» (1870), «Ман газетаи хоҷагии кишлоқро чӣ хел таҳрир кардам» (1876), «Шоҳзода ва Гадо» (1882), «Саргузашти Чим» (1884), «Янкиҳои Коннектикут дар дарбори асарҳои Твен мебошанд.

«Саргузашти Том Сойер» - ро яке аз беҳтарин асарҳои бачагонаи ҷаҳон медонанд. Лекин ин асарро калонсолон ҳам мутолиа менамоянд. Асар бо маҳорати баланди таълифӣ, дар он инъикос ёфтани асроли руҳияти бачагон хонандаро ба худ мекашад. Кас хангоми хондани асар шудан аз кирдוקори Том Сойер аз ханда худдорӣ карда намешавад. Дар романи «Саргузашти Том Сойер» омехтагии романтизм мушоҳида мешавад. Марк Твен ҳаёти шахсияти хакикатнигорона тасвир намуда, онро бо ҷаҳони романтикии ӯ муқобил мегузорад.

Дар асар дарёи Миссисипи ва манзараҳои агро-туристикӣ тасвир шуда, барои роман заминаи романтикӣ сохта шудааст. Дар роман воқеаҳо ва амалиёт бисёр ва ҳамаи онҳо бо ҳақиқат мувофиқанд. Дар романи «Саргузашти Том Сойер» нависанда ба ҳаёти гузаштаи Амрико баъзе таълиқҳои ҳақиқатӣ мекунад. Муаллиф образи Гек Финнро реалистона офаридааст. Гек Финн ин образи романтикӣ амалӣ ва ҳақиқатӣ мазкур дар он аст, ки муаллиф манзараҳои ҳаёти Амрико солҳои 50-уми асри XIX реалистона ба қалам додааст. Дар романи «Саргузашти Том Сойер» дар романи дуюм чорҷубаи ҳикоя васеъ гардида, акнун на як шаҳраки хурд, балки як қисми калони Амрико меёбад. Гек ва Чим дар Миссисипи - дарёи азами Амрико намуда аз назди шаҳрҳои калону хурд мегузаранд. Дар асар мавзёҳо, соҳаҳои гуногуни Амрико инъикос ёфтаанд. Ҳамроҳи қаҳрамонони худ ба ҳаёт, бо он чизе, ки дар сарҳадҳои дучор меояд, бо танқид назар мекунад. Он чиз диққати касро мекашад, ки Гек ва Чим ба одамони поквичдон кам дучор. Онҳо ҳамеша дар сари роҳ бо дудзону қотилон, роҳзанону қотилон дучор меоянд. Романи Марк Твен «Саргузашти Геклберри

Финн» инъикоси намунаҳои реализми танқидӣ дар адабиёти Амрико мебошад.

Дар романи «Саргузашти Том Сойер» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад. Дар романи «Шоҳзода ва Гадо» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад. Дар романи «Шоҳзода ва Гадо» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад. Дар романи «Шоҳзода ва Гадо» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад.

Дар романи «Саргузашти Том Сойер» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад. Дар романи «Шоҳзода ва Гадо» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад.

Дар романи «Саргузашти Том Сойер» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад. Дар романи «Шоҳзода ва Гадо» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад.

Дар романи «Саргузашти Том Сойер» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад. Дар романи «Шоҳзода ва Гадо» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад.

Дар романи «Саргузашти Том Сойер» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад. Дар романи «Шоҳзода ва Гадо» маркази асар ба романомаҷузи 80-90-уми Марк Твен як қатор очеркҳои «Шоҳзода ва Гадо» мебошад.

мегузорад. Қаҳрамони роман то дер обрӯ пайдо намас-
тавасути парасторони тасодуфии аз тоифаи амалдорон
соҳиби шӯҳрат ва сарваг мегардад. Аммо ин шӯҳрат
яъсу ноумедӣ овард ва ӯ ба хубӣ эҳсос намуд, ки
шахсони ношуд ва пастанд. Мартин Иден, ки асосан
мардуми оддӣ ва дӯстони ҷавониаш гӯм карда буд, тақдир
бардошта нагавонист ва ҳаёти худро бо худкушӣ қатъ кард.
Худи нависанда низ харчанд, ки қаҳрамони асар
тоифаҳои болоии ҷамъият тасвир менамояд, вале
асарҳояш ба завқи хонандаи буржуазӣ майл дорад.
Лондон барои мо чун нависандаи тавоно ва навоҳид
шиносу азис аст. Ӯ барои татбиқи ағъанаҳои реалисти
муосири Америка кӯшиши зиёде намудааст. Ҳамчунин
асостузорони адабиёти пролетарӣ дар Ғарб буда, шӯҳрат
дорад.

Аз навиштаҳои ӯ хикояи «Дар талоши ҳаёт» (1901)
маҷмӯаи хикояҳо ва китобе бо номи «Гург» (1940) ба забони
тарҷума гардида буд. Ҳамчунин соли 1981 романи
«Мартин Иден» дар тарҷумани Ӯктами Ҳоликназар ба забони
нашр гардида, мақбули хонандагон шуд.

Теодор Драйзер (1871-1945). Нависандагони ин
гузашта кӯшиш ба он намудаанд, ки ҷигунагии асри XX-
намолянд. Онҳоро тақдирӣ минбаъдаи халқашон ва ояндаи
аврупоӣ ба ташвиш овардааст. Аз ҳамин сабаб дар осори
орзуи тантаная ҳақиқат ва ростӣ ва пешгӯии дурнамои
ҷомеа инъикос гардидаанд. Ин масъалаҳо дар эҷодиёти
номи Амрико, баёнгарии фазилаг ва фочеаи ин
романнависи машҳур Теодор Драйзер, хунармандона маъра
ва муҳокима қарор гирифтаанд.

Теодор Драйзер 27 августи соли 1871 дар шаҳраки Т
штати Индианаи Иёлоти Муттаҳидан Амрико дар оилаи
дунё омадааст. Падари ӯ Чон Паул Драйзер аз рӯи ихтисос
буд, бо амри тақдир соли 1844 аз Германия ба Амрико
кардааст. Ҳичрати ӯ ҷунонки муҳаққиқон қайд мекунанд,
хизмати ҳарбӣ раҳо ёфтаг ва сониян бо мақсади бой ш
додааст. Дар ибтидо воқеан корҳои ӯ барор гирифта, дарос
ба даст меорад. Муттаассифона он дер давом намекунад.
таваллуди Теодор, ҷӣ хеле ноқидони осори нависанда
медиханд, зиндагии ин оила рӯ ба таназзул оварда, ҳатто
зиёди фочиа ба ин оила таҳдид намудааст. Ҷунин лаҳзаҳои

ининширо нависанда дар китоби тарҷумаихолиии худ
(1911) ба хотир оварда навиштааст, ки «аз хотироти ман
руян пурдаҳшат ҳеҷ гоҳ фаромӯш намешавад. Хуроки бисёр
зам бошад, танҳо картошкабирён, баъзан шавла. Бисёр вақт
удим». Бинобар ин ӯ бармаҳал барои пайдо намудани
руг ба калонсолон дар гирдоварди ангишт дар роҳи оҳан
ни кӯмак мерасонд. Падари мутаассиб ва бемор Теодорро
ни вилоликӣ гузошт, ки он айёмро нависанда бо таассуф ба
ерид.

Инини 16-солагӣ Драйзер барои ба Чикаго рафта, савод
фи корҳои хархела машғул шуда, каме маблағ ҷамъ меоварад.
У соли 1889 ҷомаи амал пӯшид. Бо маслиҳату тавсияи яке аз
ақлон шинос Драйзер соли 1889 ба донишгоҳи шаҳри
чин дохил мешавад, вале зиндагии саҳти Амрикои онрӯза
дур намуд, ки баъди як соли таҳсил онро тарк намуда, аз пай
аридиши ризку рузӣ шавад. Ӯ хангоми таҳсил бисёр мутолиа
ба осори нависандагони Ғарб ва рус ошноӣ пайдо кард.
Ин исрҳои Лев Толстой дар ҷаҳонбинию тақдирӣ минбаъдаи
таъсири амиқе гузоштааст. Дар ин бора ӯ навиштааст. «Ман
т гирифтани зиндагии онрӯза ҷунон могу мабхут ва дар
будим, ки якбора дар ман андешаи нав-ҷӣ хел хуб аст
иди будан, пайдо шуд. Чун Толстой навиштан лозим аст, ки
ҷихон туро хонанду шиносам».

Дини андешаҳо, яъне ташнаи навиштани шӯҳратгёр гардидан
ерро ба рӯзнома овард. Солҳои 1892-1895 ӯ чун мухбири
ақлон Чикаго, Сент-Луис, Толедо, Питсбург, Филадельфия, Нью-
амкорӣ мекунанд. Хабару мақолаҳои ӯ пайваста дар бораи
ақлон рӯз садамаи поезду киштиҳо, вохӯрӣ бо одамони машҳур,
ақло аз ҳаёти театру мусиқӣ, оид ба корпартоии трамвайчиён ва
ҷон шуда, Драйзерро бо ҳаёти ҳақиқию воқеии Амрико ва
ақлон он рӯ ба рӯ кард, ки ҷустуҷӯи решаҳои он барои як ё чанд
Драйзер барин журналистони ҳақиқатгӯ гарон буд. Ин буд, ки
ик таассуф қайд мекунанд «дар Филадельфия ба манфиати
ақлонии корпартофта суҳан гуфтан мумкин нест, дар Чикаго
ақло бисёрҳо сиёсатмадор ва дахлнопазиранд, дар Нью-Йорк
ақлон барои боигарӣ навиштан лозим меояд ва ғ...» Бинобарин
ақлон илши худ шарт гузоштам, ки аз баҳри ҷунин кор бароям ва
ақлон қилам ба даст гирифта ба навиштани хабару репортажҳо
ақлон гули нашавам. Ҳагто агар марг ба ман таҳдид кунанд ҳам».

Драйзер чанд мудар аз баҳри мухбирии рӯзном
вале зиндагӣ ӯро водор сохт, ки аз нав аз паи қор шава
ба маҷаллаҳои бонуфузи «Саксес» ва «Эйнслис мэгезин»
ҷамоатӣ (ғайришахсиятӣ) ҳамкорӣ намуда, ба офарид
портретӣ машғул мешавад. Ин буд, ки ӯ тава
офардиаҳояш ба худ мавқеъ ва обрӯи зиёде пайдо меку
фаъолияти журналистикаи ба омӯзиши адабиёти Америк
машғул мешавад. Ӯ барои худ Балзак, Толстой, Гербер
дигарҳоро кашф мекунад. Осори онҳо дар навишт
Драйзер нақши муҳимми худро гузоштаанд.

Соли 1899 Драйзер Ню-Йоркро тарк намуда, ба де
назди дӯсти худ, нависанда Артур Хенри меояд. Ба
гуфтугӯҳои зиёд А. Хенри Драйзерро маҷбур меку
навиштани асари калонҳаҷм машғул шавад.

Ӯ дар ин солҳо романи «Ҳамшираамон Карри»-ро
итмом мерасонад. Барои иншои роман Драйзер тақд
хоҳарони худро ба миён гузоштааст, ки ӯ дар ибтидо ба
ошноӣ пайдо намуда, аз хисоби ӯ зиндагӣ мекард. Баъд
ресторан шинос шуда, ба Канада фирор мекунад ва дар он
ӯро маҷбур сохтааст, ки ба Ню-Йорк баргардад.
«Ҳамшираамон Карри» асосан дар бораи тақдирӣ одаме
байни халқ баромадаанд, дар шароити Амрикоӣ капита
мекунад.

Чӣ хеле ки муҳаққиқон қайд мекунанд, ин асарро на
мунаққидони Амрико бо як хисси хусумат ва адоваг қабу
Нависанда ба саволҳои мухбири рӯзномаи «Ню-Йорк Тай
дода, таъкид мекунад, ки «Мунаққидон марому мақса
нафаҳмидаанд, ки чӣ мехоҳам. Ин китоб аз ҳаёт гирифта шу
барои нишон додани маҳораги адаби офарида нашуда, бал
инъикос кардани шароити мавҷуда ва чӣ хеле табиати
англисӣ мебардорад, ифоданок иброс кардан аст».

Соли 1901 дар Англия чоп шудани роман ва аз
мунаққидон баҳои мусбат гирифтани он низ ба пешрави
Америка мусоидат накард. Баръакс Драйзер ба ҳуҷуми сах
омад. Маҷаллаи рӯзномаҳо аз ҷони мақолаву хикояҳои Драй
кашида, ҳагто ӯро «муфлисӣ маънавай» ва «шармсори А
мешуморанд. Т.Драйзер маҷбур шуд чун шарик (партнёр)
дар фирмаи ношири навтаъсиси «Б.В.Дочэнд компани»
шурӯъ кунад. Ӯ маҷбур шуд маблағи калонеро (пули нақ
гардиши пулино молини фирма диҳад. Ҳамин тариқ ба на

дил, ки баъди ҳафт сол, яъне соли 1907 наشري дуюми
ҷони харчи муаллиф рӯи чопро бинад. Баъди чоп ва пах
мини (с. 1907) ноширони зиёде онро гаштаю баргашта чоп
книго наشريёти «Харнер энд бразерс», ки соли 1900 аз
ин ин рӯй гардонида буд, соли 1911 онро ба таъдоди калон
ин ин гарафи мунаққидон ва рӯзномаву маҷаллаҳои амрикоӣ
дум баҳои хуб гирифт. Соли 1920 мунаққид Недол Борн
буд, ки «Ҳамшираамон Карри» ҳеч гоҳ таровати ҳаётии
м намекунад. Романаи хуб ҳамеша риштаи хоҳиши
шиёдо карда метавонад. Ва ин ба Драйзер муяссар

ини дуюми Теодор Драйзер «Ченни Герхард» соли 1911 рӯи
оминад. Муҳаққиқон ин романро бо «Ҳамшираамон Карри»
нимуда, ба ҳам наздикии гоии асарҳоро қайд кардаанд. Ин
дир фош намудани ҷамъияти буржуазӣ ба қувваи яғонаи
иншир, вале бо роҳу воситаҳои гуногун иншо шудаанд. Дар
«Ченни Герхард» аз тақдирӣ духтараке суҳан меравад, ки аз
иншир баромадааст. Вазъият ва мавқеи ҳаётии нависанда ва
ини ишкелҳои ҷамъияти онрӯзаи Америка Драйзерро ором
чинг. Ин буд, ки дар ӯ хоҳиши навиштани асари сегона ба
оминад.

Соли 1905 яке аз миллионерони Чикаго Чарлз Тайзон вафот
шад, ки шояд нависанда бо вай шиносӣ дошта бошад. Аз ин рӯ,
хоҳиши навиштани асаре дар бораи тақдирӣ ӯ бо номи
«Милдор» («Финан сист») пайдо шуд. Пеш аз он ки Драйзер ба
ин роман машғул шавад, асарҳои сецилдаи Г.Майерс «Ғабрихи
ри Амрико» ва тарҷумаи холи капиталистониро чуқур омӯхта,
ди фаровоне гирд овард. Баъд аз ҷамъ овардани мавод ӯ ба
ин хулосае омад, ки он барои иншои се роман кифоя аст. Аз ин
сегонаи худро «Сармоядор» (1912), «Таҳамтан» (1914) ва «Магн»
гузори намуд. Ҳагги асосии суҷет таърихи таракқиёт,
андравӣ ва муфлисшавӣ дар асоси тарҷумаи холи Чарлз Тайзон
ас сураг гирифтааст. Қаҳрамони марказии романи аввали сегона
онк Алджернон Каупервуд буда, дар роман дар бораи чӣ хел
дарбачаи оддӣ ба даллолии биржа ба қор мегузарад, нақл
кунад. Воқеаҳои роман дар Филаделфия мегузарад. Дар романи
ном бошад, амалиёти қаҳрамон дар Чикаго сураг гирифта, чӣ тавр
монополист ва миллионер бадал шудани Каупервуд нақл
кунад.

Китоби сеюми сегона нотаом буда, воқеаҳои асри XX-ро дарбар гирифтааст. Дар ин чо қаҳрамон серкору сержантдуд буда, ба интиқол ва касби капитан Англия машғул аст. Дар натиҷаи амалиётҳои ҷанг муфлис мегардад. Ба ӯ коллексияи расмҳо, сӯҳбати бо аъза аз болои онҳо хушбахтие наовард, ин буд, ки шавқу рағба ба ҳаёт ва зебоӣҳои он моҳияти худро гум мекунад. Бо болои ин китоби худ бисёр захмат кашид, вале нотаомом монд.

Қуллаи баланди эҷодиёти нависанда ва қадамҳои адабиёти реалистии Амрико ин романи «Фочиаи Амрико» маҳсуб мешавад. Теодор Драйзер ба таълифи ин романи омодагии комил шурӯъ намуд. Элен Драйзер ба хотири нависандаи ин роман то таълифи он ба ин ном қайдҳои 15-воқеаи ба қайд гирифтаи ӯ дар роман истифода шудааст. Асоси романо воқеаи куштори Честер Чамберс додааст, ки соли 1906 аз ҷониби дӯстдораш Грейс гирифта буд. Муҳокимаи ин ҳодиса дар замонаш донраи гирифта буд ва дар романи «Фочиаи Амрико» хуҷҷат ва ба ин ҳодиса дар матбуот чоғ гардида, истифода шуда аввали роман экспозитсияи он ба ташаккулёбии характери китоби дувум ба марги фочиявии Роберт ва китоби сеюм Клойд бахшида шудааст. Асоси сужети романо характер ва шахсияти Клойд ва алоқаи он ба чамберс меदिҳад.

«Фочиаи Амрико» як боби муборизаро барои реалистии Америка анҷом дод ва ин роман як намунаи реализми танкидӣ дар адабиёти асри XX-и Америка гурӯҳи роман шохроҳи минбаъдаи инкишофи адабиёти Америка намуд ва шукуфоии реализми танкидӣ дар ин мамлакат ба «Фочиаи Америка» иртиботи қавӣ дорад.

Драйзер соли 1927 ба Иттиҳоди Шӯравӣ ташриф овард, хамин чо ба сафи хизби коммунистӣ қабул карда шуд. Баъди хабарҳои худро бо номи «Назари Драйзер ба Россия» (с. 1929) намуд. Дар повести «Эрнита» (1929) Драйзер бори аввал дар Америка образи мусбати қаҳрамон коммунистро офаридааст. Монументалий-публисистии «Амрикои пурфочиа» (1931) реализм иншо шуда, назари нависандаро нисбат ба воқеаҳои онрӯзаи Америка ва баҳри адолату осоиш мубориза бурдани нишон медиҳад. Дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ (1941-19

Он химоя ва дастгирии халқи шӯравӣ баромада, Минимум намудааст. Драйзер яке аз муассисони Конгресси Шукурият дар Амстердам (1932) ба ҳисоб меравад. Дар 18-декабри соли 1945 дар шаҳри Холливуд аз олам фаришт.

Инсонҳои ӯро дар солҳои 60-ум Фазлиддин Мухаммадиев ва Ҷаннаби тарҷума карда, дар маҷаллаи «Шарқи Сурх» чоп шудааст.

Савол ва супоришот:

1. Ҷаннаби тарҷума карда, дар маҷаллаи «Шарқи Сурх» чоп шудааст.
2. Минимум намудааст. Драйзер яке аз муассисони Конгресси Шукурият дар Амстердам (1932) ба ҳисоб меравад.
3. Реализми танкидӣ Амрико ва хусусиятҳои он.
4. Инкишофи тарғиби адабиёти Амрико.
5. Минимум намудааст. Драйзер яке аз муассисони Конгресси Шукурият дар Амстердам (1932) ба ҳисоб меравад.
6. Минимум намудааст. Драйзер яке аз муассисони Конгресси Шукурият дар Амстердам (1932) ба ҳисоб меравад.
7. Дониши мавзӯҳои памфлетҳои Марк Твен.
8. Адабиёти муосири Амрико. Чек Лондон ва мероси адабии инсонҳои ӯ.
9. Теодор Драйзер ва фаъолияти эҷодии ӯ.

АДАБИЁТИ АМЕРИКАИ ЛОТИНИ ВА БАЪД НАМОЯНДАГОНИ ОН

1. *Тавсифи умумӣ ба адабиёти мамлакатҳои Ам
лотинӣ*
2. *Ҳусусиятҳои ба худ хоси ин адабиёт*
3. *Ҳаёт ва эҷодиёти Пабло Неруда*
4. *Зиндагинома ва осори Ҷорҷи Амаду*

Дар асри XIX дар мамлакатҳои Америкаи лотинӣ ҷозодиҳои миллӣ пурқувват гардид. Дар тӯли асрҳои дар Америка аз ҷониби истилогарони англис ва испан забт бойигарихои ин сарзамин ба маркази Аврупо кашонида қисми аҳолии маҳаллии ин ҷо аз ҷониби истилогарон кушта шуданд, як қисми дигар ба ғулом табдил ёфтанд. Аз сар карда оммаи мазлуми китъа барои озодӣ муборизаҳои оғоз карданд. Мардуми мазлум ва ситамлидаи Америкаи лотинӣ истилогарони аҷнабӣ ва ҳамфикрои эшон-хушро маҳаллӣ мубориза бурда ба ғалабаҳои назаррас соҳиб Муборизаи халқ бар зидди истисморгарон имрӯз низ дар Америкаи лотинӣ идома ёфта истодааст.

Пабло Неруда (1904-1973). Пабло Неруда-Нефтале Рейес дар шаҳраи Парларли Чилии ҷанубӣ дар оилаи хеле роҳи охан соли 1904 таваллуд шудааст. Шерҳои дар охири 20-ум ва ибтидои солҳои 30-ум навиштаи ӯ характери инди дошта, дар он эҳсосоти шахсӣ ва ғамангези шоир инъикос Шерҳои мазкур ба оҳангҳои ғами дунё соҳиб буд ва аз лиҳоз низ мураккабиҳо дошт. Тағйироти ҷиддӣ дар эҷодиёти шоир а дуюми солҳои 30-ум оғоз гардидааст. Шоир ин вақт бо ҳо калони сиёсӣ рӯ ба рӯ мегардад. Шоир соли 1934 дар шаҳри М Испания ба фаолияти дипломатӣ мепардозад ва шохиди мубор халқи испан бар зидди армияи фашистии генерал Франко м Пабло Неруда ба муҳофизони Республика бо хайрҳои нигарис соли 1934 мачмуаи “Испания дар қалб”-и хешро нашр ме Шоири соли 1937 бо фармоиши ҳукумати Чили фаолияти дипл худро қатъ намуда ба ватанаш бармегардад. Пабло Неруда дар “Испания дар қалб” ғояҳои фашистиро маҳкум менамояд. мазкур ба зудӣ дар забонҳои гуногуни дунё тарҷума шуд мегардад. Шоир дар шерҳои мачмуаи “Испания дар қал хоиноне, ки Испанияро оғушта хун кардаанд, лавнат мехонад.

Дар шерҳои “Нафрат”, “Бо чурми бойҳо хонахароб шудани”, “Замини ҳақорат кардашуда” ба мардуми камбағал ва минн Испания ҳамдардӣ изҳор менамояд ва ба ояндаи мардуми ин бо умед менигарад. Дар шерҳои “Омадани бригадаи интонал ба Мадрид” озодкунандагони Мадрид, ки аз ҷои ин он аз вакилони халқу миллатҳои гуногун ҷамъ омада ин шодбонӣ мегӯяд ва онхоро дастгирӣ менамояд. Шоир дар китоби “Испания дар қалб” аз тамоилҳои инқилобӣ даст кашада ба ҷараёни реализм муроҷиат мекунад. Шоир дар эҷодиёти Пабло Неруда ҷои оҳангҳои танҳои ва ғаму ғояҳои озодиҳои ва демократия мегирад.

Дар солҳои минбаъда шоир ба онҳое, ки кирдурҳои ношоям ва ин Президентии Чили Гансалос Вендалро фаш намуда ба индигирифтдор шудаанд элопеяи “Суруди барҳаёт”-и худро инти менамояд. Шоир дар элопеяи “Суруди барҳаёт” таърихи ин Амриқоро аз замони қадим то муосир равшан менамояд. Дар ин 15 боб иборат буда, дар ҳар як боб оиди маъсалаҳои ин Амриқо суҳан менамояд. Дар боби якум “Нури замин”, инда оиди боигарихои зеризаминӣ, табиат, олами растаниҳо, ин китъа маълумот оварда мешавад. Дар боби сеюм, ки ин “иногарон” ном дорад, дар бораи истилогарони испан, ки инкии марказӣ ва ҷанубиро забт карда, мардуми ин диёрро иннома қатл намудаанд, ҳикоя карда мешавад. Дар боби чаҳорум – “инскорон”-и элопея мубориза ва қаҳрамониҳои мардуми маҳаллӣ ин истилогарони хоричӣ тасвир карда шудааст. Дар муборизаҳои инқилобии мардуми Амриқо қаҳрамонҳо “Куаутемон” (Мексика), инро (Чили), Тупок Амару (Перу) ва ғайраҳо сарварӣ намудаанд. Муборизаи озодиҳои халқҳо дар боби ёздаҳум “Бурандаи бешазор инқилоб” идома ёфтааст. Дар бобҳои 10 “Гуреза”, 12 “Мавҷҳои инро”, 13 “Гимни солинавӣ дар ватани ғамҳо”, 14 “Уммони бузург” ин овозгардиҳои хешро дар мамлакатҳои гуногун ва сӯҳбаҳои ин бо мардуми мехнаткашро тасвир сохтааст. Аз Пабло Неруда боз инқилоб ба мисли “Токзорҳо ва ҳаммолҳо”, “Қасида дар бораи ҷизҳои ин”, “Дар бораи муҳаббат”, “Дафтари ҷазираи сиёҳ” боқӣ мондааст.

Ҷорҷи Амаду. Ҷорҷи Амаду олим, арбоби ҷамоатӣ ва инқилобӣ барҷастаи асри XX- Бразилия аст. Сазовори мукофоти инқилобӣ мустақкам кардани амният дар байни халқҳои ҷаҳон менамояд. Эҷодиёти Ҷорҷи Амаду аз солҳои 30-уми асри XX оғоз менамояд. Соли 1931 адиб романи аввалини худро бо номи “Мамлақати карнавал” менависад. дар байни солҳои 40 ва 50-и асри

XX асарҳои адиб дар байни ҷаҳониён машҳур мешаванд. Аввалини адиб "Қаҳва" (1933), "Чубиба" (1935) масъалаҳои рӯзмарраи ҳаёти иҷтимоии Бразилия сузонидашуда. Нависанда романҳои "Қаҳва" ва "Чубиба" дар асоси таърихи навиштааст. Нависанда ҳамчун идомаи романи "Белюён" романи нави "Замини меваҳои тиллоиро" навиштааст. Муборизаҳои шадиди капиталистони хоричӣ ва гираниҳои заминро аз деҳқонон, ба плантатсияҳои қаҳва тадбирҳои заминро тасвир менамояд. Барои ба содирот баровардани иттиҳодияҳои калони саноатӣ ташкил меёбад ва оғоз менамояд.

Дар романи "Ғунҷаҳои сурх" аҳволи нобасомони оилаи деҳқон Ҷеренимо тасвир ёфтааст. Заминдор оилаи мазкурро аз замин иҷора пеш мекунад. Заминдор оилаи Ҷеренимо мисли дигар одамони безамин ва бекору камбӯро ёфтани сарпаноҳ ва ҷои қор ба штати дигар менамояд. аксарият аз ҷумлаи кӯдакону пириносолон аз ғуруснагӣ ва халок мешаванд. Ҷеренимо пириносол низ дар роҳи пурраи ғуруснагӣ мемуррад. Дар қисми дуюми роман аз сарнавишти Ҷеренимо хикоя карда мешавад. Дар қисми дуюм муборизаи меҳнаткаши Бразилия бар зидди истисморгарон тасвир шудааст. Халқи меҳнатқаш ва ҷафодида ба инқилоб омода мешавад. Дар хотимаи роман авлоди нави инқилобчиён омода мешавад. Қаҳрамони асар Ненен бо наберааш, ки дар қор инқилобчиён дода буд бармегардад.

Нависанда соли 1947 аз ватан баромада менамояд ва солҳои дар мусофирӣ умр ба сар мебарад. Асари "Подопелси озодӣ" ҳамон давраи эҷодӣ вай аст. Нависанда дар ин асар оғоз ба барҷаста Жоакин Витор, Жозе Гонсало, Моринанна, коргарони Доротеу ва ҳамсари ӯ Инасия Ҷоан, Руйво ва симои муборизаи фашистҳо капитан Родригесро меофарад.

Ҷорҷи Амаду дар солҳои 60-70-ум як қатор асарҳои ба "Илми ғалати Кинкас Сгинн Ведан", "Мо шабро ҳамроҳ на мекунем" ва ғайраҳо навиштааст.

АДАБИЁТИ АВРУПОИ МУОСИР ВА БАЪЗЕ НАМОЯНДАГОНИ ОН.

Албер Камю. Нависанда, драматург, асосди экзистенциализми фаронсаӣ Алберт Камю на танҳо намояндаи бузурги адабиёти ҷаҳон дар замони худ, балки дар асрҳои бадин

ин адабиёти ҷаҳон бузургтарин мутафаккир ба ҳисоб мешавад. Ҷорҷи Амаду дар солҳои 60-70-ум як қатор асарҳои ба "Илми ғалати Кинкас Сгинн Ведан", "Мо шабро ҳамроҳ на мекунем" ва ғайраҳо навиштааст.

Нависанда соли 1913 дар шаҳарчаи Мондови Ҷазоир ба дунё омад. Падараш Люсен Камю аз Елзас буд, хизматчиини Ҷазоир. Падараш Албер аз падар дар давраи кӯдакиаш ятим шуда, ба ҳисоб мерафт. Албер аз падар дар давраи кӯдакиаш ятим шуда, ба ҳисоб мерафт. Албер аз падар дар давраи кӯдакиаш ятим шуда, ба ҳисоб мерафт. Албер аз падар дар давраи кӯдакиаш ятим шуда, ба ҳисоб мерафт.

Дар солҳои донишҷуиаш ба эҷодӣ мутафаккирон машҳур мешавад. Дар солҳои донишҷуиаш ба эҷодӣ мутафаккирон машҳур мешавад. Дар солҳои донишҷуиаш ба эҷодӣ мутафаккирон машҳур мешавад. Дар солҳои донишҷуиаш ба эҷодӣ мутафаккирон машҳур мешавад.

Нависанда соли 1947 аз ватан баромада менамояд. Асари "Подопелси озодӣ" ҳамон давраи эҷодӣ вай аст. Нависанда дар ин асар оғоз ба барҷаста Жоакин Витор, Жозе Гонсало, Моринанна, коргарони Доротеу ва ҳамсари ӯ Инасия Ҷоан, Руйво ва симои муборизаи фашистҳо капитан Родригесро меофарад.

Ҳессе дар соли 1899 дар 22-солаги ба Базел аввалин асари худро бо номи «Ашъори романтик» китъаи «Як соат баъд аз нимашаб» - ном асари Рим Ҳессе дар ин шаҳр низ дубора хирфаи китобфуруши бо осори Хофман, Тик, Наволис, Хайне ва Клеф лихози фалсафӣ низ китоби «Чунин гуфт Зарг мавриди омӯзиш қарор дод ва таълими вайро сахт ба

Вай дар соли 1903 баъд аз мусофирати Италия Комин Синд»-ро интишор дод, ки бо мувафّق интизораш набуд, рӯй ба рӯй гашт. Ин роман, ки дар он ба чашм меҳӯрад, достони ҷавонест, ки деҳа мекунад ва дар ин дунёи беқарон яккаву танҳо хаводис месулорад ва хангоме, ки солҳо аз умр деҳадаи худ бозмегардад ва ҳамон тариқи зиндагӣ хешро пеш мегирад. Забони Ҳессе дар ин роман ба равон аст, ки бино ба гуфтаи мунаққидон ҳеч асаре то инчунин гиро ва ҷаззоб ва дар айни ҳол сода ва пур аз нашуда буд.

Ҳессе баъд аз ин муваффақияти аввалини адабии воқеъ дар Швейтсария муҳоҷираг кард. Тобистони ҳамаи ваӣ бо духтаре бо номи Мари Барнули издивоҷ кард. Хузанро Ҳессе дар соли 1919 баъд аз ҷудоияшон дар китоб ба номи «Достонҳо» муҷассам сохтааст.

Ҳерман Ҳессе дар байни солҳои 1907 то 1912 маро ро интишор меод. Дар соли 1910 «Хертруд»-ро навишта баъд мусофирате ба Ҳиндустон кард ва дини Буддо ва он диёрро мавриди мутолиа қарор дод. Сипас дар соли бозгашт ва то поёни ҷанги ҷаҳонӣ аввал дар он ҷой м

Дар соли 1946 академияи Шветсия Ҳерман Ҳессе ҷоицаи Нобел дар адабиёт ба бузургтарин ифтихори муваффақ сохт. Бо ҷунин ифтихоре Ҳессе дар радиои нависандагони қарни бистум даромад ва номи ӯ нависандагони саршиноси қарн нақш бафт. Ин шоир ва бузурги ҷаҳонӣ 9 августи соли 1962 дар Монтогнуло, воқеъ Швейтсария дида аз ҷаҳон пӯшид.

ҶОСҲОИ АДАБИЁТИ ҶАҲОН

Нуктаҳои асосӣ:

«Махабхарата» Ҳамчун эпоси қадими халқи ҳинд
«Махабхарата» Ҳамчун эпоси қадими халқи ҳинд он дар
«Махабхарата» ва хоссаҳои типологии
«Махабхарата» ва инъикоси он дар адабиёти бадеӣ

«Махабхарата» ба забони санскрит ишро шуда, маъноши
«Махабхарата» ба забони санскрит ишро шуда, маъноши
«Махабхарата» ба забони санскрит ишро шуда, маъноши
«Махабхарата» ба забони санскрит ишро шуда, маъноши

«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,

«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,

«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,

«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,
«Махабхарата» аз 85 ҳазор бандҳои ҷаҳормисрай (шлок) иборат,

ки аз ҷониби Файзӣ ба риштаи назм ва тахрир дилу дидаи хонанда зуд роҳ ёфта, аз ҳунардонандаи хуби забони санскрит будани Файзӣ Дар асрҳои XVII-XVIII аз тарафи Дорошукӯҳ, Абӯсолтеҳи Шайб, Ҳочӣ Рабеи Анҷаб ва дигарон «Маҳабхарата» ба забони тоҷикӣ тарҷума ва наҳрибонӣ кардаанд. Ҳулоса, «Маҳабхарата» тавассути мавҷуи рағзоранги худ ба адабиёти халқҳои оламилхомбахшии шоирону гуяндагон, нависандаҳайкалтарошон, наққошону драманависони қадиммуосир гардидааст. Ин аст, ки онҳо мувофиқи тақозои замону макон аз «Маҳабхарата» ба ҳаҷркардаанд.

«Рамајана». Ҳиндуҳо аз халқҳои қадим ва хисоб рафта, тавассути мероси зиёди таърихӣ, аилмии худ дар бунёди фарҳанги умумичаҳонаӣ ме сохибанд. Адабиёту санъати муосири Ҳиндӣ аз аср таърихӣ маншаъ гирифта, дар заминаи онҳо ташаккул расидааст.

Яке аз ҳаминаи гунаи шоҳкориҳои адабиёти қадими Ҳинд «Рамајана» буда, дар олами адабии Ҳинд «Маҳабхарата» дуюмин достони бузурги эпикӣ ме равад. Таснифи достонро ба шаҳси афсонавӣ, ше қадим Валмикӣ мансуб медонанд. Аз рӯи навиш достон тақрибан дар асри IV то мелод дар Ҳиндустон ёфта, нусхаҳои имрӯзаи он дар асри II мурағтаб шуда Дар «Рамајана» оид ба қаҳрамониҳои паҳлавон Рама, ки барои аз банди ҷодугар ва дев Равана озод Сита аз Ҳиндустони Шимолӣ ба Ланка (Шри—Ланка) мешавад. Суҷети достон дар асоси ҳаминаи воқеа ба он воқеаву ҳодисаҳо ба ҳам омехта қаламдод шудааст.

Аз ҷиҳати банду баст ва мазмуну мундариҷаи муқаммал аз воситаҳои тасвири бадеӣ бой буда, тараққии илму маданият, фалсафа ва адабиёти Ҳинд бозиддааст. «Рамајана» боз аз он ҷиҳат маъруф ва маҳавоми солҳои дарози ғулумии мустанлиқавӣ дар Ҳинд халқ боварӣ ва умеди ояндаи дурахшонро ҷой кардааст.

«Рамајана» бо шарофати тарҷумаи Тулси Дас аз а дубора пайдо намуд. Аз ин рӯ, ин асарро «Рамајана»-и меғуянд, ки бесабаб нест. Академик А.П.Бараннико

«Рамајана»-и Тулси Дасро бо маҳораг ба русӣ тарҷума диникӣ, ки «Рамајана»-и Тулси Дас тарҷумаи оддии Валмикӣ аз санскрит намебошад ва он метавонад ориҷиналии эпитроф гардад.

«Рамајана» дар Чин, Тибет ва мамлакатҳои Осийаи Ҷанубӣ асрҳои зиёдтар қарор ба тақрор нашр кардидааст. Дар асоси ин достон ва тарҷумаҳои он ба Ҷапон, малайя, марагҳӣ, явонӣ ва ғайра эпосҳои халқҳои Индонезия ба вучуд омадааст.

Дар тоҷикӣ низ ба намунаҳои ин шоҳкориҳои ҷаҳонӣ асрҳои зиёдтар қарор ба тақрор нашрифтааст. Дар соли 1987 ба таъби расида, доираи хонандагони онро васеъ кардаанд. Адабиёту санъати муосири Ҳиндӣ аз аср таърихӣ маншаъ гирифта, дар заминаи онҳо ташаккул расидааст.

«Рамајана». Ҳиндуҳо аз халқҳои қадим ва хисоб рафта, тавассути мероси зиёди таърихӣ, аилмии худ дар бунёди фарҳанги умумичаҳонаӣ ме сохибанд. Адабиёту санъати муосири Ҳиндӣ аз аср таърихӣ маншаъ гирифта, дар заминаи онҳо ташаккул расидааст.

Яке аз ҳаминаи гунаи шоҳкориҳои адабиёти қадими Ҳинд «Рамајана» буда, дар олами адабии Ҳинд «Маҳабхарата» дуюмин достони бузурги эпикӣ ме равад. Таснифи достонро ба шаҳси афсонавӣ, ше қадим Валмикӣ мансуб медонанд. Аз рӯи навиш достон тақрибан дар асри IV то мелод дар Ҳиндустон ёфта, нусхаҳои имрӯзаи он дар асри II мурағтаб шуда Дар «Рамајана» оид ба қаҳрамониҳои паҳлавон Рама, ки барои аз банди ҷодугар ва дев Равана озод Сита аз Ҳиндустони Шимолӣ ба Ланка (Шри—Ланка) мешавад. Суҷети достон дар асоси ҳаминаи воқеа ба он воқеаву ҳодисаҳо ба ҳам омехта қаламдод шудааст.

Аз ҷиҳати банду баст ва мазмуну мундариҷаи муқаммал аз воситаҳои тасвири бадеӣ бой буда, тараққии илму маданият, фалсафа ва адабиёти Ҳинд бозиддааст. «Рамајана» боз аз он ҷиҳат маъруф ва маҳавоми солҳои дарози ғулумии мустанлиқавӣ дар Ҳинд халқ боварӣ ва умеди ояндаи дурахшонро ҷой кардааст.

«Рамајана» бо шарофати тарҷумаи Тулси Дас аз а дубора пайдо намуд. Аз ин рӯ, ин асарро «Рамајана»-и меғуянд, ки бесабаб нест. Академик А.П.Бараннико

32 суруд ва соли 1849 композицияи дуҷуми он, ки аст, нашр гардид. Сурудҳои дар сужети Лёнраг «Калевала» ханӯз дар замони сохти авлодӣ пайдо шудаанд. Дар заминаи эпоси қадимаи авлодони наздиқ таърих хеле суфта гардида, баъдан дар паҳлуи маънавият ва қаҳрамониҳои он оҳангҳои сурудаҳои меҳнатҷӯ таҷассумунандаи урфу одати халқ низ пайдо шудаанд. Сурудҳои «Калевала» аз назари арзиши ғолиб аз эпоси халқҳои дигар камӣ надорад. Магнӣ «Калевала» соли 1849 ба забони русӣ, англисӣ, олмонӣ, фаронсавӣ ва забонҳои дигар тарҷума шудааст.

«Гэсэриада». Ин эпоси қаҳрамониро барои «Иллиада»-и Осиёи Марказӣ доиштаанд. «Гэсэр» бузургҳаҷме буда, аз гармиҳои Ганг то хунукиҳои Хуанхей офтобӣ то Ленаи тира паҳн гардидааст. Қаламрави бузург пайдо гардидаи шахсе муҳол аст, вале ба Гэсэр пайдо гардида хабар надошта бошад. Халқҳои дарози таърихӣ шабҳои дарози зимистонро бо шунҷа бораи қаҳрамони шӯҳратгёр Гэсэр, ҳамсари зебои ӯ Раҷабон паҳлавони ҳамсафи ӯ ва ҷоплуси хиёнаткор Сагон меҷӯянд.

Эпоси «Гэсэр» ҳаҷман бузург буда, хондани ӯ гуяндагон ҳафтаҳо давом меёбад. Ақидае роиҷ аст, ки пурраи табиетии эпос аз 16 ҷилд иборат аст ва ҳар як ҷилд ҷудоғона ба ҳисоб меравад. Варианти бурятии он, ки соли XX сабт шудааст аз 20 ё 30 ҳазор шеър иборат аст. Вариантии ӯ ва бузургии ҳаҷм то ҳол нусхаи ниҳони сабт нагардида, дар даҳони халқ аст ва дар инкишофи Олимон ҷанбаи воқеии эпосро нисбат ба хусусияти фарҳангии пурзургар доништаанд. Зеро дар он даҳҳо шоҳон ва шаки аксаран дар таърих сабт ёфтаанд, номи шоҳон ва шакиҳо номҳои шахсиятҳои таърихӣ ва номҳои ҷилдӣ шудаанд.

Қаҳрамони эпоси Гэсэрхон аз нигоҳи олимони шаҳр буда, дар шимолу шарқии Тибет дар асри XI зиндагӣ достон дар бораи ӯ низ дар замони зиндагии ӯ аз ҷойбозӣ таълиф гардидааст, аммо маъруфият ва шакли фарҳангии он XVI-XVII мансуб доништаанд. Қиссаи қаҳрамони ба аср гузашта, дар бораи шахсияти ӯ фарзияҳои гу-

ниҳодгари орзуи халқ оид ба шохӣ одид ва ниҳодгари доништаанд. Гурӯҳе дар ақидаанд, ки Гэсэр маҷозӣ (худои ҷанг) Гуан Ди аст, дигарон гумон доранд, ки ӯ қаҳрамони Мақдунӣ аст ва боз иддае ӯро ба Чингизхон мепарсид. Аммо дар охир ҳамон ақида эътироф гардид, ки ин таърихӣ аст, ки барои озоли, ҳақиқат ва адолат ӯни, қаҳрамониҳои тавассути гуяндагони халқӣ дар ин қарниҳои боқӣ мондааст.

«Гэсэр» эпоси қадимии ёкутҳо буда, дар бораи қаҳрамониҳои мувофиқаҳои онҳо алайҳи паҳлавонону маҳлуқоти ҷангӣ мекунад. Этимологияи қадимаи олонҳо маълум нест, вале қадимаи суруд ҳаммаъно доништаанд. Ин эпос аз ӯни сурудҳо ё асарҳои иборат буда, хонандаи онро олонҳо мепарсид. Муайян намудани микдори умумии ҷунини сурудҳои ин эпосро аз имкон берун доништаанд. Дар ин маврид дар архиви Ёкутистон буда ва 16 магнӣ қомилу қисми бокимондари танҳо як қисми олонҳо шумурдаанд. Маҷозӣ ба ҳаёти рӯзгори ёкутҳо тавъам буда, дар ҳар деҳа ё дар гуяндагони ин мероси халқӣ вучуд доштаанд. Солҳои 1970-1980 маҳалли ёкутҳо 83 гуяндаи олонхоро ба қайд гирифтанд, ки машхуртарини онҳо Т.З.Захаров, Чэзбай, М.М. Кунат ва Д.М.Г.Говоров мебошанд.

«Гэсэр» микдори мисраҳои «Олонҳо» гуногун буда, дар ҳар як хел ишора шудаанд. Дар яке аз нусхаҳои нисбатан қадим «Дубэктэй Берген», ки аз ҷониби Д.М.Говоров сабт шудааст, мисраи шеърӣ ишора гардидааст. Бо назардошти ин мисраи шеърӣ, муҳаққиқон ҳулоса баровардаанд, ки то ба ҳамаи мисраҳои «Олонҳо» сабт карда нашудааст.

«Олонҳо» пайванди силсилаи ба назар намерасад ва ба номи қаҳрамонҳо ёд карда мешавад. Аз ҷумла ба номи Эр-Соготҳо ёд шаванда дар аввал танҳо ба номи Эр-Соготҳо дар бачагӣ аз осмон мефароянд ва Мюлдхо дар иборатҳои таърихӣ ва маънобанд, аммо дар равиши мазмун ва маънобанд. Бинобар ин барои «Олонҳо» хусусияти хаёли ва таърихӣ хирактернок буда, омезиши образҳои мифологӣ бо воқеиятҳои таърихӣ муқаррари инсоният наздик сохтааст. Дар ин эпоси бодӣ зикр намуд, ки асарҳои алоҳидаи Олонҳо сужети фарҳангии онҳо ба асар ба асар ба дигаре мегузаранд ва маънобанд. Сужетҳо озода аз як асар ба дигаре намеёбанд. Аммо аънаи ин эпоси таърихӣ ва тавсифи ҷузъҳои ҷудоғонаи мазмун ва таърихӣ, тасвир ва тавсифи ҷузъҳои ҷудоғонаи мазмун ва

образхо дар ғавҷияти хамаи олонхо суғхо мушоҳида
«Олонхо» дар замони гузашта вазиғаи адабиёти хатгиро
ичро намулдааст. Гўяндағони он миёни халқ эътибор д
чашну маърақаҳо хондани «Олонхо» ба хукми анъана д
Хонандағони «Олонхо»-ро аз бачағи тайёр менамуданд, ки
онхо духтарон ё занҳо низ будаанд.

Сабти аввалини порчаҳои «Олонхо» соли 1851 ого
тадричан нусаҳои гуноғуни он сабт гардид ва ба доираи
тахқиқ кашида шуд. Муайян гардид, ки пайдоиши «О
асрҳои XIII—XIV мутааллиқ буда, дар он орзуву омоли х
халқ, яъне расидан ба рӯзи нек ва халосӣ аз қувваҳои ба
ёфтааст.

«Довуди сосунӣ». «Довуди Сосунӣ» эпоси қаҳрамо
арман буда, ба ҷараёни инкишофи адабиёт ва таърих
таъсир расонидааст. Ин эпос аз ҷаҳор рукн ё қисм иб
рукни сеюми онро асосӣ донистваанд. Рукнҳо ба та
номгузорӣ шудаанд: «Санасар ва Богдасар», «Мгерг
«Довуди Сосунӣ», «Мгерг хурдӣ».

Маълум, ки ҳар асар дoston, эпос таърихи пайдоиш
густариш дорад. Сабоби пайдоиши эпоси «Довуди Сосун
соли 851-и деҳқонони арман зидди андоз ҷамъкунандағони
Араб дар яке аз ноҳияҳои Арманистони ғарбӣ, Соос
мебошад. Эпос дар муддати асрҳо аз насл ба насл, аз гўянда
гузашта, бо гуишҳои гуноғуни арманӣ сабт гардида, дар ху
ривоят ва далелҳои зиёди таърихи арманӣ савт гардида,
арман ғунҷонидааст. Эпоси «Довуди Сосунӣ» танҳо аз
ибораи набуда, ҳодисаву воқеаҳои зиёди воқеиро, ки гузашта
арман паси сар намулдаанд инъикос менамояд, аз
лашқарқашихо, хучуми бегонагон ба хоки арман, мубор
урфу одаи ва ғайра.

Эпос бори аввал соли 1874 аз ҷониби фольк
Г.Сервандтъян навишта гирифта шудааст. Эпос ҳеч гоҳ сол
он воқеаи мушаххас набуда, ғояи асосии он мубориза бар
Ватан аст. Эпоси «Довуди Сосунӣ» дар муддати асрҳо бо и
дурдонаҳои адабиёти шиғоҳӣ бой ва суфта гардида, ба
пурқимати умумихалқӣ табдил ёфт. Қаҳрамонони эпос пешб
идеали халқ-наққорӣ, хақпарастӣ, мардонагӣ, қаҳр
миханпарастӣ мебошанд.

Охангнокӣ, соллабаёнӣ, шаҳомати образхо, амиқ
фалсафа ва халқияти он аз хусусиятҳои умдаи эпос мебо

иринд, эпоси «Довуди Сосунӣ» аз ҷиҳати фарогирин хори ба
ишқомати хос дошта, ба инкишофи баъдинаи адабиёт арман
рикошидааст. Аз ҷумла дар заминаи охангу мазмуни ин эпос асрҳои
ириии О.Туманян ва А.Исаакян дostonхо эҷод намулдаанд.
Солли 1939 чашни 1000-солағи эпос таҷлил гардид ва аз халқин
тасвирмаи он ба забонҳои гуноғун, аз ҷумла ба забони тоҷиб ин
таърифт. Дар тарҷума ва ба хонандаи тоҷиб шиғосидағони
и қаҳрамоғи олимону адбонҳои зиёди тоҷиб саҳм доранд. Тарҷумаи
и эпоси «Довуди Сосунӣ» ба пуррағи аз ҷониби тарҷумагон
ғини тоҷиб Аслам Адҳам арман анҷом ёфтааст.

«Куталгу билик» яке аз ёдғорҳои хатгив мардуми туркизабон
дар асри XI аз ҷониби шоир ва донишманди хамин давр Юсуфи
ғуғунӣ таълиф гардидааст. Муаллиф замоне ба эҷоди турк
ишмуд, ки адабиёти хатгив форсизабон миёни арманони
ғини хос дошт. Юсуфи Балосугунӣ ҷун донишманди асрҳои
и асрҳои таърихӣ, илмӣ ва адабии мардуми форсизабон асрҳо
и ин асари калонҳаҷми ӯ низ зери таъсири хамин ғояи
и гардидааст. Муаллифи «Куталгу билик»-ро пеш аз хамин сабаб
иққунандаи адабиёти тоҷику форс ва мавқеи босазон забонҳои
иу форсии тоҷибӣ дар хайрат гузошта буд. Аз хамин мардум
и Балосағунӣ забон ва адабиёти шиғоҳин турк ин ӯ
и шогиро омўхта, кўшиш намулдааст, ки ларғин турк ин ӯ
и забонҳои форсигу арабӣ нуғуз пайдо кунанд. Бинобар ин ӯ
и ми мазъуният барои офаридани аввалин асари хатгив арман
и месабадад. Дар дебочаи дostonи «Куталгу билик» эҷод
ишаст, ки

Арабча, тожиҗча китаблар ўқуш,

Бизинг тилимизга бу юмги ўқуш.

(Китобҳои арабигу тоҷибӣ бисёранд,

Ин аввалин асарест дар забони мо).

Дар мавриди ин суҳан тазаккур бояд дод, ки асар аз аввал
ишмиҳои туркист, ки вожаи «тоҷиб» дostonи «Куталгу билик»
и тоҷибӣ истиғода кардааст. Таълифи дostonи «Куталгу билик»
Қишгар ба анҷом расидааст ва муаллиф онро ба хукми
ириии Тағоч Буғроҳон тақдим намулдаву Буғроҳон хизмата
и нармулда, ба ӯ инғони Ҳочиби Хоси дарборро додааст. Аз
и хамчун Юсуф Хос Ҳочиби шўҳратманд гардидааст.

Дoston ханўз дар замони худ и муаллиф шўҳрат ёфт ва
и дostonи оддигона ва панду ахлоқии асар ба мардум ба бағ
и дар он баробари иғодаи мағжураи хукмиронон,

намудани ихтилофҳои феодалий, ғояҳои маърифатпарварӣ низ баён гардидааст: «Ин китоб ҳақимони Мочин иттифоқ шуда гуфтаанд, ки дар ва кишвари Туркистон дар лафзи Бугроҳон (Забони ин бехтар китобе таълиф накардааст. Ба қадом киши китоб расад, уламою удабои он ҷой эҳтиромом гуногун доданд: чиниён «Адабулмулуқ», «Оинулмамакат» номиданд ва дар Машрик («Зинати амирон») гуфтанд. Эронӣҳо «Шоҳи туркистониён «Кутадғу билик» ном гузоштаанд кишварҳо ҳамчун «Пандномаи мулук» машхур шаҳодати он буд, ки «Кутадғу билик» ҳамчун мулкдорон таълиф шудааст. Мазмун ва ғояи асар, давлати ягонаи Қароҳониён, зисту зиндагонии осонтиттиҳодро тарғиб менамояд, ифодагари таъсири Фирдавсий аст. Ин асар низ чун «Шоҳнома» бо вазни м

Дар муқаддимаи насри асар зикр гардидааст, ки масъалаи асосиро фаро мегирад ва онҳо дар образҳои маърифатпарварӣ баён гардидааст: «Ин китоб ҳақимони Мочин иттифоқ шуда гуфтаанд, ки дар кишвари Туркистон дар лафзи Бугроҳон (Забони ин бехтар китобе таълиф накардааст. Ба қадом киши китоб расад, уламою удабои он ҷой эҳтиромом гуногун доданд: чиниён «Адабулмулуқ», «Оинулмамакат» номиданд ва дар Машрик («Зинати амирон») гуфтанд. Эронӣҳо «Шоҳи туркистониён «Кутадғу билик» ном гузоштаанд кишварҳо ҳамчун «Пандномаи мулук» машхур шаҳодати он буд, ки «Кутадғу билик» ҳамчун мулкдорон таълиф шудааст. Мазмун ва ғояи асар, давлати ягонаи Қароҳониён, зисту зиндагонии осонтиттиҳодро тарғиб менамояд, ифодагари таъсири Фирдавсий аст. Ин асар низ чун «Шоҳнома» бо вазни м

Мукаддимаи насри асар зикр гардидааст, ки масъалаи асосиро фаро мегирад ва онҳо дар образҳои маърифатпарварӣ баён гардидааст: «Ин китоб ҳақимони Мочин иттифоқ шуда гуфтаанд, ки дар кишвари Туркистон дар лафзи Бугроҳон (Забони ин бехтар китобе таълиф накардааст. Ба қадом киши китоб расад, уламою удабои он ҷой эҳтиромом гуногун доданд: чиниён «Адабулмулуқ», «Оинулмамакат» номиданд ва дар Машрик («Зинати амирон») гуфтанд. Эронӣҳо «Шоҳи туркистониён «Кутадғу билик» ном гузоштаанд кишварҳо ҳамчун «Пандномаи мулук» машхур шаҳодати он буд, ки «Кутадғу билик» ҳамчун мулкдорон таълиф шудааст. Мазмун ва ғояи асар, давлати ягонаи Қароҳониён, зисту зиндагонии осонтиттиҳодро тарғиб менамояд, ифодагари таъсири Фирдавсий аст. Ин асар низ чун «Шоҳнома» бо вазни м

Чӣ ҳеле ки аз мазмуни достон пайдост, масъалаи фарогири саргузашти онҳо, балки дар баҳсу мунозираи мукломаҳо баён мегардад. Бинобар ин дар «Кутадғу билик» эҳтироми ғояҳои маърифатпарварӣ баён гардидааст. Ҳамин тариқ, дар ин достон низ монанди асарҳои дигар, асоси маърифатпарварӣ баён гардидааст. Ин асар низ чун «Шоҳнома» бо вазни м

намудани ихтилофҳои феодалий, ғояҳои маърифатпарварӣ низ баён гардидааст: «Ин китоб ҳақимони Мочин иттифоқ шуда гуфтаанд, ки дар ва кишвари Туркистон дар лафзи Бугроҳон (Забони ин бехтар китобе таълиф накардааст. Ба қадом киши китоб расад, уламою удабои он ҷой эҳтиромом гуногун доданд: чиниён «Адабулмулуқ», «Оинулмамакат» номиданд ва дар Машрик («Зинати амирон») гуфтанд. Эронӣҳо «Шоҳи туркистониён «Кутадғу билик» ном гузоштаанд кишварҳо ҳамчун «Пандномаи мулук» машхур шаҳодати он буд, ки «Кутадғу билик» ҳамчун мулкдорон таълиф шудааст. Мазмун ва ғояи асар, давлати ягонаи Қароҳониён, зисту зиндагонии осонтиттиҳодро тарғиб менамояд, ифодагари таъсири Фирдавсий аст. Ин асар низ чун «Шоҳнома» бо вазни м

Дар муқаддимаи насри асар зикр гардидааст, ки масъалаи асосиро фаро мегирад ва онҳо дар образҳои маърифатпарварӣ баён гардидааст: «Ин китоб ҳақимони Мочин иттифоқ шуда гуфтаанд, ки дар кишвари Туркистон дар лафзи Бугроҳон (Забони ин бехтар китобе таълиф накардааст. Ба қадом киши китоб расад, уламою удабои он ҷой эҳтиромом гуногун доданд: чиниён «Адабулмулуқ», «Оинулмамакат» номиданд ва дар Машрик («Зинати амирон») гуфтанд. Эронӣҳо «Шоҳи туркистониён «Кутадғу билик» ном гузоштаанд кишварҳо ҳамчун «Пандномаи мулук» машхур шаҳодати он буд, ки «Кутадғу билик» ҳамчун мулкдорон таълиф шудааст. Мазмун ва ғояи асар, давлати ягонаи Қароҳониён, зисту зиндагонии осонтиттиҳодро тарғиб менамояд, ифодагари таъсири Фирдавсий аст. Ин асар низ чун «Шоҳнома» бо вазни м

Чӣ ҳеле ки аз мазмуни достон пайдост, масъалаи фарогири саргузашти онҳо, балки дар баҳсу мунозираи мукломаҳо баён мегардад. Бинобар ин дар «Кутадғу билик» эҳтироми ғояҳои маърифатпарварӣ баён гардидааст. Ҳамин тариқ, дар ин достон низ монанди асарҳои дигар, асоси маърифатпарварӣ баён гардидааст. Ин асар низ чун «Шоҳнома» бо вазни м

кардани суҳбаги онҳо ба мо маълум нест, Пушкин бо илҳами тоза аз пайи эҷоди шеърҳои номи "Аз Ҳофиз" ё "Илҳом аз Ҳофиз" машҳур мешавад.

Аз Ҳофиз

*Машае мағрур аз он шухрат, ки
Ало зебо ҷавони неку хушкор.
Мазан бар ҷанги хунин ҷони худро
Қаробог ар бувад майдони пайкор.
Чу Азроил миёни ҷангу куштор,
Бубинад рӯи хубатро ба тақрор,
Таваққуф мекунад дар гасби ҷонам,
Шавад мафтуну баргардад ба зинам,
Вале тарсам миёни ҷанги мудҳиш
Шавӣ маҳрум алорағме аз озарм.
Зи рафтори нақӯву хоксорӣ,
Зи фаттониёву ҷаззобиёву ҳам шарм.*

Агар ба мазмуни шеър диққат кунем, маълум мешавад, ки дар борини ин шеър диққат кунем, маълум мешавад, ки ин корзор дар сарзамини Қафқоз ҷойгир аст. Шайбе дар ин шеър мекӯяд, ки ин "зебоҷавони неку хушкор" дар ин корзор медарояд ва он лутфу зебоиро дар миёни ҷангу қурбонӣ мекӯяд. Дар асл истифодаи ин усул як навъи маҷоз аст, ки дар мавриде ки як чиз меғӯяд, чизи дигарро дар назар меорад. Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст. Масалан, дар мавриди иншоӣ "Ҳофиз" ба мавриди "Ҳофиз", ки ба шоири литваӣ, полшағӣ Адам Мискевич бахшида шудааст, вай ба эҷодӣ Мискевич баҳои баланд медиҳад. Шоир дар ин шеър ашқ ба истифода бурда, номҳои хонҳои Қрим Гирейҳо ва Мискевичро ба ҳам мепайвандад. Шайбе дар ин шеър ба мавриди "Ҳофиз" ва Мискевичро тоҷик Саъдии Шерозиро зикр мекунад. Шайбе дар ин шеър ба мавриди "Ҳофиз" ва Мискевичро зикр мекунад.

*Бари фаввораҳои сарду форам,
Ки нам дар рӯи девори бараш буд.
Ба доро шеър мехондӣ суҳанвар,
Саодӣ дурри гелон ҳампараш буд.
Қашида риштаи бозмаш ба шадда
Ҳамоил карда он дастони пурзар.
Ба тағриф баста марҷоне, чи шаффоф,
Ҳама дар сабаҳи дониш мучовар.
Чу Саъдӣ пайравон дорад басте ӯ,
Қримро бас азиз донанд дар Шарқ.*

*Дар ин ҷо карда во дафтари дил,
Ки Боғчасарой дар ҳайрат шудӣ зарқ.
Ҳикояташ чу қолиҳои арман*

Ин мағраз густирад баҳри намоиш.

Аҷиб ороише дар хони ҳашиमत

И ҷирейро зиёфат, ҳам ситоиш.

Нале аз шоирон бо дилрабоӣ,

Ки эшонро сеҳру илм ҷандин.

Нимедонист офаридан ҳарфи дилчӯ,

Чу ин шеъре ё ҳикоятҳои ширин.

Фаросатманданду ҷодуанду моҳир,

Ҳама он шоирони мулки эъҷоз.

Дар он ҷое, ки мардонаш ваҳиманд,

Валекин занҷошон ҳуранду танноз

Ин дигар қабл аз оғози манзумаи "Фавворан Боғчасарой"

шарҳ менамояд: "Мангие тағже как и я, посещали сей"

и инх уже нет, другие странствуют дальше". (Саади)

Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки он дар боби якуми китоби нашри

"Ҳофиз" сабт шудааст. Байт ин аст:

Бар ин чашма чун мо басте дам заданд,

Бирафтанд чун чашм барҳам заданд.

Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки дар манзумаи "Фавворан Боғчасарой" нис

ба маҷозӣ боло паҳзаҳо аз ҳаёти хони Қрим - Гирей оварда

шудааст. Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки дар манзумаи "Ҳомаи бухорӣ" ёдовар

шудааст, ки ин ҳам як далели шайбе дар бораи иттилооти шоир оид

ба маҷозӣ боло паҳзаҳо аз ҳаёти хони Қрим - Гирей оварда

шудааст. Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки дар манзумаи "Ҳомаи бухорӣ" ёдовар

шудааст, ки ин ҳам як далели шайбе дар бораи иттилооти шоир оид

ба маҷозӣ боло паҳзаҳо аз ҳаёти хони Қрим - Гирей оварда

шудааст. Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки дар манзумаи "Ҳомаи бухорӣ" ёдовар

шудааст, ки ин ҳам як далели шайбе дар бораи иттилооти шоир оид

ба маҷозӣ боло паҳзаҳо аз ҳаёти хони Қрим - Гирей оварда

шудааст. Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки дар манзумаи "Ҳомаи бухорӣ" ёдовар

шудааст, ки ин ҳам як далели шайбе дар бораи иттилооти шоир оид

ба маҷозӣ боло паҳзаҳо аз ҳаёти хони Қрим - Гирей оварда

шудааст. Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки дар манзумаи "Ҳомаи бухорӣ" ёдовар

шудааст, ки ин ҳам як далели шайбе дар бораи иттилооти шоир оид

ба маҷозӣ боло паҳзаҳо аз ҳаёти хони Қрим - Гирей оварда

шудааст. Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки дар манзумаи "Ҳомаи бухорӣ" ёдовар

шудааст, ки ин ҳам як далели шайбе дар бораи иттилооти шоир оид

ба маҷозӣ боло паҳзаҳо аз ҳаёти хони Қрим - Гирей оварда

шудааст. Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки дар манзумаи "Ҳомаи бухорӣ" ёдовар

шудааст, ки ин ҳам як далели шайбе дар бораи иттилооти шоир оид

ба маҷозӣ боло паҳзаҳо аз ҳаёти хони Қрим - Гирей оварда

шудааст. Дар ин шеър маҷоз ба кор бурдааст, ки дар манзумаи "Ҳомаи бухорӣ" ёдовар

чанубӣ, шеърҳои романтикии ӯ ибтидо гузоштааст (1821); дostonҳои «Банди Қафқоз» (1821); «Бӯри» (1828), «Фавораи Бохчасарой» (1823). Таълифи «Евгений Онегин» низ ҳамон чо шуруъ шудааст.

Сафари Қафқозу Қрим ва таълифи силсилаи таърибаи романтизми инкилобии Европа мувофиқи дар дostonҳо ва ашъори ин давра назари амики Пушкин ба исёни ишқ ва шахсияти озодипараст мувофиқ аст. Дар дostonи дигари Пушкин «Лулихо» (1824), ки кашфиётҳои романтикии Пушкин метавон намид, ва иллатҳои он ба дараҷаи баланди тасвир расидаанд, масъалаҳои инсон ва олами ҳастӣ, зиддиятҳои табақаҳои гуногуни одамон дар олами феодалии мавзӯҳои асосии эҷодии Пушкин қарор мегиранд.

Пушкин дар ин давра ба шаклҳои нави эҷод овардааст, ки намунаи барҷастаи он фочиаи «Борис Годунов» мебошад. Дар ин асар, на фақат баҳои шонр ба ақидаҳои онон, балки худӣ чараёни таърихӣ, қонуниятҳои инкишофи ҷамъият, масъалаҳои иҷтимоии сиёсӣ ёфтааст. Шеърҳои «Пайғамбар» (1826), «Нома ба Сулаймон» романи нотамоми «Араби Петри Кабир», (1827); достонҳои «Дубровский» (1823); «Мотсарт ва Салери», «Меҳмони сангӣ», «Хушбахт ва вақти вабо», ки солҳои 30-ум офарида шудаанд, дар реализми танқидии рус маъқеи калон доштанд.

Назари фалсафӣ ба таърих ва таърибаи пешқадами таърихи Аврупо минбаъд боз ҳам амиқтар меравад: «Дубровский» (1832); «Таърихи Пугачев» (1833); «Карамашоқ» (1833); «Шабҳои Миср» (1835); «Духтар» (1833—1836) аз ҳамин қабил асарҳои адиб ба шумор мераванд. Пушкин ба эҷодии шифоҳии халқ мароқи калон дошт, асарҳои ӯ дар асоси киссаву ривоятҳои халқӣ ва афсонаҳои офарида шудаанд. «Қиссаи поп ва хизматгори у Ландахур»,

худ чалб намудааст. Вай дар достони «Фарҳад ва Ширин» ва «Сина мефиристанд». Лермонтов дар солҳои 1835-1836 «Маскарад»-ро таълиф кардааст. Дар драмаи «Маскарад» ро таълиф кардааст. Аз маърузаҳои устодон донишҷӯёни Лермонтов мақоми муҳимро ба ӯ бахшидаанд. Мухими Лермонтов мақоми муҳимро ба ӯ бахшидаанд. Мухими Лермонтов мақоми муҳимро ба ӯ бахшидаанд.

Дар драмаи «Маскарад» ро таълиф кардааст. Аз маърузаҳои устодон донишҷӯёни Лермонтов мақоми муҳимро ба ӯ бахшидаанд. Мухими Лермонтов мақоми муҳимро ба ӯ бахшидаанд.

Бодбоне сафед метобад,

Дар туман, дар миёни баҳри кабуд,

Чӣ гузорида дар диёри худ?

Кишвари дурро чӣ мекобад?

Мекиад бору мавҷ мекобад,

Тири он бо фишору нола равон.

Ҳон, аҷаб ки на бахт мекобад.

Ва на аз бод дар гурезад он.

Дар тағи уст мавҷи пурҷараён

Ба сараш меҳр нур мепошад.

Вай дар исёну хоҳиши бӯрон,

Гӯё осоише дар он бошад.

(Тарҷумаи Ҳ. Шайхон)
Ба воситаи образи рамзии бодбон шоир руҳияи пур-
кӯшишгари худро ба суи амлӣ ҷиддӣ ва муборизаи ғайри-
Шеърҳо ва достонҳои ӯ характери романтикӣ доштаанд.
таъсири адаби исёнқори англис Байрон мушоҳида карда ме-
Баробари дигар шарикдорон Лермонтов виз бар зидди
аксулинкилобӣ бармеҳезад ва маҷбур мешавад, ки уни-
тарк карда, мактаби харбиро ихтиёр кунад. Лекин тартиб-
харбӣ ҳам ӯро қаноат карда наметавонад. Вай бештар
адабӣ машғул мешавад. Вай достонҳои «Ҳочӣ Абрек» ва «Д

Лермонтов расонидаани таҳсил Лермонтовро барои хизмат
дар артил мефиристанд. Лермонтов дар солҳои 1835-
1836 «Маскарад»-ро таълиф кардааст. Аз маърузаҳои устодон донишҷӯёни
Лермонтов мақоми муҳимро ба ӯ бахшидаанд. Мухими
Лермонтов мақоми муҳимро ба ӯ бахшидаанд.

Дар драмаи «Маскарад» ро таълиф кардааст. Аз маърузаҳои устодон донишҷӯёни
Лермонтов мақоми муҳимро ба ӯ бахшидаанд. Мухими
Лермонтов мақоми муҳимро ба ӯ бахшидаанд.

Шоир ҳалок гашт — ба номус буд ғулом,

Афтодаи ишқияту бӯхтони кина шуд.

Дар сина сурб, тамина дин аз баҳри интиқом,

Ҳам гашта ба ҳамаи сари нурифтхори худ.

Н-овард тоб руҳи баланди суханро.

Бар айбҷӯю ситами хӯрдагириҳо.

Шури намуд муқобили афқори ашрофон,

Тағно худаш чу пештар алмо ки қушта шуд.

Вай мурд... Баҳри чист кунун нолаву афгон,

Таърифҳои пуч чӣ даркор, зам чӣ суд.

Аз ҳарзаҳои раҳидилию дурузатон,

К-аз баҳри худсафедкунӣ мекунад боз?

Ҳукми қазо қарор гирифтааст ин замон.

Оё шумо наед, ки бо кину чафо,

Ронед қобилнати нурифтхори варо,

В-аз баҳри дилхушӣ зи нав оташ задед, худ

Бар фитнае, ки оташи он паст гашта буд?

Ақнун чӣ чора? Айш кунеду шавед шод...

Бар охири азоб набудаш дигар тавон:

Ҳомӯш гашт доҳи манзум шамъсон,

Он тоҷи шаъну шӯҳрати мо аз сар уфтод.

(Тарҷумаи Ҳабиб Юсуфӣ)

«Вафоти шоир» ҳамчун даъват ба ишқилоб садо медиҳад. Аз
ҷиҳати ки муаллифи он ҳамчун балвогар ба ҳабс гирифта шуда, ба

вале бо зӯй меҳри ўро ба даст медарорад. Пас аз ҷар таркаш мекунад. Ҳаёти киборона фазилатҳои инсон барбод дода наметавонад. Дар симои Грушнскийй, дигарон Лермонтов синфи ҳукмронро моҳирона ҳаркардааст.

Роман «Қаҳрамони даврони мо» на танҳо аз ҷиҳати мавзӯӣ, қувваи фошқунии беадолатии сохти иҷтимоӣ, ба забон ва услуб ҳам комёбии адабиёти пешқадами рус меравад, ки онро Гогол, Чехов ва дигарон низ эътироф кардаанд. Лермонтов бо осори гаронбаҳои худ натаанҳо дар адабиёти рус, балки ддгар халқҳои ҳаҷон низ маънавият боғидааст. Аз ҷумла, бисёр адибони тоҷик, низ таҳти эҷодиёти ин адиби барҷаста асарҳои шоёни диққат эҷод кардаанд. Қариб аксар асарҳои Лермонтов ба забони тоҷикӣ тарҷума шудааст, ки дар ин ҷода хизматҳои Ҳабиб Юсуфӣ, Қурбон Масстон Шералиӣ, Аслам Алхам, Гулназар, Баҳром Фирӯзӣ ва ғайраҳо мутарҷимон бағоят қалон аст.

Адабиёти украин. Адабиёти халқҳои украин ба славяни шарқӣ ҳамчун ба адабиёти рус ва белорус дохил аст. Ин адабиёт дар заминаи адабиёти қадимаи рус пайдо шуда инкишоф ёфтааст, зеро дар асрҳои XI-XII адабиёти рус намунаҳои зиёди адабиёти шифоҳии мардумӣ буда, барои адабиёти украин ва халқҳои дигари славяни ҳамчун манба қардааст. Ақсарияти вакилони барҷастаи адабиёти украин халқҳои рус "Полки Игор" таъсир гирифтани хешро борхона намунадаанд. Намунаҳои қадимтарини адабиёти халқӣ украини шакли шифоҳӣ офарида шудааст ва жанрҳои асосии он шаклҳои суруд, афсона, дума (асари лироэпикки ҳаҷман лагифа ва ривоятҳо ба шумор мераванд. Аз асри XVII сар равобити адабиҳои рус ва украин вусъат ёфт. Яке аз вакилони адабиёти украин ва саромадони адабиёти ҳағгии он Г.Сковорода ба шумор меравад, ки ҳамчун арбоби адабиёт украин дар асрҳои XVIII маълум ва машхур аст. Сковорода шоири ҳаҷвнигор ва ҳиҷоғӯ бо шоирони ҳамон давр А.Сумарков, Д.Фонвизин, Г.Державин, А.Радищев, Н.Карамзин ҳамқадам ва ҳаммаслак аст. Хизматҳои бузурги Сковорода аст, ки вай дар адабиёти украин анаъанай масалнависиро оғоз ин жанро тақмили тавсеа бахшид.

Намояндаи дигари адабиёти халқӣ украин Котляревский шумор меравад. Дар эҷодиёти ин адиб ҷанги ватании солҳои

мишӯҳои асосӣ қарор дорад. Вай дар ҳамин давра достони "Евгений Онегин" ва пиесаи "Татьяна - Палтавка" - ро навишта ба сомони Достоевский "Энеида" гарии аз лиҳози унвон ба асари Вергилий даррад ва дар таъини он офарида шудааст, аммо асар аз ин мунмун ва мундариҷаи тоявӣ оригиналӣ ба шумор меравад. Ин ҷанги лиҳияту мотивҳои гуманистиаш, ҷанбаҳои ҳаҷвии хеш дар ин адабиёти украин маънеи муҳиме дорад. Гарчи сужети ин адабиёти даврони қадим гирифта шудааст, адиб дар он қавмҳои замонавии худро таҷассум намунадааст.

Тарас Шевченко (1814 - 1861). Тарас Шевченко ва осори ӯ ин ҳақиқатро баён кардааст. Ҷони барқарорсозии иртиботи украинин ба шумор меравад. Ҷони барқарорсозии иртиботи украинин ба шумор меравад, ки дар ҳайати Россия буд, аз қисматҳои худогонаи Украина ба ҳисоб мерафт. Ҷони асосии маданияти миллии Украина ба ҳисоб мерафт. Ҷони дар ташаққули ҳамин гоҷи Ҷанги Ваганини соли 1812 ва қисми декабристон таъсири амиқ гузошт. Эҷодкорони пешқадами украини асри XIX-и Украин барои амалӣ сохтани ҳамин ҳадаф, қисми ва бунёди забони миллии украинӣ ҷадалҳо намунадаанд. Ҷони боризе дар ин қар ба номи нависандагони номи украини Котляревский (1769-1838), П.П.Гулак-Артемовский (1790-1863), К.Квитка-Основенко (1778-1843), Е.П.Гребенко (1812-1848) қисми дорад. Ҷамъабасти дурраҳои украинин ҳамин ҷараён бо номи Тарас Шевчиц Шевченко алоқаманд аст. Маҳз ӯ тавонист адабиёти украиниро ба як қувваи бузурги ҷамъиятӣ, ки афкори инкилобии украиниро ба як қувваи инъикоссозад, табдил диҳад.

Т.Г.Шевченко соли 1814 дар оилаи деҳқони қрепостной губернии Полтава ба дунё омад. Ҷамъабасти деҳқонии украинин ба як қувваи бузурги ҷамъиятӣ, ки афкори инкилобии украиниро ба як қувваи инъикоссозад, табдил диҳад.

Т.Г.Шевченко соли 1814 дар оилаи деҳқони қрепостной губернии Полтава ба дунё омад. Ҷамъабасти деҳқонии украинин ба як қувваи бузурги ҷамъиятӣ, ки афкори инкилобии украиниро ба як қувваи инъикоссозад, табдил диҳад.

Соли 1835 Т.Шевченко бо рассоми номи К.Брюлов ва шоирон Н.Жуковский ва Е.Гребенкой шинос мешавад. Ин эҷодкорон дар маъраҷаи Шевченко шароҳи истиъдодро хис намуда, бо маблағи

муайян аз асорати крепостной озод месозанд. Т. Шевченко аз ғуломии крепостной озод гирди крепостной ва хокимияти шохй тамоми умр барқарор куввай бадй боқй монд.

Шевченко дар синни 24-солағй шумаре рассомй ва яке аз шогирдонии дўстдоштаи К. Брюлов дар ҳаёти шахсии ӯ, яъне гузариш аз зиндагии ғуломшавку хаваси ўро нисбаг ба касби дўстдоштагии намулд. Дар ҳамин давра ӯ бо шавқи беандоза ба адибурус ошно мегардад, ки ба таъсири он ақидаҳои демократии ӯ ташаккул ёфтааст.

Азбаски Т. Шевченко ба эҷоди шеър низ ҳело намудааст ва ашъори давраи ҷавонии ӯ фарсиҷитимой, ёди бачагй, ёди зодгоҳ, бардошт аз тамонатабиат буданд. Аз асарҳои давраи ибтидоии ӯ «Порченая» («Причина») боқй мондааст, ки аз зиндаги танҳо, дўстори ӯ ва марги онҳо хикоя мекунад.

Эҷодиёти Т. Шевченко аз ҷиҳати жанр ва мавзў гунаасарҳои назмиву наърй ва драматикорзуву амалии зиндагии гурузобии деҳқонони крепостной, муборизаи он ва ба ин монанд мавзўҳои иҷтимоӣ, демократӣ ва инқилобонамудааст. Шеърҳои ӯ «Васият» (1745), «Хоб» (1844), «Фикрҳоям» (1839) мардумии ҷабрдида ва оммаи меҳнатидифои шаъну шараф ва мубориза даъват менамояд. Хососори шўрангези ӯ беҳукукии занон, зиддиятҳои ҷамъияткапиталистӣ, сийсати истилогаронаи хукумати беадолатию нобарории замони ӯ ҳаққонй ва ошқоро тасвир

Ҷаҳонбинии Шевченко бо таъсири озодихоҳии декабристон ва демократҳои инқилобии рус ташаккул ибораи мунаққиди бузурги рус Добролюбов: «Шевченко мағшоири халқ буд». Вай ҳамчун ватанпарвари бузург подшоҳиро маҳқум мекард ва бо революционерҳои демократпахлў истода, барои аз шиканҷаи зулму асорати крепостгардидани халқи украин ва дигар халқҳои славяннаҷод бурдааст. Соли 1840 маҷмўаи ашъори Шевченко бо номи «Машр баромад. Шеърҳои он маҷмўа ошқоро ба муқобил крепостной равона шуда, равияи асосии эҷодиёти шоирро мекарданд. Шеърҳои романтикӣ-лирикии Шевченко ғамухалқ, аҳволи тоқатшикани мардуми меҳнатиро ифода намуду романтизми онҳо бо мазмунҳои реалистӣ пайваст шудааст.

Ин ин романтизм ҳаргиз реализмро инкор накарда, инкилобии романтизми нави прогрессивй шуда метавонад.

Шевченко дар достони «Катерина» воқеятро реалистона равшанчи ба гоёи асосии ин асар фош намудани разолату қимми иншо мебошад. Достони «Гайдамакҳо», ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани

ин достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани

достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани

достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани

достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани достон шўриши деҳқонон, ки соли 1768 ба мукӯбидани

Т.Г. Шевченко барои хонандаи тоҷик чун эҷодкори тавоно собиқаи дарози шиносӣ дорад. Осори ӯ қариб ба забони тоҷикӣ тарҷума гардида дар бораи зиндагӣ, инқилобии ӯ шӯирону олимони тоҷик мақолаву асар намулдаанд. Дар тарҷумаву баррасии ашъори ӯ А. Лоухута, А. Дехотӣ ва М. Турсунзода барин адабони номӣ ҳисси М. Турсунзода дар мақолаи дар бораи Т. Шевченко наву мекунад, ки «Соли 1941, вақте ки шеърӣ машҳури «Васият»-ро тарҷума мекардам, аввалин маротиба бо обр Днепр дучор шудам, тамоман мафтуни он гардидам. Будама, садсоллагии аз ҷоп баромадани китоби «Кобзар» ин воқеаи вазини халқӣ мазлум, ин достони дарду алам ва орзуву дар сар то сари мамлакат бо тантана ҷашн гирифта мешу хеле аз ашъори даҳои халқи украин ба тоҷикӣ тарҷума кард. Ба ман чунин як бахт муяссар шуд, ки васияти бегашу тарас Шевченкоро ба халқи худ бирасонам... Аз ҳамо аввалин бор «Васият»-ро хондам, ин сатрҳо аз дил гирифтанд. Баъд аз ин на танҳо вобаста ба гуяндаи «Васият» хар гох, ки дар бораи халқи худам - халқи тоҷик дар бо халқҳои Шарқи Шӯравӣ фикр мекардам, сатрҳои мазкур мекардам.

«Занҷирҳоро барканед,

Дар роҳи озодии худ

Резед хуни душманон!»

Ҳамчунин олимони тоҷик Раҳим Ҳошим, Субҳон Раҳим Муслумонқулиён ва дигарон дар навиштаҳои худ тарҷумаи осори Шевченко ба забони тоҷикӣ ва паҳлӯҳои қору рӯзгори ӯ маълумот додаанд. Ҳамаи ин навиштаҳо меҳру ихлос нисбат ба ин эҷодкори тавонои халқи украин шаҳодати алоқаҳои деринаи адабиётҳои дерина ва пур тоҷику украин аст. Ба таъбири М. Турсунзода «Шевченко ҳам аз мобайни баҳри шӯридаю пурталотуми ашъори барафроншта, ҳамроҳи мо, дар эҷоду эъҷозҳои бузурги ҳамро беамсоли мо зиндагӣ мекунад!»

Ташаккули адабиёти Украина баъди ғалабаи халқи шӯри Чанги Бузурги Вағанӣ рӯй медиҳад. Ин адабиёт на танҳо дар Иттиҳоди Шӯравӣ, балки дар миқёси ҷаҳон шӯҳрат ва пайдо мекунад. Дар ин бобат хизмати Олес Гончар, И.М. М. Стелмах ва дигарон хеле бузург аст.

Олес Гончар (1918) ва Михайло Стелмах намоёндагони адабиёти украин мебошанд. Олес Гончар дар соли 1918 дар шаҳри Полтава (Украина) 3 апрели соли 1938 баъди хатми техникуми таълим гирифта, ба факултети филологияи Университети Давлатии Киев рафта, таълим гирад. Дар соли 1941 дар сафи донишҷӯёни ихтиёрӣ ба фронт аввал чун аскарӣ қаторӣ ва баъд чун сержант дар полки артиллерия хизмат мекардаст. Дар ҷанг ду маротиба захмӣ гардида, медалҳои «Шариф», «Ситораи сурх», медалҳои «Барои шӯҷоат» ва «Барои шӯҳрати ҷанг» қабул мекунад. Дар соли 1946 Университети Давлатии Киевро хатм карда, аз соли 1948 чун академики АФ Украинияи СССР (1959-1979) чун сарвари Иттифоқи муаллимин ва дар муқддати 20 сол (1959-1979) чун сарвари Иттифоқи муаллимин ва дар муқддати 20 сол (1959-1979) чун сарвари Иттифоқи муаллимин Украина адои вазифа намудааст. Соли 1939 ҳикояҳои «Котёл» ва «Иван Мостовой» ва ғайра нашр гардида, номи ӯ чун нависандаи қобилиятнок муаррифӣ намуд. Аммо шӯҳрати ӯ чун нависандаи қобилиятнок муаррифӣ намуд. Аммо шӯҳрати ӯ чун нависандаи қобилиятнок муаррифӣ намуд. Аммо шӯҳрати ӯ чун нависандаи қобилиятнок муаррифӣ намуд.

Олес Гончар (1918) ва Михайло Стелмах намоёндагони адабиёти украин мебошанд. Олес Гончар дар соли 1918 дар шаҳри Полтава (Украина) 3 апрели соли 1938 баъди хатми техникуми таълим гирифта, ба факултети филологияи Университети Давлатии Киев рафта, таълим гирад. Дар соли 1941 дар сафи донишҷӯёни ихтиёрӣ ба фронт аввал чун аскарӣ қаторӣ ва баъд чун сержант дар полки артиллерия хизмат мекардаст. Дар ҷанг ду маротиба захмӣ гардида, медалҳои «Шариф», «Ситораи сурх», медалҳои «Барои шӯҷоат» ва «Барои шӯҳрати ҷанг» қабул мекунад. Дар соли 1946 Университети Давлатии Киевро хатм карда, аз соли 1948 чун академики АФ Украинияи СССР (1959-1979) чун сарвари Иттифоқи муаллимин ва дар муқддати 20 сол (1959-1979) чун сарвари Иттифоқи муаллимин Украина адои вазифа намудааст. Соли 1939 ҳикояҳои «Котёл» ва «Иван Мостовой» ва ғайра нашр гардида, номи ӯ чун нависандаи қобилиятнок муаррифӣ намуд. Аммо шӯҳрати ӯ чун нависандаи қобилиятнок муаррифӣ намуд.

Олес Гончар (1918) ва Михайло Стелмах намоёндагони адабиёти украин мебошанд. Олес Гончар дар соли 1918 дар шаҳри Полтава (Украина) 3 апрели соли 1938 баъди хатми техникуми таълим гирифта, ба факултети филологияи Университети Давлатии Киев рафта, таълим гирад. Дар соли 1941 дар сафи донишҷӯёни ихтиёрӣ ба фронт аввал чун аскарӣ қаторӣ ва баъд чун сержант дар полки артиллерия хизмат мекардаст. Дар ҷанг ду маротиба захмӣ гардида, медалҳои «Шариф», «Ситораи сурх», медалҳои «Барои шӯҷоат» ва «Барои шӯҳрати ҷанг» қабул мекунад. Дар соли 1946 Университети Давлатии Киевро хатм карда, аз соли 1948 чун академики АФ Украинияи СССР (1959-1979) чун сарвари Иттифоқи муаллимин ва дар муқддати 20 сол (1959-1979) чун сарвари Иттифоқи муаллимин Украина адои вазифа намудааст. Соли 1939 ҳикояҳои «Котёл» ва «Иван Мостовой» ва ғайра нашр гардида, номи ӯ чун нависандаи қобилиятнок муаррифӣ намуд. Аммо шӯҳрати ӯ чун нависандаи қобилиятнок муаррифӣ намуд.

Асари сегонаи Гончар «Байрақбардорон», ки «Алпҳо», «Дунаи осмониранг», «Прагаи тиллоӣ» иборатасавири ҳаққонии ҷанговарони шӯравӣ муваффақиётшӯравӣ мебошад. Дар адабиёти шӯравии украин, дар яке машури вай, «Байрақбардорон»-и Олес Гончарполковники Армияи Шӯравӣ намояндаи халқи тоҷинькос ёфтааст. Романи «Байрақбардорон», ки соли 1951Эммануел Муллоқандов ба забони тоҷикӣ тарҷума ва нашраз се китоб иборат аст ва муаллифи он дар соли 1948китобҳои яқум ва дуюми роман «Кӯҳсори Алп» (Алпҳо)кабуд, дар соли 1948 барои китоби сеюми он «Прага»сазавори мукофоти давлатӣ гардидааст. Дар «Байрақбардорон», ки ба воқеаҳои Ҷанги Бузурги Ватаншудааст, муборизаи дилваронаи Армияи Шӯравӣ дар ромамамакати мо, барои аз зери фишор ва зулму ситами фистилогар наҷот додани халқҳои Аврупо, инчунин дӯстиюмаънавии мардумони шӯравиро дар солҳои пуршиддати ҷаньяке аз омилҳои муҳимми ғалабаи Иттифоқи Шӯравӣ барнишон медиҳад.

Дар роман амалиёти ҷангии фарзанди далери халқикомандири полк Самиев хеле равшан нишон дода. Подполковник Самиев яке аз арбобони баландхаттосои Шӯравӣ буда, пас аз хатми академияи ҳарбӣ ба фронт мепойтахти Чехословакия Прага бурда мерасонад. Дар асар х Самиев ҳамчун роҳбари пуртаҷрибаю қордон ва ҷанговарҳаққонӣ тасвир ёфтааст.

Муборизаи одами шӯравӣ, вазифаи муқаддаси ӯ дарозодӣ баровардани мардумон дар асарҳои Гончар «Замиметӯяд», «Инсон ва яроқ» бо санъати баланду маҳорати беҳаяҷон тараннум шудааст. Дар романи ӯ «Зангӯла» («Тронкаиқимати инсон, муаммоҳои ҷангу сулҳ аз нуқтаи назари ошӯравӣ муҳокимаю талқин карда мешавад.

Адабиёти белорус. Таърихи халқи белорус бо таърихи ҷарус ва украин вобастагии қавӣ дорад. Намунаҳои аввалини адахалқҳои белорус дар шакли қолабҳои адабиёти шифохӣ маҳсДар таърихи халқҳои славяний афсона ва ривоятҳои зиёди ҷмушухида кардан мумкин аст. Дар фолклори мардуми Беларусмубориза барои озодии миллӣ аз масъалаҳои асосӣ ба шумор меГарчи чунин аст, дар фолклори мардуми белорус оҳангҳои

инимизми баланд, ҳаракат баҳри озодӣ бараъло мушухида. Адабиёти хатгии мардуми белорус гарчи дар шакли ҷанми мухталаф аз асрҳои XIV сар карда дар таърихи тамаддунишланд омадааст, аммо ба маънии томаш адабиёти навиниширо аз асрҳои XVIII мушухида кардан мумкин аст. Аз солҳои 1890-и асри XIX дар ҷараёни адабии халқи белорус як навъ руҳияти мушухида кардан мумкин аст. Ин давраи адабиёти ҷанми таърихан адабиёти анонимӣ низ меноманд. Ин адабиёти худ ба эҷодиёти даҳонакии халқ қаринтар аст. Адабиёти ҷанми таърихи ташаккули хеш ҷандин нависандагону адибони ҷанмиро ба сари майдони адабиёт овардааст. Намоёнтарини адабиёти белорус Франшиқ Каземирович Богушевич, ЯкубМаксим Богданович, Я.Брил, В.Биков ва дигарон ба шумор мебароянд. Яке аз вақилони барҷастаи адабиёти Беларус Янка Купала

мешавад.

Янка Купала (1882-1942). Таърихи халқи белорус ба таърихи ҷанми славян, маҳусан халқҳои руси украин алоқаи қавӣ дошта, дарҷанми асрҳои бою ғани санъат ва адабиётро ба вучуд овардааст. Намунаҳои дарина ва барҷастаи адабиёти белорус дарҷанми эҷодиёти даҳонии халқ ба вучуд омада дар таърихи таракқиёти ҷанми халқ, маданият, забон ва хусусиятҳои миллии онро муқос кардааст.

Воқеаҳои инқилоби ибтидои асри XX дар ҳаёти халқи белорус ҷанми буданд, ки ба таракқиёти адабиёти инқилобӣ-демократиҷанми фароҳам оварданд. Инқилоби 1905, ки халқро ба ҳаёти ҷанми иҷтимоӣ даъват мекард, Янка Купала, Якуб Колас, Янда Тётка ва Максим Багданович барин эҷодкорони демократи белорусро ба майдони адабиёт баровард. Баъдан ЯнкаКупала ва Якуб Колас ба равияи инқилобӣ-демократи адабиёти белорус сарварӣ намуда, адабиёти реалистии халқиро инқилоф

карданд.

Янка Купала (Иван Доминикович Лусевич) 7-июли соли 1882 дар дехай Вязинкаи ноҳияи Молодечненский вилояти Минск дар ҷанми дехқони камбағал ба дунё омадааст. Нодорӣ ва меҳнати ҷанми, зуд-зуд ҷойи қор ивазнамоии волидайн дар хонаҳои мансбдорон, монсаи ба таври системанок саводноқшавии ЯнкаКупала гардид. Ӯ саводи худро ба мушқилихо бароварда дар ҷанми маҳтоб ва ё агрофи гулхан он аз бар намуд. Ақлу дили инҷанми дехотиро Некрасов, Шевченко, Салтиков Шедрин, Колсов ва адибони демократи белорус Я.Луҷи ва Ф.Богушев

навиштаҳоиҷон тасхир намуда буданд. Даре нагузаши ба даст гирифт ва барои иброи дардҳои халқи ба маҷид гардида чадал намуда, дар вучуди худ қувваи барон озодона муборизабарандаро эҳсос намуд. Янка хангоми коргари кирояи заводи хусусии яке аз помещи ба яке аз рӯзномаҳои, ки ба забони русӣ дар Минск бо — Западныш край» нашр мегардид, «Мужик» ном ше 15-май соли 1905 ин шеър дар саҳифаи рӯзнома ба миёни мехнатқашон қаноатмандиву миёни мансабагазаро ба вучуд овард. Аз хамин шеъри нахустин симои чун шоири демократ ва инсонии мубориз падидор гарди. Ҳарчанд, ки соли 1906 маҷмӯаи нахустини ше Купала бо номи «Жалейка» дар Петербург ба таъби расиди шоири ҷавон ҳокимияти замон душмани ашадди худро ин асар мусодира гардида, масъулони нашру муаллифи гирифтور шуда буданд, напри ашъори ӯ дар саҳифаи рӯзномаи белорусей «Наша Нива» аз соли 1907 шуруъ гарди. Ашъори Янка Купала ба зудӣ миёни оммаи халқ пайдо намуд ва бо хусусиятҳои бойигарии забони образҳо, ва қаробати наздиқаш ба сурудаҳои халқӣ маъруфият пайдо намуд. Минбаъд Янка Купала фаъолияти худро ҳаракати револютсионии озодиҳои оммаи халқ пайваст маҷмӯаҳои ашъори ӯ пайхам нашр гардида, мавқеи ӯро ҳаракат устувор ва обрӯи шоирии ӯро бештар намузданд.

Маҷмӯаи шеърҳои «Най» (1908), «Чангавоз» (1910), «Хаёт» (1918), достонҳои лирикии эпикӣ ва драмавии «Суруди» (1908), «Кўргон», «Хоб дар Кўргон» (1910), «Бандаровна» («Лонаи вайроншуда») (1913) дар атрофи муаллиф ҷамаи демократии зиёни белорусуро муттаҳид сохтанд. Соли Республикаи Белоруссия ташкил ёфт ва сурудаҳои шоири Янка Купала дар вағани озодлаш бо тарзи дигар садо дода Купала вассофи озодии халқи худ гардид, озодис, ки дар муборизаи шадид ба даст омадаасту дар он шоир низ фиширқат доштааст.

Соли 1925 Янка Купаларо ҳукумати Белоруссияи хизматҳои шоёнаш дар соҳаи адабиёт бо унвони Шоири Республика ва соли 1928 баробари таъсиси Академияи академики Академияи илмҳои Белоруссия ва соли 1929 акад Академияи илмҳои Украина интихоб намуданд. Дар давраи Янка Купала аз мубориза барои сохтмони сотсиалист

навиштаҳоиҷон тасхир намуда буданд. Даре нагузаши ба даст гирифт ва барои иброи дардҳои халқи ба маҷид гардида чадал намуда, дар вучуди худ қувваи барон озодона муборизабарандаро эҳсос намуд. Янка хангоми коргари кирояи заводи хусусии яке аз помещи ба яке аз рӯзномаҳои, ки ба забони русӣ дар Минск бо — Западныш край» нашр мегардид, «Мужик» ном ше 15-май соли 1905 ин шеър дар саҳифаи рӯзнома ба миёни мехнатқашон қаноатмандиву миёни мансабагазаро ба вучуд овард. Аз хамин шеъри нахустин симои чун шоири демократ ва инсонии мубориз падидор гарди. Ҳарчанд, ки соли 1906 маҷмӯаи нахустини ше Купала бо номи «Жалейка» дар Петербург ба таъби расиди шоири ҷавон ҳокимияти замон душмани ашадди худро ин асар мусодира гардида, масъулони нашру муаллифи гирифтор шуда буданд, напри ашъори ӯ дар саҳифаи рӯзномаи белорусей «Наша Нива» аз соли 1907 шуруъ гарди. Ашъори Янка Купала ба зудӣ миёни оммаи халқ пайдо намуд ва бо хусусиятҳои бойигарии забони образҳо, ва қаробати наздиқаш ба сурудаҳои халқӣ маъруфият пайдо намуд. Минбаъд Янка Купала фаъолияти худро ҳаракати револютсионии озодиҳои оммаи халқ пайваст маҷмӯаҳои ашъори ӯ пайхам нашр гардида, мавқеи ӯро ҳаракат устувор ва обрӯи шоирии ӯро бештар намузданд.

Маҷмӯаи шеърҳои «Най» (1908), «Чангавоз» (1910), «Хаёт» (1918), достонҳои лирикии эпикӣ ва драмавии «Суруди» (1908), «Кўргон», «Хоб дар Кўргон» (1910), «Бандаровна» («Лонаи вайроншуда») (1913) дар атрофи муаллиф ҷамаи демократии зиёни белорусуро муттаҳид сохтанд. Соли Республикаи Белоруссия ташкил ёфт ва сурудаҳои шоири Янка Купала дар вағани озодлаш бо тарзи дигар садо дода Купала вассофи озодии халқи худ гардид, озодис, ки дар муборизаи шадид ба даст омадаасту дар он шоир низ фиширқат доштааст.

Соли 1925 Янка Купаларо ҳукумати Белоруссияи хизматҳои шоёнаш дар соҳаи адабиёт бо унвони Шоири Республика ва соли 1928 баробари таъсиси Академияи академики Академияи илмҳои Белоруссия ва соли 1929 акад Академияи илмҳои Украина интихоб намуданд. Дар давраи Янка Купала аз мубориза барои сохтмони сотсиалист

навиштаҳоиҷон тасхир намуда буданд. Даре нагузаши ба даст гирифт ва барои иброи дардҳои халқи ба маҷид гардида чадал намуда, дар вучуди худ қувваи барон озодона муборизабарандаро эҳсос намуд. Янка хангоми коргари кирояи заводи хусусии яке аз помещи ба яке аз рӯзномаҳои, ки ба забони русӣ дар Минск бо — Западныш край» нашр мегардид, «Мужик» ном ше 15-май соли 1905 ин шеър дар саҳифаи рӯзнома ба миёни мехнатқашон қаноатмандиву миёни мансабагазаро ба вучуд овард. Аз хамин шеъри нахустин симои чун шоири демократ ва инсонии мубориз падидор гарди. Ҳарчанд, ки соли 1906 маҷмӯаи нахустини ше Купала бо номи «Жалейка» дар Петербург ба таъби расиди шоири ҷавон ҳокимияти замон душмани ашадди худро ин асар мусодира гардида, масъулони нашру муаллифи гирифтор шуда буданд, напри ашъори ӯ дар саҳифаи рӯзномаи белорусей «Наша Нива» аз соли 1907 шуруъ гарди. Ашъори Янка Купала ба зудӣ миёни оммаи халқ пайдо намуд ва бо хусусиятҳои бойигарии забони образҳо, ва қаробати наздиқаш ба сурудаҳои халқӣ маъруфият пайдо намуд. Минбаъд Янка Купала фаъолияти худро ҳаракати револютсионии озодиҳои оммаи халқ пайваст маҷмӯаҳои ашъори ӯ пайхам нашр гардида, мавқеи ӯро ҳаракат устувор ва обрӯи шоирии ӯро бештар намузданд.

Маҷмӯаи шеърҳои «Най» (1908), «Чангавоз» (1910), «Хаёт» (1918), достонҳои лирикии эпикӣ ва драмавии «Суруди» (1908), «Кўргон», «Хоб дар Кўргон» (1910), «Бандаровна» («Лонаи вайроншуда») (1913) дар атрофи муаллиф ҷамаи демократии зиёни белорусуро муттаҳид сохтанд. Соли Республикаи Белоруссия ташкил ёфт ва сурудаҳои шоири Янка Купала дар вағани озодлаш бо тарзи дигар садо дода Купала вассофи озодии халқи худ гардид, озодис, ки дар муборизаи шадид ба даст омадаасту дар он шоир низ фиширқат доштааст.

вокеист. Э.Межелайтис низ дар синни 9-сол
шарикдарсонаш ошиқ шудаву дар равиши дарс ба
навиштааст. Дар вақти хондани шеър устоди мактаб
шуда, шеърро хонда, хурсанд мешавад ва ба духтар
муаллифи шеър расонед, ки навиштанро давом диҳ
устоди мактаб боис шуду Э.Межелайтис до
мустаҳкамтар гирифт.

Аз рӯй гуфтаҳои тадқиқгарони эҷодӣ шoir и
аввалин шеърҳои Межелайтис ба солҳои 1935-1936 р
ин солҳо ташкилоти махфии комсомолие амал
Межелайтис низ аъзои он шуда буд. Ин ташкил
намунаҳои ашъори ба мубориза даъваткунандаи шoir
ва ин иқдоми нек сабаби то андозае паҳншавии с
Межелайтис гардид. Маблум, ки ҳар адабиёт ва эҷо
эҷодкор сарчашмаҳои худро дорад. Сарчашмаи ас
Межелайтис пеш аз ҳама ёдгориҳои таърихӣ ҳал
адабиёти классикии он аст. Литвониҳо аз халқҳои
соҳибтаърихи Назди Балтик буда, ёдгории аввалини хал
асри XIV таълиф шудааст. Китоби нахустин бо ин забон
номи «Катехизис» аз тарафи Мажвидас номи литвонӣ э
Сарчашмаи дигари эҷодӣ Э.Межелайтис
классикиву муосири рус ва адабиёти дигар халқҳо буд
эҷодкорона аз он нагиҷаи нек додааст. Э.Межел
гуфтааст, ки «назми литвонӣ дарахти булутӣ сершохеро
дар соҳили Неман қад афрохтааст. Вай дар замини мука
мустаҳкам ва чуқур реша давонда шохҳои сарсабзаш с
шудаанд. Ҳар сол вай боз ҳам баландтар сар мекашад. И
дуриҳо ба назар мерасад ва диққати бисёр одамони ма
дигарро ба худ ҷалб кардааст».

Соли 1943 маҷмӯаи шеърҳои шoir «Лирика» аз ҷоп
аз як шoirи навҷӯ ва хунарманд пайгоми самимие барои
буд. Баъдан маҷмӯаҳои «Насиме аз Ваган» (1946), «Досто
(1954) аз ҷоп баромад, ки барои ин ва маҷмӯаҳои дигари
амикан бой гардонидани омилҳои ҳаётан муҳим
характернок аст. Аз ҳамин сабаб эҷодӣ Межелайт
олимону ҳавасмандони адабиётро ба зудӣ ба худ ҷалб наму
дарди ҳамаи инсонҳо дарди шoir аст ва васфи шӯҳрат
инсон маҳаки эҷодӣ уст. Ин масъалаи басо муҳим дар
шеърҳои Э.Межелайтис (1961 - 1975) ҳалли худро ёфтааст. Ин
ҳафт китоб ва ё қисм иборат буда, муаллиф соли 1962 ба

шoirи ҷонза гардид. Гуфтан мумкин аст, ки инъикоси мавзӯи
макко ба шӯҳрати шoir шӯҳрат зам кард ва номи ўро ба
ри Ашъори Межелайтис дорои хусусиятҳои хоси милли
шайони худ аз осори адабони дигар бархурдор аст. Тарзе,
майл кардааст, ягон адабиёти милли аз маҷмӯи таъсирот
шӯҳрат ва ба ин гуна адабиёт фазо, ҳавои рӯҳафзо
шӯҳрати «Достони бародар» гувоҳи ин гуфтаҳо буда, ба
шайони умумиитифоқӣ овард. Маҳз баъди эҷоди ҳамин асар
шайони Эдуардас Межелайтис ба забони русӣ ва забонҳои
шайони нашр гардиданд. Ба мисли «Инсон» (1962-1965),
шайони «Катехизис» (1962), «Кардиограмма»

шайони, қайдҳои болои самолёт» (1966) ва дигарҳо.
шайони ва суҳан» (1965), «Шабпарақ» (1966) ва дигарҳо.
шайони нест, ки Э. Межелайтис аз сермаҳсулгарин адаби
шайони, зикри номи ҳамаи асарҳои ў ва маълумот додан оид ба
шайони он асарҳо аз имкон берун аст. Танҳо қайд кардан ба
шайони ки Э.Межелайтис ба ҷуз эҷоди шеър инчунин оид ба
шайони шеър, вазифаи иҷтимоии шеър ва адабиёт назари худро
шайони ҷумла дар мақолааш «Назм дар олами гирдгардон» (Ба

шайони Баҳром Фирӯз) ҷунин овардааст:
шайони шеър бояд инсон мурочиат кунад. Он гоҳ ҳама чиз ба
шайони мсафтад. Агар мо дар пеши назар шунавандаро надида, бо
шайони умумӣ ва номаҳфум шеъргӯӣ кунем, худ ба худ риторика,
шайони пучу урён пеш мебарояд, Шoir ба ашёҳо ва ҳодисаҳо ҳар гоҳ,
шайони инъияти худро омехт, он гоҳ онҳо зинда гашта, ба ҳаракат
шайони».

шайони Межелайтис ба забони литвонӣ як қатор асарҳои
шайони классикии рус ва назми муосирро баргардон намуд, дар
шайони масъалаҳои мурабми ҷомеа мақолаҳои публикиситӣ низ
шайони Ҳонандагони тоҷик ба намунаҳои шеърӣ ин шoirи
шайони Ҳонандагони тоҷик ба намунаҳои хондани шеърӣ
шайони кайҳо боз шиносанд ва ҳамеша майли хондани шеърӣ
шайони мекунад, зеро медонанд, ки эҷодкори дар бораи шoirи
шайони ҷайл дола ҳеч гоҳ шеърӣ одди наметӯяд:

«Шoir бояд ба қазри зиндагӣ фуру равад, ба авҷи Зуҳал
шайони судда, хонандаро раҳнамо бошад. Ҷй гавре, ки Верҷилий
шайони ба сӯи бихишту дӯзах гирифта бурд, шoir ҳам хонандашро
шайони матлаб бо худ барад». Худи Э.Межелайтис ҳамин гуна шoirи
шайони Ҳонандагони бешумори худро ба сӯи матлаб бурдааст. Шoirони
шайони Бокй Раҳимзода, Ғ.Мирзо, Лоик, Бозор Собир, У.Раҷаб,
шайони Мастон Шералӣ, А.Адхам, Одина Мирак, М.Бокй ва

дигарон намунаҳои шеъри Межелайтисро ба тӯли худӣ онҳо низ то андозае аз файзи сухани ӯ баҳраи санъати Литва дар Тоҷикистон маҷмӯаеро бо Межелайтис низ ба он дохил шудааст. Инчунин олимони тоҷик А. Сайфуллоев, Ҳ. Шодидулов ва дигарон дар Литва ва эҷодиёти Э. Межелайтис мақолаҳо ба тӯли Мавриди қайд аст, ки хонандаи литвонӣ низ дерест, классики муосири тоҷик ошноӣ дорад. Солҳои литвонӣ Алексис Хурчинас рубоӣ ёти Хайёро ба тӯли тарҷума ва нашр карда буд. Намунаҳои газалиёт тарҷумаи шoirи дигари литвонӣ Бложе ба хонандаи шинос аст.

Аз адабиёти муосири тоҷик асарҳои устод С. Ахмедов, М. Турсунзода, М. Миршакар, А. Шукӯҳӣ, Ю. Акбаров, Лоиқ, Бозор Собир ва дигарон ба литвонӣ тарҷума шуда хонандагон литвонӣ гардидаанд. Инчунин адабонии Э. Межелайтис, низ ба халқи тоҷик адабиёти он муқарраб дошта, аз дӯстони наздики устод М. Турсунзода низ барои аз сафари диёри тоҷикон очерк ва шеъри «Куллайи Покистон» кардааст. Ин гуна ҳамкорихову муҳаббати тарафайн ба адабиёт ва наздикшавии халқҳо кӯмак мерасонд.

Адабиёти тотор ва фаволияти эҷодии Мӯсо Чалил (1944). Халқ далериву шучоат ва корнамоиву фарзандонашро ҳеҷ гоҳ наметавонад фаромӯш созад. Халқ аз асрох овозаи қаҳрамони Рустами дoston ба гӯш мерасонад, лаҳза аз далерии Темурмалику Спитамон ва Муқаннабу Вазир ба забон меояд. Фарзанди баруманди халқи тоғор Мӯсо Чалил ҳамон қаҳрамонхоест, ки ба қаламу бо ярок баҳор номусу ному имони Ватан мубориза бурдаву дар ин рӯш шудааст.

Мӯсо Чалил соли 1906 дар деҳаи Мустафинаи вилояти таваллуд шуда, саводи ибтидоӣро низ дар ҳамон ҷой гирифтааст. Қисмат барои М. Чалил табиӣ баланду истеъдоди саховатмандона бахшида буд. Қобилияти шеърфаволи шёрузудкунии ӯро агрофиёнаш гувоҳии ояндаи дурдона донистанд. Ҷунон ки худӣ ӯ дар “Васият” ба дӯсташ Азиз

Чалил, ба шеър шoirӣ хеле бармаҳал дил баставу худаш худӣ онҳо назди шеър пардохтааст.

Соли 1916 менависад ӯ, ба шеърнависӣ сар кардам. Шеърҳои 1917 эҷодкардаам нигоҳ дошта наштааст. Як шеър ба мӯсо Чалил ба таъби расонд, ки тарҷумаи шеърро ба Межелайтис низ ба он дохил шудааст. Инчунин олимони тоҷик А. Сайфуллоев, Ҳ. Шодидулов ва дигарон дар Литва ва эҷодиёти Э. Межелайтис мақолаҳо ба тӯли Мавриди қайд аст, ки хонандаи литвонӣ низ дерест, классики муосири тоҷик ошноӣ дорад. Солҳои литвонӣ Алексис Хурчинас рубоӣ ёти Хайёро ба тӯли тарҷума ва нашр карда буд. Намунаҳои газалиёт тарҷумаи шoirи дигари литвонӣ Бложе ба хонандаи шинос аст.

Аз адабиёти муосири тоҷик асарҳои устод С. Ахмедов, М. Турсунзода, М. Миршакар, А. Шукӯҳӣ, Ю. Акбаров, Лоиқ, Бозор Собир ва дигарон ба литвонӣ тарҷума шуда хонандагон литвонӣ гардидаанд. Инчунин адабонии Э. Межелайтис, низ ба халқи тоҷик адабиёти он муқарраб дошта, аз дӯстони наздики устод М. Турсунзода низ барои аз сафари диёри тоҷикон очерк ва шеъри «Куллайи Покистон» кардааст. Ин гуна ҳамкорихову муҳаббати тарафайн ба адабиёт ва наздикшавии халқҳо кӯмак мерасонд.

Пушкаҳои мо онҳоро бо снаряҷҳои худ меҳмондорӣ мекунанд. Ҷанг ба ин қой хуноки саҳт аст, дар оташи ӯ меорад.

Ин муҳофизи содиқи Ватан дар яке аз муқоробаҳои дасти душман афтод ва мударате аз ӯ дараке пайдо нашуд. Маълум гардид, ки ӯ бо асирони ҳарбӣ яқҷоя аз дохил ба фашистон мубориза мебаранд. Асирони ҳарбию, ки фашистони мубориза ба ҳабс гирифтанд. Ҷанг ба ҳукми қатли маҳкум ба ҳам муттаҳид намуда, ҷи будани Ватан ва муқаддас будани мефаҳмонанд. Бо варақаҳои пинҳонӣ ба асирони ҳарбӣ роҳи гуногуни муборизаро нишон медиҳад ва бӯхтон будани бардурӯғи фашистонро фош карда, онҳоро ба мардиҷу давлат мекунад.

*Мард бошӣ, тан мадеҳ бар бандагӣ,
Ҷанг бо дандон бикун бо бандагӣ.
Мард бошӣ, чон деҳу бандӣ машае,
Бошад истиқлол ҳусни зиндагӣ.*

(*Тарҷуман Ҷ.*)

Баъди ошқор шудани сирри пинҳонкорон онҳоро бо М. Ҷалил ҳабс намуданд. Аммо фашистони хитлерӣ аз маҳбусони ҳарбӣ ханӯз даст накарда буданд ва барои идеяҳои разили худ ба камераҳои маҳбусон рӯзномаву қалбакии немисиву русӣ паҳн мекарданд. Аммо ашъори М. Ҷалил, ки танҳо дар хошияҳои рӯзномаҳо сабт мешуд, идеяҳои фашистонро паҳн мекард. Ҷанг ба сатри он ашъоро ва интиқомхоҳона ҷойи садҳо рӯзномаҳои фашистонро мефарош ба таъбири шоир ва тарҷумони лазгӣ «ашъори М. Ҷалил» тирҳои сайёде буданд, ки танҳо ба нишон мерасиданд. Ашъори нишонраси ӯ аз маҳбусҳои фашистӣ дар шаҳри дафтарчаи қиссагӣ берун баромад ва имрӯз бо номи «Маобит» машҳур аст. Дафтарчаи якум ба воситаи дӯсти шоири асири ҳарбӣ Аббос Шарифов ва дафтарчаи дуюм ба ватанпарастии белгиягӣ Андре Темерманс ба дасти адибона расид ва минбаъд ба сарояи кӯшиши онҳо дар шакли китобҳои борҳо нашр гардид. Дар саҳифаи охири дафтарчаи якум шоири қаҳрамон чоп шудааст, ки ҳаёту зиндагии ӯ равшан намояд.

«Ба рафике, ки бо забони тоторӣ хонда метавонӣ дафтарчаро меҳонад. Инро шоири намоёни тотор Мӯсо навиштааст. Қисмати таърихӣ ӯ чунин аст. Ӯ соли 1906 шудааст. Дар Қазон ва дар шаҳри Москва хонаи истиқомат

дар ин ҷо шоири намоён эътироф мекунанд. Ӯ соли 1942 дар муқоробаи фронтӣ асир афтод. Ӯ дар асири ҳама гуна интиқоли дид, аз 40 марг гузашт ва баъд ба Берлин оварда шуд. Ӯ ҷой барои иштироки ба дастаи пинҳонкорон ва таъини шоири шӯравӣ ба ҳабс гирифтанд. Ӯро ба ҳукми қатли маҳкум ӯ мемиранд. Аммо аз ӯ 115 шеъри дар асири ва ҳабс шудани мемунад. Дили ӯ барои ин шеърҳо парешон аст. Барои ӯ кӯшиш намуд, ки аз ин 115 шеър ақалдан 60 тоашро ба даст орад. Агар ин дафтарча ба дасти ту афтод, озода ва ба даст овардани кунӣ, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед. Ӯро тозанавис кун, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед. Ӯро тозанавис кун, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед. Ӯро тозанавис кун, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед.

Ҷанг ба ҳабс гирифтанд. Аммо аз ӯ 115 шеъри дар асири ва ҳабс шудани мемунад. Дили ӯ барои ин шеърҳо парешон аст. Барои ӯ кӯшиш намуд, ки аз ин 115 шеър ақалдан 60 тоашро ба даст орад. Агар ин дафтарча ба дасти ту афтод, озода ва ба даст овардани кунӣ, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед. Ӯро тозанавис кун, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед.

Ҷанг ба ҳабс гирифтанд. Аммо аз ӯ 115 шеъри дар асири ва ҳабс шудани мемунад. Дили ӯ барои ин шеърҳо парешон аст. Барои ӯ кӯшиш намуд, ки аз ин 115 шеър ақалдан 60 тоашро ба даст орад. Агар ин дафтарча ба дасти ту афтод, озода ва ба даст овардани кунӣ, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед. Ӯро тозанавис кун, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед.

Ҷанг ба ҳабс гирифтанд. Аммо аз ӯ 115 шеъри дар асири ва ҳабс шудани мемунад. Дили ӯ барои ин шеърҳо парешон аст. Барои ӯ кӯшиш намуд, ки аз ин 115 шеър ақалдан 60 тоашро ба даст орад. Агар ин дафтарча ба дасти ту афтод, озода ва ба даст овардани кунӣ, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед. Ӯро тозанавис кун, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед.

*Ман асирам, асири зиндонам,
Сари худ ҳам намекунам аммо!
Ба сарам гар табар занӣ, ҳатто
Нашавад таҳ ягон зи мижсонам!*

(*тарҷуман А. Қаҳорӣ*)

Финистон танҳо тавонистанд ҷисми ӯро нобуд созанд, номи ӯро ба таъбири ашъораш абадан зинда монд ва имрӯз низ ашъори ӯ халқро ба мубориза барои осудагӣ ва озодиву истиқлол давлат менамояд. Ӯро ба ҳабс гирифтанд. Аммо аз ӯ 115 шеъри дар асири ва ҳабс шудани мемунад. Дили ӯ барои ин шеърҳо парешон аст. Барои ӯ кӯшиш намуд, ки аз ин 115 шеър ақалдан 60 тоашро ба даст орад. Агар ин дафтарча ба дасти ту афтод, озода ва ба даст овардани кунӣ, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед. Ӯро тозанавис кун, баъди ҷанг низ нигоҳ дор ва эҳтиёт намоед.

бошад, аз некбинӣ ва боварӣ ба ғалабаи муборизаи шӯравӣ мардонагии онҳо саршор аст. Шераҷид (1942), «Аз госпитал» (1941) ва китоби «Намунаи лирикаи замони ҷангӣ мебошад. Маҷмуаи барои ҷилсилаи шеърҳои «Дафтари Маобит» Лениний (баъд аз маргаш) гардида.

Хонандагони тоҷик низ дар қатори хонандагони ашъори ӯро ба забони модариашон меҳонанд. Шераҷид аз қаблаи М.Қаноат, А.Қаҳҳорӣ, Ф.Ансори, У.Рустамов, Ш.Ёдгор, А.Алҳам, Ҳ.Раҳмат, А.Шарифӣ ва дигар тарҷума кардаанд ва қисми дигаре дар ҷилсилаи дигаре гуфтаанд. «Дафтари Маобит», ки маҳсули охири дигари Лениний аст, соли 1966 ба забони тоҷикӣ аз Нурулхаммад Табаров аз тарафи нашриёти «Ирфон» дар Душанбе нашр шудааст.

Гуруҳи калони олимони тоҷик аз қатори А.Сайфуллоев, Ҳ. Шодиқулов, Валӣ Самад ва Муродӣ доир ба соҳаҳои гуногуни ҳаёту эҷодӣ ӯро андеша ба ҳамаи ин ғӯвоҳи муҳаббат ва самимияти халқи тоҷик оғашбори шоири қаҳрамон аст. Ва ҷиҳати дигаре сабабгори дучандии муҳаббати тоҷикон ба ӯ шуда ҷиҳат ҳамин аст, ки ҳуди ин шоири қаҳрамон ба адабиёту тоҷикӣ форс дилбастагӣ дошта, ҳанӯз дар синни 13-согаи ӯ бо номи «Пионерка Мамлакат гурунда ҷур» («Роҳи ҳаёт»-аш қайд кардааст. Як далели дигари метавонад ғӯвоҳи ин гардад. 4 марти соли 1935 дар Кӯҳнак Дар ҳамин форум М.Ҷалил бо М.Наҳангова ҳамсуҳбаатҳо ба ҳақиқи Мамлакат) шеърҳои эҷод кардааст.

Ҷалил аст, ки ному ашъори М. Ҷалил дар дилу дидаи ин ғӯвоҳи ҷой шудааст ва зиндагии марги ӯ чун суруди интиқоли маррасад.

*Ҷаёти ман суруде буд, ки оҳанги вай охир ва
Садо бидҳад суруди интиқоми гашта марги.*

АДАБИЁТИ ХАЛҚҲОИ ҚАҶҚОЗ

Нуктаҳои асосӣ:

Адабиёти халқҳои қарзи муштаракӣ ва ваҳдати ҳамаи умуми дар бораи мардуми ин минтақаи Қарзи.

Адабиёти дар адабиёти шифоӣ ва хатти мардуми ин минтақа.

Адабиёти дар адабиёти таррихи инкишоф ёфтани адабиёти минтақа.

Адабиёти мардуми адабиёти халқҳои минтақа. Адабиёти мардуми аз омуختани адабиёти халқҳои ин минтақа ва вазиғаҳо аз омуختани адабиёти халқҳои ин минтақа.

Адабиёти дар адабиёти таррихи инкишоф ёфтани адабиёти минтақа. Адабиёти мардуми адабиёти халқҳои минтақа. Адабиёти мардуми аз омуختани адабиёти халқҳои ин минтақа ва вазиғаҳо аз омуختани адабиёти халқҳои ин минтақа.

Адабиёти мардуми адабиёти халқҳои минтақа. Адабиёти мардуми аз омуختани адабиёти халқҳои ин минтақа ва вазиғаҳо аз омуختани адабиёти халқҳои ин минтақа.

магнашро бо тарҷуман яке аз бобҳо ба дасти ҷониби Ҳ.Арасли, М.Таҳмосб, В.Бартолд, В.Жуков ва дигар олимони онди ин китоб тадқиқотҳо расидаанд.

Пайдоиш ва инкишофи адабиёти хаттии Ҷ-Х-ҲII рафта мерасад ва он то рӯзҳои мо тараккиётро аз сар гузаронидааст. Ба даврҳои то он аз ҷониби адабиётшиносон — омӯзандагонӣ озарбайҷон ба тарикки зайл сураҷ гирифтааст:

- ▲ *Адабиёти асрҳои XI-XII*
- ▲ *Адабиёти асрҳои XIII-XVI*
- ▲ *Адабиёти асри XVII*
- ▲ *Адабиёти асри XVIII*
- ▲ *Адабиёти асри XIX.*
- ▲ *Адабиёти ҷаҳонӣ асри XX.*

Адабиёти асрҳои 20-и асри XX
Озарбайҷон таъсири хилофати араб суҷ гардиҷ ва давлатҳои худидоракунӣ маҳаллӣ ба вучуд омад. Табрет, Наҳивон, Ганҷа, Боку ва ғайра пайвасти хунармандӣ фарҳангу адабиёт низ боло рафта сохтмони калъаву мақбараҳо, китобхонаҳо авҷ гирифта соҳибистеҷоду боғазл ба арсаи эҷод кадам гузошт. Ҳатиби Габрезӣ, Ҳоҳонии Шервонӣ, Низомии Ганҷавӣ ва назми Машиқзамин саҳми муносиб гузоштанд, ки дар онҳо эҷодиёти Рӯдакӣ, Абулқосим Фирдавсӣ таъсири расонида буд. Дар адабиёти индари озарбайҷон мо диде мушоҳида менамоем. Дар ин ҷода Меҳсети Ганҷавӣ (Хонум), Муҷириддини Байлақонӣ ва дигарон хунармандаҳои комбӯйҳои назаррас ба даст овардаанд.

Истилои муғулҳо ба ҳаёти иқтисодӣ фарҳангии О таъсири баде расонид. Истилогарон ёдгориҳои маданиро не карданд ва эҷодкорон низ аз дасти душманон кушта шуданд. мамлакатҳои дигар рафта ба саломат нигоҳ доштанд. Дар бадеӣ кайфияти ноумедӣ авҷ гирифт. Дар ҳамин давра дар озарбайҷон низ ҷараёни тасаввуф сураҷ гирифт, ки намоёнди Зулфиқор Шервонӣ, Шамси Габрезӣ, Маҳмуд Шобустарӣ ва буданд. Пайваста бо ин дар адабиёти индари озарбайҷон хуруфизм васеъ дида мешавад, ки намоёнди барҷаст

фархангу адабиёт имкониятҳо ба вучуд меояд. Махшархон Табрз, Ардабил, Боку, Шемахӣ, Ганча пайваст ёфтани савдо ва хунармандӣ як зумра донишмандон ҷуғрофия, фалсафа зиндагӣ ва эҷод мекарданд. Маҷлис фаволияти хосае доштанд. То ба мо расида омадани девони Ҳақиқии Кишварӣ, Ҳабибӣ, Сурурӣ ва дигарон аз инкишо адабиёти ин давраи озарбайҷон далолат медиханд. Шох бошад, бо тахаллуси Ҳағой шеърҳои зиёде эҷод кардааст. вай бо унвони «Насихатнома» китоби панду ахлоқ унвони «Дахнома» асаре дорад, ки дар он манзараҳои табиат, нома ба маъшуқа ҳеле ҷозибанок иншо шудааст.

Фузулӣ. (1494 — 1556). Мухаммад Сулаймон ӯғли Фсоли 1494 дар шаҳри Карбалои Ироқ дар оилаи озарбосавод таваллуд шадааст. Шоир аввал дар шаҳри Карбалое Бағдод таҳсил карда, умри худро дар Бағдод бо кори таълим сарф намудааст.

Фузулӣ дар тақомул ва инкишофи ғазали туркӣ хисса дошта, баъд аз Навоӣ дар ин жанр ниҳоят зебо, ниҳоят ниҳоят оҳангдор ғазал гуфтааст. Фузулӣ аз ибтидои эҷод сар карда, ба жанри ғазал аҳамият додаву дар он қомебӣ эҷод пайдо кардааст. Муваффақияти Фузулӣ дар жанри ғазал с гуфтаи худӣ ӯ бармеояд. ӯ дар дебочаи қуллӣи худ на «Ҳамин, ки шоирӣам муқаррар гардид, як қисми умр омӯхтани илмҳои гуногун сарф кардам».

Аз рӯи ақидаи дурусти Фузулӣ «Шеъри хорич аз илм девори бетахкурсӣ басте беътибор аст». Ғазалиёти Фу чашмаи илму маърифат шодоб гардида, зиёда аз чорсад со хонандаро мафтун месозад. Гарчанде ғазалиёти ширин ва д туркии Фузулӣ дар мамлақати мо асрҳо боз шӯҳрат ёфта, туркии ӯ ба қатори китобҳои хониши мактабҳои то даромадаву ғазалҳои самимию ҳаяҷонбахши ӯро саро ҳофизиони гузашта ва ҳозира дар оҳангҳои гуногун сурудаа девони форсӣ-тоҷикии Фузулӣ то ҳол шӯҳрат наёфтааст.

Соли 1960 бо номи «Гулчин аз гулзори назми Фузулӣ» кӯшиши Раҳим Ҳошим китобчае нашр гардид. Раҳим Ҳо сарсухани китобчаи мақур дар бораи Фузулӣ, девони форсӣ ӯ, дар хусуси ашъори шоир маълумоти мухтасар додааст. озарбайҷонӣ профессор Ҳамид Араслӣ аз як нухсаи девони тоҷик ии Фузулӣ, ки дар соли 1589, яъне 33 сол пас аз вафот

и шудааст, мунтахабе тарғиб дода ба муносибати чашни 400-ин нафоти шоир дар Боку бо алифбои арабӣ нашр гардонид. Фузулӣ дар як давраи пуршӯру гавго ва чангу ҷидоли Ироқ умр бурдааст. Дар замони ӯ ин мамлақат дар байни султонҳои турк вакили Эрон аз даст ба даст гузашта, хунрезҳои зиёде рӯй ҷинд. Табиист, ки ин хунрезия харобиҳо ба эҷодиёти шоири ӯ бастасир намонда, дар ашъораш мӯҳри яъсу навмедӣ ва ну ноқомӣ гузоштаанд.

Фузулӣ шоири лирик аст. Шоир ҳақиқат, адолат, баробарӣ ва Ҳанро орзу мекунад, вале дар замони худ нағичаи ин орзуҳои инстии худро пайдо карда нагавоништа, онҳоро дар олами дил, дунёи ишқ баён мекунад.

Шоир ин орзуо идеали дурхашони худро ба риштаи умеду ин ширинаш мечинад ва дар мисраҳои ашъораш бо дарди ин ифода мекунад ва дарун-дарун месӯзад. Шароб дар дидани хуни дилест, ки аз ҷабру ҷафои фалак ба ҷӯш омада, гулбуни қусн ба ҷуз фиғону нола ҳосили дигаре надорад. ӯ аз дасти м долу фарёд мезанад, образҳои маҳбубагон, ки сифатҳои оли инстиро дар бар кардаанд, ба ӯ наздик омада наметавонанд, ин дахшатнок барои шоир ҳамеша садди роҳ мегардад. Дар ин маҷозӣ, рамзии шоир ҳамон зопмону бедодгарони замона иншид, ки халқро қурбони ҷоҳилии кирдуқори худ кардаанд.

Ҷуғрофия ба муқобили беадолатҳои иҷтимоии ҷамъияти иншӣ, берахмию зулми ҳокимон, мунофиқии рӯхониён мазмуни иншӣ ва маҷозии ба ҳам петидаи ашъори Фузулиро ташкил мекунад.

Инсондӯстӣ, меҳру муҳаббат, дилхушӣ, самимияти инсон ва ба орзуи худ ноил шуда тавонистан дар ашъори шоир тавъам мекунад. Қаҳрамони лирикии шоир дар ҳолатҳои навмедӣ ва ҷаҷраӣ гӯшаи танҳои иштиёр мекунад. Ин натиҷаҳо фоҷиаи ҳаёти шулӣ, балки тақрибан фоҷиаи зиндагии ҳамаи мутафаккирон, иншӯфон, шoirони асрҳои миёна, замони феодализм буд. Осори ӯи Фузулӣ ҳеле зиёд аст. Яке аз машхуртарини онҳо достони Ҷаннӣ ва Маҷнун» мебошад, ки дар байни достонҳои ба ин ном таълифшуда асари барҷаста ба шумор меравад. Дар ин асар ӯчулӣ анъанаи Низомӣ ва Навоиро давом дода, муҳаббати поки девониро васф мекунад. ӯ дар асарҳои тамсилӣи худ «Банг ва Бода», «Сикат ва мариз» дар бораи масъалаҳои муҳими иҷтимоӣ-ахлоқии инони худ андешаҳо изҳор кардааст.

ва гўяндагон ин порчахоро тарзе, ки ёд гире месароянд. Достонҳои эпос аз ҷиҳати ҳаҷм тағйир ба ҷигунагии маърака ҳар достон. аз 3-4 то 8-10 Ҳаҷми ҳар достон 1,5-2 ҳазор байт иборат буда, фолклори АИ Тоҷикистон вариантҳои гуногуни мешаванд.

Дар аксари ин достонҳо қаҳрамон гӯраи вариантҳои озариин достон қаҳрамони асосӣ - Раби нобино - кӯраст. Мазмуни муҳтасари достон чуни ӯғлӣ - аспбони Ҳасанхон - Алӣ рӯзе шохиди он мекоби аз баҳр баромада ба галаи аспони ӯ хамроҳ мудада бо байталҳо бӯдан боз ба баҳр баргашта гаин чанд мӯддат меузараду байталҳо тойчаҳо мекоби обӣ доштанд. Аспбон ин тойчахоро хеле дӯст медошт Туркия ба мекмонии Ҳасанхон меояд ва ӯ ба Алӣ барои мекмон асли хубе бӯёрад. Алӣ ҳамон тойчахоро Ҳасанхон маъкул намешаваду фармон медиҳад, ки кофта гиранд. Алӣ ба хона нобино, яъне кӯр бар мекмон писари ӯро Кӯр-ӯғлӣ - писари кӯр ном мебаранд. Ин мексон саҳт алам мекӯнад ва дар пайи интиқоми Ҳасан Тойчаҳои ғазоби хонро оварда ба аспхон зебою мекарданд ва онхоро Кӯр-ӯғлӣ Гирот ва Дурот ном уғлӣ - паҳлавони чанговар, чавандози моҳир ва сароҳ дар атрофи худ чандин ҷасуронро чамъ карда дар калмаскан мегирад. ӯ аз хону подшоҳон интиқом мексононад ва ба висоли маҳбубаи худ - Нигор мерасад. ғояҳои вағандӯстӣ, тарафдории мардуми чағодида буда ишқи поки инсонӣ пайваста тасвир гардидааст. Чуни достонҳои дигари халқии озарбайҷон, аз қабили «Ше «Ошиқ Ғариб», «Аслӣ ва Қарам», «Аббос ва Гулкӯз» назар мерасанд. Адабиёти даҳонакии халқ ба бунёд шоируни давр аз қабили Соғий Табрэзӣ, Масехӣ, Ғавсои дигарон таъсири хубе расонид, ки дар эҷодиёти онҳо ин тарануми вағандӯстиро мебинем.

Асри XVIII дар таъриҳи халқи озарбайҷон бо ваҲаҷатернок аст. Агар дар ибтидои аср туркҳо Қағқозро мекобанд, дар соли 1730 шохи Эрон Нодиршоҳ ба мӯқоҷи баромад карда, хоки Озарбайҷон, Арманистон ва Гурҷистон кард. Инчо ҳарақатҳои озодихоҳӣ авҷ гирифта, соли 1747 кушта шуд ва давлати ӯ пароканда гардид. Дар мобайни

вағанин сс хонигарӣ ба вучуд омад, лекин дар охири аср вағанинҳои Эрон аз нав ба Озарбайҷон хучум кард. Дар вағанинҳои пешқадами озарбайҷон сурағ гирифт, ки вағанинҳои он Саят Нова - Сайёди Наво буд. Саят Нова - вағанин (1712-1801) дар Тифлис тавлид шуда дар ҳамон ҷой вағанин. ӯ ба миллати арманӣ мансуб буданаш нигоҳ вағанинҳои озарӣ, арманӣ ва гурҷӣ шерҳо сурудааст ва вағанин инкӯт гоҷи дӯстиву бародарии ин халқхоро тараннум вағанин дар назми озарӣ, ки худ бештар таронаҳои назми вағанинӣ карда шерҳои дилҷаспе офаридааст, ки аз ҷониби вағанинӣ суруда мешуданд. Аз шоируни дигари ин даврани Вағанинҳои Шервонӣ, Шоқир Шервонӣ, Маҳҷур Шервонӣ, вағанин. Ҳаста Қосим ва дигаронро номбар кардан мумкин вағанин танҳо бо асарҳои лирикӣ, балки бо достонҳои ишқӣ- вағанин баҳодурӣ баромад кардаанд. Аз ҷумла, Маҳҷурии вағанин достони «Қиссаи Шерзод» ва «Қиссаи Шаҳриёр» машхур вағанин назарраси адабиёти асри XVII-и Озарбайҷон дар ду шоири барҷастаи давр - Мулло Валӣ Видодӣ ва Мулло

Вокиф мучассам гардидааст. Мулло Валӣ Видодӣ соли 1707 дар Шимқир таваллуд шудааст. ӯ дар ҳамон ҷой таҳсили илм вағанин сонӣ худаш мактабе ташкил карда муаллими мекӯнад. вағанин хистанд, ки Видодӣ мӯддате дар Тифлис зиндагӣ карда, дар вағанин Ираюши II хидмат карда будааст. Видодӣ дар ҷараёни вағанин (вай беш аз сад сол умр дида, соли 1808 вафот кардааст), вағанин ноқсаҳои бисёри таъриҳӣ гардидааст. Аз ин ҷост, ки дар вағанин илӣ тазодҳои ғуноғуни зиндагӣ ба назар мерасанд. Агар дар вағанин солҳои қавонӣ гуфтаи ӯ хушиҳои айёми шубооб ба қалам вағанин бошад, дар шерҳои дар айёми пиронсолӣ эҷод кардааш, аз вағанин қиссаи «Мушибатнома», ки ба муносибати кушта шудани вағанин қаш Хусайни Мушток гуфта шудааст, шоири ҷанҷолҳои вағанин байни қабиливино ҳақиқатниғорона тасвир менамояд, онро вағанин мигаримат мекӯнад.

Мулло Паноҳи Вокиф. Мулло Паноҳи Вокиф соли 1717 дар вағанин ном деха тавлид ёфта, овони бачагии вай байни мардуми вағанинӣ гузаштааст. Аз ин ҷост, ки вай паҳнои кишвари худ, вағанин олатҳои мардуми онро хеле дӯст доштааст. Мухаббат ба назм вағанин ба ӯ тавассути назми ошуғӣ пайдо шудааст. Пайваста бо ин вағанин маълумоти хама тарафа гирифта, соҳиби дониши қомусӣ гардидааст. ӯ аз меъморӣ, нучум, мусиқӣ саводи хубе доштааст. Ин

аст, ки дар байни мардум мақоли «На хар саводи шуда метавонад» ба вучуд омадааст. Дар ҷиҳати Қаробог меояд ва дар шаҳри Шуша мактабе кушода мидиҳад. Даре нагузашта ҳокими Қаробог – Иброҳим корҳои хориҷии худ таъин мекунад, ки вай дар ин охири умри худ хизмат кардааст. Воқиф ҳамчун арб ҳаёти сиёсии Қаробог хизматҳои зиёде кардааст, ҳамчун куллай баланди адабиёти асри XVIII-и Озарбайҷон ба Воқиф пеш аз ҳама ҳамчун шоири лирик ба назар лирикаӣ вай аз ҳаргуна ҳислатҳои ҷузъиёти динӣ ҳола зебӣ, хусну малохат, табиати дилкаши диёри худ таърихи адабиёти мумтози озарбайҷон ҳамчун худ адиби ҳақиқатнигор шинохта шудааст. Зеро ҷӣ дар асарҳои ӯ овози ҷӯд кардааш ва ҷӣ дар шеърҳои ӯ айёми калонсолӣ офаридааш, пайваста бо манзараҳои ҳаёти одамони он бо тамоми ҳастиаш ифодаи худро ба вай охишта-охиста овози худро нисбати беадолатӣ баланд Ба ин маънӣ муҳаммаси машҳури вай «Ман ҳақиқат мисоли равшан аст. Вай дар ин шеър адолатро ба мӯҳ гузошта, нисбати зулму дурӯғ рӯи рост баромад мекуна анъанаҳои Воқиф аз ҷониби Абулқосим Навостӣ, Шубарин шоирони давр давом дода шудаанд. Ибтидои ҳаёти халқи Озарбайҷон ба ҳамроҳ гардидани мамлакатҳои мураккаб аст, ки ин ба ҳаёти адабӣ ба таъсир намонда ҳамин давр сарқарда, дар адабиёти озарбайҷон маърифатпарварӣ вусъат мегирад, ки намояндагони на Аббос Кулиёго Боқихонов, Мирзо Шафеи Возех, Куткашенскийҳо буданд.

Халқи озарбайҷон тавассути забон ва адабиёти рус Бо Аврупо ошноӣ пайдо кард ва нахустин намояндагони адабиёти озарбайҷон ба майдон омаданд, ки ин дар мисоли Аббоскулиёго Боқихонов, Мирзо Шафеи Возех ва Мирзо Куткашенскийҳо ба назар мерасанд. Аз ҷумла Аббос Боқихонов (1794-1847), ки бо таҳаллуси Қудсӣ машҳур таърихи халқи озарбайҷон ҳамчун шоир, олим ва мумтози шинохта шудааст. Асарҳои «Таҳзиб-ул-ахлоқ», «Асрор-ул-Қонуни Қудсӣ», «Гулистони Ирам», «Қитоби Аскарӣ» ба тааллуқ дошта, дар аксари онҳо ақидаҳои маорифпарварӣ инъикоси худро ёфтаанд.

Намояндаи дигари адабиёти маорифпарвари ин давра

(1794-1852), буда ӯ бо таҳаллуси Возех маърифатпарварӣ, ӯдаи шаҳри Ганча буда, дар ибтидо дар мадрасаи ин мадрасаи мегирад. Сонӣ ба Тифлис кӯчида, дар он ҷой ба ҳаёти фарҳангӣ фаъолона иштирок менамояд. Шиносой бо ин драматургии маъруф Мирзо Фағҳалӣ Охундов, адиби шоир Абовян, шарқшиноси немис Фридрих Боденштед ба инфақури маънавий ва маърифии Возех таъсири калон дод. ӯ дар шеърҳои худ афкори пешқадами шоирони Шарқро ифода мекунад. Ин буд, ки ӯро «Хирадманди Ганча» ном мебарданд. Ин аст, ки асарҳои вай ҳанӯз дар замони зиндагиаш ба бисёр таърифу маърузаи нашр гардида ба адиби шӯҳрати калон оварда

таърихи тамаддуни ин давраи Озарбайҷон номи Исмоилбек Мискинӣ (1806-1861) низ машҳур аст. Исмоилбек дар деҳаи ин шаҳр интиқол ёфта, муддате дар Шемаҳӣ зиндагӣ кардааст, дар ин хизмат карда рутбаи генерал-майорро сазозор шудааст. Ин аст, ки қатор мамлакатҳои Аврупо ва шаҳрҳои Русия шуда, дар ин на франсавиро хуб омӯхтааст. Ханӯз соли 1835 новеллаи «Шӯҳрати адибро боло бардоштааст. Дар ин ҳикоя ва дигар кинояҳои Исмоилбек ҳамчун маърифатпарвар баромад мекунад, ки кукуки заноро Ҳимоя карда, муҳаббати самими инсониро мумтози менамояд. Дар нимаи аввали асри XIX дар адабиёти озарбайҷон назми сатирикӣ (ҳаҷвӣ) низ авҷ гирифт, ки намояндагони онҳо Мирзо Баҳли Навим, Қосимбек Зоқир ва монанди Мирзо Шокир, Мирзо Баҳли Навим, Қосимбек Зоқир ва монанди онҳо буданд. Дар эҷодиёти онҳо оҳангҳои халқӣ бо нафаси давр ва таърихи гардидаанд. Дар нимаи дуюми асри XIX дар ҳаёти адабиёти Озарбайҷон дигаргунҳои назаррас руҳ доданд. Инҳо ҳамаи нави саноятӣ на танҳо дар Боку, балки дар шаҳрҳои Тифлис, Ганча, Нахҷивон, Ленкоран бунёд гардида, боғу тоқпарварӣ ва таърихи эҷодӣ ба пешрафти ҳаёти фарҳангӣ ба таъсир доданд. Ба забони озарӣ нахустин рӯнома бо унвони «Экинчи» (1837) нашр гардид, ки асосгузори он журналист ва арбоби маърифатпарвар Мирзо Хасанбек Зардобӣ буд. Минбаъд дар пайравии вай дигар таърихи маърифатпарварӣ нашр гардиданд. Соли 1873 ба бунёди «Қонуни Қудсӣ» ба назар мерасанд. Аз ҷумла Аббос Боқихонов (1794-1847), ки бо таҳаллуси Қудсӣ машҳур таърихи халқи озарбайҷон ҳамчун шоир, олим ва мумтози шинохта шудааст. Асарҳои «Таҳзиб-ул-ахлоқ», «Асрор-ул-Қонуни Қудсӣ», «Гулистони Ирам», «Қитоби Аскарӣ» ба тааллуқ дошта, дар аксари онҳо ақидаҳои маорифпарварӣ инъикоси худро ёфтаанд.

наблюдатель» нашр мегардад, диққати Ҳамагонро бо тахририяти журнал ин асарро «Гулдастаи аҷоиб» дар менамад. Мирзо Фатҳалӣ Охундов бо мақсади муқим намудани ғояҳои худ ба насл муроҷиат намуда «Ситораҳои фирефташуда» қиссае таълиф, кардааст, баланди эҷодиёти Охундов номидан мумкин аст. Дар муаллиф ба мавзӯи таъриҳӣ — ба замони ҳушрошуниду Эрон Аббоси I муроҷиат намуда, гушношуниду чашм надидаи бераҳмонаю ҷохилом фучури дарбори ӯро саҳт мазаммағ мекунад ва бешавад, ки давраи ҳукмронии Насридиншоҳ низ аз Охундов ҳамчун мутафаккир-файласуф низ хеле маънаҷандаи хирадмандонаи худро дар рисолаи фалсафии шахзодаи Ҳинд Камолул-Давла ба шахзодаи Эрон васеъ ҷавоби Ҷалолул-Давла ба ӯ» хеле мохирона баён ин рисола муаллиф мардумро аз қарри ҷаҳолат ба сӯи маънавият даъват менамояд. Мирзо Фатҳалӣ Охундов инчунин адабиёти бадеӣ дар ҷамъият, мақоми жанрҳои ҷудогонани кишофи адабиёт, дар онҳо ҳақиқатнигорона инъикоси маърифатпарвар-демократи реалист баромад мекунад. Фатҳалӣ Охундов ҳамчун публицист-журналисти оташу асарҳои публицистӣ дорад, ки дар онҳо низ ғояҳои маърифатпарварии мутафаккир равшан ба назар мерасанд. Ҳамчунин Фатҳалӣ Охундов ин донишманди қомусӣ дар тамаддуни Озарбайҷони асри XIX ҳамчун ситораи тобона маърифат ба назар мерасад.

Бехтарин анъанаҳои Мирзо Фатҳали Охундовро дигари адабиёти ин давр Начафбек Везиров (1854-1926) Махсусан, мақоми ӯ дар инкишофи драматургия ва санъати Озарбайҷон бағоят калон аст. Дар асарҳои сахнавии «Аҷиб», «Чӣ киштанмоӣ ҳамонро мебардорӣ», «Ғуссаи Фариштаро», «Танҳо як ном монд», «Қаҳрамонони даврони маърифатпарварии адиб хеле ҷозибанок талқин ёфтааст. Бештарин асри XX дар Озарбайҷон номиданд.

Ибтидои асри XX дар Озарбайҷон ҳамчун дигар минтақа бо рӯйдодҳои инқилобӣ ҷолиби диққатаст, ки ин бадеӣ бадеӣ низ бегъасир намондааст. Дар ин бобат мақоми маҷаллаҳо, маҳфилҳои адабӣ бағоят калон буд, ки дар он

ин инъиба ба нав мерасанд. Махсусан, дар ин бобат хидмати Мулло Насридин, ки дар сари он адибони маъруфи давр (Ҷамилов, Ҷалил Мамадуллозода меистоданд, бағоят калон аст, ки эҷодиёти Абдурахимбек Ахвердов (1870-1933), Юсуф Мингачинӣ (1887-1943), Султон Маҷид Ғанизода (1863-1944), Аббос Сихағ Маҳизода (1874-1918), Муҳаммадхон Маҳизода (1878-1920), Хусайнҷовид Раскизода (1882-1944), Шонк (1881-1959) дар ҳамаи давраи ташаккул ёфта, минбаъд инҳо дар равнақи адабиёти Озарбайҷон саҳми сазоворе додан.

Мирзо Алиакбар Тохирзода Собир (1862-1911) бо фикри фавқуллодаи худ дар адабиёти ин давраи Озарбайҷон инъибаҷӯх аст. Дар ташаккули эҷодии вай ҳамчун шоири маънаҷандаи маънаҷандаи «Мулло Насридин», ки аз соли 1906 бо маънаҷандаи маънаҷандаи Собир дар маърифатпарварии анъанаҳои Мирзо Фатҳалӣ Охундовро давом дод, бо маънаҷандаи шеърҳои ҳаҷвӣ низ басо шинохта шудааст. Вай дар худ бою амалдоронро, ки аз нодонию бесаводии мардуми инқилоби истифода бурда, дар ҳар қадам онҳоро фиреб меоданд, маънаҷандаи мазаммағ мекунад. Ингуна асарҳои вай сонитар дар маънаҷандаи «Хуб-хубнома» гирд оварда шудаанд, ки он дар Туркия, маънаҷандаи шӯҳрати зиёде дорад. Ин аст, ки минбаъд анъанаҳои ӯро дар маънаҷандаи Эрон Али Маҷуз, Алий Назмӣ, Ғамгусор Алиқулӣ, маънаҷандаи барин шоирон давом доданд.

Ҷалил Мамадуллозода (1866-1932) дар адабиёти Озарбайҷон ин драматург ва нависандаи маҳоратноки ҳикояҳои хурд маънаҷандаи шудааст. Вай бештарин қисми умри худро ба журналии Насридин бахшидааст ва аксар ҳикояҳои ӯ низ дар ибтидои маънаҷандаи ин журнал ҷой гирифтаанд. Дар ҳикояҳои Ҷалил Мамадуллозода, аз қабиле «Дар Эрон хуррият», «Хурӯси пирвердӣ», «Куттӣи почта», «Қурбоналибек» ва ғайра аз ҷониби тӯдаи маънаҷандаи иҷтимоӣ масҳара карда шудани одамони нодону соддалавҳ маънаҷандаи писбағ ба кирду қори норозиёнаи ин тӯда хувайдоғ. Чунончӣ, маънаҷандаи мақоми «Куттӣи почта», ки аз бехтарин ҳикояҳои муаллифанд, маънаҷандаи Наврӯзали ном деҳқон, ки хеле соддалавҳ аст, тасвир маънаҷандаи ба туфайли ба қуттӣи почта партофтани мактуби хонҷи маънаҷандаи аз сар намегузаронад. Дар асарҳои сахнавии Ҷалил Мамадуллозода, аз қабиле «Мақтаи авули Донабош», «Китоби маънаҷандаи ман», «Қамонча», «Маҷлиси девонаҳо» низ боқимондаҳои

умр ба сар бурда будааст. Достони «Палангинауш» адабиёти гурҷӣ, балки дар тамоми адабиёти ҷойҳои намоенро ишғол менамояд. Дар асар инсонӣ пайваста бо тараннуми дӯстиву рафои инъикоси худро ёфтааст. Сужети дoston хеле диққат аст. Подшоҳи машхур бо номи Ростеван, духтари танҳоиро, ки дар хусну малоҳат беҳамтӯ зълон мекунад. Ӯ Тинатан ном дошта маҳбубаи сар буд. Боре хангоми шикор Ростеван ва Автандил дорҷор мешаванд, ки пӯсти паланг дар бар дош карданд, ки бо вай мусоҳиб шаванд, лекин барабас худро таҳқиршуда донисту малул гашт. Тинатан хоҳиш кард, ки ҳамон палангпӯши афсонавиरो ҷусту Вай бечуну чаро аз пайи иҷрои илтимоси маҳбубаи ҷустуҷӯӣҳои зиёде вай палангинаушро дарёб карда шуд. Маълум гардид, ки Палангинауш Таркэл ном киссаи хузнангезашро ба Автандил ҳикоя карда асилзодаҳои хинд буда, гирифтори ишқи шохдӯхтар Дариҷон гардида будааст. Такдир ба онҳо мадад на Нестан Дариҷон – Парсадан ўро ба шоҳи Хоразм ба вориси тоҷу тахти худ зълон мекунад. Дар сурате, ки Тариел мешуд. Нестан Дариҷон маҳбубашро водор рақибашро ба қатл расонида, ҳокимиятро ба даст да агрофиён хабардор шуда маликаро ба беҳаёӣ айбдор ҷазои саҳт ўро аз хоки Ҳиндустон берун мекунанд. Т вустуҷӯӣи маҳбубааш мегардад, лекин ўро дар ҳеч ҷойи Ватан мекунад ва дар ғорҳо умр басар мебаррад. Авт бародархонд шуда, вайро таскин медиҳад ва аз пайи Нестан Дариҷон мегардад. Ниҳоят пайи ўро дарёб кар менамоянд, ки вай дар қалъаи Қаҷетӣ маҳфуз асту он ҷой имкон надорад. Тариел ва Автандил бо Придон (Фар посбони қалъа дӯстӣ пайдо карда дар якҷоягӣ Нестан Дари мекунанд. Баҳодурони ғолиб хушнудона ба зодг бармегарданд. «Палангинауш» достони ишқӣ буда, мавзек он низ хеле васеъ – як қатор мамлакатҳоро дарбар мегирад, намояндагони як ҷанд миллатҳо иштирок мекунанд. воқеаҳои асосии дoston дар Ҳиндустон ва Арабистон рух муаллиф ҳаёти асри XII-и Гурҷистонро маҳораткорона долааст. Гоӣи асосии дoston – боварӣ ба оянда буда, гоӣи мақсади худ расидани хар кас аз ҷониби муаллиф бо бовари

ро ёфтааст. Назар ба ақидаи Руставелӣ муҳаббат барои инчунин қидди ҳаёт ба шумор рафта, на хар кас қудрати ин он аст. Танҳо шучоатмандони соҳибирода онро пос гиришту халос. Дар ин ҷода қаҳрамонони вай сазовори Руставелӣ муҳаббатро асоси оила ва бахти оилави дар дoston зътикод нисбатан ба зан бо оҳанги маҳсус ба ҷидл Ирикаи шoir баробар ҳуқуқии занонро бо мардон инчунин тасвир мекунад. Зеро худӣ ў шохиди ҳукмронии инкилғ буда, дар замони вай Малика Тамара бо ақлу идроки инчунин тасвир мекунад. Дар «Палангинауш» – и Руставелӣ инчунин пиз мақоми ҷудогонро ишғол менамояд. «Касе, барои инчунин накунад, вай душмани худаш мебошад», – меғўяд инчунин вай дар мисоли додархонд гардидани Автандили араб, инчунин ва Фарҷудони омехта тасвир карда, ба ин васила дустии байни халқҳои гуногунро тараннум менамояд. Аз ин ҷам асари Шота Руставелӣ дорои аҳамияти умуминсонӣ аст, ки асари мазкур ба ҳамаи забонҳои халқҳои инчунин хамдўстӣ ва як қатор забонҳои халқҳои дигари ҷаҳон шуда, гаштаву баргашта нашр гардидааст. Инкишофи ин мишбаъдаи гурҷӣ бо таъсири эҷодиёти Шота Руставелӣ мустаҳкам дорад. Аз солҳои 30-уми асри XIII дар ҳаёти халқи инчунин ҳодисаҳои вазнин рух медиҳад, ки ин ба истилои муғулҳо инчунин чандин қаратаи аҷнабиён алоқаманд аст. Гарҷанд дар ин инчунин эҷодгарони фарҳангӣ несту нобуд гардида, марказҳои инчунин аз ғазолият монданд, лекин ҳаёти маданӣ тамоман инчунин шудаанд, баъзе –асарҳои характери динӣ-қалисоӣ дошта инчунин шудаанд, ки дар онҳо ғояҳои вағандўстӣ ё гурури миллии инчунин худро ёфтаанд. Аз ҷумла, дар асри XIII асарҳои офарида инчунин ки дар он истилои ғорагаронаи Ҷингизхон хеле возеҳ аст, ки дар он истилои гардидани қувваи ҳуҷуми аҷнабиён инчунин баён ёфтааст. Баъди суғт гардидани қувваи ҳуҷуми аҷнабиён инчунин охира-охира ба пой хеста, аз ибтидои асри XV барои инчунин фарҳангу маънавият каму беш имкониятҳо ба вучуд гардид. Маҳз аз хамин давр сар карда пайравӣ ба достони Шота Руставелӣ авҷ гирифт. Ҳамчун давоми мангикии «Палангинауш» достони «Уманианӣ» офарида шуд, ки дар он қорномаҳои афсонавии асри Тариел – Уммони паҳлавон тасвир ёфтааст. Аз нимаи дуҷуми асри XV робитаҳои пешинаи адабии Ҷурҷистон бо форсҳо барқарор гардида, тарҷума-пайравихо ба «Палангинауш»-и Фирдавсӣ бо унвони «Рустамиянӣ» ба майдон омаданд, ки инчунин нахустин тарҷумаҳои дар асрҳои XII ва ибтидои асри XV баҳо

накарда фаёлияти худро давом мебахад. Хусусияти миллий, гуманизми баланд ва маҳорати бадеӣ, ки Нодар Думбадзоро фаро гирифтааст, номи адибро дунё маъруф гардондидааст ва ҳам чанбаи миллии эҷодиёти ӯро муайян кардааст. Ин аст, ки аксар асарҳои забонҳои дунё тарҷумаву нашр гардидаанд. Дар ин нуктаро таъкид кард, ки ҳаёти як давраи муайяни ин бисёр адибони халқҳои гуногунро ба халли муамма даъват намуд. Ба ин маънӣ романи Нодар Думбадзё «аз бисёр ҷиҳат романи адиби тоҷик Фазлиддин «Палагаи кунҷакӣ»-ро хотирнишон мекунад. Умуманбарӣ доштани он бошад, бо романҳои «Дуроҳаи бӯронӣ» ва «Қиёмат» дар як радиф меност. Фазлиддин Мухаммадиев дар як сӯхбат иброз дошта буд, ки «кунҷакӣ» панҷ сол пештар аз «Бақои одамият» навишта он танҳо байни хонандагони тоҷик шинос буду халқ намонад, ки сонитар, баъди вафоти фоҷиавии адиби «Палагаи кунҷакӣ» бо саъю эҳтимоми мутарҷими украин Шокало ба русӣ ва украинӣ тарҷума ва нашр гардид. Дар суҳан аз хусуси эҷодиёти Нодар Думбадзё меравад, ки адиб бо ин асари худ на танҳо дар адабиёти гурҷӣ, балки ҷаҳонӣ оиди муаммоҳои умуманбарӣ саҳифаи на тавассути характери хусусиятҳои персонажҳои асар инсонро дар ҷамъият возеҳу равшан тасвир карда таво инҷост, ки романи мазкур дар эҷодиёти адиб мавқеи ишғол менамояд. Бояд эътироф кард, ки дар он лаҳзаҳои ҳасби холини худӣ муаллиф низ зикр ёфтааст. Чунончи, асосии роман Бачана Рамашвилӣ - 14 июл тавлид ёфт муҳаррири рӯзномаи ҷумҳуриет ӯ сактаи дилро аз сар мерасад; ҳам рӯзи таваллуд, ҳам муҳаррири маҷаллаи «Ҷам мубталои сактаи дил» гардидан. Романи «Бақои одамият» ҷиҳати мавзӯи бисёрҷабата буда, дар он фалсафаи ҷамъааст: як вазъияти зиддиятнок ҷои дигарашро ишғол меку пайи як муқолама дигараш меояд; аз пайи як муаммо дигараш мешавад ва бояд персонажҳо ба ҳамаи ин тобоваранд. асарҳои Нодар Думбадзё низ чанбаҳои гуногуни ҳаёти инсон равшан тасвир ёфта, онҳо дорои аҳамияти бузурги тарбиядоранд. Қариб аксар асарҳои Нодар Думбадзё ба забон тарҷумаву нашр гардидаанд. Аз ҷумла, «Ман офтобро

«Миррор»), «Кукарача», «Бақои одамият», «Ман, бибиам, «Миррор» барин китобҳои Думбадзёро хонандагони тоҷик ин мутолиа менамоянд. Бисёр асарҳои Нодар Думбадзё кино, тилвизион ва сахнаҳои театр низ манзури бинандагон. Дар ин адабиёти гурҷӣ низ дар ҷараёни равобит ва милоқоти адибонҳо халқҳои гуногунро ба халли муамма даъват намуд. Ба ин маънӣ романи Нодар Думбадзё «аз бисёр ҷиҳат романи адиби тоҷик Фазлиддин «Палагаи кунҷакӣ»-ро хотирнишон мекунад. Умуманбарӣ доштани он бошад, бо романҳои «Дуроҳаи бӯронӣ» ва «Қиёмат» дар як радиф меност. Фазлиддин Мухаммадиев дар як сӯхбат иброз дошта буд, ки «кунҷакӣ» панҷ сол пештар аз «Бақои одамият» навишта он танҳо байни хонандагони тоҷик шинос буду халқ намонад, ки сонитар, баъди вафоти фоҷиавии адиби «Палагаи кунҷакӣ» бо саъю эҳтимоми мутарҷими украин Шокало ба русӣ ва украинӣ тарҷума ва нашр гардид. Дар суҳан аз хусуси эҷодиёти Нодар Думбадзё меравад, ки адиб бо ин асари худ на танҳо дар адабиёти гурҷӣ, балки ҷаҳонӣ оиди муаммоҳои умуманбарӣ саҳифаи на тавассути характери хусусиятҳои персонажҳои асар инсонро дар ҷамъият возеҳу равшан тасвир карда таво инҷост, ки романи мазкур дар эҷодиёти адиб мавқеи ишғол менамояд. Бояд эътироф кард, ки дар он лаҳзаҳои ҳасби холини худӣ муаллиф низ зикр ёфтааст. Чунончи, асосии роман Бачана Рамашвилӣ - 14 июл тавлид ёфт муҳаррири рӯзномаи ҷумҳуриет ӯ сактаи дилро аз сар мерасад; ҳам рӯзи таваллуд, ҳам муҳаррири маҷаллаи «Ҷам мубталои сактаи дил» гардидан. Романи «Бақои одамият» ҷиҳати мавзӯи бисёрҷабата буда, дар он фалсафаи ҷамъааст: як вазъияти зиддиятнок ҷои дигарашро ишғол меку пайи як муқолама дигараш меояд; аз пайи як муаммо дигараш мешавад ва бояд персонажҳо ба ҳамаи ин тобоваранд. асарҳои Нодар Думбадзё низ чанбаҳои гуногуни ҳаёти инсон равшан тасвир ёфта, онҳо дорои аҳамияти бузурги тарбиядоранд. Қариб аксар асарҳои Нодар Думбадзё ба забон тарҷумаву нашр гардидаанд. Аз ҷумла, «Ман офтобро

Савол ва супоришот:

Аз ҷанҷи ташаккули адабиёти халқҳои Гурҷистон.

Шога Руставелӣ ва асари ӯ «Палангиналуш».

Миниуъ ва ғояи асарҳои адибони мумтози гурҷӣ.

Миниуъи ҳаёти инсон дар романи Нодар Думбадзё «Конуни

адабият» («Бақои одамият»).

Робитаҳои адабии тоҷикӣ гурҷӣ.

забони қадимаи арман, ки «грабар» номида машур шуданд. Дар асри XIII муборизан тезуғунди пешқадам, ки маъфияти халқи меҳнатқаро намояндагони адабиёти реаксионӣ мубориза Эҷодиёти адибони пешқадам Фрик ва Константин Б масаланвиси моҳир Вардан Айгексӣ ба ҳамин давра онҳо ғоҳҳои халқпарвариро пеш рондаанд. Дар асри Кликияи арман барҳам хӯрда замини арманҳо аз Туркия тороҷ гардид. Бисёр арманиҳо ватани бобоён ба мамлакатҳои дигар фирор карданд. Лекин истил аҷабён иродаи мардуми чафодидеи арманро шикаста Халқ барои нигоҳ доштани забони модарӣ ва адабиёти мубориза бурд. Аз инҷост, ки дар асрҳои XIV-XV адабиёти дунёвӣ муттасил идома ёфт. Дар ин б Тулкурансӣ, Мқртчч Нағаш (асри XIV), Григор Ақча Кучак (асри XVI), Нағаш Овиатан (асри XVIII), Бағдасар Нова барин шоиру нависандагон хизмати шоиста карда асарҳои Саят Нова, ки тахти таъсири назми ғарбӣ эҷазовори диққатанд. Вай дар шароити феодализми асри дўстии халқҳо ва муҳаббат нисбат ба Ватанро моҳирона кардааст. Ҷ асарҳои худро ба забонҳои арманӣ, озарбайҷ эҷод карда қисмати талхи мардуми Қафқозро инъикос мукобили истибод баромад кард, (Оиди ин шоири маъруф забон эҷод кардааст, дар қисматҳои «Адабиёти озар» «Адабиёти гурҷӣ» низ суҳан рафтааст).

Дар асрҳои XVI- XVIII ҳаракатҳои озодихоҳии мукобили истилогарони аҷнабӣ авҷ гирифт. Халқи арман муносибатҳои дўстона пайдо намуд. Баъди ҳамроҳ Арманистони Шарқӣ бо Русия тахти таъсири ғоҳҳои демократӣ дар ҳаёти сиёсӣ-иқтисодӣ ва фарҳангии дигаргунҳои ҷиддӣ рух доданд. Лекин Арманистони Ҷ эри тасарруфи Эрону Туркия буд. Дар чунин шароит адаби арман ба вучуд омад, ки асосгузори он адиби маърифат демократ Хачатур Абавян буд. Ин адиби пешқадам, ки бо адабиёти руси замони Пушкин ба воя расида буд, ба му барқароркунадагони забони мурдаи «грабар» далерона карда, асарҳои худро дар жанрҳои мухталиф ба забони «аҷжа эҷод кард. Аз асарҳои бехтарини вай нахустин романи арманӣ навишта шударо, ки «Ҷароҳатҳои Арманистон» ном

ани поэзим аст. Дар солҳои 50 - 60 -уми асри XIX мушоҳиоти пешқадами арман авҷ гирифт. Яке аз чунин ми дар Маскав нашр мешуд, «Юсисапайл» («Шўълаи бул», ки дар агрофи он бисёр адибони соҳибистеъдод буданд. Дар байни онҳо олим ва шоири боистеъдод Либундян мавқеи ҷудогонаро ишғол мекард. Бесабаб нест, ки Русияи подшоҳӣ М.Налбандяро барои ғоҳҳои миҳкуми зиндон карда буд. Хизмати Микзёл Налбандян фиин адабиёт ва афкори иҷтимоии арманҳо бағоят қалон буд, фиинияти иҷтимоӣ ва афкори назариаш нисбати адабиёти мукобили ғоҳҳои миллатчиёни буржуазӣ баромад карда, миҳи инкилоб ба тартиб дароварда шуданаш мумкин будани миҳсӣ- иҷтимоиро химоя намуд. Дар солҳои 60-уми асри миғтургияи реалии Арманистон инкишоф ёфт. Намояндаи ми он драматурги маъруфи арман Габриэл Сундукян буд. Вай миҳҳои драматургии рус, ки бо номи А.С.Грибоедов, миҳи А.Н.Островский вобаста аст, баҳраманд гардида «Петро», миҳроншуда», «Воз як курбонӣ», «Хагабала» барин асарҳои миҳод кард, ки дар онҳо зиддиятҳои иҷтимоӣ моҳирона ба дола шуда, урфу одатҳои ҷамъияти буржуазӣ бераҳмона фош шууданд. Муосири Г.Сундукян - арбоби ба назар намоени ми Арманистони Ҷарбӣ А.Пароян дар соҳаи наср ва миғтургия хизматҳои баромад кардааст. Дар асарҳои ҳаҷвии миҳи тартиботи феодалии Туркия ҳақиқатнигориона тасвир миҳи тартиботи феодалии Туркия «Ҷадоёни мўътабар», аст. Дар қиссаҳои вай аз қабилҳои «Ҷадоёни мўътабар», миғурҳои қасос» ҳуҷдорони доираи буржуазия - бою амалдорон, миғурҳои масҳара карда шуда, мустаҳкам набудани оилаи онҳо, дар миҳи ҳуҷмдор будани беадолатӣ саҳт танкид карда мешаванд.

Дар солҳои 70-80-уми асри XIX, махсусан, дар замони ҷанги миғур ҳаракатҳои озодихоҳӣ-инкилобии арман яке аз омилҳои бой миҳлани адабиёти бадеӣ буданд. Эҷодиёти адибони ин давра миҳис ва Раффӣ, ба хусус, диққати хонандаро ба худ мекашад. Дар миғурис писари Левон», «Азобҳои асри нуҳум» ном асарҳои таърихӣ миғурис, романҳои Раффӣ «Ҷалалиддин» ва «Хент» аз романтизми миҳиқдам ба хубӣ истифода бурдани муаллифон ба назар мерасанд. Дар ин асарҳо гоӣ аз зулму тааддӣ халос шуда ба сўи истиқлол қадам миғурштан пеш ронда шудааст. Сонитар ҳамин масъала дар романҳои миғурӣ Раффӣ «Шарораҳо» ва «Довудбек» низ далерона ба қалам дола шудаанд. Дар солҳои 80-90-уми асри XIX услуби асосии эҷодии

адибони арман реализми танкидӣ буд. Намояндаи ин давр насрнавис ва драматург Александр Шорасасархонӣ худ зиддиятҳои дохилии ҷамъиятро додааст. Аз ҷумла дар киссаҳои «Хаос» ва образҳои бою давлатмандон, савдогару амалдорони ҷамъияти ҳастиашон кушода дода шуда, дар қарғорони арман ҳам ба назар мерасад. Дар соҳаи давай анъанаҳои Г. Сундукьяро давом дода, писессаҳномус», «Албасти» ва ғайраҳоро таълиф менамояд. А. Шервонзода, ки дар онҳо ҳаёти халқи арман ҳаққон қаламдода шудааст, ба бисёр забонҳои ҷаҳон тарҷумаи адабиёт дигари арман Нар-Дос низ ҳамчун ҳам асри адабиёт ба сифати офарандаи романҳои психологӣ ба Дар асарҳои вай «Маҳаллаи мо», «Анна Сар» «Мубориза» аз як ҷониб қисмати талхи хунармандона карда шавад, аз тарафи дигар сохта будани оилаҳои ҷамъияти фочсаи занону духтарон гардидаи урфу одатҳои бекором том тасвир шудааст. Дар эҷодиёти адибони дигари Мураसान ва Палазян низ мо истифодаи реализми таҷрибаи эҷодӣ мушоҳида менамоем. Аз ҷумла, «Халқии реалистии Мураसान, ба ҳаёти мардуми дехот бахшида романи ба муборизаи озодихонаи халқи арман бахшидашудаи «Геворк Марпетунӣ» ҳақиқатнигоронашон яке дигарро пурраву возеҳ Маҷмуаи ҳикояҳои Палазян «Аз ҳаёти арманҳои Туркияи ғояҳои пешқадами реалистонааш аз оҳанги асарҳои мебошанд.

Дар ҳамин давра дар адабиёти Арманистони Ғарбӣ демократӣ мавқеи асосӣ пайдо карда, С. Гюсаб, Г. Зухраб, А. барин адибон боромаданд, ки бо кисса ва новеллаҳои худ адабиёт қадам гузоштанд. Аз ҷумла, дар романи А. «Лавҳаҳои ҳаёт» ахлоқи ҷамъияти буржуазӣ саҳт зери ҳада қарор гирифтааст. Дар охириҳои асри XIX ва ибтидои асри муносибати авҷ гирифтани муносибатҳои капитали Арманистон сохтори патриархалӣ суғтар гардидаи гирифт деҳқонон рӯз аз рӯз вазнинтар гардид. Эҷодиёти адибони А. Аганян, А. Адеян, А. Шахназарян дар ана ҳамин давра ро Дар ҳамин давра инчунин як гурӯҳ адибон дар атрофи «Мурч» («Болға») ҷамъ омаданд, ки аз онҳо Ованес Туманян, Исаакян, Ақоп Ақопян, Деренин Демирчян дар инкишофи

армани саҳми босазо гузоштанд. Аз онҳо маҳсусан Эдвардс Туманян бо мазмуну мундариҷаи худ сазовори Ҷанмиёндаи дигари адабиёти нави арман Аветик Исаакян ҳисобида шудааст. Аз ҷумла дар киссаҳои «Хаос» ва образҳои бою давлатмандон, савдогару амалдорони ҷамъияти ҳастиашон кушода дода шуда, дар қарғорони арман ҳам ба назар мерасад. Дар соҳаи давай анъанаҳои Г. Сундукьяро давом дода, писессаҳномус», «Албасти» ва ғайраҳоро таълиф менамояд. А. Шервонзода, ки дар онҳо ҳаёти халқи арман ҳаққон қаламдода шудааст, ба бисёр забонҳои ҷаҳон тарҷумаи адабиёт дигари арман Нар-Дос низ ҳамчун ҳам асри адабиёт ба сифати офарандаи романҳои психологӣ ба Дар асарҳои вай «Маҳаллаи мо», «Анна Сар» «Мубориза» аз як ҷониб қисмати талхи хунармандона карда шавад, аз тарафи дигар сохта будани оилаҳои ҷамъияти фочсаи занону духтарон гардидаи урфу одатҳои бекором том тасвир шудааст. Дар эҷодиёти адибони дигари Мураसान ва Палазян низ мо истифодаи реализми таҷрибаи эҷодӣ мушоҳида менамоем. Аз ҷумла, «Халқии реалистии Мураसान, ба ҳаёти мардуми дехот бахшида романи ба муборизаи озодихонаи халқи арман бахшидашудаи «Геворк Марпетунӣ» ҳақиқатнигоронашон яке дигарро пурраву возеҳ Маҷмуаи ҳикояҳои Палазян «Аз ҳаёти арманҳои Туркияи ғояҳои пешқадами реалистонааш аз оҳанги асарҳои мебошанд.

дар ба назар мерасад. Лекин, муҳимаш ин аст, ки ҳафтодсол адабиёти арман низ дар аксар жанрҳои назаррас ба даст даровард. Доираи мавзӯ ва муҳимранго ранг буданд. Чунончӣ, дар солҳои ватанпарварӣ, муносибат ба мехнат, дӯстиву мавзӯҳо асосӣ бисёр асарҳои адибони арманро ҷумла, дар романҳои В. Агазан «Горизон галишест», «Атсаван» ин маънӣ васеъ акси худро ёфтааст. Инчунин асарҳои С. Зорян «Таърихи як ҳаёт», Г. Навчавайӣ, М. Армен «Чашмаи Эғнар» рӯи ҷолро дар мавзӯҳои таърихӣ ва тарҷуман ҳолӣ навидайдони адабиёт Р. Кочар, В. Анания, С. Паязат барӯшуданд. Сафи шоирони арман аз ҳисоби қавонома Г. Сарян, Н. Зарян, О. Шероз васеъ гардид.

Дар солҳои сином ба муносибати ҷашнҳои ҳазорсолагии достони қаҳрамони халқии «Давиди Сабур» ба таърихӣ гузаштаи халқи арман анҷирифт ва добу бисёр забонҳои халқҳои бародар тарҷума гардид. Солҳои 1941-1945 барои таърихи адабиёти арман низ қушод. Ҳамчун адибони дигар халқҳои арман низ арман низ дар мавзӯи мубориза ба муқобили фашизм адиққат офариданд. Дар достонҳои А. Исаакян «Давяти Н. Зарян «Овози Ватан», шеърҳои Г. Сарян, С. Ваҷма С. Капутликян, Р. Рванесян, Г. Эмин, Г. Борян ва дигар қаҳрамонӣ-гуманистӣ баланд садо доданд.

Дар солҳои баъди ҷангӣ адабиёти арман бо асарҳои бой гардид, ки дар онҳо ҷӣ мавзӯҳои таърихӣ ва ҷамонавӣ ба қалам дода шудаанд. Аз ҷумла, романҳои С. «Замин», А. Секоян «Дар байни буттаҳои тиллоӣ», «Водии тиллоӣ», хикояҳои А. Шайбон, А. Анания, шеърҳои В. Давтян, А. Сагян, пиесаҳои Г. Борян, Г. Тер-Гигарон ба мавзӯҳои муҳими ҳаёти баҳшида шуд.

Даҳсолаҳои охир ҳазинаи адабиёти арман аз ҳисоби маҷмӯи Силва Капутликян «Садоқат», «Дар талу ёлаҳо баҳор», Герс «Замин, аср ва коинот», романҳои С. Ханзадаян «Сарлашкар Л. Гурунҗе «Достони Қаробог», В. Петросян «Тирези шаҳар», қиссаи Г. Матеосян «Модар баҳри хонадор қардағи рафт» ва ғайраҳо бой гардиданд, ки дар онҳо қисмати муносибат ба мехнат, ахлоқи ҳақиқат ва боз бисёр масъалаҳои ҳаёти инъикоси худро ёфтаанд.

Абовян (1805-1848). Адабиёти нави арманро бе ном навиру Абовян тасаввур қардан аз имкон берун аст. Дарини дар замони нави таърихӣ дар давраи барқилини ҳаёт рӯй ба рӯй гардидани халқи арман ба арсаи Ии замоне буд, ки халқи арман ба зулму ҷафои ҷурк на шохони Эрон гирифта, барои мавҷудияти Ии мевурд. Ба таъбири Аветик Исаакян дар ҳамин гуна Ии ҷанҷӣ барои халқи арман пешвос лозим буд, ки садони Ии ҷаҳро расонад, халқро бедор ва рӯҳбаланд намояд Ии равшан намуда, дар вучудаш ҳисси озодихоҳӣ ва Ии баргашт намояд. Ҳамин гуна шахсият барои халқи арман Абовян гардид.

Абовян соли 1805 дар деҳаи Канақори назди Ереван дар дарини лексон ба дунё омадааст. Маълумоти ибтидоиро дар инҷи дайри Эчмиадзин гирифта, сипас дар Тифлис таҳсил Ии дар Тифлис аввал дар омӯзишгоҳи Погос Қарадҳси ва Ии мактаби Нересян таҳсил намудааст. Соли 1828 ба Ии баргашт ва ҷун тарҷумону қотиби саррӯхонии қалисо ба Ии намулд.

Ии давр воқеае роҳи ҳаёти ӯро ба қулӣ тағйир дод. Соли 1828 Ии миадзин бо роҳбарии профессори Донишгоҳи Дерптқ Ии Паррог экспидитсияе омад, ки Ҳачатур Абовян ҷуни ба он экспидитсия ҳамроҳ гардид. Фаъолияти ҷавони Ии ҷирақ диққати Фридрих Парротро ба худ кашид ва бо Ии кӯмаки ӯ Абовян иҷозати таҳсил дар Дерптқро соҳиб Ии соли 1830 роҳ сӯи Дерптқро гирифт.

Ии соли 1830 роҳ сӯи Дерптқро мафтун сохт. Ҷ аз қомебиҳои Ии он дар Ҳайрат афтод ва бо шӯро шавқ ба омӯхтани осори Ии нагоние ҷун Локк (1632-1704) файласуфи англис, Лейбнис (1646-1716) файласуф, математик, физик ва забонишиноси немис, Монтескё (1733-1794) маорифпарвар ва файласуфи франсавӣ, Дидро (1713-1784) нависанда ва файласуфи франсавӣ, Руссо (1712-1778) нависанда Ии нависанда ва файласуфи франсавӣ, Лессинг (1729-1781)-нависанда ва мунаққиди Ии нависанда ва файласуфи франсавӣ, Руссо (1712-1778) нависанда Ии нависанда ва файласуфи франсавӣ, Лессинг (1729-1781)-нависанда ва мунаққиди Ии нависанда ва файласуфи франсавӣ, Руссо (1712-1778) нависанда Ии нависанда ва файласуфи франсавӣ, Лессинг (1729-1781)-нависанда ва мунаққиди Ии нависанда ва файласуфи франсавӣ, Руссо (1712-1778) нависанда

Вафоти Абовян муаммои таърихӣ аст. Ӯ субҳи 1848 аз хона берун баромаду дигар барнагашт ва номаълум ва муаммо монд.

Мероси адабии Абовян. Аз Хачатур Абовян адабӣ боқӣ мондааст. Ба ӯ асарҳои дар жанрҳои гуногуни ҳикоя, романҳо, масаллаҳои публицистӣ, тадқиқоти этнографӣ ва таърихнигорӣ адабӣ мансуб аст. Аммо бо ин ҳама паҳнои фаъолияти ӯ танҳо васоити педагогии «Предрапъе» расидааст.

Бо эҷоди ин асарҳо хизмат ва саҳми Хачатур Абовян мегардад, ки ӯ вазифаи демократикунони адабии намуд ва дар шакли мазмуни адабиёт табодулоте Маҳз ӯ ба забони нави арманӣ ҳукуки зиндагӣ ва амал Абовян ба фольклор чун сарчашмаи асосии адабиёти ҳақиқӣ дода, ба мавзӯи (тематикаи) адабиёт низ тозагӣ мавзӯи адабиётро аз таърих ба сӯи ҳаёти муосир масъалаҳои миллии ва сиёсӣ иҷтимоӣ ворид сохт. Осори ӯ аввалин бор дар адабиёти арман инсонҳои аз ҳама қарор гирифтаанд.

Хачатур Абовян чун зиёии бедорфикр ба санъати халқи арман эътибор дода, нақши созандагии санъати мушоҳидаву гуфторҳои баён намудааст, ки дар таърихи эстетикӣ Хачатур Абовян саршори идеяҳои мавҷибатпарастӣ аст. Санъатро раҳнамои ақидаҳои пешқадамони Хачатур Абовян бесабаб набува, дар натиҷаи тавонистани нақши санъат дар пешрафти ҳаёти ҷомеа ва тафаккури миллии халқ рӯи қор омадааст. Аз ҳамин сабаб аз фаҳмиши ҳисси санъат ба фаҳмиши фалсафӣ ва аҳамияти он мегузарад. Ин гуна гузарид ва дарки эстетикӣ аз адабиёти рус ва Аврупои Ғарбӣ манша мегирад. Маншаи бо ақоиди эстетикӣ Лессинг, Шиллер ва Ҳердер иртибот Хачатур Абовян ба офаридаҳои халқӣ бо муҳаббат менамуда, ба дунёи мутамаддин фаҳмондан мехоҳад, ки забони серпахно аст ва имкони комили ифодаи ҳама гуна эҳсоси индор. Мақсади Хачатур Абовян кашфи дунёи бадеии Арманистон ва шеърӣ халқи арман, барқарор намудани санъат ва исботи ҳаёти арманҳо на танҳо воқеият, балки мазмунҳои талаботи Идеали эстетикӣ Хачатур Абовян ифодагари талаботи таърихӣ дар тақдирӣ халқи арман аст. Қаҳрамони ӯ инсонӣ за-

номии амалии миллий—ватанпарастӣ дорад. Аз нигоҳи ӯ ин ҳақпараст, душмани дуруғу бӯхтон, миҳанпараст, инқиррон ва мубориз бошад. Ин гуна андешаҳои ахлоқии Хачатур Абовян дар асарҳои ба жанрҳои гуногун сӯхбат, романи педагогӣ ва ғайра ифодаву тасвир намудааст. Инни масалҳои ӯ «Бозихо дар вақти фароғат» аз ин ҷиҳат интиҳа дорад. Дар масалҳои ӯ андешаҳои ахлоқӣ бо танқиди ҷулоғонаи ҳаёт тавбам омада, ҳадафро муайян месозад. Абовян идеали чамъиятро пешниҳод менамояд, ки муҳаббат, хирад ва вичдон аст. Хачатур Абовян фаъолияти ӯро чун шоир оғоз намуда, назми арманиро бо жанри «Тона бой гардонид, ки барои инкишофи минбаъдаи ӯ нақши инти. Дар ибтидои фаъолияти эҷодии ӯ назми арманӣ дар ду қисм—сурудҳои ошуғӣ ва шеърӣ классикӣ баён мешуд. Абовян бо назардошти назокат ва фазилати ин қолабҳо назми «Шеърӣ лирикӣ, касида, рубой, достон, масал ва ғайра» инти адабӣ дод, ки эҷоди асарҳои «Суруди Агасӣ», «Тулӯи Нойк дар Арманистон» ин аст. Достони ӯ «Ҳамадон» намунаи памфлети сиёсӣ буда, маънаст, ки оид ба зебоии табиат ва ишқу муҳаббат қисса гӯяд.

«Шеърӣ лирикӣ» шеърӣ асар офариданро иҷро кард. Хачатур Абовян дар эҷоди асарҳои насрӣ бештар инти бадеии Хачатур Абовян дар эҷоди асарҳои жанрҳои нави иҷро менамояд. Дар ин самт низ ӯ созандаи чандин жанрҳои нави ҳикоя, назм дар наср, ёддошт ва ғайра дар адабиёти нави Арманистон «Ишқи аввал», «Турчанка», назм дар наср «Шоми баҳорӣ», «Субҳи баҳорӣ дар дехот», «Шоми баҳорӣ» ва «Шоми баҳорӣ» «Субҳи баҳорӣ» дар таърихи насри арман саҳифаҳои наву кушодааст.

Қиссаҳои фалсафиву эстетикӣ эҷодиёти Хачатур Абовянро мақсаднокӣ худро маҳз дар романи «Қароҳатҳои Арманистон» ёфтанд. Ин роман соли 1840 навишта шуда, соли 1858 «Ифодаи муаллиф» нашр гардидааст. Аҳамияти ин роман аз ҷиҳати адабиётӣ низ берун баромада, чун қиссаи ҳақиқати Арманистон орзуву омили халқи арманро баён намуда, ифодагари миллии таърихӣ ин халқ гардидааст.

Воқеаҳои давраи қанги русҳову форсҳоро (1826-1828) чун асоси романи қарор дода, Хачатур Абовян аҳамияти таърихӣ тобешавии Арманистони Шарқиро ба Россия дар тақдирӣ халқи арман дар таърихи бадеият баён месозад.

«Ду сонет ба хотираи Арпеник», «Писари чингилма» забони тоҷикӣ низ тарҷума ва нашр гардидаанд.

Наири Зараян (1901-1969). Яке аз намояндаи адабиёти арман Наири Зарян – Аястан Егнязарян Ғарбӣ, дар деҳаи Ҳаракониси вилояти Вани Туркия деҳқони камбағал ба дунё меояд. Дар овони ҷавонӣ дар хизматгортӣ намуде, дар солҳои қатлиноми арманҳо чуди мегардад ва ба муҳочирон ҳамроҳ шуда ба Русия Зарян соли 1923 ба Дошишгоҳи Давлатии Ереван фаъолияти эҷодии вай аз ҳамин давра оғоз мегардад. 1935), «Шамшери ҷанговар» барин маҷмӯаҳои шеър «Хитойзан», «Куллаи Рушан», «Рақси абадият», «Овози достонҳои худро нашр менамояд, ки дар онҳо ҳаёти мардуми арман дар аксар ҷабҳаҳои зиндагӣ ба қалам Наири Зарян ҳамчун адиби романнавис аз ҳаёти гузашта мардуми худ «Асавян», «Ҷаноб Петрос ва вазираҳои болои кӯҳ», «Довуди Сосунӣ» барин романҳои ҷаво навиштааст. Наири Зарян инчунин муаллифи як сахнавӣ мебошад. Дар драмаҳои вай «Қасос», «Арай зебо» чашма» ва ғайраҳо низ муаммоҳои таърихӣ гузаштаи ҳамзамонони адиб инъикос ёфтаанд.

Сайёди Наво (1712—1795). Намояндаи барҷастаи асрҳои миёнаи арман Арутон Сайёдян соли 1712 дар ош хунарманд дар шаҳри Тифлис, дар ҳамаи шаҳре, ки Ҷангҳои табиат, халқҳо, урфу одат ва забонҳо бо ҳам омехта дунё омадааст. Зери таъсири муҳити гарми сийё, таълимиву фарҳангии ҳамаи шаҳр фаъолияти эҷодии Сайёди Наво гирифт. Муҳаққиқони осору аҳволи ӯ қайд кардаанд, ки забонро медонист ва бо се забон эҷод мекард.

Фаъолияти ошугӣ ё гӯяндагӣ боиси афзудани шеър эътибори Сайёди Наво гардид ва сурудҳои ӯ, ки аз ишқу муҳаббат мехру вафои инсонӣ сиринта шудаанд, ба дуриҳо рафт ва ҳам наздик гардидани халқҳои гуногунабону гуногу гардид.

Овозаи хунари ӯ то ба дарбори шоҳи гурҷӣ Ирақлии II ӯ шоириро ба назди худ даъват намуд. Муносибати хуби шоҳ то замоне идома ёфт, ки шоириро хоҳари Ирақлии II дошт. Ин амал боиси вайрон гардидани муносибати шоири гардид ва замони овозагардиду дилсардии шоири аз ҳаёт шурӯ ӯ либоси роҳибӣ ба тан кашид ва кунҷи қалисои Анилатро

«Ду сонет ба хотираи Арпеник», «Писари чингилма» забони тоҷикӣ низ тарҷума ва нашр гардидаанд.

Наири Зараян (1901-1969). Яке аз намояндаи адабиёти арман Наири Зарян – Аястан Егнязарян Ғарбӣ, дар деҳаи Ҳаракониси вилояти Вани Туркия деҳқони камбағал ба дунё меояд. Дар овони ҷавонӣ дар хизматгортӣ намуде, дар солҳои қатлиноми арманҳо чуди мегардад ва ба муҳочирон ҳамроҳ шуда ба Русия Зарян соли 1923 ба Дошишгоҳи Давлатии Ереван фаъолияти эҷодии вай аз ҳамин давра оғоз мегардад. 1935), «Шамшери ҷанговар» барин маҷмӯаҳои шеър «Хитойзан», «Куллаи Рушан», «Рақси абадият», «Овози достонҳои худро нашр менамояд, ки дар онҳо ҳаёти мардуми арман дар аксар ҷабҳаҳои зиндагӣ ба қалам Наири Зарян ҳамчун адиби романнавис аз ҳаёти гузашта мардуми худ «Асавян», «Ҷаноб Петрос ва вазираҳои болои кӯҳ», «Довуди Сосунӣ» барин романҳои ҷаво навиштааст. Наири Зарян инчунин муаллифи як сахнавӣ мебошад. Дар драмаҳои вай «Қасос», «Арай зебо» чашма» ва ғайраҳо низ муаммоҳои таърихӣ гузаштаи ҳамзамонони адиб инъикос ёфтаанд.

Сайёди Наво (1712—1795). Намояндаи барҷастаи асрҳои миёнаи арман Арутон Сайёдян соли 1712 дар ош хунарманд дар шаҳри Тифлис, дар ҳамаи шаҳре, ки Ҷангҳои табиат, халқҳо, урфу одат ва забонҳо бо ҳам омехта дунё омадааст. Зери таъсири муҳити гарми сийё, таълимиву фарҳангии ҳамаи шаҳр фаъолияти эҷодии Сайёди Наво гирифт. Муҳаққиқони осору аҳволи ӯ қайд кардаанд, ки забонро медонист ва бо се забон эҷод мекард.

Фаъолияти ошугӣ ё гӯяндагӣ боиси афзудани шеър эътибори Сайёди Наво гардид ва сурудҳои ӯ, ки аз ишқу муҳаббат мехру вафои инсонӣ сиринта шудаанд, ба дуриҳо рафт ва ҳам наздик гардидани халқҳои гуногунабону гуногу гардид.

Овозаи хунари ӯ то ба дарбори шоҳи гурҷӣ Ирақлии II ӯ шоириро ба назди худ даъват намуд. Муносибати хуби шоҳ то замоне идома ёфт, ки шоириро хоҳари Ирақлии II дошт. Ин амал боиси вайрон гардидани муносибати шоири гардид ва замони овозагардиду дилсардии шоири аз ҳаёт шурӯ ӯ либоси роҳибӣ ба тан кашид ва кунҷи қалисои Анилатро

хамчун устоди худ шуморидаанд. Анъани дузабони тоҷику ўзбек, ки дар асри XV таърихӣ хайкали бузурги назм — Абдурахмони Ҷомӣ ва Ҷамалӣ гирифта буд, дар асрҳои минбаъда низ идома гўшау канорҳои гуногуни Осӣи Марказӣ адибона кардаанд, ки ба ду забон баробар эҷод кардаанд, минтақа адабиёт ҳам бо забони форсии тоҷикӣ ва ҳамаи асрҳои баъдӣ. Чунончи дар асри XVI ва ибтидои адабиёти тоҷик мо эҷодиёти Абдурахмон Мушфи Восифӣ, Камалиддин Биноӣ, Бадриддин Ҳилолӣ, Сайиди Насафӣ, Мулҳами Бухорӣ, Фитрати Зардушоӣ, Мирзо Абдулқодирӣ Бедил, Абдулқодирхоҷаи Саидӣ, Шохин барин даххо адибонро мушоҳида намоем, туркзабон Заҳириддин Бобур, Муҳаммад Солеҳ, Бобур Оғаҳӣ, Хоксор, Нишогӣ, Муқимӣ, Фурқат, Заҳид, Андалиб, Камина, Абай, Гўхтагул ва дигаронро мебарояд. Адабиёти тоҷик ба воя расонидааст, ки онҳо ҳам барои адабиёти барои адабиёти ўзбек қариб як ҳел хизмат кардаанд. Ҳамроҳангӣ ва ҳамбастагии адабиёти халқҳои Осӣи Марказӣ аз асарҳои аввали асри XIX бошад, бештар шоирони мумтози ин халқҳо давом кардааст, дар замони Шўравӣ ва адибони ҳамаи халқҳои ин сарзамин вусъат ёфтааст. Дар асарҳои Садриддин Айни ва Абулқосим Лоҳутӣ, Ғафур Ойбек, Абдулло Қаҳҳор ва Мирзо Турсунзода, Ғафур Собит Муканов, Чингиз Айтматов ва Аксад Мухтор Карбобоев ва Гулепберган Каипберганов, Анвар Олимов Фазлиддин Муҳаммадиев, Ҷалол Икромӣ ва Қилич Миршакар ва Мирмуҳсин, Фотех Ниёзӣ ва Шухрат Сулаймонов ва Шералӣ Лоик, Абдулло Орифов ва Бозор Мўмин Қаноат ва Эркин Воҳидов ва даххо дигар адибон Марказӣ ҳамроҳангино муштарақӣ давом карда омадааст. Аз ба як гурӯҳ дохил карда омухтани адабиёти халқҳои Осӣи мувофиқи мақсад доништа мешавад. Хангоми омухтани адабиёти як халқ ба робитаю алоқамандии он бо адабиёти тоҷик ва эҷоди адабон адибон халқҳои ҳамсоя ба адибони тоҷик ва эҷоди адабон адибон тоҷик ба адибони дигар дар мисоли ҷудогона эътибор дода мешавад. Зеро адабиёти халқҳои Марказӣ аз сарчашмаҳои гуногуни ҳаёти илҳом гирифта, бек

инсонро идома дода, ҳоло барои тарбия намулдани ҷамъияти мо бо ғояҳои олиии инсондўстӣ хизмат менамояд. Ҳамчунин туркман. Халқи туркман яке аз қадимтарин халқҳои Осӣи Марказӣ ба шумор рафта, дар гузашта қаблаҳои ба ҷорӣ буд, дар асрҳои минбаъда низ идома гўшау канорҳои гуногуни Осӣи Марказӣ адибона кардаанд, ки ба ду забон баробар эҷод кардаанд, минтақа адабиёт ҳам бо забони форсии тоҷикӣ ва ҳамаи асрҳои баъдӣ. Чунончи дар асри XVI ва ибтидои адабиёти тоҷик мо эҷодиёти Абдурахмон Мушфи Восифӣ, Камалиддин Биноӣ, Бадриддин Ҳилолӣ, Сайиди Насафӣ, Мулҳами Бухорӣ, Фитрати Зардушоӣ, Мирзо Абдулқодирӣ Бедил, Абдулқодирхоҷаи Саидӣ, Шохин барин даххо адибонро мушоҳида намоем, туркзабон Заҳириддин Бобур, Муҳаммад Солеҳ, Бобур Оғаҳӣ, Хоксор, Нишогӣ, Муқимӣ, Фурқат, Заҳид, Андалиб, Камина, Абай, Гўхтагул ва дигаронро мебарояд. Адабиёти тоҷик ба воя расонидааст, ки онҳо ҳам барои адабиёти барои адабиёти ўзбек қариб як ҳел хизмат кардаанд. Ҳамроҳангӣ ва ҳамбастагии адабиёти халқҳои Осӣи Марказӣ аз асарҳои аввали асри XIX бошад, бештар шоирони мумтози ин халқҳо давом кардааст, дар замони Шўравӣ ва адибони ҳамаи халқҳои ин сарзамин вусъат ёфтааст. Дар асарҳои Садриддин Айни ва Абулқосим Лоҳутӣ, Ғафур Ойбек, Абдулло Қаҳҳор ва Мирзо Турсунзода, Ғафур Собит Муканов, Чингиз Айтматов ва Аксад Мухтор Карбобоев ва Гулепберган Каипберганов, Анвар Олимов Фазлиддин Муҳаммадиев, Ҷалол Икромӣ ва Қилич Миршакар ва Мирмуҳсин, Фотех Ниёзӣ ва Шухрат Сулаймонов ва Шералӣ Лоик, Абдулло Орифов ва Бозор Мўмин Қаноат ва Эркин Воҳидов ва даххо дигар адибон Марказӣ ҳамроҳангино муштарақӣ давом карда омадааст. Аз ба як гурӯҳ дохил карда омухтани адабиёти халқҳои Осӣи мувофиқи мақсад доништа мешавад. Хангоми омухтани адабиёти як халқ ба робитаю алоқамандии он бо адабиёти тоҷик ва эҷоди адабон адибон халқҳои ҳамсоя ба адибони тоҷик ва эҷоди адабон адибон тоҷик ба адибони дигар дар мисоли ҷудогона эътибор дода мешавад. Зеро адабиёти халқҳои Марказӣ аз сарчашмаҳои гуногуни ҳаёти илҳом гирифта, бек

Озодӣ аз худ бисёр шеърҳои панду ахлоқӣ боқӣ гузаронид. Ӯ дар асри XVIII ва ибтидои асри XX низ ақидаҳои панду адабиёти туркманро ташкил карданд. Зеро адибони доштанд, ки бо роҳи панду насиҳатҳо қабиларо туркманро ба муттаҳидӣ ва ҳукмрониро бо адолат намоянд. Ҳамингуна ақида дар эҷодиёти классики адиби Маҳдумқули Фирӯзӣ низ ба назар мерасад.

Маҳдумқули (1730 - солҳои 80 асри XVIII) адабиёти туркман Маҳдумқули соли 1730 дар авули Ҳаводии Гургон чашм ба дунё мекушояд. Ӯ бо кӯмаки падар ва олими намоёни давр Давлатмамади Озодӣ саводи баровард. Мухаббат ба эҷодиёти шифоҳии халқи худ классикии тоҷику форсро дар дилу шуури Маҳдумқули донишмандан беҳдор кардааст. Ин буд, ки падар бар донишу малакаи Маҳдумқули муаллими хусусиеро бо Солеҳ ба даргоҳи хеш даъват намуд. Аз натиҷаи тадрису ҷавони ташнаи ғим на фақат Нисёи Солеҳ, балки падартрофиён мутаҳаййир буданд. Истеъдоди факуллодаи падари донишманду дунёдидааш эҳсос намуда, ин ҷавон ба маркази тамаддун - Бухорони адабпарвару шоирхез бар таҳсил ҷидоят намуд. Ӯ дар мадрасай машҳури Қўқалдош мударрисони машҳур, уламои ҳамадону донишмандон бардошта, доираи ҷаҳоншиносиро фарох намуд ва адабиёти пурмўҳтавои тоҷику форс ком ширин кард. Китобҳои боно хайратангез, баҳсу талоши толибилмони мадраса, Бухоро ва ошноии ӯ бо Нури Козим ном ҷавон донишманду Маҳдумқулиро нисбат ба адабиёти классикии тоҷику форс намуд. Баъди як соли таҳсил бо сабабҳои номаълум Маҳдумқулиро тарк намуда, бо ҳамроҳии дўсташ Нури Козим баромад. Онҳо Афғонистон, Эрон ва Ҳиндустонро зиёрат баъди 15 моҳ барои идома додани таҳсил ба Самарқанд омаданд. Вале нияту умедҳои ин ду ҷавони ташнаи ғим дар Самарқанд нагирифт.

Маҳдумқули баъди нобарориҳо ба Хева омада, ба машҳури Шерғозӣ дохил шуд. Нобарориҳои Бухорову Самарқанд ва Хоразм назару айдешаҳои Маҳдумқулиро нисбат ба туркманро омўзиш тағйир надод. Ӯ баръақс бо ҷидду ҷаҳди дучанд ба пардохта, устодону шарикдарсонии хешро ба хайрат овард. Маҳдумқулиро устодан Ҳазрати Полвон аз заковату фаросат, биниши айдешаҳои бикри Маҳдумқули огаҳӣ пайдо намуда, дар ҳама ҷо

на мерасонад. Ин буд, ки аввалин шеърҳои Маҳдумқули дар мадрасай Шерғозӣ ва шояд пештар аз он, хангоми таҳсил дар мадрасаи Шерғозӣ он аст, ки ӯ дар ин айём эҷод шуда бошанд. Вале муҳимташ он аст, ки ӯ дар ин айём таҳсил аллакай дар байни хосу ом чун шоир ном бароварда буд. Ин таҳсил аллакай дар мадраса аз бехтарин давраҳои умри шоир ба ҳисоб меравад.

Маҳдумқули дар синни 20-солагӣ ба Менгли ном духтаре ошиқ шуд. Маҳдумқули дар синни 20-солагӣ ба Менгли ном духтаре ошиқ шуд. Маҳдумқули дар синни 20-солагӣ ба Менгли ном духтаре ошиқ шуд. Маҳдумқули дар синни 20-солагӣ ба Менгли ном духтаре ошиқ шуд.

*Дилу ҷони маро карданд зорат
Ду ҷаллоди сияҳ - ҷашмони Менгли,
Намедонанд ҳаргиз раҳму шафқат,
Ду қалбини шабаҳ-ҷашмони Менгли.*

*Набойд гардад ӯ якка шабона,
Набойд сӯи мо созад равона
Ду тезашро чу шаҳ-ҷашмони Менгли.
Аз онҳо марҳамат умед дорам,
Фитад зулмоти мискин мусаллам,
Шавад дилдодаи мискин Менгли.*

*Кунед ҳолаш табаҳ - ҷашмони Менгли,
Фироқи сўхта дар нори хичрон,
Ситонҷӯ намоёд аз дилу ҷон
На аздонро, мусулмонон, ба Тўрон,
Шуморо бо фараҳ-ҷашмони Менгли.*

Ишқи поку бегашӣ ӯро ба Менгли дар шеърҳои дигари шоир мушоҳида кардан мумкин аст. Вале ба ҳукми тақдир ин ишқи биниши Маҳдумқули, ки дар фироқи он сўхта, қалбашро ба дард оварда буд, бор наовард:

*Ишқ як дарёи бетаҳ, ҳаҷр сўзон оташе,
Дар миёни обу оташ раҳумо ғайтаст дил...
Зиндагии баъдинаи Маҳдумқули дар гирдоби хаводиси нохуши рўзгор сипарӣ гардидааст, ки таъсири он аз осори ӯ мушоҳида мешавад. Фарзандони ӯ Сорӣ ва Иброҳим, ки боиси дилгармии ӯ ба ҳаёт буданд, дар айни нашъунамо вафот мекунанд. Аз ҷунин сураг гирифтани воқеаҳои ҳаёт шоир аз зиндагӣ дилсард метардад,*

ки ин ҳолату рӯҳияи шоир дар як кагор шеърҳо Фироқӣ таҳаллус гирифтани шоир шояд ба мисли бошад.

Ҳаёт ва эҷодиёти Маҳдумқули ба ин ҳама назар то солҳои наздик барои хонанда ва аҳли ҷаҳон ва аввалин пажӯҳиши эҷодиёти шоир тавассути сайёҳи Полша Александр Хадзко сураг гирифта шавӣ шоирро дар асл ва тарҷумаи англисиаш ба расонд. Хадзко баробари тарҷумаи шеърҳо, ба диққат дода, дар бораи замону зиндагии ӯ маълум додааст. Ин хидмати муҳаққик дар роҳи таҳқиқи Маҳдумқули барои пажӯҳишгарони минбаъда нахустин хизмат кардааст. Баъд аз ин ҳаёту ошдиқикати муҳаққикон ва ҳавасмандони зиёдеро пайдо намуд. Дар роҳи таҳқиқ, муайянсозӣ ва муаррифии хонандаву аҳли илм шарҳиноси маҷор Герман Вамб И.Беляев, муаррири рӯзномаи «Туркистон» И.П.Османов ва тарҷумони тоҷик Абдурахмони Ниёзӣ ҳисса гузошт. Герман Вамбери андешаҳои худро оид ба ашъори чунин ҷамъабаст намудааст: «... шеърҳои хайрагангези барои халқи туркман баъди сураҳои Курьон аз китобҳои мебошад».

Эҷодиёти Маҳдумқулиро ба адабиёти тоҷик нозук ва муҳимми иртиботи маънаӣ пайдо кардааст. Австро-Европа ба эҷодиёти шоир тавассути тарҷумаҳои шиносӣ бошанд, тоҷикон ва дигар халқҳои шарҳиносои шиносӣ ӯро бевосита дар асл мутолиа намуда, баҳра бардоштаанд. Устод Айнӣ хангоми ба романи «Ғуломон» мавод ҷамъаи ашъори Маҳдумқули шиносӣ пайдо намуда, аз шӯҳрати шоир дар байни халқҳои Осӣи Марказӣ дарак медиҳад.

Ашъори ӯ зиёда аз 250 сол аст, ки дар байни халқҳои таронаҳои рӯҳафзо аз авул ба авул парвоз намуда, шарҳиносаи мардуми ин сарзамин гардидааст. Эҷодиёти Маҳдумқули асосан ғазал, достон, мусаддас ва муҳаммас ташкил Маҳдумқули чун шахси пешқадами замони худ дар шӯру шар ва nobасомониҳои замони худро ба риштаи кашида, бо сӯзу гудоз аз аҳволи бадӣ мардум, зулми феодализм боёни маҳаллӣ шиква кардааст. Шоир дар «Гурезон» ном шеърҳои ин масъала ишора намуда, бо як хисси дилсӯзӣ навиштааст:

Фироқирон хор гашиа бо руҳи зард,
Ин ранги сурх соҳиб гашиа номард.
Ин мазлумон ситамгар бас ситам кард,
Ин хуни қамчинаш покон гурезон...

Ин хуни қамчинаш покон гурезон,
Хиндустону Афғонистон,
Эрони сафархояш ба Эрони хулосае омад, ки
Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки
Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки
Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

Эрони Наздику Миёна ба чунин хулосае омад, ки

дучанд эҷод намуданд. Дар достонҳои Б.Карбобоев “Ойлар” ва ғайра қорнамоиҳои мардуми туркман ифодаи худро ёфтаанд. Дар солҳои аввали баъди туркман барои ифодаи намулдани орзуву умеди мардумода гардида, он ҷи аз ҷиҳати миқдор ва ҷи аз ҷиҳати рафт. Ин адабиёт бо номи Б.Карбобоев, Х.Дарбонсаҳатов, К.Қулиев, О.Отачонов, О.Тажидинов, Т.Жумъагелдиев, Р.Эсанов, К.Азизов боз ҳам бештар қард. Доираи алоқаҳои адибони туркман ба забонҳои гуногуни туркман ва наҷр шуданд, ки дар натиҷа хонандагони ҳамаи қомеъбихои онҳо шиносо шуданд. Тарҷума ва наҷр иҷод карда Б.Карбобоев, К.Қулиев, Б.Сейтаков, О.Отачонов ва ғайра туркман ба забони тоҷикӣ низ далали ин гуфтаҳо шуда мегарданд.

Бердӣ Карбобоев (1894-1975). Бердӣ Карбобоев аввалини адибони нави туркман мансуб буда, бо навиши ба майдони адабиёт қадам гузоштааст. Минбаъд ҳамаи достонсаро бо достонҳои “Дунёи духтарон”, “Қурбондурдӣ”, “Ойлар”, “Туркманистон” дар адабиёти туркман пайдо кардааст. Дар соҳаи насрнавӣ бо романҳои “Қадиқ”, “Небитдоғ”, “Зодаи даврон” ҳазинаи адабиёти туркманро гардондидааст. Ҳамчун драматург асарҳои сахнавии “Мисари Ваган”, “Қарбондурдӣ” ва “Ободон”-ро тақдир кардааст. Романҳои “Қадами қатъӣ” ва “Зодаи даврон” дар Б.Карбобоев мақоми сазоворе доранд. Дар романи “Қадиқ” муаллиф дар асоси далелу бурҳонҳои таърихӣ муборизаҳои мардуми туркманро барои ба даст даровардани бахту озода кардааст. Қаҳрамонони асар Ортик, Ойна, Ашпир, намоёндагони типикӣи меҳнатқашони туркман, Холназар, вакили синфи хуқмрони ҷамъиятӣ гузашта амал карда саҳифаҳои дурахшони ҳаёти мардуми туркманро барои даровардани бахту озодӣ ба мо ҳикоят мекунанд. Дар романи “Даврон” бошад, воқеаҳои таърихӣ вобаста бо ҳаёту ғайриҷамъияти мардони баруманди туркман, фидоии истиклоли Ваган Атобобоев тасвир ёфтааст. Муаллиф дар ин асар аз қонуниятҳои романи тарҷумаиҳолӣ моҳирона истифода бурдааст. Дар қатор асарҳои адибони туркман хар ду романи номбаршудаи Б.Карбобоев низ ба забони тоҷикӣ тарҷума ва наҷр шудаанд.

Нормурод Сарихонов (1906-1944). Нормурод Сарихонов адабиёти туркман ҳамчун адиби ҳикоянавис шинохта шуда, аксар ҳикояҳои ӯ ҳаёти наву кӯҳна ба тарзи муқоисавӣ нишо

Ин маънӣ дар ҳикояҳои “Қулбаи охирин”, “Хонаи сафед”, “Ширин”, “Қитоб” ва ғайраҳо барҷастагар ифода кардааст. Дар повести “Шукур бахшӣ” муаллиф қувваи сурудро дар ифодаи раҳи додани санъаткор тасвир кардааст. Дар як силсила асарҳои фронт фиристодаи Н.Сарихонов часорагу мардонагии мардуми туркман тасвир ёфтааст. Дар адабиёти туркман маънаҳои хидир Дарёев, Бекӣ Сейтаков, Қилич Қулиев, Карим Қисматов, Товшан Эсанова, Отачон Таган ва дигар адибонро ёфтааст. Романҳои Б.Сейтаков “Додарон”, Х.Дарёев “Қисмат”, “Сафири амир”, “Махдумқули” ва ғайра аз қомеъбихои адабиёти туркман ҳисоб мекунанд.

Дар туркман ҳисоб мекунанд. Шӯравӣ Ҷумҳурии Туркманистон ба майдони адабиёт қадам гузоштааст. Минбаъд ҳамаи достонсаро бо достонҳои “Дунёи духтарон”, “Қурбондурдӣ”, “Ойлар”, “Туркманистон” дар адабиёти туркман пайдо кардааст. Дар соҳаи насрнавӣ бо романҳои “Қадиқ”, “Небитдоғ”, “Зодаи даврон” ҳазинаи адабиёти туркманро гардондидааст. Ҳамчун драматург асарҳои сахнавии “Мисари Ваган”, “Қарбондурдӣ” ва “Ободон”-ро тақдир кардааст. Романҳои “Қадами қатъӣ” ва “Зодаи даврон” дар Б.Карбобоев мақоми сазоворе доранд. Дар романи “Қадиқ” муаллиф дар асоси далелу бурҳонҳои таърихӣ муборизаҳои мардуми туркманро барои ба даст даровардани бахту озода кардааст. Қаҳрамонони асар Ортик, Ойна, Ашпир, намоёндагони типикӣи меҳнатқашони туркман, Холназар, вакили синфи хуқмрони ҷамъиятӣ гузашта амал карда саҳифаҳои дурахшони ҳаёти мардуми туркманро барои даровардани бахту озодӣ ба мо ҳикоят мекунанд. Дар романи “Даврон” бошад, воқеаҳои таърихӣ вобаста бо ҳаёту ғайриҷамъияти мардони баруманди туркман, фидоии истиклоли Ваган Атобобоев тасвир ёфтааст. Муаллиф дар ин асар аз қонуниятҳои романи тарҷумаиҳолӣ моҳирона истифода бурдааст. Дар қатор асарҳои адибони туркман хар ду романи номбаршудаи Б.Карбобоев низ ба забони тоҷикӣ тарҷума ва наҷр шудаанд.

Савол ва супоришот:

1. Мавзӯ, мундариҷаи ғоявӣ ва жанрҳои асосии адабиёти туркман.
2. Муштаракӣ дар эпосҳои халқии туркнажоди Осиёи Миёна.
3. Мавзӯи Ваган ва ватандӯстӣ дар эҷодиёти Махдумқули.
4. Бердӣ Карбобоев ва эҷодиёти ӯ.
5. Робитаҳои адабии тоҷикӣ туркман.

иникҳои мубҳами ҳаёт ба андеша намудан водор кард. Падар аслу
инин ӯро пай бурда, мехост ӯ вориси ҳақиқии мансабу давлати
ид. Абай тавассути ҳамин зиракӣ ва қобилияти фикраш бармаҳал
иниёти маданияти рус ва ба воситаи он ба осори адибони Аярупо
ини пайдо намуд.

Дар давраи ислохоти маъмурий (1863-1869) вазъияти сиёсии
инстон хеле тезуғунд гардида буд. Хусусан дар давраи
иқоботи ҳокимони маҳал муборизаҳои қабилавӣ авч метрифт.
ин чунин бенизоми ва бедодихоро ба чашми худ меидид, аз ҷамин
аб дар шеърҳои ғаму андӯх ва қисмати тағки мардумро ифода
идишт.

Эй қазок, эй халқи мўҷночи асиру камбаал,

Ту даҳон пушидай бо мўи лаб- мўи дағал

Сарвати биеёр дорию гадои, гуинай...

Пас ҳақиқат дар кучо? Бояд бифаҳми бармаҳал.
(*марҷуман А. Шарифӣ*)

Абай дар қорҳои маъмуриву идоравӣ низ ширкат дошта, солҳои
175-1878 се қарат ба мансаби ҳокими волост интиқоб ва баъд то
инсиби сардори бийҳо (қозиб) расид. Довр ба фаролияти
идирини Абай навишанда М.Авезов чунин гуфтааст: «Абай, ки ин
зери гаранро бар дўши худ дошт, дар чанд рӯз докҳои қонунро
дггн мураттаб сохт. Қонун баробари урфу одағҳои Ҳамин
марумӣ масъалаҳои замони ҷадибро низ дар бар мегирифт». Ҳамин
арик Абай қариб 10 сол дар қорҳои давлатно маъмурий ширкат дошт
ва баъди аз мансабдорӣ даст кашидан ба омӯзиш ва эҷоди асарҳои
марму бузург ҷиддан машғул гардид.

Сарчашмаҳои асосии инкишофи эҷодияти Абай аз фольклор ва
мероси ҳаггӣ қазок, адабияти классикии халқҳои Шарқ ва адабияту
иқданияти рус маншаъ гирифтааст. Ӯ ин омилро эҷодкорона
ишириди истифода қарор дод ва аз ҷамин сабаб дар эҷодияти ӯ
иҷанаҳои миллӣ ва байналмилалӣ омехта зуҳур кардаанд. Абай ба
иҷодияти манзуми худ асоси реализми танқидиро дар адабияти қазок
гуноштааст. Муҳимтарин хусусияти ин метод, ки танқиди нуқсонҳои
иҷтимоии ҳаёти ҷомеа ва ҷустуҷӯии роҳҳои нави зиндагонии
одилона ба шумор меравад, дар шеърҳои достонҳои Абай ифода
ифтааст.

Ҳангоми эҷоди аввалин шеърҳои худ Абай аз классикони
мишҳури Шарқ Шамси Табрэзӣ, Саъдиву Ҳофиз, Фузулӣ, Навоӣ, худ
Маҳдумқули бештар истифода мебард ва онҳоро устоди худ
медонист. Равияи дидактикии насри насихати ва ахлоқӣ дар назми

ифтихор таъкид намудааст, ки «Агар суҳан аз нақши муш
маданияти ҷаҳонӣ гузоштаи халқи қазок равад, тағри
медонанд, ки фарзандони бузурги халқи қазок муалли
машҳури «Таърихи Рашидӣ» Ҳайдар Дуғлаг (аср
солноманависи қабिलाҳои қазок Ҷалоирӣ (асри XVI), ба
ҷаҳонӣ ҷӣ хисса гузоштаанд. Дар ҷамин асрҳо нобиғаҳои ҷу
Ясаавӣ ва Юсуфи Баласуғунӣ низ зиндагиву эҷод кардаанд.
Ҷоҳан Валixoнов ва Абайро ҳамроҳ намудан мумкин аст,
ба хиссаи онҳо дар рафти маънавияти инсоният шубҳае нест.

Абай Қунанбоев сардафтари адабияти нави ҳаггӣ қазок
дар ташаккули забони адабии қазокӣ, адабияти ҳаггӣ, қорқар
намудани қолабҳои нави адаби, ба ҳам наздиксозӣ ва
истиқодбарии адабиятҳо ва маърифатнокии халқи қазок
арзанда гузоштааст. Абай соли 1845 дар кўҳдомани Чингиз
қунунии вилояти Семипалатинск дар оилаи заминдор
омадааст. Ӯ маълумоти ибтидоиро дар мактаби маҳаллӣ гири
сини 10-солағ тахсилро дар мактаби Семипалатинск дав
ҳамағӣ се сол дар мадраса ва се моҳ дар мактаби руси
кардааст.

Таҳсилӣ мадраса ва мактаби русӣ то андозае рағбати ин
ташнаи донишро бедор намуд ва ӯ дар лаҳзаҳои фориг аз та
мутолиаи мустақилона машғул гардида, дониши худро сай
Маърифати адаби ва динии тоҷикон аз қадим миёни
турқзабон, аз ҷумла, қазокҳо нуфуз дошт ва зийёни
бахрабардорни хеш аз он бо ифтихор ёд кардаанд. Ҳамчунин
арабӣ чун забони дин ва забони тоҷикӣ чун забони шеър
қазокҳо роиҷ буда, аз таълифоти ба ин забонҳо анҷомёфта
қомил доштанд.

Абай ханӯз аз овони ҷавонӣ осори классикони адабияти
форс, араб ва турқро омўхта, зери таъсири онҳо қарор до
Муҳаққиқони осори Абай аз таъсири турқуввати Рўдакӣ, Фир
Саъдӣ, Ҳофиз, Абдураҳмони Ҷомӣ ва Навоиву Фузулӣ ёд
ашъори давраи аввали Абайро тақлид ба ин классикон доништа.

Бобою падари Абай аз феодалҳои маҳаллӣ буда,
қабिलाҳои қазок шўҳрат доштанд. Падари ӯ соли 1822 ҳокими
Қарқаралӣ интиқоб шуда буд. Абайи 13-соларо барои омўзо
хунари идораи мардум ва санъати ҳукумагдорӣ ба қор ҷалб
Баъди ин ӯ дигар мустақиман ба мадраса рафта нагавонист ва
ба омўзиши мустақилонаи адабиёт гузашт. Ҷавони Абай дар
гуна шаронти иҷтимою сиёсии ҷомеа сипарӣ гардид

Абай пеш аз хама ба омӯзиши ӯ аз адабиёти тоҷику аст. Дар ин бора китоби шеър хикояҳои ӯ шаҳодат меин Абай сужети як қатор дostonҳои Шаркиро эҷод намуда, дар заминаи онҳо асарҳои эпикӣ офаридааст. «Искандар», «Масъуд» ва қиссаи «Азим» дар ин ҳу медаханд. Оғози достони «Масъуд» оғози анъанави классикони тоҷикро ба хотир меорад:

*-Ё аллоҳ, лосдорат, дӯстат Маҳмуд
-Бикио забонамро баҳри ифодаи масъуд.
Дар замони халифа Хорун Рашид
Чавоне буд дар Бағдод бо номи Масъуд.*

(тарҷумаи таҳми)
Инкишофи ғояҳои демократӣ, халқпарварӣ ва инсон дар осори Абай аз бисёр ҷиҳат нағичаи таъсири адабиёти рус низ мебошад. Абай чун донандаи забони русӣ Б Пушкин, Крилов, Лермонтов, Бунин ва дигарон шиме намунаи осори онҳоро ба забони қазоқӣ тарҷума кардааст. М.Авезов дар романи худ «Абай» нишон медиҳад, «Мақбӯҳои Тағяна ба Онегин» ба калами Абай тааллуқ Дар охири асри XIX ва ибтидои асри XX ашъори Пу тарҷумаи Абай ба суруҳҳои дилписанди ҷавонони қаз ёфтааст. Абай доираи адабиёти қазоқро васеъ намуда, алоқ адабиёти рус ва Ғарб ба вучуд овард. Инро дар мисол шонрони немис Ҳёте ва Ҳейне дидан мумкин аст. Абай шиме назми қазоқро бой гардонида дар адабиёти қазоқ шашмиратиго ба вучуд овард.

Дар роҳи инкишоф ва вусъати ҷаҳонбинии Абай Чернишевский, Белинский ва Добролюбов барин мутафакки ба назар мерасад. Абай бо яке аз дӯстон ва пайравони Черни Михаелс, ки дар Қазоқистон ҳаёти бадарғагӣ мегузаронид, на дӯстӣ дошт. Тарғибгари адабиёту маданияти халқҳои гуног Абай Қунанбоев дар санаси 23-июни соли 1904 вафот кардааст.

Осори ӯ бо ин бисёри мавзӯ ва ғановат хангоми зин чоп нагардидаанд ва танҳо соли 1909 нахустин маҷмӯаи ашъор чоп гардида ба нашрҳои минбаъдаи мероси ӯ замина гузоштааст. Ҳарчанд ки осори Абай ба хонандаи тоҷик бармаҳал шиме вале аз солҳои 1950-ум дар бораи ӯ ва тарҷумаи шиме маълумоти сарех пайдо гардидаанд. Ба эътибори ашъор муҳакқиқони ахволу осори Абай аввалин тарҷумаҳо соли 19 муносибати 50-солагии вафоти шоир пайдо шуданд. Ҳамс

ин адабии «Шарқи сурх» 6 шеъри Абайро дар тарҷумаи ин Любо Ходӣ, Ғ.Мирзо, А.Шарифӣ ба таъб расонид. Минбаъд ин ӯ аз ҷониби шонрони тоҷик М.Шералӣ ва С. Халимшо низ ин шуд ва соли 1991 асари ахлоқии Абай «Ақлия» аз ҷониби ин рӯҷноманигори тоҷик Ф.Азизов тарҷума ва нашр гардид.

Чокан Валихонов (1837-1865). Чокан Валихонов дар оилаи яке ин мандони қазоқ таваллуд ёфта буд, дар ибтидо дар мактабҳои ин тахсил гирифта, дар даҳсолагӣ ба корпуси кадетии Омск ин, мактаби харбӣ) дохил шуда, дар ин ҷо бо маданияти инми рус аз наздик ошно мешавад. ӯ соли 1853 ин иншоҳо хатм намуда, ёрдамчи генерал-губернатори Сибири ин пин мешавад. Чокан Валихонов бо Достоевский мукотиба ин, асарҳои Чернишевский, Сапиков-Шедрин, «Колокол»-и ин на дигар нашрияҳоро мунтазам мутолиа мекард. Дар ҳаёти инхонов олим ва сайёҳи рус Петр Петрович Тянь-Шанский ин калоне боздааст. Баъди иштироқаш дар экспедицияи инрия ва Кулча (кишвари Чин) бо тавсияномаи Семёнов Тянь-Шанский Чокани бистсола ба аъзогии ҳақиқии ҷамъияти географҳои ин кабул мешавад. Минбаъд вай ба Қошғар ва дигар ноҳияҳои инкистони Шарқӣ ва Ҷанубӣ саёҳат карда, як қатор мақолаҳои ин, тадқиқотҳои фолклорӣ-этнографӣ (мардумшиносӣ)-и худро иншо менамояд, ки ин асарҳо кимати баланди илмӣ доранд.

Ибрай Олгинсарин (1841-1869). Ибрай Олгинсарин бештар иншо маорифпарвар-омӯзгор баромад кардааст. Вай баробари иншо намудани мактабҳои омехтаи русию маҳаллӣ, худ барои иншо китобҳои дарсӣ ва маҷмӯаҳои таълими навишта нашр инидааст. ӯ барои ин китобҳо асарҳои Крилов, Ушинский ва иншо адабони маорифпарвари русро тарҷума карда, худаш низ хикоя иншо навиштааст. Ҷунончи дар «Маҷмӯаи кирғизӣ» ном иншоаш, ки барои мактабҳои навбунёд тарғиб дода шуда буд, як иншо шеър хикояҳои худ Ибрай Олгинсарин дохил шудааст. Ин иншо бештар хуусиятҳои дидактикӣ (тарбиявӣ-ахлоқӣ) дошта, иншо багонро ба аз бар намудани хислатҳои неки инсонӣ вазирадор иншо, ба дӯст доштани табиати зебои диёр давбат менамояд. Ҷунончи, хикояҳои «Қипчоқ Саидкул», «Писари бой ва писари иншобағал», шеърҳои «Дар», «Тобистон» ва монанди инҳо сазовори иншоқатанд.

Солҳои Ҷанги Бузурги Вағани барои адабиёти қазоқ солҳои иншоқони ҷиддӣ буд. Дар ин давра Тохир Жароқов, Қосим Амонжулов Холичон Бекхожин, Сирбой Малонов, Ҷумағали Саид ва

аст. Дар ҳақиқат ҳам эпоси «Манас» бо қувваи бадеии ноғора бо инъикоси таърихи бисёрсолаи халқ, бо мундариҷаи ғояи фалсафӣ, бо фарогирии ҳаргарафои ҳаёти халқ: майдонҳои ҳунар, санъати ҷанг, анъана, урфу одат, маданияти халқ ва наодиртарин ёдгориҳои санъати шеърӣ меистад.

«Манас»-ро асарӣ бадеии дар заминаи воқеаҳои эҷодшуда гуфтаанд, ки дуруст аст. Ин ёдгории нодрӣ таълиқи тӯли асрҳо пайваста саҳахтар гаштаву инкишоф ёфта, аз нодаркор ҳалос гардида, тақмили танзим дида то ба имрӯз расид. Аз ҳамин сабаб, дар ин эпос дар қатори воқеоти таърихӣ асосӣ низ ҷой дорад, ки бо ҳам иртиботи қавӣ дорад. Ҳамаи эпоси «Манас» тавассути ҳофизаи таърихӣ халқ аз насл ба насл гузашта, тақмил ёфтаву суфта гардида, то давраи мо омад. Сабаби умри абад пайдо намудани «Манас» ғояи он саросари ин асарро фаро гирифтааст. Ин ғояи ҷовид ва абадӣ пайдоиши оламу одам ноғусастани, қуввагу имлодӣ ҷўяндагиву ёбандагӣ, ҷадал ба сўи мақсад ва физияндаи тавоноист. Тамомӣ бунёди бадеии эпос, рўҳбаландии он аз анҷом як ғояро талқин мекунад: ин ғояи озода, ғояи истиқлол боиси беэволабӣ ва дар қатори ёдгориҳои бебаҳои маданияти дохил шудани он гардидааст.

Ҳамин эпоси пурқимат ва пурмўҳтаво, ки аз ҷиҳати ҳаҷми қисм зиёда аз 1 миллион мисраб) ва воқеоту иштирокдоронаш эпоси халқҳои дигар назире надорад, то садсолаи охир варианти надошт. Бори аввал намунаҳои онро маорифларвари қазоқ Валихонов аз забони гўяндагон - манасчиҳо сабт намуд ва академик В.Радлов ин кори хайрро сифати тоза бахшид. Гўяндагон халқӣ манасчиёни машҳур Сағимбай Уразбеков ва Саёқбай Қарамонӣ барқарорӣ нусхаҳои ҳаггӣи эпоси хизмати арзанда намуд. Маҳз тавассути хотира ва маҳорати гўяндагӣи онҳо ин эпоси бузургҷам мурагтаб гардида, китоб шуд ва ба забонҳои гунагуна тарҷима гардида, шўҳрати ҷаҳонӣ пайдо намуд. Манасчиҳои байни қирғизҳо анъанаи дерина дошта, барои аз насл ба насл гузаштани он манасчиёни зиёде хизмаг кардаанд, вале номи асар онҳо фаромўш гардида, номи баъзеашон ба тарзи афсонавӣ мондааст. Манасчиҳои санъати хоса буда, хонанда ё сарояндаи сардаст ҷизе намегирад, дастго бояд барои ишора ва ифодаи ҳамаи қаҳрамони эпос озода бошанд. Ҳамчунин хангоми иҷрои манасчиҳои ҳамаи узвҳои инсон чашм, сар, лаб, даҳон, гўш ва киёфа ба қисми ҳаракат мебароянд, маъний ва мақсадеро ифода менамоянд. Аз

ин назар маҳорати гўяндагӣи Саёқбай Қараласв кадр ва эътирофи ҷаҳонӣ аст. Нусха аз забони ин гўянда сабтгардида зиёда аз ним миллион мисрабро фаро гирифтааст.

Мушкилоти дигар дар таъини замони таълифи «Манас» ба таърихи омадааст. Соли 1995 ҷашни 1000-солагии «Манас» тачлил шуд. Вале ин маънон онро надорад, ки эпоси бузургҷам дар муқаддимаи «Манас» монанди ҳар як эпоси 1000-солагии он санаи таърихӣ эҷод шудааст ва таълиқи 1000-солагии он санаи таърихӣ буда, муайянкунандаи умри ҳақиқӣи эпос нест. Миёнаҳои 30-юм барои тарҷумаи бобе аз эпоси «Манас» ба забони русӣ конкурсӣ пўшида эълон шуд ва дар он зиёда аз 20 нафар тарҷумонҳо иштирок намуданд ва инҳо 3 нафар Лев Пенковский, Мирк Тарловский ва Семён Липкин ғолиб ҳисобида шуданд. Аммо тарҷумаи русӣ ба сабабҳои субъективӣ хеле тўл кашид ва инҳо соли 1946 тарҷумаи русӣи он нашр гардида, барои тарҷумаи русӣ ба забонҳои гуногун роҳ кушод.

Тоҷикон бо тақозои наздикӣ ва гоҳо ҳамтақдирӣ аз вучудият ва мундариҷаи ин эпос бармаҳал огоҳӣ ёфтаанд. Хоса ба он хотир, ки ин асар аз қаробат ва ҳешугабории деринаи тоҷикону қирғизон дарак медеҳад. Қаҳрамони асосӣ ҷавопаҳлавон Манас тавассути муҳаббат индо карданаш бо духтари Бухорхудо-Хоникей миёни тоҷикону қирғизҳо риштаи дўстӣ ва сулҳу ошӣ васл намуд. Ҳамчунин миёни «Манас» ва «Гурўгли»-и тоҷикон ва миёни «Манас»-у шохкитоби мо «Шохнома» монандиҳои зиёде ба назар мерасад. Ин ҳама аз таърихи деринаи тарафайн дарак медеҳад. Аммо кўшиши ба забони тоҷикӣ тарҷума намудани «Манас» солҳои сином оғоз ёфтааст. Ҳарчанд дар тарҷумаи пораҳои ҷудоғонаи он адибон ва тарҷумонҳои зиёде тоҷик даст задаанд, охиран, тарҷумаи устодона ва пурра аз ҷониби тарҷумони шинохта Аслам Адхам инҷом дода шуд ва соли 1982 аз ҷониби нашриёти «Ирфон» нашр гардид. Бояд таъкид намуд, ки Аслам Адхам дар нагичаи омузиши ҷабон, урфу одат, киёсан аз назар гузаронидани нусхаҳои гўяндагон тарҷумаи сарех ва нигоҳдорандаи рўҳи асосии эпосро анҷом дод.

Тарҷумаи тоҷикӣ аз зоида шудани Манас то аз марг наҷот додани Манас аз тарафи Хоникейро фаро мегирад. Ба ғайр аз аз эпоси «Манас» дар байни халқи қирғиз инчунин дostonҳои баҳодурӣ ва ишқӣ-романтикӣи «Курманбек эр» «Жонил мирзо» ва ғайр шўҳрат дорад. Дар шароити мавҷуд набудани адабиёти ҳаггӣи ва тараккиёти эҷодӣи даҳонакии халқ дар асри XIX дар адабиёти қирғиз адабиёти назми оқинӣ вусъат пайдо кард, ки намояндаи барҷастаи он

Туғалоқ мулло, Абулкосим Жутакаев, Исхок Шойбеков буданд. Онҳо тахти таъсири эҷодиёти дахонакии халқи худ адабиёти халқи тоҷикро ўзбек дар мавзӯҳои ишқ ва ҳаёти офариданд. Аз ҷумла сурудҳои арзомезии “Шикоятӣ зани ва булбул”, “Дар бораи он ки чӣ тавр бедона рӯбохро фарш шӯроҳӣ” “Кечмонтой жонбоқти” ва ғайраҳо бо тозагии бадеияти баланд хусусиятҳои ба худ хоси назми Туғалоқ муайян карданд.

Тўхтагул Сотилганов (1864-1938). Тўхтагул Сотилганов барвақт ба шеърро таронасарой сар кардааст. Вай хануз дар нахустини худ “Ҳаёт”, “Чӣ аз хама бехтар аст” ва ғайраҳо ҳаётиро тасвир карда тавонистааст. Минбаъд дар шеърҳои ӯ умеди халқи меҳнатқаш пайваста бо нафрат нисбат ба турмушҳои ҷамъият инъикоси худро ёфтаанд. Дар шеърҳои “Панҷ хуки ёбой” ва ғайра ба афроди муайяни зиндагии шoir ишора менамояд. Ин боиси боз ҳам баланд оташи ғазали онҳо нисбат ба шoir мегардад. Дар натиҷа бахонаи иштирок намудан ба шӯриши Андиҷон айбдор кунандаи Сибир бадарға мекунанд. Дар шеърҳои “Ҳайр, модар” ва ғайра ин давраи шoir ифода ёфтаанд. Баъди аз бадарға баргаштан ба халқ наздиктар мегардад ва эҷодиёти ӯ рангу мазмуни дигар мекунанд. Вай бештар орзуву умед ва ҳаёти хушбахтонаи меҳнатиро тараннум менамояд. Минбаъд анъанаҳои Туғалоқ Сотилгановро шoirони халқи Абулкосим Жутакаев, Оли Хусенбаев ва дигарон давом доданд.

Ташаккул ва инкишофи адабиёти хаттии қирғиз ба бистуми асри XX рост меояд. Соли 1924 баъди тақсироти худ миллий дар Осиеи Марказӣ қирғизҳо соҳиби давлати худ шуду Вилояти автономии Қирғизистон таъсис шуд, ки соли 1925 Ҷумҳурияи автономӣ ва соли 1936 ба Ҷумҳурияи Иттифоқӣ таъсис ёфт. Нахустин намунаи адабиёти хаттии қирғиз дар ин давр “Қўҳҳои озод” нашр шудааст. Минбаъд инкишофи адабиёти қирғиз бо пешрафти иқтисодиёт, сиёсат ва маънавияти мардум вобаста ки дар ин ҷабҳаҳо ҳар рӯз пешравӣ мушоҳида мешуд. Республикаи навбунёд баъди рӯзномаи “Қўҳҳои озод” пайи рӯзномаҳои “Ҷавонон ва бачагон”, маҷаллаи “Хучум” ва ғайра нашр шудан гирифтанд. Дар идораҳои ин нашрияҳо қувваҳои нави эҷодӣ муттаҳид гардиданд, ки минбаъд пешрафти адаби

ётиро таъмин намуданд. Дар охири солҳои 20-ум ба сафи муҳиммаънавият М.Тукабоев адибон Ж.Боконбаев, М.Элебоев, М.Тукабоев адибон Ж.Боконбаев, Ю.Турсунбеков ва дигарон ҳамроҳ шуданд, ки онҳо дар шеърҳои лирикӣ ва тарғиботӣ повести К.Боялинов “Ҳожар”, пиесаҳои “Тукабоев “Какей”, К.Жонтошев “Олим ва мария” ва ғайра офарида шуд, ки он аз далерона қадам гузоштани адибони қирғиз дар соҳаи шеър ва драматургия дарак медоданд. Дар солҳои 30-ум баробари инқисодиёт ва ҳоҷагии Ҷумҳурияи маданияти қирғиз низ рӯй ба лирикӣ ниҳод. Дар ин давра адибони қирғиз аз адабиёти рус ва дигар адибон бародар бештар омӯхтаанд, асарҳои онҳоро тарҷума карданд, худашон низ дигаргунҳои азими ҳаёти рӯзафзунро ба қалам оварданд. Ба сафи адибони таҷрибанок Т.Сидикбоев, А.Усмонов, М.Умталиев, А.Тухтамишев барин ҷавонони соҳибистеъдод дохил шуданд. Дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ қисме аз адибони қирғиз, аз ҷумла М.Турсунбеков, М.Элебоев, С.Булақбоев ва дигарон ба дастҳои гирифта ба фронт рафтанд, бархе аз адибон дар оқибгоҳи ҷустуҷуд асарҳои ба ғалаба даъваткунанда офариданд. Дар ҳамин давра ба адабиёт ҷавонони умедбахш С.Эралиев, Н.Бойтемиров, С.Шимеев, К.Акаев, М.Алибоев дохил шуданд. Ҳануз аз аввали солҳои 40-уми ин адибиётӣ қирғиз ба давраи нави тараққиёти худ қадам гузошт. Озодию ободии Ватан, дӯстии халқҳо, сулҳу амонӣ мавзӯи ва мундариҷаи асосии адабиёти ин давраро ташкил мекарданд. Дар интиҳои ин давр Райхон Шукурбеков, Суюнбой Эралиев, Савронбой Жусиев, Мусо Жонғозиев ва дигарон дар соҳаи назм, Туғелбой (Сидикбоев), Насирдин Бойтемиров ва дигарон дар соҳаи наثر муваффақиятҳо ба даст дароварданд. Минбаъд инкишофи адабиёти қирғиз бо номи Чингиз Айтмагов, Мар Бойчиев, Тулаған Қосимбеков, Қосим Қажомов, Шукрбек Бейшеналиев ва дигарон алоқаманд аст. Ҳамин тарик, адабиёти хаттии қирғиз дар муддати ниҳоят кӯтоҳ ба инқисодиёт баланди тараққиёт расид ва ба мисли Чингиз Айтмагов навиҷандаи барҷастаи адабиёти ҷаҳониро ба воя расонид. Бисёр асарҳои адибони қирғиз ба забонҳои халқҳои ҷаҳон тарҷума ва нашр шуданд. Аз ҷумла хонандагони тоҷик роману повестҳои Т.Сидикбоев, Ш.Бейшеналиев, Чингиз Айтмагов шеъру достонҳои С.Эралиев, М.Жонғозиев ва дигар адибони қирғизро ба забони модарии худ мутолиа менамоянд.

Алӣ Туқумбаев аз нахустин адибони нави қирғиз ба шумор меравад. Вай хануз дар аввалин шеърҳои худ зиндагии замони навро ба сарф намуда, минбаъд ин мавзӯро дар эҷодиёти ӯ мустақкам нақш

бастааст. Дар достони “Марати асир”, маҷмуаҳои шеърҳои “Хучум” ҳикояҳои “Асрори наво”, “Дили маҷҳуб” ба мавзӯҳои сиёсий-иҷтимоӣ муроҷиат намудани адиб мешавад. Дар солҳои Қанги Бузурги Вағани эҷодиёти Асермаҳсул буд. Вай дар ин солҳо ҳам дар назм ва ҳам дар қард. Инчунин ба драматургия муроҷиат намуда, пьесаҳои “Қасам”, “Ҳўчаини беша” ва ғайраҳоро навишт. Дар соҳаи баъдиҷангӣ достони нави ӯ бо унвони “Воҳурӣ дар гардид, ки дар ин асар қисмати як давраи муайяни ҳаёт тасвир ёфтааст.

Тугелбой Сидикбоев ба авлоди нахустини адибони намансуб аст. Вай монанди дигар ҳамсолонаш ба адиби шеърнависӣ дохил шуда, сонитар ба жанрҳои дигари эҷодӣ қувваозмоя кардааст. Ҳанӯз солҳои 30 маҷмуаҳои шеърҳои унвони “Мубориза”, “Қаҳрамон”, “Булбулшоир” пайи ҳам мебароянд. Дар шеърҳои ин маҷмуаҳо эҳсосоти нафиси Т.Сидикбоев ифода ёфтаанд. Т.Сидикбоев дар солҳои 30 романи кирғиз асос гузошт. Вай дар романи “Оби калон мардуми кирғизро дар нақши васеи элиқӣ тасвир карда тавони ин бобат вай ба мисли М.Горкий устоди сухани бадеӣ кардани худро эътироф намудааст. Дар солҳои 1930-40 адиб офаридаи романи “Темур” машғул шуд, ки ин асар давоми маҷмуаи романи аввала аст. Дар ҳамин давра достонҳои “Падари ҳамаҷа”, очерки “Рақибҳо” офарида мешаванд, ки аз ҷумлаи будани муаллиф дарак медиҳанд. Калонтарин асари дар солҳои Бузурги Вағани офаридаи Т.Сидикбоев романи “Одамони дағмо” ҳисоб меёбад. Дар ин асар ҳислатҳои наҷиби мардуми меҳнаткор ба қалам дода шудааст. Комёбии Т.Сидикбоев дар романи “Дар бӯҳсор” ба хубӣ мушоҳида шудааст, ки ин асар ҳамчун вариант наво кардашудаи романи “Оби калон” ба назар мерасад.

Чингиз Айтматов (1928-2008). Чингиз Айтматов навиствонаи халқи кирғиз ва яке аз вақилони барҷастаи адабиёти асри XX-и ҷаҳон мебошад. Ҷ.Айтматовро бисёр муҳаққиқон ва адабиётшинос шинохтаи дунё дар қатори адибони забардасти олам Л.Голдт, Ф.Достоевский, Фолкнер мегӯзоранд. Ӯ хангоми зиндагонинаш ҳам адаби мумтоз эътироф карда шудааст ва асарҳои ба зиёда аз забони олам тарҷумаву нашр гардидааст. Шоири тоҷик, қаҳрамони Тоҷикистон Мирзо Турсунзода дар бораи Чингиз Айтматов чунин гуфтааст: “Таърих акнун ду Чингизро медонад. Чингиз аввал меҳнаткор чохонро бо шамшер гирад, вале худ бадноми чохон гашт. Чингиз

Айтматов чохонро бо сухан тасхир кард ва некноми чохон

Чингиз Айтматов 12-уми декабри соли 1928 дар Шакар ном деҳани ноҳияи Таласи Қирғизистон дар оилаи зиёӣ таваллуд шудааст. Ӯ инчунин номи Айтматовро дар очерки тарҷумаиҳолӣ “Қайдо дар бораи адиб” зикр менамояд, ки “Бобоям Айтмат баъди сӯхтани осибаш бо асари ман Торекули 12-сола барои кор ба сохтмони тунели роҳи наздикии Маймак рафтааст. Падарам дар ҳамаи ҷо, дар ҳамаи ҷои русӣ-туземии шаҳри Авлиёта (Ҷамбул) тахсилҳои илмӣ намояд. Солҳои инқилоб падари ман аз шахсонӣ босавод ва яке аз адибони болшевикони кирғиз буд. Ӯ дар вазифаҳои гуногун раҳбарӣ намуд, аз сиёсат ва адабиёт огоҳии تامом дошт. Модарам Айтматова ба ҳамаи ҷо Ҳамзаевна зани тахсилдида ва замонавӣ буд. Маҳз онҳо маро ба мданияти рус, забони русӣ ва адабиёти оламшумули он ошно карданд. Модаркалонам нисбати забони модарӣ ва таърихи халқи наҷиб муҳаббат ва дӯстдориро бедор намуд”. Зиндагии осудаи адибонӣ Ҷ.Айтматов дар давом накард, соли 1937 падарашро, ки дар ҳамаи ҳаёти коммунистӣ ва шунавандаи Институту профессории Мислав буд, репрессия намудаанд. Ӯ баъди таҳсил дар мактаби авули ҷумҳуриявии бойторӣ ва баъд донишқаддаи кишоварзии Қирғизистонро ба маҷмуаи “Дар соҳилҳои Байдамтоғ”, “Сетоячи”, “Ҳошим”, “Ҷиззетачи”, “Дзюдо” дохил шуда, бо киссаҳои нахустинаш “Рӯ ба рӯ”, “Ҷаммила” шӯҳрати калон ба даст даровардааст. Минбаъд киссаҳои “Ҷаҳолӣ руймолсурхаки ман”, “Алвидо Ҷулсарӣ”, “Нахустини офарида мешаванд, ки дар ҳар яке онҳо ҷиҳатҳои нави истеъдоди Чингиз Айтматов зухур ёфтаанд. Баъди мутолиаи ҳар як асари Чингиз Айтматов гумон мекунед, ки гӯё адиб як олами тозаро кашф кардаасту аз ин зӯртар асаре офаридаи дӯшвор аст. Вале хангоми мутолиаи асари дигари ӯ боз олами наво бароятон ҷилвагар мешавад. Ҳусусиятҳои ба худ хоси наصري Чингиз Айтматов дар он мушоҳида мешавад, ки вай пеш аз ҳама дар бораи одамони оддӣ менависад. Дар асарҳои адабии қаҳрамонӣ — амалқунандагон зиёд ҳам нестанд, ҳамеша ду-се нафар. Адиб ба эҷодиёти дахонакии халқ ва рамз таъна намуда, образҳои ҳислатҳои бадеии ҷолиби диққат меофаранд, дар асарҳои ӯ хусусиятҳои миллий бо муаммоҳои умуминсонӣ ваҳдат пайдо кардаанд, забон ва услуби баъии адиб соддаву равшананд. Ҳамин хусусиятҳои эҷодӣ дар романҳои “Дуроҳаи Бурони” ва “Қиёмат” бо тамоми ҳастияшон ифода ёфтаанд. Бехуда нест, ки ин романҳо бо

Чингиз
 ми ахлокио ичтимои ва маънавро ба миён метузорад.
 интов бо як қатор кашфиётҳои бадеии худ, аз ҷумла Модарғизол
 "Қиштии сафед", Манкурт аз "Дурохаи Бӯронӣ", кӯдак аз "Саги
 и", ки лаб-лаби баҳр медавид" ва ниҳоят Модаргурт Акбара-аз
 "Зеркунда" дар сафи бузурттарин нависандагони дунё ҷой гирифт.

Асарҳои нависанда "Пораабри сафеди Чингизхон" ва романи
 "Зеркунда" ба масъалаҳои муҳими ҳаёти инсон, сарнавишт ва
 қисмати башар бахшида шудаанд. Романи "Зеркунда"-ро мунаққидон
 бахтарин таълифоти нависанда донистаанд. Дар ин роман
 нависанда масъалаҳои хифзи табиат, дин ва ахлоки ҷомеаро ба миён
 метузорад.

Образи гурғо Акбара ва Тошчайнар дар роман образи рамзии
 дулли табиат аст. Онҳо ба ҷои инсонҳо дар бораи хифзи табиат
 нишпа меронанд, барои нигоҳ доштани наслшон мекушанд, ба холи
 инсоне, ки ба табиат дастӣ зурӣ кардааст, дилашон месӯзад, ба
 инсонии золиму бечора раҳм мекунад. Вале ҷуфти гурғоҳои романи
 "Зеркунда" аз дастии инсонҳо ба дод омада, фарзандонашонро қурбон
 мекунанд ва лонаи худро аз даст дода, дар кӯҳи доманҳо овора
 мекунанд. Нависанда ба ин тинсол таъкид карданист, ки табиат
 ҷуровариро намебахшад, балки миёни инсону табиат пайванди азали

ҳаст ва яке бе дигаре буда наметавонад.
 Қариб ҳамаи қиссау романҳои Чингиз Айтматовро бехтарин
 нишон ва мутарҷимони ҷаҳон ба забонҳои гуногун тарҷума кардаанд.
 Холо ғамони ҷаҳон медонанду мехонанд. Ин нависандаи бузург дар
 дили хонандагони тоҷикзабон низ мақоми арҷманд дорад. Бисёр
 насарҳои Чингиз Айтматов ба забони тоҷикӣ тарҷума ва нашр
 шудаанд. Асарҳои Чингиз Айтматовро ба тоҷикӣ нависандагон ва
 тарҷумонҳои маъруф Ф.Мухаммадиев, Ҳ.Аҳрорӣ, Сорбон ва дигарон
 тарҷума намудаанд. Оиди эҷодиёти ӯ адабиётшиносон ва
 мунаққидони машҳур М.Шакурӣ, Акбар Турсон ва А.Сайфуллоев
 таъкиқотҳо бурдаанд. Ба хонандагони тоҷик инчунин шеърҳои дoston,
 қиссау романҳои шоир ва нависандагони қирғиз С.Эралиев,
 Ш.Бейшеналиев, Т.Қосимбеков, М.Жонғозиев, М.Бойжиев ва дигарон
 шиносост аст, ки ҳамаи ин аз дуруст ба роҳ монда шудани робитаҳои
 адабии қирғизу тоҷик дарак медиханд.

Савол ва супоришот:

1. Мавзӯ, мундариҷаи ғоявӣ ва жанрҳои асосии адабиёти
 шиғоҳии қирғиз.
2. Манас ва эҷодкорони он.
3. Тапақкул ва марҳилаҳои инкилофи адабиёти хатгӣ қирғиз.

адиб шўҳрати ҷаҳонӣ овардаанд. Хонанда дар симои Едигар
 Авдий Калиссаров ҳарктерҳои олиҷаноби инсониро
 менамояд. Тавассути баёни қиссаи манкурт дар романи
 Бӯронӣ" ин истилоҳи серистеъмом гардид ва ҳатто қарақул
 руқудро ба манкуртизм нисбат меодагӣ шуданд. Агар
 омилҳои асосии ба дараҷаи баланди қамолоти эҷодӣ расидани
 Айтматов аз адабиёти халқҳои гуногуни олам муттасил ома
 бошад, минбаъд худаш низ ҳамчун яке аз устодони пешсафни
 умумичаҳонӣ гардид. Чингиз Айтматов ҳамчун публицисити
 шинохта шудааст, ки бештарин баромалҳои ӯ дар китоби "А
 ҷаҳон" гирд оварда шудаанд. Чингиз Айтматов адиби зуд
 буда, асарҳои хешро ба забонҳои қирғизӣ ва русӣ эҷод карда
 он ҷӣ ки ӯ навиштааст, бевосита бо таърих, воқеияти
 мардум, шоду ғами халқаш алоқаманд мебошад.

Қиссаи "Ҷамила" барои нависанда шўҳрати ҷаҳонӣ овар
 ин асар соли 1958 нашр гардида, зуд ба забонҳои гуногун тар
 дар олами адаб машҳур гардид. Номи пелинаи ин қисса "На
 вале дар маҷаллаи русии "Новый мир" бо номи Ҷамила ҷоп
 минбаъд бо ҳамин ном шинохта шуд. Повести "Ҷамила"
 пуршўри ишқи поку беолоиши ду дилдода-Ҷамилаву Д
 мебошад, ки бо услуби хос таълиф гардида, аз ҷиҳати бадеият,
 баст ва моҳияти бадеиу ғоявӣ дар адабиёти қирғиз собиқа надорад.

Повести "Ғоҳи қаҳқашон" - ро мунаққидон қуллай
 эҷодиёти Чингиз Айтматов шинохтаанд. Қаҳрамони повест
 оддӣ қирғиз Ғулғаной буда, ғояи он одаму одамгарист. Ту
 боре бо азоби бисёре аз ҳамавулҳҳои гурусна охири бокимон
 гандуми тухмиро ҷамъ карду бегоҳӣ ҷуволҳоро дар сари
 гузошт, то ки пагоҳии барвақт кишт сар кунад. Шабона Ҷавшан
 гуреа гандумро дуздид. Ин яке аз лаҳзаҳои драмавии суҷети го
 буда, ба нависанда имкон додааст, ки ноодамини хоинеро бо қу
 азиме зоҳир кунад ва дар ҳаққи ӯ ҳукми халқро барорад. Дар ин а
 нависанда Ҷавшангул, ки шавҳари гуреаашро пинҳон ва ҳимоя
 низ ба ҳукми бераҳмонаи дили халқ гирфтор шудааст. Образи ҷо
 диққати ин асар Ғулғаной буда, вай тинсоли модарони аламзада
 балои чанг фарзанд гумқарда мебошад. Матонати рўҳӣ, поквидо
 одамият ва неқибӣ ин занро маҳбуи хонандагон гардонидоаст.

Дар эҷодиёти Чингиз Айтматов қиссаҳои "Алвидо", Гулсар
 "Қиштии сафед", "Саги алое, ки лаб-лаби баҳр метозад" ва роман
 "Дурохаи Бӯронӣ", "Зеркунда" мавқеи хос доранд. Ин асарҳо гуво
 қамолоти хунари нависандагӣ ӯ буда, адиб ба воситаи масъалаҳ

4. Хусусиятҳои ба худ хоси насли Чингиз Айтматов,
5. Инъикоси муаммоҳои умуминсонӣ дар Ч. Айтматов.
6. Робитаҳои адабии тоҷикӣ кирғиз.

АДАБИЁТИ ҚАРОҚАЛПОҚ

Нуктаҳои асосӣ:

1. Мавзӯ ва мундариҷаи ҳаётии адабии шифоии қароқалпоқ
2. Ташаккул ва инкишофи адабии хаттии қароқалпоқ
3. Бердақ ва эҷодиёти ӯ
4. Тулепберген Каимбергенов ва сегонаи ӯ "Достони қароқалпоқ"

Қароқалпоқҳо яке аз халқҳои туркзабон ба шумор рафта
ирихӣ ин халқ пур аз воқеаҳои шӯрангезу вазнин аст. Адабиёти ин
қалқ ҳамчун адабиёти дигар халқҳои туркзабон дар ибтидо бо
адабиёти шифоии мардумӣ оғоз гардида дар он бисёр жанрҳои
адабиёти даҳонакии халқро дидан мумкин аст. Онҳо ба ду гуруҳ ҷудо
шудаанд: 1-асарҳои лирикӣ 2-асарҳои эпикӣ. Ба гуруҳи асарҳои
лирикӣ суруд, тарона, бадеҳа, зарбулмасалу мақолҳо (панду
қимматҳо) ва дигар асарҳои аз ҷиҳати жанр на чандон калонро дохил
қаранд инчунин аст. Ба гуруҳи асарҳои эпикӣ бошад миф (асотир),
ривоят, афсона ва достонҳо дохил мешаванд, ки бештарини онҳо
дурои суҷетҳои муқаммал мебошанд. Аз ҷумла дар байни мардуми
қароқалпоқ эпосҳои халқ ин "Чилдустарон", "Мастподшоҳ",
"Алпомиш" ва ғайра ҳеле маъмул ва машҳур аст. Дар эпоси халқии
"Чилдустарон" муборизаи мардуми қароқалпоқ ба муқобили
истилогарони аҷнабӣ (қалмиқҳои ҷунгар ва хукмрони Эрон-
Идиришох), ки ба замини ин диёр чашм ало мекарданд баён ёфтааст.
Ҳарчанд достон хроникаи таърихро дар бар намегирад, лекин дар он
воқеаҳои асрҳои ХҶII-XVIII ба бадеияти ба худ хос ифода ёфтааст.
Дар асар инчунин қорномаҳои чилдустарон бо сардории Гулоим ҳеле
ҷаззоб баён ёфтааст. Эпоси "Чилдустарон" ҳамчун дигар достонҳои
халқӣ хангоми аз даҳон ба даҳон гузаштан ба вучуд омадааст.
Варианте, ки аз забони Курбонбой Тоҷибоев дар соли 1940 навишта
шудааст, аз 24 достони ҷудогона иборат буда 188500 мисрабро дар
бар мегирад. Ин эпос (аниқтараш порчаҳои он) ҳоло ҳам дар байни
мардум аз ҷониби гӯяндаҳои халқӣ иҷро карда мешаванд. Дигар яке
аз достонҳои дар байни халқи қароқалпоқ маъмул ғашта, достони
"Мастподшоҳ" мебошад. Ин достон даставвал дар байни қаблаҳои
Кенағас-Мангити қароқалпоқҳо пайдо шуда соғий васеътар паҳн
гардидааст. Яке аз сабабҳои дар байни мардуми қароқалпоқ шӯҳрати
қалон пайдо кардани ин достон дар он аст, ки дар ин асар орзуву
умеди мардуми меҳнатӣ, муҳаббати ӯ нисбат ба химои Ватан возеҳу

равшан байн ёфтааст. Муборизаи Мастподшоҳ ва Ойба мукобили душман на танҳо мубориза барои бахту саодати ху барои хифзи Ватан, мардуми он низ ба шумор меравад. Ҳамчӯ дostonҳои халқӣ дар ин асар низ муборизаи некӣ аз болс адолат аз болон ҷаҳолат асоси сужети асарро ташкил менам гайр аз дostonҳои ҳамосавии номбурда дар байни дoston кароқалпоқ “Шаҳриёр”, “Кублан”, инчунин дostonҳои романтикии “Ошиқ Ғариб”, “Ошиқ Ҳамро”, “Тоҳир ва Зухро”, Ахмад” ва ғайраҳо мавҷуданд, ки ин асаро тахти робита бо а халқҳои ҳамсоя-ӯзбекҳо, туркманҳо ва қазоқҳо ба вучуд ома Аксари дostonҳои халқӣ аз ҷониби гӯяндагони мардум кароқалпоқҳо жирав мегӯянд, иҷро карда мешаванд. М кароқалпоқ Ойтуар жира, Диллим жира, Орзу жира, Бекимет Абдурахим, Абдумурод, Қобил, Тӯра, Бекмурод, Ғиёс ва гӯяндаҳои дostonҳои халқиро ҳамеша эҳтиром карда омадааст заминаи асарҳои эҷодии шиғоҳии мардумӣ ва робита бо а мумтози форсу тоҷик, ўзбек, ва туркман ханӯз аз асрҳои XVII адабиёти хатти кароқалпоқ ташаккул ёфт, ки намоёндогон шoirрон Кунхўча, Оташ Олчинбой, Ҳочиниёз Қосимбой ӯр Бердақ буданд. Дар эҷодии ин шoirрон ҳаёту меҳнати пурмаш орзу ва умеди халқ кароқалпоқ ифодаи худро ёфтаанд. Ҷун Кунхўча дар шеърҳои “Ҷулпон”, “Писари ман”, “Оғтоб кучо” х мардумро ошкор кардааст. Оташ Олчинбой дар шеъри “Дар ҳаёти мазлумони мардуми замони худро ба қалам додааст. Ҳоч Қосимбой ўгли на танҳо бо шеърҳои лирикӣ, балки ба дostonҳо баромад кардааст.

Адиби барҷаста ва мумтози кароқалпоқ шoir Бердақ (18 1900) ба шумор меравад. Номи аслии ӯ Бердимурод Қарғабой ӯ буда, Бердақ тахаллуси шoirии ўст. ӯ дар оилаи камбағал ба д омада то охири умр қашшоқона умр ба сар бурдааст. Аз ин инъикоси ҳаёти қашшоқонаи мардуми кароқалпоқ асоси асарҳои ташкил менамоянд. Ҷунончи шеърҳои “Замони вазнин”, “Эҳтимо “Андоз”, “Ҷашмони ман”, “Лозим”, “Мекофтам” ва ғайра аз лаҳзаҳ ҷудогонаи ҳаёти шoir инчунин муҳити зисти ӯ ҳабар медеҳад Бердақ инчунин муаллифи як қатор асарҳои калонҳаҷм мебош Дostonҳои “Шачара”, “Ойдўстбӣ”, “Эрназарбӣ”, “Подшоҳи ахма аз қабилани хамин гуна асарҳои ӯ ба шумор мераванд. Аз ин асар дostonи “Подшоҳи ахмақ” бештар шўҳрат пайдо кардааст.

Анъанаҳои беҳтарини шoirрон мумтози кароқалпоқ дар ибтидо асри XX аз ҷониби шoirрон Умар, Қулимбет, Сарибой, Қулмурод

лик бо мувафаккият давом дода шуд. Минбаъд ғояҳои широни ирифиарвай-демократи назми ин адибон аз ҷониби широни шир кароқалпоқ бо мувафаккият давом дода шуданд ва ба бунёди иёти нави кароқалпоқ саҳми арзанда гузоштанд. Адабиёти нави кароқалпоқ дар ибтидои асри XX тахти таъсири эҷодии даҳонакии иринасраи халқ, адабиёти хатти асрҳои XVIII-XIX, робитаҳо бо иёти халқҳои ҳамсоя ба вучуд омад. Чанд мудидаг дар он назм иёти халқҳои ҳамсоя ба вучуд омад. Дар ибтидо бо майдони ин адабиёт иёти асосиро ишғол кард. Дар ибтидо бо майдони ин адабиёт Ҷоник Нурибетов, Аббос Дабилов, Аялберген Мусоев бештар бо иёти худ баромад карданд. Баъди таъсис ёфтани рўномаи “Қироқалпоқи озод” бисёр қувваҳои эҷодӣ дар агрофи ин рўнома ирил омаданд. Шoirрони боистеъдод ба мисли Ҳ.Ахмадов, А.Матёкубов, А.Утепов, Ж.Оймирзоев, А.Бегимов ба майдони иёти даромада омаданд. Мадҳи ҳаёти нав асоси мавзў ва иёти даромада омаданд. Мадҳи ҳаёти нав асоси мавзў ва мундариҷаи асарҳои ин адибонро ташкил кард. Воқеаҳои иғтимоии шохӣ 30-ум ба пешрафти адабиёти кароқалпоқ низ таъсир намуд, инчун дар адабиёт дар қатори дostonҳои сужетнок низ пайдо шуданд. Дostonҳои Ж.Оймирзоев “Жумагул”, М.Дарибоев “Қалжон”, “Ойимҷамол” ва ғайра беҳтарин асарҳои калонҳаҷми назми ин шохӣ кароқалпоқ буда, дар ин асарҳо ҳаёти мардуми кароқалпоқ дар гузашта ва замони муосир қиёсан ба риштаи назм қашида шуданд. Дар шохӣ Чанги Бузурги Ватанӣ маҷмуаҳои ашъори шoirрони кароқалпоқ тахти унвони “Барои Ватан”, “Душманро мағлуб месозем”, “Суруди вағандўстона” аз нашр баромаданд. Ж.Оймирзоев дostonҳои “Дўстони ман”, “Ёрбой Баҳодур”, Д.Назарберганов дostonи “Ду баҳодур”-ро манзури хонандагон гардониданд.

Дар шохӣ баъдичангӣ дар адабиёти кароқалпоқ мавзўҳои замонавӣ бештар мавқеъ пайдо намуданд. Дар ибтидои ин давр Ж.Оймирзоев, А.Шомуродов фаолона баромад карданд. Дар ин давр дар адабиёти кароқалпоқ жанри драма ба вучуд омад. Дар драмаҳои А.Утепов, Ж.Оймирзоев, М.Дарибоев ва дигарон ҳаёти гузашта имрўзаи мардуми кароқалпоқ инъикоси худро ёфтаанд.

Минбаъд адабиёти кароқалпоқ дар ҳамаи жанру намуҳои эҷоди бадеӣ икишоф ёфт. Махсусан дар шохӣ 50-уми асри XX насри кароқалпоқ рўй ба таракки овард. Нахустин киссаву романҳои кароқалпоқ навишта шуданд. Аз ибтидои шохӣ 60-ум сар карда то рўзҳои мо адабиёти кароқалпоқ ба давраи нави инкишофи худ гузашт. Ба майдони адабиёт қувваҳои нави эҷодӣ дохил шуданд. Шеърӯ дostonҳои Ж.Оймирзоев, Т.Ҷумамуродов, И.Юсуфов, Б.Ғоибназаров,

Сайдназаров, драмаҳои С.Хўҷаниёзов, П.Телеганов, К.Рахмонов, кисса ва романҳои Х.Саидов, А.Бақимбетов, Т.Қайлибердиев, К.Султонов, Ҷ.Хўҷаниёзов, Ш.Саидов, Ш.Солеҳов ва ғайра ҳама адабиёти қароқалпоқро ғани гардониданд. Аз солҳои 50-уми XX сар қарда бисёр асарҳои адабии қароқалпоқ ба забонҳои гуногун тарҷума ва нашр шуда истодаанд, ки ин аз эътирофи ғарбӣ ва адабиёти ин халқ аз ҷониби аҳли адаби ҷаҳон гувоҳӣ медиҳад. Ҳарчанд сафи адабии соҳибистеъдоди қароқалпоқ рӯз аз рӯи имконияти мавҷуда танҳо оиди баззе аз онҳо таваҷҷуҳ менамоем.

Жулмирзо Оймирзоев солҳои 20-уми асри XX ба маданияти адабиёт дохил шудааст ва тамоми умр ҳаёти худро ба эҷоди бахшидааст. Ӯ ҳанӯз аз шеърҳои нахустини худ мардумро ба ҳаёти хурраму озода давлат менамуд. Зеро худӣ ӯ барвақт аз ҷаҳон модар ҷудо гашта, ҳаёти пур аз хориву зорӣ ва бомашаққатро гузаронида буд. Минбаъд вай як қатор маҷмӯаҳои шеърӣ, достонҳо таълиф намуд, ки дар онҳо ҳаёти мардуми муосир тараққиёт шудаанд. Муносибати одамон ба меҳнатдӯстӣ, сулҳу амонӣ, дӯстӣ рафоқат аз мазӯҳои асосии асарҳои адиб ба шумор мераванд. Жулмирзо Оймирзоев дар солҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ дар ҷабду шуда бо аслиҳа ва қалам ба муқобили душман мубориза бурд. Шеърҳои ин давраинаи ӯ ғояҳои хифзи Ватан хеле баланд мебаранд. Жулмирзо Оймирзоев ҳамчун драманавис низ як асарҳои сахнаӣ эҷод кардааст, ки бехтарини онҳо “Духтари дар “Писа”, “Қоля” ва ғайра мебошанд. Драмаҳои дар солҳои таълифкардаи ӯ “Ойгул-обод”, “Бердак”, “Рашан”, “Духтари аз “Чашмаи ҳаёт” аз бехтарин намунаҳои драматургияи қароқалпоқ шумор меравад. Адиб дар солҳои баъдичангӣ бештар ҳамчун наслнавис шинохта шудааст. Қиссаи “Дили ятим” хусусан тарҷуманҳои дошта оиди овони кӯдакиву бачагии худӣ муаллифи “Дар соҳилҳои Амударё” ба мазӯи замонавӣ бахшида шуда, аз ҳаёти кишоварзони қароқалпоқ хикоя мекунад.

Дигар яке аз адабони маъруфи қароқалпоқ Тулепберган Қайлиберганов ба шумор меравад, ки ӯ дар нимаи дуюми солҳои 50-уми асри XX ба майдони адабиёт дохил шудааст. Нахустин хикояҳои ӯ дар журнали “Амударё” чоп гардид. Аввалин маҷмӯаи вай “Сухан аз дафтари киссагӣ” соли 1961 нашр шудааст. Сонӣ қиссаҳои “Қотиб”, “Ташаккур, муаллим” манзури хонандагон мегардад, ки ин

Дар ҷаҳон ҳамчун комёбии насри қароқалпоқ назар гирифта шудаанд. Дар ин ҳаёт “Хўҷуми охири” ҳаёти охири солҳои 20 ва ибтидои солҳои 30-ум ба қалам дода шудааст. Бо ин асар вай маҳорати адабии “Духтари аз худ” қарда минбаъд романи дугонаи “Духтари аз худ” миннигориро аз худ карда минбаъд романи “Достони қароқалпоқ”-ро таълиф намуд. Ин асарҳо на танҳо комёбии адиб буд, балки адабиёти қароқалпоқро ба арсаи умумичаҳонӣ шиносо карданд.

- Савол ва супоришот:**
1. Мазӯӣ, мундариҷаи ғояӣ ва жанрҳои асосии адабиёти қароқалпоқ.
 2. Муштаракӣ дар эпосҳои халқии туркнажоди Осиёи Миёна.
 3. Жулмирзо Оймирзоев ва эҷодиёти ӯ.
 4. Рӯиҷи адабии халқҳои Осиёи Марказӣ.

БАЪЗЕ ВАКИЛОНИ АДАБИЁТИ ХАЛҚҲОИ ШАРҚИ ХОРИЧӢ

Содиқ Ҳидоят (1903 - 1951). Ҳарчанд ки нисбат ба ахvoli адибони ҳамзабони эронии мо дар Ўзбекистон тавачҷӯ буд, вале на ҳар хонанда имкони шиносии бевосита ба маълумоти бардоштаи ҳадҳои сунъӣ хонандаи тоҷик имконияти шиносӣ бештаре ба эҷодиёти шоиру нависандагони эронӣ пайдо намуд. Содиқ Ҳидоят як тан аз нависандагони номӣ ва сермаълум ба номи ӯ вобастагӣ дорад. Содиқ Ҳидоят 17 февралӣ соли 1903-уми баҳмани соли 1281 х.ш.) дар шаҳри Техрон дида ба қашқарӣ кӯшодааст.

Дар ташаққули ҷаҳонбинӣ ва такмили саводи ӯ дар даврони ҷавонӣ муҳити хонаводагӣ таъсир расонидааст. Замони зиндагӣ ба давраи хуруҷи ҳаракати озодиҳои ва ҳамҷунин шикасти ҳаракату ноумедӣҳои озодиҳои рост омадааст. Адабиёти Эрон ин замон ҳамин гуна барору нобарориро аз сар мегузаронид. Содиқ Ҳидоят бо таъя ба ҳолати иқтисодии оилавӣ ва назди сармоядораш метавонист чун як шахси доро мавқеъ пайдо наамуд ва барои худ роҳи дигаре интихоб кард. Як хусусияти фарқкунанда дар характери ӯ ин садоқат ва ростгӯйиву ҳақиқатдӯрагӣ ва таассуби динӣ гардид.

Ҳарчанд ки Содиқ Ҳидоят ақидаашро нисбат ба дин ошкор баён накардааст, аммо осори адабӣ ва қисман асарҳои ӯ маданияти қадими Эрон ва забони паҳлавӣ (форсии миёна) бахшиши ӯ дар бораи ин паҳлуи ҷаҳонбинӣ Содиқ Ҳидоят маълумот метавонад.

Тибқи маълумоти ба даст омада ва ишораҳои муҳаққиқони Содиқ Ҳидоят ба кори эҷодӣ ханӯз замони мактабҳои ӯ намунадааст. Аммо асарҳои индирринаи эҷодиёти ӯ боқӣ намонда. Танҳо як тадқиқоти ӯ дар бораи Умари Хайём маълум аст, ки софӣ гардидааст. Ҳамчунин бори аввал соли 1924 дар Техрон навиштагӣ ӯ низ ишора мекунанд.

Ҷаҳонбинии Содиқ Ҳидоят бо таъя ба ду манбаъи асосӣ маданияти гузаштаи форсиабон ва фарҳангӣ аврупоӣ ташаккул

ишорааст. Ӯ аз огози эҷодиёташ ба омӯзиши фарҳанги мардумиаш инмунаҳои бехтарини осори насриро дар адабиёти Эрон ба вучуд овард.

Муҳаққиқи асари Содиқ Ҳидоят Д.С.Комиссаров қайд кардааст, ки роҳи инкишофи реализми танқидӣ дар Эрон бисёр мураккаб ва нурихтилоф аст. Ва қулаи баланду муваффақияти насри адабии реалистӣ дар ин адабиёт эҷодиёти Содиқ Ҳидоят аст. Илҳос ва муҳаббат нисбат ба мардуми оддӣ мекнатӣ дар асарҳои Содиқ Ҳидоят алайҳи нобаробарии иҷтимоӣ, таҳқири шахс ва подорӣ ингаронида шудааст.

Новеллаҳои ӯ, ки аз ҷиҳати шаклу мазмун ва мавзӯӣ халқиянд дар ватани нависанда ва хорич аз он эътибори баланд пайдо намуд. Аз ҳамин сабаб қувваҳои ирғичӣ дар ин новеллаҳо як навъ қувваи барояшон ҳатарнокро хис намуда, барои бадном намудани ин асарҳо ни муаллифи онҳо қадал доштанд.

Шояд ба ҷурми муҳит бошад, ки махсули эҷодии Содиқ Ҳидоят ҷамони дар қайди ҳаёт будани ӯ мавриди таҳқиқ ва баррасӣ қарор нагирифтааст. Ҳарчанд ки қобилияти факултуддан ӯро дар эҷодӣ асарҳои насрӣ ханӯз солҳои 30-40 дӯстонаш таъкид намуда буданд.

Танҳо ду нафар аз каламқашони ҳамзамони ӯ ҷуръат пайдо намуданд, ки дар мавриди маҳорати нависандагӣ ва қимати асарҳои ӯ андеша баён намоянд. Инҳо ҷеҳраҳои шинохтаи адаб ва фарҳанги Эрон Эҳсонӣ Табарӣ ва Бузург Алавлӣ буданд. Танҳо баъди вафоти Содиқ Ҳидоят дар бобати ӯ дар Эрон ва берун аз он мақолаву маҷмӯаҳо пайдо шуданд, ки бештари онҳо ба солгарди вафоти ӯ бахшида шуда буд.

Ҳамаи мақолаву гузоришот ва маҷмӯаҳои китобҳои алоҳида дар бораи Содиқ Ҳидоят ба рӯзгори шӯрангез ва пурфӯҷаи шахсии ӯ ишора мекунанд. Афтодарӯҳӣ ва гоҳо дунёбозории ӯро ба муҳити ноороми замона ва ҳолати вазини мардуми оддӣ вобаста медонанд. Ин хусусият дар осор ва зиндагии Ризошох ва мардумро фиреб ваъдаҳои зиёд сари қудрат омадани Ризошох ӯ боз равшантар гардид.

Давраи нави рӯҳафтаодагӣ барои Содиқ Ҳидоят ин нимаи дуюми солҳои 40-ум, замони дар Эрон ҷорӣ ва барқарор гардиани низоми харбӣ-полӣ буд. Ин замон ирғичъ бо роҳбарии Мухаммад Ризо алайҳи қувваҳои некандеш ва эҷодкор мубориза оғоз намуданд.

Содиқ Ҳидоят узви ягон ҷизби сиёсӣ набуд, аммо доимо ҷонибдори ақоли пешқадам ва тараққиҳоҳ буд. Солҳои 40-ум ӯ ба роҳбарони ҷизби Халқӣ наздиқӣ пайдо намуда, ба онҳо ёрмандӣ

намуд. Аммо оқибат ба вазъият ва муҳити вазини Эрон 40-ум тоб наварда, соли 1950 ба Фаронса хичрат намуд. Пурчӯшу хурӯши ӯ, ки саршори афкор ва ақоиди эҷодӣ буд, соли 1951 дар ғарибӣ хотима ёфт.

Аз Содик Ҳидоят мероси бои адабӣ ва илмӣ боқӣ монда чун нависандаи реалист-воқеанигор дар Эрон ва мамлакатҳои эътироф намудаанд. Фаъолияти эҷодии ӯро ба ду давра инкишофдиҳандаи як анъана анъанаи реалистӣ ҳисобидаанд. Давраи аввали эҷодиёти ӯ аз соли 1926, аз эҷоди нотамоми «Марг» оғоз ёфта, асарҳои то соли 1941 таълифи ӯро фаро гирифтааст. Эҷоди асарҳои «Зиндабагӯр», «Дар духтари Сосонӣ», «Афсона офариниш» (1931), «Се хун» (1933), «Соярӯшан», «Улвияхонум», «Мозёр» (1935), «Кӯр» (1937) ба ҳамин давраи фаъолияти эҷодии Содик мансубанд.

Асари «Буфи кӯр»-ро аз ҷиҳати жанр повест ва ҳам маънидод менамоянд. То эҷоди ин асар Содик Ҳидоят асарҳои насрӣ навишта, як навъ барои офаридани асарҳои калонҳаҷм гардида буд.

Тарзе адабиётшинос Х.Асозода навиштааст «Дар доб (романи) «Буфи кӯр» хама воқеаву ҳодисаҳо аз ҷониби ровӣ мегирад».

Ин ровӣ касест, ки барои хонандаи адабиёти форсии эронӣ аз замони маршрута ошно аст. Ӯ равшанфикрест, ки ҳамеша беҳри иқтимоиро талош дорад ва оқибат дар ин роҳ бо яъсу ноумидар садаи XX. Душанбе, 1977, сах. 181

Агар дар давраи аввали эҷодиёти ӯ мавзӯҳои иқтимоӣ асосӣ дошта бошанд, дар давраи дуюм мавзӯҳои сиёсӣ-иқтимоӣ мақом пайдо менамоянд. Ин давра асарҳои аз соли 1942 то соли 1948 ба масоили иқтимоиву сиёсии ҷомеа тавачҷӯх зоҳир намудааст. Ҳарчанд осори ин давра аз маҳсули давраи аввал тафовутҳои зиёде сифатӣ дорад, аммо ҳамеша як мақсад-озодии инсон ва кадр манзалаги он дунбологири асарҳои ӯ будаанд. Асарҳои «Саг велгард» (1942), «Наёми Кафно» (1949), «Қазияи зери бута» (1943), «Оби зиндагӣ» (1944), «Ҳоҷӣ-оқо» (1944), «Валангорӣ» (1943), «Тул марворӣ» (1948-49) ва дигар асарҳои ӯ маҳсули давраи дуюми эҷодиёти Содик Ҳидоят буда, дар онҳо мушоҳидаҳои ӯ аз зиндагӣ,

миннаҳои муҳталифи худӣ нависанда хунармандона ба риштаи ҷинр кашада шудаанд.

Хонандагони осори ӯ нисбат ба навиштаҳои ин «нангу номуси» дилбастагӣ доранд ва асарҳои дар рӯзномаву маҷаллаҳо ва ҷурналиҳои адабӣ ва нависандаи номии Эрон буда, 2 февралӣ соли 1904

Бузург Алавӣ. Муттабао Бузург Алавӣ-мунаққид, донишманди ҷумҳурии Тоҷикистон борҳо нашр гардидааст.

Ибтидои асри XX дар ҳаёти сиёсӣ иқтимоии Эрон ҷумҳурии Тоҷикистон ба вучуд омаданд. Зиёён ва афроди пешқадами ин ҷумҳурия ба иқтимоӣ иқтимоӣ омода гардида, барои ҷомеаи ин сарзамин ба иқтимоӣ иқтимоӣ омода гардида, барои ҷумҳурии Тоҷикистон борҳо нашр гардидааст.

Муттабао Бузург Алавӣ аз зумраи ин ҷавонон буд. Падари ӯ, ки мақоми тичорати Эрон дар Германия буд, фарзандони худро ба ин кишвар бурда, барои онҳо тамоми шароитро фароҳам овард, то ки эшон баъди таҳсил дар тараққио пешрафтӣ Эрон сахм дошта бошанд. Ин буд, ки ӯ соли 1922 ба Донишгоҳи Берлин дохил мешавад.

Шиносоӣ ба адабиёти Ғарб, махсусан забону адабиёти олмонӣ, иртиботи наздик ба олимону нависандагон, журналистону арбобони ҷамъияти Эрон: Рашид Ёсимӣ, Саид Муҳаммади Ҷамолзода, Саид Ҳасани Тақизода ва дигарон, ки бо мақолаҳои оғалини худ барои озодӣ, истиқлолият ва табодулот дар Эрон баромад менамуданд, дар дилу дидан Бузург Алавӣ нақши муассире гузошта, ба муборизаҳои минбаъда бахри озодии ватан тайёр мекарданд.

Маорифпарварон мекӯшиданд, ки дар соҳаи илму маориф омада ривҷ гирифт.

Маорифпарварон мекӯшиданд, ки дар соҳаи илму маориф омада ривҷ гирифт.

Бузург Алавӣ баъд аз даҳ соли таҳсил ва иқомат дар Олматон ва танаҳи Эрон баргашта, як муддат дар мактабҳои Рафт ва маҷлиси «Парвариш» ҳамкорӣ кардааст. Чанд сол дар макотиб ва донишгоҳҳои Техрон омӯзгори забони олмонӣ будааст.

Алавӣ соли 1932 дар якҷоягӣ бо Содиқ Ҳидоят (1903-1940) Масъуди Фарзод ва Мучтабо Минавӣ маҳфили адабии «Рӯшноӣ» (манзил, кӯй)-ро ташкил ва асос гузоштаанд. Марому мақсади ин созмон ба халқ наздик кардани адабиёти миллий ва бахшидани тоза дар он, инчунин офариниши қаҳрамони нав ва ба арсаи адабиёт барвардани он буд.

Бамаврид аст таъкид кунем, ки дар он солҳо насри бадеии давранави нави ташаққули худро дар ҷустуҷӯи воситаҳои реалистӣ баён ва ифода аз сар мегузаронд. Ин буд, ки намояндагони маҳфили адабии навтаъсис мекушиданд, ки тавассути қаҳрамонҳои нави худ мардумро аз банди таассубу ҳаёлҳои динӣ раҳо намоянд, замири ин хушбахтиро озодии инсон ва масъалаҳои адолати иҷтимоӣ ва навштаҳои эшон, бахусус дар каломии бадеӣ мушаххас баён мекунанд.

Аваллини хикояҳои Бузург Алавӣ низ дар солҳои сиюм дар ҳаҷри «Ҷамадон» аз ҷол баромад. «Ҳамин маҷмӯаи гувоҳӣ медед, ки майдони адабиёт нависандаи нави пуристеъдоде қадам ниҳодааст, ба насри муосири Эрон мавзӯҳои нав, тарзи ниғориши нав, услуби навро, ки аз нависандагони аврупоӣ, хусусан аз нависандагони асосии XX-и немис аҳз кардааст, меорад».

Мавзӯи асосии хикояҳои ин маҷмӯа, ҷӣ хеле ки муҳаққиқони осори адиб қайд мекунанд, асосан ба ду самт ё ҷабҳаи рӯйдодҳои манфии ҷомеаи онрӯза: сатҳи қабул кардани маданияти аврупоӣ ва муқобили тамарқорӣ ва пулпарастии ашхосе, ки ҳатто барои молу пулу чиз наздикони хешро қурбони он мекунанд, равона шудааст. Масалан, дар хикояи «Қурбонӣ» Хусрав «аз беадолатигарии иҷтимоӣ ки дар даври бараш рӯй медед, чорае барои раҳой надида, ташнагиеро, ки ба хушбахтӣ дошт, ба воситаи марг мешиканд. Муаллиф ақидаи дар бораи фалсафаи ҳаётии қасоне чун Хусрав дар образи дӯст ва ҳамсӯҳбати Хусрав, ки баъзан хомӯшона ва гоҳе ошкоро бо вай ба баҳсу мунозира мебароянд, равшан ифода кардааст».

Ҷӣ хеле ки дар фаҳк низ ишора рафт хикояҳои авваллини Бузург Алавӣ дар зери таъсири нависандагони немис, махсусан зери таъсири хикояҳои Стефан Свейг (нависандаи Австрия) иншо шудаанд, ки

дар хикояҳои «Сарбози сурбӣ», «Тағрихчаи утоқи ман», «Арӯси марғ», «Парвариш», «Қурбонӣ», «Рақси марғ» ва ғайра мулоҳида карда мегардонем.

Соли 1937 онҳое, ки ақидаи марксистиро дар Эрон тарғибу тарғиб мекарданд ва ашхоси андешаҳои демократидоштаро бо маҷлиси Тақии Аронӣ (1902-1940), ки гуруҳи «Панҷохусенафара» (манзил, кӯй)-ро ташкил ва асос гузоштаанд, ки дар байни онҳо Бузург Алавӣ низ

нон дошт, ба ҳабс гирифтанд, ки дар байни онҳо Бузург Алавӣ низ буд. Онҳоро ҳафт сол аз озодӣ маҳрум карданд. Маҳбусии ҳафтсола ва ранҷу азобҳои он Алавиро аз ҷиҳати иҷтимоӣ пухтатару кавирирода гардонд. Ин буд, ки иштироки ӯ баъди ин буд, ки маҷлиси Тақии Аронӣ (1902-1940), ки гуруҳи «Панҷохусенафара» (манзил, кӯй)-ро ташкил ва асос гузоштаанд, ки дар байни онҳо Бузург Алавӣ низ буд. Онҳоро ҳафт сол аз озодӣ маҳрум карданд.

Маҳбусии ҳафтсола ва ранҷу азобҳои он Алавиро аз ҷиҳати иҷтимоӣ пухтатару кавирирода гардонд. Ин буд, ки иштироки ӯ баъди ин буд, ки маҷлиси Тақии Аронӣ (1902-1940), ки гуруҳи «Панҷохусенафара» (манзил, кӯй)-ро ташкил ва асос гузоштаанд, ки дар байни онҳо Бузург Алавӣ низ буд. Онҳоро ҳафт сол аз озодӣ маҳрум карданд.

Маҷлиси Тақии Аронӣ (1902-1940), ки гуруҳи «Панҷохусенафара» (манзил, кӯй)-ро ташкил ва асос гузоштаанд, ки дар байни онҳо Бузург Алавӣ низ буд. Онҳоро ҳафт сол аз озодӣ маҳрум карданд.

Маҷлиси Тақии Аронӣ (1902-1940), ки гуруҳи «Панҷохусенафара» (манзил, кӯй)-ро ташкил ва асос гузоштаанд, ки дар байни онҳо Бузург Алавӣ низ буд. Онҳоро ҳафт сол аз озодӣ маҳрум карданд.

Маҷлиси Тақии Аронӣ (1902-1940), ки гуруҳи «Панҷохусенафара» (манзил, кӯй)-ро ташкил ва асос гузоштаанд, ки дар байни онҳо Бузург Алавӣ низ буд. Онҳоро ҳафт сол аз озодӣ маҳрум карданд.

мекунад, ки аз тасавуроти майдабуржуазӣ дар бораи хушбахтии мураффаҳу осуда даст кашидан лозим нест. Ба фикри мо, ин қабил нагиҷағирӣ ва истинботҳо аз муваффақияти Алавай ҳамчун нависанда мебошад.

Дар эҷодиёти Бузург Алавай романи «Чашмҳояш», ки интишор ёфтааст, дар байни хонандагон маҳбубияти зиёде кардааст. Ӯ байти Саъдиро:

Гӯянд: Магӯ, Саъдӣ чандон суҳан аз ишқаш,

Мегуяму пас аз ман гӯянд ба давронҳо

эпиграфи роман интиҳоб намудааст, ки бесабаб нест.

Ҳарчанд мазмуни роман ин байт чун қалид хизмат кардааст, вале хизмати Бузург Алавай дар он аст, ки ӯ аз аввалинҳо дар байни пешқадам ба қалам овардааст.

Қаҳрамони марказии роман Мокон ном расом аст, ки барои эҷодиёти эҷодӣ ва мубориза мафҳумҳои худинилопарварӣ, фидокорона хизмат мекунад. Ҳагто ҳамин идеал, яъне хизмат ба ӯро водор сохт, ки ба духтари дӯстдоштааш Франгис хос нашавад. Ин буд, ки ӯ пеш аз марг расми ин маҳбубаи хешро Моконро хеле дӯст медошт, ба як маҳорати ба худ хос кашидани эътибори гуфтаи муҳаққиқон романро ташкил додааст. Аз ин лиҳоз адабиёти ҳозираи Эрон кӯшиши аввалин нест барои заминаи таърихӣ кушодан ва нишон додани муборизаи ғаъоли ҳалли режими полисиёӣ ва худсарихон иртиҷоъ.

Бузург Алавай баробари нависандаи чирадаст будан муҳаққиқони адабиёт низ маҳсуб мешавад. Як силсила мақолаҳои нақди адабии он баъшида шудааст. Маҳсусан суҳанрониҳои ӯ дар Маскав (1960) ҷолиб буда, масъалаҳои муҳталифи мубрами адабиёт оид ба эҷодиёти Пушкин, Достоевский, Блок, Эренбург, Хёте, Свободан ва дигарон аҳамияти бузурги илмиро дорост. Алавай баробари иншомақолаҳо муаллифи рисолаҳои хеле пурмӯҳтавои «Таърихи инкишофи адабиёти муосири Эрон» (1961) мебошад, ки маҳсули таҳқиқоти беш аз бистсолаи ӯ ба шумор меравад.

Дар эҷодиёти Бузург Алавай тарҷумаи бадеӣ низ мақоми хосае дорад. Ӯ аз солҳои сином сар карда, ба тарҷумаи ҳикояҳои инкишофии олмонию рус Хёте, Свейг, Чехову Горкий ва дигарон иштирок кардааст. Ӯ баъди таърихи адабиёти форс дарс гуфта, дар соли 1953 Алавай баъд аз муташанниҷ гардидани вазъи сиёсии Иран ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад.

Чун профессорӣ ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст.

Соли 1953 Алавай баъд аз муташанниҷ гардидани вазъи сиёсии Иран ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст.

Соли 1953 Алавай баъд аз муташанниҷ гардидани вазъи сиёсии Иран ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст.

Соли 1953 Алавай баъд аз муташанниҷ гардидани вазъи сиёсии Иран ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст.

Соли 1953 Алавай баъд аз муташанниҷ гардидани вазъи сиёсии Иран ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст.

Соли 1953 Алавай баъд аз муташанниҷ гардидани вазъи сиёсии Иран ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст.

Соли 1953 Алавай баъд аз муташанниҷ гардидани вазъи сиёсии Иран ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст.

Соли 1953 Алавай баъд аз муташанниҷ гардидани вазъи сиёсии Иран ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст.

Соли 1953 Алавай баъд аз муташанниҷ гардидани вазъи сиёсии Иран ба Олмони Демократӣ хизрат мекунад. Ӯ ба забони фарси мақолаҳои зиёде навиштааст.

Гоҳ ҳоқим шудану гоҳ дабир,
Гоҳ надими шаху гоҳ ёри вазир,
Гирди сардории сulton рафтан,
Бале қурбон! Бале қурбон гуфтан
Боз ҳам киссаам аз зар холист,
Киссаам холию ҳилмат олист.

Дар синни 18-солагии Эрач падараш Ғуломхусайн Мирзо намуд ва бори гарони таъмини оила бар дӯши шоири ҷавон ифтихори менишаст, Эрач валиаҳди Эрон Музаффариддин, ки дар Шоири дар дарбори барон қор ба дарбори худ даъват карда, дар идораҳои давлатӣ асосан дар идороти вобаста ба вазорати ба қор мебарояд ва то соли 1924 қор мекунад. Дар соли 1924 бар Мирзо аз қор «ихтисор»-и Америка гузарониданд, машури Эрач «Дар бораи мусташорони Америкоӣ»-ро, ки соли навишта буд, хуб дар хотир доштанд.

Эрач барои пайдо кардани шугли наве ба марказ меояд, дар ин ҷой ҳам қораш барор намегирад. Вазъи бадиктисори моли шоир боз ҳам бадтар гашта, сабаби шиддат гирифта бемории ӯ мешавад ва ӯ дар моҳи марти соли 1926 аз дунё мегуҷаад.

Эрач Мирзо дар адабиёти муосири форсӣ ҳамчун шеърширинкалом, навлардоз ва мутараққӣ шӯҳрат дорад. ӯ дар синни 16 солагӣ ба шеърӣ шурӯъ намуда, дар жанрҳои маъмули адабии классикии форс-тоҷик: ғазал, қасида, қитъа, рубой ва маснави шеър эҷод кардааст. Муҳаққиқон шумораи ашъори Эрачро дар ҳудуди чаҳор ҳазор байт донистаанд. Аз ҷиҳати сабқ ва услуб ашъори Эрач бағоят равон ва фасеҳ буда, бо санъати баланди шеърӣ эҷод шудаанд. Аз ҷиҳати мазмун ва мундариҷа бошад, шеърҳои шоир дорои мазмунҳои муҳимми сиёсӣ, иҷтимоӣ ва панду ахлоқ мебошанд. Эрач ҳамчун шоири пешқадами замон кӯшидааст, ки дар ашъори худ зиддиятҳои иҷтимоиро инъикос намуда, ба ниёзу тақозои зиндагӣ ҷавоб гӯяд. Ин шоири тараққиҳоқ душмани сарсахти ҳиҷоб ва парчамбардори озодии замон буд. Дар достони маъруфи «Орифнома» ва дар чандин шеърҳои дигараш Эрач нақши заннамодарро дар зиндагӣ ва ҷамъият бағоят муҳим доништа талаб менамуд, ки ба замон озодӣ дода шавад, то ки онҳо дар ҳалли мушкилоти зиндагӣ ва пешрафти ҷомеа ғайолона иштирок наоянд.

Маликушшуаро Баҳор (1886-1951). Мирзо Мухаммад Таки Баҳор яке аз шоирони барҷастаи муосири Эрон буда, бо ашъори рингину баландмазмунӣ худ, чӣ дар Эрон ва чӣ берун аз он шӯҳрати ҷисле пайдо кардааст. Ин адиби номӣ моҳи декабри соли 1886 дар шаҳри Машҳад таваллуд ёфтааст. Падари Баҳор Мирзо Мухаммад Қозим мутахаллис ба Сабурӣ аз шоирони бонуфузи нимаи дуюми асри XIX ва ибтидои асри XX буда, лақаби «Маликушшуарой» доштааст.

Баҳор нахуст дар назди падараш таълим гирифта, баъдан илми нуҷуз, сарфу наҳви форсӣро арабӣ ва улуми дигарро аз доғишмандони замон Адиби Нишопурӣ, Алихони Даргазӣ ва дигарон омӯхтааст. Чӣ тавре, ки муҳаққиқон хотиррасон менамоянд, Баҳор дар зери таъсири падараш аз синни 9 ва 10-солагӣ ба шеърӣ шурӯъ намуда, алаққай дар синни 15-16 солагӣ дар шоирӣ ном баровардааст. Ашъори солҳои аввали эҷодиёти Баҳор аз ғазалу қасида иборат буда, дар тақлиду пайравии шуарои асрҳои X-XII суруда шудаанд. Дар соли 1904 Мухаммад Қозим Сабурӣ вафот мекунад ва Баҳор барои гирифтани лақаби «Маликушшуарой» галоси мекунад. Вале муҳолифони ӯ истеъдоди баланди доштаниширо инқор карда, талаб мекунанд, ки ин лақаб ба Баҳор дода шавад. Аммо ӯ дар мусохибаҳои адабӣ истеъдоди баланди шоирӣ нишон дода, ба гирифтани лақаби «Маликушшуаро» ноил мегардад.

Дар солҳои инқилоби Машрутаи 1905-1911 ва баъд аз он Баҳор аз моҳияти зиддиҳалқии дастгоҳи давлати шоҳаншоҳӣ пай бурда, аз дарбор робитаи худро меканад ва дар ашъораш минбаъд гоҷҳои вағандӯстӣ, озодихӯӣ ва сулҳу осоиши башариро тараннум менамояд. Барои иброси афқору андешаҳои мутараққӣ ва пешқадамаш Баҳор дар охири солҳои 20-ум ва аввали солҳои 30-юм чанд маротиба зиндонӣ шудааст. Вале ба тамоми фишору таъкиботи давлати шоҳаншоҳӣ нигоҳ накарда, Баҳор аз баёни сухани ҳақ ва ифодаи афқору андешаҳои пешқадам барои саодати охири рӯзҳои зиндагиаш ҳамчун шоири пешқадам барои саодати халқу ватанаш мубориза намуд. Маликушшуаро Баҳор дар моҳи апрели соли 1951 вафот намудааст.

Чӣ тавре ки дар боло ишора рафт, Баҳор аз синни хеле ҷавонӣ ба шеърӣ шурӯъ намудааст. Дар давоми беш аз 50-солаи фаъолияти адабиаш ӯ дар жанрҳои маснавӣ, қасида, ғазал, қитъа таркиббанд, тарҷеъбанд, мусаммаат, рубой ашъори зӣёе кардааст.

Қисми зиёди мероси адабии Баҳорро қасидаҳо ва маснадаш ташкил медиҳанд. Агар чанде Баҳор дар жанри ғазал низ қувваи намулдааст, лекин дар муқоиса бо қасоид ва маснавиётнаш онҳо қамтар аст. Муҳаққиқони адабиёти муосири Маликушшуаро Баҳорро машхуртарин шоири қасидаасарои адабиёти форсӣ баъд аз асри XV медонанд. Ӯ дар шароити нави таърихи жанри шеъри классикӣ мазмуну оҳангҳои нав ворид намудани сурудани қасоид, маснавий, ғазал ва дигар жанрҳои адабиётро шoirони асрҳои IX-XII пайравӣ намуда, барои эҳёи сабки хушкӯшиш кардааст.

Гуфтан лозим аст, ки Маликушшуаро Баҳорро донандагони забардаст ва муҳаққиқи моҳири адабиёти классикӣ ва баррасии забони форсӣ, адабиёти классикӣ ба муосири Эрон, худоса ба таҳқиқи таърихи гузаштаю имрӯзаи иқдом намуда, чандин рисолаву асарҳои муҳимму боарзиш мисли «Сабқиносии ё таърихи татавури насри форсӣ» (1911), «Таърихи аҳзоби сиёсии Эрон», «Таърихи татавури насри форсӣ» ва ғайраро эҷод кардааст. Баҳор ҳамчунин домӯҳ масъалаҳои гуногуни забон ва адабиёти форсӣ мақолаҳои навиштааст, ки дар ду ҷилд бо номи «Баҳор ва адаби форсӣ» шудаанд.

Робиндронат Такур (1861 - 1941). Нависанда ва шоир, ҳономаёни ҷамъиятӣ ва маърифатпарвари бузурги хинд Робиндрона Такур дар давраи мураккаби таърихӣ, замони дар тасарруфи мамлақати ганҷҳои Хиндустон зиндагӣ кардааст. Хиндустон дар натиҷаи ғасбу ғорат осеб ва хисорати аҷнабиёнро ба худ ҷалб сохта эҷодкорони равшанфикри он дар асарҳои калонс дидааст. Аз ин ҳудудиносии миллӣ ва озод намудани ватанашон ба масъалаи бедорӣ бештар додаанд.

Робиндронат Такур аз зумраи ҳаминам эҷодкорон аст, ки фаъолияти озодипарастӣ ва таълифи асарҳои гуногунмавзӯаш дар адабиёти Хиндустон мақом ва мартабаи баланд дорад.

Робиндронат Такур 7 майи соли 1861 дар шаҳри Калкутта ба дунё омадааст. Падари ӯ Дебендронат Такур, ки фарзанди заминдори калон Дварканот буд, ҳаёти худро дар роҳи Эҳёи маънавии Хиндустон сипарӣ намудааст. Аз ҳаминам сабаб ғояҳои

ҷамъиятӣ ва мубориза барои зиндагии озод барои Робиндронат Такур аз муҳити хонаводагӣ ошно аст.

Робиндронат Такур дар ибтидо дар Калкутта, баъд дар Лондонги шаҳри Лондон таҳсил намудааст. Ба кори эҷодӣ дошироғи марок зохир намуда, андешаҳои худро аз соли 1875 рӯи фароғат овардааст. Ӯ солҳои 1878-80 Дар Англия ба омӯзиши адабиёт ва мусиқӣ машғул гардид.

Маҷмӯаи шеърҳои ӯ «Суруҳҳои шомгоҳон» (1883) фароғи адабиёт ва мусиқӣ буда, маҷмӯаҳои «Суруҳҳои пагоҳӣ» (1883), «Манзараҳо ва суруҳҳо» (1883) ва драмаи «Қасосӣ табиат» (1884) рӯҳияи комили ҳаётдӯстдорӣ ва зиндадилро фаро гирифтааст. Маҳорати эҷодӣ ва нигоҳи ӯ ба рӯйдодҳои ҳаёт зина ба зина ташаккул ёфта, асарҳои гуногунжанри ӯ масоили дардноқи ҷомеаро бештар инъикос мекарданд. Дар романҳои таърихӣ ӯ «Соҳили Ёрбхӣ» (1882) ва «Роҷаи хирадманд» (1887) бедодгариҳои ҳоқимони мустақил маҳкум карда мешавад.

Солҳои 90-ум замони эҷодӣ ҳикояҳои бехтарин ва силсилаи шеърҳои шоиронаи ӯ ба ҳисоб меравад. Дар ҳаминам давра маҷмӯаҳои «Молиҷи» (1895), «Рӯҳи тиллоӣ» (1893), «Ҷамъовариҳои ҳосил» (1896) ба таъб расидаанд. Замони болоравии ҳаракати миллӣ—озодиҷӯӣ, ки баъди тақсими Банғола дар соли 1905 сар зада буд, Р.Такур чун яке аз сарварони ин ҳаракат ашъори зиёди ватанпарастона сароид ва ҳамчунин мачаллаи сиёсӣ-ҷамъиятии «Бҳандар»-ро нашр намуд. Аммо замоне, ки ин ҳаракат аз қолаб баромад, шоир аз онҳо канораҷӯӣ намуда, ба қорҳои маърифатӣ машғул гардид. Дар романи машҳури ӯ «Завол», ки солҳои 1907-1910 таълиф гардидааст, қаҳрамони асосии он барои тараққиёт ва озодӣ мубориза мебарад. Робиндронат Такур Ҷамаи халқҳои Хиндустонро новобаста аз дин ва ирқашон ба мубориза барои озодӣ даъват менамояд. Ҷаминам рӯҳия дар драмаи «Интиқом» (1909) боз равшантар зохир гардида, ғояи ҳаракате ташвиқ мекардад, ки бояд ба ҳукумати мустақилмавҷи наздикӣву ҳамкорӣ нашоаад.

Солҳои 1912-1913 Р.Такур ба Бритонийи Кабири Амрико сафар намуда, дар мавзӯи фалсафа ва маданияти хиндӣ суҳанронӣ менамояд. Обрӯи ҷаҳонии ин адиби хинд сол то сол боло рафта, фаъолияти сиёсиву озодиҷӯӣ ва асарҳои ӯ диққати доираи васеи хонандагонро ба худ ҷалб месозад. Барои маҷмӯаи шеърҳои «Суруҳҳои қурбонӣ», ки худӣ Р.Такур соли 1912 ба забони англисӣ тарҷума намудааст, сазовори муқофоти байналхалқии Нобелӣ гардид ва номи ӯ дар тамоми олам машҳур шуд. Инсон ва қисмати

Ҷ дар асарҳои Р. Такур мавқеи асосӣ пайдо намуданд. Ҷ қолаби ашъори лирикӣ, гоҳо дар шакли гузоришҳои асарҳои калонҳаҷм нисбат ба ин масъала андеша баён кардаанд. Роҳи наҷоти халқи Бангола ва кулли Ҳиндустонро меҷӯяд. Ҷ дили ҳасос ва нозуке дорад. Аз ҳамин сабаб аз ташқиқи муборизаи мусаллаҳона гоҳо худдорӣ менамояд. Ҷ шеърҳои «Парвози турнаҳо» (1914-16) як навъ изғироб аз инсон, сафари мардум ба Ғарб ва Ҷанги Якуми Ҷаҳон аст.

Солиҳои 20-ум Робиндронат Такур ба Аврупо, Амрико сафар мекунад. Нағичаи Ҷанги Якуми Ҷаҳон, таърихи шахсии ӯ аз Аврупои баъдичангӣ ва андешаҳо оид ба таърихи халқҳои худро дар асарҳои публицистии шоир баён кардаанд. Китоби у «Миллатгарой» (тарҷумаи русиаш соли 1922) як намунаи моҳияти милитаристии шовинизм дар Ғарб ва Шарқ аст.

Фавъолияти сиёсӣ, шахсият ва осори ба муҳаббаткунандаи Р. Такур доираҳои ҳуққронӣ замон, ғосибонӣ ва ҳушомадӯғӣ дохилро ба таҳлука андохта буд. Борҳо ӯ ба ҷониби худ кашидан, вазифа муайян намудан ва унвонҳои пешниҳод намудани онҳо қотеона аз ҷониби ин муборизини адолат рад карда шуд. Аз ҷумла, соли 1919 Р. Такур аз ҷанги Ҷаҳон дар шаҳри Амритсар ташкилнамуаи импералистони англис ба омада, ба ноиби шоҳи Ҳиндустон номаи ғазаболуд ва пурзӯи менависад ва ҷун нишони эътироз аз унвони расмии давлатдеҳи англис пешниҳоднамуда даст мекашад.

Соли 1930 орзуи деринаи ӯ дидани Иттиҳоди Шӯравӣ ҷамъамал пӯшид. Дар асараш «Номаҳо дар бораи Россия» (1931) ин адиб кӯхансол ба дастовардҳои Иттиҳоди Шӯравӣ дар соҳаи маориф, сиёсати инсондӯстонаи он баҳои баланд додааст. Р. Такур воқеан аз қабилҳои эҷодкорони сермахсул буда, дар ҳаёти эҷоднаш зиёда аз 100 ҳикоя, 12 роман, повестҳои зиёд, даҳҳо маҷмӯаи шеърҳо, лиесакҳо, мақолаҳои публицистӣ, асарҳои фалсафӣ-динӣ, адабиётшиносӣ ва китобҳои мактабӣ таълиф намудааст. Ҷ аз зумраи эҷодкоронест, ки дар ҳамаи зинаҳои умр асар эҷод кардаанд. Аз ҳамин сабаб санаи таълифи асарҳои ӯ аз ибтидо то охири умр як навъ солномаи ҳаётро мемунаанд. Эҷодиёти Робиндронат Такур дар ташаккули забони адабии банголий ва шаклигирии реализми танқидӣ нақши халқунанда бозиддааст. Ҷ назми хиндиго бо қолабҳои тоза ғанӣ намуда, асоси жанри ҳикояро бунёд намуд ва доираи жанри романро васеъ намуда, асоси барои лирикаи сиёсӣ замина тайёр намуд. Таъсири эҷодиёти ӯ ба адабиёти хинд хеле пурқувват аст ва шеъри машхури ӯ «Рӯҳи

мирдум» суруди миллии Ҳиндустон гардида буд. Асарҳои Робиндронат Такур ханӯз пеш аз Инкилоб ба забони русӣ тарҷума шудаанд, диққати мунаққидону хонандагонро ба худ кашидааст.

Ному осори ин адиби номии хинд, ки ба забони банголий эҷод намуда, обрӯи ҷаҳонӣ касб намудааст, ба хонандаи тоҷик низ шинос ни азиз аст. Асарҳои ӯ ба забони тоҷикӣ тарҷума гардида, мийёни эҷодкорону хонандагонии тоҷик маҳбубият пайдо намудааст. Ҷусусан романи машхури ӯ «Завол» дар тарҷумаи тоҷикиаш дилбастагонии зиёде дорад. Ҷикояҳои «Қозӣ», «Қурбонӣ» ва «Мақтуби Ҷин» дастраси хонандагон гардидаанд.

Муҳаммад Иқбол (1877-1938). Муҳаммад Иқбол аз бузургтарин симоҳои тамаддуни ҷаҳонӣ буда, бо ғояҳои пешқадами индешаҳои бикри худ дар самой илму адаб ва фарҳанги башариат мавқеи хос дорад.

Ҷ 9 сентябри соли 1877 (мутобиқ ба 3-юми зулкаъдаи 1294 хичрӣ) дар шаҳри Сиёлкути музофоти Панҷоб пой ба арсаи вучуд гузаштааст. Гузаштагонии шоир асосан аз бараҳманҳои Кашмири Ҳиндустон буда, бо амри тақдир ба Сиёлкути Панҷоб омада, исломро қабул кардаанд. Дар бораи бараҳманзода будани худ Иқбол ишораҳои ҷолиб кардааст:

*Моро бингар, ки дар Ҳиндустон дигар намебинӣ,
Бараҳманзодае рамзишонои Руму Табрес аст.
Танам гиле зи хиёбони ҷаннаи Кашмир,
Дил аз ҳарими Ҳичозу навози Шероз аст.*

Падари Иқбол бо вучуди ба корҳои савдою тичорат шугл доштан, муҳлиси эҷодиёти шоирони мутасаввиф Саноио Шайх Агтор ва дигарон буд. Инчунин ба омӯзиши Куръону тафсири он, ҳадис ва фикху дигар илмҳои динӣ завқи беандозае доштааст. Ин буд, ки Иқболро низ ба омӯзиши Куръону дигар илмҳои динӣ ташвиқу тарғиб менамуд.

Муҳаммад Иқбол дар синни ҳафтсолаги Куръонро ҳифз намуда, минбаъд таҳсилро дар мактаби ибтидоӣ ва мадрасаи Сиёлкут давом медиҳад. Ташнаи илм будан ва шавқу рағбати зиёд доштани Иқболро яке аз дӯстони падари ӯ, дошишманди замон Шамсулуламо Мавлавӣ Мир Ҳасан эҳсос намуда, чанд муддат ба тарбияи шоир машғул мешавад. Иқбол аз ӯ забону адабиёти араб, забонҳои форсӣ, урду ва ғайраро меомӯзад. Бо ташвиқу тарғиби Мир Ҳасан ба навиштани шеърҳо ба забони урду ва форсӣ шуруъ мекунад.

Муҳаммад Иқбол баъд аз ҳатми мадраса ба коллеҷи техникӣ Сиёлкут дохил шуда, онро бо баҳои аъло хатм мекунад. Донишҷӯёне,

ки коллеҷро бо баҳои аъло тамои менамуданд, имтиғи гирифта (стипендия)-и дусолаи ҳукумати доштад. Ин ба Имомдон (1896) давом диҳад.

Ҳангоми таҳсил ӯ бо олимону адибон ва донишмандон ҳамроҳ шуд, ки муҳаққиқони осори шоир ҳаде мезадад, шеърҳои ба забони русӣ тарҷума карда, ба забони тоҷикӣ ба забони тоҷикӣ тарҷума карда, ба забони тоҷикӣ тарҷума карда, ба забони тоҷикӣ тарҷума карда.

Шиносии Иқболро бо профессори донишқадаи олии давлати Тоҷик Томас Арнолд (шарқшиноси маъруфи англис) махсус таълим намудан бамаварид аст. Зеро бо тарғибу ташвиқ ва роҳбарии Иқбол ба омӯзиши адабиёт ва фалсафаи Ғарбу Шарқ чиддӣ машғул мешавад. Ин буд, ки ӯ соли 1899 донишқадаи олии давлати Тоҷикро бо медали тилло ба итмом расонида, унвони магистр ба ӯ фароид. Ва чанд муддат дар коллеҷи шарқшиносии Тоҷик аз фалсафа ва иқтисодиёт дарс гуфта, дар як вақт рисолаи илми худ «Илмулиқтисод» (1903)-ро ба таъби мерасонад.

Лоҳур дар он замон яке аз марказҳои фарҳанги Ҳиндустон маҳсуб шуда, адибону олимону донишмандони зиёде дар ин ҷо гиром буданд. Дар маҳфилҳои уламову адабиётчиҳои Тоҷик баромад намуда, мавқеъ ва шӯҳрат пайдо намуда буд. Вале бори аввал Лоҳур Шайх Абдулқодир, ки сардабири маҷалла буд, дастраси хонандагон гардидааст.

Баъд аз ин шеърҳои ӯ пайваста дар маҷаллаҳо чоп шуда, нафрати шоирро нисбат ба истибдод, зулму тааҷҷуби нишон медиҳад. Иқбол ҳангоми дар донишқадаи олии Лоҳур кор карданаш ба таҳқиқи қиёсии фалсафаи Шарқу Ғарб машғул шуда, барои тақмили донишу чамъоварии мавод 2 сентябри соли 1905 ба Аврупо сафар мекунад. Ӯ дар Англия таваққуф намуда, дар дорулфунунҳои Лондон ва Кембриҷ ба омӯзиши фалсафаю адабиёт машғул шуд. Шиносии Иқбол бо мусташирқони машҳур Э.Броун, Р.Николсон ва М.Теттерт дар ҳамин давра ба вуқӯъ омад, ки дар ин бора навиштааст:

*Хирад афзуд маро дарси ҳақимони фаранг,
Сина афрухт маро сӯҳбати соҳибназарон.*

Шиносии ҳаматарафа ба осори мутафаккирони Шарқ Синоу Форобӣ, Берунию Ибни Рушд, Шайбистарию Носири Хусрав ва дигарон дар ҳамин ҷо ба амал омада, дар асоси маводи гирдовардаш

рисолаи «Таҳаввули илми мавароуттабаи дар Эрон»-ро иншо намуд.

Соли 1908 ба Олмон омада, бо донишқадаҳои Мюнхен ва Хейделберг шинос мешавад. Дар Мюнхен дар мавзӯи «Таҳаввули илми мавароуттабаи дар Эрон», ки дар Кембриҷ навишта буд, рисолаи докторӣ дифоъ мекунад. Баъд бо хоҳиши устодаш Томас Арнолд ба Лондон баргашта, аз забону адабиёти араб дар донишгоҳи Лондон ба донишҷӯён дарс меӯяд. Ӯ ба соли дар муҳаққиқони осори шоир навиштаанд, «Иқбол баъд аз се соли дар Аврупо ба таҳсилу таҷриба машғул шудан ва аз университети Лондон дипломи доктори илми фалсафа ва аз университети Лондон дипломи ҳуқуқшиносӣ гирифта, моҳи июни соли 1908 ба Лоҳур баргашт. Ӯро ба вазифаи профессори фалсафа ва забони англисии коллеҷи шарқшиносии давлатии Лоҳур таъин мекунанд. Ҳукуматдорон Иқболро ба корҳои маърузи давлатӣ ҷалб кардаи шуданд, аммо ӯ бо мақсади таъмини маишати оилааш фақат долгузари (адвокагии) идораи адлияи Лоҳурро қабул кард. Баъди 18 моҳ бинобар нисбат ба ӯ муносибати дағалона кардани Робсон ном амалдори англис аз хизмат даст кашада, вақти худро бештар ба кори эҷодӣ сарф менамояд».

Мавзӯи асосии асарҳои дар ин солҳо эҷоднамудаи Иқбол асосан ба истиқлолу озодии мардуми Шарқ бахшида шуда, сиёсати мустақимдорону кирдорҳои разионаи онҳо ба зери тозиёнаи саҳти танкид гарифта шудааст. Инчунин дар шеърҳои Иқбол ба бедор кардани шуури халқҳои Шарқ, ки аз шартҳои муҳимми мубориза аст, диққати чиддӣ додааст. Маснавиҳои «Асрори худӣ» (с.1915) ва «Румузи беҳудӣ» (с.1917) ба ҳамин масоил бахшида шуда, на танҳо дар дилу дидани мардуми Ҳиндустон ва дигар халқҳои Шарқ, балки таваассути тарҷумани онҳо ба англисӣ (мударҷим Р. Николсон) писанди халқҳои дигар низ гардида, шӯҳрати Иқболро дучанд намуд.

Ба муносибати истиқлолият пайдо намудани Афғонистон Иқбол соли 1922 девони «Паёми Маширик»-ро мураттаб намуда, ба шох Амонуллохон бахшид, ки он як навъ ҷавоб ба «Девони Шарқию Ғарбӣ»-и ҲеҶе ҳисоб мешавад. Худи шоир дар муқаддимаи девон ба ин масъала ишора кардааст:

*Ӯ чаманзоде, чаманпарвардае,
Ман дамидам аз замини мурдае
Ӯ чу булбул дар чаман «фирдавсгӯи»,
Ман ба сахро чун ҷарас гарми хуруи...*

Девони дигари Иқбол «Забури Ачам» ном дошта, интишор ёфтааст. Иқбол тавассути девонҳои «Паёми Маъна» «Забури Ачам» на танҳо дар Ҳиндустон, балки дар Эрон, Осиеи Марказию Афғонистон низ мақбулу мақбули халқдор гардид. Сафи дӯстон, хаводорон ва пайравони Иқбол соли 1932 мешуд. Ӯро ба конференсияҳои илмиву адабӣ ва ҳагто мисли «Ассосиатсияи таълимоти мусулмонони Ҳиндустон» барои маърузаву баромадҳо ба Мадрас даъват карданд. Иқбол донишгоҳу донишқадаҳои Мадрас ва маҳфилу анҷуманҳои масъалаҳои муҳимму мухталиф ва баҳсталаби фалсафаи барнома маърузаҳо мекунад. Пас аз он Иқболро ба Майсур-Ҳинд Чанубӣ даъват мекунанд. «Ба истиқболи шоири шаҳир ҳазор сокинони Ҳиндустони ҷануб, ҳагто сарвазирӣ Майсур Амӣ, Мирзо Исмоил ва дигар арбобони намоёни давлатӣ ба сӯи Банголур мебароянд. Ба шарафи ӯ дар «Китобхонаи мусулмонидоран маҳкамаи таълимоти Майсур маҷлисиҳои тантанавӣ мекунанд. Иқбол бо даъвати низоми Дакан Осафҷоҳи VII ба Ҳайдаробод низ сафар кард. Аҳолии Ҳайдаробод Иқболро бо ташарруқи пешвоз гирифт». Маҳсусан баромад ва маърузаҳои илмӣ ӯро донишҷӯён, аҳли илму адаби Ҳайдаробод гардид. Мӯҳтавои барнома гузоришот ва маърузаҳои илмӣ ӯро бо унвони «Таҷаддули фалсаҳи исломӣ» дар шакли китоб пешкаши хонандагон гардид.

Баромад ва маърузаҳои Иқбол дар Лигаи умумихалқии мусулмонон дар Оллоҳобод (декабри с. 1930), интишор конференсияи мизи мударвар (17 сентябр то 1 декабр с. 1931) Лондон ва ширкати ӯ чун намояндаи Ҳиндустон дар маҷлиси байналхалқии мамлакатҳои исломӣ дар Фаластин дар рушд озодину истиқлолияти Ҳиндустон заминаҳои мушаххас гузоштаанд. Маҳсусан интишор ва баромадӣ ӯ дар конференсияи сеюми мизи мударвар (с. 1932) дар Лондон боиси таъкид аст. Зеро ӯ як моҳ пеш аз таширф оварда, баъд ба Лондон меояд. Баъди тамоми шудани конференсия Иқбол дар ҷаласаи илмӣ Академияи улуми Англия (10 декабри соли 1932) дар бобати вазъияти мусулмонони Ҳиндустон маъруза намуд.

Дар байни солҳои 1932-1935 Иқбол ба якҷанд мамолиқи дигар, монанди Париж, Испания, Афғонистон сафар намуда, оид ба вазъии мусулмонони Ҳиндустон ва вазъии сиёсӣ иҷтимоии он бо маърузаҳои пурмуҳтавоӣ баромадҳо намуд.

Соли 1934 Иқбол чун яке аз арбобони сиёсӣ фарҳангии Ҳиндустон барои интишор дар ҷашни ҳазораи Абулқосим Фирдавсий барои аз забону адабиёти араб дарс гуфтан ба Донишгоҳи Оксфорд Англия даъватнома гирифт. Вале аз сабаби бад шудани вазъии саломатинаш аз ҷунин сафарҳо худдорӣ намуд.

Ин шоири фарзона, ватанпарвару мубориз ва инсонии комили 21 инрили соли 1938 дар Лоҳур аз олам гузашт. Ҷӣ хеле ки менависанд, ӯ ним соат қабл аз маргаш ҷунин мисраҳоро эҷод кардааст:

Суруди рафта боз ояд, ки н-о-яд,

Насиме аз Ҳичоз ояд, ки нояд,

Сар омад рӯзгори ин фақире,

Дигар донои роз ояд, ки н-о-яд.

Дар дафни Иқбол зиёда аз ҳафтод ҳазор нафар табақаҳои гуногуни аҳоли иштирок доштанд. Марги ӯ барои тамоми халқи Ҳиндустон талафоти бузург буд. Ин буд, ки дар сӯтвори шоир марсияву байтҳои зиёде гуфта шудааст:

Ҳомид Ҳасани Қодирӣ:

Бод раҳматҳои ҳақ бар турботани,

Омад «ал-мағфур» соли реҳлатаи.

Ё худ шоири дигаре гуфтааст:

Иқбол чун зи дунё вақти саҳар бирафта,

Мурғи саҳар наво зад: «соҳибназар бирафта».

Робиндронат Такур дар марги Иқбол навиштааст: «Доктор

Иқбол бо марги хеш дар адабиёти мо ҷойро ҳолӣ кардааст, ки ҷароҳати он муддати мадида ҳам шифо нахоҳад ёфт. Имрӯз рӯзбаи Ҳинд дар ҷаҳон ба қадре кампоя аст, ки мо дар ҳаҷ сурате мутаҳаммили талғиф додани шоире, ки шеъри вай шӯҳрати ҷаҳонгирӣ дорад, наметавонем шуд».

Мероси Адабии Мухаммад Иқбол. Мухаммад Иқбол аз худ мазмуну мундариҷа дар таърихи адабиёти ҷи Шарқу ҷи Ғарб мавқеи муҳимро дорост.

1. «**Асрори худӣ**»- маснавии фалсафии ба забони форсӣ эҷодкардаи шоир буда, соли 1915 таълиф шудааст. Мӯҳтавои маснавии мазкур ба нерӯи азим, ки дар вучуди инсон мавҷуд аст ва ба мушкиливу печдарпечҳои зиндагӣ мардона мубориза бурдан бахшида шудааст.

2. «**Румузи беҳудӣ**»- низ маснавии фалсафии ба забони форсӣ эҷод намудаи шоир буда, соли 1916 иншо шудааст. Дар ин маснави

- Иқбол асосан ба масъалаҳои иртиботи фарду миллат диққат андешаҳои фалсафии ҳешро нисбат ба ин масоил баён кардааст.
3. **“Паёми Машриқ”** - ин ҷавоб ба «Девони Шаркию Ғарб» Ҳеҷе буда, байни солҳои 1918-1922 иншо шудааст. Он 42 ғазал рубоиву қитъа ва дигар навъҳои шеърии дар мавзӯҳои ҷамъиятӣ, фалсафӣ ва панду ахлоқии Иқболро дар бар гирифтааст.
4. **“Бонги даро”** - маҷмӯаи ашъори ба забони урду эҷодшуда Иқбол дар байни солҳои 1902-1924-ро фаро гирифтааст.
5. **“Забури Аҷам”** - ин маҷмӯа аз ҷаҳор қисм иборат аст; аввал 56 ғазалу тарона, қисми дуюм 75 ғазал; қисми сеюм аз мисоли «Гулшани рози ҷадид» ва қисми чорум аз маснави «Бандагӣ» иборат аст.
6. **“Ҷовиднома”** - аз асарҳои муҳимтарини манзуми Иқбол ҳисоб рафта, дар зери таъсири Ҷалолиддини Румӣ байни солҳои 1902-1922 иншо шудааст.
7. **“Мусофир”** - таассуроти сафарҳои Иқбол аз Афғонистон махсусан аз шаҳрҳои Кобул, Ғазна ва Қандаҳор аст.
8. **“Боли Ҷабраил”** - ашъори ба забони урду иншошуда, шоирро дар байни солҳои 1924-1935 дар бар карда, асосан бо санҷишҳои сулуи ҷавоб байни Иқбол (муриди хиндӣ) ва Ҷалолиддини Румӣ (пешрави Румӣ) сураг гирифтааст.
9. **“Зарби Калим”** - низ шеърҳои ба забони урду иншошуда Иқболро (солҳои 1935-1936) фаро гирифтааст.
10. **“Пас ҷӣ бояд қард, эй ақвоми Шарқ”** - ин маснави соли 1935 таълиф шуда, аз мучдаи шоир ба давлатҳои Шарқ, ки даврони тираву тор ба поён расида, онҳо ба хушбахтӣ мушарраф хоҳанд шуд, иборат аст.
11. **«Армуғони Ҳичоз»** — маҷмӯи охири Иқбол буда, соли 1938 ҷоп шудааст. Он аз ду қисм фароҳам омадааст. Қисми аввал 394 рубой, дубайтӣ ва қитъаҳои форсӣ ва қисми дуюм беш аз 50 шеъри ҳаҷман хурди ба забони урду эҷодкардаи Иқболро дарбар гирифтааст.
- Ба қалами Иқбол рисолаҳои «Илмулқитисод», «Таҳаввули илми мовароуттабиа дар Эрон», «Таҷаддули фалсафаи ислом» ва «Ислом ва аҳмадиязм», инчунин «Мантиқ-ут-тайр», «Китоби фаромушшудаи пайгамбар», «Мулоҳизаҳои ман дар бораи Куръон», «Ислом аз нуқтаи назари ман» барин асарҳои нотамои мутааллиқ аст.

Зиё Қоризода (1922-1989). Зиё Қоризода аз шoirони маъруфи Афғонистон маҳсуб шуда, соли 1922 дар Кобул таваллуд ёфтааст. Ӯ падари шоир, ки марди босаводу бофарҳанг буд, барои таълими фарзанди худ тамоми шароитҳои мавҷударо фароҳам меоварад, то ки ӯ шахси хунарманду босавод ба воя расад. Бар замми ин падар мекӯнад, ки Зиё баробари омӯختани илмҳои замонаш ба аз худ кардани шеър ва навохтани асбобҳои мусиқӣ низ баъад(шинос) гардид. Зиё Қоризода мактаби «Наҷот»-ро бо баҳои хубу аъло ба итмом расонида, чанде дар «Анҷумани таърих» ифои вазифа мекунад. Қобилияти истеъдодӣ ӯро ба инobat гирифта, наояндаи магбуоти Афғонистон дар Туркия таъин мекунанд. Қоризода дар Туркия низ таълим маълуму маълумоти оғашини худ ваҳдати қавмҳои Афғонистонро тараннум кардааст.

*Биё, ки якдилу якраңгу Ҳамзабон боишем,
Барои ваҳдати ин қавм ҷонфишон боишем...*

Биё, ки мамлакат аз мо вифоқ металабад,

Биё, ки муттафиқу шоду таввамон боишем.

Ҷунин андешаҳои вағандӯстонаву меҳнатпарастии Қоризодаро дар шеърҳои «Ҳадаф ё мурод», «Ҳадафи милӣ», «Наргиси бедор», «Рағиши чарх» ва ғайра эҳсос намудан мумкин аст. Ӯ дар радиои шоирону нависандагони равшанфикр ба монанди Махмуди Тарзӣ, Абдулалӣ Мўстанӣ, Абдулқодӣ Довӣ, Исмоили Сиёх, Орифи Ҷаёӣ ва дигар суҳанварони афғон дар рушду нумӯ ва ба роҳҳои пешқадам ҳидоя ва раҳсипор намудани адабиёти миллии худ хизматҳои беандозае кардааст.

Зиё Қоризода баъди бозгашт аз Туркия ба вазифаи директори театри миллии Афғонистон пазируфта шуд. Чанд муддат мушовири вазорати маданияти ин кишварро низ ба ў ҳада дошт.

Мероси адабии Зиё Қоризода ҳеле бой ва рангин буда маҷмӯаҳои ашъори ў «Найнавоз» (1949), «Паёми боҳабар ва забони табиат» (1958), «Ашъори нав» (1958), «Ҳадаф» (1959), «Озодагон» (1961), «Мунтахаби ашъор» (1964) ва ғайра аз шўҳрат ва эътибори ӯ дар ин кишвар шаҳодат медиҳад.

Ҷӣ ҳеле, ки муҳаққиқони адабиёти Афғонистон таъкид мекунанд, адабиёти навини кишвар аз соли 1919 шурӯъ шуда, то имрӯз идома меёбад. Раванди адабиёти Афғонистон бо ҳаёти халқу мамлакат сахт пайванд буда, масъалаҳои мурабми рӯз ва масоили ҳассоси зиндагӣ дар навиштаҳои уламуи удабони ин кишвар инъикос ёфтааст. Кўшишҳои демократикунони адабиёт ва ба

нафъи мардум равона кардани каломии бадеи низ аз ҳамин давра ёфтааст.

Зиё Қоризода низ чун фарзанди ин Михани (вагани) чабротараннуми зиндагии халқи захматқаш, ғаму шодӣ, комёбиву ноқедадааст, зеро:

Нағма кун, нола бикаш, сел шаву шўъла биз
Сар ба каф, шўр ба дил, дида ба дунё бархез.
Ин суҳан дар варақи лола навиштанд ба хун,
Ки манех фурсати имрӯз ба фардо, бархез.

Тсюй Юан (340-278 то милод). Чиниҳо соҳиби адабиёт, санъат ва тамаддуни дери на мебошанд. Дар қатори соҳаҳои дигари санъат ва назми классикии он собиқаи зиёди таърихӣ дошта намунаи барҷастаи маданияти ҷаҳонӣ аст.

Дар Чин назм аз давраҳои қадим чун як рукни зиндагӣ мақом манзалаг пайдо кардааст. Миёни мероси зиёди боқимонда, ки унвони китобҳои классикӣ ёд мешаванд ва мактаби зиндагӣ гирифтаанд, як китоби шоирона, ки «Шисзин» «Китоби сурудаҳои Чин» ном дорад, миёни чиниён мақоми ҷудоғона дорад. Дар ин китоб сурудаҳои халқӣ ва эҷодӣ ба расму оини мардуми Чин марбут, ки давраҳои гуногун асрҳои XII-VII то милод пайдо шудаанд, гирдоварда гардидааст.

«Китоби сурудҳо» дорой қимати баланди бадеӣ ва ҳаёӣ буда, он таърихнигорон далелҳои арзишмандеро оид ба ҳаёт ва рӯзгорӣ чиниён пайдо намулдаанд. Мо ба он одаг кардаем, ки замони қадим ба мо дар қолаби назми эпикӣ маълумот диҳад. Аммо нисбат ба маданияти гузаштаи чиниён ин меъёр дуруст намасояд ва мероси гузаштаи онҳо дар шакли назми лирикӣ боқӣ мондааст.

Дар маҷмӯаи (сурудҳои лирикӣ) «Китоби сурудҳо» зебод ва зиндагипарастӣ, расму оин, меҳру муҳаббат, ғаму андӯх ва интизори барин эҳсосоти инсонӣ таҷассум ёфтаанд. Духтар интизори эътирофи муҳаббати дӯстдораш, зан муштоқи дидори шавҳари ба ҷанг рафта, модар ба ёди фарзанд гирия мекунад, ҷанговарон дар орзуи бозгашт ба ватан ва ғайра, сужети сурудҳои лирикии ин китобро ташкил додаанд. Сурудҳои ин асар на танҳо ба назми чинӣ ифтиҳох мегиҳанд, балки дар давраҳои баъдина зиндагӣ намулда, ба адабиёту ҳаёти ин халқ таъсир мерасонанд. Ҳарчанд забони ин асар кўхнашудаву бе шарҳ фаҳмида намешавад, то ҳол қисми зиёди

сурудҳо боқӣ мондаву ба адабиёти давраҳои нави чинӣ ворид шудаанд. Гузаштаи таърих ному нишони гўндағони ин сурудхоро низ бо худ бурдааст ва ин сурудҳо чун офаридаи халқ эътироф гардидаанд.

Нахустин шоири маъруфи чинӣ, ки ному насабаш боқӣ мондааст, ба асрҳои IV-III то милод тааллуқ дорад. Он замон дар хонигарии Чу дар қисмати ҷанубии Чини имрӯза шоири маъруф Тсёй Юан (340-278 то милод) зиндагӣ кардааст. Тсёй Юан ҳаёти фочивавиро аз сар гузаронидааст. Ӯ чун шахси амалдор барои осоиштагии хонигарии Чу кўшиш намуда, хостааст миёни хонигариҳо сулҳу ошғӣ барқарор намояд. Вале ин амали шоир боиси алайҳи ӯ борхостани дарбориёни дигаре гардид, ки танҳо дар фикри осоиштагии худ буданд. Аз ҷониби ҳамин доираи худҳохи дарборӣ ӯро ба тўхмат аз мамлақат ронданд. Аз ҳамин сабаб дар ашъори ӯ оҳангҳои андўху ёд аз ватан зиёд садо мегиҳанд.

Ман нигоҳи худро мефўзам

Ба Шарқу ҳам ба Ғарб.

Вале кай ман хоҳам тавонист

Ба манзили худ дубора баргардам.

Паррандагон низ бозгарданд

Ба манзили худ дубора.

Ва рўбоҳу низ ҷон диҳад

Сар ниҳода ба домани тешта.

Чун гунаҳқори беғуноҳ

Овораам дар дунё.

На шабу ва на рўз

Қасосам фаромӯш инро.

(тарҷумаи тахтумлафз)

Тсёй Юан аз рўи гуфтаи таърихшиноси қадими Чин Сима Тсян аз ғалабаи ҳақиқат умедшро қанда, ба расми эътироз худро бо оби дарёи Мило партофтаву халок гардидааст. Халқи Чин то ҳол хотираи ӯро зинда медоранд ва ҳар сол рўзи панҷуми моҳи панҷум дар дарёҳои Чин мусобикаи киштиронӣ ташкил мекунанд. То имрӯз бисту панҷ асари Тсёй Юан маълум аст ва дар тамоми онҳо андеша ва нооромӣ нисбат ба ҳаёти инсон дар рўи замин, шикоятӣ талх оид ба ҳаёти шахси аз Ватан рондашуда ва дар ҷустуҷўйи некиву ҳақиқат таҷассум ёфтаанд. Дар ашъори ӯ аҳамияти қомил ба инсон дода мешавад, қувваҳои ғайризаминӣ ба ошўб меоянд ва табиати ҳайратангези кишвараш таъсир мебарорад. Дар асари калонтаринаш «Лисао», ки маънои «Ғуссаи баларғашуда»-ро дорад, тамоми

арафаи зилзила» (1963), «Романтика» (1966), маҷмӯаи ҳикояҳои «Чанд ҳикоя» (1967), Маҷмӯаи «Шеърҳо» (1957-68), маҷмӯаи афсонаҳои «Абри ошик» (1972) ва ғайра бо забони тоҷикӣ гарҷу гардида, миёни хонандагон маъруфият пайдо кардаанд. Дар тарҷумаи шеърҳои шоир адибони маъруфи мо М.Турсунзода А.Дехотӣ, М.Аминзода ва М.Фарҳат сахм гузоштаанд.

Азиз Несин (1915-1995). Ходими намоёни сиёсӣ ва ҷамъиятшинос, нависанда ва публицисти номии Туркия Азиз Несин мақом мартабаи байналхалқӣ додад.

Азиз Несин (номи аслиаш Маҳмуд Нусрат) дар айни авҷи бедорӣ ва ҳаракатҳои истиқлолҳои мардуми Туркия соли 1915 дар Истамбул ба дунё омадааст. Замони ширину наврасӣ ва ҷавонии ӯ дар давом накард ва дар синни 12 солагӣ аз падару модар ҷудо монда, дар дорушифо (мактабинтернат)-и Истамбул тарбия меёбад. Сипас ба омӯзишгоҳи ҳарбӣ дохил гардида, баъди ҳагми оғоз таҳсилӣ худро дар Академияи санъати нафиса давом додааст.

Ба кори эҷодӣ ҳеле бармаҳал мароқ зоҳир намулда, чун ҳар эҷодкор аз навиштани ҳабару мақола барин жанрҳои хурд тадриҷан то таълифи ҳикояву романҳо расидааст. Нахустин шеър, ҳикоя ва новеллаҳои дар рӯзномаҳои «Еди гёв», («Хафт рӯз»), «Коратёв», «Ақбаба», «Инсони нав», «Тан», («Субҳ») ва маҷаллаҳои «Марқолошо», «Зубуқ» чоп шудаанд. Азиз Несин аз зумраи адибони боистеъдод ва сермахсул буда, ба эътибори таъкиди худаш зиёда аз 2-ҳазор ҳикоя ва романи 6-ҷилдаи тарҷумаиҳолӣ навиштааст. Ӯро чун адиби ҳаҷвнигор дар саросари олам эътироф намулдаанд, ки ин бар асари муаллифи ҳикояву романҳои ҳаҷвии сиёсӣ ва иҷтимоӣ будани ӯст.

Азиз Несин дар асарҳои хурду бузургаҳ нобаробарҳои иҷтимоии замон, ихтилофи ҳизбҳо, ахлоқи фосиди буржуазия, мансабтарошию риёкории амалдоронро ҳаҷв мекунад.

Дар асарҳои «Ҳари мурда» (1958), «Офарин» (1959) ва ғайра характери воқеияте, ки ӯ ба таҳқиқи бадеӣ гирифтааст, мураккабии табиати инсон ва тазодҳои ҷамъиятиро таҷассум ва инъикос намулдааст.

Қобилият ва маҳорати эҷодии Азиз Несин аз як асар то асари дигар сайқал ёфта, мушоҳида ва бардошти ӯ аз ҳаёт ва низому пешрафти он моҳиронатар тасвир меёбад. Як силсила ҳикояҳои ҳаҷвии ӯ, ки дар маҷмӯаҳои «Агар зан мебудам» (1961), «Бӣёед дами беғам занем» (1966) ғунҷош ёфтаанд, нагичаи мушоҳидаи зирақонави нависанда аз ҳаёт аст. Тарзе ишора гардид, нависанда аз эҷоди асарҳои хурди насрӣ тадриҷан ба таълифи роман расидааст. Романи ӯ

«Шохи футбол», ки соли 1978 нашр гардидааст, як навъ қуллаи баланди эҷодии ӯ буда, ба зудӣ дар Туркия ва мамлакатҳои дигар шӯҳрат пайдо намуд. Маҳорати эҷодии Азиз Несин дар жанрҳои гуногун зоҳир гардидааст. Таълифи маҷмӯаи «Писсаҳо» (1985) аз қобилияти драматургии ӯ шаҳодат диҳад, маҷмӯаи шеърҳои «Азизнома» гувоҳи қобилияти шоирӣ ӯ мебошад.

Ҷабҳияти драматургии ӯ баъдан ривож ёфта, писсаҳои «Як дақиқа наздан оед», «Қадам партия ғолиб меояд», «Дар мамлакате» таълиф гардидаанд, ки аз мавзӯҳои дардноки замони нависанда махсус мебошанд. Азиз Несин ҳангоми дар кайди ҳаёт будан, чун ҳаҷвнигори номӣ эътироф гардида, асарҳои ҳаҷвӣ ба забонҳои гуногун тарҷума гардид. Ӯ дар Озмунӣ умумичаҳонӣ ҳаҷвнигорон, ки дар Италия барпо гардида буд, ду бор ба гирифтани мукофоти «Шоҳан нахл» (1956-1957) сарфароз гардид. Ҳамчунин барои ҳикояҳои «Базми дегшинонӣ», «Фил Ҳамдӣ», «Қарзи ватандӯстӣ» ва «Вай боёд бимонад» (солҳои 1952-1956-1959) ба мукофотҳои «Хорлуштаки тилло» ва «Крокодил» мушарраф гардидааст.

Хонандагони тоҷик низ ба асарҳои Азиз Несин рағбат доранд ва асарҳои ӯ дар рӯзномаву маҷаллаҳои тоҷикӣ ба таъб расидаанд. Ҳамчунин ду маҷмӯаи ӯ «Фонус» (1963) ва «Мақтубҳо аз он дунё» (1978) ба забони тоҷикӣ нашр гардидааст. Худи ӯ соли 1978 ба Тоҷикистон омада, дар таҷлили ҷашни 100-солагии Садриддин Айни иштирок ва суҳанронӣ намулдааст. Баъдан низ асарҳои Азиз Несин аз ҷониби адибони тоҷик тарҷума гардида, ба воситаи рӯзномаву маҷаллаҳо дастраси хонандагон гардидааст.

Ҳикояи «Гарзан» аз дилшӯбтарин асарҳои ин нависандаи турк аст, ки мавзӯи он аз рӯзгори муқаррарии наврасон интиҳоб шудааст.

Ҷуброн Халлӣ (1883-1931). Ҷуброн Халлӣ Ҷуброн яке аз нависандагони овозадори араб буда, соли 1883 дар деҳаи Башарраи Лубнон ба дунё омадааст. Соли 1885 оилаи Ҷуброн дар ҷустуҷӯи кути лоямут аввал ба Париж (Фаронса) баъд ба шаҳри Бостони Йёлоти Муттаҳиди Амрико хитрат мекунад.

Туфулият ва наврасии Ҷуброн бо азобу машаққат ва маҳрумиятҳои зиёде гузаштааст. Бо вучуди ин, ӯ барои кӯмак расонида ба оила ва соҳиби маълумот шудан аз кори ҷисмонӣ рӯй наметофт. Ин буд, ки ӯ тавассути кӯшишу ғайрат соҳиби ҳату савод ва маълумот гардида, дар ибтидо касби суратгириро пешаи худ қарор медихад.

Пас аз чанд муддаге, баъди саёҳати марказҳои тамаддуни ҷаҳонӣ чун Рим, Лондон, Париж, Брюссел ва ғайра аз ҳайкалтарош ва рассоми бузурги фаронсавӣ Огюст Роден (1840-1917) нозуқиҳои ин касбро аз

худ мекунад. Баробари пайдо кардани малакаю маҳорат ва аз кардани нозукиҳои ин касб ӯ ба омӯзиши асарҳои шоир ва рисолаҳои номи англис Уилям Блейк (1757-1827), ки дар доираҳои оғузи адабиёту санъати Фаронса хеле машҳур ва таъсири амике дошт, машғул шуда, бахраҳо бардоштааст. Чунин иштиғоку рағбат ва ташнаи маданияти будани Ҷубронро устодаш Роден эҳсос намуда, навишта буд, «... ҷаҳон аз ин лубнонии хушқариҳа Уилям Блейки садаи бист бисоз чизхоро чашмдор аст».

Ибтидон фазолияти илмиву адаби ва кории Ҷуброн аз рисолаҳои оғоз ёфтааст. Вале ӯ дар ҷодаи сураатгарӣ ва рассомӣ комёб нагардида, баъди фурсате аз ин кор даст мекашад.

Баробари омӯзиши пайваста, худ низ ба навиштани очеркҳо новелла ва таронаву асарҳои мансур машғул мешавад. Навиштани Ҷуброн дар байни зиёён, донишҷӯён ва хулоса миёни мардуми асосан маҳбубияти зиёд ва шӯҳрат пайдо мекунад.

Мусибатҳои пай дар пай, вафоти хоҳар ва баъд модару бародари ӯро ба гӯшанишино азобҳои рӯҳӣ гирифтгор намуд. Дар ҷумла лаҳзаҳои риккатовару танҳой ҳамоно адабиёт ва фалсафа ҳамдаму ҳамнафаси Ҷуброн гардид. Ӯ дар ин айём ба омӯзиши фалсафаи Фридрих Ницше (1844-1900), ки бо сабки хосу шеърियाи волои хуш ақлу идрокӣ Ҷубронро рабуда буд, машғул шуда, дар пайравии ӯ ба иншоӣ тараонаҳои фалсафӣ машғул мешавад.

Ҷуброн Халил соли 1920 бо ҳамроҳии дӯстонаш Рашид Айюб, Михаил Нуайме, Насиб Ариза, Абдулмасеҳи Ҳаддод ва дигарон ташкилоти «Ар-робитагу-л-қаламия»-ро ташкил мекунад, ки роҳбарӣ ва сарварии онро ба зиммаи Ҷуброн гузоштанд. Ин ташкилоти адабӣ дар ташаққул ва эҳёи ҷараёни нав дар адабиёти араб мактаби адабии суриёвӣ амриқой, ки намояндагони он аз маданияти бетонагон нисбат ба маданияти араб бисёртар истифода кардаанд, хизматҳои шоистаеро ба ҷой овардаанд. Марому мақсади эшон дар асарҳои ифода намудани андешаҳои бикр, ҳаёлотӣ рангину суҳанҳои хушбаханг буда, ҳисси ватанҳои, истиқлол, нафрат ба ҷабру зулм ва ҷангу зӯрварӣ мароми онҳо буд.

Ранчу азобҳои давраи наварасиву ҷавонӣ ва машаққатҳои зиндагӣ ӯро ба касалии сил гирифтгор намуда буд. Ҷуброн соли 1931 дар айни авҷи камолоти эҷодӣ аз бемории сил вафот мекунад.

Мероси адабӣ. Ҷуброн Халил чун сарояндаи шеъри мансур, яъне тараонаҳо ба забонҳои арабиву англисӣ асарҳо эҷод намулдааст. Китобҳои ӯ «Арусҳои марғзор», «Ошубгарон», «Девона», «Ашкето табассуме», «Арвоҳи осӣ», «Болҳои шикаста», «Бӯронҳо», «Пайгамбар», «Рег ва кафк», «Пешрав», «Ҳайрат ва мӯъҷиза», «Исо—

зодаи одам», «Мусикӣ» ва ғайра дар таърихи адабиёту фарҳанги араб марому мавқеи муҳимме дошта, ба забонҳои бисёри дунё тарҷума шудааст. Ӯ ба воситаи тарҷумаи асарҳои, махсусан тавассути шеърҳои мансураш шӯҳрати ҷаҳонӣ пайдо намуд.

Эҷодиёти Ҷубронро асосан тарона ташкил медиҳад, ки «Ҷаҳавули ин жанри адабиро дар адабиёти ҷаҳон бе осори ӯ (Ҷуброн) тасаввур кардан душвор аст». «Мӯҳтавои тараонаҳои Ҷубронро асосан «зебоиҳои ҳаёломезона», андӯху шодӣ, муҳаббат ва нафрат, зебоӣ ва бегобӣ ташкил додааст», — навишта буд, мутарҷими осори Ҷуброн адабиётшинос Фотехи Абдуллоҳ.

Агар ба осори Ҷуброн жарфтар назар андозем, ӯ орузуво омолои мардуми захирагаш ва ақли хунару меҳнатро тараннум намулдааст, ки «онҳо касоне мебошанд, ки ҳама ҷо бар атрофиён забардастӣ мекунад ва устувор аз ҷодаи ҳақиқат сӯи зебоӣ ва камолог роҳ месипаранд».

Ҷуброн адиби файласуф ва мутафаккири воқеъбин буда, «дар шарҳу тафсири ҷамъият ва табиат диди хосаи ҷамъиятию эстетикӣ дошта, дили нозуқпарвараш дар оташи ғаму дарди инсон ҳамвора таппида, инсонро аз завоҷҳои асорати моддиву маънавий раҳонидан меҳохад, дар ин роҳ болу пар мезанад ва барои солиқони роҳи озодӣ чун ҷароғ месӯзад, аммо роҳи дурусти халосиро нишон дода наметавонад. Инсони исёнпешаи безавол, инсони озоди инсондӯст, инсони соҳибхирради покдил, — хуллас инсони комил идеали эстетикӣи Ҷуброн мебошад.

«Бо ҳама ихтилоф ва иштибоҳи фикр, навиштааст Фотех Абдуллоҳ рӯҳӣ бузург ва ҷасоратманд, рӯҳи зебоипарааст ва ҳаёлдӯст, рӯҳи ошубгар ва озодихоҳ алайҳи истисмор ва бадбахтӣ, ҷаҳонат ва бадӣ овоз баланд мекунад. Ҷавҳари осори Ҷуброн башардӯстист. Ӯ имони комил ба Ҷантанаи некӣ ва адолат, озодӣ ва саодат дорад».

Осори Ҷуброн аз солҳои ҳафтодум дар рӯзномаву маҷаллаҳои тоҷикӣ қисм-қисм ҷоп шуда, ба дилу дидани хонандаи тоҷик ҷой гирифтааст. Дар тарҷума ва паҳн намудани шеърҳои мансур тараонаҳои Ҷуброн хизмати мунаққид, мутарҷим ва адабиётшиноси тоҷик Фотехи Абдуллоҳ бузург аст. Соли 1977 тавассути нашриёти «Ирфон» китоби шеърҳои мансур—тараонаҳои Ҷуброн бо номи «Табассум ва ашк» дар тарҷумани Фотех Абдуллоҳ дастраси хонандаи тоҷик гардида, ба зудӣ ба дилу дидани онҳо ҷой гирифт.

Феҳрасти адабиёти мавриди истифода:

1. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон демократик Ўзбекистон давлатини биргалликда барпо этамиз. Тошкент, "Ўзбекистон" НМИУ, 2017. – 29 б.
2. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон маънафатҳои таъминлаш юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. "Ўзбекистон" НМИУ, 2017. – 47 б.
3. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажатимизни мард ва олжаноб халқимиз билан бирга қураимиз. "Ўзбекистон" НМИУ, 2017. – 485 б.
4. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича ҳаракатқо стратегияси тўғрисида" ги ПФ-4947-сонли Фармони. Ўзбекистон Республикаси қонун ҳужжатқо тўплами, 2017 й., 6-сон, 70-модда
5. Каюмов О. Чет эл адабиёти. - Тошкент, 1979.
6. Азизов Қ. Қаюмов О. Чет эл адабиёти тарихи. - Тошкент, 1987.
7. Неупокоева И. Г. История всемирной литературы. - Москва, 1976.
8. Камаров А. Взаимосвязь литератур народов Средней Азии и Казахстана. - Тошкент, 1987.
9. Артаманов С, Гражданская 3. История античной литературы. • Москва, 1972.
10. Артаманов С.Д., и др. История зарубежной литературы XVII-XVIII в.в. -Москва, 1989.
11. Зарубежная литература XIX века. -Москва, 1989.
12. Зарубежная литература XX века. -Москва, 2000.
13. История зарубежной литературы: Сред. века, Возрождение. -Москва, 1988.
14. Тронский И.М. История античной литературы. -Москва: Высшая школа, 1983.
15. История русской литературы XX века. - Москва, 1970
16. История литератур народов Средней Азии и Казахстана. - Москва, 1980.
17. История киргизскй литературы. – Москва, 1970.
18. Барамидзе А.Г., Гемезардашвили Д.М. Грузинская литература. • Тбилиси, 1968.
19. Камарзода А. Таърихи адабиёти ҷаҳон. (Адабиёти халққо славянини шарқй). – Самарқанд: СамДУ, 2003
20. Камарзода А. Таърихи адабиёти ҷаҳон. (Китоби 2). – Самарқанд: СамДУ, 2006

21. Камарзода А. Таърихи адабиёти ҷаҳон. (Китоби 3) – Самарқанд: СамДУ, 2007
22. Аристотель. Поэтика.-Тошкент: 1980.
23. Афанасьев А.Н. Дерево жизни. -Москва, 1982.
24. Бертельс А.А. Очерки истории арабской литературы нового времени. -Москва, 1983.
25. Голосовкер Я. Логика мифа. -Москва, 1987.
26. Долнина А.А. Очерки истории арабской литературы нового времени. - Москва: 1983.
27. Жўрақулов У. Худудиз жилва. - Тошкент, 2006.
28. Жўраев Т. Онг оқими. Модерн. - Фарғона, 2009.
29. История эстетики: Памятники мировой эстетической мысли. В памяти томах. - Москва, 1964-1970.
30. Йўлдошев Саъдулла ва бош. Қадимги ва ўрта асрлар Ғарбий Европа фалсафаси. - Тошкент, 2003.
31. Йўлдошев С. ва бош. Янги ва энг Янги давр Ғарбий Европа фалсафаси. - Тошкент, 2002.
32. Конфуцианство в Китае. - Москва, 1982.
33. Китайская классическая драма (Автор книги: В.Ф.Сорокин). - Москва, 1979.
34. Культура эпохи Возрождения Сб. статей. - Ленинград, 1986.
35. Кирквуд К. Ренессанс в Японии. - Москва, 1988.
36. Комилов Н. Тафаккур карвонари. - Тошкент, 2011.
37. Мифы древной Индии. - Москва, 1975.
38. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. - Москва, 1976.
39. Мифология древнего мира. - Москва, 1977.
40. Махмудов М. Хайрат ва тафаккур. -Тошкент, 1990
41. Низамова М.Н., Мамагова Н.Р. Литература Великобритании. - Тошкент, 2007.
42. Рифтин Б.Л. От мифа к роману. - Москва, 1979.
43. Сулаймонова Ф. Шарқ ва Ғарб. -Тошкент, 1997.
44. Куронов Д., Рахмонов Б. Ғарб адабий-танқидий тафаккури тиражи очерклари. -Тошкент, 2008.
45. Жаҳон адабиёти муаммолари. Ўқув-услубий мажмуа. 2011-Г., ЎЗМУ. Ўзбек филологияси факультети кутубхонаси.
Адабиёти иловағи:
46. Айтматов Ч. Дуроҳай бўронй. - Душанбе, 1985.
47. Айтматов Ч. Нахустин устод. - Душанбе. 1988.
48. Айтматов Ч. Эхо мира. - Москва, 1985.

49. Ғамзатов Р. Доғистони ман. - Душанбе. 1984.
 50. Думбадзе Н. Ман, бибиам, Илико ва Ихонон. - Душанбе. 1988,
 51. Думбадзе Н. Закон вчности. - Москва. 1986.
 52. Дадашзаде А. Певец жизни. - Баку, 1968.
 53. Достоевский Ф, М. Хикояхо. - Душанбе, 1973.
 54. Лермонтов М. Ю. Осори мунтахаб. - Душанбе, 1981.
 55. Мирзо Фағали Охундов, Танланган асархо. - Тошкент, 1963.
 56. Мамед Ариф Дадашзаде, Азербайджанская литература. - Москва, 1979
 57. Муҳаммад Фузулий, Асархо, икки жилдлик. - Тошкент. 1968.
 58. Манас, эпоси халқи қирғиз. - Душанбе, 1982.
 59. Пушкин А.С. Кохи ёдгор. - Душанбе, 1976.
Сайтҳои интернет:
 60. bse39.medtour.info ›rodobno/tadzhikskiy_yazuk...
 61. zivonet.uz/ru/people/abdurauf-firrat
 62. aphorisme.ru/about-authors/firrat/...
 63. images.yandex.ru/Abдурауф Фиррат
 64. tg.wikipedia.org/ Садриддин Айни
 65. omuzgor.myl.ru/load...tochiki/adabijoti_tochik...pdf...
 66. isbn.tj/books...t...zaboni-adabii-hozirai-tochik.html
 67. Жаҳон адабиёти муаммолари. Ўқув-услубий мажмуа. 2011.-Т., ЎЗМУ
 Ўзбек филологияси факультети кутубхонаси. www.zivo-net.uz
 68. http: <http://en.wikipedia.org/wiki/Structuralism>
 69. www.literature.uz
 70. www.zivo-net.uz
 71. http: <http://en.wikipedia.org/wiki/Structuralism>
 72. www.literature.uz

МУНДАРИҶА

Мукаддима	3
Г'аърихи адабиёти ҷаҳон ҳамчун фан ва даврабандии он.....	5
Адабиёти Юнони қадим ва марҳилаҳои инкишофи он.....	11
Мифологияи Юнони Қадим.....	14
"Илиада"	17
"Одиссея"	21
Жанрҳои адабӣ ва масъалаи таснифоти анвори он.....	27
Инкишофи драма дар Юнони қадим.....	29
Эсхил.....	31
Софокл.....	33
Адабиёти юнон дар давраи инкирози ҷамъияти ғуломдорӣ.....	38
Еврипид.....	38
Аристофан.....	40
Адабиёти давраи Эллини Юнон.....	42
Менандр.....	42
Каллимах.....	43
Аполлоний.....	44
Давраи Римии адабиёти Юнон ва номояндагони он.....	46
Плутарх.....	46
Лукиан.....	47
Адабиёти Рими қадим. Адабиёти Рим дар давраи инкироз.....	49
Тит Макк Плавт.....	52
Лукреций.....	54
Адабиёти Рим Дар давраи охири Республика ва номояндагони он	55
Ситсерийон.....	55
Юлий Сезар.....	55
Адабиёти Рим дар давраи империя ва вакилони ин адабиёт.....	56
Верчилий.....	56
Хоратсий.....	59
Овидий.....	62
Адабиёти давраи охири империяи Рим.....	64
Сенека.....	65
Федра.....	66
Апулей.....	67
Адабиёти асрҳои миёна ва равияҳои асосии он.....	69
Намунаҳои осори шифохию мардумии Аврупо дар ин марҳила...	71
"Суруд дар бораи Роланд"	75

Адабиёти динӣ-клерикалӣ ва мазмуну мундариҷаи ғоявии он.....	79
Драмаҳои динӣ-клерикалӣ.....	80
Суруҳҳои “Вагантҳо”.....	80
Назми провнсий ва лирикаи трубадурҳо (анвой жанрӣ).....	81
Адабиёти ритсарӣ – баҳодурӣ.....	82
Адабиёти шаҳр дар асрҳои миёна ва анвой жанрӣ.....	82
Фаблю.....	83
Шванк.....	84
Адабиёти давраи Эҳё дар Аврупо ва омилҳои пайдоиши он.....	88
Давраи эҳё дар Италия ва намояндагони ин адабиёт.....	92
Данте Алигери.....	93
Франческо Петрарка.....	97
Жовани Боккаччо.....	99
Давраи Эҳё дар Испания.....	105
Мигель де Сервантес.....	107
Давраи бедории миллӣ дар Нидерландия.....	115
Эразм Роттердамский.....	116
Давраи бедории миллӣ дар Фаронса.....	117
Франсуа Рабле.....	118
Давраи Эҳё дар Англия ва намояндагони ин адабиёт.....	123
Жеффри Чосер.....	125
Томас Мор.....	125
Уилям Шекспир.....	127
Адабиёти Аврупои ғарбӣ дар асри XVII.....	134
Реализм, Классицизм ва Барокко ҳамчун ҷараёни адабӣ.....	135
Чон Милтон ва ҷаҳолияти эҷодии вай.....	137
Адабиёти Испания дар асри XVII ва ҷараёнҳои адабии нав.....	138
Лопе де Вега.....	139
Педро Калдерон.....	142
Адабиёти немис дар асри XVII ва намояндагони он.....	143
Адабиёти франсуз дар асри XVII ва намояндагони он.....	144
Жан Батист Мольер.....	145
Лафонтен ва Буало.....	147
Адабиёти маорифпарварии Аврупо дар асри XVIII.....	149
Сентементализм ҳамчун ҷараёни адабии муҳими давр.....	150
Адабиёти Англия дар асри XVIII ва намояндагони он.....	151
Даниел Дефо.....	151
Чонатан Свифт.....	154

Адабиёти маорифпарварии Фаронса.....	158
Франсуа Волтер.....	158
Дени Дидро.....	161
Жан Жак Руссо.....	164
Адабиёти маорифпарварии Олмон.....	167
Ҳёте Йоханн Волфганг.....	168
Адабиёти Аврупо дар асри XIX ва равиёҳои он.....	175
Виктор Ҳюго.....	176
Оноре де Бальзак.....	180
Эмиль Золя.....	182
Ги де Мопассан.....	184
Романтизми Англия.....	186
Чорч Байрон.....	186
Чарлз Диккенс.....	192
Ҳанс Кристиан Андерсен.....	197
Адабиёти Аврупои ғарбӣ дар асри XX ва ҷараёнҳои махсуси эҷодӣ.....	199
Луи Арагон.....	203
Чорч Бернард Шоу.....	204
Стендал.....	206
Адабиёти Амрико дар асрҳои XIX-XX ва ҷараёнҳои адабии он.....	211
Модернизм ҳамчун ҷараёни нави бадеӣ ва равишҳои асосии он.....	214
Марк Твен.....	217
Ҷек Лондон.....	220
Теодор Драйзер.....	222
Адабиёти Америкаи Лотинӣ ва баъзе намояндагони он.....	228
Пабло Неруда.....	228
Ҷорҷ Амаду.....	229
Адабиёти Аврупои муосир ва баъзе намояндагони он.....	230
Албер Камю.....	230
Ҳерман Хессе.....	232
Эпосҳои адабиёти ҷаҳон.....	235
“Махаббарага”.....	235
“Рамайна”.....	236
“Қалевала”.....	237
“Гесэриада”.....	238
“Олонҳо”.....	239
“Довуди Сосунӣ”.....	240

“Куталду билдик”	241
Адабиёти халкҳои славянӣ	245
“Достони полки Игор”	245
Адабиёти хатти рус ва давраҳои таърихи ташаккули он	246
Александр Пушкин	249
Лев Николаевич Толстой	254
Михаил Юриевич Лермонтов	257
Адабиёти украин ва намояндагони он	262
Тарас Григориевич Шевченко	263
Олес Гончар	237
Адабиёти белорус. Янка Купала	268
Адабиёти Литвия ва фаолияти эҳди Эдуардес Межелайтис	271
Адабиёти тотор ва фаолияти эҳди Мусо Ҷалил	274
Адабиёти халкҳои Кафқоз	279
Адабиёти Озарбайҷон	280
Имомиддини Насимӣ	283
Мухаммад Сулаймон Угли Фузули	284
Мулло Валии Видодӣ	289
Мулло Паноҳи Воқиф	289
Нотавон	292
Мирзо Фағҳалӣ Охундов	292
Мирзо Алқабар Гохирзода Собир	295
Ҷалил Мамадқулизода	295
Адабиёти Гурҷистон ва давраҳои таърихи ташаккули он	298
Шота Руставелли	299
Вахтанги VI	302
Саят Нова	303
Нодар Думбадзе	307
Адабиёти арман ва намояндагони он	310
Ҳачатур Абовян	317
Ованес Туманян	320
Егише Ҷарнес	322
Наири Зараян	322
Сайёди Наво	322
Адабиёти Доғистон. Расул Ҳамзатов	324
Адабиёти халкҳои Осиёи Миёна	327
Адабиёти туркман	329
Маҳдумқули	330

Мискин Қилич	334
Бердӣ Карбобоев	336
Нормурод Сарихононов	336
Адабиёти қазоқ ва намояндагони он	338
Абай Құнанбаев	339
Ҷокан Валиқононов	343
Ибрай Ғлтинсарин	343
Сақен Сайфуллин	344
Мухтор Аёзов	345
Собит Муканов	345
Ғабит Мусрепов	346
Олғас Сулаймонов	346
Адабиёти қирғиз ва эпоси халқии “Манас”	349
Тухтағул Сотилганов	352
Али Тукумбоев	353
Тутелбой Сидиқбоев	354
Ҷингиз Айтматов	354
Адабиёти кароқалиқ	359
Жулмирзо Оймирзов	362
Баъзе вақилони адабиёти халқҳои Шарқи Ҷорҷӣ	364
Содиқ Ҳидоят	364
Бузург Алави	367
Эрач Мирзо	371
Малик-уш-шуаро Баҳор	373
Робиндронат Ғажур	374
Мухаммад Иқбол	377
Зиё Қоризода	383
Тстой Юан	384
Нозим Ҳикмат	386
Азиз Несин	388
Ҷуброн Халил	389
Адабиёти мавриди истифода	392

8.38.85.9

СИРОЧИДДИН ХҶҶАҚУЛОВ
НОДИР ҚАЮМОВ

ТАЪРИХИ АДАБИЁТИ ҶАҲОН

(Китоби дарсӣ барои донишҷӯёни бахшҳои филологии макотиби олии)

ISBN – 978-9943-6428-0-5

Қоғози офсет. Андозан 60x84^{1/16}.
Ҷузъи ҷопии шартӣ 25.0. Адади нашр 15 нусха.
Супориши № 289.

Дар нашриёти-таҳрири донишгоҳи давлатӣ
Самарқанд ҷоп карда шудааст.
Шаҳри Самарқанд, хелебони Донишгоҳ, 15.

ISBN 978-9943-6428-0

9 789943 642805